

De dichtwerken

<https://hdl.handle.net/1874/323182>

A. gw. 192, 1937.

DE DICTWERKEN
VAN
PHILIBERT VAN BORSSELEN

P. E. MULLER

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

DE DICHTWERKEN
VAN
PHILIBERT VAN BORSSELEN

EEN BIJDRAGE TOT DE STUDIE
VAN ZIJN TAAL EN STIJL

DE DICHTWERKEN
VAN
PHILIBERT VAN BORSSELEN

EEN BIJDRAGE TOT DE STUDIE
VAN ZIJN TAAL EN STIJL

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING
VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE LETTEREN
EN WIJSBEGEERTE AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT
TE UTRECHT, OP GEZAG VAN DEN RECTOR
MAGNIFICUS Dr. W. E. RINGER, HOGLERAAR IN
DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE, VOLGENS
BESLUIT VAN DE SENAAAT DER UNIVERSITEIT,
TEGEN DE BEDENKINGEN VAN DE FACULTEIT
DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE TE VER-
DEDIGEN OP WOENSDAG 2 JUNI 1937,
DES NAMIDDAGS TE 3 UUR

DOOR

PAUL ENGELBERT MULLER
GEBOREN TE 'S-GRAVENHAGE

BIJ J. B. WOLTERS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ N.V.
GRONINGEN — BATAVIA — 1937

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

BOEKDRUKKERIJ J. B. WOLTERS' U.M.

AAN MIJN VROUW.

Na het volbrengen van mijn arbeid is het mij een behoefte en genoeg, dank te brengen aan allen, die bijdroegen tot mijn academische vorming.

In de eerste plaats dank ik U Hooggeleerde DE VOOYS, Hooggeachte promotor, die mij een zó prettige taak hebt opgedragen, dat het kwijten van die opdracht niet alleen een inspanning, maar ook een ontspanning was. Met genoeg denk ik terug aan Uw interessante en leerzame colleges, terwijl ik mijn diepe erkentelijkheid betuig voor de vriendelijke wijze, waarop U mij met Uw brede kennis voorlichtte bij het samenstellen van dit werk en voor de hulpvaardigheid, die U steeds betoonde.

U, Hooggeleerde VAN HAMEL, dank ik voor de heldere wijze, waarop U het Gotisch en de vergelijkende Germaanse taalwetenschap doceerde.

Hooggeleerde KERNKAMP, steeds zal ik mij met dankbaarheid blijven herinneren, hoe U de moderne geschiedenis voor mij liet leven en mijn inzicht in de samenhang der gebeurtenissen verhelderde.

Hooggeleerde OPPERMANN, Hooggeleerde VOGELSANG, het is hier de plaats om U van harte te bedanken voor Uw medewerking, waardoor U mij in staat stelde examen af te leggen, ondanks het feit, dat mijn werkzaamheden als leraar het mij niet mogelijk maakten, al Uw zo hooggewaardeerde colleges te volgen.

MIJN VROUW, die mij zo toegewijd hielp bij het persklaar maken van mijn dissertatie en die mij ook bij mijn voorafgaande studie veel tijdrovend schrijfwerk uit handen nam, betuig ik hier nog eens openlijk mijn hartelijke dank.

Weledelgeleerde MEERTENS, ook U ben ik een woord van dank verschuldigd, voor de mij zo bereidwillig verschafte inlichtingen over Van Borssele, die door U van literair standpunt bezien, in ruimer verband wordt bestudeerd.

Daar het gedicht „Strande” mij voerde op het terrein van den bioloog, heb ik U, Zeergeleerde OFFERIJNS geraadpleegd, zodat ik U een woord van dank verschuldigd ben voor de verstrekte literatuur.

Ook U, Zeergeleerde DIRECTEUREN van verschillende bibliotheken, die mij gedurende zeer lange tijd het materiaal voor mijn werk ter beschikking gesteld hebt, betuig ik hiervoor mijn erkentelijkheid.

U, Zeergeleerde VAN DER LEE en LOGEMANN, mijn oud-directeur en directeur, ben ik zeer erkentelijk voor de bereidwilligheid, waarmee U steeds mijn lesrooster zo hebt ingericht, dat ik colleges kon volgen.

Bij het lezen van deze studie over de taal en stijl van Van Borssele, zal men mogelijk een hoofdstuk over de literaire waarde van zijn werk en zijn verhouding tot de dichters van zijn tijd missen. Enerzijds wordt de beperking echter gerechtvaardigd door het door mij nagestreefde doel: een tekstuitgave van deze vrij zeldzaam geworden gedichten te verzorgen, met een beschouwing over de taal en stijl van den dichter, terwijl anderzijds de verklaring van dit schijnbare verzuim gevonden wordt in het feit, dat een ander reeds bezig was een dissertatie over Zeeuwse dichters te schrijven, waarin Van Borssele's werk in literair verband wordt besproken, zodat het mij niet veroorloofd was zijn terrein te betreden.

INHOUD.

	Blz.
Literatuur en verklaring der afkortingen	1
INLEIDING	5
Levensbijzonderheden en werken van Philibert van Borsseleu.	
DE TEKSTEN:	
Dianae lied	9
Strande	11
Den Binckhorst	69
Galm-dicht	107
Drukfouten in de teksten	109
TAALKUNDIGE BESCHOUWINGEN	111
Eerste hoofdstuk: Taalvormen en spelling en enige syntactische bijzonderheden	111
Tweede hoofdstuk: Letterkundige invloeden: rederijkers, Du Bartas, de classieken	135
Derde hoofdstuk: De drukken van Strande	170
I. Vergelijking tussen de teksten van 1611 en 1838 enerzijds en de tekst van 1614 anderzijds	170
II. Vergelijking tussen de tekst van 1838 enerzijds en de teksten van 1611 en 1614 anderzijds	171
III. Vergelijking tussen de tekst van 1614 en die van 1838 enerzijds en die van 1611 anderzijds	176
IV. Tekstcritiek	178
V. Verschillen tussen de kanttekeningen der drie drukken	183
VI. De fouten in de druk van Strande van 1611	183
AANTEKENINGEN BIJ HET DIANAE LIED	185
AANTEKENINGEN BIJ STRANDE	186
AANTEKENINGEN BIJ DEN BINCKHORST	219
LIJST VAN LATIJNSE CITATEN IN DEN BINCKHORST	248
AANTEKENINGEN BIJ HET GALM-DICHT	252
WOORDENLIJST	253

LITERATUUR EN VERKLARING DER AFKORTINGEN.

- AA, VAN DER, Aardrijkskundig Woordenboek, II, 445—447 (Den Binckhorst).
Aankoop. Bericht van aankoop van De Binckhorst, met foto, Het Vaderland, 4 Sept. 1928; Nieuwe Rott. C., 5 Sept. 1928, Av.
AELIANUS, Περὶ Ζῴων ἰδιότητος, De natura Animalium.
B. = Den Binckhorst van Phil. van Borssele. 1613.
BAKELS, Bekn. B. Wb. = H. Bakels, Beknopt Bijbelsch Woordenboek.
DU BARTAS, SEPM. = Guillaume de Saluste, Seigneur du Bartas, La Sepmaine ou creation du monde, Revue, augmentee, et embellie en divers passages par l'auteur mesme. 1608.
BECKMAN, Influence de Du Bartas sur la littérature Néerlandaise. Diss. Poitiers, 1912.
BLINK, H., Van Eems tot Schelde, I, 129 (over Den Binckhorst).
BUCHNER = Dr. Otto Buchner, Einführung in die europäische Meeresmollusken-Fauna an der Hand ihrer Hauptrepräsentanten.
D = Dianae Lied van Philibert van Borssele.
DE CRETSEER, G., Beschrijvingh van 's-Gravenhage (1711), p. 115.
VAN DALE = Van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandsche Taal.
IANI DOUZAE, Poemata pleraque selecta, 1609.
ERMERINS, J., Eenige Zeeuwsche Oudheden, 1780—1794.
ERNÉ, Dr. B. H., Twee zestiende-eeuwse spelen van de hel. Diss. 1934.
FR.-VAN WIJK = Franck's Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal, 2de dr. herzien door Dr. N. van Wijk, 1912, met supplement door Dr. C. B. van Haeringen.
FRANCK = Franck's Mittelniederländische Grammatiek³.
FREDERICKS en VAN DEN BRANDEN, Biografisch Woordenboek.
G = Galm-Dicht van Phil. van Borssele.
VAN HALTEREN = B. van Halteren, Het pronomen in het Nederlandsch der zestiende Eeuw. Diss. 1906.
HEINSIUS en JASPERS, Strandboekje.
V. HELTEN, V. T. = W. L. van Helten, Vondel's Taal, Vormleer.
V. HELTEN, V. T., Synt. = Syntaxis van bovenstaand werk.
HEUKELS, Lijst v. N.H.F. en E.namen v. pl. = H. Heukels, Lijst van Nederlandsche, Hoogduitsche, Fransche en Engelsche namen van planten.
HEUKELS, FLORA = H. Heukels, Geïllustreerde Schoofflora van Nederland.
HEUKELS, H., Nederlandsche Volksnamen van planten.
ZACHARIAS HEIJNS, W. S. Heere van Bartas werken. Eerste Weke, dr. 1616. Volledige werken, 1ste deel, 1621, 2de deel, 1628.
HOFKER, S., De taal van Melis Stoke.
HORATIUS, Epodon, Carmina.
LE JEUNE, Mr. J. C. W., Bouwstoffen van de Nederlandsche Letterkunde, 1832.
JONSTON, Beschr. v. d. N. der Bl. W. = J. Jonstons Beschrijving van de Natuur der Bloedlose Water-Dieren in vier boeken, Uittet Latijn vertaalt door Grausius. 1660.

- JONSTON, Beschr. v. d. N. der Vierv. D. = J. Jonstons Beschrijving van de Natuur der Viervoetige dieren, Uittet Latijn vertaalt door M. Grausius. 1660.
- JONSTON, Beschr. v. d. N. der V. = J. Jonstons Beschrijving van de Natuur der Vissen, Uittet Latijn vertaalt door M. Grausius. 1660.
- JONSTON, Beschr. v. d. N. der Gek. D. = J. Jonstons Beschrijving van de Natuur der Gekerfde Dieren, Uittet Latijn vertaalt door M. Grausius. 1660.
- JUVENALIS, Satirae.
- KALFF, G., Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde.
- KANNGIESSER = Dr. Friederich Kanngiesser, Die Etymologie der Phanerogamen-Nomenclatur, Eine Erklärung der wissenschaftlichen, der deutschen, französischen, englischen und holländischen Pflanzen-Namen.
- KNUTTEL, J. A. N., Bauw-heers wel-leven, Tijdschr. voor Nederl. Taal en Lett., Deel XLVI, afl. 3.
- KNUTTEL, J. A. N., Een vergeten dichter, De Gids, Aug. 1927.
- KOLTHOFF, Het substantief in het Nederlandsch der 16de eeuw. Diss. 1894.
- KOOPMANS, J., Philibert van Borselen's Den Binckhorst, Nieuwe Taalg. XIe Jrg.
- KOSTER, Myth. Wb. = Dr. Edw. B. Koster, Mythologisch Woordenboek.
- LINSCHOTEN, JAN HUYGEN VAN, Beschrijvinge van verscheyden Landen, gelegen onder Africa en America, als 't Coninckrijck Guinea, Congo, Angola. 1596.
- M = Middelnederlandsch Woordenboek.
- MYL, A. VAN DER, Den Slach van Lepanten, 1593.
- NAGTGLAS, F., Levensberichten van Zeeuwen, 1888—1889.
- De Navorscher, 1894, 1895.
- Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek.
- NOORDZIEK, J. J. F., Brief aan den opsteller van het Belgisch Museum. B. M. IX.
- OPPREL, A., Het dialect van Oud-Beierland.
- OVIDIUS, Metamorphoseon.
- PLINI SECUNDI, Naturalis Historiae.
- JULIUS POLLUX, *ὀνομαστικόν* (Onomasticum).
- RENAUD, Een interview met J. Renaud: De schim van vergane glorie, Het Vaderland, 25 Oct. 1935, Av. A.
- RENAUD, J., Het kasteel De Binckhorst (met foto's), Buiten, 1935, p. 152—154. Idem in Het Vaderland, 10 Febr. 1935, Ocht.C., waarin een foto en twee tekeningen van Den Binckhorst, zoals Rochman hem zag ± 1625 en zoals hij ± 1580 was, volgens een anonieme prent van het beleg en ontzet van Leiden.
- RENAUD, J., Uit de dichterlijke nalatenschap van Philibert van Borselen (met foto), Nieuwe Rott. Courant, 7 Mrt, 1935, Av. E.
- RENAUD, J., Een ridder en een bagijntje voor den Leenhof van Holland, Historia, 2de Jrg. n. 3.
- Restauratie. Bericht over de restauratie van Den Binckhorst (met foto), Nieuwe Rott. Courant, 3 Febr. 1935, Ocht. E. en Algemeen Handelsbl., 10 Febr. 1935.
- DE RIEMER, Beschrijving van 's Gravenhage (1730), deel I, 60—63.
- ROBIDÉ VAN DER AA, Oud Nederland in de uit vroegere dagen overgebleven Burgen en Kasteelen. 1846.
- ROY WALDO MINOR, Geographic. Magazine, Aug. 1935, p. 205, vlg. (over de Nautili).
- DE LA RUE, P., Geletterd Zeeland. 1734.

- S = Strande, van Phil. van Borsselen. 1614 (indien een andere dr. bedoeld wordt, vindt men dit vermeld).
- SCHLIMMER en DE BOER = Woordenboek der Grieksche en Romeinsche Oudheid, van deze schr.
- SCHÖNFELD, H. Gr. = Dr. M. Schönfeld, Historiese Grammatika van het Nederlands³.
- STOETT, M. S. = Dr. F. A. Stoett, Middelnederlandsche Spraakkunst, Syntaxis².
- STOETT, Dr. F. A., Nederlandsche Spreekwoorden, Uitdrukkingen en Gezegden. Twe-spraack vande Nederduitsche Letterkunst, Uitg. K. Kooiman (diss. 1913).
- VAN DER VENNE, A., Tafereel van Sinnemal, p. 7 (in de Zeeuwsche Nachtegael).
- VERGILIUS, Bucolica, Georgicon en Aeneis.
- VERSCHUUR, A., Klankleer van het Noord-Bevelandsch.
- PAULUS VOET, Oorspronck, voortganck en daeden der doorluchtige heeren van Brederode.
- DE VOOYS, Gesch. d. N. T. = Prof. Dr. C. G. N. de Vooys, Geschiedenis van de Nederlandse Taal.
- DE VOOYS, Prof. Dr. C. G. N., Philibert van Borsselen, Nieuwe Taalgids, XI.
- W. = Woordenboek der Nederlandsche Taal.
- WATER, WILLEM TE, Redevoering ter eere, en over de verdiensten des doorluchtigen geslachts van Borssele, uitgesproken te Vlissingen, door Jona Willem te Water, uit het Latijn vertaalt, en met Aenteekeningen verrijkt door Willem te Water, 1755.
- VAN WEEL = M. A. van Weel, Het dialect van West-Voorne. Diss. 1904.
- TE WINKEL, Geschiedenis der Nederlandsche Taal (vert. v. Dr. Wieder).
- TE WINKEL, Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde.
- TE WINKEL, Vondels Vermaeckelijcke Inleydinghe tot de Vorstelicke Warande der Dieren, 5de Verslag van de Vereniging, Het Vondelmuseum.

INLEIDING.

LEVENSBIJZONDERHEDEN EN WERKEN VAN PHILIBERT VAN BORSSELEN.

De vader van Philibert, Wolfert (of Wolfart) van Borssele, bastaard van de bekende adellijke familie, was baljuw van Goes. Uit diens derde huwelijk met Maria van Lier werd de dichter te Goes geboren, waarschijnlijk tussen 1575 en 1580. Wellicht is hij de Philibertus a Borssele Brabantinus, die op 29 Juli 1590 te Leiden in de faculteit der letteren werd ingeschreven. In elk geval heeft hij omstreeks deze tijd gestudeerd, vermoedelijk ook in de rechten. Nog in 1597 schijnt hij in Leiden vertoefd te hebben. Dit blijkt uit enkele Latijnse verzen, door hem (Philibertus Borsalus Mattiacus) in genoemd jaar te Leiden, „amicitiae suae testimonium”, geschreven in het album amiciorum van Jean de la Vigne (Brit. Mus. M.S.S. No. 15, 843).

Hij trouwde een dochter van den Thoolsen burgemeester, Cornelis Vermuyden en Clasina Liens (een zuster van den Zierikzeesen dichter) en hertrouwde na haar dood met Lucretia van Hertsbeecke uit Oost-Duiveland. Dit huwelijk werd in 1614 te Bruinisse voltrokken. Van. B. woonde toen te Tholen, waar hij van 1617—1625 met tussenpozen burgemeester en als zodanig lid van de Staten was. In 1625 werd hij rentmeester-generaal beooster Schelde, verhuisde dientengevolge naar Zierikzee, waar hij op 17 Januari 1627 stierf. Zijn weduwe overleefde hem tot 1 Augustus 1655 en werd begraven in de kerk te Poortvliet.¹⁾

DE VOLGENDE WERKEN VAN PH. VAN BORSSELEN ZIJN BEWAARD GEBLEVEN:

Dianae Lied ter eeren van den Edelen Heere Iohan van Duvenvoorde, dat geplaatst is voor de „Placaten ende ordonnancien op 't stuck vande wildernissen” ('s-Gravenhage, 1605), van den Leidsen hoogleraar Paullus Merula, klaarblijkelijk een van zijn leermeesters.²⁾ Het lied is getekend: Ph. van Borssele.

Strande, oft ghedichte van de Schelpen, Kinck-hornen ende andere wonderlicke Zee Schepselen. Tot lof van den Schepper aller dingen. Aen Cornelis van Blyenburgh, Weerd van alle fraeyheden ende bysonder Liefhebber deser Vremdigheden: Mids-gaders aen allen Mede Schelpisten. Door P. V. B. Gedrukt t'Haerlem by Adriaen Rooman. Voor Passchier van Wesbusch, Boeckvercooper, woonende in den beslaghen

¹⁾ Zie voor deze bijzonderheden: De la Rue, Geletterd Zeeland (1734), p. 235; Nagtglas, Levensberichten van Zeeuwen I, p. 63; N. N. B. W. III, kol. 150; Ermerins, Eenige Zeeuwsche Oudheden IX, p. 121; Kalff, Gesch. der Ned. L. en Te Winkel, Ontw. De Navorscher 1894, 1895.

²⁾ Paullus Merula, 1558—1607, sinds 1592 professor in de geschiedenis te Leiden, verzamelde in dit werk, dat tevens een handboek was voor de beoefening van de jacht, alle bepalingen omtrent het jachtrecht. Iohan van Duvenvoorde, 1547—1610, heer van Warmond, Esselickerwoude en Alkemade, de z.g. admiraal van Warmond, is uit de geschiedenis van de opstand bekend (zie N. N. B. W. I, kol. 773).

Bybel, Anno 1611. (59 blz. kl. 8°). De tweede druk is uitgegeven „tot Amstelredam, By Dirck Pietersz, Boeckvercooper opt Water, inde witte Persse. Anno 1614.”

De laatste „te Antwerpen ter drukkerij van de wed. J. S. Schoesetters. 1838. Voor de eerstemaal uitgegeven door de Antwerpsche Rederykkamer DEN OLYFTAK.” Hieruit blijkt, dat de uitgever van deze druk de eerste twee niet kende. Toch had Le Jeune in 1832 in zijn „Bouwstoffen van de Ned. L.” de drukken van 1611 en 1614 genoemd en de inhoud besproken. De uitgever van de dr. van 1838 vermeldt in de Voorrede op blz. IX: „Het handschrift ¹⁾, dat wij in 't uitgeven van dit gedicht volgen, komt voort uit de abtdy van Pieter Pot, te Antwerpen, die schynt in betrekking geweest te zijn met de familie der Van Borsselen.” Verder geeft hij nog enkele bijzonderheden over den schrijver van dit handschrift: „Het is waarschynlyk dat ons handschrift geschreven is door Gaspar Jongelinckx, een antwerpenaar, en heer derzelfde abtdy. De naam van Jongelinus is aen het einde van het HS. meermalen geschreven en doorgetrokken.” De afschrijver eindigt met deze woorden: „Finis 30 july 1628; dus naeuwelyks anderhalf jaer na de dood des dichters, die overleden was op 17 january 1627.”

Den Binckhorst ofte het lof des geluc-salighen ende gherust-moedighen Land-levens. Aen Jonck-heer Jacob Snouckaert, Heere van den Binckhorst. Amstelredam, Dirck Pietersz. Boeckvercooper, op 't Water in de witte pers. Anno 1613. ²⁾ (36 blz. 4to).

Galm-dicht ofte Minnaers Klachte over de wreedheydt zijner Beminde, van hem langhe ter eeren vervolget. (In de Zeeuwsche Nachtegael, 1623, getekend: P. V. B.). ³⁾

¹⁾ Kalff, Gesch. der Ned. Lett., IV, p. 420, noemt de uitgave van 1838 dus ten onrechte een herdruk, zoals Koopmans reeds opmerkte in N. T. XI.

²⁾ Het N. N. B. W. merkt op, dat Te Winkel denkt, dat het werk reeds in 1593 geschreven is. (Zie 5de Verslag van de Veren. Het Vondelmuseum, p. 15 en 16. Ook Frederiks en Van den Branden: Biogr. Woordenb. noemden 1593 en vermeldden, evenals N. N. B. W. een 2de dr. van 1630. Deze 2de dr. bestaat echter niet). Ook de Catalogus van de Maatschappij van Lett. noemt ten onrechte het jaar 1593. In de 2de dr. van Te Winkels Ontwikkelingsgang wordt echter het jaar 1593 niet meer genoemd. De bladzijden 29, 30, 31, 32 zijn verkeerdelyk genummerd als 27, 28, 29, 30.

³⁾ Indien dit gedicht bestemd was voor zijn tweede vrouw, moet dit in of vóór 1614 gemaakt zijn, daar hij in dit jaar zijn tweede huwelijk sloot. Voor zijn eerste vrouw zal het niet bestemd zijn geweest, daar het in de Zeeuwsche Nachtegael verscheen, tijdens het leven van zijn tweede vrouw. Bij vergelyking van het gebruik van „du” naast „ghy”, als sing. en de vorm „wordt, wort,” naast „werdt” in S en B blijkt, dat V. B. tussen 1611 en 1613 een verandering aanbrengt. In S komt slechts 2 maal „werdt” voor en verder overal „wordt, wort”. Dit is in B veranderd: hier overal „werdt”. Nu komt in G de vorm „word” voor. Wel is dit een zeer zwak bewijs voor het ontstaan van G vóór 1613, maar het gebruik van „du” en de enclytische vorm van dit woord in G op vele plaatsen, pleit voor het ontstaan van dit gedicht vóór 1613, daar V. B. in S (1611) steeds „du” en in B (1613) als regel „ghy” gebruikt, voor de 2de pers. sing. Aangezien V. B. in 1614 hertrouwt en zijn tweede vrouw „van hem langhe ter eeren vervolget” is (indien deze n.l. in G bedoeld wordt), is deze datering zeer waarschynlyk.

Reeds vroeger (1597) heeft hij enige Latijnse verzen gemaakt en geschreven in het album van Jean de la Vigne. Zie blz. 5.

BEWIJS VAN VAN BORSSELENS AUTEURSSCHAP VAN STRANDE, DEN BINCKHORST
EN HET GALM-DICHT.

In de inleiding van de uitgave van STRANDE van 1838 zegt de uitgever: „Wij vermoeden dat de schrijver van dit gedicht is zekere Philibert Van Borsselen”. Hij baseert dit op het volgende:

1°. het anagramma in vers 1769: Bist *Sober, Simpel, Bli van leven, Hert* gemoed. Hieruit is de naam van Philibert van Borsselen op te maken. (We voegen hieraan toe, dat in de marge staat: Van den dichter P. V. B.).

2°. „A. Van Venne, in een gedicht over de in zijn tijd levende zeeuwsche poëten, schijnt het oog te hebben op 't werk dat wij thans uitgeven, wanneer hij zegt in zijn Tafereel van Sinnemal, Middelburgh, 1623, in 4° blz. 7:

„Siet! *Hoffers-hofgesin*, spreeckt niet van minne-grille,
Maer neemt een hooger stof, tot deucht, en goeden wille.
Daer coomt noch een beroemt; 't is *Borssel*, die een *strant*
Can brengen, vande Zee, int beste van het lant.”

„Het woord Strant, 't welk hier in curcyfletters gedrukt staat, is juist de titel van 't gedicht, dat ons bezig houdt. Wij mogen dus hieruit besluiten dat Van Borsselen de schrijver hiervan is, en dat hij zoodanig bij zijn tijdgenooten bekend was.”

Verder levert hij nog enige bewijzen, dat Phil. van B. een beoefenaar der „Nederduitsche” poëzie was, door aanhaling van Pieter De la Rue's Geletterd Zeeland, (blz. 391), door vermelding van het Latijnse gedicht van J. Douza in zijn Poemata (1609, p. 631), dat deze op V. B. maakte en van een gedicht vóór Merula's Tractaet van de wildernissen (n.l. Dianae Lied, dat getekend is met de naam Ph. van Borsselen). Ook beroept hij zich op Witsen Gijsbeek's Biographisch en Theologisch en Critisch Woordenboek der Nederduitsche dichters, deel II, blz. 343, waarin verwezen wordt naar de Zeeuwsche Nachtegael, waarin men het Galm-dicht vindt, waaronder de letters P. V. B. staan, waarom Witsen Gijsbeek dit gedicht aan Philibert van Borsselen toeschrijft. We kunnen hieraan toevoegen, dat onder „De namen der gene, die haer stemmen by ghebracht hebben tot de Zeeusche Nachtegael”, voorkomt die van Jonckheer Philibert van Borsselen, Burgemeester der stede Tholen. ¹⁾

In DEN BINCKHORST treffen we de initialen van Ph. van B. niet aan. Dat hij de dichter is blijkt echter uit het volgende:

1°. Zijn anagram op blz. 2: *Sober, bli, simpel van hert*, dus ongeveer gelijk aan dat in Strande, blz. 50.

2°. Vele verzen uit Str. zijn overgenomen in Den B. (Dit zou echter ook plagiaat kunnen zijn).

3°. De volkomen eenheid van taal en stijl in Str. en Den B.

4°. De overeenkomst tussen verzen uit Den B. en Dianae Lied. ²⁾ Vgl. b.v. Den B. v. 764: Echo (d'oude Klappy) die nimmer eerst begint,
met Dianae Lied, 53 en 54: Du Echo End nimmer eerst begint.

¹⁾ Zie Zeeuwsche Nachtegael, blz. *2.

²⁾ Tegen de verdenking van plagiaat verzet zich weer de eenheid van taal en stijl.

En Den B. 1207 en 1208:
 Het groen Rijswijcksche hout soud met een groot geschal
 Den saligen Snouckaert om-tuyten over al.
 met Dianae Lied, 55 en 56:
 Salt met dijn helle stem end luyd-ruchtigh geschal
 Den Duven-voirdschen naem uyt-roepen overal.

Plagiaat is natuurlijk ook hier mogelijk.
 Eindelijk merken we op dat Mr. J. C. W. le Jeune reeds in 1832 in zijn „Bouwstoffen voor de Nederlandsche Letterkunde en hare geschiedenis”, p. 78 vlg., de drukken van Str. van 1611 en 1614, het GALM-DICHT en het Dianae Lied noemt, als werken van Ph. van Borssele, terwijl hij een analyse geeft van Strande en Den Binckhorst.

Carmen XIV.

Et genere et literam gloria adolescentis vere Nobilis, Philiberti Borsali, Albo inscriptum.

Borsale, quid frustrà curarum pondere fessi
 Piërio sensus calfacis igne meos.
 Non sum ego qui fueram, poscunt iam feria cani:
 Et satis est, tetrico si licet esse mihi.
 Tu prohibes, nec me ad Themidis suspendere postem
 Desuetae pateris fila soluta Lyrae.
 Heu, quid agam; duplici in diversum fissus ab hamo?
 Inde Forum, Lex hinc urget Amicitiae.
 Triste Forum valeas; cedunt tua Sacra Camoenis.
 Iudicio ignoscet Bartolus ipse meo.
 Quò Masurì Rubrica mihi, Puteal' ne Libonis;
 Accurssi Glossae nil in amore valent.
 Qui maneat, nostrum alterutri dum vita manebit.
 Quid cum clepsydris, Iudicijs ve mihi?
 Borseliis Tabulis dum dat sua nomina Douza,
 Lite vacent aures, Causidicina tace
 Accipe, dulce caput, digitorum signa meorum:
 Accipe mansurae pignus Amicitiae.
 Hoc tibi persuadens, nil me nil (pignoris ergo)
 Velle minus; maius nec dare posse tibi.

(Iano DouzaePoemata pleraque selecta Lugd. Batav., 1609, p. 631.)

DIANAE LIED

ter eeren van

DEN EDELEN HEERE IOHAN VAN DUVEN-VOIRDE,
HEERE TOT WARMOND, ESSELICKERWOUDE, ALCKEMADE, ETC.

LIEUTENANT HOUT-VESTER VAN HOLLAND ENDE WEST-VRIESLAND.

Ick Vrouwe van de Iacht, Godin der groener velden,
De woud-Heerscherse Maeght, van alle cloecke Helden
Op elcken dry-wegh schier met offer-werck vereert:
Die t'menschelick gheslacht heb allereerst geleert
5 Het eerlick tijd-verdrijf, om sijn verwerde sinnen
Van t'moeylick Stadsch-gewoel op 't stille land t'ontwinnen:
Die d'onbadaeghe Ieught met een genoeghlick werck
Verwacker t'dom verstant, de teere leden sterck,
T'rap lichaem oeffen' end t'blood' herte gae toerusten,
10 De wulpsche luyheyd weer', end tem de quade lusten:
Die met mijn hand-gebaer so menigh mensche voed,
Hun naecte lijf becleed', end t'mannelick gemoed
Verweck tot d'heyl'gen crijgh der schadelicker beesten:
Die in mijn leer-school heb so vele dapper Geesten
15 Ter oorlogh opgequeeckt, end van het wreed gediert
Tot s'boosen menschs geweld te temmen heb gestiert,
End menigh oorlogsch-treck aen mijn laght-const gewesen
Ick PHOEBI suster, ick LATONAE kind gepresen
Was eertijds yder mensch goed-gunstigh end gelijck,
20 Elck my sijn offer bracht, eel, oneel, arm end rijck,
Tot dat ick altemet d'een d'and'ren sach beswaren
Met moed-wil, overlast end velerley gevaren,
Doen heb ick bet-bedacht t'gemeene volck verboon
Mijn heerelicken Dienst, end tot haers vroomheys loon
25 Den weerden Edeldom dien tot een Leen gegeven,
Dus is het Iagen sind een edel werck gebleven.
K'heb met een milde hand bosch, bergh end effen land
Hun minnelick verdeylt, end elck sijn pael geplant.
K'heb tot voor-sorge hun gestichtet goede Wetten,
30 Den vrede-breeckers doen een straffen boete setten.
Maer heylaes! t'weeldigh Volck, end hongerige tijd
Die met sijn scherpen tand de sterckste dingen slijt,
Heeft mijn gedaen verbod allengskens overtreden,
End t'ongebruyck gemaect, so datter veel on-vreden
35 In mijne Heerschappy' op-resen allen dagh,
K'en hoorde daer schier niet dan krackeel end gheclagh.

Anagram-
ma ofte
Naem-
spreuck.
Iohan van
Duven-
voirde, O
Dianaë
houwen
vrind.

- Dies moest' ick andermael t'vervallen recht op-richten,
 End heb met rijpen raed om t'selve te verrichten
 Wt al der Ed'len keur den Waramondschen Held
 40 Tot mijn Stad-houder trouw end Bosschen-Vooght gestelt,
 Die t'edel Iacht-bedrijf der Hollandscher landouwen
 Door sijn cloeck-sinnigh spits gaet vlijtighlick herbouwen
 Mijn oude Keuren doet voord-halen wt het stof,
 End ganschelick vernieuwt mijn heel-vergeten lof.
 45 Wat prijs, wat danck, wat loon sal ick, O Edel Heere,
 DIANAË HOVWEN VRIND, vergelden voor sulck' eere?
 Houd daer, mijn wapen-tuygh, dien Koker ende Boogh
 Tot dijns verdienden prijs, end mijner gunsten toogh.
 Ick sal oock danckbaerlick met mijner gulden Horen
 50 Den lof dijns WAREN-MONDS doen aller wege hooren,
 So menigh oorloghsch feyt end Ridderlicke daed
 Door dijne hand ghewrocht verconden vroegh end laet.
 Du ECHO, mijn Vriendin, die alle dingh verreeckest,
 End nimmer eerst begint, maer yder man nasprekest,
 55 Salt met dijn helle stem end luyd-ruchtigh geschal
 Den Duven-voirdschen naem uyt-roepen overal.
 Dat t'holle sand-gebergh, end groen-geblade wouden,
 *Met t'schon-begraesde veld den wijzen Heer van Wouden
 Weer-klincken dagh end nacht. Ghy BERGH-GODINNEN schoon,
 60 End WATER-NYMPHEN kuysch vlecht my een Lauwer-Croon
 Met blommen fraey geboordt, die ick tot eener gifte
 Mijn lieven Minnaer schenck', end weerdighlick begifte.
 Dat m'hem voords alle maend t'vetst van mijn offerande
 Eens Herts gecroonde hoofd, gestadighlick behande.
 65 Der weken sevenmael hem t'aengesicht verjeugh
 Der Hasen lenden-vleesch, sijn tafel steeds verheugh
 Den edelen Faisant, dat s'Veld-hoens soete geuren
 End al s'lochts snel geswier hem t'elcke mael gebeuren.
 De Quacksche veder-bosch, end s'Reygers schoone top
 70 Verciere t'aller stond den wel-beminden cop.

Ph. van Borselen.

STRANDE

van

PHILIBERT VAN BORSSELEN

767 C48

STRANDE;

OFT

GHEDICHTE VAN DE
SCHELLEN, KINCKHORNEN,

ENDE ANDERE VVONDER-
licke Zee-schepfelen,

TOT LOF

Van den Schepper aller dinghen.

AEN

Cornelis van Blyenburch, Weerd van
alle fraeyheden, ende besonder Liefhebber
deser vremdicheden: Midsgaders aen allen
Mede-Schelpisten.

Door P. V. B.

TOT AMSTELREDAM,

By Dirck Pieterfz, Boeck-vercooper opt Water,
inde vyitte Perffe. Anno 1614.

Klunck Dicht.

Een Hell, end Vagervier men in dijn Kasse vindet
 Schilp-rycke Blyenburch, soo wie der acht op slaet,
 Vol schoone Schelpen beyd', end niet vol Schelmen guaed,
 Ofi sielkens die aldaer het wan. gheloo've bindet.

5 D'een Lade, d'Hel ghelijck, soo meen'ghe Schelp verslinder,
 End watter eens inraecht daer nemmermeer wigact:
 Noch sielmis, noch verdienst, noch offerand' hier baet,
 T'helpt geld, goed, beed, noch al wat s'menschen oogh verblindet.

10 Wi d'ander i' Vagervier met Schelpen fraey ghesicht,
 Door bidden, door gheloft, door goeder vrienden plicht
 Een sielken twee ofi drie wel altemet wispriinghen.

Dijn Hel is aenghenacmt by velen om i' ghesicht,
 Maer k'houd met i' Vagervier, end hope dat ick licht
 Door goede wercken haest het Af-laet sal bedinghen.

STRANDE,

OFT

Ghedichte van de Schelpen, Kinck-
horen, ende andere wonderlijke
Zee-schepfelen.

TOT LOF

Vanden Schepper aller Dinghen.

Aenroep
des Zee-
gods Nep-
tuni.

Die langs t'woeste Meyr met dijn gheschubde
Peerden
In een blauw coetf omrenst den ronden cloot
der Eerden,
Vorst des asuren Velds, loff' eens den natten
toom,

Com, spoel dijn souden baerd op desen soeten stroom;
Legh d'elgher wt de hand, end laet d'half-vissche scharen
Met uw' Meerminnen schoon hier haren reye paren:
Thoon my dijn rijcken schat, niet t'silver ofte goudt
Dat dijn ghelassen huys voor ons verborghen houdt
Der Gierigaerden wensch, maer t'werck van dijne handen
T'geen du werpst wijd end breed langs aen de dorre stranden,
Verleen my goeden wind, laet dijner baren schuym
T'wyl ick dijn rijck befeyl, bevochten mijne pluym.

Van der
menschen
onmatige
Goud-
dorst ende
geld gie-
ncheyd.

Sind het begheerich hert end giericheyt de menschen
Geport heeft om veel goeds end rijckdom groot te wenschen,
End niet te vreden was met t'gheen den milden schoot
Des vetten aertrijcks hun in overvloed toe-goot:
Soo hebben sy begoft haers moeders sware lenden
Met haer vervloecte hand moordadichlick te schenden,
End als de mollen blind met klauwen scherp-ghestaelt
Haer ingewand doorwroet, ja levend sick gedaelt
In s'doodes duyster graf, om daer wt voord te halen
Het schadelick vergift, dat ons soo vele qualen,

*D'aerde is
de Moeder,
Voester en-
de Waer-
dinde der
menschen,
diese ont-
sanger, voe-
dt ende Her-
berget in
haer geoor-
te, levē ende
dood.*

Soo dood.

4 STRANDE.

25 Soo meen'ghe boose sond ter wereld heeft ghebrocht,
 Vergift, om welck d'een Vriend dick d'ander heeft vercocht,
 De Vader zijnen Soon, de Sone synen Vader:
 Om welck d'een Broeder wort des anderen verrader,
 Om welck de Bruydegom somtijds syn Bruyd versmaedr,
 De Bruyd haer Bruydegom, de Vrouw haer man verlaet,
 30 Ach ! waer toe soud s'ick niet den vrecken mensch begeven,
 Die om een luttel Gouds vercoopt syn eygen leven?
 Maer als haer Vaderland nu hol end wtgemergt
 Den brand niet lesschen cond, oft hadde gheen gheberght
 Waer eenich rijck metael meer wt was te ghewinnen,
 35 Doe sach-men t'*Adams* saed als Visschen stout beginnen,
 Tot spijt van wind end weer te swimmen door de Zee,
 End met haer kielen s'cherp de stroomen sny'en ontwee.
 Men trock valt voord end voord door day'sent zee-ghewaren,
 Nu scheen-men na de Locht, nu na de Hel te varen:
 40 De nieuwe Wereld moest oock wesen haren roof.
 In plaetse van aldaer te planten t'Christ-ghelooft,
 End het natuerlick saed der deughden aen te queecken
 In t'onbesnoeyde volck, en door Gods woort t'ontsteken
 Des kennis doove vonck in hare herten blind,
 45 Och leyder ! niemand was tot sulck een werck ghesint.
 De Goud-dorst had t'gemoed der menschen gants bevangen,
 Men gincker om proffijt, niet wt een goed verlanghen
 Na eenigh nuttigh dingh tot s'levens onderhoud,
 Oft om te dancken God die't alles heeft ghebouw't.
 50 Men gincker t'naeckte volck met duysenden om-brenghen
 Om dat t'niet Gouds ghenoech te hoop en konde brenghen,
 Men stouwdel' om het Goud als wormen onder d'eerde,
 Het Goud was hun veel meer dan s'menschen siele weerd.
 Daer sagh-men anders niet dan Goud te famen schrapen,
 Dan Silver-platen slaen, dan rijcke Steenen rapen,
 55 Soo meen'gen swaren schat wegh-slepen wt het land,
 Men sagh door-cruypen bergh end dal aen allen kant.
 De wreede Vogel-grijp, end Indiaensche Mieren
 Bewaerden t'Goud-geberght, maer dese grage Gieren
 Met haer geld-suchtigh oogh daer hebben op geloert,
 60 End met haer klauwen vreck voord in den nest vervoert:

*De Griffot,
 sel voghel-
 gbedierte,
 wrecht om
 het Goud,
 swelck by
 ays de ber.*

Wack

STRANDE.

Waer op sy met gemack dan broeden al hun leven,
 Tot dat s'doods strenghe gerecht het yemand wilde gheven
 Die t'ginck in corten tijdt verquisten end verdoen
 T'was al om Goud, om Goud, t'was al om Goud te doen.
 Het Goud was haren God : Goud, welck heeft in't vergaren
 Veel arbeyds ende woels, veel angsten in't bewaren,
 Maer boven al t'verlies dood't s'menschen gierigh hert,
 Van welck de meester oock veel-tijds vermeerct werdt.
 Het ander blanck bergh-werck na t'suyver Goud te weerden
 Wierd eerst van lijve bruyen getrocken wt der eerden,
 Maer door het s'cherp vervolgh end vyandlick geweld
 Van dese roovers boos op sijn bloot lijf gestelt.
 Is wt benauder vrees sijn eerst aenschijn verdwenen
 End tot een bleecke verw, de dood ghelijck, ontschenen,
 Die van sijn hard gelaet noch sindert niet en wijckt.
 T'en was noch niet genoegh (de gier'gheyd noyt en rijckt)
 De zee-cant werd' ontbloot van perlen end gesteenten,
 Den oever dicht besaeyt met schelpen end gebeenten
 Van meen'gen vreemde visch, was den ghereedsten buyt.
 Den evel wies, men sond d'een vloot na d'ander uyt.
 Maer sacht, *O Musa*, sacht : du wilsty oock vermeten
 Dyns Voester-moeders borst met dyn hand op te reten?
 Wilst du dyn jonghe lijf gaen werpen in den schoot
 Van een so nauwen graf, vier vinghers van de doot?
 End met een cromme planck end swart-beplecte touwen
 Dyn onbedachte jeught den dullen wind vertrouwen?
 End laden op dyn cop dyns eyghen mondes vloeck?
 Gheen hand so wel ter pen, gheen hersenen so cloeck,
 Gheen tongh so rijck van tael dat alle sal verhalen
 Laet slechts dijn grof pinceel des oevers roof afmalen,
 Der Schelpen schoon cieraet ons stellen hier ten thoon:
 Om God te maken groot door syne schepfels schoon,
 End d'werck-man wonderbaer te kennen aen syn wercken,
 Ons tot een onderwijs : want waer wy d'ooghe mercken
 Van s'Hemels hoochsten sop tot s'Aerdrijcks diepsten grond,
 Gheen dingh soo cleyn, dat ons niet een'ghe Leer' oorkond.
 Hoe wel de wijse God doen hy de wereld ronde
 Door syn Almachtich woord op haren bodem gronde,

gen katers,
 s'ghen de
 Menschen,
 Pl. l. 7. c. 12
 So mede de
 Indische
 Mierē. Idg
 lē. 11. c. 31.

De Phila-
 soph Bias
 gevraeght,
 waer om
 het silver
 bleeck was,
 andwoorde
 om datmē't
 so vele lagē
 legget.

Musa, Sāg-
 Goddinne,
 sijn neghen
 ghesusters,
 Jupiters en-
 de Anomo-
 nies doch-
 teren, wort
 hier voor
 zgedichte,
 genomen.

6 STRANDE.

Het heete lichte Vier om hooghe heeft bepaelt,
 Daer na de dunne Locht, de swaer' Eerd neer ghedaelt,
 Haer hooghen drooghen rug met t'vochte Meyr begoten,
 End op syn eyghen plaets elck Element ghesloten :
 Soo heeft hy niet-te-min met een ghetrouwen band
 Die alle tsaem verknocht, end in syn vasten stand
 Met een eendrachtich snoer elck t'synen plicht ghestieret.
 Het aller heetste vyer een weynich lochts vertieret,
 De wijd-ghespannen locht vol dicke wolcken drijft,
 End d'onbewoghen Aerd' is t'Water inghelijft,
 Dus yder syn ghebeur van t'zijn wat mede deelet,
 Verwiffelt syne macht end sick te gaer verheelet,
 Een vreemd geslacht ten dienst : het blau-gheschubde Vee
 End longhe-loose volck van d'ongheremde Zee
 Comt dickwils d'ydellucht met haer gheswier doorsnijden,
 End eene wijse tijds op syne vleughels rijden:
 De Zee-Swaelm hard-ghebeekt, end de Zee-Cat verveert,
 De gierighe Kiecken-dief, end t'Vifken cleyn van weerd,
 Om d'hongherighen buyck des grooten Vifch t'onvlijden
 Met hare vlimmen nar wt t'sachte marmer glijden,
 Ontcomen t'snel vervolch met eene wijse vlucht,
 End bet dan t'wreede Meer betrouwen d'open lucht.
 De zee-Swaelm ghelijck de Swaluwe der Kercken,
 Langs t'water henen schiet met hare natte vlercken:
 De zee-Cat die half vifch, half voghel wordt gheacht,
 Met dicke rotten vliecht, end door een meerder cracht
 Hooch wt het foute bruyck haer bloode lichaem heffet.
 De swaren Kiecken-dief met zijne vleugels trefset
 Der hoogher golven top end maeckt een grooten veerd,
 Met syne vinnen vliecht, maer swemmet niet den steerd.
 Het Vifchken cleyn van weerd met syne vlimmen schouwet
 S'zee-Brasems gragen tand, end door de locht sick stouwet
 Waer't vanden scherpen beck des voghels wort gedood,
 Soo raecht aen allen oord de swackheyten indood.
 Ghy siet oock wederom de gier'ghe Voghels dalen
 Van wt de hooghe locht, end hare proye halen
 Den Scholfert, Duycker, Meuw' wt t'ongheruste Meer,
 De wilde Gans aldaer gaet soecken t'open weer,

De onder-
linge ghe-
meeschap
der vier
Elementen.

Des Wa-
ters met
de Locht.

Des lochts
met het
water.

*Hirundo
marina.
Loligo.
Milvago sive
Miluus.*

*Van dese
vlieghende
Vifchen,
Oppian li.
de Vifch
Pli. l. 9. 26
Nat. Hist.*

*Inschr.
Reysboek.
cap. 95.*

De

STRANDE.

7

De droef Yf-voghel daer syn konstich nestken vlechter,
 End tot een effen vloer int hert des Winters slechtet
 T'Siciliaensche Meyr : dies den Zee-roover stout
 In synen Almanach dien tijdt wel kondigh houdt,
 Soo dat de Coop-man rijck om t'huyswaert sick te spoeyen,
 Geduyrende syn kraem het traegh Schip voort moet roeyen.
 Maer boven al dezee met t'ruych-becleede land
 In mede-borgherschap end buerschap tsamen spant,
 Het een kan sonder dranck syne groene jeught niet voeden,
 Noch t'ander sonder strant end iteunsel sick behoeden:
 Des aerdrijcks drooghen mond het coele nat indrinckt,
 Het water onder, door, end rontsom t'aerdrijck springht:
 Der aerden groenen rug is rijck van vreemde dinghen,
 Niet minder sal des zees afuren schoot voord-bringhen:
 Daer nis int diepe dal noch op het hooch ghebergh
 Schier niet, dat t'vruchtbaer Meyr niet in haer boefem berghht:
 Ia s'aertrijcks swaren clomp schijnt int nat Rijck gesoncken,
 Hier wort ons meen'ge vrucht end wreed gediect geschoncken
 Die d'oude *Nereus* hoed op synen fouten stal,
 T'groot Amphitrijtsche veld soo wel als t'aerdsche dal
 Brengt sijn Roos, sijn Meloen, sijn Doren, sijn Kliffen,
 Syn Alfen, Druyf, end Eyck : Hier sietmen mede visschen
 T'viervoetich dier-gheslacht dat onder t'blauwe huys
 Het groene land bewoont al-om end nieuwers t'huys;
 Voedt synen fellen Leeuw, syn Peert, syn Yfer-Vercken,
 Syn Ram, syn Elephant, syn Hond, syn Cat, syn Vercken,
 Sijn Draeck, syn Schorpioen : Ia (t'wordet ons verreeckt)
 Heeft syn Vrouw' end syn Man, soo datter niet ontbreeckt
 Tot een gheschoren Paep, met s'Bisschops cleed behangen
 Na eenen fellen storm aen t'Noortsche strand gevangen.
 De zee brengt hare Pluyem end schoone veders voord
 Die Sters-ghewijse s'nachts bestralen schippers boord,
 Veel hubscher dan by ons de Crijchsmā jonck ter paeyen
 Op synen wilden Cop een Veder-bosch doet waeyen,
 De zee heeft s'menschs vernuft een claer voorbeeld verlicent,
 Daer hy naeld, spelle, priem end spit van heeft ontlicent:
 Een beytel, hamer, sacch, end nijp-tangh leeren maken.
 Hier kan-men aen een mes, aen pen end inckt geraken

*Aleedo, of s'
 Alyon, Yf-
 vogelken, so
 groot als eē
 Mussche,
 peerseb, mes
 purpur en-
 de blecke
 veren ver-
 mengt,
 broedt in
 Zee acht
 dagen, voor
 ende na den
 wind-win-
 ter, dā isser
 groote calm
 te, Pl. l. 10
 cap. 32.*

*Nereus, by
 den Poeten,
 een zee-god
 oceanus ende
 Ithetulis so-
 ne, Vader
 vande Ne-
 reides ende
 Meeremin-
 nen.*

*Vā dese seld
 same ghe-
 wasse ende
 dieren, Plin
 d. l. 9. c. 2.
 & 5. l. 32.
 c. 11.
 Oppian. d.
 lib Rondel.
 de Pise. l. 16
 c. 20 & 21
 Idem, l. 15.
 c. 9 & 10 &
 l. de insect.
 c. 22, 24.*

Doch be-
 sonder, des
 Waters
 met het
 Land in
 Vruchten
 ende Dic-
 ten.

8

STRANDE.

175

Nepus Door gift van eenen Vifch : als wan de blauwe Godt
was God der Van t'wit-befchuymde Veld, het glat-gheschubde rot
Zee, naect, Op fyne Rollen, elck by name, wilde stellen,
ende blau- End d'heerlickheyd syns rijcks ons fchrieffelick vertellen.
lijvigh,

180

heut vele Ia felf de rijke Zee veel fchooner vruchten baert
kamere den Dan t'fraey-ghemaelde land, end grooter yder aerd
drye sand Door s'voetfels overloed end vochticheyds welluften,
in de hand, Waer in de vrouw Natuer haer crachten gaet wtruften,
rijde op een End mids haer vruchtbaer faed steeds onder een fick menght,
Koetsje, om Nu door wind, nu door vloed verfcheydenlick ghelenght,
dat de Zee Met hulp van hooger hand elck vrucht op't grootste gevet,
naect, blau Dfes in haer woesten fchoot soo menich monfter fwet.
ende rick D'Eerd' haer Schild-padden heeft, maer t'Meyr verleentse felf
van geder- Veel grooter van ghedaent end ftercker van ghewelf:
re is vloeyer Het dorftich element voedt groote felle Honden,
ende ebbot, Noch grooter, feller zijn int foute veld ghevonden:
alijns bruy De Luypaerd vande zee met zijnen wreeden tand
fchet, ruy- Woedt meer, dan die-men oyt in d'heerfte landen vant:
fchet, ende De Stier van t'groene land is fchrickelick van hoornen
baren drij- Noch fchrickelicker is de zee-Stier te vertoornen:
vet, Siet hier t'gheschulpte volck langs aen haer vlacke strand
Oppia li. 3 Gelegert wijd end breed, u finnelicke hand
de Pife. End ooghe rond-om fendt. De flecke vander velden
 Bewoont haer klamme Huys. Wat foude het doch ghelden
 By d'Horens van de zee? wie fach oyt fulck cieraet,
 Wie fach oyt fulck Corael, fulck Marmer, fulck Agaet?
 Dit purpur, dit afuer gaen verr' dyn konft te boven,
 O Schilder finnen-rijck, dyn hand soo hoogh te loven
 Comt hier al veel te cort, dyn verwen, noch pinceel
 Sal defen fchoonen glants niet treffen t'minute deel.
 De Veelvoet die-men segt van d'harde rotte-fteenen
 Wel thien-mael op een ftond een ander verw t'ontleenen,
 Noch d'oude weyfeler *Protæus* wyd-vermaent
 Om t'wiffelen van fyn veranderlick ghedaent,
 Ia felfs de vrou Natuer fchiep noyt yet soo verfcheyden
 Van maeckfel, ofte verw ; gheen beemden, geene weyden
 Gheen Luft-hof oyt soo fraey met blommen ghetapijt:
 De Lelie snee-wit, de Goud-bloem fchoon end blijd,

Het water
 overtreft
 in groot-
 heyd,
 fchoonhe-
 yd, ende fter-
 re der Ge-
 dierten, het
 aerdrijck.

185

190

195

200

* 205

210

Polypus, een
veel-voc-
te vifch,
verandert
finne verwe
na de plaet-
fe. P. li. d. 1. 9
cap. 29.
Protæus een
Zee God,
mede Ocea-
ni,

Den

STRANDE.

Den blauwen Hyacint, de lijf-verw van de Rosen,
 Het lieflick purpur-rood daer mede d'Aingers blofen,
 De Lifch van over zee, die s'Hemels boogh afmaelt,
 De gele Violet wel grooten prijs behaelt,
 Maer moeten al te gaer der Schelpen schoonheydt wijcken,
 Geen Tulipa fagh m'oyt hier by te vergelijken,
 Hoe vrend sy wesen mocht door-adert end door-gloeyt,
 Haer goude laecken cleed, de Lap-rock so gegroeyt,
 De witte rood-gevlamt, end watter is besonder,
 Ia blauw so langh gewenscht, en heeft niet by dit wonder,
 Hier fiet ghy blincken t'goud met silver-draed vermengt,
 Hier vindt ghy t'hemels blauw, hier t'wit met swart gelenght,
 Hier schijnt de Son haer rood, de Maen daer wit te geven,
 Hier glinstert eene Sterr', op dese fiet-men leven
 De woeste water plas, hier d'ebbe, daer den vloed,
 D'wjl Son, Maen, Sterr' end Zee de Schelpen groeyen doet.
 Dees meester-schilders, met den luyfter wtgelesen,
 Noch schencken' elck haer gift, de helle Sonnet' wesen,
 De bleecke Maen den groey, der Sterren sterck' in-vloed
 Met d'ongeremde Zee de Visschen stedes voedt,
 Des draeyers fraye hand met sijne ronde spille
 End scherp-geslepen stael, oft door sijn houten brille
 Werckt konstelick nu t'ronde, nu t'vierkant, nu t'ovael:
 Maer hier ist al in een, ja schoonder hondertmael
 Door s'Natuers cloecke hand in't groot end cleyn geschapē.
 Der menschen sinnen spits so vrend niet sal na-apen
 End seldsaem van gestalt, die's recht, dit slincks gedraeyt,
 Dit schijnt in een geleght, dit of t waer saem genaeyt.
 Dees schelp, is langs gestreep, dees over dwers gerecket,
 Dees schijnt met pannen-dack met leyen dees bedecket.
 Dit heeft een wijden hals, dit eenen nauwen crop,
 Dit is een langen toot, dit eenen ronden top.
 De Schilder om met vlijt het meester-schap te winnen
 Gaet wt sijn cluchtigh hooft end sijn konst-rijcke sinnen
 Nu eenen grooten Reus met een seer wreed gesicht,
 Nu eenen cleynen dwergh end eenigh drolligh wicht
 Wtbootfen op een doeck, end heeft so groot vermaken
 Om den gheoornden Pan met sijn pinceel te raken,

9
 ende Theof-
 dus sone, alle
 gedaenten
 aendoende,
 Hoeder der
 groeter Vif-
 schen ende
 zee. Calve-
 ren. Virg-
 4. Georg.

By de Natu-
 re verstaet
 de Wysheyd
 ende macht
 Godes die
 allen dingen
 t'wesen
 goet, o'te de
 eerste crachte
 van God in
 elck dingh
 geschapen.

Pan, God
 der Herde-
 ren hie-

10

STRANDE.

der des Vees,
boven een
Mensche, on
der een Gey-
se, met een
gehoorn
hoofte.
 255
 *
Venus, Go-
dinne der
lie'den ende
schoonheid,
 260
Vulcani
huysvrou-
we, Plin. d.
lit. 9, c. 35.
Rondel de
pisces fac. li.
1. per tot.
 265
Alexander
ab Alex.
gen. di. 5.
c. 9.
 270
Gemarmen
de Horenkens
in Engeland
15 mijlen
van London
binnens lans
 275
in een Fon-
teyne te vin-
den.
Volcomen
steen Schel-
pen in de
 280
Vilvoord-
sche grove
steen, die
in Zee land
nende Dije-
ken tighen
den stach
 285
des waters
ligghen, ge-
groeyt.
Exellens de
Fiscib. lib. 2
s. 26.

Als t' minnelick gelaet van *Vulcans* schoone Vrouw;
 Ia t' schijnt dat t'leelick meer dan t'schoon behagen sou,
 Is yvrigh om in't cleyn sijn groote konst te thoonen,
 Scherpt sijn verstand daer op, d'oogh schijnt daer by te woo-
 So wil de groote God door sijn verscheyden werck (nen:
 Dat clek sijn wijfheyd, end almogend aenmerck.
 D'een is cleyn, d'ander groot, d'een effen, d'ander tandigh,
 D'een plat, end d'ander hol, d'een rouwe, d'ander handigh,
 Dees is een gladden helm, die eenen schild gelijk,
 Die voert een scherp rapier, dees is van haecken rijk.
 D'al-wijse vrouw Natur om voor geweld te wapen
 Dit witte Horenken, heeft constelick gaen rapen
 Verscheyden stuckkens t'saem end tot een lijf gebracht.
 Gelijck m'in t'hoogh geberght door een verholen cracht
 Den harden marmer-steen veelvoudighlick door-adert
 Van menich duysent key' in een stuck siet vergadert:
 Waer inne wonderlick somwijlen sijn gelijs
 Veel schelpkens schoon van verw', end met den steen verlijst,
 Niet steenigh, maer gelijk d'Omhelfer van der Eerden
 Ons langhs sijn witten rug de selve siet aenveerden,
 Als oock t'keyachtigh Land uyt sijne kele spouwt
 Dees marmer-Hoor'akens schoon, met eene borne coud
 Aen d'oude Brietsche kust by de volck-rijcke mueren
 Die des gehoorndé *Teems* verglaelden stroom comt schueren.
 Wie'n heeft oock niet gesien in't vruchtbaer Zeeuwische Rijk
 (Mijn lieve Vaderland, waer met so menigh dijk
 Ons vyand ende vriend *Neptunus* Wordt geboeyet.)
 In'trouwe steen-geberght benedens dijcks gegroeyt,
 Dees Schelpen onckel steen, som half, som heel volmaect,
 Som toegesloten, som ter halver kant geraect?
 Die door een cleyn geweld van hare stede glijden,
 End met een vremd gesicht s'lief hebbers oogh verblijden,
 Dees Horens t'wilde volck gebruyckt tot een blafoen,
 Die hangen saen haer oor, dees slechte van fatsoen
 Die rijgen saen een snoer, end Pater-noster-lesen
 Haer sinneloos gebed, end' op een kerf-stock vesen.
 Die Schelp Wordt tot een mes aen eenen steen gewet.
 Dien Horen tot een priem in eben-hout geset,

Cochlea
MultiplexCochlea
Fossilis
feu mon-
tana.Cochlea
Fontana
matmora-
ta.Cochlea
Lapidea.Cochlea
preparatoria

Dees

STRANDE.

11

- 290 *Concha*
Macchi. Dees dragen som den hals voor eene goude keten,
Die silver-witte Schelp wordt tot een kroes gesleten
In t'rijck Chynasche land, end onster hand gebrocht,
Met goud constigh geviert, met loof-werck fraey bewrocht,
Om haren soeten drack met vrolickheyd te drincken.
295 Ick hebber dick gesien den coelen wijn in schincken
End levend in sijn schuym op-offeren met vreught
Aen mecn'gen goeden vriend in matigheyd verheught.
Door s'Wijngaerds claren traen end roodebloed der eerden.
Cochleæ
Angolæ
300 *sive Con-*
go. Dees glatte Horens sijn voor ganckbaer geld in weerden
By t'zwarte volck dat wijd bewoont het rijcke land
Naest s'Werelds middel-sehot in grooter hitten brand.
De schoonste worden daer gevischet van de vrouwen,
Die haer langhs t'harde strand een weynigh t'zee betrouwen
End scheppen in een korf het glinsterende sand,
305 Wt welke sy met vlijt gaen lesen met der hand:
Dees schelpkens hoogh-geweerd, sijn cleyn end velerleye,
D'een mannekens geacht end d'ander wijfkens beye
Meest asch-grauw van couleur doch dese sijn de best,
Des Conincks recht bewaert den Overst van t'gewest.
310 *Cochlea*
opercula-
ris horten-
sis. Dit schoon-gemarniert Huys wordt flechtelick bewoonet
Van t'cruypende gediert dat ons een hoofken thoonet
Het Peerden-hoofst gelijk dat sonder oogen siet,
End met twee horenkens sijn blinden wegh bespiedt.
315 *Cochlea*
olearia
Rotunda. Dit blauwe flecken-Huys rond ende wijd van monde
Houdt wel een pinte nats, is diep end glat van gronde
Wierdt eertijds veel gebruyckt tot een reyn olij-vat,
Der ouder Lampen vorm schijnt daer van eerst gevat.
De *Meyr-mans* half-geschubt, met desen crommen Horen
320 *Buccinum,*
vel Con-
cha Trito-
ni dicta. Haer yselick gehuyt den menschen lieten hooren
In't Lissebonsche hol doen het Romaines geweld
End schepter inde hand *Tiberij* was gestelt.
Het was, mach-schien, t'gesangh end hoogh-getoonde lieden,
Het bevende geluyd oft oude jaer-getijden,
Die de gecroonde schaer, de Priesters van de Zee,
325 *Buccinum,*
Musicum. Met haer luyd-heefche keel daer songen twee end twee:
Gelijck-men daer van siet een cort-begrijp gesloten
Op desen *Musyc-boorn* gestellet op de noten.

Linsch. d. d.
c. 84.*Angolæ*
geld.*Idem, in't*
beschryven
der Conin-
riicken van
Angolæ en-
*de Congo.**De Slecken*
hoo den de
horenkens in
gehaelt, het
veerdshoofst
heest gelijk.
Plin. lib. 32
*c. 11.**Tritones,*
Meyrmans
ende Zee-
goden, so de
Poeten ver-
dichten op
Kinke-ho-
rens bisson-
de, vuluy-
den de Zee-
monitoren
ende t'luyde
geruyfch
der baren.
Idē 1.9. c. 5.

12

STRANDE.

De Godin die met recht haer oogen heeft verblindt,
Want s'ongestadighlick sick keeret met den wind,
Haest yemand hoogh verheft haest weerom werpt ter neder,
Drijft in dees Platte schelp in zee gins ende weder.

*Thetis,
dochter vā
Chiron,
Oceani
huysvrou-
we, is hier
de zee.*

Vermelde nu, mijn Dicht, dewijl het dy gedenckt,
Wat *Thetis* witten arm voor schoone schelpen schenckt
Waer het gevlamt Gespan wt t'bracke water rijset,
Waer't in sijn sachten stal sijn claerheyd weer verlijset,
Waer't met sijn heeten toom des middaghs overrent,
Want daer de *Water-vooght* sijn rijckste giften sendt:
Maer onse Noordsche zee end Neder-landsche kusten
Sijn t'arm van sulcke waer' end slecht om hier te lusten,
Wil op dyn dunne riet verstouten dyn gefangh,
End s'Heeren heerlick werck verbreyden in het langh.

*Idem lib. 9
c. 35.
Rondel. lib
c. 51. de pif*

De *Perle-moeder* rijck met t'silver cleed behangen
Gaet s'Hemels koelen dauw in haer wit huys ontfangen,
End swanger t'harer tijd ons d'edel Perle baert,
Die groot is ende schoon oft cleyn end slecht van aerd
Na maet end suyverheyd van s'hemels perlen vochtigh,
Die in haer beene cell neersygen s'morgens lochtigh.
Niet anders dan gelijk het lanck-gemuyde beest
Van t'loodsche volck gehaet, van d'Eliphant gevreeft,
In sijn onganfigh vleesch veel witte saeykens voeyt
Van quaed end slymigh vocht door t'heele lijf gegroyet:
So werdet wonderlick door desen Visch verspreydt
Der Perlen vruchtbaer saed, end metter tijd bereydt
Door s'hemels milde cracht om een claer licht te geven,
Is van haer selven weeck eers' wt diep werdt geheven
Maer sick verhardt so haest haer silver-witte schael
De warme locht gevoelt, oft Sons vergulde strael
Haer sachtelijf beschijnt. De Moeder is sorgh-fuldigh
Voor hare teere vrucht, end somtijds ongeduldigh
Nijpt haer scherp decksel toe, snijdt af des roovers hand.
So raect de loose dief sijns roedoens wel ter schand,
End wordt van sijne straf rechtveerdighlick gevonden,
Behalven dat hy wordt van t'zee-gediert verflonden.
De blixem sluyt de schelp', end den visch vasten doet,
Dan teertf' op haere draght: de donder onverhoedt

*Linschor.
d lib cap.
48 Pien d.
loco.*

*Concha
Porrea.
Fortuna
dicta.*

Verhael
van de
voornag-
ste Schel-
pen ende
Horens aē
de Oost
zuyd ende
West-Zee
gevondē.

*Concha
Margari-
tifera.
Nacre de
Perles.*

Ver-

STRANDE.

23

365 Verschrickt' end doetter veel wt grooter angst misvallen,
 Waer van-men d'allercleynst' end t'Perlen-saed niet vallen.
 Ia worden altemet, terwijl' in barens nood
 Van hare Perlen sijn, door t'hard onweer gedoodt.
 370 Maer d'Ader van de warmt, de Vader van het leven,
 De siele van t'groot *Al*, dat alles licht moet geven,
 Des Hemels claerste torts; de post die sonder rust
 Het ronde perck omrent end nimmermeer en rust,
 De vlamme-drager Son, die met sijn blonde haren
 375 Het woeste Meyr begordt, end t'vochte land doet baren,
 Des moeders hert verheught, maer maectt haer kinders geel,
 Als t'lijchaem van den mensch, de witste vindt-men veel
 Diep onder t'peerse cleed *Oceani* verstecken,
 Daer s'Werelds groote keers niet wel en kan doorbreken.
 Het ander helle Licht, des Hemels tweede eer,
 380 Gewissen *Almanach* des jaers, der tijden leer,
 D'heerscherse van de zee, die telcke maend verwandelt
 Haer dobbel-hoornigh hooft, end alle dinck verhandelt,
 De Fackel lief-getal die s'aerdrijcks scheem verlicht.
 Met sijn ontleende vier, sijn werck hier med' wtricht,
 385 End doer schelp' ende visch met haer vrucht hoogh-gepresen
 Nu nemen toe met hem nu afgaen in het wesen.
 De schelp' wordt wt den grond van duyckers opgehaelt,
 Haer cost'lick ingewand in een dicht vat gedaelt,
 End met scherp sout bestroeyt, het welck den visch opetct
 390 End onder op den grond dit lieve pand vergetet.
 Men legt' oock in de Son die door haer heeten brand
 De harde schelp' op doet, end perlen ons behandelt
 Som luttel, somtijds veel tot thienmael twintieh greynen
 In eene schelpe, doch de schoonst sijn in de cleyne,
 395 Sy werden wederom in stercken ceck verteert
 Tot eenen claren dauw: Gelijck ons heeft geleert
 D'Egyptische Coningin, die had van haer voorfaten
 Twee Perlen d'allerfschoonst van t'Oosten na-gelaten,
 Dees smalend op t'bancket van haren Roomschen Pol
 400 Op 't costelickst bereydt, end van wellusten dol
 Ginck wedden dat sy hem met een Mael soud verschulden
 Meer weerdigh sijn de dan vijf hondert duyfent gulden

*Van de son
 ne ende
 hare crach
 ten over
 Aerdrijck
 ende Zee.*

*Oceanus,
 de wilde
 woeste zee.*

*Van de
 mane, ende
 hare eygen
 schap,*

*Linsch. d.
 li. c. 84.*

*Van An-
 tonij ende
 Cleopatra
 Maeltijdt,
 leest Pli. d.
 lib. 9. c. 35.*

14

STRANDE.

End heeft hem s'and'ren daghs een vrienden-mael gestelt,
 Gevraget sijnde waer cond blijven alle t'geld,
 Heeft met het tweede recht in wijn-asijn gesoncken
 D'een Perle van haer oor den wedfman toe-gedroncken,
 End met de slincker hand oock d'ander aengevat,
 Want dese waren beyd so dier end hoogh geschat.
 Sy werden hedenf-daeghs den siecken ingegeven,
 End rechtelick gebruyckt tot nut van s'menschen leven.

„ O costelicken schat, ó Natuers wonder-werck,
 „ Der grooter Vrouwen pracht; dyn eygenschap ick merck,
 „ Du word'ft in 't diepe Meyr van eenen visch geboren,
 „ Maer d'hoogen Hemel heeft dy tot sijn vriend verkoren:
 „ Du word'ft van S'Hemels nat ontfangen, dynen vloed
 „ Het glinstrigh Sonnen-licht end blonden cop aendoet:
 „ Du leerst den Christen mensch na hooge te verlangen,
 „ Sijn rechte Vaderland, end niet aen d'aerd te haengen,
 „ Daer hy in swaer ellend end bitter tranen sweeft,
 „ End eenen corten tijd in Pelgrins wijze leeft.
 „ Du leerst den Christé mensch, met des Son-bloemmes poo-
 „ De Goddelicke Son der g'rechtigheyd na oogen, (gen,
 „ In haer gesicht verblijen, op datse sijns ontferm,
 „ End met haer heyl'gen strael hem t'coude hert verwerm.

Die scherp-getackten Horn vol rimpelen, van buyten
 Asch-verwigh, binnen geel, voor langh end scherp van snuyte,
 Met eenen wendel-trap aen sijnen punt vergaert,

Purpura
 five Pella-
 gia.
 Butez.

Plin. lib. 9.
 c. 36. & seq

Het *Purpur* hoogh-geacht by de Romainsche tijden
 Doe m'het bly purpur cleed t'gant'ch'aerdrijck sagh gebijden
 Der Over-hoofden draght, den Ridders selfs ontfeyt,
 Nu yegelick gemeyn ja bekans heel verleyt.

Dees edel verwe wordt wt eenen Visch gewonnen
 Die s' in dit tackigh slot vergadert t'faem geronnen
 In t'binnenste des keels; een bruyne Roos gelijck,
 Die daer een pond af had was hondert croonen rijck.

Oppian lib.
 4. de Pisc.
 Aelian.
 Hist. anim.
 lib. 7. c. 34.

De Visscher gaet int diep sijn lange teene Vuycken
 Met s'Oesters lockigh aes daer inne neder duycken,
 De gier'ge Purpur-visch sijn dunne tonge reekt
 Door d'engh-gevlochten korf, end t'gretigh aes inereckt,

Maet

STRANDE.

15

Maer wel verfadicht blijft aen d'enge teenen hangen
 Met d'opgevolwen tongh, ende wort also gevangen
 Door sijne gulfigheyd: de groote werden eerst
 Van haer gewapent huys beroovert, d' allerteerst
 Vermorselt met de schelp, het sap tot verw gehouden,
 Der Consten moeder rijk, de Liefde, by den ouden
 Dit costelick geschenck heeft in het licht gebrocht
 End' t'eerst gebruyck van dien geluckighlick verfocht,
 Na dat de dapper Held met t'Leuwen-vel becledet
 Door sijne sware Knods de wereld had bevredet,
 End allen mensch van cracht end overlast bevrijdt
 Heeft hy in eeren lang een *Vliet-Godin* gevrijt:
 End was eens aen de Zee met zijnen Hond getreden
 D'welck siend een Purpur-visch in zijn scherp huys beneden
 Aencruypen op een clip, heeft sijnen groven muyl
 Door t'knagen van den Visch met verw gemaket vuyl,
 End sick terstond gespoedt sijns Meesters lucht te volgen
 Tot by sijn weerde Lief, die stracks gelijk verbolgen
 wt lust van dese verw, haer Minnaer heeft gedreygt
 Tot hem waert niet te sijn noch t'sijner liefd geneygt
 Voor sy had sulcken rock, ja schooner dan de lippen
 Van desen sijnen Dog: dus heeft hy langhs de Clippen
 Dit purpur-roode bloed doen soecken wyd end breed,
 End sijn Vriendinne bly gebrocht t'gewenste cleed.
 „ De tongh den Purpur-visch tot grooten nutte strecket,
 „ End vanget haer den cost, maer grooter quaed verwecket,
 „ Veroorsaect haer verderf ende brengt' in swaren nood,
 „ Want s'om de purpur-verw alleenlick wordt gedoodt:
 „ Also des menschen tongh ten goede recht gebruycket
 „ Veel schoone gaven baert, veel schatten rijk onthuycket,
 „ Maer t'schendigh achter-clap, end laster-rijcken mond
 „ Brengt meen'gen mensch in nood, end sijnen meester wondt,
 „ Onmenschelicke mensch, die wt geslacht der menschen
 De goey gemeenschap banst, end met dijn godloos wenschen
 Den tammen mensch gelijk den wilden Woudthers maectst,
 Die vyand alles vreedts der vrienden vrienfchap laectst,
 Ten is dy niet van nood het godlick werck te lesen
 Van *Aristonis* soon, des schrijvers hoogh-gerefen

Idem lib. 16
 c. 1.

Hercules,
naem aller
stercker
helden.

Iul. Pollux
Onomast.
lib. 1. 6.

Van Plato.
vis de Repu-
blica, ende
Ciceronis
de Amicitia

16

STRANDE.

Wien m' in sijn kindsche wiegh de bieken storten sach
 Den honigh op de rongh: oft t' boeck van die-men mach
 Om sijne rijcke tael end pen vol honigh-vlieten
 Met goeden reden wel de Roomsche bye hieten,
 Daer dese t'grootte goed des waren Vriendschaps meldt,
 Die sijn gemeynen Staet op goede wetten stelt,
 Maer com' hier ende sie aen dese stomme visschen,
 Hoe goed end soet het is dat d' een hand d' ander wisschen.
 De *Purpurs* haer ghemeynt versamelen by een,
 End tot haer winter-plaets gaen stichten int gemeen
 Een wel-ghesichte Stad daer sy haer jongf'kens baren.
 Ghelijck de Bijen reyn des somers gaen vergaren
 Voor den bevauden tijd end hare jongf'kens teer,
 In een ghevlochten hoed der blommen soete smeer,
 End tot ghemeen behof in hare cel'kens sparen:
 Soo gaen dees visskens oock veel moschs end wiers bewaren
 Elck in zijn eygen schuer end sterck-ghewapent schot,
 Niet yder voor hem selfs maer tot ghemeen ghenot,
 Het welck sy inden nood des couden Winters vinden,
 End deelen rond-om wt aen haer ghetrouwe vrienden.
 Min noch meer dan oft waer' een vriendelick bancket
 Welck yder op zijn beurt gheeft na der vrienden wet,
 Op dat soo d' onderlingh ghemeenschap werd ghevoedet.
 Gae mensch-hater vies, gae *Timon* half verwoedet
 Die liever laegst en sturt, dan dijnes naesten hand
 Tot dijn hulp haest begheert: wassch' af dijn vuyle schand
 In d' Oceaenschen vloed, end leere hier dat t'leven
 Dy niet voor dy, maer voor dyn naesten is ghegheven.
 Ghy die na d'Eeren croon met grooten yver jaeght,
 Doch midden op den wegh schier moedeloos vertsaeght,
 Gedenckt dat d'edel Eer de purpur verwe slachtet.
 „ Die wt de scherpe keel der visschen wordt becrachtet,
 „ Wt t'herte van de zee, wt een ghesteeckelt huys,
 „ Al waer s'ontfanghen wordt van enck'len schuym en bruyts:
 „ Soo staet der eeren krans dien die ten eynde loopen,
 Door arbeyd ende moeyt, door sweet end bloed te coopen.
 Taft aen vry sonder schroom dit groot acht-voetigh Dier
 Met sijn twee tanghen scherp end dubbelen Pansfier

Timon Mi
santhro-
pue, om sy-
ne onacrd-
ghe schou-
wigheyt
gheroem-
van een
Boom val-
lende brac-
iboe, siert
liever dan
hy om hul-
pe soude ge-
ropen heb-
ben.

Plind. lib.
9. 11.
Ka/s. lib. 4.
Hist. P/c.

Der

STRANDE.

17

* *Cancer*
lye Afta-
cus.
Homar.

Der Slangen tegen-gift, dat t'hoofd sijne mage,
 Der oogten wacker licht in't midden van t'lijf draget:
 520 Dat s' winters sick begraeft, end met den Lenten tijd
 Den oever weer besoeckt, end gaet met grooten vlijt
 Den dagelickschen cost in d' wrgehoelde clippen
 Daer't sijne wooningh heeft, ergh-listelick beclippen,
 * De plaetse sijne geboorts is hem so liefgetal
 Dat hys nimmermeer veranderen en sal:
 525 De durpel van zijn huys slijt zijn geheele leven,
 * Ia wesend' altemet daer henen wt ghedreven
 Door s' Visschers wreedten boom, terstond daer wederkeert,
 Geen ander Vader-land, noeh herbergh, en begeert,
 T'is zijn wieg, end zijn graf, zijn leven end zijn sterven,
 530 " So t'onvernufte rot haer soete vaders-erven
 " Met sulcken yver lieft, so vierighlick na-jaeght,
 " Ist wonder dat de mensch die't hoeft om hooge draeght
 " Sijn lieven Vader-land daer in hy is geboren
 " So hertelick bemint, end houdt wtvercoren?
 535 " Ist wonder dat de mensch sick sonderlinck mishandt
 " Verr, wt zijn eygen huys end hof te zijn verbant,
 " Door wreedte Tyranny zijns Vaders heerd te derven,
 " End steeds in ballingschap gins ende weer te swerven?
 " Ist wonder dat de mensch met allen will' end macht
 540 " In zijnes Moeders schoot sick weer te brengen tracht?
 " Met een gerechten toorn in zijn gemoed verbolget
 " Sijn wreedten vyand weer te vier end sweerd vervolget?
 Het harde Slaeffsche jock, end s'dienbaerheids gareel
 Van zijnen hulse schudt? sick stelt in zijn geheel?
 545 Dit aerselende volck door t'wilde Meyr verd walet
 Haer scherpe-tandigh heyr somtijds te samen halet,
 End wt gemeener hand een vetter weyde soeckt,
 Elk een in sijn gelid ten wege sich verkloect;
 550 Maer t'Leger is so sterck van volck, so dick van leden
 Die over t'vochte sand in goeder orden treden,
 Dat d'enghe van de zee haer breede vleugels weert,
 Die niet verswelgen kan maer weer te rugge keert,
 So dat-men d'effen baen haers heyr-tochts kan na-sporen.
 Ghelijck der Cranen vlucht die van de heete Moren,

Oppian l. 2
alian lib. 8.
c. 23. Hist.
Anon.

Plin. a. loc.

- * 555 *Strymon,*
vliet in
Thracien
*
daer vele
Cranen ge-
deyvende
560 *de hitte*
haer honds
Atlas, hoo-
gen berg in
* *mauritanie*
daer vele
565 *Arenden*
neffelen.
De Pygmei,
dwerge ofte
naankens
worden ge-
segd tegen
570 *de Cranen*
te vechten.
Plin d. 1. 10
c. 23.
* *Oppian. l. 2*
de pis.
575
*
580
*
585
590
- Oft *Strymans* coelen vliet, met haer land-vluchtigh rot
De hooge locht door-slijt, end s' *Arendts* wreede slot
Atlantis grijsen cop met stille beeken vliedet,
In goeder ordening bequamen wind bespiedet,
End t' cort weerloos geslacht der *Dwergen* geeft bestand
Wanneer t' storm-windigh weer door t' hoog-gerugde land
Met eene tegen-buy de voor-tocht comt besloken,
Haer snelle-treckend' heys slach-orden wordt gebroken
De reyse wordt gestaect, de hoop-man d' aftocht blaest,
End elck sijns ondanccks sick stracks weer te rugge haest.
Wie soude t' cloeck verstand des wijfsen *Creefts* vermellen,
End zijnen loosen vond terecht voor oogen stellen,
Hoe hy zijn lekker aet met ergen-liste vindt,
End niet verwondert zijn hoe t' grof dier sulcks versint?
De *Oester* t' vaste dack van zijn verglaefde schalen
Te locht-waert opent om haer voetsel in te halen
De schalcken *Creeft* dat siend' haest een cleyn keyken bringt
End met zijn cromme schaer in d' open schelpel sinckt
De *Oester* metter veert haer scherpe deeffel dalet
Maer *Cylas* ! te vergeefs de harde schelpel toemalet,
Het steenken haer beclemt end tusschen beyden sluyt,
Dus blijft haer bloote lijf den blijden *Creeft* tot buyt,
Niet anders dan gelijk een *Crijghsheld* cloeck van sinnen
Een hoogh-gevellen *Borgh* oft stercke *Stad* gaet winnen,
Mids hy een voeder houts oft ander stijf belet
Behendich onder t' heck van d' open poorte set,
End voor den swaren val t' gevlochten yser schoret,
Vlughs met zijn moedigh heyr ter *Stede*-waert in-boret,
End zijnen *Standard* bly op d' hooge mueren plant.
» So raect wel groot geweld door cloeck vernuft tot schand.
Maer siet hoe d' ergen *Creeft* somwijlen wordt betalet
Idem ibid. Door s' *Veel*-voets oorlogh-treck, die listigh hem behalet
Daer hy aen d' holle rots neemt zijn onvrye rust,
Valt snel op d' harden rug met eenen koenen lust,
End knevelt hem wel vast met vele taye banden,
Hem d' adem-tocht verstoppt door zijne stijve handen
So dat hy nu niet meer de locht intrecken, noch
Wtgeven weder kan (de *Visschen* stedes doch

STRANDE.

19

Door vrye wisselingh des adem-tochtes leven)
 De Creeft aldus benart, wil sick te Zee-waert geven,
 Maer tegen d'harde Clip wel vast benepen blijft,
 Sick worstelende weert, end groot geweld bedrijft,
 Tot dat hy op het leest in zijne macht vercortet
 Op't sand zijn heete wrack, end moede leven storter.
 Als t'jonge vogelick wt s'lieven moeders borst
 Het soete voetsel trecht end lavet zijnen dorst,
 So suygt de Veel-voet hier wt t'rom verwelffel gierigh
 Den adem-loosen Visc: Als den Straect-schender vierigh
 Int doncker onversiens wt eenen hoec bespringt
 Den gast die overluyd het vrolick deuncken singt
 Des sorgeloosen wijns, end hem ter eerden veller,
 In s'doodes droeven stand den armen mensche steller,
 Om zijne rijcke bors end maeltijds blijde cleed
 Te krijgen t'zijnen will' end wreeden roof gereed.
 Ghy fiet op seecker oord dees stijf gehuyfde dieren
 So dapper ende snel langhs d'harden oever stieren
 Haer veel-gevoete lijf, dat d'aller-vlugsten man
 Sels haer gefwinden loop niet achterhalen kan,
 De Bootman onverfaegt heeft somtijds moeten bouwen
 Op d'Indiaensche kust een dichte schans van touwen,
 Nu met een platten riem, nu met een scherpen cloet
 Op schild-wacht moeten staen, end wesend' op zijn hoed
 Dit sterck-gewapent volck cloeck moedighlick bestrijden
 End van het scherp gebijt der Creeften sick bevrijden.
 Oock voor de *Steeckel-Crab*, die groot end sterck van lijf
 Met haren scherpen rug end twee voor-tengels stijf
 Een vreeselicken strijd den Visschen gaet behanden.
 Eerst haren ouden schild end half-versleten tanden.
 Afleight, (want s'alle jaer in't groeyende saeysoen
 Een nieuwen wapen-rock end stercker aen moet doen)
 Om haer schelp-loose lijf met voor-raed te besorgen,
 Het welck s'een wijle tijds houdt inden grond verborgen
 Half leef-loos, sonder spijs, end allen hinder vliedt,
 Te wijl haer swanger lijf het oude cleed wtschiet,
 End met een nieuwen rock haer bloete huyd ontreckt:
 Is met den eersten teer end dunnekens bedecket,

595

600

605

610

615

617a

620

625

Hippees
 five Hip-
 peis.
 Equites.

Fagurus.
 Crampela
 ou Sqarant-
 shon,

Arist. lib. 4
Hist. anim.
 6.2.
Plin d. lib.
 9. c. 51.

Lin. Reysb
 c. 48.

Oppian. li. 1
Aelian. lib
 9. c. 43.

20

STRANDE.

Maer tot een harden schild in corten tijd verlijft,
 Waer mede sy weerom het oud geweld bedrijft,
 Gelijk de Medecijn sijn krancken gaet bereiden,
 So lang de heete coorts door-brandt haer moede leden,
 Te spenen haer van spijs tot dat de quade vocht
 Welek in het dorre bloed een sulcke quale wrocht
 By na verteret is end al-te-mer o. tvliedet,
 Te nutten goede spijs dan wederom gebietet,
 Op dat hem t swacke lijf met nieuwe cracht versterck.
 So gaet dees wijse Crabin hare kram te werck,
 End eerst met vochtigh sand haer crancke lijchaem voeder,
 Tot dat in t'nieuwe cleed haer oude cracht vergoedet.
 Is tot des wijfheyds merck, van d'Heydens eer gebracht
 In d'Ephesiensche Kerck, de Vrouwe van de laght,
 Het wijd-beroemde Beeld, om haren hals gehangen,
 Com' ongerechtigh mensch, com, geef dy hier gevangen,
 " Leg af, t is immer tijd der sonden oude cleed,
 " Lact al dyn boos bedrijf dy eenmael sijn verleed,
 " Speen t'herde van het quaed, wil d'ouden mensch vernielen,
 " End hongere te recht na d'heylsaem spijs der sielen,
 " Met s'G'rechtigheids pansier dyn naecte borst becleed,
 " Met Waerheyd dy omgord', ende tot den storm gereed
 " De Helm der saligheyd dyn crancken cop beschutte,
 " End s'Vredes stijven schoen dyn gladdē voeten stutte,
 " Grijp' aen t'weesnijdend Sweerd van Godes heyligh Woord,
 " End met s'Gelooves schild dyn slinck' arm sy geschoort,
 " Om t'vierige geschut des boosen af te weren,
 " Men siet oock ergens-waert dit *Crabbcken* verkeerē
 Teer ende dun van schelp besonder op den steert,
 Dies het voor s'Zees gewiel end harden stoot verveert,
 Gaet in een lege schelp sijn krancke lijf herbergen
 End voor den swaren voet end grijpend' hand verbergen,
 Dit toegeeygent huys bewoont her sonder huyr,
 Want hem is ingeruymt door s'meefters laetste nyr,
 Wel wetende dat t'recht de goederen verlaten
 End met sterloos hun geeft dies allereerst aenvaten.
 In dees ontleende wiegh sijn teere kindsheyd slijt,
 Leeft in een sellicheyd, als eenen Heremijt,

Rondel lib.
18. c. 12.

Van Diana
van Ephes-
sen.

Arist lib. 5.
c. 15 de ani.
Arist Hist
anim. lib. 7.
c. 31.
Cypria. l. 1.
Rondel. de
Psib. l. 18.
c. 11.

Cancelaer
Bernard
Hermite.

Macr

STRANDE.

21

Maer groeyende te met van lichaem end verstaende
 Verhuyst in ruymet cluys, de keure van het strande.
 670 Men heeftse menighmael sien voeren wreedten strijd
 Omeen gevonden schelp met steken end gebijt,
 Tor dat de swackste t'vold verlarende wee-moedigh
 Van blooder schaemten vliedt, end d'overwinner spoedigh
 Het sege-teecken plant, end sijnes vromheyds loon
 675 Behoudt t'verlaren huys van eene *Purpur* schoon,
 Oft wtgestorven dack van *Strombi* hard geslachte.
 Oft daer vrouw *Venus* med de Zee te cruysen plachte.
 Weerd der steen-hoopen loos, der dooden wreedte gast,
 Wiens leven met de Maen steeds mindert ende wast,
 * 680 Hoe dick-wers hebben wy al spelend met dyn toorne
 Sien breecken in 'rgevecht dyn hard-getanden hoorne?
 Hoe dickwerf hebben wy doen rennen gins end weer,
 Nu voor nu achterwaert dyn nijp ende geweer?
 Wie heeft dyn beenen schild end averechtse scharen
 685 So konstelick bepleekt met so verscheyden blaren?
 Wat aerdigh Schilder heeft dyn aengeboren clead
 Met Marmer nu verciert, met Iaspis nu becleedt,
 Nu Camelot geverwt? wat Smit heeft dyne tangen
 Som glad, som scherp gevormt, som met stijf hayr bevangen?
 690 » Der menschen slimmen ganck end leven hy vertaect,
 » Die op dyn krommen rug de ronde wereld maect.
 » Een werld vol ydelheyds, vol valscheyds, ongestadigh
 » Een Werld vol nijdigheyds, vol tweedraghts, ongenadigh,
 » Wiens doen van dagh te dagh van quaed tot erger keert,
 695 » Wiens schole claer bedrogh end leugentale leert,
 » Wiens handel is verwert, end wandel slimme banen,
 » Wiens liefd' is maer een schijn, end wyfheyd enckel wanen,
 » Wiens schoonheyd is een roock, end gunste maer een bloem,
 » Wiens sterckt' is een broos riet, end eer een yd'len roem.
 700 » Cort om, des werlds eer, sterct, gunste, schoonheyd, wijsheyd,
 » Liefd, wandel, handel, school, end al t'doen dat-men wijs feydt
 » Sijn weerdigh hondert-mael end hondert elcken dagh
 » *Heraclete* geschrey, end *Democriti* lach.

*Van Venus
 Schip siet va
 neden in de
 Schepē, No
 rita.*

*Heracitus
 ende Democri
 tus twee
 Philosophē,
 die beweene
 de end dese
 belandde
 gestadig ick
 a'ellende on
 gevalle end de
 ydelheden
 des Werelde
 Oppian l. 20
 de pise.*

*Echinus
 lve Eri.*

Comt her waerts aengerolt het voet-loos *Yser-Vercken*
 Oft *Zee-castanie* scherp, op sijne schichten stercke,

C 3

Die

670

675

* 680

685

690

695

700

*

705

S T R A N D E.

Flu. d. lib. 9
 435.
Gesf. d. lib.
 631.
Rondel lib.
 186.29.
Aelian lib.
 9.6.47.
Idem lib. 7.
 932.
Petavels
de indust.
anim.

Die in zijn dunne schelp dicht aen een zyn gelijft,
 Waer op 't zyn ronde lijf snel over wege drijft:
 Dies vindt-men-se doorgans de steeckels afgesleten.
 Sijn binnen sonder vleesch, vol saps, hier voortijds g'eten
 Tot 't rafels eerste recht haer scherp-geprickelt huys
 In twee gedoven, end gedaelt in 't soute bruyt
 Stracks weder t'famen treckt end vast in een gelijvet
 Sick wentelende frisch ter see-waert henen drijvet,
 O schepfel al-te-vremd, o wonderlick gediert!
 De Strierman wel-bedacht heeft na dyn konst gestiere
 Sijn breed-gevleugelt hout end voor de wervel-winden
 Met anckers trou versien, met cabels leeren binden,
 Heeft na dyn werenschap end dyn voorsichtigheyd
 Sijn holl' eend' ledigh Schip met ballast swaer beleyt,
 Voor 't ommeslaen bewaert, voor 't tuymelen behoedet,
 Seg o weer-kondigh Dier, hoe hebstu dit bevroedet?
 Wat Sterren-kijcker loos, wat Almanach dy leert
 Den swaren storm voorsien? end op de vochte eerd
 Dyn steeckels neer te slaen, end voor t'geweld der baren
 Dyn licht' end ronde lijf met keykens te verswaren?
 Als in 't blom-rijcke veld de honingh-soecker vroed
 Voor d'hooger winden slach en somer-buyen vloed
 Der cleynster steenkens een in sijn teer voekens draget,
 End sick door d'idel locht sond'r eenigh hinder waget.
 „ Du leerst den vromen mensch sich wapenen met vlijt
 „ In s'werelds woeste zee voor cruys end harden strijd
 „ Mer een voorsichtigh hert, end een stand-haftigh lijden,
 „ Dat s'boosen storm hem niet van t'rechte pad doe glijden:
 „ Dat hy den scherpen tand end hatelick geblaf
 „ Des boosen laster-monds, sal wijslick keeren af
 „ Mids wt een vreedsaem hert aen t'Eeren-schip te reeden,
 „ End met oprechte deught sijn wandel te becleeden.
 Du thoonest dat du bist so wel van cloeck verstand
 Als van gedaent gelijk den Egel van het land,
 In wiens verburgen hol veel gaten sijn te vinden
 Na t'Oost, Suyd, West end Noord, die't na de mond der windē
 Hirt' oft coud blasen sal, toestopper oft ontsluit:
 Die in den rijcken Herfst sijn winter-cost vry-buyt,

Naccus ma-
 rinus. He-
 rison, ou
 Castaigne
 de Mer.

End

STRANDE.

23

745 End sijnen heeckel-rug, met menigh druif vereeret,
 „ Den luyard wercken end den quist-goed sparen leeret.
 Siet hoe die effen Schelp s'ick konstelick vergaert
 Van beyde sijden t'saem, met haren mond geschaert,
 De schoone Sleutel-raecks, den Lick-steen van de vrouwen,
 750 Die s'certijds plegen veel tot sulck gebruyck te houwen,
 Want s'op haer gladde lijf geen vuyligheyd en lijdt.
 Niet lichtelick en breeckt, noch oock de kleeren slijt.
 Is t'Porceleyn gelijk, door geener handen konste
 Geplaestert noch gevormt, maer wt s'Naturen gonste
 755 Den menschen toegeschickt end tot nut med-gedeelt
 Want t'stof daer van bereyt veel boose qualen heelt.
 Een vreeselick Tyran had door sijn wreede boden
 * T'ont-mannen d'Edel teught in Grieccken-land geboden
 Maer t'snelle-vluchtigh Schip werd van dees Schelp gekeert,
 Dies is sy tot een danck vrou Venus toevereert.
 760 O Schelp, verlostert trouw, wat geeft heeft dy gedreven
 Door sulck een wonderdaed te hoeden s'jonckheys leven?
 Of voedstu t'cleyne Dier, dar ons des grooten Heers,
 De groote macht alleen meer dan des stommen heys
 765 Oneyndelick gecrielt oogh-schijnelick doet blijcken?
 Der winden strenge Vorst wt alle s'Werelds wijcken
 Vergadere te hoop sijn schrickelick geweld,
 Laet s'ebbes sellen stroom, oft vloeds gewiel versnelt
 Met een gemeene hand het snelle Schip betrachten,
 770 Dat menigh stercke Slaef met onbedwongen machten
 Sijn lange riemen bruyck', end na sijn adem hijg'
 Dat hem t'sweet overschud, dat hy stael'handen krijg',
 So du dyn teere lijf slechts voor schips-steven vellest,
 Oft achter aen het roer dyn effen schelpe stellest,
 * 775 Het sal stracks stille staen, end sijn geswinden vlucht
 (Spijt Zees verwoeden storm, end blassen van de lucht,
 Spijt Oosté-wind'schud-clip, end Noordé-wind schip-breker,
 Spijt Westen-wind baer-storm, ende Suyden-wind nat-leker,
 * Die yder hierom t'eerst sijn grammen moed wstort
 End schips wegh op een uyr een heele dagh-reys cort,
 780 Spijt d'opgeblasen mond van alle wervel-winden)
 Salt du op eenen bot met dynen toom inbinden,

Plin. lib. 2
 c. 1.

Idem lib. 9.
 c. 15.

Vant wonderlic Viscb
 kē, Esbeneis
 o sie Remo-
 ra, dat is be-
 lesjol genaē
 AEolus eer-
 tijds Coninc
 der seven ey-
 landen na
 hem AEolus
 ghenamt
 schatme-
 ster der win-
 de gemaect,
 om dat hy
 in sijn land
 eerste seyl-
 vinder, en-
 de et weder
 wys man
 was.

24

STRANDE.

* Gelijk in het Spaensche Peerd, welck d' heete spore vliedt,
 End over t' effen veld den wind te voren schiet,
 In zijne snelle vlucht met een gebit opschortet,
 785 End t' weder-spannigh hooft na eygen will' incortet.
 Oft als de stercke Droes certijds den vollen loop
 Van een vier-pardig krat cort op end over hoop
 Door zijnen stouten erm cost dwingen ende schutten.
 790 Het Bootf-volck heel verbaest door t'onversienigh stutten
 Den hoogh-gebulten schoor des wijden seyls wt-viert,
 Hyft op de breede fock, t' roer gins end weder swiert.
 De golven peerfigh-wit nu s'Hemels voute treffen,
 End met haer hoogen rug het bevend' hout opheffen,
 795 Nu storren steyl om leegh tot in der hellen poort,
 De Zee met vele zeen bestooct het hoogerboord,
 Der taeckelen gehuyt, t' gecrack der steyle masten,
 T' getrommel van het den, des spriets gebogen lasten,
 End t' hard-neckigh geroey met allen niet wrecht,
 800 Het Schip blijft even vast betoovert end gehecht.
 Niet anders dan als of de scherp-gecromde haecken
 Van hondert anckers swaer met hare neusen staecken
 Thien voeten in den grond end t'schip strack hielden staen,
 So dat het gins noch weer met vloed oft wind kan gaen.
 805 Oft als een Eschenboom hoogh in de locht verheven,
 Wiens wortels wtgespreydt sick na de Helle geven,
 Het vyandigh getergh van den Noord-westen wind
 Ste vast in t' Haegsche-bosch besportet end verwint.
 Seg ô Schip-toveraer, t' sy du bewoonst de schelpen,
 810 De lange Pricke bist, oft dy fijn weerst te helpen
 Mer dyne vinnen scherp, oft dat ghy al ghelijck
 Van form verscheyden zijt, van crachten even rijck:
 Hoe derstu onbeschroomt dyn cleyne teere lenden
 815 Sond'r eenigh meerder hulp roeck' looselicken wenden
 Strack tegen t' hard geweld des Hemels, Lochts end Zees,
 End meen'gen stercken arm? ô Dierken sonder vrees,
 In welcken hoeck dyns schelps weetstu so fraey te bergen
 Dit wonderbaer geweyr, welck koenelick dert tergen
 Den vreeselicken toorn van yder element?
 Wie heeft dees eygenschap in dyn weeck lijf geprent?

Wacr

* Van desen
 stercken
 Campioen,
 Polydamas,
 sicut Panfan.

* Van de be-
 kade cracht
 des onbe-
 kenden
 Fisch Pinn
 d. c. 25.
 AEl. an. l. 2
 c. 17.
 Rondel lib.
 15. c. 18.
 Scatig. 2. 18
 exerc. con.
 tra Card.
 Linfch. d. l.
 c. 48.

STRANDE.

25

820 Waer voedstu t'ancker dat soo haestelick kan toomen
 Der Schepen vlieg-getouw in d'allersnelste stroomen?
 Waer haelstu t'werck-tuygh sterck, waer krijghstu dese macht,
 Die alle wercken breeckt, end alle cracht vercracht?
 825 De botte mensche soud' hier villicht mede spotten,
 Ten waer d'ervarenheyd, meesterse van de sorten,
 Ons dese wonderdaed soo dickmael had verthoont,
 End dat dees groote cracht in een cleyn Vischken woont,
 Hoe wel de cloeckste man niet recht en kan beseffen
 De groote heymeniss' end ware reden treffen
 830 Die ons noch onbekent in haer beginsels blijft,
 Aldus de *Slaper-roch* des Hang'laers erm verlijft,
 De wreede *Basilisc*. met sijn ghesichte dooder,
 De *Seyl-steen* wonderbaer het Yser tot sick nooder,
 Ia eenen y'ren *Rinck* door desen steen verweckt
 835 Een andren tot hem haelt die oock een derden treckt,
 De derd' een vierden vint, daer noch een vijfde aenhaket,
 End ongheschakelt elck een ronde schakel maket,
 T'saem sonder lijn gelijmt, t'saem sonder knoop verknocht,
 End sonder s'menchen werck een keten fraey ghewrocht.
 840 Doet liegen t'cloeck vernuft, welck voor een regel stellet
 Dat t'swaer wt d'ydell' locht sick na beneden velleet.
 Men smelt' in eenen gheest so vele gheesten wijs
 Als *Pallas* reyne borst oyd' sooghd', end met haer spijs
 Tot vollen ouderdom in hare school' opvoede,
 * 845 Hoe t'levend-dood *Compas* van den Seyl-steen geleert
 Steeds na den Noorder-Pool sijn scherpe naelde keert:
 Des Stiermans trouwe hulp om door d'asure vlooden
 Sijn wagghelende Schip al blindelinghs te spoeden
 850 Wt t'Oosten na het West, wt Zuyden na het Noord,
 Hoe d'wonderbare macht des Seyl-steens wordt verstoort
 Van t'heym lijck tegen-weyr end ongetemde crachten
 Des rijcken *Diamants*, als t'ysen te vercrachten
 In't midden is ghestelt, stracks elck om t'feerste vrijdt
 855 D'een tegen d'ander vecht end s'and'ren liefd benijdt,
 So dat sy geen van beyd' haers herten lust ghenieten.
 Wordt hy niet loock besmeert sijn deughd sal heel vernieten,

Tropedo.
Dormillean-
se, Visch de
Roch gelijc,
verdoofs de
leden diese
newoers.
Oppian. l. 2
de pisc.
Van t'Ser-
pens naeflijf-
eus. Atian
de anim l. 2
e. 57.
Van de
cracht des
Magneet-
steens. Lu-
cret. lib. 6. de
Nat. rer.
Fracast lib.
de Sympath.
Ex antyp e7
Pallas wys
heyds Godin
ne. mngot.
quam ge-
wapens wt
Jupiters
cop.
Van de eygē
schap des
ZeeCompas
Scal adv.
Caral exera
37. 102. Ex
131. Plin.
lib 37. c. 4.
Ioach Cam
Medic Hist.
l. 4 c. 13.

D

Tot

Verhael
 van som-
 mige ver-
 hoelen won-
 der-were-
 ken der
 naturen.

Tot dat hem t' bange hert weer sy met wijn ghelaeft.

860 *Ibid van de* Met diergelijcke cracht is wonderlijck begaeft
cracht des Des Haeflers crommetelgh', om sekerlijc ontdecken
Geinck roe- De schatten die wt d'eerd de gier'ge menschen trecken,
das om Den gryfen *Ocean* wt syn: soute kruyck
's gonst te Door s'aerdrijcks dickelijf met een verholen luyck
wyfen. Der glas-Rivieren sprinck ghestadighlijck begietet
865 *Isaieha. c. 1* Die elc haer claren stroom weer na haer vader schietet.
 Het harde Steen-gebergt, welck door de wolcken hoog
Alexand. ab Sijn groene cruyn verheft, doet ons het vrend verhoog
Alex. gen. Van Schelpen fraey gevormt, van visschen heel gelijcke,
door. l. 6. v. 9 Van Vorsschen na ghebootst, die in sijn lenden rijcke,
870 De konstners Natuer van alle eeuwen baert,
 End tot haers Heeren lof in 'theymslijck bewaert
 Sind een verwerden clop in Weereld is verwandelt,
 Ofr find de Sund-vloed t' Meyr met d'eerd dus heeft verhadelt,
875 Wie heeft doch oyt te recht dees wonderen verstaen,
 End' alt' verburgen werck des Natuers ondergaen?
 Wie isser van verstand so waen wijs, so vermeten
 Die Gods werck sonder God ten vollen af wil meten?
 ,, a Wat denckstu sotte mensch met dyner zinnen boor
 ,, b Die Hooghsten daden al te gronden door end door?
 ,, c Aengaende my, ick weet dat d'hoog-geleerde Mannen
 ,, d Met haer scherp sinning spits wel een'ge reden wannen
 * Wt al de wond'ren groot van t'schoon-vercierde Rond,
 Maer hebben nimmer, die so vastelijck ghegrondt
880 Dat sy des menschen geest van allen twyfel vryden:
 Iae of zij't condon doen, so moeten w'in'tbelyden
 Van yder wouder-werc des grooten werck-mans eer,
 Die elck sijn wercking geeft, noch loven langs fo meer;
 ,, End mercken rechte voord, dar de gheringste dinghen
885 ,, Wel groote crachten voe'n: de crancke, stercke dwingen
 ,, End datter niet so cleyn noch so veracht en hiet,
 ,, Waer door men altemet sick niet verachtert hiet,
 ,, Gelijc dees trage Sleck den snelsten vaert der schepen
 ,, Met hare tonghe schort, end aerselincks kan slepen,
890 ,, Also de wyse-Man (ist niet een cleyne saeck?)
 ,, Door syne soete tael end vriedelijcke spracck

STRANDE.

27

Den allerfelsten moed, end heetsten toorne swichtets

895 22 De tonghe dickwils meer dan wapenen verrichter,

23 De tonghe t' steenen hert tot medelyden weckt

24 De tonghe t' wilde volck tot een Gheemeente treckt

25 Also de jonge-jeught, terwyl sy vlytig handelt

26 Der warer deuchden school, end d' eeren baen bewandelt,

* In't midden hares loops wordt lichtelijck verkeert,

900 27 End van den rechten wegh (God betert) afgheweert.

28 Dit is *Sint Jacobs Schelp*, die als de strenge coude

905 Pecken. Het water over welst, end d' aerde doet verouden
Coquille
de S. Iar-
quas

* Met meenigh gryse haye: oft als de Sonnen-brand

De vette landen klief, end *Ceres* geel we hand

In een maend s' Bouwers huys voor t' gantsche jaer besorghet,

910 905 Haer kammigh huysken steeds in 'thert des Zees verborghet,

Oft in een holle rots voorsichtighlijck versteekt,

Maer d' opgefvolen stroom haer ruste niet en breeckt,

Noch hare lichte schi'p langhs d' harden oever roller,

Oft den Noord-oosten wind haer coude leger stollert.

915 910 Maer als de swanger Eerd haer boesem ruym ontfluyt

Den Hof met blommē fracy verjeught, t' veld met groen cruyd,

De boom met vruchtbaer sap begordt sijn bloemen baret,

Waer van *Pomona* schoon na t' lieflijck fruyt vergaret

Haer calen Bruydegom *Autumnus* tot een gift,

920 915 Die baer-voets in de Pers tripprappend, t' soet vergift,

Der Druyven steel sorgh sap tot eene born doet leken,

Dan comt dees wyse Schelp haer hoeftken boven steken,

Met eenen grooten lust na t' stille weder haeckt,

925 920 End op de slechte Zee haer slappe lijf vermaectt,

Als een volck-rijcke Stad langh durighlick benouwet

Door allerley geweld, door hongers nood verflouwet,

Ten lesten wordt verlost van s' Vyands wreede hand,

Van s' hongers scherpe sweerd, van sulcken droeven stand,

Stracks d' overbleven schaer haer stem om hooge ryset,

930 925 Den overwinner God met danckbaer herten pryset,

Beyd schamel ende rijck, eel, oneel, jonck end oud

Op t' marckt-veld ringhs gewijs een blye reye houdt:

So dese Schelpen oock so saen de banghe win-teer

* Na t' Noordsche *Sembla* schamp, end de gestrenge Wind-heer

D 2

Sijn

Plin. d. lib. 9
c. 37. c. 6.

11. c. 3. 7

Rondel. l. 1

c. 11. de pisc.

Ceres, Go-

dinne der

Land-bou-

winge by de

Meydenen,

om dat sy

h. 2 land te

besayen wa-

yen ende

brood te

baeken leer-

de, den wil-

den maensche

die cruyden

ende Eycke-

len aten. So

hebben sy

ooc Pomona

de Fruys.

Godinne,

vrouwe vā

Autumnus

(or dat in

den Herijl

de Boom

vruchten

rijs sijn)

versiert.

Winter, is

de win teer,

om dat hy

t' gewinver

teert, oft

wind heer

om dat de

wind alda

heer sches.

Sijn snelle posten weer na t'coude *Ysland* sendt,
 De Zee-vooght effens vloers sijn peerse koetsse mendt,
 Gaen in een groot gheral met opghesloten schelen
 Als d'insende van vreught door t'fachte marmer spelen.
 „ Aldus de wijse-Man den tijd wel gade slaet,
 „ Is nu de vreught in huys, de droefheyd buyten staet,
 „ Die sal sijn bly ghemoed niet al te hoogh op halen,
 „ Dees sijn bedruckte hert oock niet te leeghe dalen.
 So yemand sijne hand voor dese schelpe biedt
 Sluyt stracks haer platte huys, end haren vyand siet.
 Der menschen tafel-vriend, de heerscher aller huysen,
 Den onbeleeften gast die nimmer wil verhuysen,
 Die s'nachts sijn weeldigh rijck in doncker hoecken houdt,

*De Maets
 am haren
 lekeren hon-
 ger van dese
 Schelpe ghe-
 wangen.*

De vyand onser rust, het Coren-dieffen stoudt
 Ginc langhs den oever kant sijn radde lijf vermaken,
 End snuffeld' om end om waer aen den kost te raken:
 Vindt hier een leghe hut, daer een gesloten cell',
 Hier dees half-open Schelp daer't sijn teer baerd'ken snel
 Heeft gretigh aengheset end mylken inghesteken,
 Om met sijn scherpen tand de spijs daer wt te breken.
 Maer siet, de Vanger wordt hier self ghevangen, hoe?
 De Visch wort het gewaer slaet sijn dack-ventster toe,
 Grijpt d'openbaren dief, end op de plaetse doodet.
 „ Leert, Geerne-gasten, leert, die veeltijds onghenoodet
 „ In menigh rijcke huys om t'lecker slempen dringht,
 Dat sulcks u groot schand end schade mede bringht:
 Ghy gulsigh Buyck, ghy Vraet, ghy Drinc-broer dit bedencket,
 Die t'faem u ziel, u goed, end u ghesondheyd krencket.

*Eliaz. l.
 24. c. 12.
 de ani.*

Die Schelpen circkel-rond sijn al van eender aerdt,
 Hoe wel dees wit, die swart, met silver die door-aert,
 Dees schoon ghemarmert zijn: hoe wel die langhs de strangen tult.
 Int zand verspreydet zijn, die aen steen rotfen hangen,
 Dees in't slijck, die in twier haer somer-legher houdt.
 Doch sy haer alre gaer verberghen voor de coud,
 Gelijck sint Jacobs Schelp, so lang de Noorde-winden
 Met een ghelafen boey de snelle vlieten binden,
 Maer wederom so faen als de vergramde Zee
 Door eene Suyder coelt ghestellet is in vree,

*Chamae
 five Hia-*

Stracke

S T R A N D E.

29

Stracks langs den marmer-vloer haer ronde Schelp wtrusten,
 End in den Sonnen schijn het coude lijf verlusten,
 Gelijk een jonge Bruyd met hare Maeghden schoon
 Al pronckend' henen treedt nae haren frayen throon,
 End als de roode Roos met s' Hemels nat bedouwer
 Na d'heeten Sonnen-strael des middaghs daer ontvouwer:
 Drees Vischkens even eens haer schelen open doen
 End met den sachten wind na boven-waert sick spoen
 D'een schelpe plat in Zee, end d'ander opgeheven
 In plaetse van een seyl, die haer van vers siet sweven
 Langhs t' Cristalijnen veld, een vlote meent te sien
 Van menigh duysent schip die voor hem henen vlie'n.
 Gelijk men onlangs sagh veel duysent seylen trecken
 Na t'vette Vlaenderland, end d'heele Zee bedecken
 Met snel-voord-vlieg'nd' hout dat in sijn lenden draegt
 So menigh dapper Held end Crijg-man onvertsaegt,
 Begeerigh, met geweld het Spaensche jock te breken,
 Het Vaderland te vryen, haers Vaders dood te wreken,
 End met ghemeyncr hand het wreed Marracsch ghespuys,
 Ov'r het Pyreensch gheberght te jagen weer na huys:
 Op dat d'In-heemschen Crijgh met de Crijgh-slichters eynde,
 End God van boven ons een goeden vrede seynde,
 Dat t'arme Nederland niet eeuwichlijck en blijf
 Der vremdelingen roof, vecht-school' end tijd-verdrijf,
 Nocht t'bloed des Ambacht-Mans, end sweet der Acker-lieden,
 Den Ruyter oyt tot spijs, tot voeder t'Peerd gedieden.
 Beschout dien krommen Schild van t'allertraegste beest,
 Dat altijd blijft in huys, reyft nochtans allermeeft,
 Van t'land in t'water daelt wt t'water weet te landen
 So crachtigh van ghebit, hoe wel berooft van tanden
 Dat het een harde Schilp, jae steen tot stof verbrijft.
 Men vindtse daer de Son wt haer slaep-camer rijft
 Die met haer ronden rugh een heele hutte decken,
 End op het roode Meyr een ruyme Ichuyte strecken
 Den Visscher Arabiaen: oncostelijck ghebouw
 Voor s' Hemels swaren storm end waters slach getrouw
 Veel stercker dan by ons de vrecke Coopman styvet
 Een Schip van menigh boom, end sick te Zee-waert dryvet

Testudo
 Marina
 Tortue
 de Mer.

Arif. lib. 8
c. 2. de anim
Plin. lib. 6.
c. 12, & 24
l. 9 c. 10.
AElia.
Hif. Anim
l. 16. c. 17.

30

STRANDE.

Om wt een vremd ghewest sijn coopmanschappen dier
Te brengen in het land: Veel dichter dan men hier
Den Schalien-decker stout van hondert duysent leyen
Het scharp-gehulde dack siet dichten end paveyen.
1010 *Nepinnus* grauw gheslacht die langhs de soute kusten
Meer op den scherpen boord dan een sacht bedde rusten
Dit sterck-gehuysde Dier behendiglijck verrast
Daer t'door den stillen vloed met sijn rond huysken plaft:

*Oppian l. 5
de pif.*

1015 Vlughs duykelend' in Zee sijn breede schelp omkeeret,
De schild-pad spille beent, end worstelend' haer weeret
Door 't snel-ghetuymel grijs om haren ronden schild
Te beuren weer om hoogh: eylaes ! het vele schilt,
Want s'in des visschers boot met bylen wort geslachtet.
1020 Waer in sy haers gelijk de land-Schilpadde slachter,
Welck in het groene dal de jonghe Herder vindt,
Die in 't oubolligh dier verwondert, het begint
Te wentelen rond om, end sijn gheplekten rugghe
Ter aerden neder worpt, t'ghedierte traegh end lugge
1025 Na het verlooren land met aller crachten treckt,
Buyght syne styve knyen end traghe voeten reekt
Doch alles te vergheefs, slechts d'ydel locht gheraket,
End met sijn moeylijck werck des Schapers oogh vermaket.
Oock spelend' op het ruym met haren rug om hoogh,
1030 Der Sonnen heeten strael verbrandt' end maeckte droogh,
Dan moeten sy gestaeg haers ondancks boven dryven,
End in des visschers macht end scherpe haken blyven.
Haer afghecapte hooft niet lichtelijck en sterft

*Ælian lib.
4. 18.*

1035 End houdet sijn ghesicht, indien haer yemand derft
Voor d'opghesperden beck de bloote hand wtstrecken
Sal s'om het fel ghebjt wel haest te rugghe trecken,
Der oogen hellen glants wierdt voortijds veel gheacht
End als een rijke Perl' in baggen schoon ghewracht,
1040 Tot costelijck cieraet van t'Edel vrou-gheslachte,
Die m'haer tot eene gift den eersten morgen brachte.
„ Stout Borger van de zee, traeg Pelgrim vander eerd,
„ Der menschen oude vriend, du leerst dat eyghen heerd
„ Is goud end silver weerd: du leerst de deugh-saem vrouwen
„ Te blyven steeds in huys, end haren vloer te trouwen.

De

STRANDE.

1045 De Beelden-snyder vroed dat certijds heeft vermeldt
 Die onder haren voedt had dynen schild ghefelt.
 Hoe? soud' ick desen Schild met d'Ossen-huyd bedecket
 Die schyner heet end al daer over heen gherecket,
 Vergeten in mijn Dicht? het voor-beeld van de Luyt,
 Die menigh droeve hert verquickt met soet gheluyd?
 *1050 Het was van desen Schild dat d'Hemels bode moedig
 Met zijn ghewlecken hoed end zijn hiel-vleugels spoedigh,
 End twee-gheslangde roed, het liefelijck ghebeent
 End allereerst vorm van zijn Lier' heeft ontleent.
 Doend' wader-rijcke *Nyl* met syne natte ermen
 1055 T'Egyptische dorstig land jaer-tydigh had ontfermen,
 End met een vruchtbaer slijm wijd ende breed bedauwt,
 End in zijn oude cleed zijn lichaem weer benauwt,
 Ginck *Maya* sone sick door t'vochte veld vermaken,
 End met zijn gulden staf so hier so daer aenraken
 1060 T'gheduerde door den nood des hooghen vloed's versmacht,
 Maer heeft op dese Schelp voornamelijck gheacht:
 Wien van den gier' gen tijd den huys-heer was gesleten,
 End t'binnen-lijf gheheel tot op drie sen'wen gh'et en,
 Die door de warme locht end Sonnen-strael verlijft
 1065 End effen wtghereckt, elck eene snare blijft.
 Die wtghestorven huys end sterck-ghewelfden keller
 Met zijn Slang-roed geroert, gaf een geluyd veel heller
 Dan in het hol ghebergh end groen becleede dal,
 Als haer de sluyter *Pan* lief-lockt met droef gheschal,
 1070 Vrou *Echo* d'ouw Clappey, die sonder tonghe spreket,
 End maer het leste woord van zijn clagh-lied afbreket.
 Dies heeftse s'Hemels-Post genomen tracks tot hem,
 End konstelijck ghepaert met syne soete stem
 Het bevende gheclanck, van hare luyde snaren.
 1075 Waer med' hy t'wreed ghediert tot hem-waerts gaet vergaren
 Des fellen Leeuws ghebrul, end s'Beysr grim legghet neer,
 Het wilde Swijn ontsteelt t'vernielende gheweer,
 Den snellen Gryphioen cort-vleugelt syne pennen,
 End kan t'onnoosel Schaep den wreedden Wolf ghewennen,
 1080 De Bosschen-booghen doet haer groen ghebladen cop
 End locket neder-waert der hoogher Berghen t'sop.

31 *Phylas*
 schilderde
Venus met
 een Schild
 pade onder
 de voeten.
Nyl, ver-
 maerde
 Vliet door
 Egypten
 vleyende be-
 woellich
 alle jaers
 het water-
 loof land.
Mercurius
 sone van
 Jupiter ende
 Maja, der
 Goden Tolck
 ende Bode,
 God der wel
 spreckend-
 heyd, met
 vleugels aen
 hoef ende
 voeten, en
 Slangroede
 in de hand;
 om dat hy
 sijn volck
 goede wetten
 gaf, sijn
 gest ende
 tonge veer-
 digh sijn
 welprakel
 heyd crach-
 tigh was.
Echo, dat is
 den galm,
Pan Vryster
 om dat de
 stemme weer
 klinkt als de
 Herders in-
 de Bosschen
 ofte Berghen
 singen.

Dit

32

STRANDE.

*Arifl. l. 5. de
anim. c. 16.
et l. 8. c. 2.
Plin. d. lib. 9
c. 4.
Oppian. l. 2*

*De Brand-
neteis.*

*Van de Zee-
rupje Scolopendra.
Oppian. d.
lib. 2.*

*Rondel. l. 17
c. 15. de pife*

*Arifl. d. l. 11
5. c. 16. de
anim.
Plin. lib. 9
c. 45.
Van den be-
fchermenden
boom in't
land Pudi-
liam,*

Dit Schepfel onvolmaeckt, inwoonder van de Clippen,
De *Netele des Zees*, op hare ftyve lippen
End over t' gladdelijf een fchadelijcken brand
End heete cole draeght, die op de ftoute hand
Een vier'ghe bleyn' ontfteeckt, als in de warm-moes hoven
Het cruyd'ken Roer-my-niet, een vier niet om verdoven
In fijn groen bladen voedt, oft als in't foute veld
De Rupfe van de zee, als die van d' eerd gheftelt,
Met jeukerigh vergift den ermen Viifcher brandet,
So hy haer heete lijf oft langhen fteert behander:
Dees Netel' infgelijck des Viifchers vyand hiet,
Want foof' een crommen hoeck oft fcherpen aerger fiet,
Stracks eenen vuylen ftanck wt hare tanden luchtet
Waer van t'ghevlimde volck met ylen henen vluchtet,
End s' Viifchers hoop bedriegt. Dit plant-ghedierte cleeft
Aen eene fteyle Rots, oft fomtjids liever fweeft
Mids onder t'vlotend wier daer d'oubedachte Viifchen
Aen fyne heete huyd haer fchurfte lyven wiffchen,
End vanget fo fijn aes. Soo t'werdet achterhaelt
Verfchietet fyne verw', end rafch te gronde daelt.
Men vindter veelerley, een foorte goed om t'eten
Van binné groen van Viifch end op de fteert gefpleten,
Een ander, op het hoofd der Purpur fchelpen aerdt,
» Wiens langh' end blinkend' hayr een purper verwe baert.
» Als dit wanfchapen Dier met quaed doen fch generet,
» Door fijn fenynigh vier den fcham'len Viifch verteret,
» End alles wat het roert met fijn vergift befmet:
» Also de boofe mensch ontfiet noch God noch Wet,
» Maer in fijn vinnig hert steeds quade rancken fmedet,
» Mer moeyt' end overlact d'onnofele vertreder,
» End fynen fnooden aerd al fijn ghevolgh aensmeert,
De vrome mensch maect vroom, de flimme hincken leert,
De *Swamme* fietmen doek aen harde clippen groeyen
Haer holle bolle lijf met lecker Oefters voeyen,
De fchelpkens die fy draeght aen haren fochten mond
Haer dierelijck verftand end voedsel maken cond.
Gefrick d' Ooft-Ind' fchen Boom in fijn befchaemde ftruycken
Een fcherp gevoelen heeft, ja oogen fchijnt tebruycken:

*Vrtica Ma-
rina. Cnide
Hortie de
Mer. Cul
d' Afrie.*

*Spongia
& Sponge-
teres.
Eponge
& garde
Eponge:*

Mids

1085

1090

1095

1100

1105

1110

1115

*

STRANDE.

- 1120 Mids hy wt blooder schaemt', oft vreesse voor t'geweld
Des scherp-verstaelden bijls op sijn groen hout gevelt
Sijn armen na sick treckt, end tot een harnas maket,
So haest de mensche slechts sijn teere stam genaket.
1125 So siet-men dit gediert, so saen het wordt gewaer
Des Vnschers wreede hand, ontvlieden het gevaer,
Sijn lichaem crimpen in end sijnen vyand mijden,
Toont ons dat ongelijck is qualick om te lijden.
1130 Dies wordtse met geweld van haren stoel gesnoeyt
End bloedet wt de wond, de wortel weder groeyt,
De dicht end sacht van hayr haelt m'wt de diepe wien
Alwaer de Duycker stout om haer lijf te vernielen
Neer-sincket langhs een coord de Sichel in d'een hand,
1135 In d'ander houdt een loot, end maeyt so t'diere pand
Waer voor sijn mede-maet stracks t'leven had betalet,
Van t'wreed gediert verscheurt, oft in den grond gedalet.
Haer ongevoelick hayr, end lichaem sonder vleys
Wordt van de gramme Zee geslagen meen'ge reys,
1140 Doch lijdt met goed gedult het swalpen van de baren,
Kan door sachtmoedicheyd voor t'scheuren sick bewaren,
Drinckt veel sout waters in: dus sal een vroom gemoed
Het suer met lijdsfaemheyd verdragen wachtend t'foet:
1145 Sy moet van haren Spie waerschouwingh steeds ontfangen
Wanneer der eenigh aes aen haer vel is gehangen,
Dan sluyt' haer leden toe, end wt een goed geloof
Met haren Macker deelt den al-gemeenen roof.
Ghy herten liefdeeloos daer in dees laetste dagen
1150 Den hamer des Geloofs noyt eenmael wt kan jagen
Een enckel vonck des liefds, daer s'Hemels Fackel noyt
Het hard-gevrozen ys door sijnen strael ontdoyt,
Comt u verkleumde lijf op desen strand vermaken,
Of vreesst ghy dat u dit Plant-dier beschaemt sal maken?
Siet met wat nauwe forgh' end weder-liefde mint
1155 De Vinne van de Zee haer houwen trouwen vriend
Een Crabbeken heel teer, welck om sijn lijf te decken
Gaet in haer ruyme Schelp sick wysfelick vertrecken,
End cloecker dan hier voor de Cluyfenaer bedenckt
Dat s'levens eenfaemheyd verdriet end angst aenbrenckt.

33

Seal. conora
Card. excera
181 ghe-
schiet om
dat den
Boom door
s' menschen
o'te beesten
afte geraekt
wordt, of
dat hare
wortelen
door s' gaes
beroert ende
t' samen-
trecken.
Lin. Rayss.
c. 61 schrijft
het selve wt
een cruyd
*Herba Sen-
tiana*, gevoel
cruyd, van
de Portuge-
se genaemt.
Oppian. lib
5. de Pise.
Plutarch. d
lib. 16. de
indust. a-
nim. AElia
lib. 8. c. 16.
Hist. Anim

Arist. l. 5. c.
1. Cicero 2.
denat. Deor
Oppian. d. l
2. AElia.
lib. 3. c. 29.

Dus

34

STRANDE.

Dus houden t'samen huys, en van een spijsse leven,
 End leyden in 'tgemeen een stil end vrolick leven,
 1160 D'huylvesting d'eene geeft, voor t'eten d'ander forgt,
 D'een Weerd, end d'ander Gast, d'een d'ander niet en borgt:
 Wanneer de *Vinn* comt hy ongeluck te sterven,
 Of dat sy anders moet haer trouwen Wachter derven,
 1165 So ist och armen ! haest met alle beyd gedaen
 End sullen van gebreck end droeffenis vergaen.
 Gelijk het jonge kind zijn knippe gaet wthangen
 Om nu een Vincke, nu een Pimpel-mees te vangen
 End listighlick daer in t'bedrieghlick aefken brockt,
 1170 Den gier gen honger stracks t'forgloofe Diefken lockt
 In t'opgespannen slag, maer wordet sijn bedrogen
 End comt een lekker beet recht in den pot gevlogen.
 Of als de schalcke Vos zijn oude rancken werckt,
 Daer hy t'gevedert volck te samen scholen merckt
 1175 Sick op den rugge legt, end eyselicken greynset
 Den ergen slapaerd maeckt, end t'doode Vosken veynset,
 Maer in zijn listigh hert her gretigh aes bespiedt:
 De Vogel onbedacht zijn ouden Vyand siet
 Ter eerden neer-gestreckt, terstond daer henen trecker,
 1180 End t'dood-gemeende lijf met zijne clauwen decket,
 Verpluckt het roode hayr, maer wordt wel haest betact,
 Want t'Vosken metter vlucht opspringende behaelt
 * Sijn wel-besuerde proyt met zijn spot-vogels droelet,
 * End t'sam syn grammen moet end heeten honger coelet.
 1185 Also dees loofe Schelp wt d'holle Clip opstijgt
 Met haer getrouwen Maet, end dus haer voetsel krijgt:
 Sy stellet naer den wind haer silver Huysken open,
 Daer meen'gen cleynen Visc h terstond comt ingesloopen
 Om haer teer bloote lijf te krijgen t'zijnen buyt,
 1190 Maer de bespieder loos op zijne lagen uyt
 Sijn herbergh siende vol van ongenooode gasten;
 End merckend dat den roof is weerdigh aen te tasten,
 Gaet met een cleyne neep vermanen zijnen Weerd
 De val-deur toe te slaen, welck doende metter veerd
 1195 Vangt hyf' ende gaet den buyt met zijne Macker delen.
 Een voorbeeld dat d'een vriend den anderen sal helen,

End

STRANDE.

35

- * " End dat den mensch des andren hand begeert,
 " D'een min brengt d'ander in: d'een hulp is d'ander weerd:
 " Dat sick de blinde man voorlichtighlick versetter
 " Mer een die beter siet, de botte mensch sick steller
 1200 " Getrouwe vriend by hem die cloecker herfenen heeft,
 End zijn traegh doof verstand een wacker spore geeft.
 Ghy Konstenaers vermaert ghy Schilders die na t'leven
 De mensch den heelen mensch op t'leven na kont geven,
 1205 Segt, hebt ghy niet ontleent u levendigh Pinceel
 Daer t'aen de steyle Rots noch leeft in zijn geheel?
 Daer t'van de wilde zee in t'leven wordt gehouwen,
 End met een witte verw gestadighlick bedouwen?
 Wie twijfelt dat de Zee door s'Hemels crachten leeft,
 1210 Die in haer peerfen schoot haer Maen, end Sterre heeft,
 Vyf voets by ons genaemt, het vreemdt van onse stranden
 So konflickel gewrocht dat geen Matroofsche handen
 Op haer gevleugelt huys, als *AEolus* te met
 Der winden breydel schort, end *Nereus* sachte bed
 Heel effen is gespreydt, oyt sneden also rijcke.
 1215 Is vleesch binnens lijfs end buytens eelts gelijcke,
 Welck is so gloedigh heet dat wat het slechts aenraeckt
 Van t'schubbigh zee-geflacht door zijner hitten blaecht.
 Gelijk de slimmen Creeft met steenkens sijn verraschet
 D'onnosel Oester-schelp; de loose Sterre passet
 1220 Haer stijven voet in 't hol van hare scherven blind,
 End also met gemak haer naecte lijf verblindt.
 Dus wordt d'onnoselheyd aen allen oord verplucket
 * End van t'slim listigh volck ten ouderen gedrucket
 " De rechte wijze sick voor s'boosen hinder wacht
 1225 " De Duyf in simpelheyd, t'Serpent in loofheyd slacht,
 Siet die *Zee-klijffen* rond aen een lanck snoer gebonden
 1230 Die op ons gulle strand oock somtijds zijn gevonden,
 Wat Schepsel over-vremd, wat wonderlicke Visch
 Bewoont dit kunstigh huys? het levet voor gewis
 In vrouw Zees blauwen schoot, maer raeckend' op het hooge
 Wordt door de soete locht end Sonnen-schijnfel drooge,
 End aldaer t'leven laet. Al-even-eens de mensch
 Die in de warme Son der weelden sit na wensch

Penicillus
 Maris Pin-
 ceau de
 Mer.

Rondel l. de
 insect. c. 6.

Stella Ma-
 rina.
 Eskoille.
 de Mer.

De Visse L. 10
 na *AElian*
 l. 15 c. 4. En
 Pin. lib. 9.
 c. 60.

Arifl. lib. 5.
 c. 15.

Oppian. l. 2
AElian. l. 9
 c. 22.

Lappa
 Marina.

36

STRANDE.

„ In deuchden haest verdor't, niet d'w ijle soute vlooden

„ Des harden tegen-spoeds zijn neder herte voeden.

Wie'n soud niet zijn met recht verwondert, ja verveert

Rond. l. d. l. Het kringkelen te sien van dien vier-voeten steert?

c. 15. Lanckwerpigh ende scherp, niet ongelijck den Slangen

Doch strekeligh end myg, sond'r hand-schoen quaed om van-

Op't hard gebacken sand hem t'woelen niet begeeft

Tot hy in cynden raect, maer evenwel noch leeft.

Gelijck het eerd-gewormt zjind' over-mids gesneden

Noch spertel- ende speelt in zjijn verdeelde leden,

En d' Adder- slange noch haer fellen steert wtschiet

Na dat- men t'boven-lijf van een gecappet siet,

Haer vyand naer de dood noch dreygende verveeret

End haer wracck-gierigheyd met haer in't graf verteeret.

Comt, als een Spainch-Galey, voor winde toegeroeyt

Arijf. lib. 9 In eene snelle lacht die met hem is gegroeyt

c. 57.

Aelian l. 2 De Schipper wijd-verfocht de Srierman zee-bedreven,

c. 15. Die in zjijn beene Schip slijt zjijn geheele leven,

Plin. lib. 9. Der Schepen Leydsman trou, in wien hy sick verblijdt,

c. 29.

Oppian. l. 1 End trotsich om den prijs met sneller seylen strijdt,

de pisc.

Bellon d. l. 2 Den wijten Ammiraal, den Schim-man ouervaret,

c. 25.

Geboren zee-Piloot, der schelpen Vorst vermareet,

Wiens lichaem is gelijk t'veel-voetige gediert

Dat steeds na elcke plaets zjijn wanckel-verw vertiert.

De Schippers die in zee door d'ongeboorde paden

Zijn witte Schipken sien in't grijsse marmer baden

Infulcken cloecken Maet zjijn hertelick vervreugt,

End hieren't wellekom met een gesanck verheugt:

Oock vinden syse nu om helsen det'Voorsfeven,

Nu met haer teere Schelp het cromme Roer aencleven,

Ia schijnender quantsuys onwillens aengelampt

End voort-gesleypt te zjijn, maer doen een willigh ampt,

Tbij-wesen van het Schip is all' hun lust, end dege.

Gelijck m'een Vromen Held (die na een groote sege

Met eenen Lauwer-krans het weerdigh hoofd becroont

Op zjijn seegh-wagen sick in heerlickheyd verthoout)

Door zjijn verlost Stad siet lustighlick vermeyen,

End met een bly geschal na d'hoogen Tempel leyen,

Stella An-
guipes.
Estoille
Piquante:

Nautilus,
Nausplius
Pompilius
Natonnier
Gal, Mus-
carolo, Ita,

Van

STRANDE.

37

* Van d'Heeren hoog-geducht, van d'Oude-lieden weerd'
 Van d'onbedachte jeught, end Chrijsf-volck onverveert:
 * Oft als de groote Heer der glad geschubde benden
 * 1275 Den Tuymeler camuys (die met zijn croome lenden
 * De woeste zee doorschiet veel snelder dan een schicht,
 * Der kind'ren minnaer trou. Arions Voer-man licht,
 Die levend'altijds leeft, end in zijn wacker oogen
 1280 Nacht noch dach slaep ontfangt) comt zijn snel lichaë boogen
 Voor t'wind-voord-vliegend' hout, end vrijt den crommen
 Diet'grijs-gemarmert veld door-voret als een ploeg. (boeg.
 So volgen mede na de wijt-gelegen kusten,
 Dees Schippers t'rijcke Schip, end siek daer in verlusten,
 1285 Tot dat het nu by na t'gewenste land genaect
 Stracks yder dan om t'eerst zijn Schipken henen maect
 Wyd van t'gehaete land, end als wt eenen Kercker
 Met Seyl en Riemen vlucht. Dient den vernuftten mercker
 Tot een gewisse weet, dat hy nu scheept na t'land
 End zijn geladen Schip brengt in behouden hand,
 1290 Dat hy den grooten God end Heere der Heyrscharen
 Die hem nu heeft verlost van d'yfelicke baren,
 Bereydt' een danckbaer lied, ende op den oever nat
 Hem offer d'eerste vrucht van zijn vercregen schar.
 Haer witte Schipken schijnt van twee te saem gedichtet
 1295 Aen een getanden Kiel, doch is also gestichtet
 Door Natuers wijse hand, end kunstighlick gestijft
 Met ribben buytens boords wel valt daer in gelijft,
 Om voor den harden storm end Schip-braeck te bevryden
 T'Schip-schelpken byster broos, end als een glas te mijden.
 1300 Sijn Steven is voor scherp, end t'achter-Casteel rond:
 Het calme weder lockt hem wt den couden grond,
 Gaet met zijn crommen Kiel de bracke golven dijven,
 End door een dunne spuyt als eene Pomp' wtdrijven
 Den ballast onbequaem die zijn reer Schuyt beswaert:
 1305 Steeckt twee langh' ermen op tot een Mast saem gepaert,
 Om daer aen tot een seyl een Vliesken dun te haecten,
 * Net d'ander ermen roeyt, de steert het roer gaet maken,
 Waer med' hy zijn Galej stiert eens-loefs na den wind,
 So haest hy op de Reys yet schrickelicks bevindt,

Tuymeler,
 Dolphyn
 o te Meyr-
 swijn den
 snelste v isch
 der zee.

Arion, een
 constigh Va-
 delacr, de
 Schippers
 he om sin
 geld wi len-
 de dooden
 spronck in
 zee, word
 van den
 Dolphyn,
 om sin soet
 spele, so lan
 de geveers:
 schijnt een
 Fabel wt de
 geschiede-
 nisse van de
 Propheet Is-
 ras na ge-
 bouste.

38

STRANDE.

1310

Oft s'vyande hinder comt zijn bloote lijf benauwen,
Des Kockmeuws wacker oog, des Scholvers scherpe clauwen,
Oft s'Duyckers harden beck sijn seylend' huys bestormt,

1315

Keert stracks den rug om hoogh end een zee-Slecke vormt,
Cruypt weder in zijn Schelp', end daelt zijn Schipken onder.
O Zee-man fremd van aerd, ô wonderlickste wonder
Dat t'Middel-landsche Meyr wt haren blauwen schoot

1320

Heeft immermeer verleent De Schipper in den nood,
Terwile Locht end Zee zijn enge Kerck-hof prangen,
Na dyn geselschap heeft een harteljck verlangen,
Dyn blijde comste hem met calme Weer vereert,

*

1325

Wie heeft dy dese weert, dit ambacht eerst geleert?
Wat Caerte, welcke School dees seyl-const onder wesen?
Wat Sterre, wat Compas heeft dy den wegh gewesen
Door't ongebaende veld; voorwaer hy, die wt niet
Dyn onbeschofte lijf door zijns Almachts gebied

1330

Sond'r eenigh vorm oft beeld so seldsaem heeft geschapen,
Van redelick verstand, end beeld'nis ingeprent
Van zijn voorsienigheyd, op dat ons sy bekend
Sijn'r handen wonder-werck end groote wijsheyd blijcke.

1335

Dat t'sward Iavaensche Volck, end de Chyneser rijcke
In woonder schijnt te zijn van t'vette Nederland,
Dat meen'ge schoone waer' end costelicke pand
In heeter locht gegroeyt schijnt op ons land te wassen,
Dat m'wt Oost na het West, wt t'Noord na Suydsche plassen

1340

Door eenen blinden wegh snel sonder vleugels vlieght:
Dat d'onverfaechden mensch gestadighlick gewieght
Langs t'veel-gebulte lijf *Neptuni* vaerdigh glijdet
Met zijn seyl-voerend' huys, end stoutelick doorsnijdet

1345

So meen'ger baren help, end terght de bleecke dood:
Cort, dat het ronde crijdt end s'Werelds ruymen schoot
Is een Tuyn sonder Haegh, een Acker sonder Palen
Waer elek van alle vrucht zijn gadingh wt mach halen
Dat weten wy dy danck, ô Schipper hoogh-van-moed,
T'sy *Typhis* wijd-beroeint, oft *Aesons* edel bloed,
Oft *Dadalus* geleert doot troeckeloos betrouwen
Van zijn verdroncken Soon, een vlottend' huys te bouwen

*

Typhis, een
ste Stermā,
die met in s'o
Aesons son
t'guld' vlie,
in aale De,
d'us, een
abacjionig.

Heeft

S T R A N D E.

39

*Timmer-
man die ge-
wogen, dat
is, Mast en-
de Seys eerst
op de Schepd
gestelt was.*

1350 Heeft allereerst bestaen, end t'Zees onstuymigheyd
End dolheyd van den wind te breydelen bereydt:
Hy sy dan mensch geweest, oft yemand van hier boven
Ter aerden neer-gedaelt end onder ons geschouwen,
Hy mach voorwaer wel stout ja roeck'loos zijn geacht,
Dat hy dyn aerdigh werck so sijnkens heeft betracht,
End na zijn scherp vernuft van dynen cloecken handel
1355 Genomen t'eerste beeld, om zijnen stouten wandel
Droogs voets door t'holle Meyr te nemen onbeschroomt,
Heeft dyn kunst na-geboort, end stoutelick getoomt
Na dy zijn houte Peerd met Cabels ende Boeyen:
Du wijst hem dat het is goet onder t'Seyl te roeyen,
1360 Hoe hy zijn lecke Schip van s'waters swaren last
Sal lichten door een Pomp: du hebbest hem belast
Sijn lanck-gebuyckte Schip met een Roer recht te stieren,
End Seyls verheven schoot t'aensetten, oft te vieren.
Du thoonest hem dat hy om t'hebben goeden spoed,
1365 Met alle leden sick wel vlijtigh helpen moet.
„ Gelijk du met dyn Schip het Marmer-veld door-ploegest,
* „ In dyn geruste Schip by allesins vernoegest,
„ Bist nieuwers vremdelinck, maer aller wege t'huys:
„ So sal de vrome man, die van het snoo gespuys
1370 „ Om een gerechte faeck is buytens lands verdreven,
„ Aldaer in Godes scherm ende vry-geleyde leven
„ Als s'Hemels Borger bly, dien t'heele Christen-rijck
„ Is eene vrye Stad end onbepaelde wijck.
„ Wel saligh sal voorwaer de Schipper zijn bevonden,
1375 „ Die van d'onstuyme zee des Wer'lds niet wordt verflonden,
„ Maer wacker in de weer zijn hard bestormde Schip
„ Door men'gen diepen wiel, end siedend' heeten Clip
„ Voordrijvet, ende steeds met Seyl end Riemen pooget,
„ Met een oprecht geloof na t'God'lick baken ooget,
1380 „ End in t'leest s'Hemel-rijcks behouden kust aendoet,
„ Al waer hy ewichlick gewint het hooghste goed.
Siet desen schoonen Boor het peersehe veld door-eren,
* T'schip-schelpen achter aen de grijsse golven keren
Met zijnen ronden Kiel, waer inne sick onthoudt
1385 T'zee-maecten wel-behend, end Bootf-geselle stout,

*Plin. lib. 9,
6.33.*

40

STRANDE.

Die sonder Mast oft Spriet ter Zee sick dert begeven,
 Weet noch van Seyl, Befael, oft Breede-fock te weven,
 Hooft-touw noch Takel Spant, noch sweerd noch Roer aen-
 In zijnen hollen boord alleen den wind ontfangt. (hangt,
 1390 End gaet so onbeschroomt door t'soute water wiegen
 Gelijkker-wijs te met de groote Schepen vliegen
 Haers ondanccks sonder Seyl door t'veel-geberghde sout,
 * Wanneer de winden God den Moordschen stormer coud,
 1395 De Oosten vries-heer streng, oft den Suyd-westen spercker
 Met een vertoorn gemoed slaect wt haer vasten Kercker,
 * Die t'saem met groot gedruys bestormen t'woeste Meer,
 Doen schudden t'seyl gebergh, end t'grond woud vellē neer:
 De Schepen reddeloos op Gods genade drijven,
 1400 De Mast-boom wordt gekerft, t'Compas wil niet beclijven,
 Der winden snelle tocht de selve voorwaerts jaegt,
 End haren hoogen boegh op zijne wiecken draeght.
 Also dit backfken cleyn in stee van breede seylen,
 Van Ancker ofte Roer, Mast ofte Spriet te steylen
 1405 Met zijnen open buyck door t'peers-gewentel spoedt.
 De weerdige Godin, der Liefden Moeder soet,
 Die met een oogen-winc den wildsten mensch kan vangen,
 End toomen s'Leuwen muyl, die van t'zee-schuym ontfangen.
 De locht met dicht gewier, de Zee met swem-geslacht,
 Met Dieren d'eerd vervult door hare vruchtbaer cracht,
 1410 Dit lichte Bootken steeds verkiest tot eenen wagen
 Om haer na *Gnydus*, *Cos*, oft *Amathus* te dragen
 Ond'r al t'geschubde volck dat door den peerfen vloed
 Haer trouwe manschap pleegt, end blij gelejde doet,
 1415 Al van die tijden doen de God der souter stroomen
 Die nacht end dagh bestiert der wat'ren natte toomen,
Neyriten (*Nereüs* end *Doris* eenigh soon)
 Beminde boven al zijn ander Dienaers schoon:
 Die met oprechte liefd' hem wederom beliefdē,
 Sijn blauwe Koets' altijd getrouwelick beliefdē,
 1420 Met zijn geswinden loop al t'ander zee-gebroad
 Oock verr'te boven ginck des Meer-swijns snellen spoed
 Des Wal-wischs rasch geswem, de vlucht der water-Goden,
 Der Meereminnen tocht, die elck om t'seerst na vloden

Haers

Gnydus oer
 tijds Stad
 in *Caria* ad
 de mid lan-
 sche Zee,
Cos, eyland
Amathus
 stede in t'
 eyland *Cy-*
prus, beyde
 in de selve
 zee liggend
 haer *Venus*
 wande *Hey-*
 demen hej on
 der geere
 wierde.
Aelian lib
 14 c 28.
 Daer hy
 noch een an
 der *Potti-*
 sche Fabel
 verhaelt
 van *Nereüs*.

1390

*

1395

*

1400

1405

1410

1415

1420

STRANDE.

41

Haers Meesters Waghen-spoor, door moedheyd achter-blijft,

Maer hy al even dicht by synen Heere drijft:

De water-bergen sout end Hemels-hooghe baren

Daer hy met zijn schoon lijf comt snellijk aengevaren

Verscheyden sikk in twee, end dalen stracks ter neer,

Den Jonghelinck tot wegh, end haren Vorst tot eer.

Maer d'heller lichten Prins die met zijn vier'ge Peerden

Wt s'Hemels blauw Panneel beschijnt het dal der eerden,

Ghelijk hy alle dingh met zijn hel oogh door-siet,

Ter wijl *Nerites* dus het wilde Meyr door-schiet,

Wordt nydigh, end beducht wt een jaloursen yver

Dat hy noch in het leff veel sneller ende styver

Dan zijn claer-vlammig Crat wel mochte zijn geacht,

Heeft hem in dese Schelp verandert door zijn cracht;

Doch heeft *Nestunus* hem, loon syner vaster trouwen,

Den over-schoonen glandts end snelheyd doen behouwen,

End over t'Schulp-gheslacht ghestellet tot een Heer.

„ Als desen cleynen Boot door t'onghestuynde Meer

„ Sond'r Ancker, Seyl oft Roer wordt van den wind ghedreven:

„ So moet het Christen hert in dat ellendigh leven

„ Met Gods geest zijn ghevoedt, end tot zijn waren heyl

„ Ghevoert zijn wt ghenaed door des Gelooves Seyl,

„ Op s'Hoops Ancker gestuont, met Liefden Roer gheffieret,

„ End niet met eygen cracht oft weerdigheyd ghevieret.

„ Volgt hier de silver *Hulck*, der Schelpen Perle net,

Die op een gulden voedt ter Tafel wordt gheset

Om wt haer reynen roef het vrolijk nat te drincken.

Het costelijcke vat, welek eene Son doet blincken

In s'menschen aenghesicht, end wonderlijk vertoont

De veel-geverwde Boogh die t'aertsche dal becroont

Wanneer de clare Son gaend' haer Vier-wagen baeyen

In t'hoogh-gherolde blauw, een duyfter wolck doet raeyen

Recht over haer ghesicht, die water-suchtigh spouwt

Het soete coele nat, end t'dorre land bedouwt,

Een Cop van louter Goud met rijk gesteent gevieret,

Het edel Porceleyn met beelden fraey vercieret,

End t'claer-doorschynigh glas van sijnen Cristalijn

En kan niet schooner oft niet suyverlijcker zijn,

F

Sijn

De Sonne,
het Hooft-
licht des
Werelds.

Bellen lib. 2
de Pij. 26

De Regen-
boghe.

1425

1430

1435

1440

1445

*

1450

1455

1460

Concha
Murra.
La grosse
Porcelai-
ne.

42

STRANDE.

1465 Sijn glinsterigh gheblick end luyfter-hoogh-befamet
 Den aller-schoonsten glants der Perlen verr' beschamet:
 Sijn ronden rugh is met een roode verw' ghepleckt,
 End van de wilde Zee met eenen korst bedeckt,
 De welcke lichtelijck door cleyne kunst verdwynet
 So dat sy heel end al een silver Schipken schynet,
 Wiens cristalynen roef beneden aen het boord
 1470 Heeft een cleyne gaetken rond, als of het waer gheboort
 Om eenen gouden Mast end sprietken in te rechten,
 End op het golvigh veld een zyden seyl te vlechten:
 Maer t'is het suyver hol van eenen langhen worm
 Die sick daer in behoedt voor s'Zees verbolgen storm.
 1475 O seldsaem Dierken dat so schoon Paleys bewoonet!
 Wat heeft de rijcke Eerd dat' ons hier tegen thoonet,
 Van alle t'blind ghewormt dat hare dicke huyt
 Door-boret, ende cruypt steeds haer ter neusen uyt.
 1480 *Lin/Reysb.* Van dese witte Schelp wort in d'Oost-Indsche steden
cap. 8 4. Veel costelijcks cieraets in hout end been ghesneden,
 Haer Tafel, haer Buffet, haer Kiste, haer Contoor,
 Haer Tictack-berd, haer Koets, haer Winckel, end Schrijftoor
 Zijn half hier med'bedeckt, jaec bykans tot de knapen
 Siet m'in t'schoon Perlemoer daer eten, drincken, slapen,
 1485 In plaetse dat by ons een Keten swaer van Goud,
 End rijcke Perle-snoers zijn't offer datmen trouwt:
 Een Arm-rinck van dit werck is daer der Maechdens eere,
 De blyde Morgen-gift van hares maechdoms Heere,
 End menigh houtte Staf, der grooter vrouwen dracht,
 1490 Met suyver Perle-moer op't costelijckst door wracht,
 Gheen huysken daer so arm, of daer is yet te vinden
 Dat met zijn claren glants des menschs ooghe sal verblinden.
 „ Ghelijck dees edel Schelp' haer schoonen luyfter haelt
 „ Van s'Hemels grootste Licht, end van haer weder straelt
 „ In s'menschen aengesicht, end t'droev' herr' vervreuget:
 „ So moet de mensche, wien in zijn ghemoed verheuget
 „ Een vonck van t'Hemels licht genad'lic is ontgloeyt,
 „ End tot een heyligh vier door Godes Geest ghevoeyt,
 „ Bevlytighen dat hy't oock anderen toe-lichte,
 „ Bevordere Gods eer, end synen naesten sichte:

End

STRANDE.

43

1500 " End delve niet den schat die God hem stelt ter hand
 " In sijn ongrondigh hert, maer elwaerts geef te pand,
 " End legg op winning' wt, dat m'in des Heeren Kercke
 " Den woeker dagh voor dagh wel hondert-schatte mercke.
 " Die harde Schelpen sikk met groote hoopen gaen
 1505 In eene holle Rots een Leger neder-slaen,
 * Strombi. End stellen over haer de grootste Schep tot Coninck.
 Turbinas. Als t'suynigh bye-geslacht in hare stroye woning
 De grootst' end schoonste Bye voor haren Coninck trouwt,
 *1510 End stedes goede wacht voor sijnen tente houdt,
 Rontom hem waer hy gaet met dicht gedommel swermet,
 Ia selfs hem in den nood door hare dood beschermet.
 Dees Schelpen even-cens met een getrouwe hulp
 Bewaren aller weegh haer groote Coninck-schulp,
 1515 Wanneer t' haer oorbaer dunckt te rijfen ofte dalen,
 Rijft ofte daelt sy eerst haer schoon-geverwde schalen,
 Haer Onderfaten stracks na-volgen hare daed
 End op een verde reys sy trouwelijk voor-gaet.
 1520 So haer de Duycker kan met sijn werp-net berecken
 * Sal t'heele Hof-gefind haest mede t'hemwaert trecken,
 Welck alsdan sonder hoeft end ordeninge sweeft,
 End sikk geern' in den dood by haren Coninck geeft.
 Het vett' Egypte n-land, t'rijck Meden, t'groot Lydye,
 Der Parthen vluchtigh Rot, de Roomsche Borgerye,
 1525 Het wreede Turcksch gespuys, end machtigh Duytsche heyr
 Dat voor de Christen saeck is dapper in de weyr,
 En waren noyt so seer hun Coningen getrouwe
 Als dese Schelpen sijn met een stand-vaste trouwe.
 Waer sijt ghy moedigh Volck, die t'Lombardijsche veld
 So dickmael met u sweerdt in't bloed-bad hebt gestelt?
 1530 Terwijl ghy te vergeefs uw' cloecke handen biedet
 T'Land, uw' Kerck-hof, eylaes! t'welck van u henen vliedet:
 Het rood Pavyse pleyn uw' n grooten Coninck heeft
 Gesien in s'Vyands hand (die nu noch voor u beeft)
 So dier van u gemist, end in den nood verlaten.
 1535 Hoe kunt ghy niet altoos dien ouden vyand haten?
 End halen Wederom den af-gedwongen pand,
 Dien hy so lang besit tot uwer schaed end schand?

*Arist. lib. 4
 de animal.
 AElia. l. 7
 c. 32.*

*Telsoe ver-
 halen mede
 van Perle-
 moeder schel-
 pe, Flin. l. 9.
 c. 35.
 AElia. l. 15
 c. 8.*

44

STRANDE.

- 1540 Dewyle ghy doch fiet zijn rechter arm verbroken,
Sijn schatten wtgheput, zijn leden heel ontloken,
Men vindt een vrende Schelp lancks de Malackfche kust
Sint Jacobs Schelp gelijk, der innewoonders lust,
Om voor haer lekker mond den Visch daer wt te lichten,
Linf. Reysf. So over-groot van lijf, end so swaer van ghewichten,
e. 48. Dat twee hals-stercke mans met eenen langen boom
1545 De selve nauwelijck wegh-dragen van den stroom.
Maer hoe? sal d'*Oester-schelp* hier hare plaetse derven
Om dat' is so gemeen, so rouw end vuyl van scherven?
Plin. lib. 9. S'is nochtans binnen wit, end haer onweerd gebeent
e. 51 e. 54. Een liefelijcken melck end lekker spijs verleent,
l. 32 e. 6. 1550 Het eerlijcke gherecht, het mael der grooter Heeren,
Rondel. d. 1. Van hen voor alle Visch ghehouden steeds in eeren,
e. 31. End in haer vyvers eer met grooten Kost ghemeest.
Men etet hier te land de vetif' end allerbest
1555 Als *Phabus*, s'weerlds oogh, wt syne hooghste Palen
Phabus is T'dagh-voerende Gespan na s'Beyren stal laet dalen
hierde sonne Den Steen-Bock nu berent, end zijn claer-schynigh haer
Vant'Noorden verst' afkeert in 't coudste van het jaer,
Die van een harde Clift oft Steen-rots zijn geruckert,
Daer t'soet wat'r haer besprenght: Zijn mede wel ghelucket
1560 Daerf' op een vremd gewest met hoopen zijn vervoert.
Der Manen wissel-licht haer weecke lijf beroert,
Plin. lib. 2. Den heeten Sonnen-schijn het selve weer vermaket,
e. 41. Zijn mager ende cleyn daer die noyt by gheraket.
Haer ongheschickte lijf gheen hoeft noch leden heeft,
1565 End onder een vermengt maer een gheslachte geeft,
Wort van het vochte slijck end vette schuym ontfangen,
Moet tot haer onderhoud den coelen dauw' erlangen,
Ghelijck s'zee-Eghel wijs d' aenstaenden storm voormerckt
1570 Sijn steeckeligen rugh met keykens loos versterckt:
So fietmen d'*Oester-schelp* wel vast de rots aenclieven
Wanneer t'Meyr harden storm oft windigh weer sal gheven.
T'Oost-Indische gewest end Middel-cirkels oord,
Die alles op het grootst, end beste brengt voort,
1575 Verleentse, welcker Schelp des menschen voedt begrooten.
End d'*Oester* moet in dryen verdeelet zijn ghenooten

Concha
Decuma-
na.Concha
Ostrera,
Ostra.

De

STRANDE.

45

Musculi
five My-
tuli.
Miacos.
Moules.

De blauwe *Mossel-schelp*, vrucht van ons dorre strand
Van selfs ghebooren wordt, end in't onvruchtbaer zand
Aen een bewierden pael met dicke troffen hanget,
End van de wilde Zee haer soute spijs ontfanget
De witte zijn de best, die m' *Hollandische Oesters* hier,
Ghelijck-men-se, doch clayn, by hoopen groeyen siet
Al waer het Noerdsche Mejr met syne dollen baeren
End yselijck ghebas der Honden comt ghebaeren,
Bestormet naect end daga so menigh duyfent mast,
Die daer zijn in-ghelieyt end op een hoop-ghetaft,
Om zijnen hoogen moed end fellen toorn te stutten
End t'leeghe Holle-land van Surd-vloed te beschutten.
Lucrijcke Oesters hier voortyden wij d-besaemt
En condon niet van smaect so lécker zijn gheraemt,
Als dese Mossel zijn versch end de wit te halen
Aent Pettener ghebergh end hoogh-gheveste palen,
Des Reyfigers vierdin, de zee-Vorstinne coud,
Die t'al wat vliegheit, loopt, ende gaer te ruste stouwt.
Wiens wassende voor-boort de woette Zee doet vloeyen
End ebben met ghebeurt, in'thol ghebeente groeyen
Het menigh, in d'aders bloed, in d'harde boomen t'pit,
Die wat haer hel ghesicht bestralet, al besit:
Die doncker van haer selfs het clare licht ontleent
Van haren Bruydegom, end alle Maends verleenet
Maer eene corte vreught der Sterren Coninck schoon
Vol van der liefden brand, end ons haer blyden thoon
Een weynigh tijds ontreet end dan laet weder schynen,
Met haer gehoornde cop doet wassen end verdwynen
Door een onzichtbaer cracht dees blauw-gheluyfden Vifch,
End alles wat in zee met Schelp becleedet is.
Zijn lyvigh ende vet met d'Oesters voor verhalet
In't coudste van het Jaer: end als de Sonne stralet
Oms midden over t'hoofst, end zijn vier-waghen ment
Door d'heeten Creest die ons de warmste dagen sendt.
Dit's aen ons arme kunst, maer in de rijcke vloeden
De Mossel-schelpen selfs t'schoon Perlemoer vergoeden,
Op die het silver blinckt, op dese speelt het goud,
Die wel drie pinten nats in haer peers huysken houdt,

Idem li. 32.
69.

*Vat wassen
ende breken
der Maen,
ende hare
heerschinge
over t'schelp
gellachte.*

46

STRANDE.

- 1615 Ia meesten-deele sy oock fraeye Perlen baren,
Oft in haer witte lijf tot eenen schat bewaren.
- Idem d. lib. c. 11.* Dees lange *Schenckels* staen in 'tzee-gemengde sand
Als eene Verckens schenck, recht over-eynd geplaut,
End gapen na de locht met hare scherpe wangen,
Om also met gemack haer gulligh aes te vanghen.
- 1620 Maer wat leeft op dees Schelp in eene cleyne spuyt?
Rondel de insect. c. 5. War stout gewormte steeckt hier t' hooft ter gaten uyt,
Niet langer dan een duym, met sijn lijf half-gevoetet,
End sijn bemosten muyl daer't om den cost med wroeter?
- 1625 *Plin. lib. 9. c. 3. & 61.* Dit schelpken men den naem van een *Zee nagel* geeft,
Rondel l. 1. c. 35. Midts het de glatte vorm van s' menschen nagel heeft:
Sijn visch een claren glants van sick straelt in het duyfter,
End tot in s' eters mond geeft eenen hellen luyfter.
- 1630 *Arif. lib. 5. c. 15. de anim.* Dit horenken gebult een ronden *Wervelis*:
Die groote slechte Schelp heel open voordien Visch
By t' grove Duydsche volck een goeden *Zee-back* hietet,
End met een heele zee haer drooge keel begietet.
- 1635 *Aelian. l. 6 c. 55.* Dees silver-witte Schelp wordt d' *Oor der Zee* genaemt,
Welck' eenighsins gelijckt, end dees *Bocks-oogh* geraemt,
Die aen een steyle Rots met hare taye panden,
Soo stijf haer huysken hecht, dat s' Vischers radde handen,
- 1640 *Van Milo Crapornates sterre. Pi 17 c. 20* Ia den Camp-vechter koen (die in sijn stercke vuyst
Een appel van Granaet heeft eertijds so ghchuyft,
Dat sijn weer-stryders dien met all' haer loofse treken
End dapperst' arm-geweer niet wt en conden breken)
De selve sullen niet af-trecken onbeschaed.
- 1645 *Rondel. l. 1. c. 32. de pisc. vesp.* Aldus stand-vastigheyd het groot geweld versmaed
Dees *Navel van de Zee* van s' menschen seer verscheyden,
Die neffens synen mond, van waer een trap gaet leyden
Tot in een diepe enghd, heeft noch een cleyner hol
S' menschs Navel wat ghelijck, van binnen mede hol
Rontsom her welcke gaet de cromme vise keeren.
- * 1850 *Arif. d. l. 5 c. 15.* De *Eyckel* hard van schelp verciert met roode veeren
Die aen den traghien kiel der ouder Schepen groeyt,
Wort steeds met menig bare' end soure Zee besproeyt,
Wie soud' se t' recht ghestalt, end eyghen verwe gheven
Met sijn pen oft pinceel? Hy alleen, die haer t'leven

Pernae:

Dentale,

Concha
Onyx, vn-
guis, do-
nax.Vertibulū
Marin.Alveus
Marin.Lepas
Agria,
Oreille de
Mer.
Patella,
œil de
bouc.Cochlea
Umbilica-
ta, Umbili-
cus.Glans Ma-
rinus.

Van

STRANDE.

47

Vanboven inne-stort end met een beene hut
 Voor s'zees verwoeden storm beschermet end beschut.
 Sier defen grooten tas van Schelpen hier vergadert,
 1655 Elck om het vromst gevormt, elck om het schoonst door-adert,
 Elck ander van colour elck ander van ghedaent:
 My dunckt, k'en hebbe nauw de duyfentse vermaent,
 End siet mijn pen verdrooght, mijn tongh ghelijck ghebonden
 En heeft noch stem noch woord om in ons tael t'corkonden
 1660 Des sterck-ghehuysden volcks oneyndelijck ghetal
 Dat ons de milde zee verleenet over al.
 Wie mensche konde doch de wijd-verstroyde volcken
 End natte borgery der grondelooser colcken
 Verfamelen te hoop? End met een stout bestaen
 1665 Door-snufflen t'hoeckigh huys end diepen stal doorgaen?
 Om alle t'snel ghewoel der Visschen voord te langen
 Die met vel, schubbe, schild, oft schelpe zijn omvangen,
 Het veel-ghooghde want ten versten wtghefrect,
 1670 Nauw dertigh vadem diep in s'waters boesem reckt,
 Wat wyders in het ruym des woesten afgronds woelt
 End met den souten stroom gestadigh wordt bespoelt
 Is ons gants onbewist, het menschelijck ghesicht
 So diep niet stralen kan maer Gods hel-schynig licht
 Die al t'geschubde Vee met een woord heeft geschapen:
 1675 Wy kennen slechts wat wy aen d'harde strande rapen,
 Wat s'Visschers vrecke hand in't knoopig garen treckt
 Oft wat sick al-te-met in d'open zee ontdeckt.
 Des Hemels blauw ghewelf is niet so seer verlichtet
 Met menig duyfent Sterr', hoe nauw sy staen gedichtet,
 1680 Het groene-draghtig veld is in den nieuwen tijd,
 Als t'schoon-ghavedert volck met menigh soete lied,
 Den Dageraet begroet, end synen Schepper lovet,
 De soele Suyden wind de vruchtbaer aerd bestovet,
 Van meen'ge schoone bloem van cruyden niet so rijck,
 1685 Als is van dese Waer' *Neptuni* woeste Rijck,
 T'waer beter niet daer van dan weynigh te verhalen,
 Laet ons, laet ons dan hier het ancker neder dalen
 End wt den slach des zees ghewinnen t'hooghe land,
 Om ons bevochte cleed te drooghen op het zand.

48

STRANDE.

Dit cleyne hoopken sal een maetigh hert vernoege,
Elck med-lief-hebber kan hier sijnen schat byvoegen,
End^g gaen met ons om strijdt in sijn Kerck overluydt

*Vanden
tocht der Is-
raeltit door
de roode zee
ende den Lor-
dan*

*Exo 14. 21
Iosue 3. 16.*

Den waren *God des Zees* op-offeren den buyt.

K' seg hem, wiens oogen-winck de hooge waterbaeren

Doet leggen metter veerd, end na den afgrond varen:

Het Roodde Biesen Meyr op-steyg'ren in de locht,

End deysen tot sijn sprinck des Iordaens snelle tocht,

Om *Jacob* sijnen knecht, ghelijck door drooge heyden

Na het beloofde land in't midden door te leyden.

K' seg hem, wiens enckel woord der dullen winden mond

Verstoppet, end t' Schip behoedet in den grond,

Om sijn verkoren schaer van vreesse schier besweken

T'orkonden sijn' Al-macht, end vast geloof te preken.

K' seg hem, wiens rechter hand sijn weerspannigh Gesant

Die sijn Genaden-throon aenriep in s' doodes band,

Wilde wt der Hellen-poort end gragen buyck der Visschen

Gefond end ongekrenckt ophalen ende visschen.

Hem, seg ick, die den mensch met alles watter leeft

In Locht, op Eerd', in Zee wt niet geschapen heeft.

Ick bid dy eenigh God, God dreyigh in persoonen,

Die voor all'eeuwen hebt te samen willen woenen,

Gelijck van Macht end Eer, hoe wel een onderscheyd

Sy onder dy, welck doch dyn wesen niet en scheidt:

Die geen beginsel hebt, geen eynde salt genaken,

Die het beginsel bist, end eynd van alle saecken,

Die t' groot Al wt een Niet met een woord hebt gemaect,

Die tot het al te niet na dyn woord weder raecht

Al voedest end bestierst: Leet' ons de wonder-wercken

Van dyne stercke hand recht kennen, end bemerken

Aen die dyn groote macht, dyn wysheyt sonderbaer.

Dyn vaderlicke liefd, end goedheyd wonderbaer.

Laet elck stuck wercks een Boeck end stomme Meester wesen

Daer in wy nacht end dach dyn ware kennis lesen:

Laet dyne Schepfels sijn een crommen wendel-trap

Die op dyn hooge woonst verheft' ons blinden stap,

Een vaste Brugg' om door de groondeloofse wiesen

Van dyn Verholentheyd te leyden onse hielen.

Ghebede
tot den Al-
machigen
ende Groot
d'ighen
God.

D'wyl

1690

1695

*1700

1705

1710

1715

1720

1725

*

STRANDE.

49

D'wyl ons benevelt oogh heel schemert in dit licht
 Ontluckse door dyn hand end na dyn wond'ren richt,
 wt suyver' oafen geest, dat win dyn hooge Scholen
 Des waerhyds hellen glants aenschouwen onverholen.
 Den will', ô goede God, du hebt in my geplant,
 Verleeh my oock de daed, ontvouck mijn doof-verstand
 Met dynen heylgen Geest, dat ick dyn lof veronde
 Tot aen des Werelds eynd, end met een vollen monde
 Dyn heerlickheyd verbreyd', end dyner handen werck
 Doe klincken over al door s'Hemels hooge Kerck,
 Geef, Heere, dat ick voords mijn leven mach doorbringen
 In d'eer dyns grooten naems op mijn engh riet te singen.
 Sie hier nu dynen wil, end t'af-geeyshde dicht,
 Een kunstloose kunst, werck sonder werck gedicht,
 O *Blyenburger* vroom, wiens bidden is gebieden,
 Ontfangh' het in dyn scherm op dat het mach ontvlieden
 Met dyner gunsten vlerck d'opspaeck end bitter gal
 Van *Momi* scheel geslacht, end s'lasteraers geral:
 Maer wat schaedt of her hun afgunstigh waigen draget,
 Soo 't slechts alleene dy end dyns gelijk behaget?
 K'hebb' op't twee-hoofdigh t'fop in't droomen noyt gheslaeft.
 Noch wt *Castals* Born mijn dortligh hert gelaeft
 Om als wt eenen slaep een goed *Poët* te commen,
 Hun voeget sulck geluck die op dien Bergh geclommen
 Ontfingen op haer hooft den groenen Lauwer-kraus,
 Die met de driemael-drie Godinnen gaen ten dans.
 Ick arme Dichter moet mijn gunst voor kunst orbooren,
 Om dyner Kassen schat ten deel te laten hooren,
 So mildelick van dy aen allen man verতোont:
 Dies sal dyn naem met lof end eere zijn gecroont,
 In blijfchap zijn verhaelt, *Vre sal in u Borch blincken*,
 So lange s'Hemels Lamp' ons haren dagh sal schincken,
 So langh haers Susters oogh den blinden nacht verlicht,
 End t'clær-gesternde Rond voldoet zijn ouden plicht.
 Ia self *Son*, *Sterren*, *Maen* zijn al *bi u* te vinden
 So wie maer wil den naem dyns Ee-gemaels ontbinden:
 Du bist de Son die s'daegs den *Blyen-Burch* doorschijnt,
 End sy recht d'avond-sorg' met t'Manen-licht bedijnt,

Momus by
 den a^o godi-
 schen beyde-
 ne, God des
 lasters, ende
 naem aller
 lasteraren.

Parnassus
 twee soppi-
 gen bergh in
 Phocide,
Apolloicum
 den negen
 Gesangs-
 Godinnen
 heyligh daer
 de gene die
 slapen ont-
 waeckende
 Poeten wa-
 rs. Op desen
 Bergh is de
 Fonteyne
Castalus,
 wt d'welcke
 men segget
 de Poeten
 drinken.

G

Twee

Anagram-
 mata ofte
 Naem-
 spreucken
 van Cor-
 nelis van
 Blyen-
 burch.

Van Mar-
 tine van
 Borselen.

50

STRANDE.

Twee Sterren heeft dy God verleenet t' sijner eeren,
 End sal dyn saed voort-aen den Sterr'n gelijk vermeerens,
 Met jaren dy versa'en, de wijl du wijs end vroed
 Bist, *Sober, Simpel, bli van leven, hert,* gemoed.
 1770 Geluckigh, o voorwaer, drie viermael is dyn leven,
 Die verre van het Hof tot rust dy hebst begeben,
 Van t' Borgerlick gewoel end Stadsche ampten vry.
 Wenscht noch om grooten Staet eergierigh, noch onbly
 1775 Van t' moeyelick gevolgh der eyfchers wordst bedrongen.
 Hebft vyand noch Gedingh, doch even ongedwongen
 Den vromen Rechtr'er eer' st, end houdest lief-getal,
 S' Pleyt-vogels dier geswets, end Plockereurs geral
 * Dyn sinnen niet krenckt: s' Deurwaerders vrecke handen
 1780 Dyn huysraed niet bestaen, noch s' Woeckers scherpe tandon
 Met eenen kancker wreed dyn aen-geerfde goed
 Vertecen in den grond: Noch eenigh bankeroot
 Dyn inne-comen steelt, maer dyne Vaders-erven
 Genietest dat-se voord op dyne kinders sterven.
 1785 Met een bepickte planck dy niet verroeckeloofst,
 Noch vleyft de gramme Zee, noch t' lecke Schip wt-oost,
 Gaest niet den Suydschen brand oft Noordschen vorst besue-
 Om wt een vrend gewest dyn neeringh t' over-vueren. (ren
 * De Trommel oft Trompet dy s' morgens niet en weckt,
 1790 End wt het warme bed na t' coede graf betreect,
 Een Cloot-buys, Boge, Roer dyn Voor-vloer slechts bewaren
 Om somtijds wt genoeght t' gevogelt te vervaren.
 Dyn eygen vryen will' aen niemans will' en hanght,
 Is vranck van hoop end vrees, noch geen gebod ontfanght:
 1795 So t' lijchaem rust, dyn geest niet ongeruust en dwalet,
 End dyn gedachten sijn met dynen tuyn bepaclet.
 Des hoogh-verheven huys de deuren vol hoomoed,
 En spouwen dy niet wt een morgen-Groeters vloed,
 Na eenigh rijck Bancket tot mid-nacht du niet wachttest,
 1800 Met over-daden dranck dyn mage niet vercrachttest,
 Maer dyn getijdigh Mael in soberheyd ontfangst:
 Dies oock een siecken Cop dy s' morgens niet beangst,
 Noch t' is dy niet van nood den bittren raed te drincken
 Des straffen Medecijns, om dyn Natuer te krincken,

Van den
Dichter.
P. V. B.

Lof des ge-
lucksaligen
ende geru-
sten Land-
levens.

De

STRANDE.

51

* 1805 De huysen Hemels-hoogh het clare Sonnen-licht
 Dy niet ontstellen, noch bedroeven dyn gesicht.
 De blijde Morgen-rood dy altijd vroeger blinket,
 De Sonne trager oock in haer sacht bedde sincket.
 Het gantsche ronde Iaer, ja d'allerdroefften tijd,
 Met eenigh vrolick werck cort-wijligh henen glijdt,
 1810 Terwijl du allen dagh in dyne stille woningh
 * Gebiedest wijd end breed als een groot-machten Coninck,
 Bly Rijswijck is dyn Rije, dyn huys eens Hof's ge-Bouw,
 Dyn Lieve kinders sijn dijn Hove Lingen trouw:
 De dienaers d'In gemeent, de h Innen ende duyven
 1815 De vleyers dri E mael s'da E gs haer gretig aes op-cluyvê.
 Dyn vrouwen lijf-k Naep is den hofd die wel-gemoed
 Rontsom dyn Blijden Burgh by nacht deronde doet:
 Dê Haë is t'lyd' blaesen dat V maeckt smorgens wacker,
 Ia mee R endeel dyn Clock, dyn c Ruyd-tuyt dynen acker.
 1820 Den Cloecken arn dyns knechts is dynen f C herpen ploegh,
 Het cruyd dat daer in' groeyt dyn tafel is genoeg H.
 Den bloem-hof dyn Priel, dyn rijcken schat end Croone
 Een Tul'pa drie oft vier, die een af-fetsel schoone
 Elck dy tot woecker baert, end dyner vrienden kans.
 1825 Wanneer de winter streng voor eenen blommen-krans
 Sijn stijf-geborstelt hooft met Hyfel fraey optoeyet,
 End sijnen calen rock met meel-wit stof bestroeyet,
 Het waterigh Cristal aen d'hooge daken hanght,
 De coude binnens huys mensch ende beesten vanght,
 1830 Dyn toren-kamer dan dy meesten-deels behoedet,
 Al waer Gods heylsaem woord dyn yvrigh herte voedet,
 Oft nemeft in de hand een ander slichtlick boeck,
 Oft dyn Schelp-rijcke Kass' is somtijds dyn befoeck.
 Vulcani warme lucht steeds dynen heerd verheuet,
 1835 End Bacchi edel gift dyn aengesicht verjeuet,
 Dyns Huysvrouws bly gelaet des tijds onlust op-schortt,
 End t'Kindsche apen-spel den langen avond cortt.
 Som-wijlen een goed vriend het strenge weer verfoetet
 End sijn genoodenlust aen dyne tafel boeter,
 1840 Sijn voor-hoofst daer ont-fronst, sijn herte daer wt-spant,
 Men drinck, mē kout, mē lacht, mē hoort daer niemans schād.

Vulcanus,
 by den Hey-
 denen eerste
 Smid, God
 des Viers ja
 r' Vier selve
 Bacchus eer-
 ste Wyn-
 gaerd plan-
 ter, bodsyds
 hier des
 wyn-

52

STRANDE.

So haest als s' Hemels Stier der Lenten tijd ontblooter
 End s'aerdrijcks milden schoot met zijnen horn opstoter
 Om voor een witten rock haest ons te brengen voord
 1845 Een bly groen-verwigh cleed met bloemmen schoo' geboordt,
 Te wijl t' besaeyde veld met doncker-groen verschijnen
 Den Land-man rijcken loonbelooft voor al zijn pijnen,
 Dyns Boom-gaerds hope du bekennest aen den bot,
 1850 End gaet wt grooten lult met een Snoey-mes niet bot
 Een dicht-getackten Boom, oft tayen Wijn-gaerd saoyen,
 End zijn ranck weeldigh hout met dunne latten boeyen.
 Nu scheppet dyn genoeght een jongen wilden stam
 Met eene vruchtbaer ent te maken mild end tam.
 1855 Nu laest du dynen Knecht den calen Tuyn omfaden
 Sijn wt-gemergelt lijf met vet mest wel versaden,
 Daer in dyn eygen hand het vruchtbaer saed wt-spreydt,
 T'welck van den milden God den wasdom voord verbeydt.
 Nu tot een tijd-verdrijf self dyn Bloem-hofken wiedeft,
 1860 Het oncruyd ende gras den wilden groey verbiedest.
 De Vyver, dyn Noord-zee, somtijds een Carper vet
 Oft ongecochren Snoeck op dyne Tafel sett.
 Het wilde vrolick lied der schoon-geveerde Scharen
 Den morgen-groet dy schenckt, ja met dyn luyde snaren
 1865 Du haer geschildert heyr self tot den strijd verweckst,
 End haer den soeten sangh, de forge dy ontreckst,
 De Boom-gaerd wit-gebloeyt dyn ooghen hier vermaket,
 End met zijn lieven reuck het vrolick herte raket:
 Daer t'schoon-gehulde land dy vriendelick aenlacht,
 1870 End met een groenen rock om zijne lenden pracht.
 Hier in het leege land de schoone glatte Koeyen
 Door Liefde na de lucht der Stieren tuchtich loeyen,
 Het wolle-drachtigh Vee t'begraefde veld af-scheert,
 * D'wijl t'dertel Lan'ken sick met huppelen geneert,
 1875 Dyn Tul'pen sieftu hier den schoonen cop ontluyccken,
 Daer eene dobbel Roos op hare scherpe struycken
 T'lijf-verwigh blat op slaen, hier op een groenen steel
 De Lelie snee-wit, daer eene Blom goud-geel
 Dy met haer lustigh oogh end soeten reuck verblijden,
 Des Heeren milde hand end wonder-werck belijden,

STRANDE.

53

1880 Ia d'aller-flechste bloem van dynen rijcken Hof
 Dy steeds voor oogen stelt haers wijlen Scheppers lof.
 Maer als nu s'Werelds Tort' haer allerheetste stralen
 Door s'Leuwen ooge schiet tot op de leeghste dalen,
 1885 Haer blinckend' aengesicht dy s'morgens veeltijds vindt
 In dynen cleynen Hof, daer dy den soelen wind
 Beaesemt t' nuchter hooft, end meen'ge Perl bedauwet,
 Des middaghs t'dichte loof der Boomen dy beschauwet
 Op't groene coele gras, daer dy de sorgh' ontsluypt
 1890 End door het sacht geluys den soeten slaep becruypt.
 Als nu de Son in Zee haer Koetsse gaet begraven,
 So gaetstu t'dorre cruyd end flauwe blommen laven,
 wt een lanck-halsigh vat veel lauwe tranen schreyft,
 End over t'dorftigh land een dunnen regen spreyst.
 S'na-Somers rijcken schoot met allerhande saden
 1895 Van menigh cruyd end bloem dyn hope comt versaden,
 De vruchtbaer wijn-stock dy in zijn plicht niet en faelt
 Maer eene Purpur druif tot s'arbeyds loon betaelt.
 D'wijl s'Hemels Opper-licht zijn glinsterigen wagen
 Laet na den Suyder-Pool allengskens neder dragen,
 1900 End t'aerdrijck al-te met zijn groenen rock wt-treect,
 Het vrend gevogelt dy een nieuwe vreuchd verweect,
 Hier doestu in de locht dyn wyde Vlouw' opsperron
 Om eene blinde Snepp' in'tgaren te verwerren,
 De vette Lyster daer in'tPeerdfhayr sick verstrickt
 1905 Te-wijl-se gierighlick het lockigh aes inslickt.
 Daer eene dicke wolck van Vincken neder-dalet
 In t'wt-gespannen touw', end het gelagh betalet,
 Ia leeret met haer dood'hoe haesthy sick berouwt
 Die op t'aenlockfel soet sorghlooselick vertrouwt:
 1910 Cort om, daeris geetijd, geen maend, geen dagh, geen stonde,
 Ia oogenblick die niet zijn eerlick werck en vonde
 De lest-geleden vreugt een meerder mede brengt.
 End alle jaers van nieuws God dy zijn segen schenckt.
 Ick bid u, wie en soud' in sulcken lust geseten
 1915 Des Werelds groote pracht niet lichtelick vergeten?
 Ick bid u, wie en soud' so soeten tijd- verdrieff
 Niet meer beminnen, dan al t'woelend Stadsch bedrieff?

54

STRANDE.

- 1920 Niet bet te vreden sijn het rijpe fruyt te tassen,
 Dan d'woeckerer het geld in sijn (schat-rijcke kassen)
 Niet liever t'dracht-baer hout op iyen sien gestelt,
 Dan eens gewapend' heyr's slach-orden in het veld
 Als in de gulden Eeuw de geuckialigh mensche
 Dien s'aerdrijcks mildē schoot van selfs bracht sijnē wānsche,
 1925 Al-eer sijn siele dus met sonden was besmet,
 End s'Wolfs hong'rigen tand tot sijnē straf gewet:
 Al-eert t'moordadigh-stael, end bergh-werck meest in weerden
 Oyt voord-gecomen was wt r'ingewand der eerden,
 Het veld met menschen bloed rood-verwigh had bevelekt,
 1930 End met eens boosheyds vloed de wereld over-deckt:
 Al-eer de Vreese Gods, Gerechtigheyd, end Vrede
 Die op het Heyligh land behielt haer leste stede,
 Door *Cayms* snoo gebroed, end *Chams* god-loof ontucht,
 Was wt het aerdsche dal ten Hemel-waert gevluht.
 * 1935 Den Af-god die-mien eer tot *Delphis* offer brachte
 Gevragt, wien van al t'land hy d'aller-g'luckichst' achte
 Een oud man heeft vermeldt, die eene cleyne Hoef
 Doch vruchtbaer, teelde tot sijn's eygen huys behoef,
 Die hy noyt wt en ginck, oft sochte te vermeerē.
 So heeft de Roomsche Held nu moed van triumfeeren
 * 1940 Met een gecroonden Ploegh een hoeckfken lands gebouwt,
 End wt een stroyen hut versmaed t'Samnijsche gond.
 So heeft de Keyser vroed wt sijnen vryen wille
 Verlaten t'Roomsche rijk, end sijnen acker stille
 Besaeyct, end beplant sijn Olijf-gaerden schoon,
 1945 Ia sijn Moef-hof gelieft voor s'Keyfers rijcke croon.
 O dy geluckigh dan, wiens rijk de valsche tongen
 Der nijdigaerden noyt met haer vergift besprongen,
 Wien d' ydel forge noyt t'begeerigh herte knaegt,
 Maer t'geen de milde God verleenet wel behaeght.
 1950 Die s'Geluck-faligheyds oprechte baen betredet,
 In desen langen krijgh met Gode dy bevedet,
 Die op t'geruste land dyn vrydom hebft vercoren,
 Om dy te vinden hier geern' elders hebft verloren.
 1955 Die vry van allen haet dy nergens mede quelt,
 End dyne teeringh wijs na dyne neeringh stelt.

*Van de ou-
Landman
Aglau's P'o-
phydus,
Val. Maxim
lib. 7 c. 1.
Plin. lib. 7.
cap. 46.*

*Van Mar-
cus Curius,
Val. Max.
lib. 4 c. 3.*

*Van den
Keyser De
oclesianus,
Auel Vi-
stor in zijn
leven.*

Die

S T R A N D E.

55

Die leeft tot dyns selfs nut, niet anderen tot schade,
 Gelijk du schuldigh bist, niet na dyns lustes rade,
 Na waerheyd niet na waen, of du haest sterven soudst
 Niet of du eeuwelick op eerden leven woudst.
 God gave, dat ick oyt sulck leven mochte leyden,
 De Wereid onbekend, end ergens my bereyden
 So soeten ballingschap, verr' wt t' verwert gejagh
 Des ongerusten volcks, end droeven klock-geslagh
 Den vryen adem mocht in t'open Veld erlangen,
 Voor in een vuyle Stad de doode locht te vangen,
 End tusschen muiren hoogh te swerven gins end weer,
 So soud' ick wel-gerust danck-singen God den Heer;
 Dyn hoogh-gelegen Dorp met zijne dorre Heyden,
 Het vrucht-baer Coren-land, end schoon-begraefde Weyden,
 Dyn Boom-gaerd wel-beplant, end Bloem-hofs bly gesicht
 De stoffe souden zijn van mijn onkonstigh Dicht.
 Den hellen weder-klanck van *Echo* soud' ontfangen
 Van my dan dagh voor dagh veel blijde Lof-gefangen
 Het groen Rijswijcksche hout soud met een luyd geschal
 Den blijden *Blyenburch* doen tuyten over al:
 De Broeck sloot ongeacht, end clare water-beecken
 Die haren dooden stroom in stilheyd henen leecken,
 Dan souden in dyn naem versnellen haren tocht.
 End nederigen cop op-heffen in de locht.

E Y N D E.

RONDEEL.

5 *T'is Kinder- ω verck dyn Scheipen ende leurer,
Mocht d ω maer eens dees handelingh gebeuren,
Seyd Gier-aerd Schraep, end kofferde sijn Geld,
Van hem te voor op stapelen gestelt
Sijn gierigh hert tot aengename geuren.*

*Laed, Geld-sack, laed, dat dyne Koffers scheuren,
Elck ω at genoeghts: laet my ω ut liefde beuren
Mijn Hornen schoon, end r \ddot{u} ck Angolas-Geld.*

Van t'An-
golas geld-
fiet boven
fol. 11.

T'is Kinder- ω verck.

10 *Ick ben's te vreen, end ω vil steeds sonder treuren
Aen elcke Schelp een ω wonder Schepsel keuren
T' ω velck my den lof sijns ω wysen Scheppers meldt:
Mijn Schelpen sijn met herten-rust verselt,
Kan m' acn t' kleyn niet een groot verneugen speuren?*

T'is Kinder- ω verck.

Trahit sua quemque voluptas.

DEN BINCKHORST

van

PHILIBERT VAN BORSSELEN

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

THE GREAT EAST

DEN
BINCKHORST.
 OFTE
HET LOF DES GELVC-
SALIGHEN ENDE GHERVST-
 moedighen Land-levens.

AEN
Jonck-heer Jacob SNOECKAERT, Heere van den BINCKHORST.

VIVO

EQVIDEM

Ghelijck een Bloem van haere struyck ghesneden
 Een wijle tijds door t'water werdt ghevoedt:
 Soo leeft, d'wil hy sieck weer ten Hemel spoedt,
 Den armen Mensch in tranen hier beneden.

AMSTERDAM,

Dirck Pieterfsz. Boeckverkooper, op 't water in de Witte pers.

Anno 1653 CXIII.

KONINKL.
 BIBLIOTHEEK
 TESSAGE.

Ghelofte des Dichters.

*Ick offer God mijn hert, mond, ooghen, ende ooren,
 Dat ick hem bemin, roem, sie, end hoor dagh end nacht:
 T' hert sijn Goedheyt bemint, de mond roemt sijn Almacht,
 D' oogh siet op sijn Genaed, d' ooren sijn Voord aenbooren.*

Wensch ende Anagramma ofte Naem-
 spreuck des selfs.

*Du hebst my (o mijn God) oyt dijne gunst bevrvesen
 Van d' uyr af dat ick eerst hier adem-tochtigh vverd,
 Dus geef my dat ick voords mijn leven lanck mach vrvesen
 Van monde Sober, bli van geest, simpel van hert.*

DEN BINCKHORST,
OFTE
HET LOF DES GELVCK-SALI-
ghen ende geruft-moedighen Land-levens,

AEN

Ionck-heer Iacob Snouckaert Heere van den Binckhorst.

Snouckaert, soo dickmael ick by my gae over-
wegen
Met s'verstands trouwe schael de velerleye
wegen
Van *Adams* loos geslacht, end hoe dat yder
mensch

By na versheyden is van s'andren wil end wensch,
Dat d'een, *Mercuri* soon, ter zee sick gaet verlusten,
End met een kempische vlerck doorvlieght veel vremde custe,
Om een deel geele aerds te schrapen over hoop,
Maer d'ander, *Jovis* faed, gewint die beter coop
End in Stads bange locht verslijt sijn beste dagen,
Dees, *Martis* moedigh kind, in d'oorlogh scheidt behagen,
Die, van *Saturni* aerd, met t'aerdrijck sick geneert,
End soo voord henen *Elck* wat wils voor sick begeert,
Ia voor het hooghste Goet sijns levens t'selve kiefet,
Doch sijn rust door dien lust, t'goet om t'quaet dick verliefet:
Soo comt my steeds in sin de Geluck-saligheyt
Der ghener, die in sulcks met een wijs onderscheyt
Den geruft-moedighsten end veylsten wegh betreden,
End met hun Vaders erf haers herten lust bevreden,
Maer onder t'cleyn getal van die den vryen Staet
Dien ghy verkofen hebt my sonderlingh aenstaet.
Geluckigh is, voorwaer, drie end viermael dijn leven,
Die wt s'*Haeghs* droef gerucht tot rust dy hebt begeven
Van t'borgerlick gewoel end Stadsche lasten vry,
Wensch noch om hoogen Staet eer-suchtigh, noch onbly

*Trahit sua
quemque
voluptas.*

*O quid so-
lutis est be-
atius curis!*

4

DEN BINCKHORST.

25 Van t' moeyelick gevolgh der eyfchers werdt bedroughen.
 Hebt vyand, noch Gedingh, doch even onbedwonghen
 Den vromen Rechter eert, end houdet liefgetal.
 * Des Voor-spraecks diere tael, end Procureus gefchal
 30 Dijn sinnen niet en breeckt, s' Deurwaerders vrecke handen
 Dijn huys-raed niet beslaen, noch s' woekers scherpe tanden
 Met eenen cancker wreet dijn aengheerfde goet
 Vertereen in den grond, noch eenigh banckeroet
 Dijn inne-comen steelt, maer dijne Vaders-erven
 35 Genietet datse voord op dijn na-comers sterven.
 Met een bepickte planck dy niet verroeckelooft,
 Noch vleydt de gramme zee, oft t'lecke schip wt-oost,
 Gaet niet den Suydschē brand oft Noordschē vorst besuieren,
 40 Om wt een vremd gewest dijn neeringh t' overvuieren.
 De trommel oft trompet dy s' morgens niet en weckt,
 End wt het warme bed na t'coude graf betreect,
 Maer een buys, boogh, end roer dijn hooghe sale schoren.
 Om somtijds wt genoeght t' gevogelt te verstoren,
 End dijn scherp wapen-tuygh is een schop, spaed, houweel,
 45 Klauw, hou-mes, molle-val, end tuyn-gereedschap veel,
 Waer mede ghy gestaegh het straf aerdrijck doorfsnydet,
 Het schaed'lick ongediert, end snood' oncruyd bestrydet.
 Dijn eygen vryen wil aen niemands wil en hanght,
 Is vranck van hoop end vrees, end geen gebod ontfanght.
 50 Soo dijn lijf rust, den geest niet ongerust en dwalet,
 End dijn gedachten sijn met dijnen tuyn bepalet.
 Ghy jaeght niet onbesint na grooter Heeren gonst,
 Noch in t' steeck spel te peerd met dijner ermen const
 Te winnen d'hoogsten prijs, noch om de Lauwer-croone
 55 Die m'eer tot *Pisa* gaf, te beuren tot een loone.
 Des heerlicken Palays de deuren vol hooghmoed
 En spouwen dy niet wt een Morgen-groeters vloed.
 Na eenigh rijck bancket tot mid-nacht ghy niet wachtet,
 Noch met s' drancks overdaet dijn grage maegh vercrachtet,
 Maer dijn getijdigh mael in soberheyd herkauwt:
 60 Dies oock den siecken cop dy s' morgens niet benauwt,
 Noch t'is dy niet van nood den bittren raed te drincken
 Des straffen Medicijns om dijn natuer te krincken.

Pisa, een
 Stad in
 Grieken-
 land, daer-
 men vele
 stryd-spe-
 len ter ee-
 ren vā Iu-
 piter te
 houden
 placht.

*Patria quis
 exul se
 quoque
 fugit?*

*Immanis
 labor est,
 sed terri-
 lis idem.*

*Procul ab-
 sit gloria,
 vulgi.*

De huysen

DEN BINCKHORST.

5

De huysen Hemels-hoogh het clare Sonnen-licht
 Dy niet ontstelen, noch bedroeven dyn gesicht.
 Het lieflick morgen-rood dy altijd's vroeger blincket,
 De Sonne trager oock in haer sacht bedde sincket.

*Affectu
 frivus li-
 beriore
 Poli.*

» Soo dat ghy s' levens tijd, snel, droevigh, ende cort,
 » Met eenen corten slaep in sijne vlucht opschort,
 » End dijnen langen dagh soo lustighlick doorbrenget,
 » Dat ghy dijn leven met een dubbel leven lenget,
 Het aerdrijck siet ghy meest met sijn natuerlick cleed
 End schoon-gebloemt tapijt omhangen end becleedt.

*Quid est
 somnus,
 gelide nisi
 mortis immi-
 go?*

Van suyer Cristalyn sijn dijne water-beken
 By t' Stadsche doncker glas end poelen vuyl geleden.

Het gantsche ronde jaer, jae d' alldroefften tyd

Met eenigh vrolick werck cort-wyligh henen glydt,

Terwyl ghy allen dagh in dijne stille woningh

Gebiedet wyt end breet als een groot-machtigh Coninck.

Den *Binckhorst* is dyn Rijk, dyn Huys eens Hofs gebouw,

Dijn stercke Dienaers sijn de Hovelingen trouw

Die dy ten dienste staen, de Endten ende Duyven

Dijn Vleyers driemael s' daeghs daer gretigh aes opcluyven,

Dijn trouwen Lijf-knaep is de Hond die snel ter voet

Rondfom dijn Eyland s' nachts een gauwe ronde doet,

Den Haen is t' hel blaesen dat dy maect s' morgens wacker,

Oock somtijds dyne clock, de Cruyd-tuyn dynen acker,

De glatte spae dijns knechts is dynen scherpen ploegh,

Het cruyd dat daer in groeyt dijn tafel is genoegh.

Dijn costelicken schat end Conincklicke Croonen

Den ronden Blommen-trans, end ciereelicke Troonen

De Wandel-plaetsen groen van *Bus-boom* end *Monthout*,

Elck op't vermakelickst in spijt des Sons gebouwt,

Oft soo dy s' herten lust op t' ruyme liever trecket

Het hooge eycken-bosch oft leegen-elst dy decket

Voor sijnen heeten glants, oft als die sick versacht

Het levendigh gesicht dyns Cruyd-tuyns dy verwacht,

End met sijn reuck dy maent: Wien souden niet behagen

De vier vier-canten schoon der velerleye hagen?

Van suere *Sause-boom*, van blyde *Tamarisch*,

Van groene *Seven-boom* end van *Genever* frisch,

*Quid qua-
 rit? Vno.
 Et Regno.*

*Qui satis
 est mensis.*

Namen vā
 Spruyten,
 int' latijn
 Buxus, Li-
 gultrum,
 alias Ryn-
 wilgen.
 Spina ap-
 pēdix, vul-
 go Berbe-
 ris.
 Myrica.
 Sabina.
 Juniperus.
 Arbor vi-
 ta. Pyra-
 cantha &c

DEN BINCKHORST.

Van clamme *Leven-boom*, end scherpen *Spaenschen-doren*,

Die in sijn viercant elck sijn aerdigh opgeschoren,

De *Myrtus* lieflick, d'onsterflicke *Laurier*,

De teete *Rosmaryn*, de stekend' *Eglentier*,

105

End droevighe *Cypres* met haer steeds-groene blaren

Elck in haer middel-perck een blijde loof-werck baren

„ Op dijns Hof's schoon tapijt, end s'Liefdes lieflickheyd,

„ Des waren Werenschaps end s'Deuchds onsterflickheyd,

„ Der menschen broofheyd end treur-blijfschap van ons Leven,

110

„ Met s'Doodes eygenschap dy recht te kennen geven.

Waer ick mijn oogen wend niet dan vreucht my ontmoet,

End niet een hoeckken vind welck niet wat goets en voedt,

Ia t'schijnet dat al wat dijn rijcken geest verdencker

Des aerdrijcks milden'aerd, end dijnen bouw dy schencker.

115

Hier hebt ghy boghe-wijs de Popelen gevlecht,

End op't Oost-sijdigh pat als staken bot gehecht,

Doch in een Somer-tijd soo vergroent end begroeyet

Dat nu haer bevend'loof een Galery aenvoeyet,

Mer wit Moerbefy-hout rondsommie dicht bepoot,

120

Twelck sijnde nu gesterckt in sijn bequamen schoot

Sal den verdorden stam der Popelen bedecken,

End met haer jeuchdigh blat een Wandel-plaets verstrecken,

Bedwongen door de cracht van dijn const-rijcke hand

Doch hare schoten jonck na haren rechten stand

125

„ Sick stedes pynen, want aerd wil tot aerd weerkeeren,

„ Wat in naturen is kan niemand licht verleeren.

Minotaur. De Sonnen-wyser daer in s'groenen *Palm-booms* croon

S'daghs ure dy aenwijst met een gewissen thoon,

Terwijl dijn sorgsaem oogh rondsom den Dool-hoof dwalet

130

Met menigh lieflick cruyd seer constighlick bepalet,

Door welcker soeten reuck end blijd' aenschijn het hert

Dy schier ontstolen end geheel verdwalet werdt.

O Dool-hof, geen Dool-hof maer Lust-hof mijner sinnen,

Wie'n soud uw' schoon gesicht niet weerdiger beminnen

135

„ Dan s'werelds Dool-hof woest vol distels end oncruyd,

„ Waer in soo menigh mensch werdt *Minotauri* buyt?

„ Waer inne vele wel te plucken sijn gewoone

„ *Goud-blom*, *Munt*, *Borse-cruyd*, *Fluweel-bloem*, *Duyfent-schoone*,

den.

*Ingenio
mors nul-
la nocet.*

*Ad mores
natura
recurrat.*

*Miscetur
tristia le-
siti.*

Met

DEN BINCKHORST.

7

- 140 Met *Croon-cruyd*, *Eer-en-prijs*: Maer groeyt in overvloed
 Namen „ *Hert-geſpan*, *Tormentil*, *Agrimons* onſoet,
 vā Blom „ *Sorg-ſaed*, *Cruys-blom*, *Weeg-bree*, *Guychel-hey*l end *Tyd-looſen*: *vbi Roſa,*
 mē ende „ *Waer* in aen elcken cant de liefelicke *Roofen* *vbi Spina.*
 Cruy- „ Met felle ſtekels ſijn gewapent end beſet.
 den inde „ Wel hem, die ſick daer wt behouder ſielen redt,
 Cruyd- „ End van Gods heyligh woord den trouwen draed verkieſet
 145 boecken „ Tot recht-ſnoer ſijnes weghs, end dien noyt en verlieſet *Cocca re-*
 wel be- „ Aen ſ'werelds doornen ſcherp van welluſt, eer, oft goet: *gens filo*
 kent. „ Die ſijn hongh'rige ſiel met *Palma Chriſti* voedt: *veſtigia.*
 „ Met ſ'*Heyligh-Kerſt-cruyds* ſap ſijn dorſligh hert bedouwet,
 150 „ Op Gods *genade* met *Patientie* betrouwet, *Chriſto*
 „ End *Chriſtus* oughen ſteeds voor ooggen heeft geplant. *duce, Fide-*
 „ *Hola, Muſa*, *hola*, keer te rug, dijn verſtand *comite.*
 „ In deſen *Dool-hof* wel te lange ſoude dolen.
 155 „ Ick ſie aen ghenen cant met gedruys ſamen ſcholen
 „ Het ſchoon ghevedert *Volck* te water end te land,
 „ Om yeder ſijn dagh-coſt (*Snouckaert*) uyt dijne hand
 „ Te bedelen, voor eerſt der Enden ſtoute bende
 „ Dy volgen tot in huys, end als de wel-bekende
 160 „ Hun aes opleſen, end verſchoeyen na den gracht,
 „ Terwijl het tam *Veld-hoen* ſtaet voor de deur end wacht,
 „ De lugge *Gans* aentreedt, de fiere *Pauw* ſteert-proncket,
 „ End des *Calcoenſchen* *Haens* gepruyl op ſijn aes loncket,
 „ Waer by dick een *blauw wolck* van *Duyven* nederdaelt,
 165 „ Selſs de *snee-witte* *Swaen*, die ſ'anders in t'wild' haelt,
 „ In ſ'winters bangen vorſt comt dy om byſtand manen.
 „ Aen d'ander ſyde meed het bel gecraey des *Hanen*
 „ Sijn wacht-geld dy afheyscht, end niet een uyr en borght,
 „ Want hy niet voorhem ſelf maer voor ſijn wijven ſorgh.
 170 „ Vorſt des ghecāmden volcks, voorſichtigh weder-raker,
 „ S'land-mans tron ure-werck, end dienſtelic nacht-waker,
 „ Hoe ſijt ghy niet jeloers? daer ghy een ander *Haen*
 „ In dijn plicht treden ſiet, den edelen *Faiſaen*
 „ Dijn vrouwen dy ontvrijdt, weet ghy niet dat de *Trouwe*, *Nec regna*
 „ End t'*Rijck* geen mede-maet ter wereld mach be-ouwen? *ſoann ſer-*
 175 „ Maer, *Muſa*, nu verhael met wat beſonder vromt *re, nec te-*
 „ In elck laeyſoen des jaers den *Binckhorſt* werdt vernacht, *de ſcunt.*
 „ Su. 28

DEN BINCKHORST.

Sulcks dy wel is bewist, end com hier dijnen handel
 Met een goet-gunftich oogh (ð *Snouckaert*) over-wandel
 End in dy self aenmerck, dat t'jonge teere Kind,
 De heete stercke Ieught (die ghy schier t'eynde bint)
 De coele rijpe Man, end f'couden Grijsaerds beven,
 De Lente, Sômer, Herfst, ende Winter zijn van t'leven:
 Maer dat dees alle jaer eens wederom bestaen,
 End die (eylacen!) ons eens voor altyds vergaen.

*Non nascit
 bis posse
 durar.*

De Sonne in Aries (i teeckē Zodiaci) comēde half Maert, begint del. c. ten tijd.

Soo haest als s'Hemels Ram den Spring-tijd ons ontbloetet,
 End f'aerdrijcks milden schoot met sijnen horn opfloetet,
 Om voor een witten rock ons haest te brengen voord
 Een bly groen-verwigh cleed met bloemen schoon geboordt:
 End als t'gevlimde Volck in't hert der souter baren

Sijn vruchtbaer saet wt-schiet, end met een vremd vergaren
 De Spaensche Merry van den westen-wind ontfanght
 Het vuel, wien f'vaders aerd int' loopen steeds aenhanght.
 Terwijl t'befaeyde Land met doncker-groen verschijnen
 Dijn Pachter rijcken loon belooft voor al zijn pijnen,
 Dyns boomgaerds hope ghy erkennet aen den bot,
 End gaet uyt grooten lust met een snocy-mes niet bot
 Een dicht-getackten boom oft taeven wynstock snoeyen,
 End zijn ranck weeldigh hout met dunne latten boeyen.
 Nu sehept ghy dyn genoeght een ionghe wilde stam
 Met eene vruchtbaer ent te maken mild end tam
 In echten Houwelick, somwylen oock t'eebreken
 End t'een op t'ander hout verscheydelick te steken,
 Ia maket (wonder!) dat selfs t'overspeligh kind
 Van sijn styf-moeder werdt gefooghet end bemint.

*Soepe sine
 ulles coniu-
 gijs venio
 gravida,
 mirabile
 dictum.*

Nu laet ghy dijnen knecht den calen Tuyn omspaden,
 Sijn wtgemerghelt lijf met vette mest versaden,
 Waer in dijn eygen hand het vruchtbaer saet wtspreydt,
 Twelck vanden goeden God sijn wasdom voortd verbeeydt,
 „ End eene wijle tijds daer legget als verstorven
 „ Eert' sijn groeysame cracht wt'aerdrijck heeft verworven:
 „ Een voorbeeld, dat ons vleysch in d'aerde moet vergaen
 „ Om weer ten oordeel Gods in eeren op te staen.
 „ Nu tot een tyd-verdrijf ghy self dijn Blom-trans wietet,
 „ Toncrud end boosen queeck den wilden groey verbiedet,

*Et non sua
 poma.*

*Mors hanc
 reparatio
 vita est.*

Op dat

DEN BINCKHORST.

9

215 Op dat door hare weeld t'goet cruyd niet werd geweert,
 End s'aerdrijcks verfte mergh onvruchtbaerlick verteert,
 De schoone *Flora* sick terwijlen gaet aentrecken
 Een groen cleed geborduert met meer verscheyden trecken
 220 Dan *Aurora* voorhoofd, soo s'wt t'fastraenigh bed
 Des grijsen *Tithoni* haer vroegh te proncke set
 End ons eé schoone dagh, voorloopster bleec, bescheydet:
 Oft dan de cromm' *Jris* met verwen sich verscheydet
 Als sy het dorstich land met harer tranen val
 Belovet muldelick te laven over al.
 225 De luyster haeres cleeds gaet verr' dijn const te boven
 O Schilder sinnen-rijck, dijn hand hoochlick te loven
 Comt hier al veel te cort, geen verwe, geen pinceel
 Sal van sijn blijden glants na-treffen t'minste deel.
 Ia d'edel Steenen self die d'allschoonste schijnen,
 230 De clare Diamant, de vier roode Robijnen,
 Den blauwen Hijacinth, den groenen Emaroud,
 End blancke Peerl gestelt in't suyverlijcke goud
 De Maghet, diefe draeght, niet liefelicker vieret,
 Als dit soet-reuckigh cleed haer aerdigh lijf vercieret.
 *235 De stof is jeudigh groen van swarten weder-schijn,
 Waer menigh cruyd end bloem fraey ingelijvet sijn.
 De Turcksche Tulpen hier het vlamigh hoofd ontluyccken,
 D'Engelsche Rosen daer op hare scherpe struycken
 240 Tlijf-verwigh bosch opslaen, hier op een groene stam
 De Fransche Lely wit, daer de Goud-bloemme klam,
 De blauwe Hyacinth, de geel Bresijlsche Rosen,
 Het veel-gespickelt blat waer mede d'Angiers blofen,
 De Lisch van over Zee die s'hemels Boogh afmaelt,
 245 De fraey Een-daghsche Blom van wt *Peru* gehaelt,
 De Violetten bleeck die dijne paden boorden,
 De purpere Narcis, de ingroene Vinkoorden,
 De blomme van Damas, de roode Martegom,
 End peerse Crocus met soo menich ander blom
 250 Dy met haer schoone verw' end soeten reuck verblijden,
 Dijn ooghen seest aendoen, end s'Heeren hand belijden,
 Ia d'allerslechte blom van dijnen rijcken Hof
 * Op hare blaren draeght haers wijfen Scherppers lof:

*Ingenio
varicta
suo.*

*Deterius
Lybicus
olet, aut
nitet herbe
capillus?*

*Tantus
veris ho-
nos, &
odora gra-
tia Flora.*

B

Ead

Aurora, by
den Poëte
verfiert
Tithonus
Boel, is de
dageraet.
Iris, de re-
genboge.

Merveilles
de Peru,
vele blom-
men op eé
struyck
verschey-
den van
verwe, al-
ledaghe
eenige op-
gaende
ende ver-
welckende

DEN BINCKHORST.

- * 255 „ End leerer, dat de mensch een Bloem des velds gelijcket,
 „ Die in de Frischi April haers levens haelt bewijcket
 „ Wanneer de coude wind eens slechts daer over waeyt,
 „ Als of sy van haer stoel met cracht waer afgemaeyt.
 Helio- „ Dies sal hy wel-bedacht met *Sonne-wendes* poogen
 tropium „ De Goddelicke Son des Gerechtheyts na-oogen,
 herba Sō „ In haer gesicht verblijdt, op datse zijns ontferm,
 260 laris, an- „ End met haer heyl' ghen Israel hem t'coude hert verworm.
 ders by „ Dies sal hy wel-bedacht zijn oorspronck recht bevroeyen,
 * ons kanc „ End met een trotzich hert dit aersche dal verfoeyen,
 kerkruyt „ Gewis dat hy om hoogh in d' Hemel bloeyen moet,
 keertlick „ Als een edel Plantsoen van Godes hand gevoedt.
 na de Sō „ Ghy ziet oock hoe dat hier de huysfelicke Byen
 ne ende „ Al swermende by een, dijn lieven Blomhof vryen,
 265 volght „ End rooven sonder roof, k'en weet niet hoe, noch wat
 haren „ Wt purpurigh gebloemt, van t'welcke sy wel fat
 loop. „ Gaen in een stroyen hoed haer wassen-legers bouwen,
 270 „ End zich den winter-coft, den soeten seem ons brouwen.
 * Ey lieve! wat een vreucht ist? hun den grammen moed
 „ Door s'copers hellen clanck te stillen metter spoed
 „ Soo wanneer al te met twee Coningen ten strijde
 275 „ Hun heyr-cracht wel-gemoet versamen aen haer zijde,
 „ Om t'nyten het geschil van t'naest blom-drachtigh veld,
 „ Oft om der Holmen dieft oft Horselen geweld
 „ Met cracht te wederstaen. Ghy spoort aen dees cleyn dieren
 „ Den Conincklicken plicht, dat hy zijn doen moet stieren
 280 „ Tor nutte zijnes Volcks, end sonder angel zijn,
 „ Niet gevreeft maer bemint door zijner weerden schijn:
 „ End dy verwondert seer in hun het groote wonder
 „ Van Gods al-mogenthey, die sulck cleyn lijf besonder
 „ Soo luyd ruchtich geschal, soo redelijck verstand,
 „ Soo scherpen angel end hoogh hert heeft ingeplant
 285 „ O Dierkens nuttelick, ô Volckken seven-jarigh,
 „ O Bloem-vrybuyters soet, ô Honingh-rapers sparigh,
 „ Wie soud' uw' reyn hand-werec end constigh wassen-hof
 „ Oyt connen overslaen met zijn volcomen lof?
 „ Des Hemels clare Lamp die met een eeuw'ge stonde
 290 „ Doet romd'som s'werelds cloot een dagelicksche ronde,
 En sach

*Festinas
decurrere
velox Flo-
sculus.*

*Te venien-
te die, te
discedente.*

*Accipiet
reduces.*

*Innatus
Apes amor-
vrges ha-
bendi.*

*Piger ad
poenas, ad
pramiam ve-
lox.*

*Neg, anim
plus septi-
ma duci-
tur abas.*

DEN BINCKHORST.

II

En sach noyt eenich Rijck, Stad, oft Gemeenen Staet,
 Wiens heerfchinghs heerlickheyte by d'uw' te weerden staet.
 Niet het grootmachtigh Rijk t'wele met der waep'nē crach-
 By na de heele werld op *Tybris* oever brachtē.

*Si parva
 licet com-
 ponere
 magnis.*

(te

295 Niet d'onbemuyrde Stad, die om het wreet geweld
 Van *Attila* t'ontulien zijn grond-vest heeft gestelt
 In't midden van de Zee, end van een vlucht-plaets cleyne
 Tot eene nieuwe werld vermeert is in't gemeyne.

300 Niet den volck-rijcken Staet, die van de Tyranny
 Der *Habsburgf. h.* Heerfchers zick huer voortijds maeckte vry
 End van een appel-schoot zijn oorspronck heeft genomen.

*O mihi tam
 longama
 neat pars
 ultima vi-
 re.*

God gave dat den dagh mijns levens waer gecomen
 Dat het vereenichd' Land uw' wel-geregelt Rijck
 In wetten, seden, rucht, end orden waer gelijck,

305 End datmen na de vorm uw's heerschinghs saegh bedijen
 Haer nieuw-gevesten Stand en vrije Heerschappijen:

Ia dat wt cracht des Vreeds t'borst-harnas end helmet
 Ten strijde langh gebruyckt u wierden voorgefer,
 Om uw' soet honigh-werck daer inne te vergaren.

*Hoc pater
 ipse Deum
 facias.*

310 Maer sacht, o *Musa*, sacht, niet voorder wt en vare
 Want du wijt buyten t'spoor dijns voorfels bist verdwaelt,
 End al te swaren last op dijn teer schouders haelt.

Den *Mantuaenschen* Geest heeft over vele jaren
 Met een soet-vloeijgh lied op zijn Latijnsche snaren
 Aen *Munci* groenen boord const-rijckelick vermaert

315 Haer wel-gevormden Staet, haer wetten, ambacht, aerd,
 Weer-wijf heyt, seden, crijgh end watmen meer can roemen
 In haer taey waffen-rijck, end soete mergh van bloemen:

*Esse Api-
 bus par-
 tom dissi-
 na mentis.
 Et haum
 stus athe-
 roos.*

320 Sy niet soo stout na hem sulck een werck aen te gaen,
 Het waer van nood om dat met eeren te bestaen
 Dat dijn pen, als de zijn, met d'honigh waer besproeyet

* Die wt de korven rijck des Berghs *Hymotti* vloeyet.
 Soo niemant, van de geen die met haer stout pinceel
 De schoonste wercken Gods nabootsen in't geheel

325 Der liefden Moeders beeld en durfde oyt volmaken,
 Het welck de constigh' hand *Apellis* moeste staken:
 Soustu, arm Sangster, dan wel soo vermetel zijn

*Non om-
 niapossu-
 mus om-
 nes.*

* D'onnavolglicken Prins der Dichters in't latijn

B 2

op dijn

305 *Mincius*,
 riviere van
 Venetiën,
 vloeyet
 voor by
 Mantua,
 Virgilij
 vaderland.
 310 *Hymettus*
 begh in
 Grieken-
 land waer-
 men vele
 byen hielt
 ende de be-
 ste honigh
 won.

320 De beel-
 denisse van
 Venus
 door des
 schilders
 Appellis
 dood on-
 volmaeckt
 derrede
 niemand
 volmaken
 Pin. l. 35.
 10.

DEN BINCKHORST.

330 Op dijn onliëflick ried hier inne na te singen?
 End *Minci* foeten stroom in dijn brack Land te bringhen?
 Neen, neen, tis best dat ick na een soo langhen keer
 Op den *Binckhorst* tot dy (ò *Snouckgert*) wederkeer,
 Om noch een swart gecriël van wackere Lands-knechten
 335 T'aensien door t'noest geloop d'onnessen paden slechten
 Hier oft daer aen een cant, end s'winters overschot
 Het af-geknabbelt graen, wt haer bedompte cot
 Verluchten in de Son ende voor den rot bewaren,
 Dees spreyn dunkens wt, die weer te hoope garen,
 End elck bevoordren t'best van haer Gemeenen Stand.
 340 „ Ghy luyact sorgeloos, ghy trage Lanter-fant,
 „ Die somers niet een mijt tot s'winters nootdruft borghet,
 „ Noch in uw' stercke leught den Ouden man besorghet,
 „ Comt herwaerts, comt, wilt u tot dese Mierkens spoën,
 „ Aenschouwt haer vlijtich werck, end leert aen haren doen
 *345 „ In d'oogst van dijne jeucht voorsichtich sorge dragen
 „ Voor s'winters bangen tijd, end s'oudheys swacke daghen.
 End ghy, o weerloos Volck, cleyn dierkens ongeacht,
 Die in een hollen boom oft aerd-cuyl wel-bedacht
 350 Behoedet uw' Gemeent end in't gelijcke levet,
 My dunckt ghy wat te stout u hier soo na begevet
 By t'machtigh Coninck-rijck van uw' vyanden wreet
 De Byekens fier van aerd, om welck ghy menigh leet
 „ Geleden hebt (eylaes!) Ghy leert ons met uw' schande
 355 „ Hoe sorgelick het is voor de Gemeene Standen
 „ Te hebben tot gebeur een Coninck groot van macht,
 „ Die hun tot allen tijd behoort te sijn verdacht.
 „ Gaet eygen-batigh Rot, gaet schadelicke Mieren,
 End leert het schoon hand-werck van and're die vercierren
 360 T'Arabische geboomt met glatten taejen lack,
 Tot menigh cost-lick werck, tot slot van brief end pack.
 Aldus ghy dijn blijd' oogh end wacker sinnen scherpet
 Op dees Gekorven cleyn, jae selfs niet en verwerpet
 D'onliëffelicke Spin, haer webb' end broosen twijn,
 365 „ Dewijl s'oock t'constigh werck diens wijsen werc-mans sijn
 „ Die sijn groot eere niet vercleynt door cleyne wercken,
 „ End ons noch allen dach in dese laet aenmercken

*Angustum
Formica
serons itor.*

*Labora In-
venio, ut
quiesca
Senex.*

*Quantum
quisq; es-
met, tantu
fugit.*

Meer

DEN BINCKHORST.

13

Aristote-
les, sone
van Nico-
machus,
eadeXeno-
phon van
de oeco-
nomie ofte
huyshou-
dinghe,

Meer wondren zijns Al-machts end wijsheys, dan wel in
S'Wal-visch wanschappen lijf, oft s'Eelphants cloecken sin.
Wat is het ons van nood s'Huyshoudinghs plicht te leeren
Van *Nicomachi* Soon, oft die-men t'sijner eerē
Om zijn soet-vloedigh werck d'*Arheensche Musa* hiet?
De cleyne Spin alleen ons dien te recht bediet,
Want t'Mannekē zijn huys steeds met zijn vliegh vāc voeyet,
End t'neerftigh Wijfken met de Spinne-web sick moeyet,
Haer vlas-rijck ingewand het rocken haer verstreckt,
Haer gewicht is de spil die t'garen draeyt end reckt,
Haer pootken allesints dat essent ende dinner,
Haer fine webbe sy van t'midden eerst begint,
End foo den inslach voord van draet tot draet verlenght
Op een gelijcke wijd, tot dat sy heel volbrenght
Haer wyt-gespannen doec, ende clær-doorschijnigh laken:
T'welck sy met goey voorficht foodanigh weet te maken,
Op dat den fellen storm van den Noord-Westen win
Het jacht-werck niet verstoort, noch haer broos net verslind,
End dat de sotte vliegh in haer viercante mafen
Te beter sick verwerr' end haren buyck com' asen,
Die nauwelick den boord haers teeren Vlouws en roert
Of is flocks met een spronck verrascht end wechgevoert,
Welck s'Horsfels sterck gefnor doorboret al te vaerdigh.
„ Gelijck als menigh mael der Rechter onrechtvaerdigh
„ Wt een verkeerde gunst de snoode Raef verschoont,
„ En met s'rechts strengicheyt het slechte Duyfken hoont.
Maer ô Vliegh-vanger snel, ô Webbe-spinster vlijtigh
Die wt t'lieffelick gebloemt, het byeken tegen-strijdigh,
„ Vw' vergiffsch' garen suyght, Ghy leert dat niet soo goet
„ (Selfs niet Gods woord) en is of can van t'boos gemoet
„ Ten quade sijn misbruyct, end tot tenijn gedijen:
„ Dus hier in allesints end altyds d'Honigh-bijen
„ Niet de vergiffche Spin, o Ieughet, weeft ghelijck,
„ Wt alles t'goede treck, end van het quade wijck.
Dit merckt ghy (*Snonckaert*) al t'wjl ghy een cransken breydet
Dijns Blom-hofs Voorstanders' vrou *Flora*, oft bercydet
Een danckbaer offerand van cruyden aengenaem
De vruchtbaer Moeder *Aerd* vcreerende haer kraem:

*Ei parvis
sua virtus
maest.*

*Dat veni-
am corum,
vixat cen-
sura Colō-
bus.*

*Natura
sequitur
semina
quissue
sue.*

DEN BINCKHORST.

405

Oft als ghy befigh sijt een Ruyckerken te vlechten
 Van Thym oft Rosmarijn, end tusschen in te hechten
 Veel Blomkens soet van reuck, waer mede ghy dijn Liefd
 Voor een tuynlick geschenck tot haer cicraet belieft:

410

„ Op dat sy eens bedenck, dat als dees frische Blomen
 „ Verwelcken stracks als sy van hun stoel sijn genomen,
 „ Haer schoone jeught verdwijnt end nimmer wederkeert,
 „ End den draed diefe bind haers levens broosheys leert:

415

„ Oft soo sy die, mischien, in een Blom-pot behoedet
 „ Voor eene wijle tijds end met versch water voedet,
 „ Dat oock alsoo de mensch (eylaes!) in ongeval
 „ End tranen een wijl leeft hier in dit jammer-dal.
 Het wilde vrolick Lied der snel-gewieckte Scharen
 Is dijne morgen-groet, ja met dijn luyde sharen
 Ghy haer geschildert heyr ten strijde self verweckt,
 End hun den soeten sanck, de forge dy ontreckt
 In dijn Loof-hutten coel, oft daer ghy s'avonds spade
 In't groene somtijds eet dijn tuyn-mact end salade
 (Met de saul' van dijn hof, niet van t'Hof, wel gegeurt)
 D'on-ee-nigh eenicheyt van uw' Disch-singers keurt.

425

De lustighe Leeuwerck dy haer getiere-liere
 Hier tierlick tiereliert, end met een fiere swiere
 Al tierende sick stiert te lochtwaert, end versiert
 Een vreuchdigh lied daer sy haer Schepper mede viert.

430

Daer met een snelle vlucht de licht-gelijfde Kievet
 Langs t'groen-gehajrde veld al kijvend' henen drijvet.
 Des Koeckoecks ouden sanck, des Pitters soet geluyt,
 Des Cijfkens knoteringh, der Spreuwen wild gestuyt,
 Der Musschen heesch gesirck, der Duyven lief roeckoecken,
 End s'Reijgers luy geschrey hoort ghy aen allen hoecken.

435

D'erbare Tortelduyf dy met een droef geween
 Haers gaykens dood beclaeght hier ende daer alleen
 Op eenen dorren tack, end kent geen tweede trouwe,
 Maer over d'eerste liefd draeght een gestaeghen rouwe,

440

„ Fy u, die uw' gemael brengt nauwelick in d'eed,
 „ Oft ongetrouwelick een ander stracks aenveerd:
 „ Wee u, die om de dood uw's partuers te versnellen
 „ Met godde-loos vergift uw' maeltijd dert versellen.

*Nimium
 ne crede
 colori.*

*Omnia
 sunt homi-
 num sensu
 penduntia
 filo.*

*Resonant
 aënis vir-
 gulta cano-
 ris.*

*Habere se-
 cum, ser-
 uetque se-
 pulchro.*

d'Holland-

Onomato-
 poeia, ofte
 nabootsin-
 ge van der
 Leewerck-
 ken sanck.

DEN BINCKHORST.

15

* 445 D'Hollanfche Nachtegael oock om dijn wooningh quackt
 Sijn brekekekexs coaxs, end na den regen fnackt.
 De Putoor fray-gepleekt, daer rijckelick geafet,
 Dy met fijn fcherp trompet een luyden alarm blafet,
 End aen den water-cant in't fchaduwachtigh ried
 Met eyfelick gheloey het fachte weer bediet.
 De helle Krekels dy met hare drooghe kelen
 450 In dijn Friclen groen haer heefchen cry cry quelen.
 * De Vogel tongeloos, by-wonder van den Nyl,
 De lange fpille-been, pelgrim van meenigh mijl,
 Des winters balling vroed, dood-vyand van de flangen
 End trouwe clapper-man comt oock met groot verlangen
 * 455 Op dijn dach alle jaer van wt een verr geweft
 Innemen het befít van fijnen ouden neft,
 End daer fijn jongfkens teer wtbroedct end opvoeder,
 Het welck hem danckbaerlick werdt wederom vergoeder,
 460 Want fy die niet alleen nu wefend' out end stijf
 Met haers lijfs heete jeught verwarmen t'coude lijf,
 End op haer vleugels snel na Nils vloed wech-dragen
 Haer ouders wieckeloos, maer van hun alle daghen
 „ (O Kinders dit aenmerckt) van voedsel fijn beforght,
 465 „ Welck hun foo langén tijd te vooren was geborcht.
 Der Lenten feecker bood, de Swalem langs dijn vlieten
 Met meengen fnellen keer end weerkeer heen gaet fchieten
 Veel rafcher dan den pijl eens Turcks, end in fijn vlucht
 Singht een luyd-fchallich lied, end fingend' is beducht
 470 Waer hy verfeeckert s'lijfs een rond Palays fal ftichten,
 End den bouw-meefters cloeck tot een patroon oprichten.
 Ghy fiet hoe hy met hoy fijn cleyne beekken laedt,
 Sijn clauwkens met vet' aerd, end swarte vleugels baedt
 In't water, end alfoo een dieken mortel broirwet,
 End van fijn half-rond huys een vafte grond-flach bouwet
 475 Oncofflick doch conf-ríjck, befchermt voor storm end wind
 Het welck hy alle jaer tot herberch weder vindt.
 Seg lochtich Tuymeler, seg Swermer gins end weder,
 Wie leeret u voorfien het regenachtich weder?
 End met dijn leech gefwier ons dat te maken conde?
 480 Seg, íft niet om dat ghy door fulcken cloecken vond
 De neerge-

Nilus, wá-
 ter-rijcke
 Vloed in
 Egypten-
 land daer
 vele Oye-
 vaers ont-
 houden,

*Antiquam
 in limo Ra-
 na cecino-
 re quorã.*

*Candida
 venit avis,
 longis inui-
 sa colubris.*

*Pietas ho-
 mini iusti-
 ssima vir-
 tuti.*

*Arguta
 lacus circũ
 volitant
 Hirando.*

*Hæc amor
 hæc patria.*

DEN BINCKHORST.

De neergedaelde vliech te beter soudet vangen,
 End dijn gretich gebroed sijn noodich voetsel langē?
 Want ghy u anders niet dan in het vliegen voedt,
 End voor scherp-vogels clauw met dijn snelheyt behoedt,
 485 Waer heen weer *Musa?* he; wilt ghy de Swalm navliegen?
 Dijn trage plume sou dijn willich hert bedriegen,
 End t'is meer dan genough van t'snel-locht-dryvigh Rot,
 Wel aē dan voord vermeld wat vrucht op *s' Binckhorsts* Slot
 490 Dijn weerden vriend noch meer de blijde Lente schencket.
 Ick sie, ick sie, dat ghy (ō *Snouckert*) my toewencket,
 End van dijn brug afreedt tot wandelingh bereydt.
 Der Enten milden groey dy ginder heel wel greydt,
 Dijns Boomgaerds wit tapijt dijn ooge hier vermaker,
 495 End met sijn lieven reuck het vrolick herte raker,
 Daer t'fraey-gehulde Land dy vriendelick toelacht,
 End met een groenen rock om sijn bree lenden pracht.
 Hier in het leege Veld de reyne water-grachten
 Met haren blancken rug der Sonnen glants verachten,
 End *s' Binckhorsts* leeflick bosch, als in een spiegel claer,
 500 Constlichlick sonder const afmalen, terwijl daer
 Langs haer begraesden boord de schoone glatte Koeyen
 Wt liefde na de lucht der Stieren tuchtigh loeyen,
 Het wolle-drachtigh vee s'aerdrijcks groen hayr af-scheert,
 505 End t'dertel Lammeken met hulpp'len sick geneert:
 Van welck dijn Pachter dy den vesten offer brengt,
 Waer onder altemet sijn visch-gerechten menget
 De Vyver (dijn Noord zee) end eenen Carper vet
 Oft hongerigen Snoeck op dijne tafel set,
 510 Oft wt sijn glasn schoot een leck'ren Brasem sendet,
 Met een gefonden Baers, oft sijnen Palinck wendet
 In dijn visch-korven breet ten grond-waert wtgespreydt,
 Een costeloosen cost, end sonder moeyt bereydt.
 T'ly ghy bedrieghlick aes des hangel-roeds wtstrectet,
 515 Oft met een lichten boot het wijde sleep-net trecket
 Door dijn visch-rijcken gracht, endt' blau-geschubde Volck
 Op't doodelicke land haelt uyt den diepsten colck.
 Hoe dick heb ick gesien in dijne clare vlieten
 Tot eens bels luy geclanck t'gevimde Rot toefchieten

*Omnis nūc
 eident, nūc
 formosissi-
 mus nūc.*

*Vel quas
 piscis edax
 auido man-
 lo devorat
 ore.*

End

DEN BINCKHORST.

17

*
520 Vā des Som-
miers tijd-
verduif op
het Land.
De Sonne
525 in leo, vijf-
de teeken
Zodiaci,
half Iulius
comende
verweekt
grootte
530 hitte.

*
535
540
545
550
555

End snacken gierichlick na tuytgestroyde brood
Met vyandigh gevecht, of t'waer van hongers nood:
Maer als der lichten Prins sijn allerheestse stralen
Door s'Leeuwen ooge schiet tot in de leechste dalen,
Ons op het naeste comit, end het groen-verwigh cleed
Des lands verdwijnen doet, maer t'selve weer becleedt
Met eenen gelen rock, end sijne groene aren
Allengskens maect gelijk sijns hoofs vergulde hayren,
Sijn blinckend' aenghesicht dy smorgens veeltijds vindt
In dijn blom-rijcken Hof, waer dy de soele wind
Be-aesemt t'nachter hooft end menge peerl bedouwet,
De bleek *Aurora* dy met haer schoon oogh aenschouwet:
End als den claren dagh, der Sonnen weerde soon,
Der boomen groenen t'sop dy lustigh stelt den thoon,
End Sons constigh pinceel met hare goude schichten
Dijn hooch-verheven Huys bly-verwigh comt verlichten,
Soo steltse dy te voor met innerlicke vruecht
Des eeuwichheys bly licht end over-schoone jeucht,
Als des Gerechtheys Son ten lesten sal verjagen
Des levens droeven nacht, end s'werelds valsch behagen.
Als s'Hond-sters dulheyt nu der Sonnen heeten brand
Verwackerende doet opsplijten t'droogeland,
De water-beken hol met hare dorre kaken
Tot slick versoden sijn door haer hel-vlammich blaken,
End al t'gedierte schier van grooter hitten flauwt,
Dijn groene wandel-plaets van *Monthout* dy beschauwt
Waer door twaelf vensters dy den coelen wind bewaeyet
Die langs den silv'ren vloer dijns Vyvers sikk verfracyet,
Oft in dijn duyster Kroecht ghy des Sons brand veracht,
Oft t'dicht-bladigh geboomt des middachs dy verwacht
In't groene coele gras, waer dy de forch ontslypset,
End door het sacht gesuys den soeten slaep becruypet
De sorgelieke Alruyn, end t'sluymachtich Heul-saed,
Oft een gen stercken dranck na s'Genes-meesters raed
Met s'herten tegenheyt tot nacht-rust ingedroncken
En heeft noyt yemand soo gefonden slaep geschoncken
Als wel de lansche stilt, den sanck der Vog'len soet,
S'lijfs matigh oeffeningh, end het gerust gemoed.

*Non alios
prima cres-
centie ori-
gine Mun-
di credide-
rim illux-
isse dies.*

*Nec som-
nos abrum-
pit cura
salubres.*

C

Na

DEN BINCKHORST.

Na dijn slaep fiet ghy hier een knobbighe' Eyck omvangen
 Met s Klimcruyds armen taey, daer een broos Els behangen
 560 „ Met s Windes slangigh lijf, welck dy des vriendschaps beeld
 „ End liefde, na de doot selfs durende, voorbeeldt:
 „ Oock dat de stercke moet den swacken onder stutten,
 „ End s rijcken milde hand der armen nood beschutten,
 „ Maer wacht, dat metter tijd des klim-cruyds weelde groot
 565 „ Selfs d'Eyck ondankbaerlick niet verdruck noch en dood.
 D'Hoovaerdige Couwoerd' hier aen een Effch wtstrecket
 Haer dicke swanger lijf, end breede loof oprecket
 Tot in het hoochste sop, end trots haer duncken laet
 Dat sy in weerdicheyt t'geboomt te boven gaet,
 Maer t'is een corte vreucht die s'winters heel verdrooget.
 * 570 „ *Reemert van grootenschijn* wt niet tot eyt verhooget, (heeft
 „ Sick self noch niemand kent, doch meer prachts dan machts
 „ End door een cleyngen stoot des weerfpoeds haestigh sneeft:
 „ Niet anders dan een blaes door den wind opgefswollen
 „ Waer in met groot gerucht veel cleyne boonen rollen,
 575 „ Soo maer de scherpe spel doorsteect haer stracke huyt
 „ Werdt terstond weder slap end blaest den adem wt.
 Nu rijfend' over-eynd gaet ghy de Wilge boomen
 Met dijn naem oft naem-spreuck wt tijdverdrijf omfoomen,
 Oft drucket op de schors yet dat ghy eerst versint
 580 Tot Godes eer, oft lof van een die ghy bemint:
 „ Op dat met d'harde stam het teer geschrift aengroeye,
 „ End in dijn jeugdigh hert hun beyder liefde bloeye,
 „ Dees, om dy hier een wijl tot vreuchde te gedyen,
 „ Die, om dy eeuwichlick hier namaels te verblyen.
 585 De blonde *Ceres* dy hier onder tusschen cerlick
 Van t'hooge land toeneycht met haer perrucke heerlick,
 End van een Suydsche coelt geterger op een bot
 Dy men'ghe wind-baer geeft, terwijl het blijde Ro
 Der neerstiger Land-lien met hare cromme scheren
 590 Haer gulden locken hayts beginnen af te scheren.
 Ghy merckt daer dat d'een halm hoovaerdichlick oprecht
 Syn licht end vruchtloos hooft, end d'ander nederlecht
 Den swaer gespilden cop, t'welck dy voor oogen stellet,
 Dat *Waernar Neuf-wijs* minst met wetenschap versellet

*Mortales
mutua
vivunt.*

*Cito igno-
rancia fit
superbi glo-
ria.*

*Crescent
illa, cres-
centis Amo-
res.*

Anagra-
mata oft
Naem-
spreucken
van Iacob
Sionuc-
kaert,
580 o o ic breek
na ruit.
Ic baan
oock ru-
be.
585 Ceres, de
Graen-go-
dinne, is
hier het
coren.

Den

DEN BINCKHORST.

19

595 „ Den meesten hoogmoet draecht, end *Deuchde-ryck de Uroed*
 „ Met wijsheyt hoogh begaeft is ned righ van gemoed. *Et studio*
 „ Maer dese ned righen en werdet niet geleeret *mores tot*
 „ Dan in des Heeren school, self *Plato* veel-ge-eeret *uenienter*
 „ En heefse noyt gekent, s'werlds wijfen sy bedriecht, *curi.*
 600 „ Want dragende sick leegh in d'hooge Hemel vliecht.
 „ Des Sondacchs somtijds ghy dijn sinnen wat vermeydet,
 „ End na Noen een goet vriend met dijnen praer geleydet
 „ Tot int *Voorburgsche* Dorp, end siet hoe hier end daer
 605 „ Ten danse sick versacmt der Boerscher Maechden schaer,
 „ Bruyn van lijf maer gefont, vā cleeding slecht maer aerdigh,
 „ Van seden bot maer vry, van leden grof maer vaerdigh,
 „ Vervalschen niet door const t'natuerlick aengesicht,
 „ Het lood-wit vermillioen, al s'Hofs blanckersel licht
 610 „ Is haer gantsch onbekent, t'hayr met een priem te krollen,
 „ D'ooch-brauwen trecken wt, de borsten op te vollen
 „ End slechten t'eng voorhoofd haer slechtheyt niet en kent,
 „ Maer soof: God eerst schiep sick dragen ongeschent.
 „ Ghy siet hoe cluchtich sy een ronden danse breyen,
 615 „ Nu voor nu achterwaerts met cleyne sprongskens reyen
 „ Op een maet sonder maet, end singen beurt na beurt
 „ Een vrolick Boeren-lied met stemmen ongetreurt.
 „ De Vryers sick om strijd beleeft end lustich dragen,
 „ Met luchtich springen elck zijn Vrijsters wil behagen:
 620 „ Want de Liefd' allesints haer groote macht behoont,
 „ End met haer schicht niet meer dé slechtē Cloen verschoont
 „ Dan d'allergrootste Vorst, de Dorpsche Liefd' is lieflick,
 „ Oprecht end ongeveynst, gestadig end gerieflick
 „ End niet als in de Stad, waer alleen goet end gelt
 625 „ Sels boven d'erbaerheyt, deuchd, ende wijsheyt geldt.
 „ Tot dijn huys weergekeert om dy wat te vercoelen
 „ Gaet ghy het sweetig lijf in't lauwe water spoelen,
 „ End swemmende rondsom dijn lustigh Eyland treckt,
 „ Met d'aengename schauw van t'hooch geboomt bedeckt:
 630 „ Oft aen den groenen boord van dijn *Fonteynen* rustet
 „ Op't sacht Camillen-bedt, waer ghy dijn oog verlustet
 „ Met lieffelick Cristal t'welck wt haer kele vloeyt,
 „ Dijn warme handen wacht, end aengesicht besproeyt:

C 2

Want

Et cantare
pares &
respondens
parati.

Omnia
vincit
Amor.

DEN BINCKHORST.

* Want t'geene de natuer des leegen *Hol-lands* weygeret
 Derijcke const dy geeft, end t'clare water sleygeret
 635 Tot op den effen rug van dijnen heuvel rond,
 „ Doch niet gestadichlick en spouwt wt sijnen mond,
 „ Ten sy des menschē hand dat eēmael s'daechs vol schencket.
 „ Ghy opgeblasen Hert, ghy trots Hoofd dit bedencket,
 „ End soo seer niet en roemt uw' groot goet end verstand,
 640 „ Want ghy't doch al te schenck vercrijght van Godes hand:
 „ Maer soo ghy rijckelick met wijsheyt zijt geseget,
 „ End soo't in dijnen schoot met goude druppels regent,
 „ Maeckt dat het hondert-voudt in Godes Kerck aengroey
 „ End met een milde hand voor dijnen naesten gloey.
 645 Terwijl de Son in Zee haer vierich crat begravet,
 Ghy met dijn hand t'drooch cruyd end flauwe blommen la-
 Wt een lang-halfsich vat veel lauwe tranen schreyt (ver,
 End over t'dorstich land een dunnen regen spreyt,
 S'avonts o war een vreuchd ! de coele lucht te schepen
 650 End wt het bange huys na t'open veld te reppen
 „ Sijn haestigen voetstap, om den geschickten loop
 „ Des Hemels aen te sien end met der Sterren hoop
 „ Wt s'aerdrijcks ydel forch verdwaelt om hooch te sijgen
 „ Sijn innerlicken geeft, end alsoo te vercrijgen
 655 „ Een yverich gemoed, om na dees levens tijd
 „ Te naerderen sijn ziel in s'Hemels hooge crijt,
 „ End daer door Gods genaed' eē eeuw'ge vreuchd t'oorborē.
 Maer siet toch t'vremt wey-werck t'welc dy geeft op den To-
 S'lochts snelle Borgerij, die met een botte vlucht (ren
 660 Rondsom een teenen korf (als of men in de lucht
 Gelijk in't water cond de stomme Swemmers vangen)
 Steeds sweven, end om t'seerst haer cygen dood erlangen,
 Doch nauw daer in geraeckt stracks met een sel gebijt
 D'een d'ander (soo het schijnt) sijn ongeluck verwijt,
 665 Tot dat ghy scheyd-man comt, end met een gelijk oordeel
 Dees coren-dieven strafte tot dijnes keuckens voordeel.
 „ O slecht snel-vedrich Volck, s'lochts Gasten onbedacht,
 „ Wie quam daer oyt in last ten waer hyer sick in bracht?
 „ Is hy u niet gelijk die met een blindē trouwe
 670 „ In s'echts fuyc haest sick vangt end trouwt eē langen rouwe?
 de wijse

*Hoc opus,
hic labor
est.*

*Talis amor
tenent.*

*Quis, sine
faber est
Fortuna.*

DEN BINCKHORST.

21

De wijfe Ouwevaer terwijl zijn jongh gebroed
 Met menich queecker vorfch, oft cleyne vifchken voedt,
 Sels hun den neft inruymt, doch t'elcken wederkeeret,
 End die haer wieckskens teer allenskens bruycken leeret,
 Tot dat haer vlugge vlucht met stille weer affchiet,
 T'welck ghy tot tijd-verdrijf van wt dijn Toren fiet:
 End hoe haer gantsch heyr cracht in d'Herft-tijd fic verfamet
 Door d'hooch-gefpannen locht, end eenen dach beramet
 Tot haer wt-landsche reys, elck daer zijn ampt befcheydt,
 De voor-tocht dees aenneemt, de hinder-tocht die leydt,
 Dees s'nachts de ronde doet, end die de fchil-wacht houwet
 Met een key in zijn clauw, de trage dees voorftouwet,
 Die ftieret t'vluchtich heyr foo't over zee end fand
 Met eenen voor-wind treckt na t'vett' *Egypten-land*.
 Als s'Hemels Opper-licht zijn glinfterigen wagen
 Laet na het Suyder-fpits allengskens neder dragen,
 End als *Pomona* fchoon haer droogen voor-fchoot vult
 Met allerley rijp oeft, om den jaerlickfchen fchuld
 Haer calen Bruydegom end fieckelicken Heere
Autumnus t'leste recht sijns mael-tijds te vereeren,
 Die baervoets in de pers trip-trappende met spoet
 Der druynen vrolick fap tot een born leken doet,
 Dan comt dijn rijcken Hof met allerhande faden
 Van menich cruyd end bloem dijn hope wel verfaden,
 End s'Boomgaerds milde hand brengt menich lekker fruyt,
 O wat een foete vreucht, o wat een lieven buyt!
 Dijn felfgesteken ent tot een boom sien gelucken,
 End met een blijden erm fijn eerfte dracht te plucken
 God danckende die haer den rijcken groey inftort,
 End het rouw-bastich hout met vruchtbaer fap begordt,
 Dat een teer blomken tot een gouden bol gedijet,
 End dy een wijle maer den uwen langh verblijet.
 De vruchtbaer wijn-ftock meed in zijn plicht niet en faelt,
 Maer eene purpur druyf tot arbeyds loon betaelt,
 Het lieffelick gefchenck, weerd' offerand der Goden,
 Tot foete laeffenis den menschen aengeboden,
 Tot s'lichaems onderhoud, end s'herthen vrolickheyt:
 Wee hem dan die't misbruyckt in vuyl' onnutticheyt

Tentanda
vna est.

Polus ar-
taricus
ofte Suy-
ders pas,
verreke af-
fe des wo-
relts ons
onfichtbaer
woner de
Sonne in
den herft
nae toe
trecks.

Carpis tua
poma Ne-
potes.

Baccus
& ad cul-
pam cau-
fas dedit.

Des Herfts
ofte Na-
mers had-
gebeer.

Pomona,
Frucht Go-
dinne,

vrouwe va
Autum-
nus, om
dat in den
Herft de
boom-
vruchten
rijp fijn.

675

680

685

690

695

700

705

DEN BINCKHORST.

710 „ Tot sijns gefontheys dood, tot kancker sijner goeden,
 „ End siels verdoemenis, des dronckenichaps drie roeden.
 De Byen ghy dan oock haer soeten roof ontroof,
 Doch eerst met bangen roock haer sellen toorn verdooft,
 Om alsoo met gemack haer wassen-rijk t'ontluycken,
 715 „ End met soet-geurigh seem te vollen dijne kruycken:
 „ Want anders niemand can de lieffelicke lucht
 „ Der Lentsche Rosen, noch der Byen soete vrucht
 „ Genieten, die ontfiet de stekelighe doornen,
 „ Oft den vergiffichen strael haers angels te vertoornen.
 720 Doch cenigh deel haers wercks ghy hun behouden laet,
 Op dat in s'winers coud' haer langh-gevangen Staet
 Gevoedt werd' end r'geslacht niet gantschelick en sneve,
 „ Ist oock niet recht dat elck van sijnen arbeyd leve?
 725 Terwijl de Son haer oogh noch verder van ons treckt,
 Het vrent gevogelt dy een nieuwe vreucht verweckt,
 Hier doet ghy in de locht dijn wijde vlow' opsperren
 Om eene blinde Snep in't garen te verwerren,
 De vette Lijster daer in't peerds-haye werdt verstrickt
 Met datse gieriglick het lockigh aes inslickt,
 730 Daer eene dicke vlucht van Vincken nederdalet
 In't wtgestreckt getouw end het gelach betalet,
 „ Ia leeret met haer dood hoe haest hy sick berouwt,
 „ Die op't aenlocksel soet forghlooslick betrouwt:
 „ End dat m'op t'ontrouw volck sick niet en mach verlaten
 735 „ Welck meer de vrende dan de sijne soeckt te baten,
 „ End sijnen vriend na-deel, sijn vyand voor-deel doet,
 Wanneer de Wind-heer strenghe voor eenen Rosen-hoet
 * Sijn styf-geborstelt hooft met hysel fracy optoeyet,
 End sijnen calen rock met meel-wit stof bestrovet,
 740 Als t'waterigh Cristal aen d'hooge daken hanght,
 End de coud binnen s'huys mensch ende beesten vanght,
 Terwijl dijns Pachters schuyr voor vier dorf-vleugels suchtet
 End steeds elck slaghe op slaghe, end beurt na beurt luydruchtet
 745 Op maet end voet by voet het edel graen wtdorft,
 T'welck ons de Heere schenckt voor hunger ende dorft,
 Soo blijft ghy goeddes moeds, end houdt dy binnen s'huys
 Den coutsten tijd des daghs als in een stille cluyse,

*Sic vos non
vobis*

*Armas
spina Ro-
sas, mella
regunt
Ape.*

*Noet emp-
ta dolore
Voluptas.*

*Vbi plus
repant
hjemus?*

Met

Landse
cortwijle
in den
Winter.

Naboot-
singhe van
het maet-
dorfschen,
end drie-
slach der
Dorfsche-
ren.

DEN BINCKHORST.

23

Met een nacht-tabbaert warm end getrouw winter-cleed
Tot s'weders tegenweyr omgordet end becleedt.

750

Dijn Studeer-camer dy dan meesten-deels behoedet,

Waer ghy met Godes woord dijn yurigh herte voedet,

Oft nemet in de hand een ander slichtlick boeck

In t' Latijn oft François, welck met sijn reden cloeck

„ Der Deuchden pat aenwyft, end dat den mensche t'leven

„ Maer tot het recht gebruyck geleent is, niet gegeven.

755

„ Dat het vergancklick Goet, des werelds groot Af-god,

„ Oft s'Heerschingsh broose macht, of s'Eeren ydel lot,

*

„ Oft s'Wellusts schaedlic draef het hoogste Goet niet treffen,

„ Maer de kennis sijns selfs end Gods recht te beseffen.

Somwylen dijne pen des Winters onlust staect,

760

End dijn bedroefden geest met eenigh werck vermaect,

T'sy g'in Latijnsche tael t'lof dijns Land-levens dichtet,

End dijnen *Binckhorst* weer by na van nieuws aen slichtet:

Oft met dijn maet-gefanck des lochts end tongen Kind,

765

Echo (d'oude Klappey die nimmer eerst begint

Maer steeds houdt t'leste woord) tot weder-galm opwecket,

End een'gen goeden troost oft hope van haer trecket,

Dat dijner oogen lust, end wensch van dijne hert

Dy tot een ce-gemael ten lesten noch gewert

End ghy haer trouwen vriend sy uwe trou vriendinne,

770

Vriendinne, weerd genaemt de keure der Godinnen,

De tweede *Pallas* wijs, de vierde *Charis* schoon,

De thiende *Musa* cloeck tot harer deuchden loon,

Wiens vrije eerbaerheyt onder de Macchden luystert,

Gelijek de volle Maen der Sterren licht verduyftert.

775

Vulcanus,
is hier het
vier.
Bacchi
gift, den
wijn.

Vulcani glinstrigh oogh steeds dijnen heerd verheught,

End *Bacchi* edel gift dijn aengesicht verieught.

Somtijds een vriend oft tweë oock t'straffe weer versoetet,

End sijn genooden lust aen dijne tafel boetet,

Sijn voor-hoofd daer ontfronst, sijn herte daer wtspant,

780

Men drinckt, men cout, men lacht, men hoort daer niemands

T'sy dijne swager dy eē weerdē Gast-weerd brenget, (schād,

Als des Raed-camers sorgh bywijlen dat gehenget,

Om sijn vermoeyden sin van s'Pleyt-huys bangh gerucht

T'herscheppen op een nieuws in s'*Binckhorst's* open lucht:

*Mancipio
nulli do-
tur, omni-
bus vjjs.*

*Quid non
speramus
Amamus?*

*In quan-
tum sitis
& fames
& frigora
poscunt.*

*Alterius
sacris la-
bor,*

Oft

24

DEN BINCKHORST.

785

Oft t'sy ghy een gast-mael dijn vrienden doet bereyden,
Die op dijn eenfaem Huys sick comen wat vermeyden,
End door het drooge weer end claren Sonnen-schijn

*Comina
tibi pro-
missus ha-
bet Euan-
drum, ve-
niet Ty-
rimhus.*

790

Wt t'*Haeghsche* vuyle slijck tot dy gelocket sijn.
Doch ghy en laet voor hun te Stedewaert niet loopen
Om eenich lecker beet oft rijk bancket te coopen.

795

Met Muscus toebereydt, maer set wt dijne ren
Een wel-gemest Capoen, een jonghe vette Hen,
Van t'vercken, van des os, het lustigh jacht-werck gevet
Dijns arbeysds soeten loon, de lekker Snep die levet
Van t'vet gewormte, niet d'wtlandsche Lijster doof,
Een Carper, Snocck, end Baers zijn dijnes Vyvers roof
End eerlick disch-gerecht met eene Gans oft Ende,

800

Het duyf-huys Duyven schenckt, de tuyn oock tot dien eyn-
Brengt velerhande groent end vruchten van der eerd, (de
De Boomgaerd menich fruyt goet van smaeck, groot van
Ia meer dan thienmael thien verscheydē edel peren (weerd,
Om t'ongecoht bancket dijn vrienden te bescheren

*Dapibus
mensas
onerabat
in empiris.*

805

Na Godes segeningh, door wien oock sonder moeyt
Van lieflicken dranck dijn keller overvloeyt,
Dien ghy oock mildelick dijn gasten doet inschincken
End op geen ander dan haers selfs gesontheyt drincken.

*Es quan-
tum natu-
ra petat.*

Arsenicum
Aconitum
Cicuta,
Napha,
Hippoma-
nes, scha-
delicke fe-
rijnen.

810

Het doodlick Operment, het peers' Aconitum,
De coude Cicuta, end de vergiffche Gom
Van wt de doode Zee tot s'menschen dood gevisschet,
Noch het geronnen bloed ter verscher daed gewisschet
Van s'volens teere stern (by de Stijf-moeder hert
Dickmaels tot dranck gemengt om in het erbaer hert
Van haer Schoon-sonen jonck der liefden vier t'ontsteken)
Noch al het swart fenijn end de medeesche streken

815

Der Vergift-cokers valsch (de Hoffche saussen) noyt
En hebben dijnen dranck besmet, noch spijs bestroyt:
Maer met een vrolick hert, end sonder erch te wanen
Genieten sy met dy *Bacchi* sorgloose tranen
End *Cereris* schoon gift in aller maticheyt,

*Nulla Aco-
nita bibunt
sua sicili-
bus.*

* 820

Die ghy met en blijd' oogh end soeten praet geleydt,
Soo dat dijn vriendlick mael den vrienden beter smakket
Dan t'costelick bancket van *Suer-mond* toegemaket,

Dijn

DEN BINCKHORST.

25

Dijn ongecochte spijs hun aengenamer is,
 Dan de Gerechten dier van sijnen droeven disch.
 Den lyvighen Bergh-haen, de vette Hafel-hoenen,
 Den edelen Faïsaen, de smaecklicke Calcoenen,
 De verfteurlicke Steur, de Tarbot breed end dick,
 De lecker Makereel, de veel-geachte Prick,
 End lieflick' Oesters hem van verre toe-gefonten
 Mer sijn suer saufs' bereydt soo wel niet konnen monden.

*Quis enim
 tam nudus
 ut illum Bis
 ferat?*

„ Tis beter een salaed versch wt den Hof gepluckt,
 „ Een appel ofte peer rechts van den boom geruckt,
 „ End gefont Kervel-moec te *Blyden-burgh* gegeten,
 „ Dan aen t'hoovaerdigh Mael van *Grimberghen* geseten.

Soo't dy dan eens gelust op dijnen Toren hoogh
 Te rijfen dijnen voet, om met een yvrigh oogh
 Het vlacke land t'aensien, end tot de naeste vlecken

*Celsa tu
 Mentis ab
 arco Despi-
 cis errantes,
 humana-
 que gaudia
 ridet.*

Van dijns herts hoogen Borcht de sinnen wt te strecken,
 „ Soo schouwet ghy van verr' al t' s'Hofs end Stads gewoel,
 „ Hoe dat aldaer meest-elck in den onreynen poel

„ Des eer-suchts, giericheyts, end bedroghs ommie swevet,
 „ Hoe dat hier d'een opclimt, end d'ander ginder snevet
 „ Van s'eren hooghsten trap, d'een lacht end d'ander schreyt.
 „ Dat t'snoo geld coop-man is van t'Recht end Eerbaerhey.

„ Dat dees, om t'eerdsche goet het hooghste Goet versweret
 „ Die, met een woecker wreet der armen bloed wt-teret.

*Tallit enim
 vitium spe-
 cie virtutis.*

„ Dat dievery praetijck, dronckenschap vrolick soet,
 „ Banckeroert gefailigeert, woecker financy doet.

„ Dat de wereld een wolfs hert end lams gelaet omdraget,
 „ De huyck hanght na de wind, end in't quaet sick behaget.

Cort, dat de wereld recht een werreld hieten magh,
Heracliti geween end *Democriti* lach.

Wel hem, die sick tot rust wt hare werringh gevet,
 In wien de werld niet is, of hy schoon in haer levet.

Daer werd ghy weder-wijs te voren oock gewaer
 Des Lochts on-weder fel end den slach-regen swaer,
 (Die noyt geen leet end deed, dien diese cond voor-mercké)

Het schoone Weder oock aen de gewisse wercken
 Des wijd-gespannen lochts ghy neerstigh gade slaet,
 Van waer de Son oprijft, end waer sy slapen gaet,

*Nunquam
 prudentis
 vis imber
 obluit.*

D

End

825
830
835
840
845
850
855
860

Heraclitus
 Democrit.
 twee Phi-
 losophen
 die beween
 de, dese be-
 lachede ge-
 stadigh de
 ydelhey
 ende onge-
 vallen des
 werlds.

26

DEN BINCKHORST.

- End door de teeckens twaelf des Hemels omme-trecket
 Dat t'ongestadich hooft des couden Maens verstrecket
 Voorseggingh t'elcke maend, de bleecke regen baert,
 De roode stormigh waeyt, de witte de locht claert.
 865 Wt wat hoeck *Aulus* den toom der sneller winden
 Door s'aerdriicks leege dal sal lossen oft inbinden.
 * *Aulus*, eer-
 * tijds een
 * weder-
 * wijs Schip-
 * per, de
 870 God der
 * winden
 * gemaect.
 Ghy siet in t'*Haegsche* woud door s'Noorden-winds geweld
 Het oude vogel-huys s'Eyck trotfigh sop gevelt,
 End s'leegen Elfts geduld sijn wreedden grim ontwijcken:
 875 Alfoo kan t'lijds hert s'nijds sellen toorn wtstrijcken.
 End als de coude t'land een witten rock aentreckt,
 Oft met een glatte brug de wateren bedeckt,
 Oft als s'werlds heete Post verweckt veel vochte dompen
 Die niet een swarte wolck den grooten Al verstonpen,
 Soo brengtse dy in sin, dat (t'blijckt aen menigh lijck)
 880 *Verfus*
 * *Retro-*
 * *gradus*
 * ofte
 * *Crest* vers
 * van voren
 * ende ach-
 * teren ee-
 * nerley.
 „ *Ons* leven sy een *snee*, *ys*, *nevel* *snO* gelijk,
 „ Die wel een wijken tijds yet wat te wesen schijnen
 „ Maer door den heeten strael der Sonnen haest verdwijnen.
 Ghy siet waer onlangs t'schip met volle seyl doorvoer,
 885 Nu t'roeckeloofse Volck, als op een eerden vloer,
 Met stale schoenen langs het clare marmer vliegghen,
 End met haer snellen vaert der menschen ooggh beliegen.
 Ghy siet d'ys-sleden swaer met eenen lossen toom
 Door-ploegen d'effen rugggh van den geboeyden stroom.
 885 Ghy siet t'nieu-boren kind sijn moeder weder baren,
 End daer het van hercomt oock weder henen varen.
 „ Ghy merckt dat, gelijk t'Ys claar-schijnich is end schoon,
 „ De Wereld meed alsoo heeft eenen frayen thoon,
 „ De mensche van t'broos ys in't water diep verdrincker,
 890 „ End van de boose wereld in d'eeuw'gen dood verfincket,
 „ T'broos ys, end boose wereld beyd' eyndelick vergaen,
 „ Maer van t'gesmolten ys blijft noch het water staen,
 „ De wereld met al t'geen in haer soo schoone schijnet
 „ Tot eenen lichten wind, end yd'len *Niet* verdwijnet.
 895 Des Winters harden vorst dijn ooggh oock somtijds noodt
 In dijn hooch Eycken-bosch oft Ellen-acker bloot,
 Om dijn hout-hackers sterck alleen met dijn by-wesen
 Te vorderen hun werck, den schept vreucht in't vreemt wesen
 Van

Quid
Mensura
Luna mo-
veret.

Summa
petit levor,
perflant
alissima
venti.

Palvis *en*
umbra *su-*
mus.

Ortus *cun-*
cta suos *re-*
perant *ma-*
troni, *re-*
quirunt.

Es *redie*
ad nihil.
quod *fuit*
ante *nihil.*

DEN BINCKHORST.

27

900 Van desen die hout boscht, oft dien die met een bijl
 End swaer gesteen een Esch doet stuyckelen, terwijl
 Een derde met sijn vijl des hout-saeghs tanden scherpet,
 Oft met een groot gecraeck een Eyck ter neder werpet,
 Waer van met voor-raet ghy dijn folder wel besorcht,
 905 End t'overschot van dien op goey betalincck borgt.
 Ick swijge de genoecht die ghy schept in het jagen,
 Doet hier den radden Haes, daer t'bloo Conijn belagen,
 De vette Ringelduyf nu haer dood werdt gebroect,
 Dan met een valschen geluyt de Quackel bot gelockt.
 910 Cort, daer is geen saeyfoen geen maend geen dag geen ston-
 Ia oogenblick, die niet sijn eerlick werck en vonde, (de
 De leit-geleden vreucht een meerder mede-brenght
 End alle jaer van nieuws God dy sijn segen schenckt.
 Ick bid u, wie en soud' in sulcken lust geseten
 915 Des werlds groote pracht niet lichtelick vergeten?
 Ick bid u, wie en soud' soo soeten tijd-verdrijf
 Niet meer beminnen dan al t'woeligh Stads bedrijf?
 Niet bet te vreden sijn het rijpe fruyt te tassen
 Dan woekeraers het geld in haer schat-rijcke kassen?
 920 Niet liever t'vruchtbaer hout op rijen sien gestelt,
 Dan eens gewapend' Heyrs slach-orden in het veld?
 Als in de gulden Eenw' de geluck-salich mensche
 Wien s'Aerdrijcks milden schoot van selfs bracht sijnen wen-
 Al-eer sijn siele dus met sonden was besmet (sche,
 925 End s'Wolfs hong'rigen tand tot sijne straf gewet.
 Al-cer t'moordadich stael end berg-werck meest in weerden
 Oyt voord-gehalet was wt t'ingewand der eerden,
 Het veld met menschen bloet rood-verwich had beuleckt,
 End met eens boosheyts vloed d'Aertbodem overdeckt.
 930 Al-eer de vrese Gods, gerechticheyt, end vrede,
 Die op het heyligh land behielt haer leste stede,
 Door Chams godloos gebroet, end Nimrods snood' eersucht
 Was wt het aerdsche dal ten Hemel-waert gevluucht.
 Maer sint heeft d'arge Werld haer langhs so meer verkeeret
 935 Tot allerhande quaet, end de swachtheyt verheeret
 Is t'vreeselick geweld geworden onderdaen.
 Sint is de wreed' Oorlogh wt d'afgrond opgestaen,

*Labor
actus in
orbem,*

*Nulla pos-
cente lera-
bat.*

*Sic omnia
facta in po-
ius rursus,*

DEN BINCKHORST.

De Steden zijn gebouwt om d'overlast te schutten,
 End met gemeene hand elck-andren t'onderstutten.
 Sint ginck men seystenen, ploegh-kouters ende spaen
 940 Tot schilden, beckeneels, end scherpe sweerden slaen.
 Sint is de Landsche rust end Ackerbouw vervallen
 In meen'ge droef ellend end deerlick' ongevallen,
 End t'weerloos Landvolck is tot eenen roof gestelt
 945 Den dertelen Soldaet : soo dat het vruchtbaer veld
 Met distels end oncruyd vervult is end vervuylet,
 Ia waer het nutte schaep eer veyligh weyde, schuylet
 Den schadelicken wolf, end de Lust-hoven zijn
 Tot eene wentel-plaets geworden t'wilde swijn.
 950 Dit Helsch Gedrocht elck land op sijnen tijd bestrydet
 Met sijn wraeck-gierigh stael, en sick niet en vermydet
 De lieve broeders selfs te hilschen tegen een,
 End altyds is verselt met droefheyt end geweent.
 O vruchtbaer *Neder-land*, ô peerl van alle Landen,
 Ghy siet oock uwen Tuyn eensdeels gemaect tot schanden
 955 Door s'Crijghs vernieligh vier, uw' neeringh end welvaert
 Waer mede ghy te voor soo rijk end weeldigh waert,
 Is door de wijde werld verstroeyet end verdraven.
 Och! waer is t'cloeck verstand end wijzen rad gebleven
 Van ons Voor-ouders vroom? waer is d'oprechtigheyt
 960 D'eenvuld, d'eendracht, de trouw, de voorsicht, end t'beleyt
 Van uw' Landsaten end Regeerders heen gevaren?
 Het is (eylaes!) het is nu by de veertigh jaren
 Dat ghy uw' velden siet met vrent Crijghsvolck bedeckt,
 Dat ghy den Italiaen end bouden Spainghaert streckt
 965 Tot Schou-spel, end tot School d'Engelsch end Frâsche Ieuget
 (Waer s'op uw' cost den krijgh te leeren sick verheuget)
 Tot Bollewerc den Duytsch end uw' Nabuyrigh Volck,
 Van wiens sorgloosen cop ghy men'ge swarte wolck
 End hinderlicken storm met dijn rug hebt gekeeret,
 970 Maer u (och leyder!) soo des oorloghs last vermeeret.
 Ghy sijt weer in gevaer t'plat land te sien verwoest
 Nu vier-end-veertigh mael door de Muyt-makers woest,
 Die nauwlick haer roof-goet te land' wt en vervœren,
 Of weer een arger Rot op t'overblijffel loeren.

*Recoquunt
patris sor
nacibus
enses.*

*Squalent
abductis
arua colo-
ris.*

*Dij melio-
ra pijs.*

*Hen pi tas!
heu prisa
fides!*

*Dij salem
terris auct-
tate pestem.*

Gaet

DEN BINCKHORST.

27

Gaet heen bevyticht nu met pijn den acker-bouw,
 Op dat de vreemdelingh tot uwen spijt end rouw
 Weer uw' suer swaert verniel. Gaet heen vry uwer koeyen
 End jonger peerden tucht met grooten cost aenvoeyen,
 Op dat, uws ondancks, die haest tot een meester krijgh
 Den wreeden oorloghs-man, end selver u becrijgh.
 Gaet entet weer plantsoen, ende doet op reken stellen
 Het ionck hout, t'Boogaerds hoop, om door der Crijgsge-
 Moetwille t'eener stond ter neder sijn gevelt (sellen
 Vw' veel-iarigh gewas, end in het werck ghefelt
 Tot brand-sticht uwes lands oft bonwen van een leger,
 Op datmen u alsoo met meer gemacks beleger.
 Gaet heen, siet hier end daer de velden wit besaeyt
 Met menschelick gebeent, end vruchten daer van maeyt,
 Siet, ofmen meer behoeft uw' dorre land-gewesten
 Met vette menschen vleesch (t'is goeden coop) te mesten.
 Eylaes'wat groot verdriet end wat al ongevals
 Brought dees Inlandschen Crijgh u daeglicks op den hals:
 Doch Gods toorn is op u rechtveerdighlick ontfteken,
 Ia noch veel harder roen (soo t'schijnet) daer gebreken
 Om u te maken wijs, ende doen af-laten t'quaet,
 O dulle *Neder-land*, u doch eens recht beraedt,
 Doet eenmael uw' profijt met Gods drie swaerste plaghén
 Van pest, krijgh, dieren-tijd, daer ghy meed werdt geslaghen.
 Vw' schade ghy bemint, uw' baet ghy haet onwijs.
 Ghy meent, als ghy u doodr, dat ghy dan wint uw' leven
 End werdt so door den vloed eens wtcomsts voord gedreven
 Die met uw' meeningh strijdt, de krijgh is uwen vreed,
 De vrede uwen krijgh, uw' vreuchd' bedroeft u meed,
 End uw' dood-crancke lijf en heeft gants geen gevoelen
 Niet meer dan een melaets, hoe God u meer laet voelen
 Sijns gramschaps strenge hand, hoe ghy u meer verherdt.
 End, d'Eselin gelijck, met slagen trager werdt.
 Och, waect op wt den slaep, end eens te recht bedencket
 Dat ghy soo vreemdelick uw' eygen lichaem krencket,
 Macckt dat een vasten Peys al t'vreemd oorloghs-ghespuys
 Weer over het geberght vertrecken doe nae huys,

*Impius hæc
 san culen
 novalia
 miles habe-
 bit.*

*En quo d. i.
 cordis ciuus
 perduxit
 mijros.*

*Bella geri
 placuit
 nullos ha-
 bitura tri-
 amphos.*

DEN BINCKHORST.

- Maect dat men weer t'scherp stael tot sickels crom versmede,
 Dat d'Ackerman her-baen sijn wilde land met vrede,
 1015 Maect door een vrijen Peys elck meester in sijn land,
 Verplicht elck-andren weer met s'eendrachts trouwen band,
 Maer k'sie dat berer is dit Treur-dicht af te laten,
 K'sie datmen tijd verliest voor s'Dooven deur te praten,
 K'sie dat ick wel sal doen t'hernemen daer ick't liet,
 1020 End brengen voords ten eynd dit mijn lang-durigh Lied,
 De tranen souden wel t'papier soo vochtich maken
 Dat ick t'werck onvolmaectt hier soude moeten staken.
 Dus, *Musa*, wijders my s'Land-levens vreucht verhael
 End haers vernoegentheys een voorbeeld hier afmael,
 1025 Du salt noch (villicht) eens de const end gonst verkrijgen
 Op dijn engh ried d'oorspronck der Nederlansche Crijgen
 Te singen in het langh, end vinden milde stof
 Tot eer dijns Vaderlands, end s'Allerhoochsten lof
 Den Af-god, diemen eer tot *Delphis* offer brachte,
 1030 Gevraecht, wien van al t'land hy de geluckichst' achte
 Een oud Man heeft vermeldt, die eene cleyne Hoef
 Doch vruchtbaer, teelde tot zijns huysgefinds behoef,
 Die hy noyt wt en ginck oft fochte te vermeerren.
 * Soo heeft de *Roemsche* Held nu moed van triumphereen,
 1035 Met een gecroonden ploech een hoeckken lands gebouwt,
 End wt zijn stroye hut versmaectt t'*Sammijfche* goud.
 * Soo heeft de vrome Heer *Scipio* sick beraden
 Idem, van Marcus Curius l. 4. c. 3.
 1040 Wt walge van s'Raed-huys geveysde bonnetraden,
 Het eer-suchtigh gekijf, end pijnelick gedrangh
 Van het ondancbaer volck, wt zijnes rufts verlangh
Linternum In t'eenfaem *Linternum* zijn grijsen cop verbannen,
 1045 een stad in Campa-nien, waer hy ooc be-graven is. Idem l. 5. c. 3.
 Met zijne strijdbaer hand selfs d'ossen ingespannen,
 End t'coren-drachtigh land met een gelijcken vlijt
 Als eer den strengen crijgh gcoeffent langen tijd.
 1050 Soo heeft de Keyser wijs wt zijnen vryen wille
 Verlaten t'*Roomsche* Rijck end zijnen acker stille
 Besayert, end beplante zijn olijf-gaerden schoon,
 End ziju moef-hof gewilt voor s'Keyfers rijcke croon.
 So zijt ghy (*Snouckaert*) oock door s'wijsheys geest gedreven
 Op s'*Binckhorst* stille ree wt s'*Haegsch* rumoerigh sweven,
 End

En erit unquam illo dies?

Ab potius perant lacryma, perantque querela.

Majus opus morco.

Ipsa domus Invenem quem videt ipsa senem.

Laudato ingentia rura, Exiguum colio.

Ingrata patria, ne ossa quidem mea habes.

Bene qui latuit, bene vicit.

DEN BINCKHORST.

29

* End met vernoegingh groot bewoont dijn eygen goet,
 Ia daer met God end mensch bevredet dijn gemoed:
 Want, als t' benauwde cot het eel gediert verlemmet
 1055 End t' moedich herte breeckt, werdt d'hoogen geest beklem-
 In Stads gevangen-huys: oft gelijk t'open veld (met
 Het edel-aerdich peerd selfs in zijn vlucht versnelt,
 Soo kan het yverich hert met innige gedachten
 Veel beter eenich goet ter salicheyt becrachten
 1060 In des lands vrije ruymt, waer't schier aen elcken kant
 Siet, rieckt, smaectt ende tast Gods wonderbare hand.
 Hoe? heeft de goede God niet self ons eersten Vader
 Om hem met t' hoochste Goet te croonen, als weldader
 In eenen lutt-schoon, end lieflick land geset?
 1065 Dat hy daer steeds op hem end op sijn goetheyt let?
 Maer (o wee!) d'arme mensch na den val met sond's boeyen
 Beswaert, kan niet te recht het Godlick licht bevroeyen,
 Noch tot sijn hoogen throon verheffen traegh vernuft,
 Door zijnen hellen glants verblindet end veruft:
 1070 End s'Aerdes eersten glants allenskens is verbaestaert
 Met swerelds onderdom, haer vrucht heel na den bast aerd,
 End op haer straf voorhoofd de sond' end schande draeght
 Van haer inwoonders boos, ja langs soo meer vertraeght
 In hare vruchtbaerheyt door het langh-durich baren:
 1075 Als eene moeder die gekindert heeft veel jaren
 End menich huysgesind, de vrucht haers lichaems, telt
 Ten lesten out end cout haer barens eynde stelt.
 Doch sy geeft even wel noch stoffe overvloedich
 Den wel-bedachtē mensch, end maect d'oog end mond spoed-
 Dat hy met grooter lust haer heerlicheyt aenschouw' (dich
 1080 End roem' den schepper wijs van een soo rijk gebouw,
 Soo hy de vonckkens claer des Godheys in zijn wercken
 Seer lustich hem op't land roespelende wil mercken,
 Waer yder drachtbaer hout, schoō blom, end heylsaē cruyd:
 1085 Hem s'Heeren mogentheyt, wijsheyt, end cracht beduydt:
 Waer yder stuck wercks kan een stomme meester wesen,
 Om hem met vrucht end vreucht Gods kennis voor te lesen:
 End t'minste schepsel zijn een vasten wendel-trap
 Die op Gods hooge woonst geleyd' zijn blinden stap.

*Non est
 beatitudo
 qui se no-
 sciat.*

*Piacant
 ante omnia
 Sylva.*

*Habita-
 runt Dei
 quoque
 Sylvas.*

*Jupiter est
 quocun-
 que videt,
 quocun-
 que
 movetur.*

DEN BINCKHORST.

- * 30
 1090 Hoe'n soudt ghy dan met recht *dijn Binckhorst* niet beminnen
 End meer dan eenigh goet (*ô Snauckaert*) wel besinnen?
 De Ridderlick' Hof-stad, het Graeffelicke Slot,
 T welck certijds is geweest der grooter Heeren lot,
 End statighlick bewoont voor de vier hondert iaren,
 1095 Maer t'welck de vrecke tijd (eylaes!) niet wilde sparen
 In zijnen ouden glants end heerelicken stand,
 End wierd door t'nydigh vier ten gronde afgebrandt,
 Wt wiens afch *dijn* hoog huys zijn hoofd heeft op gesteken,
 Doch met zijn matig lijf s'nijsds scherpen tand ontweken,
 1100 Behoudend' even wel zijn over-oude recht,
 End Leen-hof, welck t'groot Slot voormaels te hebbé plecht:
 Dies wt soo menigh oord, end dorpen viermael seven
 * *Dijn* trow Leen-mannen, elck voor een mael in hun leven,
 Van dy tot achter-leen verheffen haere goen,
 Dy hulde plegen end ghe-eede manschap doen.
 1105 Maer *ô Hollands Tempe*, *ô Daphne* van den *Haghe*,
 O Ichaduwachtigh Hout, *ô liefelicke Hagen*,
 My dunckt dy wat ontbreekt, hoe comt dat ghy altijd
 Niet even levendigh, noch even lust-baer sijt?
 1110 Ist om dat, s'werelds siel, der Sonnen helle stralen
 Niet stedes even warm op *dijn* groen lichaem dalen?
 Of ist om dat *dijn* Heer in sijnes Lust-hofs vreucht
 Sijn *Eva* noch ontbeert end niet gants is verheught?
 Voorwaer, den armen mensch is sonder een Vriendinne
 End trouw meed-hulpster maer eê half mensch, yel van sinne,
 1115 Dus ist niet goed dat hy altijdts een-sellig leeft:
 Doch God, die dy in all's soo seer gesegent heeft
 (*Snauckaert*) sal mede dy *dijn* Euendeel toevoegen,
 End met volcomen vreucht *dijns* herten wensch vernoegeen,
 Bevestigen *dijn* huys, end soo't dy saligh is,
 1120 Met olijf-spruyten schoon becroonen *dijnen* disch.
 Maer ghy, *ô Eva* com, com, doe *dijn* blijd' intrede
 In dit cleyn *Paradijs* end lustelicke stede,
 Waer *dijnen Adam* dy soo langen tijd verwacht,
 Sie, hoe hier alle dinck dy minnelick aenlacht,
 1125 Sic, hoe wt liefde hier t'groen Eerds-veyl een leeg' Elfen,
 Daer t'foete Geyten-blat een hooge Eyck omhelsen,
 De paden hier van selfs den dunnen Mosch wtlaen

*Laudatur
 que domus
 longos qui
 prospicit
 agros.*

*Nihil est ab
 omni parte
 beatum.*

*Hinc ades
 ô formose
 Euer.*

Tempe, eê
 schoon
 Lust dal in
 Theflalien

Daphne,
 een ghe-
 noeghlic-
 ke plaets-
 by Antio-
 chien.

DEN BINCKHORST.

33

*Dignus a-
more laeta*

1130

Op dat ghy, schoon Kind, soudt te sachter daer op gaen,
De Wandel-plaersfen coel dijn fraey aenschijn verbeyden,
End voor Sons heeten strael een groenen Hemel breyden,
De soete *Pomona* spaert met een blijde hand
Voor dijnen willekom een lieflick offerand,
De reyne Maeghden-palm end suyperlicke Blomen
Met haren lieven reuck dy te gemoete comen.

1135

De cierlicke *Flora* dy t'haren Hove noodt,
End s'*Binckhorsts Nymphen* blanck met eenen vollen schoot
De Violetten bleeck end Hyacinthen schoone
Toebrenghen, om daer meed dijn Bruyd-bed te becroonen,
Cort, al wat leeft end groeyt is in dijn name bly,

1140

Dus treed aen, weerde Maeght, end niet foo weyger sy,
Belief d'oprechte liefd, wilt op haer lijden achten,
Laet haer getrouwen dienst uw' harde hert versachten,

*Quem fu-
ga, ab, do-
mum?*

1145

Dijn vriendelick gesicht geen strafheyt en betaemt:
Den harden marmmer-steen allengskens werdt doorstraemt,
End metter tijd vermorwt door s'ooldrups val gestadigh:
Dijn hert en is geen steen, maer gedwee end genadigh,
Com voord dan, end dy selfs niet langer tegen-strijd.

*Obliguo
plurima
vincit
Amor.*

1150

Op dat ghy (*Snouckert*) meught volcomelick verblijd
End wel-geluckigh sijn, wiens Rijck de valsche tongen
Der nijdigaerden noyt met haer vergift besprongen.
Wien d'ongeruste sorgh het herte niet door-knaeght,
Maer t'geen de milde God verleenet wel behaeght.

*Placitum
etiam pe-
nabis
Amoris*

1155

Die door onrecht niet tracht veel gelds by een te schrapen,
Om dat dijn leven lanck te broeden, oft te rapen
Des vleesch genoeghten snoo. Die t'groot goerniet benydt
Den Ryckaerd, noch d'ellend den Armen man verwydt.

1160

Die s'Geluck saligheys gewisse baen bewandelt,
Sijt alle man goet vriend, weynigh gemeensfaem handelt.
Die nimmer min alleen noch meer onledigh sijt,
Dan als ghy eenelick doorbrenght uw' legghen tijd.

*In oco na-
gati.*

1165

Die in dijn ruymen Hof geen on-cruyd laet aengroeyen,
Maer gaet forgvuldiglick t'goet bouwen, t'quaet uytroeyen:
End foo t'onledigh lijf voor s'ondeuchds groey behoedt,
Die door de ledigheyt (haer moeder) werdt gevoedt.
„ Die d'allervasten Stand, den middelbaren, houwet,
„ End dijne woonstad wijs op eenen Heuvel bouwet,

DEN BINCKHORST.

D'wijl t'water menich-mael het leege land verdrenckt,
 End s'blickfems frael de cruyn vāt t'hoog gebergt versengt.
 1170 Die dees wt-stedsche rust vry-willich hebt vercoren,
 Om dy te vinden hier geern elders hebt verloren,
 End daer in wel vernoecht dy nieuwers mede quelt,
 Maer dijne teringh wijs na dijne netingh stelt.
 1175 Die niet en sijt beducht een leegen val te geven,
 Als die op d'hoogsten trap der eeren sit verheven.
 Die niet benoodicht werdt te veynsen dijn gelaet,
 End buygen dijne knije selfs voor hem die dy haet.
 Die niet deelachrich sijt de Stadsch' ellendicheden,
 Sorg, hope, jealousy, twist, eersucht, giericheden,
 1180 Wan-gunste, wraecke, toorn, mis-trouwen, haet end nijd,
 Twalf Beulen des gemoeds, daer ghy van sijt bevrijdt.
 Die leeft tot dijns selfs nut, niet anderen tot schade,
 Gelijk ghy schuldich sijt niet na dijns lustes rade,
 Na waerheyt niet na waen, of ghy haest sterven soudt,
 * End of ghy eenwiglick op eerden leven woudt.
 1185 Dat als de leste tyr dijn compas sal beshijnen,
 Ghy dijn geruete ziel vreesloos end sonder pijnen
 Tot God wtsorten mencht, end by cleyn ende groot
 Een eer. licken naem besitten na dijn dood:
 1190 End dat elck Christen mensch die dijn graf sal betreden,
 Sijns levens corten tijd bedenckende, mach reden
*Hier rust t'Lichaem, wiens Geest, in t'leven oyt gherust
 Op zijn gheruete Land, nu in den Heere rust.*
 Och of God gaef, dat ick sulck leven mochte leyden
 De wereld onbekent, end ergens my bereyden
 1195 Soo soeten ballingschap, verr' wt t'erwert ghejach
 Des ongeruften volcks, end droeven klokke-flach
 Den vrijen adem mocht in't open veld erlangen
 Voor in een vuyle Stad de doode lucht te vangen
 1200 Tusschen twee muren hoogh steeds swervend' heen end weer:
 Soo soud' ick wel-geruft danck singen God den Heer,
 Dijn hoch-gelegen Huys met zijne leege weyden,
 Het vruchtbaer coren-land, end s'*Voorburgs* drooge heyden,
 1205 Dijns Boomgaerds lieven smaeck end Blomhofs schoon ge-
 De stoffe souden zijn van mijn onkuntigh Dicht, (sicht
 Den luyden weder-klanck van *Echo* soud' ontfangen

*Medio tui-
tissimus
ibis.*

*Qui se ha-
bet, nil per-
didit.*

*Quem non
in turbine
rerum De-
prendet
suprema
dies, sed
abire pa-
ratum.*

*Moiter
offa quif-
cant.*

*En cri-
vnam
illo dicit*

DEN BINCKHORST.

Dan van my dagh voor dagh veel blijde Lof-gefangen,
 Het groen *Rijswijcksche* hout soud met een groot gefchal
 Den saligen *Snouckaert* om-tuyten over al.
 1210 D'ondiepe *Haegsche* Vaert end clare waterbeken
 Die haren tragen stroom voor by dijn Huys heen leecken,
 Dan souden in dijn naem versnellen haren tocht,
 End nederigen cop opheffen in de locht.
 Ick soude t' machicht Rijck den Coninck niet benyen,
 1215 Noch d' hooch geachten prael des weeldigens Hofs vryen,
 Noch des Gemeenen Volcks baet-foeckend' hand-gebeer
 Met mijnes herten wensch begeeren nimmermeer:
 Maer met alsulck geluck vernoecht tot allen tijden
 (ô *Snouckaert* werde vriend) my voegen aen dijn zijden
 1220 Met dycens van gemoed, van wil, van werck, van kout,
 Want ghy my Coninck, Hof, end Gemeent wesen soudt.
 Ghy hebt my allereerst t' Land-leven doen behagen,
 End met mijn arm Gedicht sijn rijcken lof gewagen,
 Dies sal het van dijn Naem ontfangen eenen schijn,
 1225 End dy (*Snouckaert*) alleen te recht geoffert zijn:
 Gedichte, welck ick songh, vol stiller ledigheden,
 In t' hooch *Rijswijcksche* Dorp, terwyl ick ginck berreden
 Langs aen den water-kant den groen-gebladen Clif,
 Om s' luyheys plaegh t' ontgaen met eerlick tijd-verdrijf.

E T N D E.

Vier-vers op't Anagramma van Iacob Snouckaert.

1230 *Du hebft, ô God, mijn boot door dijnen geest ghedreven*
Wt s' Haeghs onst' rijnich vveer op s' Binckhorst: stille cust:
Maer vvas gherusthyt kan s' Werlds vwoeste Zee my geuen?
Daerom ô God, o ricker, ick haeck' na d' eeuw' ghe mit.

T' Ghelucksaligh leven ex Martiali l. 10. Ep. 47.

Vitam quæ Faciunt beatiorum &c.

Aen den seboen.

1235 Hoor *Snouckaert*, hoor, waer dijn geluck aen cleuet,
 End wat den mensch een saligh leven geuet.
 T' ge erfde Goet, met arbeid niet behuert,
 1240 Een vruchbaer Land, gefond Huys, goey Ghebuert,
 Sijn eygen heert steeds met goet vier verblijdet,
 Van allen twill end moeylickheit bevrijdet,
 Noyt geen Versche! noch Gedingh, cleyen Bewind,
 1245 Tot hoogen Stae niet seer te sijn gelint,
 T' gefonde Lijf, t' Gemoed genust end rijcke,

35

*Tenebris
omne can
net.*

*Tu mihi
quodcum-
que hac.*

*Hic ipso
tecum con-
sumere
auro.*

*A se prin-
cipium tibi
desinet.*

36

Een wys' Eenvuld, trouw Vrienden sijns gelijcke,
 Toncoftlick Mael sond'r een'ghen Hoof- fchen pracht
 Geen dronckaerts rust doch forgeloofe Nacht,
 Het vrolick Bed kind-rijck end ongelaket,
 De fachte Slaep die corte nachten makee,
 Te fijn wat m' is na meerder niet te fien,
 Sijn sterf-dagh niet te wenschen, noch t'ontfien,
 Hoor *Snouckaert*, hoor, waer dijn geluck aencleret,
 End wat den mensch een Saligh Leven gevet.

Anders Christelicker.

Wel hem, die steeds in Godes vrees wandelt,
 Sijn wil natracht, end reynen Dienft behandelt,
 De fonde vliedt, fijn eygen cranckheyt kent,
 T'benauwde hert tot Gods genade wendt,
 Op *Christum* hoopt, fijn naecten liefde thoonet,
 De wereld fhouwt, met t'fijn te vreden woonet
 Op't veyligh Land, heeft fijn gewiffe bly
 Van s'Vyands fchrick end s'Boofen handel vry,
 Vindt ledigh werck, schaft na fijn eygen wijfe
 Sijn vrolick Mael met ongecochte fpijfe,
 Het goet van God met danckbaerheydt erlanght,
 T'quaet met geduld tot beteringh ontfanght,
 Den dorpel gat des wulpschen Hofs verachtet,
 Het strenge recht des Vier-fchaers niet betrachtet,
 Houdt Vreed met elck, de naecte waerheyf fpreect,
 Eenvoudigh wijs, wt'eerlick bedde queect
 Den fegen Gods, fchoon Kind'ren tot fijn erven,
 Sick nu bereydt of hy foud morghen fterven.
 Verleen, ó God, my end elck Christen mensch,
 De wil end daet mijns ongeveynfen wensch.

Van de Eer-fuchte Clinck-dicht.

Fy fnood' Eer-fucht, der finnen droeve pranghe,
 Verkeerde waen der menschen onbedacht,
 Verleydster fchalck, die d'allergrootfte macht
 Houdt onder t'jock eens flaeffcher vrees gevanghen,
 Die fijn valsch clead soo velen hebt omhanghen,
 Soo meenigh H'ld met dijn fweerd omgebracht,
 Die s'Minnaers hert doorpricket dagh end nacht,
 Ia felf Natuer in veynsingh kont vermanghen:
 War porftu my, Vergiffter, met dijn racd
 Dat iek mijn rust end goet gheluck verlaet,
 Den vrydom weerd, end fchoon geficht der Landen?
 On in de Stad te jaghen onbefint
 Na t'goet t'welck doch verdwijnt tot enckel wind
 wanneer-men meynt te hebben volle handen?

In Liefden volmaccktheyt.

GALM-DICHT

Ofte

Minnaers Klachte over de wreedheydt zijner

Beminde, van hem langhe ter eeren vervolget.

- Godinne, die du plegt in dit groen woud t'herbergen, *bergen.*
Die sonder tonge spreeckt, end van verr' hoort, *verhoort.*
K'en kan mijn swaer verdriet niet langer dy verbergen *ergen.*
Om van dy raed t'ontfaen dus bid ick hoor't, *ick hoor't.*
- 5 Ick word met grooten druck in mijn gemoed bestreden, *reden?*
Ey lieve wil mijn cruys end rouwe laen, *wel aen.*
So salstu eenichsins mijn treurich hert bevreden, *vreden.*
Maer weetstu wat my quelt, oft brachter aen? *te ra'en.*
Wel aen dan raed wat ist? d'wijl sulcks is dijn beliefte. *liefde.*
- 10 Och ja der Liefden pack valt my te swaer, *t'es waer.*
Dat hebstu oock gevoelt doe *Pan* op dy verliefde, *liefde.*
End't gebercht klincken deed door zijn schrey-maer: *ey maer.*
Hy had dy nochtans lief, du waerst al zijn natrachten *achten.*
Doch waerom creech hy noyt van dy solaes? *o laes!*
- 15 Of was hy veel te sot van een troost te verwachten *wachten.*
Die daer *Narcissus* schoon lief had end was? *den dwaes.*
So salmen niemant dan voor sick to hooch begeeren, *eeren.*
Maer nemen zijns ghelijck van macht ter echt. *te recht.*
Dies sietmen menich Man van zijn Vrou overheeren, *heeren.*
- 20 Die om de wante trout een Dante slecht. *te slecht.*
Maer kunnen hedensdaechs in liefden wel becleven *leven.*
Die hebben gelt noch goet, end zijn oneens? *o neen's.*
Doch sullen evenwel ten ee-stand sick begeven *even.*
Die beyd' juyst niet zijn in 't goud getal eens? *al eens.*
- 25 Ick heb vercoren een de allerhupste Vrouwe. *ouwe?*
O neen s'en is niet oud, maer mijns gelijck. *gelijck.*
Wat dunckt u sal ick haer niet blijven steeds ghetrouwe? *trouwe.*
S'is schoon, s'is goet van aerd, end deuchden-rijck. *en rijck?*
Ia. Maer s'is my te wreed, acht gants niet wat ick kerme, *erne.*
- 30 Aensiet persoon noch gift, geslacht noch bloet. *och bloet!*
So spreeckt sy oock wanneer ick haer den sin verwerme, *werme.*
Haer smeeck'end seg, mijn troost, mijn Liefste goet, *te goet.*
Hoe? ben ick dan te goet dat ick haer aldus vleyde, *leyde.*
Die ongenadichlijk my blijft so hert? *so herd't.*
- 35 Du raedst my dan dat ick 't al lijd'en troost verbejde? *beyde.*
Eylaes! dat doe ick lang, 't welck my seer smert. *Eer smert.*
Misschien ist dat sy denckt dat ick haer niet en meene, *eene.*
Oft dat mijn Liefde niet oprecht en is? *t'en is.*
Wat helpt haer doch dat ick dus lang mijn cruys beweene, *weene.*

- 40 Ist een proef om van my te sijn ghewis? *hè wis.*
 Wat isser in de Liefd' doch soeter dan 't vercrijgen? *crijgen.*
 Wat hoeft hy die'r so lang na beyden moet? *den moed.*
 Welck is der Liefden siel? wil my dat niet verswijgen, *swijgen.*
 Wat ist dat 't houwelick meest maket goet? *het goed.*
- 45 Hoe sal een Minnaer trouw des clappers tong vermijden? *mijden.*
 't Is recht, want m'hedensdaegs gants geen trouw vindt. *rouw vindt.*
 Wat moet hy doen die hoopt sick eenmael te verblijden? *lijden.*
 D'aenhouder dan in 't lest noch overwint. *verwint.*
 Wat doet d'oprechte Liefd' wel altemet bederven? *derven.*
- 50 Ia brengtse menichmael geheel te nijt? *de nijt.*
 Vriendinne, meenstu dan dat ick sal vreuchd verwerven? *erven.*
 Vreuchd erven van mijn Lief? du noemst geen tijd. *een tijd.*
 Mach ick my op die hoop dan vastelick vertrouwen? *trouwen.*
 Maer 'k sorg al dat haer Liefd' my missen sal. *s'en sal.*
- 55 Hoe kan ick mid'ler tijd my in haer hert behouwen? *houwen.*
 O sulcks geschiede (Maeght vol wijsheys) al. *ey 't sal.*
 So sal met een den tijdt 't quaet achterclap beschamen, *schamen.*
 End leeren dat ick haer alleene meen. *nem'een.*
 God geve dat wy lang in vreuchden leven t'samen, *amen.*
- 60 Van sinnen end gemoet voor end naer een. *nae reen.*
 'k Heb allereerst begost, 't is recht ick eerst vol-ende, *ende.*
 'tSal mede worden tijt dat ick gae wech. *gae wech.*
 Ick denck du besich waerst doen ick dijn stem bekende. *k'en ded.*
 Godinne, so ick 't maeck te lange seg, *geseg.*
- 65 Ick blijve t'aller stont uw' Dienaer seer ootmoedich, *moedich.*
 O kint des lochts end tongs, in dijn praet-hof. *raet-hof.*
 Dy danckende (mids dat my sulcks gebeur voorspoedich) *spoedich*
 Voor dijnen trouwen raed, voor troost, voor lof. *oorlof.*

P. V. B.

DRUKFOUTEN IN DE TEKSTEN.

Een sterretje naast de verzen verwijst naar de drukfouten.

DIANAË LIED.

58 schon, lees: schoon.

STRANDE.

106 allerheetste, lees: alderhooghste.
 109 ghebeur, lees: ghebuer.
 117 onvlijden, lees: ontvlijden.
 154 wreed, lees: weerd.
 205 die-men, lees: die men.
 239 recht, lees: rechts.
 256 almogend, lees: almogendheyd.
 277 Wordt, lees: wordt.
 287 Wordt, lees: wordt.
 402 sijn de, lees: sijnde.
 455 Kantt. lib. 1. c., lees: lib. 1. c. 4.
 465 strecket, lees: strecket.
 493 behof, lees: behoef.
 502 mensch-hater, lees: menschen-hater.
 509 Kantt. geropen, lees: geroepen.
 517 syne, lees: by syne.
 523 sijne, lees: sijns.
 526 Kantt. aelian, lees: Aelian.
 555 Strymans, lees: Strymons.
 557 beeken, lees: becken.
 562 Haer, lees: Haers.
 574 eylas, lees: eylaes.
 578 hoogh-gevellen, lees: hoogh-gevesten.
 639 kram, lees: kraem.
 660 lees: l'Hermitte in de kantt. rechts.
 680 dickwers, lees: dickwerf.
 703 Heraclite, lees: Heracliti.
 706 Kantt. Plin, l. 9. c. 35, lees: Plin. l. 9. c. 31.
 708 doorgans, lees: doorgaens.
 724 Kantt. c. 32, lees: c. 33.
 727 en, lees: end.
 757 Kantt. lib. 9. c. 15, lees: lib. 9. c. 25.
 775 blassen, lees: bassen.
 778 hierom, lees: hier om.

782 in het, lees: m'het = me het =
 809 weerst, lees: weetst. [men het.
 845 Kantt. mnget, lees: maget.
 872 clop, lees: clomp.
 877 scherp sinning, lees: scherp-sinnig.
 898 Kantt. l. 11. c. 3. 7., lees: l. 11. c. 37.
 903 klief, lees: klieft.
 929 Kantt. heersches, lees: heerschet.
 973 daer, lees: haer.
 996 weet, lees: weer.
 997 Kantt. c. 12, lees: c. 22.
 1036 Kantt. c. 18, lees: c. 28.
 1050 d'Hemels bode, lees: s'Hemels bode.
 1053 allereerst, lees: allereerste.
 1066 Die, lees: Dit.
 1071 clagh-lied, lees: claegh-lied? Vgl. echter: D 36, gheclagh.
 1080 Bosschen-booghen. Het koppelteken moet vervallen.
 1116 sochten, lees: sachten.
 1153 vriend, lees: vrind.
 1182 proyt, lees: proy.
 1183 tsam, lees: t'saem.
 1196 den mensch, lees: den eenen mensch.
 1223 ten ouderen, lees: ten onderen.
 1243 spertel-, lees: spertelt.
 1250 Srierman, lees: Stierman.
 1264 aengelampt, lees: aengeclampt.
 1272 weerd', lees: weerd,
 1275 croome, lees: cromme.
 1277 Kantt. o te, lees: ofte.
 1307 Net, lees: Met.
 1324 Achter veld moet een vraagteken staan, als in de dr. van 1611.
 1346 doot, lees: door.
 1367 by, lees: dy.
 1383 schelpen, lees: schelpken.
 1393 de winden, lees: der winden.
 Moordschen, lees: Noordschen.

- 1397 grond woud, lees: groen woud.
 1446 gestuent, lees: gesteunt. (Het kan ook de oude spelling zijn).
 1506 Schep, lees: Schelp.
 1510 Rontom, lees: Rondsom.
 1521 Fnd, lees: End.
 1593 gaer, lees: gaet.
 1649 bare', lees: baer'.
 1700 der dullen winden, lees: der duller winden.
 1726 grondeloose, lees: grondeloose.
 1729 ontluckse, lees: ontluyckse.
 1730 wt, lees: Wt.
 1778 niet, lees: niet en.
 1789 coede, lees: coude.
 1805 ontstellen, lees: ontstelen.
 1811 groot-machten, lees: groot-machtigh. (in alle dr. fout).
 1872 begraefde, lees: begraesde.
 1935 gevraght, lees: gevraeght.
 1940 kantt. Marcus, lees: Manius.
- DEN BINCKHORST.
- 28 Procureus, lees: Procureurs.
 82 daer, lees: haer (vgl. de parallele plaats in S 1815).
 88 crnyd, lees: cruyd.
 190 Kantt. soepe, lees: saepe.
 208 voortd, lees: voords.
 235 jeudigh, lees: jeuchdigh (als in 122) of: jeugdigh (als in 1584).
 252 Scherppers, lees: Scheppers.
 254 Frisch', lees: frisch'.
 262 aersche, lees: aerdsche.
 271 Men schrappe het vraagteken achter: wat een vreucht ist?
 323 Kantt. Appellis, lees: Apellis (zie 328).
 328 Kantt. Pin., lees: Plin. [327].
 345 Kantt. quiascas, lees: quiescas.
 383 win, lees: wind.
 389 horselss, lees: horsels.
 390 der Rechter, lees: den Rechter of de Rechter.
- 391 Kantt. Colōbas, lees: Columbas.
 412 broosheyts, lees: broosheynt.
 445 Kantt. cecinore, lees: cecinere.
 451 by-wonder, lees: by-woner of by-woonder.
 455. dach, lees: dack.
 496 Kantt. sormosissimus, lees: formosissimus.
 499 leeflick, lees: lieflick.
 504 hulpp'len, lees: hupp'len.
 519 tuytgestroyde, lees: t'uytgestroyde
 529 menge, lees: men'ge.
 532 den thoon, lees: ten thoon.
 570 eyt, lees: yet.
 634 Derijcke, lees: De rijcke.
 681 schil-wacht, lees: schild-wacht (als in S 616).
 737 optoeyet, lees: optoyet.
 757 draef. lees: draf.
 777 Kantt. frigora, lees: frigora.
 787 Kantt. convina, lees: conviva.
 793 van des os, lees: van den os.
 802 Kantt. in emptis, lees: inemptis.
 820 en, lees: een.
 863 Kantt. moveret, lees: moneret (zie de lijst van kantt.).
 867 Kantt. levor, lees: livor.
 868 s'Eyck, lees: s'Eycks.
 898 den, lees: end.
 983 sijn, lees: sien.
 1034 Kantt. Val. Max. 1. 7. c. 46, lees: Val. Max. 1. 7. c. 1. Plin. lib. 7. c. 46, zoals in de kantt. bij de overeenkomstige verzen (1935 en vlg.) in S staat. Bij Plin. vindt men t. a. p. het het verhaal over Aglaus Psophydus.
 1102 trow, lees: trou.
 1184 End. lees: Niet, zoals in de parallele zin in S 1959 staat, waardoor een betere lezing ontstaat.
 1234 cx, lees: ex.

FOUTEN IN DE NUMMERING VAN DE BLADZIJDEN VAN DEN BINCKHORST.

De pag. 29, 30, 31, 32 zijn verkeerd genummerd als: 27, 28, 29, 30.

TAALKUNDIGE BESCHOUWINGEN.

EERSTE HOOFDSTUK:

TAALVORMEN EN SPELLING EN ENIGE SYNTACTISCHE BIJZONDERHEDEN.

Bij een renaissance-auteur als Van Borsselen zal niemand uniformiteit in zijn taal verwachten. De grondslag is Zeeuws, maar er is invloed waar te nemen van de Brabants-Vlaamse literatuurtaal van zijn tijd; mogelijk ook Hollandse invloed door verblijf in Holland en persoonlijke aanraking met Hollanders. Bovendien leidde artistieke behoefte tot klankrijkdom, die dikwijls ook een middel is om het goede rijm te krijgen. Het volgende overzicht, waarin we vele doubletten hebben aangewezen en zo veel mogelijk hebben aangegeven, welke vormen Zeeuws en welke dit niet zijn, zal dit verduidelijken. Een vergelijking met het Noord-Bevelands en het West-Voorns maakte het opsporen van Zeeuwse vormen gemakkelijker.

TAALVORMEN:

Vocalisme en consonantisme.

§ 1. Germ. *ǣ* werd in open lettergreep gerekt tot *ā* in het N.-Bev. (b.v.: *zwālemā*, waar *w* tot *m* werd; *schae* = *schaduw*). V. B. heeft: *swalem*, B 465 en *swalm*, B 485. Het eerste is dus in overeenstemming met het N.-Bev., terwijl *swalm* een korte vorm is. Verder vinden we: *schau*, B 628 en *schaduwachtig*, B 1106 (W-Vla.) als niet-Zeeuwse vormen.

§ 2. Germ. *ǣ* + *w* of *ww* werd soms tot *ōw* (= *ò* + naar oe-kl. overhellende *w*) in het N.-Bev. V. B. heeft: *bedouwen* (*ou* < *ǣ* + *ww*), (Zeeuws), naast: *bedauwen* en *dauw* (niet Zeeuws). In *rouw*, ook de Brab.-Holl.-Zeeuwse vorm, terwijl het W-Vla.: *ruw* heeft, met *u* uit *ogm. ú*.

§ 3. Germ. *ǣ* werd door *i*-umlaut tot *ē* en dan in open lettergreep vaak gerekt tot *ē̄*. In het Vla. werd deze *ē̄* vaak tot *ei*-kl. Bij V. B. vinden we als doubletten: *meer-swijn* (Zeeuws), S 1421, naast: *meyrswijn* (Vla.), S 1277 en steeds: *meyr* (Vla.), (zee). Eénmaal: *meyrman* (Vla.), S 317.

Ook in gesloten lettergreep werd deze *ē̄* soms tot *ei*-kl. in het Vla. Bij V. B. de Vla. vormen: *seynden*, S 989 (vermoedelijk werd „*senden*” niet gebruikt in het Zeeuws) en *eynd*, S 1241 (N.-Bev.: *eⁿndə*).

§ 4. Voor een *m* + cons. werd *ē̄* in het N.-Bev. soms tot *i* (*vrint*) en in het W-Vo. tot *ē̄* of *e^a* (*vrēmt*, *vre^ant*). V. B. gebruikt: *vremd* en *vreemd*.

§ 5. Wisseling van ä (uit ā, die voor nasaal + scherpe spirant uit ā ontstond) met ö en van ö in wrocht, met ä.

- a. Buiten het rijm: sacht (N-Bev. en W-Vo.: zòchte), B 448, 450, 630, Str. 118, 334; versachten, Str. 1142; brachte, (N-Bev. en W-Vo.: bròcht), B 1029, gebrocht, Str. 464, Str. 1321; welbedacht, (W-Vo.: dòcht), Str. 715; onbedacht, Str. 1177; gewrocht, D 52.
- b. In het rijm: versacht : verwacht, B 95, 96; gebracht : cracht, B 263, 264; onbedacht (W-Vo.: onbadòcht) : bracht, B 667, 668; gebrocht : versocht (geprobeerd), Str. 447, 448; gebrocht : vercocht, Str. 23, 24; gebracht : Iaght, Str. 642, 643; doorwracht : dracht, Str. 1488, 1489; verknocht : ghewrocht, Str. 838, 839; brocht : bewrocht, Str. 291, 292; wrocht : vocht, Str. 634, 635.

Opm. 1: Het voorvoegsel af-, steeds met a: afbranden, B 1090; afgrond, B 936, terwijl het W-Vo. òf- heeft.

Opm. 2: De wisseling van ö met ä in wrocht-wracht, is van andere aard dan die in de andere woorden, zie Franck, § 64, Anm.

Dus: dacht, sacht en af- steeds in de niet-Zeeuwse vorm; bracht-brocht (Zeeuws), wracht-wrocht (Zeeuws?) als doubletten.

§ 6. De invloed van de r.

- a. Soms komt d-epenthesis voor na l of n en voor r-sonans, zoals in het W-Vo. gewoon is.

B.v.: bij-woonder, B 451, inwoonder, Str. 1332, B 1072; schoonder, Str. 236 (naast: schooner, Str. 1461); alder-hooghste, Str. 106 (dr. van 1611).

- b. De ě, gevolgd door r + dentaal, werd in vele dialecten gedepalatiiseerd tot ä en dan vaak gerekt tot ā. Zelden bleef de ě, die dan tot ē gerekt kon worden. Bij V. B. is dit laatste regel, in overeenstemming met het N-Bev. en het W-Vo., waar we æ kl. horen; de ee benadert de æ-kl.

Steeds vindt men de Zeeuwse vorm in de volgende woorden en hun afleidingen of samenstellingen:

weerd (subst. en adj.) Str. 129, 305, 1041, 1161 enz., heerd, B 775, Str. 537, steert, B 161, eerden (adj.), B 1184, neerstig, B 859, metter veert, Str. 573, 1659, peers, Str. 377, B 248 enz., sweerd, Str. 542, B 940, aenveerden, B 440, peerd, passim (slechts éénmaal vier-paerdigh (in Str. 787, dr. 1611). Echter: hert, (Vla.) = hart, passim (W-Vo. ha^ortā, N-Bev. a^ortā) Geern, B 1170, Str. 1521 is het Vla. woord. Het Zeeuws heeft: græg.

Opm.: ver, luidt in het Zeeuws vā^orā. V. B. heeft: verde (adj. = ver), S. 1517. Doubletten:

rechtveerdigh (Zeeuws), Str. 161, B 993 — rechtvaardigh, B 390 (in het rijm); eerde, (Zeeuws) (passim) — aerde, B 211, 472, Str. 108, 149, enz.; verveert, (Zeeuws) — vervaret (beide in het rijm). Rijmen als: verveert : steert; peerden : eerden; weerd : onverveert; eerd : aenveert; eerd : heert; eerd : weerd; wijzen op de voorkeur voor de Zeeuwse ee-vorm. Waar ae voorkomt is dit rijm dwang of een gebruik in meer verheven stijl of een gevolg van het ontbreken van het woord in het Zeeuwse dialect: hoovaerdichlick, B 591; grondwaert, B 511; tot hem-waert, Str. 460; aerdsch, B 262, 932, Str. 156, 1453 (nooit eerdsch), aardrijck, passim (nooit: eerdrijck).

- c. Owg̃m. ä + r + dentaal werd Ndl. ā + r + dent. of bleef onveranderd. Bij V. B.: Buiten het rijm: hard, (passim; N-Bev.: a^ort, W-Vo.: ha^ord); harder (adj.), B 994; hert (adj.), eenmaal in het rijm: hert (subst.), B 811; baers (N-Bev. en W-Vo.: bærzə) niet Zeeuws.
In het rijm: verherdt : werdt, B 1007, 1008. Hert (adj.) is dus de afwijking die echter slechts éénmaal voorkomt in het rijm.
- d. ä en ë bleven voor r + gutturaal of labiaal in het algemeen beschaafd en in de meeste dialecten ongerekt. Echter heeft in tal van dialecten palatalisering plaats van de ä tot ë. Ook in het Zeeuws. Bij V. B. beide vormen in de volgende woorden: Buiten het rijm: arm (subst.), W-Vo.: nerəm, N-Bev.: e^arəm, Str. 332, 815, 1538; erm, (subst.); B 698, Str. 788, 1305, 1307; arm (adj.) W-Vo.: erəm, B 1156; erm(adj.), Str. 1090; arg. (adj.), B 933, W-Vo.: eræg, N-Bev.: e^aræg; erg (adj.), Str. 1175, 585, 522; arger, B 974; erger, W-Vo.: erægər; Str. 694; scharp-ghebulte, W-Vo.: scherəp, Str. 1009; scherp, Str. 131, 1011, B 101, 147.
In het rijm: ermen : ontfermen, Str. 1054, 1055.
Dus doubletten: erm (Zeeuws) — arm; erg, erger (Zeeuws) — arg, arger; scherp (Zeeuws) — scharp.
- e. Voor r komt æ-kl. voor (uit Germ. ě): N-Bev.: wæralt. V. B.: wereld, B 854, naast wereld, B 290.

§ 7. De l en zijn invloed op het vocalisme.

ouwə werd, mogelijk onder invloed van de l tot oe, in enkele Holl. dialecten en ook in het Zeeuws: Zo in het Zeeuws: vloë (vogelnet) naast: Vla.: vluuwe; kloën, naast het Vla.: klouwen (kluwen). V. B. gebruikt echter het Vla. vlouw(e), Str. 1902, B 725, maar het Holl.-Zeeuwse: cloën, B 620 (in de betekenis: lummel). De ě of i werd soms door de donkere kleur van de l tot ü^b geschreven: u; schulp, Str. 1440 (Zeeuws). Overal elders gebruikt V. B. de vorm schelp of schilp, Oud-Beierlands. Niët Zeeuws is silver, B 7 (W-Vo.: zuləvər). Echter ook in Ned. Helicon, p. 233: silver.

§ 8. Invloed van een gedekte nasaal op de door umlaut uit ä ontstane ě.

Deze ě is vóór gutturale nasaal soms veranderd in i:

- a. Buiten het rijm: brengen (N-Bev. en W-Vo.: briēngə), Str. 1844, B 1020 enz.; krenckt, N-Bev. en W-Vo.: kriēnkt), Str. 1778, gehengen, B 782 (ontleend).
- b. In het rijm: brengen : lenget (W-Vo.: lingət, rijmde niet op: briēngət), B 69, 70; verlengt : brenght, B 379, 380; brengen : gehenget (niet bij V. Weel), B 781, 782; bringt : sinckt, Str. 571, 572; brengen : singen, B 329, 330; bringht : dringht, Str. 954, 955; bringen : dinghen, Str. 149, 150; doorbringen : singen, Str. 1738, 1739 (beide met ie-kl. in het W-Vo., daarom de vorm met i: bringen); krincken : drincken, B 61, 62, krencket : bedencket, Str. 956, 957 (de niet Zeeuwse vormen, omdat een gelijk rijm, dringht : bringht, onmiddellijk voorafgaat); bedenckt (N-Bev. en W-Vo.: bədiēnkt): aenbrengt (N-Bev. en W-Vo.: briēngt), weer afwijking van zijn dialect, omdat het rijm: mint : vrind voorafgaat.
Dus: afwijking van zijn dialect in: brengen, krenken, gehengen, buiten het rijm, terwijl bringen, krincken, naast brengen, krencken in het rijm voorkomen, of als

variatie of als middel om het juiste rijm te krijgen. Lengen, verlengen (beide niet Zeeuws), leverden in de Zeeuwse vorm met i een moeilijkheid op, omdat vele woorden een ie-kl. hebben in het Zeeuws voor de gedekte nasaal. In deze gevallen verkoos hij de Vla. vorm, met e.

Opm. 1: Het vermijden van het rijm: bringhet : linghet (W-Vo.: briēngæt : lingæt), kan dus wijzen op een enigszins naar de ie-kl. zwemende uitspraak door V. B. van de i in: bringhen : dinghen, die beide ie-kl. hebben in het Zeeuws.

Opm. 2: Bij brengen-bringen kan ook sprake zijn van dooreenhaspeling van het causatief met het oorspr. werkw., dat i had.

[§ 9. Wisseling van ò (uit Germ. ü) en üö in dialecten.

- a. Buiten het rijm: borgher, Str. 1372; borgerij (Brab. niet bij V. Weel; in Ned. Helicon blz. 233: burgerlijk), Str. 1663, B 659; borgerlick, B 23; dorpel (Brab.), (B 1268) -durpel (N-Bev. en W-Vo.: durapel), S 525; druppel, (N-Bev. en W-Vo.: drö^appel), B 642; oosdrup, B 1145; dobbel, (S 516) -dubbel, B 70 (W-Vo.: dubbeld); dorstich, B 223 (W-Vo.: dō^arst); dol, S 1582 (N-Bev. en W-Vo.: dō^al) — dul (Vla.), B 996; dulheyt, B 539, S 86, 1700 — dolheyd (W-Vo.), S 1349, ghecroldde, S 1455 (W-Vo.: krullē); jock, S 543 (N-Bev. en W-Vo.: jōk); const, (Vla. en W-Vo.: kunst) end gonst, (W-Vo.: gunsta), B 1025; const, S 201, 446, 713, B 607, 634; constich, S 137, B 326, 533; konstelijck, S 746, 685, 1073, 1211; constrijcke, B 123, 475; konstenaer, S 1202; weer-kondich, S 721; gunst voor kunst, S 1754; gunst, B 391, S 1744; goet-gunstigh, B 178; afgunstig, S 1746; kunst, S 1357; kunstig, S 1229; kunstighlick, S 1296 -constighlick, B 130; onkunstigh, B 1204 -onkonstigh, S 1971; lustighlick, B 69; lust, B 196, 778 (W-Vo. lust); onlust, B 759; lustigh, B 425, 617, locht, (W-Vo.: lòcht), S 38, 100, 107, 114, 134, 556, 804, 814, 841, 1618, enz., B 725, 678 enz. — lucht, B 649; lochtigh (W-Vo.), B 477; s'lochts, B 659, 667; verluchten, B 337; des lochts, B 856, 859, 763; te lochtwaert, B 427; vermorwt (murw is W-Vo.: murag), B 1145; verburghen, S. 740 (N-Bev., W-Vo.); plockreur, S 1777; plucken, B 137 (W-Vo.: plōkkē); vollen, B 714 (W-Vo.: vullē).
- b. In het rijm: gonst : const, B 51, 52; krollen (W-Vo.: krullē) : opvullen (W-Vo.: vullē), B 609, 610; lucht : vrucht, B 715, 716; locht : tocht, B 1211, 1212; konste : gonste, S 752, 753, lochtigh : vochtigh, S 345, 346; gerucht : lucht, B 783, 783. Conclusie: waar doubletten voorkomen buiten het rijm, overweegt de ò in const, (niet Zeeuws) locht (Zeeuws), borgher en hun afl., de üö in gonst (Zeeuws) en zijn afl. Doubletten: dobbel-dubbel (Zeeuws). In het rijm: konst(e) : gonst(e) twee niet-Zeeuwse vormen; gunst voor kunst staat er echter naast (Zeeuws); gonst is zeldzaam. Plockreur, (met Zeeuwse ò), naast plucken, Zeeuws durpel naast Brab. dorpel). Vollen, opvullen, vermorwt, krollen steeds met niet-Zeeuwse o, drup en druppel met niet-Zeeuwse u. Steeds de Zeeuwse vorm van: lust, lustigh, onlust, lustighlick, verburghen. Lugge (logge, trage), S 1023, B 161 (met onzekere etymologie) steeds met u. Opm.: Germ. ü werd in open lettergreep soms tot ö in het N-Bev. en het W-Vo.: rōkē (geur en reuk). V. B. gebruikt: reuck, S 1878 en B 1134 (met umlaut) de niet Zeeuwse vorm. Ook riecken, B 1060 is niet Zeeuws (daar: rüke) maar Vla. In slōtēl (W-Vo.), slōtēr (N-Bev.) heeft geen umlaut plaats gehad, naar analogie

van sloten (plur. v. h. subst. slot) en gesloten. V. B. gebruikt sleutel, S 747 (niet Zeeuws). In woningh B 77 en coninck B 78 vindt men de niet-Zeeuwse vorm (N-Bev. weunæk of weunank en keunæk; in Oud-B. ook kōnang).

§ 10. Wisseling van üö (als in dun) uit germ. ū, met i, in gesloten lettergreep.

Een ingvaeoons verschijnsel, dat in dialecten van Holland, Zeeland en Vlaanderen optreedt, is de ontronding van de üö tot i. Ook het W-Vo. vertoont dit verschijnsel o. a. in: dinnæ, briggæ, rik (rug), pitter (putter). V. B. gebruikt de Brab. vormen in: dun, rug, brug (N-Bev.: bruggæ) en slechts in pitter de Zuidel. vorm, terwijl dinnet (maakt dun) alleen in het rijm: beginnet: dinnet voorkomt, B 377, 378. (De vorm dinnæ komt ook in het Z-Bev. voor. V. B. is te Goes geboren en kende dus deze vorm. Zie Verschuur, p. XIV).

§ 11. Umlaut van â.

Deze komt voor in leech (laag), W-Vo.: lēg. Men vindt op verschillende wijze gespeld: leeghe = lage en leghe = ledige, vrije (n.l. tijd), W-Vo.: lēgæ, B 1160, Str. 946; doubletten zijn: verveert (in 't rijm: weerd), Str. 115, naast vervaren (in 't rijm: bewaren), Str. 1791; verveeret (in 't rijm: verteeret), Str. 1246 naast onvervaret (in 't rijm: vermaret) Str. 1254.

§ 12. Germ. ô komt als õ of ou of oe voor, de õ soms verkort.

a. Buiten het rijm: blom(me), W-Vo.: blòm of blomkens (W-Vo.: blòmptjæs of blommætjæs), passim; blomen (Zeeuws) B 409; bloem, bloemen, bloemmen, (Brab.) B 286, 694, Str. 421, 1822; gebloemt, B 72, 266, 394 (Brab.); enough, Vla. (W-Vo.: genogt, volgens V. Weel; Zeeuws, Z-Holl. en N-W-Vla. volgens Franck § 30, als een kl. tussen õ en oe uitgesproken, wat niet klopt met V. Weel's ò, die als een meer open õ wordt uitgesproken), B 487; genoeg, Str. 50; vernoegt, vernoecht, B 1171, 1217 (niet Zeeuws).

b. In het rijm: bloemen: roemen, B 317, 318; bloem: roem, Str. 698, 699; blomen, (Zeeuws): genomen, B 409, 410; ploegh: genoegh, B 87, 88.

Opm.: Het W-Vo. onderscheidt blòm (gebuid meel en blōme (bloem)). In het Goerees heeft de õ een zwakke oe-achtige naklank.

Dus: V. B. gebruikt meest blom (Zeeuws), terwijl bloem (Brab.) in gedeelten met een meer verheven stijl voorkomt, of omdat het rijm het eiste. Als doublet komt enough (Vla) naast genoeg (Brab.) voor, terwijl vernoegt als meer literair woord alleen in de Brab. vorm wordt aangetroffen.

In moeste (3de p.), B 326 komt de Vlaamse onverkorte vorm voor.

§ 13. î + w.

î + w, die tot uw werd in sommige dialecten (Vla), en in het Zeeuws als iëj. voorkomt (spiëjæ), is in Brab. Holl. tot ouw geworden. Deze vorm bij V. B.: spouwen (zie woordenlijst).

§ 14. Monophthongering en diphthongering.

De Mnl. *i* (ie-klank) en *ü* (uu-klank), die behalve voor een *r* in verschillende dialecten diphthongen werden, bleven in het Zeeuwse dialect van V. B. ie-kl. en uu-kl., zoals nog op de Zeeuwse eilanden en Goeree en Overflakkee. Een spelling als: gebijden (rijmend op: tyden), Str. 429, 430, en bedijnt (rijmend op: doorschijnt), Str. 1764, 1765, gedieden (:lieden), Str. 992, 993, zou ten overvloede een bewijs voor de ie-kl. kunnen leveren.

Opm.: In het N-Bev. en W-Vo. werd *î* tussen twee labialen tot *ü*: blüvæn. V. B. gebruikt de vorm: blijven (niet Zeeuws).

Van woorden met ogm. diphthong *ai* vinden we de volgende vormen:

- a. Buiten het rijm: alleen, W-Vla.: (W-Vo.: aëll^enā, B 459; breed (Vla.), (W-Vo.: brī^ed), cleyn (W-Vo.: kleynā), passim; eysscher (W-Vo.: eyschār, B 25; gemeen, (Vla.), (W-Vo.: gēmī^en), B 291, 339, 938, Str. 496, 1547; in 't gemeen, Str. 1159; ghemeenschap, Str. 496, 1547; gemeynt (met *i*-umlaut in het N-Bev.: gēmē^aintā) (Brab.-Limb.), Str. 487; algemeen, Str. 1145; met een gheemeene hand, Str. 768; met ghemeyner hand. (Brab.-Limb.) Str. 986; wt gheemeene hand, Str. 547; heyligh (het W-Vo. kent: heijl), B 149, 930; heet (adj.), (Vla.), (W-Vo.: hī^et), B 95, 460; verscheyden, (Brab.), (W-Vo. verschī^e, B 4, 218; onderscheyt, (Brab.), B 16, verscheydelick (Brab.), B 202; vleesch, B 1155; vleesich (Vla.), Str. 1215, vleesch, B 211, (Brab. en W-Vo.); reyn, (Brab., niet bij V. Weel, vermoedelijk uit 't Brab. overgenomen), B 497, 1257, Str. 315. Beene, S 346 (W-Vo.: bī^enā).
- b. In het rijm: cleedt (Vla.), W-Vo.: klī^ed): becleedt, B 71, 72 en 523, 524, cleyne (Brab. en W-Vo.): gemeyne, (Brab.), B 297, 298; leed (Vla.), (W-Vo.: lī^ed): wreed (Vla.), (W-Vo.: vri^ed), B 351, 352; bereydt (Brab.), (niet bij V. Weel): wtgespreydt, (Brab.), (W-Vo.: sprī^e), B 511, 512; bereydt: greydt, B 491, 492; bereyden, (Brab.): vermeyden, (Brab. niet bij V. Weel), B 785, 786; vleesch: reys, Str. 1136, 1137; gemeen: een, Str. 487, 488; geween, (Vla.): alleen, B 435, 436.

Dus: bij gemeen en de samenst. en afl. overheerst de *ee* (Vla.); naast vleesch (Vla.) komt vleesch (Zeeuws en Brab.) voor. Reyn (ontleend aan 't Brab.), cleyn (Zeeuws), verscheyden, eysscher (Zeeuws), bereiden (overgenomen uit 't Brab.), hebben steeds de *ey* (Brab.-Limb.-Zeeuws). Breed is de Vla. vorm (Zeeuws: brī^ed) evenals alleen (Zeeuws: allī^enā), geween (ontleend aan 't Vla.), been (Vla.).

Owgm. *iu*.

De owgm. *iu* (uit *eu*), die in 't Nieuw-Ned. *uu* (voor *r*) en *ui* (voor andere medekl.) werd, is bij V. B. *î* (voor *r*), zoals in het Vla., Zeeuws en Strand-Z-Holl. en *uu* voor andere medekl., zoals in het Zeeuws of *ie*, zoals in het Vla.:

- a. Buiten het rijm: dier (N-Bev. en W-Vo.: diē^rā), B 28, Str. 1534, 1777; vier, (W-Vo.: viēr, vier'ge, vierich, B 645, 955, 1096, 1241, Str. 384 enz.; Duydsch (W-Vo.: Dütisch, N-Bev.: Düsich) met een kl., die tussen de *u* van *put* en de *u* van *vuur* inligt), B 967; kiecken, (Vla.; het W-Vo. heeft: tjoekā, het N-Bev. kī^eken).
- b. In het rijm: stieren (verb.), (W-Vo.: stiē^rā): dieren (subst.), B 277, 278, St. 609, 610, ghestieret: vertieret, Str. 105, 106; bediet (W-Vo.: bediū^jat): hiet, B 371, 372; beduydt: cruyd, B 1083, 1084.

Dus: van dier, kiecken, vier (eigenlijk niet uit germ. eu) en stieren steeds de Zeeuwse vorm met ie; Duydsch, met de Zeeuwse uy en als doubletten: bedieden (Vla.) -beduyden (Zeeuws).

§ 15. De gutturale nasaal + k.

De k na een gutturale nasaal, die in het algemeen Nederlands wegviel, vinden we bij V. B. nagenoeg in de zelfde gevallen, waarin we die in het W-Vo. aantreffen (zie de dissertatie van Van Weel), dus in woorden, die nu eindigen:

- a. op -ang, b.v.: lanck-gebuyckt, S 1362, lanck, adv., B 1154; lanck, adj., S 1226; (naast: in 't lang, B 1027, S 340, langh, adv., B 308, 702); lanck-halsigh, S 1892, (naast: lang-halsich, B 647); lanckwerpigh, S 1238; sanck, B 420, 431, 553 (naast sangh, S 1865); gesanck, S 1261; ganck, S 690.
- b. op -ing, b.v.: gincker = ginck er, S 63; ginck, S 401, 1421, 1058, B 939; dinck, S 382, B 1123 (naast gedingh, S 1775, B 26); rinck, S 834; coninck, S 1506, 1508, B 355 en passim, sonderlinck, S 535 (naast sonderlingh, B 20). Echter: woningh, B 443, in het rijm: woningh : coninck, B 77 en 78, waaruit we misschien mogen besluiten, dat ook woningh met een tenuis explosiva aan het eind werd uitgesproken; (woning luidt in het W-Vo.: weunənk of weunək); teringh, B 1170; nering, B 1170. De woorden: lang, zang, ding, ring, koning, worden in het West-Voorns nog met een k uitgesproken (zie V. Weel. Het dialect van West-Voorne). Het woord: nering luidt in dat dialect: nerəgə.
- c. op -eling, b.v.: vremdelinck, S 1368; echter: wisselingh, S. 593.
- d. op -ong, b.v.: oorspronck, B 301, 1026; jonck, B 124, 813, S 926 (naast: jongh, B 671); jonckheyds, S 761.

Opm. 1: Vóór een s vinden we een nck in lancks, S 1540, naast ngs in langs, S 10, 195, 241, B 1227.

Opm. 2: Vóór een t is de spelling ng(h). We vinden echter rijmen als: bringht : sinckt, S 571, 572, springht : indrinckt, S 146, 147. Deze zouden kunnen wijzen op uitspraak met een k.

Opm. 3: De verlengde vormen van alle bovengenoemde woorden hebben weer ng.

§ 16. Een hypercorrecte d

treft men aan in: vliedt, B 1258; vermeyden (zich vermaken), B 601; bevrijden, Str. 1298, greyden, B 492; belijden, S 881 enz.

§ 17. Intervocalische d is al of niet tot j geworden.

- a. Buiten het rijm: beyde, (W-Vo.: a^hlləbi^e), Str. 747; beyd, Str. 408, alle beyd, Str. 1164; goey (analogie naar de inlaut), B 382, 904, 1240; spoeyen, Str. 141. soet-vloedigh, B 371 soet-vloeiich, B 314 (Zeeuws).
- b. In het rijm: leyen : vermeyen (vermaken), Str. 1270, 1271; voedet : behoedet, B 413, 414; voeden : vloeden, Str. 1235, 1236; voeden : behoeden, Str. 145, 146; voedet : vergoedet, Str. 640, 641; ghevoedet : verwoedet, Str. 501, 502; voeyet : moeyet, B 373, 374; voeyen : groeyen, Str. 1114, 1115; aenvoeyet : gegroyet, Str. 349, 350; beye : velerleye, (W-Vo.: veelderleije), Str. 306, 307; spoeyen :

roeyen, Str. 141, 142; spoeden : vloeden, Str. 848, 849; baeyen (W-Vo.: bā, maar: pō^atjās bā^a jā): raeyen (fra. rayonner), Str. 1454, 1455, ontgloeyt : gevoeyt, (hier is de y behouden naar analogie van vormen, waarin de y in inlaut stond) Str. 1496, 1497; bevroedet : behoedet, Str. 720, 721; bevroyen : verfoeyen, B 261, 262; bevrijden (W-Vo.: bāvriējā); mijden, (W-Vo.: miējā), Str. 1298, 1299; breyden : bereyden, B 401, 402, breydet : verbeydet, B 1130, 1131, breyen : reyen, B 613, 614.

Dus: baeyen (Zeeuws-Z-Holl.), verder als doubletten: beye-beyde; (W-Vo.: a^ollābī^o) breyen-breyden (breyen is Zeeuws, zie Cats, en Brab. In Holl. iets later d > j, Schönfeld, § 33); voeyen-voeden; spoeyen-spoeden; bevroyen-bevroyden; de laatste drie niet bij V. Weel, die opmerkt, dat de overgang van d tot j voornamelijk na ie-klank plaats heeft; soet-vloedigh (niet Zeeuws) — soet-vloeyigh. Naast: bevrijden (W-Vo.: bāvriējā); mijden, (W-Vo.: miējā) Str. 1298), geen Zeeuwse vormen met j (bevrijden met hypercorrecte d).

Hoofdvormen van sterke werkw. en de anomale conjugatie.

2de klasse.

Clieven heeft het oorspronkelijk st. verl. deelw. gecloven, S 711; verkiezen heeft de regelmatige vorm van het verl. deelw. in verkoren, S 414 (in het rijm: geboren).

3de klasse.

Van werden, worden vinden we in S 68 in het rijm: hij werdt (= wordt): hert en hij werdet (= wordt) S 351, buiten het rijm. Overal elders staat in S wordt, wort, word(e)st. In B vinden we echter overal werdt (= wordt); zie de woordenlijst. Ook in G 5 staat word. Als praet. komen voor: hij werd, S 757; hij wierdt, (W-Vo.: wiēr) S 70, 1315, B 1096; si werden, S 395, 409, 443; sy wierden, B 308. Een part. praet.: geworden, S 947. Van gewerden (ten deel vallen) vinden we het praes. van de conj.: dat sy gewert. Verbergen, S 963, heeft als part.: verburgen, S 740 (W-Vo.: āburagā = geborgen); sterven als praet.: du sturft, S 503, zonder s en met de t als rest van het enclytische pronomen, die we steeds bij V. B. aantreffen. Het W-Vo. heeft het zw. praet.: sturāvadāt). Het oude sterke rinnen komt voor in part. vorm: geronnen, S 434.

5de klasse.

Part. vormen als verstecken, S 377, inghesteken, S 948, ontsteken, B 993, opgesteken, B 1097, komen in het rijm voor. In B 697 staat echter buiten het rijm: ghesteken, wat er op wijst, dat dit verb. bij V. B. nog tot de 5de klasse behoort. Leggen komt voor met de bet. van liggen, S 1695, B 209. Van plegen treffen we aan: pleghen, 3de plur. praes., S 749, het praes.: du plegt, G I, de praet. vorm: hij plachte, (W-Vo.: pla^acht), rijmend op gheslachte, S 677.

7de klasse, reduplicerende verba.

De 3de p. praes. van heten, hieten, staat in het rijm als hiet : siet, S. 1092, 1093 en als hietet : begietet, S 1630, 1631.

8ste klasse, praet. praes., benevens enige andere onregelmatige werkw.

Derren. Hiervan komen voor de praes. vormen: derstu, S 812; hij dert, S 817, 1386; ghy dert, B 442; benevens de praet. vorm: sy durfde, B 325 (W-Vo.: durāvada).

Sullen. Praes.: sy sullen, G 23 (W-Vo.: zullā); praet.: hy soud, S 401 (W-Vo.: zou; hy soud', S 824; soud' ick, S 1967, du soudest, S 1958.

Connen. Praes.: ghy kont, S 1203; sy konnen, G 21; Praet.: hij cond.

Moeten. Praet.: hij moeste, B 326 (W-Vo.: mòst).

Syn. Ghy bint (sing.), W-Vo.: joe bint, B 180 (rijmend op kind); sy (geb. wijs enk.), B 319; du waerst; W-Vo.: joe wær, G 13 (met de bij V. B. steeds in praes. en praet. voorkomende t in de 2de p. sing.); wesend', S 526, 616, naast zijnde, S 402, 404. (De inf. W-Vo.: wēza).

Willen. Wilst du, S 83, met t; du woudest, S 1959.

Werkwoorden, die thans eindigen op -igen, -elen, -eren.

eynden, S 988; versaden, S 1895; B 206; bevreden, B 18; verconden, D 52, S 1742; nutten, (= nuttigen), S 637; verconden, D 52; begiften, D 62; uytmergen, S 31; (naast uytgemergelt, B 206); verbrijzen, S 998; versamen, B 274, 671; verouden, S 901; vermeerden, S 1767.

Persoonlijk-, modaal- en deelw. suffixen.

In de eerste pers. enk. van praesens ind. komt nog een e voor (zoals nog in het W-Vo.) in: ick hebbe, S 1657; ick blijve, G 66; ick hebb', S 1748; naast ick heb, D 4; heb ick, B 517.

In de tweede pers. enk. van praes. en praet. ind. vindt men steeds de uitgang -st, dus met de t als rest van het enclitisch pronomen tu, uit du verscherpt en ook daar voorkomend waar du voor het werkw. staat: du hebbest, S 1361; hebst, S 1711, 1732; thoonest, S 1364; wordst, S 1774; maeckst, S 475; vellest, S 772; gaest, S 1786; verreeckest, D 53; beginst, D 53; laegst, S 503; soudest, S 1958; woudest, S 1959 enz. Regelmatig is de t in du salt, B 1025, D 55 (een praet. praes.).

Ook ghy wordt gebruikt als pers. vnv. van de tweede pers. enk., echter alleen in B. De t is dan natuurlijk regelmatig: ghy genietet, B 34; werdt, B 25; hebt, B 26.

Vaak treft men het enclitisch pronomen du aan: haelstu, S 822; crygstu, S 822; dinckstu, S 875c; gaetstu, S 1891 (vgl. du gaest, S 1786) doest, S 1902; hebstu, S 721, G 11; salstu, G 7 enz. Maar: wilst du, S 83. Schijnbaar is de t als uitgang v. h. verb. in deze groep in sommige woorden niet aanwezig. In werkelijkheid is de t samengesmolten met de t van tu, die verscherpte d van du is.

De derde pers. enk. en het zw. part. gaan, wanneer het rythme dit vereist, op -et uit en bewaren dus de onduidelijke e: erkennet, B 195; kieset, B 13; schouwet, S 129; gesooghet, B 204 enz. Het is vaak een middel om slepend rijm te krijgen.

De geb. wijs enk. heeft soms een e (die oorspr. bij de jan-verba thuishoorde), of een aanduiding daarvan door middel van een komma: vermelde, S 331; hongere, S 649; loss', B 3; wassch', S 504; grijp', S 654; com', S 485; ontfangh', S 1743. Zonder e komen voor: legh, B 5; spoel, B 4; wil, S 339; sie, B 1124; speen, S 648; seg, S 721; vermeld, B 488.

Wanneer iemand of iets met ghy aangesproken is, staat er steeds de t van het meerv. in de geb. wijs: gaet, B 975; siet, B 989; brenght, B 992. De geb. wijs meerv. heeft steeds een t: siet, S 746; beschouwt, S 998; aenschouwt, B 344; leert, B 344; gaet, B 357, enz.

Een oorspronkelijke partic. uitgang treft men aan in: afgeeyschde, uit afgeeyschede, S 1740.

Van verleggen, ontseggen, belegghen, komt een part. voor in het rijm: ontseyt : verleyt, S 431, 432 en voorsichtigheyd : beleyt, S 718, 719.

Zelfstandige naamwoorden.

§ 1. De zwakke genitief-vorm herten heeft waarschijnlijk aanleiding gegeven tot de datief-vorm in S 925: met danckbaer herten.

§ 2. Sporen van de vr. zw. gen. sing. treft men aan in: der manen, S 1561; naast des maens, B 862 dat dus de m. verb. heeft; het manen-licht, S 1765, oogen-winck, S 1406, 1694.

Ook sterke vormen zijn naar de zw. verb. overgelopen: der liefden, B 325, S 1446 (zonder lidw.), naast des liefds (dat dus de m. verb. heeft), S 1148; der eerden, S 2, B 926; der aerden, S 138; zijner weerden, B 280; der hellen, S 794 (Van Helten, V. T. § 68).

Merkwaardig is de verb. van tonge: des tongen, B 763, des tongs, G 66.

§ 3. Vrouwelijke woorden met s in de gen., mogelijk onder invloed van de Twespraack, zijn: des liefds, S 1148; des vriedschaps, S 483; sijnes vromheyds, S 674; des jonckheyds, S 761; zijnes moeders, S 540, enz.

§ 4. In de sterke gen. sing. op -s, smelt soms de uitgang samen met een voorafgaande s, sch: des grooten visch, S 117; (maar: veel moschs, S 494); dijns prijs, D 48.

§ 5. Oorspronkelijke datiefvormen van zelfst. nw. komen voor, al of niet na een voorz.; te pronke, B 220; te hoope, B 338; ten eynde, S 513; ten wege, S 548; ten strijde, B 419; tot grooten nutte, S 465; ten goede, S 469.

In de sing. fem. heeft het subst. dan meermalen nog het zw. suffix -en, al of niet oorspronkelijk: in eeren, S 452, B 212; ter eeren, G (titel); te zijner eeren, B 370; in weerden, B 925, S 298 (: eerden), (naast: van weerd : eerd, S 800; van weerd : verveert, S 116); terwijlen, B 217 (naast t'wijn, S 12, 1846); van sinnen, S 575 (: winnen); van blooder schaemten, S 673; ter aerden, S 1023; ter eerden, S 1178; door zijner hitten, S 1217; behalven, S 362; van wellusten, S 400; door (van) wellusten, S 181, 400 (V. Helten, V. T. § 70).

§ 6. Meervoudsvormen op -en naast het hedendaagse -eren treft men aan in: goeden, B 709; goen, B 1103 (goederen, S 664, een analogieformatie naar de -es/-os st, waarschijnlijk onder Duitse invloed. Vgl.: liederen, volkeren).

§ 7. In: alle dinck, S 382, heeft het lange monosyllabische neutrum geen buigingsuitgang.

§ 8. Merkwaardige afgeleide persoonsnamen zijn: toveraer, S 808, met de oorspronkelijke r; overwinner, S 673; schaper, S 1027; heerscheresse, D 2; meestersse, S 825; konsteners (kunstenares), S 870; vergifster (gifmengster), B 1284.

§ 9. Merkwaardige afleidingen zijn: enghd(e), S 551, 1644, met het oorspronkelijke suffix; woonst, S 1725, B 1088.

§ 10. Diminutieven hebben de Zuidelijke ook Zeeuwse vorm, met de uitgang: -ken, -sken, zoals we die ook bij Cats in zijn eerste periode en dichters uit de Nederd. Helicon vinden: backsken, S 1402; visken, S 116; saeykens, S 349; jongskens S 491; B 457; keyken, S 571; snuytken, S 948; aesken, S 1168; bykens, B 352; blomkens, B 407; fonteynken, B 629; nestken, S 137.

Bijvoeglijke naamwoorden.

§ 1. Een vocatief van een adj. op -e komt voor in B 995: O dulle Nederland.

§ 2. Na een bep. lidw. of vnv. komen adj. zonder buigingsuitgang in nom. sing. m. en nom. acc. sing. neutrum voor:

de droef Ys-vogel, S 137, de dapper held, S 449; t'groot Al, S 370; t'hard onweer, S 368; het geschildert heyr, B 419; t'cort weerloos geslacht, S 559; t'cloeck verstand, S 565; t'schendigh achter-clap, S 471, het vruchtbaer Meyr, S 152; van t'moeyelick gevolgh, B 25; het natuerlick saed, S 41; het dorstich element, S 189; syn konstich nestken, S 137; syn eerst aenschijn, S 73, enz.

Hiernaast de normale zwakke vormen: het heete vier, S 99; t'vochte meyr, S 101; het swarte volck, S 299, enz.; dyn jonghe lijf, S 83; mijn lieve vaderland, S 276; dyn dunne riet, S 339; haer slechte lijf, S 357.

Na „menig” komt de onverbogen vorm voor: menich wreed gediert, S 154.

§ 3. Een met „een, mijn”, enz. verbonden adj. staat in nom. of acc. (naar analogie) ook vóór een vr. woord soms in de oude onverbogen vorm:

een enckel vonck, S 1148; een lekker spijs, S 1549; zijn teer schuyt, S 1304; sijn scherp trompet, B 446; d'open schelpe, S 573; d'open poorte, S 581; d'heylsaem spijs, S 649; een blauw wolck, B 163; uwe trou vriendinne, B 769.

§ 4. De datief sing. fem. van adj., lidw., voornw. treffen we aan na een voorz.: uyt grooter angst, S 365; met de slincker hand, S 407; in goeder orden, S 550; in goeder ordening, S 548; t'eener stond, B 983; met der hand, S 304; uyt gemeener hand, S 548 (naast: met een gemeene hand, S 768; met gemeene hand, B 938); met mijner gulden Horen, D 49; in aller maticheyt, B 819.

Soms is het voorzetsel „te” samengesmolten met de dat. vorm van het lidw.: ter halver kant, S 280; ter schand, S 360; ter verscher daed, B 810. In: metter tijd, S 352 is „met” samengesmolten met het lidw. in de vr. dat. vorm.

§ 5. Invloed van de sterke verbuiging van het subst. op het adj. treffen we aan in: een melaets, B 1006 (nom.); s'dood(e)s, S 21, 62; t'goet, t'quaet, B 14; het vreemdst, S 1210; in het langh, B 1027. We missen in deze groep de -e, die we verwachten.

§ 6. De gen. plur. van het adj. gaat na het bep. lidw. steeds op -er uit: der grooter vrouwen, S 412; der grooter Heeren, S 1550; der hooger winden, S 717; der cleynster steenkens, S 728; der steyler masten, S 797; der sneller winden, B 865; der hoogher berghen, S 1081; der ouder lampen, S 316; der souter baren, B 189; der groener velden, D 1; der schadelicker beesten, D 13. Eenmaal vinden we: der dullen winden, S 1700. Dit is echter een drukfout, zoals uit vergelijking met de dr. van 1611 blijkt.

§ 7. De nom. acc. plur. neutr. zonder suffix oefende soms invloed op dezelfde nv. van het fem. en masc.: vele dapper geesten, D 14. Vervolgens drong de acc. vorm door in de dat. vorm en zodoende heeft een dat. plur. van het fem. soms geen uitgang: de deugh-saem vrouwen, S 1042.

§ 8. Steeds wordt het afl. suffix *-en* van de stoffel. bijv. nw. voor een buigings-uitgang aangezien. In die casus, welke een buigingsuitgang -e vereiste, elideert V. B. dan de *n*, terwijl hij eigenlijk een *-e* moest toevoegen. Was een uitgang *-en* vereist, dan laat hij het suffix staan. Mogelijk werkt hier de bedoeling een mnl. gouden te onderscheiden van een vr. goude enz. B.v.: voor eene goude keten, S 289; zijn houte Peerd (acc.), S 1358; menich houte staf, (nom), S 1488; met een beene hut (vr.), S 1652; dyn beenen Schild (acc. m.), S 684; in haer beene cell (vr.), S 346; rondsom een beenen korf (m.), S 660; om eenen gouden mast, S 1470; in hare stroye woning, S 1507; met stale schoenen, B 881; met goude druppels, B 642. Echter: t'steenen hert (acc.), S 894; in de gulden Eeuw' (acc. vorm van de zw. verb.).

§ 9. Een schijnbare uitgang *-en*, voortgekomen uit het tussen adj. en subst. geplaatste „een”, ontbreekt niet bij V. B.: in sulcken lust, S 1914, B 913. Vgl. tot sulck een werck, S 44.

Een overbodig lidw. „een”, kwam zó wel eens voor het adj. te staan: voor so een nauwen graf, S 84.

§ 10. Comparatieven worden niet gedeclineerd: door een meerder cracht, S 124; een vetter weyde, S 547; een stercker wapen-rock, S 623. Vgl. Hoofft's 55ste Waern. „De comparatieven declineer ik niet”.

§ 11. Superlatieven worden sterk of zwak gedeclineerd als ze zelfstandig gebruikt zijn: de schoonst (plur. acc.), S 394; de best, S 307, (nom. plur.) (in het rijm: gewest) den Overst, S 308 (nom. sing.); de witste (acc. plur.), S 376.

§ 12. Enige typische afgeleide adj. zijn:

- a. op *-s(ch)* (Eigen aan de vroege renaissance-taal. Vgl. bij Vondel: lentsch e. d.): matroosche, S 1211; Quacksch, D 69 (van kwak, een soort reiger); Oceansch, S 505; vergifsch, B 395, 718, 808 (niet in de Wb.); lands(ch)e, B 555, 736, (niet in de Wb.).
- b. op *-ig*: windigh, S 1571; storm-windigh, S 560; weeldigh, D 31, S 1851 enz. (de oorspronkelijke vorm); slangigh, B 559; soet-vloedigh, B 371 (vloeiend); soet-vloeiigh, B 314.
- c. op *-lijk*: statighlick, B 1093; tuynlick, B 408 (rederijkerswoorden).
- d. op *-achtig*: sluymachtigh, B 551.
- e. met het praefix *ge-*: veel-gheoogd, S 1668; veel-geverwde, S 1453; veel-gevoet, S 611 (naast: veel-voetige, S 1256).

§ 13. Sommige adj. missen het suffix *-ig*, dat ze in het latere Ned. hebben: neder, S 1236; vocht, B 873 enz.; onderdaen, B 935; veylste, B 17; gier-aerd, S (in het rondeel); overdaed, S 1799; schurfft, S 1099; stand-vast, S 1527; onvernuft, S 530.

§ 14. Merkwaardig is ook: onghestuymd, S 1441 (niet in de Wb.) en weyger B 1140.

Voornaamwoorden.

§ 1. Het persoonlijk voornw. van de tweede pers.

In S komt in sing. steeds *du* voor. Waar ghy staat (810, 956) is er soms aarzeling tussen sing. en plur.

du, reeds in de 16de eeuw niet meer algemeen in gebruik. Gewestelijk, b.v. in Friesland en in mindere mate in Vla. leefde het nog in de spreektaal voort. Het gebruik bij dichters in andere streken moet als archaïstisch beschouwd worden

(Wb. III, 3526). Marnix van St. Aldegonde constateert in de Voor-rede voor zijn Psalmboek van 1580, dat de vormen „ghy en u hedendaegs in dese landen meestendeel gebruyckelick zijn als men eenen persoon alleen aanspreekt”. Kunstmatig probeert hij dan de vorm du in ere te herstellen. (Van Halteren).

Van du is de dat. en acc. dy. De gen. komt niet voor. Met du correspondeert het bez. vnw. dijn.

Van ghy (plur.) is de dat. en acc. u. De gen. ontbreekt.

Met ghy (plur.) correspondeert het bez. vnw. u, S 196, 957, 1529, 1758 en uw', S 1530, 1531 en het refl. u.

Opm. 1: bi U (sing.) in het anagram, S 1762, is een bijzonder geval, evenals het bez. vnw. u (sing.) in S 1758.

Opm. 2: Een meervoudig begrip als Volck, S 1528 wordt met ghy aangeduid, waarbij het bez. vnw. u of uw' behoort.

In B komt, in tegenstelling met S, „du” slechts éénmaal voor, B 311. In enclytische vorm treffen we het ook maar éénmaal aan, B 327. In beide gevallen wordt de Muze aangesproken. Overigens gebruikt V. B. in B ghy voor sing. en plur., nom.

Van ghy (sing.) is de dat. en acc. dy. De gen. komt niet voor. Met ghy (sing) correspondeert het bez. vnw. dyn. Alleen in B 424: uw', B 769: uwe, B 702: den uwen.

Met het slechts tweemaal voorkomende du correspondeert het bez. vnw. dyn.

Van ghy plur. vinden we, evenals in S een dat. en acc. vorm u. Een gen. vorm komt voor in: uws ondancks, B 979.

Opm. 1: Meervoudige begrippen worden, evenals in S met ghy aangeduid. B.v.: Nederland (als de bewoners bedoeld worden). Daarmee correspondeert dan ook het bez. vnw. uw', uwe, dat voor het meerv. gebruikt wordt. Een enkele maal komt dijne voor naast Uw', betrekking hebbende op dezelfde persoon of personen. In deze verzen: B 342 en 345 is een verwarring ook begrijpelijk. Met ghy, sing. correspondeert het refl. dy, met ghy, plur. het refl. u.

Conclusie: We zien dat du in S regel is, terwijl dit in B slechts tweemaal voorkomt, waarvan eenmaal enclytisch. In overeenstemming hiermee is, dat V. B. in de uit S overgenomen verzen, die we in B aantreffen, niet alleen de vnw. heeft veranderd, maar natuurlijk ook de werkw. de bijbehorende vorm heeft gegeven.

In Dianae Lied, dat nog voor S gedicht is, treffen we, zoals te verwachten is, het woord „du” aan. Evenzo in Galm-dicht, dat in de „Zeeuse Nachtegael” van 1623 verscheen, maar, zoals door mij betoogd is, voor 1613 moet zijn gemaakt.

§ 2. Het persoonlijk voornaamwoord van de derde pers. pluralis van alle gesl. Hiervan komen de vormen hun en hen in dat. en acc. beide voor: hun, dat. m.: S 16, 665, B 356, 420, D 18, 19; dat. neutr.: B 673, 464; dat. fem.: B 271.

Hun, acc. m.: B 789; acc. neutr.: B 281, 462. Hen, dat. m., S 638.

Haer voor het plur. van alle geslachten ontbreekt.

„Se” als nom. acc. plur. voor alle geslachten komt enclytisch voor: stouwdes', S 51 (acc.); terwijs', S 367 (nom.).

§ 3. Het persoonlijke voornaamwoord van de derde pers. sing. neutr., komt herhaaldelijk enclytisch voor, vaak samengesmolten met een voorafgaande t: op dat = opdat 't, S 638; dat = dat 't, S 1216, enz.

§ 4. Het bezittelijk voornaamwoord van de derde pers. plur. is voor alle geslachten meest „haer”. Slechts enkele malen vinden we „hun” voor het masc.: S 1265, B 18 (vlak naast haers!), B 274. Éénmaal voor fem. plur., B 410.

Het bez. vnw. haer, staande voor een adj., gevolgd door een subst., wordt soms niet verbogen, daar het als een geheel wordt opgevat met het adj.: haer snelle-treckend' heysr slach-orden, S 562. (In de dr. van 1611 staat: haers).

§ 5. Het reflexief pronomen van de derde persoon is sick, de ndfr. en ndd. vorm, aan hervormingstaal ontleend. Enkele malen komt haer voor: de vrouwen, die haer t'zee betrouwen, S 302; de crancken spenen haer van spijs, S 634.

§ 6. Het wederkerig voornaamw.: elck ander, treffen we in acc. vorm aan als: elck-andren, B 1016.

§ 7. Het aanwijzend voornaamwoord.

Dees, als geapocopeerde vorm staat in S 229, 241, 284, B 10.

Naast self vinden we selfs en selver. Zie de woordenlijst.

Sulck komt voor met het enclytisch lidw. een (sulcken), S 1914, B 913 enz. Sulcks (= dit), vindt men in S 955.

§ 8. Het betrekkelijk voornaamwoord.

welck = hetwelk of dewelke (passim). Voor: wiens = welks, zie B 1097, A. Dien is soms = wien, S 1372 (ook bij Vondel in de oudere periode; zie V. Helten § 124. De d is in de 16de eeuw nog regel; Van Halteren, § 73, b). Ook wien komt voor, o. a. in S 1062, hier een vr. vorm met n (Franck § 220, V. Halteren, § 73, b).

§ 9. Het bepaling aankondigend voornaamwoord.

Voor: dien = voor diengene, zie S 513, A.

Onbepaalde voornaamwoorden.

Voor m' = me = men, zie S 782, A. Voor: t'alles = alles, in S 48, zie de woordenlijst. Voor: alle, in: dat alle = dat alles, zie S 89, A en de telw.

Voor: wat = iets, yet = iets, en yet wat (W-Vo.: iētawa^{et}), zie de woordenlijst. Yeder komt voor naast: yegelick (zie de woordenlijst).

Telwoorden.

Het telwoord „twee”, staat in datiefvorm in S 1294: van twee, maar zonder uitgang in S 36: ontwee, en S 711, 1428: in twee. „Drie” staat in nom. vorm in S (klinckdicht 11) en in de dat. vorm in S 1575: in dryen.

Het telwoord „al” komt verbogen voor in: alle 't geld, S 404; alle t'snel ghewoel (S 1666, A). „Alle”, als bijstelling van „dat”: dat alle (= dat alles), vindt men in S 89.

— Gewoonlijk: dat al. Hier: alle, t. w. v. het rythme. In de Statenbijbel ook: dat alle (W II. 50).

Voor „al”, als algemene plur. vorm, zie de aant. bij S 1762. „Aller”, dat. sing. fem. staat in B 819. Voor „som.” als telw. (zie de woordenlijst).

Bijwoorden.

Bij van subst., adj. of pronomina afgeleide bijw. ontbreekt soms de bijw. s, waar wij die thans zeggen: som (= soms), S 393; dickmael, S 826 (naast: dickmaels, B 812). (Overigens gebruikt V. B. meestal: dick (W-Vo.: dicht), voor dikwijls: B 14, 163, S 24 enz.); achterwaert, S 683; voord, S 60, 1857; (naast: voords, S 1738 enz.); t'elcken, B 673.

Ook komen bijw. met s voor, waar we die thans missen: mids, (= midden), S 1098; altijd, S 1490 enz.

Bijw. op -e zijn: rondsomme, B 119; ommedragen, B 849; ommetrecken, B 861; omme sweven, B 841.

SPELLING.

DE SPELLING IN DEN BINCKHORST.

gh of ch.

De bedoeling is, na te gaan in hoeverre hier alleen een 16de-eeuwse traditie gevolgd wordt, dan wel — op het voetspoor van Spiegel — in de lijn van de renaissance, gestreefd wordt naar nieuwe ordening.

In B wordt in het algemeen gh gezet op het eind van die woorden, die bij verlenging een g-klank behouden. In de uitgang: ngh staat altijd een h achter de ng. Van sommige woorden komen twee vormen voor. De vormen met ch zijn bijna steeds gevallen, waarin de schrijver aarzelde of het woord al of niet verbogen werd. Soms zijn het nieuw gevormde woorden, zoals: claer-schijnich, waarnaast claer-door-schijnigh staat, luyd-ruchtich, luyd-schallich, die de bet. van een partic. pr. hebben, soms woorden, die voor een bijw. gehouden konden worden, zoals: noodich. Bij de zelfst. nw. komen enige samenstellingen met slach voor, waarin dit woord onverbuigbaar is: slach-regen, 856; slach-orden, 920; clocke-slach, 1195; inslach, 379; gelach (in: het gelach betalen), 730; en gejach, 1195. Die woorden hebben dus ch. Slechts een enkele maal komt een verbuigbare vorm met ch bij de subst. voor: dach, 678, ploech, 1035, naast de regelmatige vormen met gh. Ooch, in ooch-brauwen staat geïsoleerd en heeft daardoor misschien zijn Mnl. vorm behouden. Bij menigh, menich, eenigh, eenich, bestaat een grote concurrentie tussen de beide vormen. Bij de woorden eindigend op het suffix „heyt”, hebben de grondwoorden meest ch op het eind, terwijl de h is samengevallen met de h van heyt. Er zijn ongeveer evenveel bijw. op gh als op ch.

Indien verbuigbare woorden op gh verlengd worden door verbuiging, valt meestal de h weg.

Gh staat als regel vóór de t van de 3de pers. enk. Een enkele maal staat er cht: toeneycht, 586, nederlecht, 592 (rijmend op: oprecht); bedriecht: vliecht, 599, 600. Een enkele maal is de h van ght of nght weggevallen wegens plaatsgebrek, 670, 695.

In het voorvoegsel ge- staat zelden een h. Ghy heeft steeds een h.

d. t.

Op het eind van een woord staat meestal een d, indien het bij verlenging de d behoudt. Ter wille van het uiterlijk rijm wordt soms een t geschreven. De 3de pers. enk. van een verbum, waarvan de stam op een d uitgaat, krijgt hierachter een t. Verleden deelw. van deze werkw. eindigen op dt: geboordt, 188, verblijdt, 259 enz. Ook de andere verl. deelw. eindigen op t: verheught, 176, bemint, 204, enz.

sch.

Deze komt op dezelfde wijze voor als nu: mensch 3, wensch 4, kemsche 6, wensch 24, stadsche 74, menschen 637.

schrapen 7, schept 10, onderscheyt 16, schop 43, gereedschap 44.

Verdubbeling van de s in sch, komt voor in:

tusschen 406, musschen 400, eysschers 25, maar niet in frische 254, 409, mischien 413, rascher 467.

Opm.: ook de enkele ch wordt niet verdubbeld na i: lichaem 1191.

ff, ss, ck.

Merkwaardig is ook de overbodige verdubbeling van f, s, k als ff, ss, ck. B.v.: lieffelick 142, 233, 631, 705, 715, 804. liefflick (= lieff'lick) 1135, (naast: lieflick 1063), laeffenis 706, geoeffent 1044, onlieffelick 363, oeffeningh 556, graeffelicke 1091. saussen 815, sauss' 830, (Sause-boom 99), vreesselick 935, seyssenen 939 (naast eyselick 448), huyselicke 265, beaessesent 529.

De ck, die ook de gewone noodzakelijke verdubbeling van de k voorstelt, komt als overbodige verdubbeling voor:

1°. aan het einde van een woord of lettergreep, ook voor s en t, b.v.: clock 86, oock 66, ick 1, sick 12, dick 14, bepickte 35, sulcks 16, vermakelickst' 92, gesterckt 120. Soms staat er wegens plaatsgebrek alleen een c: maect 1013, 1131, fuyc 670, const-ryc 475, schaedlic 758 enz.

2°. na n.

B.v.: drincken 61, krincken 62, sincket 60, doncker 74, banckeroet 32.

Deze verdubbeling wijst op Duitse invloed, zie Te Winkel, G. der N. T. § 30.

k of c.

k staat vóór e en i of ie:

kemsche 6, kieset 13, kind 169, stekels 143 enz.

k staat voor n:

knecht 205, knechten 333, knoting 432, knije 1176, knobigh' 557, knaep 83 enz.

k staat enkele malen voor andere kl. dan e en i of ie:

kancker 709, naast cancker 31, kas 918, verkosen 20. Dit laatste kan analogie zijn naar kiezen, waarin k voor ie staat.

c staat voor andere kl. dan e, i of ie:

viercant 102, 385, cost 155, coude 272, gecomen 302, custen 6, coop 8, procureurs 28, coninck 78.

kl komt voor in: klappey 764, klauw 44 (naast clauwkens 472), klimcruyd 558.

cl vindt men in: clock 86, cleed 88, cloecken 368, cleyen 19.

kr komt voor in: kraem 404, krocht 547, krollen 609, kruycken 714, krencken 1040, krincken 62 enz.

cr komt voor in: cristalyn 73, oncruyd 46, croonen 89, cracht 210, enz.
Aan het eind staat ck. Zie p. 126.

qu.

kw-klank wordt gespeld met qu: quaed 14, bequamen 120, queeck 214, quade 400, quackt 443.

ks.

ks wordt soms gespeld als cx of xs. (Dit wijst op Du. invloed. Zie Te W., Gesch. der N. T. § 30):

hoecxken 1035 (naast het regelmatige hoecksken 112), brekekekexs 444, coaxs 444. De laatste twee zijn klanknabootsing en kunnen dus buiten beschouwing blijven.

j of i.

Deze komen beide voor als aanduiding voor de j-klank:

jaer 75, jae 75, jaers 176, jeuchdigh 122, jonck 982, ionck 813, veeliarigh 984, iongh 199, iaren 1093, ja 417. De j is echter regel.

Hoofdletter J wordt met I gespeld:

Ia 13, 203, enz.

c als s-klank komt voor in vreemde woorden als:

cierelick 90, verciereren 358, cieraet 408, cijskens 432, cicuta 808, enz.

th komt voor in de woorden:

thoon 128, 532, thienmael 801, throon 1067, thiende 772. Deze schrijfwijze wijst op Du. invloed. Vgl. de spelling van ck, cx, die men sedert het midden van de veertiende eeuw vindt.

s of z.

Voor z-klank wordt in de meeste gevallen s geschreven. Men vindt de z alleen in de woorden: zee 536, zijde 274, in zich 270, dat maar eenmaal voorkomt naast het gewone sick, dat aan hervormingstaal ontleend is en ook bij Cats in zijn vroegste werk gevonden wordt (Zie De Vooyts: Gesch. v. d. N. T. § 48), en naast s in het bez. vnw. van de derde pers. enk. en de inf. van het werkw. zijn, waar s en z een ongeveer gelijk aantal malen voorkomen.

v of u.

De v wordt als v geschreven. Slechts enkele malen ontmoet men u voor de v-klank. B.v.: ontulien 296, beuleckt 927, Euendeel 1117.

Lange klinkers.

Lange a.

Deze wordt in gesloten lettergreep gespeld met ae:

Opm. 1:

laeffenis 706 wordt gespeld met ff en de eerste lettergreep wordt dus als gesloten beschouwd. Zoo is het ook met beaessesmen 529, dat met ss gespeld wordt.

Opm. 2:

Enkele malen wordt lange aa met aij of ay gespeld, n.l. in het woord hayr 590, 609, 727 en in gehajrde 430.

In open lettergreep staat meestal a.

Uitzonderingen: gae 1, jae 75, 362, spae 87, nae 1012, haere 1103, (naast harer 772, 1135), saffraenigh 219.

Opm. 1:

De spelling nae, 1012 is een uitzondering; zie: na 51, 124, 329, 331, 444, 502, 519, 552, 1172, 1182, 1264.

Opm. 2:

Ja wordt gespeld als: ja 1072, Ia 229, 307, 731, 994, 1052 (als een hoofdletter vereist is) en jae 75, 1302.

Lange o.

Deze wordt in gesloten lettergreep gespeld met oo. In open lettergreep staat o of oo. Het woord zoo wordt gespeld als: soo, eenmaal staat er so 1049 wegens plaatsgebrek.

Lange e.

In gesloten lettergreep staat: ee.

Heyr = zwerm, 419, 683, bevat misschien een andere klank of wordt zo onderscheiden van heer in een andere betekenis.

In open lettergreep staat e of ee.

ij of y.

De lange i, die in andere dialecten, dus niet in het Zeeuws, later tot diphthong ij werd, wordt geschreven als ij of y.

In gesloten lettergrepen komt als regel ij voor.

Uitzonderingen zijn:

wyt 78 (naast wijd 85, wijde 725, 957), styf 737, (passim: stijf), tyd 75 (naast tijd 117, tijds 414), glydt 76.

Ook vreemde woorden komen voor met y: Nyl 451.

Verder staat y enkele malen in bez. vnw.:

dyn 64, 79, 199; dyns 96. Het aantal vnw. met ij is echter overwegend: dijn 47, 49, 50, 62, 70, 80, enz.

Merkwaardig is, dat y niet in „mijn” voorkomt.

Aan het eind van een woord wordt altijd y geschreven:

fy 439, sy (werkw.) 319, 781, bly 188, 534, ghy 51, 70, 71, enz., dy (vnw.) 81, 85, 93, 110, 128, enz., sy (vnw.) 256, 268, 328, enz., hy 168, 257, 263, enz., vry 23, 300, 977, by (voorz.) 743, my 20, 350, 1218, cry cry 450, galery 118, tyranny 299, voorby 1210, jalousy 1178.

Een uitzondering is: borgerij 657, dat misschien als borgerij' bedoeld is, zodat de ij dan niet op het eind van het woord stond.

Overigens komen aan het eind van een lettergreep ij en y voor; soms twee vormen van hetzelfde woord.

Bij de voornw. overheersen de vormen met ij in open lettergreep.

ie.

De ie-klank, de oorspr. diphthong, wordt in gesloten lettergrepen gespeld als ie.

In open lettergrepen staat meestal ie en enkele malen y of ye: yder 3, 1083, yeder 156, yet 570. Soms ij i. p. v. ie: S 430 gebijden, bedijnen S 1765, in het rijm, als er woorden met ij corresponderen.

In vreemde woorden staat een i of y als aanduiding van ie-klank: Mercuri 5, Saturni 11, Pisa 54, Cypres 104, Tybris 294.

ue, u of uy.

ue wordt geschreven in:

natuer 62, natuerlick 71, 602, geborduert 217, partuers 441, suer 977, dus in gesloten lettergrepen voor r, waar geen diphthongering plaats greep.

Uitzondering: schuyr 741, onbemuyrde 295.

u komt voor in open lettergrepen van leenwoorden en in: nu 459, u (acc.) 483, du (soustu) 327, uw' 961, 963 en in schaduwachtigh 447, 1166, dus in het algemeen in die woorden, waarin geen diphthongering plaats had van de uu-klank:

procureurs 28, naturen 126 (vgl.: natuer 62), ure 128, fluweel 138, Musa 152, Peru 244, perrucke 586, lang-durigh 1020, langhdurich 1073, rumoerigh 1050, plume 468, muren 1199.

Opm.: In besueren 37 en in suere 99, staat ue, dus in niet ontleende woorden voor r. In nabuyrigh 967 staat uy.

w staat in het woord: wt 40, 307, 576, 931 enz. en in samenstellingen met wt: wtbroedt 457, wtgespreydt 511, wtdorscht 743, wtspant 779, wtlandsche 795, wtteret 847.

Uitz.: uyt 516.

uy staat in alle andere gevallen, waar wel diphthongering kon plaats vinden:

buis 41, wapentuigh 43, tuyn 44, oncruyd 46, suyver 73, vuyl 74, huys 79, duyven 81, opcluyven 82, ruyme 93, buyt 136, gedruys 154, luyster 225, struyken 238, huyselicke 265, vrybuyters 286, luyaert, 340, cuyl 348, geluyt 431, gefluyt 432, ontsluypet 549, becruypet 550, alruyn 551, sluymachtigh 551, huyt 575, Suydsche 578, huysse 748, vuyle 787.

We vinden dus een opmerkelijk verschil in spelling van al of niet in andere dialecten gediphthongeerde uu-klanken. In het Zeeuws had geen dipht. plaats, maar het is mogelijk, dat de Amsterdamse drukker wel verschil hoorde en op eigen gelegenheid de spelling heeft vastgesteld, wat we ook bij de ij- of ie-klank mogelijk achten, of dat V. B. zelf verschil hoorde.

Over de korte klinkers valt op te merken, dat de onduidelijke e-kl. in „lijk" steeds met i geschreven wordt: -lick.

Tweeklanken.

aai.

aai-klank wordt gespeld met aey. B.v.:

fraey 236, 244, 737, 1129, besaeyde 193, draeyt 376, saeysoen 176, 909. Een enkele maal vindt men ay: fray 445, frayen 887. Ook gaykens 436, mist de e, maar kan met korte a zijn uitgesproken.

Ooi.

Deze klank wordt weergegeven met oy:
oyt 325, noyt 291, optoyen 737, stroyen (adj.) 269.

oei.

Deze klank wordt gespeld met oey:
moeyelick 25, groeyt 88, begroeyet 117, aenvoeyet 118, verschoeyen, 159 groeysame,
210, snoey-mes 196, verfoeyen 262, bloeyen 263.

Oei + i wordt gespeld als: oei:
soet-vloeiijgh 314.

eu.

Deze klank wordt gespeld als: eu.
vreucht 111, keucken 666, jeuchdigh 122, reuck 249.

au.

au-klank, in het Zeeuws nog onderscheiden van ou-klank, wordt als au weer-
gegeven:

klauw 41, herkauwt 59, sause-boom 99, beschauwt (beschaduwd) 544, nauw'lick
973, sauss' 423, enz.

Merkwaardig is de weglating van de w in: blau-geschubde 513.

ou.**ou-klank:**

trouwe 2, houdet 27, Emaroud 231, stout 319, aenschouwt 344, oude 456, trouw
960, enz.

Ook hier wordt de w in samenstellingen weggelaten:

hou-mes 44, schou-spel 965, Vgl. Cats, die vrou schrijft naast vrouwe. In trou
170 staat ook geen w aan het eind.

eeuw.

Deze klank wordt gespeld met eeuw:
eeuw'gen, spreeuwen 432, leeuwewerk 425.

ieu.

Deze klank komt voor als ieuw en als ieu in samenstellingen: nieuwe 297, nieuws
912, maar: nieu-boren 885.

ai.

Deze komt voor in vreemde woorden: gespeld: ay,
Palays 54, faysan 836.

oi.

Deze klank staat in: François 752.

ei.

ei-klank wordt regelmatig gespeld als: ey.

eysschers 25, vleyers 82, eyland 84, eygenschap 110, beschrey 434. Slechts eenmaal
staat er eij, in reijgers.

Het weglatingsteken.

De komma van 's en 't wordt regelmatig aan de verkeerde kant geschreven: s', t': t'is 487, t'snel-locht-dryvigh rot, s'Leeuwen 522.

Alleen bij „in 't" staat het teken goed: 473, 549, 752, enz. Ook in: soo't, 683, dus als het enclytisch gebruikt wordt.

DE SPELLING IN STRANDE (DR. 1614).

In dit gedicht wijkt de spelling enigszins af van die in B. Voor een e vindt men vaker gh. In het voorvoegsel ghe- dus meerdere malen dan in B. Het achtervoegsel -heyd wordt in S gespeld met een d, in B met een t. Ook de verzen, die uit S in B zijn overgenomen vertonen verschillen. Het achtervoegsel „lijck" komt voor naast „lick".

Soms krijgt een woord een overbodige t, ter wille van het uiterlijke rijm: goudt : houdt, S 7, 8 (de dr. van 1611 heeft: goud : houd).

DE SPELLING IN DIANAE LIED.

In dit gedicht komen geen overbodige h's voor, in het voorvoegsel ge-. Het achtervoegsel heyd, wordt als in S met een d gespeld.

DE SPELLING IN GALM-DICHT.

Het voorvoegsel ge-, heeft al of niet een h. Buigbare woorden, die een d in de verlengde vormen laten horen, worden vaak met t gespeld in de onverbogen vorm: goet (subst.), goet (adj.), gemoet, tijt, kint, stont (subst.).

Opm.: De uitgever (drukker) zal mogelijk veranderingen in de spelling hebben aangebracht. De uitgaven van S van 1614 en B van 1613, bij denzelfden uitgever verschenen, vertonen meer overeenkomst in spelling dan de dr. van S van 1611 (elders gedrukt) en B van 1613.

Conclusie.

We zien in V. Borsselen's spelling invloed van Spieghele's Twespraack van de Nederduitsche Letterkunst (1584). Van Borsselen volgt evenals Spiegel, bij de spelling van d en g, de regel der analogie. Echter schrijft V. B. niet steeds gh voor g-klank. Van B. maakt evenals Sp. onderscheid tussen i en j; er zijn echter enkele uitzonderingen. Ook v en u houdt Sp. uit elkaar, V. B. doet dit als regel ook. Er zijn slechts weinig uitz. V. B. schrijft echter niet, zoals Sp. voorschrijft, steeds k voor de gutt. tenuis in oorspr. en c in ontleende woorden. Bij V. B. treffen we nog in hoofdzaak de oude spellingswijze aan van k voor e en i of ie en c voor andere kl. of tweekl. Vreemde woorden worden ook door V. B. met een c gespeld. Aan het eind schrijft V. B. evenals Sp. ck. Ook behoudt V. B. evenals Sp. de ch in sch, terwijl de enkele ch na een korte kl. niet verdubbeld wordt. Beiden geven kw-kl. met qu weer. In de Twespr. wordt ks gespeld met x. Ook die schrijfwijze treffen we enkele malen aan bij V. B., naast de spelling met cks. V. B. houdt niet als Sp. de s en z uit elkaar. Spiegel beveelt aan, alle lange of gerekte kl. in gesloten lettergrepen te verdubbelen, behalve de

gerekte è, die als ae wordt geschreven (b.v. naerstigh). V. B. behoudt de oude spelling van lange a: ae, maar volgt voor ee en oo Spiegel's wenk. Dat V. B. ae schreef is te verklaren uit de Zeeuwse uitspraak. Spieghele (Tw. p. XXII) zegt van de aa-kl.: De Zewen buighenze wat na de e, als „iae, maet”, ghenoegh onze ae ghelykende. Sp. schrijft lange ie, de latere diphthong met y, V. B. met ij of y. Lange tweeklanken schrijft V. B. als: aey (een enkele maal ay), oy, oey, eeuw, ieuw, Sp. als aai (of: aay), oy, oey, eeu, ieu. Korte tweekl. vindt men bij V. B. als au, ou, ey, terwijl Sp. au, ou, ei (of: ey) spelt. De onduidelijke kl. in -lick wordt door beiden met i aangeduid.

De lange uu (de latere diphthong) spelt Sp. als: ui of uy, V. B. als ue of uy. Het schrijven van de komma aan de verkeerde kant van de t of s in: 't, 's, (dus t', s') vond V. B. aangegeven in de Twespraak.

ENIGE SYNTACTISCHE BIJZONDERHEDEN.

In het volgende hoofdstuk zullen we wijzen op voorop geplaatste genitieven en achteraan geplaatste adjectieven. Hier bespreken we enige andere syntactische eigenaardigheden:

§ 1. Het subject wordt soms weggelaten, wanneer men uit het verband kan opmaken, wat het subject is (Stoett, M. S. Synt. § 218). Voorbeelden zijn besproken in mijn aant. bij S, 161, 1127, 1158, 1165, 1287, 1302, 1330, B 396, G 15, 16.

§ 2. Voor stofnamen en abstracta treft men evenals in het Mnl. vaak een lidw. een aan: een roock, S 698; een snee, ijs, B 876; als een glas, S 1299; tot een danck, S 759; een roem, S 699 (Stoett, M. Spr. § 91 en Van der Veen, Het taaleigen van Bredero, § 93).

§ 3. Weglating van het lidw. van bep. heeft soms plaats bij het praedicaatsadj. in superlativo (V. Helten, V. T. Synt. § 246), b.v.: S (klinckdicht, 12), is aenghenaemst.

§ 4. Een praed. attribueert zonder als, komt voor in: een lekker beet = als een lekker beet, S 1171; getrouwe vind = als een tr. vr., S 1200.

§ 5. Een relativum heeft soms betrekking op een possessivum: B 21, dyn leven, die (zie aant. B 21—23).

§ 6. „En”, als ontkennend bijw. komt geregeld voor, vaak in combinatie: niemand . . . en, S 1792; (niemand, zonder „en”, treffen we aan in B 715); niet (= niets) so goed en is, B 396; en . . . niet, B 1089, S 1236, 1797; niet . . . en, S 1896, 1788, 1911; t'en is, G 38; noyt . . . en, S 1738, B 815—817, 1033; nimmermeer en, S 372; (noyt, zonder „en”, in S 1947, 1949). Het gebruik van „en” is afhankelijk van de eisen, die het rythme stelt in een bepaald vers of eigenlijk van het aantal vereiste lettergrepen, daar V. B. alexandrijnen schrijft, met getelde lettergrepen. (Zie blz. 135 en 136).

„Niet” komt ook alleen voor: niet beslaen, S 1779. Een dubbele ontkenning ligt ook in: noch . . . niet, S 1802; noch geen, S 1793; noch niemand, B 571.

§ 7. Behalve het bij de pronomina genoemde enclytische „t” (pers. vnw.), komt herhaaldelijk het lidw. „de” en het lidw. „t” als zodanig voor: end = ende de, S 852, 1064 enz.; uyt = uyt t, S 850; oft = oft de, S 705.

§ 8. Een pronomem dem. verbonden met een pronom. poss. vinden we in S 462: desen synen dog. (reeds M.E., zie Stoett. M. Spr. § 43 opm. 1).

§ 9. Geen overeenstemming van geslacht komt eveneens voor: S 465, 466: den purper-visch, naast: haer, waarmee die eerst als m. opgevatte visch wordt bedoeld, S 1467: sy = de hulck (die ook in 1450 vr. is), wordt m. in 1464: sijn ronden rugh.

§ 10. Een appositie door „end” verbonden, staat in S 146: strant end steunsel.

§ 11. Een genitivus partitivus komt voor in: een luttel Gouds, S 30; veel moschs en wiers, S 494; vol nijdigheyds, vol tweedraghts, S 693; veel costelijcks cieraets, S 1479; veel schooner vruchten, S 179; een deel geele aerds, B 7; een wijle tijds, B 209. (Stoett. M. Spr. Synt. § 153 en V. Helten, V. T., Synt. § 260).

§ 12. Een absolute genitief van omstandigheid: verseeckert s'lijfs, B 469; behouder sielen, B 144; goedes moeds, B 745.

§ 13. Een gen. causae: zijns ontfermen, B 259; sijns toedoens, S 360.

§ 14. Een gen. temporis: s'and'ren daghs. S 403.

§ 15. Een gen. loci: effens vloers, S 931.

§ 16. Een explicatieve gen.: gerechtigheyds panssier, S 650; stads gevanghenhuys, B 1055; helm der saligheyd, S 652.

§ 17. Een absolute acc.: de steeckels afgesleten, S 708 (zie de aant.).

§ 18. Een acc. cum inf.: die men segt t'ontleenen, S 205.

§ 19. Het lidw. „de” wordt vaak met n aangetroffen in de nom. masc. sing. Bij een onderzoek naar de beginklanken van het op het lidw. volgende subst. of van het adj., indien dat tussen het lidw. en het znw. stond, bleek me het volgende: de n trof ik aan: voor een klinker of tweeklank: 14 keer wel, 2 keer niet; voor een b: 3 keer wel, 8 keer niet; voor een d: 1 keer wel, 4 keer niet; voor een g: 4 keer wel, 3 keer niet; voor een h: 6 keer wel, 1 keer niet; voor een k: 2 keer wel, 6 keer niet; voor een l: 2 keer wel, 4 keer niet; voor een m: 1 keer wel, 6 keer niet; voor een n: 1 keer wel, 0 keer niet; voor een r: 4 keer wel, 0 keer niet; voor een s: 7 keer wel, 7 keer niet; voor een t: 1 keer wel, 0 keer niet; voor een v: 1 keer wel, 10 keer niet; voor een w: 4 keer wel, 2 keer niet; voor een z: 1 keer wel, 2 keer niet.

Conclusie: voor een acc. vorm van het lidw. zijn beslissend: een klinker, tweeklank, g, h, n, r, t en w. Voor een nom. vorm van het lidw. zijn beslissend: een b, d, k, m, v, z. Vóór een s komen beide vormen 7 maal voor.

Van Weel onderzocht het dialect van West-Voorne en kwam aangaande deze kwestie, voor dit moderne dialect tot de volgende conclusie: een n-vorm voor: b, d, g, h, l, n, r, s, t, z, vocalen. Een vorm zonder n voor: f, j, k, m, p, v, w. Van woorden beginnende met f, j, p, vonden we bij V. B. toevallig geen voorbeelden in ± 100 blz. tekst. Vergelijkende, zien we dat er gedeeltelijke overeenstemming in uitkomsten is. Alleen vóór b, d en z vinden we verschil, daar hier meestal geen n gevonden wordt bij V. B. Ook bij w is verschil. Bovendien moeten we opmerken dat de n niet steeds vóór bepaalde medeklinkers staat, maar dat er alleen van een zeker overheersen van vormen met n sprake is. Evenzo bij de vormen zonder n. Bij n, r en t alleen komen geen voorb. met n voor. Het aantal voorbeelden is echter klein. Ook ten opzichte van deze kwestie vertoont de taal van V. B. dus verscheidenheid.

TWEEDE HOOFDSTUK:

LETTERKUNDIGE INVLOEDEN: REDERIJKERS, DU BARTAS, DE CLASSIEKEN.

De vroeg-renaissancedichters braken met de REDERIJKERSTRADITIE. Van der Noot, Van Hout en anderen gaven het voorbeeld, door vertaling of navolging van werken van Franse en Italiaanse dichters. Zoals echter bij iedere nieuwe stroming het geval is, de oude traditie werkte door, ten dele doordat aanvankelijk, evenals bij de schilderkunst, alleen de vorm werd overgenomen, maar nog niet de geest der classieken werd begrepen, maar ook ten gevolge van het feit, dat de rederijkers evenals de renaissancisten streefden naar het ongewone, het vreemde. Daardoor vinden we als gemeenschappelijke trekken:

A. vooropgeplaatste genitieven: b.v.: B 107, dijns Hofs schoon tapijt, B 109, der menschen broosheyt, enz.

B. achteraan geplaatste adjectieven: b.v.: B 74, poelen vuyl, B 80, hovelingen trou, enz. Dit laatste is echter ook toe te schrijven aan Franse invloed.

C. kunstmatige buiging, zoals de s bij vrouwelijke substantieven, die door de Twee-spraack als juist werd erkend.

Het is te begrijpen dat V. B.'s poëzie kenmerken van oude en nieuwe opvattingen zal vertonen. Rederijkerskunstjes, als anagrammen, naamverzen, kreeftdichten, versmaadt hij niet, zoals uit het volgende blijkt:

Voorbeelden van anagrammen: Van den dichter in Den B., blz. 2: Sober, bli, simpel van hert; in Str., blz. 50: Sober, Simpel, bli van (leven), hert. Van Martine van Borssele in Str. blz. 49: Son, Sterren, Maen (zijn) al bi u (te vinden). Van Cornelis van Blyen-Burch in Str. blz. 49: Vre sal in u Borch blincken. Van Jacob Snouckaert in Den B., blz. 18: ô ô ic baeck na rust, en: Ic baan oock ruste, en op blz. 35 in het viervers: ô, ô ick baeck' na rust. Van Iohan van Duvenvoerde in het Dianae Lied: O Dianae houwen vriend.

Voorbeeld van een naamvers: In Str. blz. 51 staat met hoofdletters tweemaal Blienburch, in kruisvorm in de verzen 1812—1822. In de druk van 1611 met Latijnse hoofdletters tussen de Gotische letters, niet erg in het oog vallend, maar in de druk van 1614 duidelijker zichtbaar, op één lijn met cursieve hoofdletters.

Voorbeeld van een kreeftdicht: In Den B. blz. 26: Ons leven sy een snee, ys, nevel, sn0.

Ook rederijkerswoorden als adj. en adv. op -lick, komen nog bij hem voor. B.v.: B 69, lustiglick, B 130, constighlick, B 202, verscheydelick, B 408, tuylick, Str. 328, ongestadighlick, Str. 906, voorsichtighlijck, Str. 920, langh duyriglijck; schijnbare deelwoorden door middel van het praefix ge- afgeleid van subst.: Str. 790, hoogh-gebult, Str. 960, schoon ghemarmert, Str. 1668, veel-gheooghde; de stam van een ww. + -ich met de bet. van een deelwoord: B 468: luyd-schallich.

Wel versmaadt hij de meeste rederijkerseigenaardigheden als: dubbelrijmen, binnenrijmen, schaakberd, pronken met vreemde woorden. In zijn alexandrijnen

sluit hij zich echter weer aan bij de renaissance-dichtkunst. Hij volgt hierin de Twe-spraak, die deze maat aanbeveelt.¹⁾ Ook Matthijs de Castelein had in zijn Const van Rethoriken de wenselijkheid te kennen gegeven „regels mate te houden”, zonder echter over rythme te spreken. Hij telde alleen de lettergrepen (12 in regels met staand en 13 in regels met slepend rijm). De renaissance-dichters streefden daarentegen naar strengere regelmaat (de jambe-maat), zonder nochtans zich slaafs aan die regelmaat, die tot dreun kan leiden, te houden. Van der Noot, Van Mander en Van Hout leveren daarvan goede voorbeelden, terwijl Coornhert duidelijk zijn afkeuring uitsprak over:

't Volck, dat sich in haer selfs wet zoo wel behaecht,
Dat zij met wissel van voeten banden breyen,
Om vrye Rymers in hoor boeyens te leyen.

Van B's vers is in jambische maat (6 voeten) geschreven, maar hier en daar wijkt hij van deze maat af, zoals de dichter, die hem een groot deel van de stof voor zijn gedichten leverde, n.l. Du Bartas, regelmatig doet. In plaats van drie jamben komen dan meestal twee anapesten. Die variatie is natuurlijk een deugd.

Ook streven naar purisme en het vormen van neologismen, die de taal verrijken moeten, doet V. B. kennen als renaissance-dichter. Het zal in de eerste plaats wel Spieghel's Twe-spraak zijn, die aan het purisme niet vreemd is. Wel hadden voor Spieghel enige andere schrijvers een lans gebroken voor het „schuymen” van de taal, zoals Jan Utenhove, Jan van de Werve, Simon Stevin, Coornhert e. a., maar de Twe-spraak deed dit met meer nadruk en boekte meer succes.²⁾ Neologismen vond hij o. a. bij dichters van de Ned. Helicon, maar een bijzondere invloed moet Du Bartas gehad hebben, wiens Premiere Sepmaine zozeer door hem bewonderd werd, dat hij er, zoals boven is opgemerkt, heel veel aan ontleende.

De dichtertaal van V. B. draagt dus een eigen karakter, dat overeenkomst vertoont met die van de dichters van de Nederduytsche Helicon, van S. Heynsz., (die later de werken van Du Bartas vrij vertaalde) en met die van den jongen Vondel. Welk aandeel Du Bartas en de classieken gehad hebben, moge uit de volgende bladzijden blijken.

¹⁾ Zie diss. Kooiman, XLV vlg. en p. 158.

²⁾ De Vooy's, Gesch. v. d. Ned. Taal § 34.

DE INVLOED VAN DU BARTAS EN ENIGE SCHRIJVERS DER OUDHEID OP PHILIBERT VAN BORSSELEN.

A. Beekman wees reeds in zijn „Influence de Du Bartas sur la littérature néerlandaise” (diss. 1912), op de invloed van Du Bartas op V. B. Die invloed is, zoals schr. terecht opmerkt, merkbaar aan:

1. De taalverrijking volgens het systeem van Du Bartas, dus aan het vormen van woordkoppelingen, onomatopöia, omschrijvingen, oorspronkelijke beeldspraak, het maken van woordspelingen en vergelijkingen.

2. De predikende toon.

3. Zijn gevoel voor de natuur.

Voorbeelden van deze eigenaardigheden volgen hier.

Woordkoppelingen in Den Binckhorst.

56 Een Morgen-groeters vloed, uit Vergilius, Georg. II. 462 salutantum undam; 72 een schoon-gebloemt tapijt, un manteau tout damassé de fleurs, Sepm. III, 854, le doux flairant tapis, Sepm. V, 131; 161 steert-proncken; 197 een dicht-getackten boom; 234 soet-reuckigh cleed, le doux flairant tapis, Sepm. V, 131; 239 lijf-verwigh; 242 veel-gespickelt blat; 275 blom-drachtigh veld, des champs porte-fleurs, Sepm. II, 472; 285 bloem-vrybuyters; 286 honingh-rapers; 314 soet-vloeijgh lied; 309 honigh-werck; 315 const-rijckelick; 357 eygen-batigh; 371 soet-vloedigh; 381 wyt-gespannen; claer-doorschijnigh; 392 Vliegh-vanger; webbe-spinster; 417 snel-gewieckte scharen, le peuple volant, Sepm., VII, 86; 445 Putoor fraey-gepleckt; 451 bywoonder; 451 spille-been; 487 t'snel-locht-drijvigh Rot, le peuple volant, Sepm., VII, 86; 495 t'fraey-gehulde Land; 497 water-grachten; 503 wolle-drachtigh vee, le mouton porte-laine, Sepm. II, 162; 523 groen-verwigh; 542 hel-vlammich blaken; 548 dicht-bladigh; 588 wind-baer; 647 lang-halsich vat; 691 trip-trappende, qui trépigne, Sepm. IV, 640; 701 rouw-bastich hout; 713 wassen-rijck; 714 soet-geurigh seem; 855 weder-wijs; 859 roud-gespannen locht; 1017 Treurdicht; 1043 corendrachtigh land, la terre porte-grains, Sepm. III, 850; 1169 wt-stedsche rust; vgl. v. d. Mijl, vert. van Horatius, Epodon, ode 2: uytstedsche hutte.

Woordkoppelingen in Strande.

5 half-vissche scharen; 19 scherp-gestaelt; 111 het blau-geschubde Vee, peuples escaillez, Sepm. V, 22; 115 hard-ghebeckt; 321 hoogh-getoonde lieden; 324 luydheesche keel; 325 cort-begrijp; 644 wijd-beroemd; 726 honingh-soecker, l'essaim donne-miel, Sepm. VII, 556; 722 sterren-kijcker; 776 Oosten-wind schud-clip, un souffle brise-roc, Sepm. IV, 644; Noorden-wind schip-breker; 776 Westen-wind baer-storm, Suyden-wind nat-leker; 787 vier-paerdigh Crat; 982 snel-voord-vliegend'hout; 1009 scharp-ghebulte dack; 1280 wind-voord-vliegend' hout; 1052 tweegheslangde roed; 1051 hiel-vleugels.

Onomatopoeia in Den Binckhorst.

425—429 De lustighe Leeuwerck dy haer getiere-liere/ Hier cierlick tiereliert, end met een fiere swiere / Al tierende sick stiert te lochtwaert, end versiert/ Een vreuchdigh lied (ontleend aan Du Bartas); 433 gesirck; 444 brekekekekexs coaxs (zie woordenlijst); 450 cry cry; 691 in de pers trip-trappende (qui trépigue, Sepm. IV, 640).

Omschrijvingen en beeldspraak in Den Binckhorst.

72 schoon-gebloemt tapijt = het bloemrijke veld; 73 suyver Cristalijn = water; fleuves crystallins, Sepm. V, 130; 74 t'Stadsche doncker glas = de vuile donkere waterspiegel der stadsgrachten; 107 dyns Hofs schoon tapyt = de prachtige plantengroei in uw tuin; 155 schoon ghevedert Volck, troupeaux emplumez, Sepm. VI, 1024, le peuple volant, Sepm. VII, 86; 170 s'land-mans trou ure-werck = de haan, horloge du paysan, Sepm. V, 831; 188 bly groen-verwigh cleeed met bloemen schoon geboordt, l'esmail fleuronné d'un tapis verdissant, Sepm. IV, 217; 235 soet-reuckigh cleeed, le doux flairant tapis, Sepm. V, 131; 285 bloem-vrybuyters, honigh-rapers, l'essaim donne miel, Sepm. VII, 556; 258 De Goddelicke Son des gerechtheys; 289 des Hemels clare lamp, clair brandon, Sepm. I, 483, lampe de l'Univers; Sepm. I, 485; 325 der liefden Moeders beeld = Venusbeeld; 371 d'Atheensche Musa = Xenophon, Muse Attique, Sepm. VII, 620; 392 Vliegh-vanger snel = spin; Webbe-spinster vlijtigh; 402 Dijns blom-hofs voorstanderss' = Flora; 417 snelgewieckte scharen, le peuple volant, Sepm. VII, 86; 451 vogel tongeloos, bij-woonder van den Nyl; 452 de lange spille-been, pelgrim van meenigh mijl; 453 des winters balling vroed, dood-vyand van de slangen; 454 End trouwe clapper-man, (451—455 = de ooievaar); 465 der lenten seecker bood = zwaluw; 477 lochtich Tuymelaer = zwaluw; 493 Dijns Boomgaerds wit tapijt; 496 een groenen rock = het gras of de plantengroei; 515 t'blau-geschubde vee, bandes escaillez, Sepm. V, 423, peuples escaillez, Sepm. V; 518 t'gevlimde rot; 521 der lichten Prins, prince des flambeaux, Sepm. VII, 426; 525 een gelen rock (waarmee de aarde bekleed is); 526 sijns hoofs vergulde hayren = de zonnestralen; 527 blinkende aenghesicht (van de zon); 529 de wind be-aessem t'nuchter hoofd; peerl = dauwdruppel; 530 oogh (van Aurora); 533 Sons constigh pinceel; 533 goude schichten = stralen van de zon; 536 des eeuwicheys bly licht end over-schoone jeucht; 538 Des levens droeve nacht, s'werlds valsch behagen; 539 Hond-sters dulheyt; 541 de water-beken met hare dorre kaken; 545 vensters = openingen in de hagen; 549 de sorch ontsluypet; 565 d'Hoovaerdige Couwoerd hier wtstreckt haer dicke swanger lijf; 573 een blaes blaest den adem wt; 613 een ronden danse breyen; 620 schicht (van de liefde); 630 Cristal = water; kele (van de fontein); 642 soo't in dijnen schoot met goude druppels regent; 645 vierich Crat = de zonnewagen, L'ardante charette, Sepm. VI, Le char flamboyant, Sepm. I, 479; 647 tranen = waterdruppels; schreyt = uitgiet; 648 dorstich land; 651 sijn haestigen voetstap reppen; 659 s'lochts snelle Borgerij; 661 stomme swimmers = vissen, camus nageur, Sepm. V, 420; 667 snel-vedrich Volck, peuple volant, Sepm. VII, 86; 685 s'Hemels opper-licht, glinsterigen wagen; 687 Pomona vult haer voor-schoot; 690, 691 Autumnus in de pers triptrappende; 700 het rouw-bastich hout is begordt; 701 een gouden bol = een appel; 703 de

wijnstock faelt niet in zijn plicht; 707 s'herten vrolickheyt; 723 oogh (van de zon) = oeil du monde, Sepm. I, 455; 726 eene blinde Snep; 737 styf-geborstelt hooft met hysel optoeyet (gezegd van de winter), l'hiver au lieu de fleurs se pare de glaçons; Sepm. IV, 642; 738 de winter bestroyet sijnen calen rock met meel-wit stof, que la troupe des monts de farine couverte, Son blanc habillement ne change en robe verte, Sepm. IV, 615; 739 waterigh Cristal = ijs, l'eau pend, Sepm. IV, 643; 740 de coude vanght mensch en beesten; 749 Dijn studeer-camer dy behoedet; 750 ghy voedet met Godes woord dijn herte; 752 een boeck wijst der deuchden pat aen; 759 dijne pen staeckt des Winters onlust; 760 vernoecht dijn bedroefden geest; 763 des lochts end tongen Kind = Echo, Echo fille de l'air, Deuxieme Sepm. I, 91; Echo d'oude Klappay, Ovidius, Met. L. I, 357, 360, vocalis nymphe, garrula; 775 Vulcani glinstrigh oogh = vuur; 776 Bacchi edel gift, Bacchus et Vulcan, corrigent la froideur, Sepm. IV, 645, 646; 778 boet sijn genooden lust; 779 sijn voor-hooft ontfronst, sijn herte wts pant; 783 s'Pleyt-huys bangh gerucht; 815 hofsche saussen = vergif; 818 Bacchi sorgloose tranen; 819 Cereris schoon gift; 849 de wereld draget een wolfshert en lams gelaat om, Juvenalis, Fallit enim vitium specie virtutis; 860 van waer de Son oprijst = het Oosten; end waer sij slapen gaet = het Westen; 865 Wt wat hoek Aeolus den toom der sneller winden sal lossen of inbinden; 869 wreeden grim van den Noordenwind; 871 de coude treckt t'land een witten rock aen; 872 bedeckt de wateren met een glatte brug; 873 s'werlds heete Post = de zon, flamboyant courrier, Sepm. II; 881 stale schoenen = schaatsen; 881 het clare marmer = ijs; 884, 885 ijssleden door-ploegen d'effen ruggen van den geboeyden stroom; 885 t'nieu-boren kind (het ijs) baert sijn moeder (t water) weder; 922 s'aerdrijcks milden schoot, la féconde poitrine, Sepm. V, 670; 950 wraeck-gierigh stael; 1016 eendracht trouwen band; 1066 het Godlick licht; 1065 sond's boeyen; 1081 vonckskens claer des Godheys; 1088 blinden stap; 1094 de vrecke tijd; viermael zeven, vgl. quatre fois douze, Sepm. IV, 191; ledigheyt (gepersonifiëerd); 1174 trap der eeren; 1185 de leste uyr beschynt dijn compas.

Omschrijvingen en beeldspraak in Strande.

5 half-vissche scharen = de tritons; 125 het soute bruis, baveuses eaux, onde salée, monde salée, Sepm. V, 86, 8, 428; 734—736 het hatelick gheblaf des boosen lastermonds; 1235—1237 soute vloedten des harden tegen-spoeds; 1455 hoogh ghe-crolde blauw = de zee; 1453 veul-geverwde Boogh = regenboogh; 1668 het veul-gheogde want = het net.

Woordspelingen in Den Binckhorst.

500 Constichlick sonder const, un art sans art, Sepm. IV, 378; 510 een costeloosen cost; 573, 576 een blaes blaest den adem wt; 615 een maet sonder maet; 736 Windheer (winter); 827 versteurlicke Steur; 851 de wereld magh met recht een werreld hieten; 1069, 1070 verbastaerd: na den bast aerd (Invloed van de Twe-spraak); 138—142, 148—152 namen van bloemen met een woordspeling; 1135 Flora noodt dy t'haren Hove (Hof = tuin en verblijfplaats van de vorstin).

Woordspelingen in Strande.

145 groene jeugd = jeugdig groen; 928 win-teer; 929 Windheer.

Vergelijkingen in Den Binckhorst.

85 den Haen is t'hel blasoen, le coque empennaché la diane lui sonne, Sepm. III, 941; 499 als in een spiegel claer; 773, 774 wiens eerbaerheyt onder de Maechden luystert gelijk de volle Maen der sterren licht verduystert; 844 t'snoo geld coopman is van 't Recht end Eerbaerheyt; 876 Ons leven sy een snee, ys, nevel sno gelijk; 1087 t'minste schepsel kan zijn een wendel-trap.

Vergelijkingen in Strande.

Zie vss 1106—1114; 1118—1128; 1166—1195 enz. (meestal Homerische vergelijkingen).

De predikende toon in Den Binckhorst en Strande.

Hiervan kan men gemakkelijk vele voorbeelden vinden; in D. B. in verband met de verheerlijking van het buitenleven en in Str., het leerdicht, in verband met het leven der zeedieren, dat een uitgangspunt is voor moralisatie.

Van Borssele's gevoel voor de natuur.

Dit blijkt uit zijn voorkeur voor de pastorale en de dichterlijke beschrijving van de schelpen.

Hierbij voegen we als vierde punt van overeenkomst met Du Bartas, dat de door Beekman genoemde classieke kenmerken van Les Sepmaines, ook gelden voor Van B's werk. Deze classieke kenmerken zijn:

- a. De maat is de alexandrijn, zoals hij die vond bij de Pleiadendichters en onze vroeg-renaissancedichters. In de Twe-spraack, wordt deze maat aanbevolen (zie boven p. 135 en 136).
 - b. V. B. gebruikt afwisselend mannelijk en vrouwelijk rijm, eveneens volgens het voorbeeld van De Twe-spraack.
 - c. De verheven toon.
 - d. De regelmatige bouw. Deze geldt in het bijzonder voor Strande. Dit gedicht begint met een aanroeping van Neptunus, zoals La Première Sepm. aanvangt met een aanroeping van God. Vervolgens geeft V. B. aan, welk onderwerp hij zal behandelen, wat Du B. eveneens doet. Een smeekbede om inspiratie, vinden we in Strande en La Pr. Sepm. Dan volgt in beide werken de uitwerking van het thema, dat is aangegeven. (Zie volgende blz.).
 - e. De goddelijke macht, die de deus ex machina van de classieken vervangt, n.l. het thema: God zich openbarend in al het geschapene, wordt in de werken van beiden naar voren gebracht.
 - f. Het natuurgevoel, dat boven reeds genoemd is.
- Natuurlijk zullen ook de classieken zelf rechtstreekse invloed uitgeoefend hebben op V. B., die werken van Ovidius, Vergilius, Horatius, Juvenalis e. a. kende, zoals blijkt uit de Latijnse citaten in Den Binckhorst, die hij, zoals me na onderzoek is gebleken, ontleende aan deze dichters en uit rechtstreekse vertaling of paraphrasering van classieke versregels in de gedichten zelf.

g. Mythologische namen, waarvan V. B. echter een veel bescheidener gebruik maakt dan Du B.

Dat de invloed van Du Bartas op V. B. groot is, bleek me bij nauwkeurige vergelijking van V. B.'s werken met *La Première Sepmaine* van Du B. Onze dichter vertaalt woordelijk of vrij, vele versregels, ook uit sommige classieken, die we in de volgende regels zullen noemen.

I Strande en *La Première Sepmaine* ¹⁾, en andere werken.

Str. 1—7 bevat een aanroeping van Neptunus, die de zee beheerst, *Sepm. I, 1—3* een aanroeping van God, als de ware Neptunus:

Toy

Qui vrai Neptune, tiens le moite frein des eaux.

Vgl. Str. 3: Vorst des asuren Velds, met *Sepm. III, 11: Roy des champs flottants* en *Sepm. IV, 134: l'azure Neptune*, en Str. 3: den natten toom, met: *Sepm. I, 2: le moite frein*, en loss' eens den natten toom, met *Sepm. I, 4: lasche la bride*.

Str. 7—11 geeft het onderwerp, waarover het gedicht zal handelen, aan en 11 en 12 bevatten een smeekbede om inspiratie. Vgl. *Sepm. I, 5—10* met dezelfde inhoud:

Esleve à toy mon ame, espure mes esprits,
Et d'un docte artifice enrichi mes escrits.
O pere, donne moy que d'une voix faconde
Ie chante à nos neveux la naissance du monde.
O grand Dieu, donne moy, que i'estale en mes vers
Les plus rares beautez de ce grand univers.

Str. 8: gheslasen huys, is te vergelijken met: *Sepm. V, 130: fleuves crystallins* en *152: le crystal des eaux*.

Str. 11; baren-schuym, vgl. *Sepm. V, 86: baveuses eaux*.

Str. 13—61 handelt over de goud dorst der mensen, evenals *Sepm. V, 665—700*.

Str. 24—31 is bijna woordelijk vertaald uit *Sepm. V, 679, 684, 694—700* (Du B. ontleende zijn stof aan Ovidius, *Metam. I*; de verzen van V. B. stemmen overeen met die van Du B.). Hier volgen de genoemde verzen van Du B.:

665 A l'isnel escadron de ces voleurs volans,
Se ioint l'Indou Grifon aux yeux estincelans,
A la bouche aquiline, aux ailes blanchissantes,
Au sein rouge, au dos noir, aux griffes ravissantes,
Dont il vaguerroyant et par monts et par vaux
670 Les Lyons, les Sangliers, les Ours et les Chevaux:
Dont il fouille, pillard, la feconde poictrine
De nostre bisayeule, et là dedans butine
Maint riche lingot d'or, pour apres en plancher
Son nid haut eslevé sur un aspre rocher:

¹⁾ De jours van *La Pr. S.* worden aangeduid met een Rom. cijfer, de versregels met Arabisch cijfer. *Sepm.* = *La Première Sepmaine*, ed. 1608.

- 675 Dont il defend hardi, contre plusieurs armees
 Les mines par sa griffe une fois entamees,
 Se despitant qu'à tort les convoiteux humains
 Iettent sur ses thresors leurs larronnesses mains.
 O Grifon, puisses-tu si vaillamment combatre
 Pour ce mortel venin que nostre ame idolatre:
 680 Puissent avecques toy les Dardoises¹⁾ fournis
 Si bien veiller pour l'or en leur garde commis,
 Qu'on perde desormais toute esperance d'estre
 Maistre de ce metal qui maistrise son maistre.
 Exécrable poison, pour qui nous penetrons
 685 L'antre obscur de Pluton: pour qui nous esventrons
 Nostre mere nourrice, qui vivans dans les mines
 Des clapiers malcindrez attendons les ruines:
 Et non contens des biens qu'elle produit dehors,
 D'un sacrilege fer deschirons tout son corps.
 690 Pour qui nous recherchons outre la Taprobane²⁾
 A travers mille mers une autre Tramontane,
 Et despitans la rage et des vents et des eaux,
 Descouvrons chaque iour des mondes tous nouveaux,
 Pour qui, las! si souvent le frere vend son frere,
 695 Le pere vend son fils, et le fils vend son pere,
 L'ami vend son ami, l'espouse vend l'espoux,
 Et l'espoux vend l'espouse. He! que ne vendrions-nous,
 Pour fournir aux souhaits d'une avarice extreme,
 Puis que pour un peu d'or nous-nous vendons nous mesme?

Vgl. kantt. Str. 14—20 met kantt. Sepm. V, 684—689: Detestation de l'avarice et amour d'argent. Vgl. kantt. Str. 55—68 met Sepm. p. 496, aant. 35: Grifon. Plin. au 7. livre cha. 31. Vgl. kantt. Str. 14: Moeder, Voester, met Sepm. V, 686: mere nourrice.

Vgl. resp. van Str. en Sepm.: 15, 16 met 688 (ook milden schoot met 670: la feconde poitrine); 17, 18 met 670, 671; 17 (moeder en lende) met Sepm. III, 766 (mere) en 767 (son flanc); 19 (met klauwen scherp gestaelt) met 668 (griffes ravissantes) en 689; 20 (haer inghewant door-wroet) met 685, 686 (nous esventrons nostre mere nourrice); 20 (jae levend sick ghedaelt) met 684 (nous penetrons l'antre obscur de Pluton) en 686 (vivans); 22 (schadelick vergift) met 684 (exécrable poison) en 679 (mortel venin); 24—31 met 679, 684, 694—700; 29 (den vrecken mensch) met 676 (convoiteux humains); 35 met 691, 692; 39 met 693; 56 met 669; 57, 58 met 665, 680, 681; 58—61 (maer dese grage Gieren) met 677 (convoiteux humains) en 678; 60 (nest) met 674 (nid); Str. 81 (Maer sacht O Musa, sacht) met Sepm. I, 76: Tout beau, Muse, tout beau en II, 369: He! ma Muse où vas tu? 82 (voester-moeders borst)

¹⁾ Dardoises = Dardanisch. Vgl. Plin. 1. 11. c. 31: Indicae formicae aurum ex cavernis egerunt terrae in regione Septentrionalium, qui Dardae vocantur.

²⁾ = Sumatra.

met Sepm. V, 671 (il fouille la feconde poitrine) en V, 686 (notre mere nourrice); 83 vlg. bevat een waarschuwing voor de gevaarlijke zee. De Muze moet „slechts des oevers roef afmalen“, Sepm. I, 76 vlg. waarschuwt er voor de „profond Neptune“ (= God) niet te diep te peilen, zich niet in de „diepe zee“ te wagen met zijn beschouwingen over God's drie-eenheid, „costoye la rive“ (83); De idee: God gekend uit zijn werken, vindt men o. a. in Sepm. I, 11: Donne moy qu'en son front ta puissance ie lise (son = de l'univers) en in I, 133: Se rend comme visible es œuvres de ses mains. Vgl. hiermee Str. 93. Vgl. Str. 98 vlg. en de kantt.: De onderlinge ghemenschap der vier Elementen, met Sepm. II, 47 vlg. en Str. 99 met Sepm. II, 277, 280:

Le feu, comme leger,
 gagne le lieu plus haut:

Vgl. Str. 100: Daer nae de dunne Locht, met Sepm. II, 238: l'air chaud et liquide. Str. 100: de swaer' Eerd neerghedaelt, met Sepm. II, 275, 276:

. la lie et bourbe de ce Tas,
 à plomb descend en bas,

Vgl. Str. 101: t'vochte Meyr, met Sepm. II, 237: L'onde froide-humide. Str. 102: op sijn eyghen plaets, met Sepm. II, 263, 264: un siege limité, propre à leur quantité. Str. 103, 104: met een getrouwen band, die alle tsaem verknocht, met Sepm. II, 245, 246: le nœud du sacré mariage, Qui joint les Elements. Str. 104: in sijnen vasten stand, met Sepm. II, 263, 264: un siege limité, propre à leur quantité. Str. 106 met Sepm. II, 307—309: l'air comme humide chaud, Se joint par sa chaleur à l'element plus haut. Str. 111: het blau-geschubde Vee, met Sepm. V, 22: Les peuples escaillez en II, 319: des troupeaux escaillez en 423: bandes escaillez. Str. 112: End longeloose Volck, met Sepm. II, 342: des peuples sans poumons. Str. 137—143, met Sepm. V, 714—726:

Et celui qui bastit, environ le solstice,
 715 Ioignant les flots marins un si ferme edifice,
 Que l'homme en qui reluit le flambeau de raison,
 Ne sçait ni demolir ni bastir sa maison.
 Tant qu'il fait dans le nid sa tranquille demeure,
 La Sicilide mer tousiours calme demeure:
 720 Car Aeole craignant de noyer ses poussins,
 Ne trouble, casanier, nul des golfes voisins.
 Le pirate, qui n'a pour maison qu'une barque,
 De ses couches le iour en son calendrier marque,
 Et le riche marchant commence de ramer
 725 Soudain que l'Alcyon niche dans la mer.

Vgl. Str. 156: T'groot Amphitrijtsche veld, met Sepm. II, 288: Amphitrite (= de zee) en V, 478: le dos d'Amphitrite en V, 726: l'ondeuse pleine; Str. 157, 158: Roos, Meloen, Doren, Klissen, alsen, druif, eyck, met Sepm. V, 38, 39: sa rose, son melon, hortie poignante, raisin en Deuxième Sepm. I, 545: chesne marin; Str. 161, 162: sijn Leeu, sijn Peerd, met Sepm. V, 43: son lyon, son cheval; Sijn Yser-Vercken

(egel) met Sepm. V, 42: herisson; Str. 162: sijn Ram met Sepm. V, 42: son belier; Str. 162: sijn Elephant met Sepm. V, 43: son elephant; Str. 162: sijn Vercken met Sepm. V, 42: son pourceau; Str. 163: sijn draeck met Sepm. V, 63: Chimere; Str. 164: sijn Man met Sepm. V, 42: son homme; Str. 165: een gheschoren Paep met Sepm. V, 44: son moine et son prelat; Str. 166: Na eenen fellen storm aen t'Noordsche strand gevanghen met Sepm. p. 439, aant: durant une tourmente fut prins en la Mer de Norvegue un poisson monstrueux (zie de aant.); Str. 167: Pluym end schoone veders met Sepm. V, 53: des pennaches; Str. 172: naeld met Sepm. V, 52: aiguilles; Str. 172 spit met Sepm. V, 52: des vroches; Str. 173: hamer met Sepm. V, 53: des marteaux; Str. 173: saech met Sepm. V, 55: des scies; Str. 174: mes met Sepm. V, 58: couteaux; Str. 174: pen met Sepm. V, 58: plume; Str. 174: inckt met Sepm. V, 58: calemars garnis d'ancre; Str. 174—179: op sijne Rollen stellen (door de „blauwe Godt") met Sepm. V, 55—59:

..... comme si Neptune
Tenoyent registre ouvert, Nature fit sous l'eau
Des calemars garnis d'ancre, plume, et cousteau.¹⁾

Str. 175: zie de aant. bij vers 175 (kantt.); blauwe God. Vgl. Sepm., p. 5, aant.: de couleur blanc. Str. 176: vgl. Sepm. V, 423: bandes escaillez, overeenstemmende met: glat-gheschubde rot. Vgl. Str. 190: soute veld met Sepm. V, 295: onde salee, en 428: le monde salé. Str. 205—218 bevat een beschrijving van de verscheidenheid der schelpen vergeleken met de inktvis (Veel-voet), die „thien mael op een stond een ander verw" krijgt en de „Weyfeler Protéus". Vgl. Sepm. II, 208—211, waar over „le changement continuel du monde" gesproken wordt:

Plus que n'est un Protee, et plus qu'encor ne sont
Les Poulpes cauteleux, qui sur l'ondeux rivage
Changent, pour butiner, chaque heure de visage,

We zien bij Du B. de veel-voet (poulpe) en Proteus, evenals bij V. B. in één vergelijkend genoemd.

Vgl. Str. 245—261 met Sepm. V, 59—71:

- Comme un peintre excellent, pour s'esbatre, ore tire
60 Un gentil Adonis, ore un bouquin Satyre,
Ore un Cyclope enorme, ore un Pygmee Indois,
Et ne travaille moins son esprit et ses doigts
A quelque fois tirer une horrible Chimere,
Qu'à peindre les beautez de l'honneur de Cythere:
65 Tout ainsi l'Eternel afin que les humains
En la diversité des œuvres de ses mains
Admirassent sa force, et qu'ils eussent des marques
Pour pouvoir discerner de la mer porte-barques
Les moites citoyens; en formant l'univers.
70 Chasque espece scella d'un cachet tout divers.

¹⁾ Cousteau, om de veren pen te maken en te versnijden.

Vgl. met: De schilder: un peintre; met: uyt zijn cluchtigh hoofd: pour s'esbatre; met: Reus: Cyclope; met: dwergh: Pygmee; met: Pan: Satyre; met: Vulcans schoone Vrou (Venus): Cythere (Venus). Hier vindt men ook dezelfde tegenstelling, lelijk: mooi. Vgl. Str. 250 met Sepm. V, 59, 60: tire un satyre, Str. 252 met Sepm. V, 62, 63, 64 en Str. 255, 256 met Sepm. V, 65, 66, 67.

Vgl. Str. 333: gevlamt Gespan, met Sepm. IV, 528, 529: ton char porte-lumiere; Str. 333: t'bracke water, met Sepm. V, 8: l'onde salee; Str. 370: t'groot Al, met Sepm. II, 476 enz.: ce Tout; Str. 371: Des Hemels claeerste torts, met Sepm. I, 474: clair flambeau en 483: un grand flambeau en 485: lampe de l'Univers; Str. 371—375 met Sepm. II, 469—473:

Ce flamboyant courrier, dont la perruque blonde
Redore chasque iour, or l'un, or l'autre monde,
Attire incessamment deux sortes de vapeurs
Et des champs ondoyans et des champs porte-fleurs.

Vgl. 371: post en 372, met Sepm. IV, 507: Postillon, qui iamais ne vois fin à ta course. Vgl. Str. 378: s'weereids groote keers, met Sepm. I, 485: Lampe de l'Univers. Vgl. de beschrijving en de invloed van de maan in Str. 379—387 met Sepm. IV, 435—441, 647—652 en met Str. 1592—1606, n.l. Str. 379 met Sepm. IV, 647:

O le second honneur des celestes chandelles

Str. 380 met Sepm. IV, 648:

Assuré calendrier des Fastes eternelles

Vgl. Str. 381: d'heerscherse van de zee, met Sepm. IV, 649: Princesse de la mer; Str. 381, 382: die t'elcke maend verwandelt

Haer dobbelhoornich hoofd end alle dinck verhandelt,

met Sepm. IV, 652: ton front inconstant, en IV, 436: l'accroist et décroist de l'estoille cornue; Str. 383: fackel, met Sepm. IV, 649: flambeau; lief-getal, met 650: aime-paix; Str. 384: Met zijn ontleende vier, met Sepm. IV, 658: Reiette la clarté du Soleil ton espoux; Str. 385, 386, met Sepm. IV, 436—441: Par l'accroist et décroist de l'estoille cornue: croist la baveuse cher dans les huitres flotantes; Str. 421—423, met Sepm. VII, 511—516:

He! peux-tu contempler l'estroite sympathie
Qui joint le blond Soleil et la blonde Clitie,¹⁾
Sans penser qu'il nous faut imiter tous les iours
Du Soleil de iustice, et la vie, et le cours?

Vgl. Str. 517, 518: Dat t'hoofd by syne mage . . . draget, met Sepm. V, 71—74:

Les uns, comme le Poulpe et la Seiche, verse-ancre
Ont le chef pres des pieds: d'autres comme le Cancre
L'ont dessus l'estomac

¹⁾ Clitie fut changee en la fleur nommee Soulci iaune comme fin or (Ovide Metam 4).

Overigens is het verhaal over de kreeft ontleend aan Plin. lib. 9. c. 31 en Gesn. lib. 4. Hist. Pisc., zoals de kantt. vermeldt. Bij Du B. vindt men dit verhaal niet. Vgl. Str. 554—565, met Sepm. V, 806—816:

Si ie ne suis trompé, i'entens crier la Grue,
 Qui ia desia voudroit escrire dans la nue
 Le fourchu charectere; et monstret aux soudars
 Par son beau reiglement le dur mestier de Mars.
 Car lors que les troupeaux des Grues abandonnent
 Le froidureux Strymon, et qu'en Automne ils donnent,
 Trefves aux Nains du Nord, pour s'en aller trouver
 Sous le Lybique Autan un plus clement hiver,
 Un capitaine vole au front de chaque troupe,
 Qui les cieux aisément de sa pointe entrecoupe:

Vgl. Str. 556, 557, met Sepm. VII, 590—595, waar van ganzen hetzelfde verteld wordt als door Du B. van de kraanvogels:

Les oyes qui passant de Cilice le mont,
 Portent et nuict et iour dans leur bouche criarde
 Pour un muet baillon une pierre qui garde
 Que des aigles du Nord les troupeaux ravissans,
 Ne descouvrent le vol de tant d'oiseaux passans.

Vgl. voor de kantt. in Str. bij 555 vlg. Du B. p. 511, aant. 61: Strymon. C'est une riviere du pays de Thrace. Elle est hantee des Grues, qui sentant l'hiver approcher, se retirent en pays plus chauds.

Vgl. Str. 565—577, met Sepm. V, 212—220, waar van de ozene (poliep) verteld wordt, wat V. B. over de kreeft meedeelt. V. B. putte echter uit Oppian. 1. 2. de pis., welke bron Du B. niet noemt.

Str. 657—670 toont grote overeenkomst met Sepm. V, 366—386. Toch moet V. B. ook de door hem genoemde bronnen hebben geraadpleegd, daar Du B. niet de juiste plaats bij Aristoteles noemt en V. B. wel en de laatste bovendien Oppian Oppian vermeldt, dien Du B. niet noemt. Verder noemt Du B. Rondel. 1. 18. c. 12 en V. B. 1. 18. c. 11. Hier volgt Sepm. V, 366—386:

Ici ie me tairoy: mais le marin Hermite
 Me force d'alonger ce chant par son merite,
 Car le Seigneur, qui veut se couvrir de rampars
 Contre l'ire du Ciel et la fureur de Mars,
 370 Achete chèrement du future edifice
 Et la riche matiere et le docte artifice.
 Mais lui sans acheter pierre, fer, chaux, marrain,
 Le dos du manouvrier, ni du maçon la main,
 Sans emprunter maison, sans payer nul loage,
 375 Se loge seurement. Car s'il trouve au rivage
 Quelque commode toict, dont le seigneur natal
 Soit ia depossedé par le decret fatal,

Se mussant là dedans, il prend l'investiture
 Du domicile acquis par le droit de nature,
 380 Qui veut qu'un bien sans maistre apartiene à celui
 Qui l'occupe premier. Dans ce nouvel estuy,
 Ou plustost dans ce bers, il passe sa ieunesse:
 Puis croissant tout ensemble et d'aage et de sagesse,
 Prend un plus grand logis, pour passer là dedans
 385 Dessus l'azur salé le reste de ses ans.

Vgl. Str. 726, honingh-soecker, met Sepm. VII, 556: l'essaim donne-miel.

Vgl. Str. 760—830 en 888, 889 over „het wonderlic Vischken, Echineis”, met Sepm. V, 388—416:

Si tu veux en ses faits admirer le grand Roy
 Des climats ondoyans, Muse, contente-toy
 390 D'un des moindres poissons qui peut rendre notoire
 Du grand Roy de la mer et la force et la gloire
 Que les vents forcenez s'assemblent tous en un,
 Que secourus du flus ou reflux de Neptun
 Ils choquent une nef, et que la force accorte
 395 De cens longs avirons leur face encor escorte,
 La Remore fichant son debile museau
 Contre le moite bout du tempesté vaisseau,
 L'arreste tout d'un coup au milieu d'une flote
 Qui suit le vueil du vent et le vueil du pilote
 400 Les resnes de la nef on lasche tant qu'on peut,
 Mais la nef pour cela, charmee ne s'esmeut,
 Non plus que si la dent de maint ancre fichée
 Vingt pieds dessous Thetis la tenoit acrochee:
 Non plus qu'un chesne encor qui des vents irritez
 405 A mil et mille fois les efforts despitez,
 Ferme, n'ayant pas moins, pour souffrir ceste guerre
 De racines dessous, que de branches sur terre.
 Di nous, Arreste-nef, di nous, comment peux-tu
 Sans secours t'opposer à la iointe vertu
 410 Et des vents, et des mers, et des cieux et des gasches
 Di nous en quel endroit, ô Remore, tu caches
 L'ancre qui tout d'un coup bride les mouvemens
 D'un vaisseau combatu de tous les elemens?
 D'où tu prens cest engin? d'où tu prens ceste force,
 415 Qui trompe tout engin, qui toute force force?

Vgl. ook Str. 776 met Sepm. IV, 644: un souffle brise-roc esvente la Scythie. We zien dat gehele verzen min of meer letterlijk vertaald zijn. Toch raadpleegde V. B. ook Plin. 1. 9. c. 25. Hij geeft op: c. 15, maar dit is verkeerd. Hier vond hij de geschiedenis van den Tyran en van het vischken Echineis. Du B. zegt niet dat het dier zich soms aan het roer hecht. V. B. vond dit bij Plin. (1. 32. c. 1): „invenire

adhaerentem gubernaculo". De verschillende meningen over deze „Schip- toveraer" (808—812) vond hij bij Plin. 1. 9. c. 25.

Vgl. Str. 792, s'Hemels voute, met Sepm. III. 14: voutes estoillees; Str. 831 met Sepm. V, 220—244. Niets wijst echter op ontlening, al heeft Du B. het over dezelfde eigenschap van deze vis. Oppian is de bron, zoals V. B. ook vermeldt. Str. 832. Basilisc, is ontleend aan Aelian, 1. 2. c. 5. 7. (en niet aan c. 57, zoals bij V. B. staat). Aelian spreekt „de serpentibus qui Basilisci vocantur". Ook Du B. behandelt in Sepm. VI, 166—169 de Basilic. Blijkens de vorm Basilisc, met een s, raadpleegde V. B. Aelian.

Vgl. Str. 864: glas-Rivieren, met Sepm. V, 130: fleuves crystallins en V, 152: le crystal des eaux; Str. 864, 865, met Sepm. V, 151, 152:

Dans le crystal des eaux qui d'un cours eternel
Se roulent par les champs vers le soin maternel

V. B. verving „soin maternel" door „vader", omdat in het Fra. mer vr., maar in het Ned. oceaan m. was. In Ecclesia, in de marge vermeld, staat dit beeld van de terugkeer tot de vader of moeder niet, zodat de ontlening aan Du B. duidelijk is.

In Str. 880—884 staat, dat God in zijn werken moet geprezen worden. Vgl. Sepm. I, 97—103:

Ceste Trinité
. bastit un edifice,
Qui beau, qui grand, qui riche, et qui plein d'artifice,
Porte de son ouvrier empreinte en chasque part
La beauté, la grandeur, et la richesse et l'art:
Louangeassent l'Ouvrier, en louant son ouvrage.

en V, 112:

Str. 901, kantt.: Ceres enz. is een vrije vertaling van Sepm. p. 308, noot 17: Elle est souvent prinse par nostre poete pour celle qui a inventé le labourage et les semailles. Les anciens Payens mirent Ceres au rang de leurs dieux, ayant esté estimee la premiere qui aprint à semer, cueillir, moudre et pastisser le pain, pour les hommes qui vivoient d'herbes et de gland, comme chante Vergile au I des Georg.

Vergel. Str. 902—905, met Sepm. IV, 623—631:

Quand ton chaud Phlegon¹⁾ heberge
Chez le Cancre bruslant le Lion et la Vierge
La terre se crevasse, et d'espics surdorez
L'Été va couronnant sa maistresse Ceres
Le faucheur, pantelant et de chaud et de peine,
Tond d'un fer recourbé les cheveux de la plaine:
Et le bon mesnager, qui fait tout par saison,
Avitaille en un mois pour un an sa maison.

Vgl. Str. 911, 912, met Sepm. IV, 617, 618:

Que de fleurs les iardins ne se voyent parez,
De fueillage les bois, et d'herbage les prez,

¹⁾ = de zon; eigenlijk een der paarden, die de zonnewagen trekken.

Vgl. Str. 913—917, met Sepm. IV, 636—641:

Pomone va chargeant le devant de sa robe
Et ses clissez paniers de fruicts aigrement doux,
Pour servir de dessert à son mal-sain espoux
L'automne, qui pié nu dans l'aclaye trepigne
Faisant par tout couler le doux ius de la vigne.

Vgl. Str. 920—928, met Sepm. V, 119—125:

Comme les citadins qu'une guerre civile
A tenus longuement prisonniers dans leur ville,
L'heureuse paix venue, et le siege levé,
Quittent le fort par Mars imprenable esprouvé,
Et laissez du travail, trois à trois, quatre à quatre,
Couronnez de bouquets, s'en vont aux champs esbatre:

Vgl. Str. 930: snelle posten (van den Wind-heer), met Sepm. I, 4: postillons d'Aeole; Str. 968: marmer-vloer, met Aeneis VI: marmoreo aequore; Str. 978: t'Crystalynen veld, met Sepm. V, 130: fleuves crystallins.

Vgl. Str. 1000—1006, met Sepm. V, 81, 82:

..... que son couvercle fort
Lui sert de nef pour l'eau et d'hotel sur le port.

en V, 79, 80: Mais l'Arabe pescheur bastit tout un navire
D'une seule Tortue

en V, 77, 78: A peine le marchand de Lisbonne, ou de Tyr,
Peut une seule nef de maint arbre bastir.

De „Visscher Arabiaen” is een vertaling van l'Arabe pescheur, „het roode Meyr” is weer ontleend aan Plin. 1. 9. c. 10, door V. B. genoemd: „Testudes tantae magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficie habitabilis casas integant: atque inter insulas Rubri praecipue maris navigant cymbis”. (Dit citaat kon V. B. bij Du Bartas lezen op p. 446).

Str. 1007—1010 is ontleend aan Aelian. 1. 16. c. 17, zoals V. B. opgeeft. T. a. p. wordt van de schilden der schildpadden gezegd, dat ze als daken dienst doen en „ut melius quam ullae tegulae (= schaliën) pluviarum vim repellant”. Deze schaliën worden niet door Du B. genoemd.

Str. 1032—1039 is bijna letterlijk vertaald uit Aelian 1. 4. c. 28 (er staat in de marge abusievelijk: c. 18): „Caput marinae testudini abscissum non continuo moritur, set et videt; et si ante oculos ei manus obversetur, illos claudit; et paulo etiam propius si manum admoveas, mordet. Longe lateque fulgorem ejus oculi jaculantur: quorum pupillae candidissimae ac splendidissimae cum existant, eruuntur, ut vel auro includantur, vel monilibus imponantur: quamobrem mulierum admiratione plurimi aestimantur.

Str. 1114—1118 is ontleend aan Plin. 1. 9. c. 45: „nascuntur omnes in petris, aluntur conchis. vivere esca manifesto conchae minutae in his repertae ostendunt.” Du B. noemt Sepm. V, 348—350 l'esponge en le Spongethere (kantt.), maar geeft andere bronnen op dan V. B.

Str. 1158—1162 en 1184—1195 zijn een vrije vertaling van *Sepm.* V, 336—348:

Tous deux n'ont qu'un Palais, tous deux n'ont qu'un repas,
 Qu'une vie, qu'un soin, qu'un plaisir qu'un trespas,
 L'un fait logis à l'autre, et l'autre, en recompense
 De l'hostelage saint, fournit à la despense.

340 Car la Pinne tenant ouvert son toict vanté,
 Mains poissons attirez par son nacre argenté
 Se jettent là dedans: lors le Pinnophylace
 Cognoissant que la proye est digne de leur chasse,
 D'un piquant aiguillon lui fait sçavoir qu'alors

345 Elle doit refermer de son estuy les bords:
 Ce que la Pinne fait, puis, bien aise, divise
 Entre l'espic et soy par lots esgaux la prise.

V. B. noemt als bronnen: Arist., Cicero, Oppian., Aelian.; Du B. alleen Aelian. en Plutarchus, V. B. vertaalt de genoemde regels echter uit Du B.

Vgl. Str. 1274, met *Sepm.* V, 423: Invincible dompteur des bandes escaillees; Str. 1275 vlg., kantt. noemt de geschiedenis van Arion. Deze vindt men *Sepm.* V, 432—524. Vgl. Str. 1275: Tuymeler camuys, met *Sepm.* V, 420: camus nageur; Str. 1276, met *Sepm.* V, 427, 428: Qui montes et descens plus roide qu'une vire. Par le monde salé; Str. 1278, 1279, met *Sepm.* V, 424, 425: Qui vivant vis tousiours (car iamais dans tes os Ne coule le sommeil); Str. 1279—1282, met *Sepm.* V, 482—485.

Un Dauphin mieux que tous ses mouvemens accorde
 Aux charmeurs mouvemens de la tremblante corde:
 Pour costoyer la nef fend doucement les flots,

Str. 1280: t'wind-voor-vliegend' hout = 't door de wind voortgedreven schip, doet denken aan *Sepm.* V, 525, 526: flotter au gré du vent (= overgeleverd aan de willekeur van de wind). Vergel. Str. 1331—1337, met *Sepm.* V, 352—357:

Vrayment si de Iaffa le trafiqueur lointain
 Semble estre combourgeois du riche Lusitain¹⁾
 Si cent mille thresors, nais sous une autre pole,
 Semblent naistre en nos champs: si sans ailes on vole
 Du midi iusqu'au Nord par cent chemins divers,

Vgl. Str. 1338: t'veel-ghebulte lyf Neptuni, met *Sepm.* III, 23: dos bossus (des flots); Str. 1341—1357, met *Sepm.* V, 357—366:

Bref, si le large tour de ce riche Univers
 Semble estre un champ commun, sans haye et sans limite
 Ou des plus rares fruitcs un chacun a l'eslite,
 Nous vous devons cest heur. Car ou soit que Typhis,
 Soit que le sang d'Æson, soit que de Bel²⁾ le fils

¹⁾ Lusitain = Portugees.

²⁾ Le fils de Bel est Ninus, premier Roy des Assyriens, lequel fut des premiers inventeurs de la navigation.

Ait premier charpenté des maisons vagabondes,
 Pour donter la fureur et des vents et des ondes:
 Quel qu'il fut, il aprint de vous l'art de ramer,
 Et d'aller à pié sec sur les flots de la mer.

Vgl. Str. 1341 vlg. kantt., met Sepm. V, p. 468, aant. 91: Typhis, ce fut un des principaux argonautes et premiers navigateurs d'entre les Grecs sur la mer Méditerranée à la conquête de Colchos, où estoit la toison d'or. Iason fils d'Æson estoit de ceste troupe.

Vgl. Str. 1436: claer-vlammig Crat, met Sepm. IV, 1: l'ardante charrette.

Vgl. Str. 1554: s'weereids oogh, met Sepm. I, 455: l'œil du monde; Str. 1592—1606, met Sepm. IV, 647—651, n.l. 1592: Des Reysigers vriendin, met 649: flambeau guide-passant; 1592: zee-Vorstinne coud, met 649: Princesse de la mer; 1593: met 650: Condui-somme; 1594—1597, met Sepm. IV, 435—440:

..... la mer s'enfle et se diminue
 Par l'acroist et décroist de l'estoille cornue:
 Que tant plus elle croist en ses nuiteux travaux,
 Tant plus croist la mouelle es os des animaux,
 Dans les veines le sang, la seve dans les plantes.

Str. 1598, 1599, met Sepm. IV, 660—663:

..... tout de mesme le lustre
 Du chaleureux Titan esclaireit de ses rais
 Ton fron, qui de soy mesme est sombrement espais.

en met Sepm. IV, 655—659: ton corps, dont la superficie comme un miroir poli, reiette la clarté du soleil yon espoux.

Str. 1599—1602, met Sepm. IV, 667—671:

C'est pourquoi chasque mois, quand une nopce heureuse
 Rallume dans vos corps une ardeur amoureuse
 Et que pour t'embrasser des estoilles le Roy,
 Plein d'un bouillant desir, ray à plomb dessus toy.

Str. 1604—1607, met Sepm. IV, 436, 438, 440:

Par l'acroist et décroist de l'estoille cornue:
 croist
 la baveuse chair dans les huitres flotants.

Str. 1608: vier-waghen, met Sepm. IV, 528: char porte-lumiere.

Str. 1710—1714 is ontleend aan: Den Slagh van Lepanten: des Conincx van Schotlandt Iacobi des Sesten, tegenwoordichlick regerende. Van hem eerst beschreven in Schotsche dicht, ende overgeset in Nederlantsche dicht, deur Abraham Vander Myl.

Middelburgh, ghedruckt bij Richard Schilders, wonende op de Groote Merckt, inde Fransche Galeye. MDXCIII, blz. E 3ro:

Ick bid U eenich God, God drych in personen,
Dryes bid ick U, die t'saem hebt eeuw'lick willen wonen:
Gelijck van macht end'eer, hoewel een onderscheydt
Sy onder U, welck doch U wesen niet en scheydt ¹⁾

Vgl. Str. 1722, met Sepm. I, 152—155:

Le monde est un grand livre, où du souverain maistre
L'admirable artifice on lit en grosse lettre.
Chasque œuvre est une page

en VII, 443, 444:

Oy ce docteur muet, estude en ce livre,
Qui nuict et iour ouvert t'apprendra de bien vivre

Str. 1722—1732, met Sepm. I, 135—147:

- 135 Vrayment cest univers est une docte eschole,
Où Dieu son propre honneur enseigne sans parole:
Une vis à repos, qui par certains degrez
Fait monter nos esprits sur les planchers sacrez
Du ciel porte-brandons: une superbe sale
- 140 Où Dieu publiquement ses richesses estale:
Un pont sur qui l'on peut sans crainte d'abysmer,
Des mysteres divins passer la large mer
Le monde est un nuage, à travers qui rayonne
Non le fils ²⁾ tire-traits de la belle Latone
- 145 Ains ce divin Phoebus dont le visage luit
A travers l'epaisseur de la plus noire nuict.

Vgl. wendel-trap, met vis à repos en degrez; hooge woonst, met planchers sacrez; vaste brugg' met pont sur qui sans crainte d'abysmer; verholentheyd, met mysteres divins; hooge scholen, met docte eschole.

Vgl. Str. 1730: Wt-suyver' onsen geest, met Sepm. I, 5: espure mes esprits; Str. 1741: Een kunsteloose kunst, met Sepm. IV, 279: un art sans art; Str. 1748 en de kantt. over Parnassus, met Sepm. p. 327, aant. bij IV, 21: Parnasse. C'est une montagne de la Phocide à double pointe, dediee à Apollon et aux Muses, et où ceux qui dormoyent, à leur resveil se trouvoient Poetes.

¹⁾ Dit is opgemerkt door P. J. Meertens. Tijdschr. LVI, blz. 273—275).

²⁾ le fils de Latone = Apollo.

Str. 1770—1948 is voor een groot deel ontleend aan *Septm. III, 897—993: Du Bartas, Louange de la Vie rustique, troisieme jour de la Sepmaine.*

- O trois et quatre fois bien heureux qui s'esloigne
 Des troubles citadins! qui, prudent, ne se soigne
 Des emprises des Rois, ains servant à Ceres
 900 Remue de ses bœufs les paternels guerets!
 La venimeuse dent de la blafarde envie,
 Ni l'avare souci, ne tenaille sa vie.
 Des bornes de son champ son desir est borné,
 Il ne boit dans l'argent le philtre forcené,
 905 Au lieu de vin Gregois, et parmi l'Ambrosie
 Ne prend dans un plat d'or l'arsenic oste-vie.
 Sa main est son gobeau, l'argenté ruisselet
 Son plus doux hypocras: le fromage, le laict,
 Et les pommes encor de sa main propre entees,
 910 A toute heure lui sont sans apprest apprestees.
 Les trompeurs Chiquaneurs (Harpyes des parquets,
 Et sang-sues du peuple) avecques leurs caquets
 Bavardement fascheux la teste ne lui rompent:
 Ains les peints oyselets ses plus durs ennuis trompent,
 915 Enseignans chasque iour aux doux flairans buissons
 Les plus divins couplets de leurs douces chansons.
 Son vaisseau vagabond sur l'irrité Neree ¹⁾
 N'est or' le iouet d'Eure ²⁾, et tantost de Boree: ³⁾
 Et dans un Ocean esloigné de tout bord,
 920 Miserable, ne va chercher l'horrible mort:
 Ains passant en repos tous les iours de son aage,
 De veue ne perd point tant soit peu son village:
 Ne cognoist autre mer, ne sçait autre torrent
 Que le flot crystallin du ruisseau murmurant
 925 Qui ses vers prez arrouze: et ceste mesme terre,
 Qui naissant le receut, pitoyable, l'enterre,
 Pour rappeler le somme il n'avalle le ius
 Ni de morne pavot, ni du froid ionc de Chus. ⁴⁾
 Et n'achette les tons, comme iadis Mecene, ⁵⁾
 930 Lors qu'en son corps mal sain, son ame encor moins saine
 N'avoit ni paix ni trefve, et que sans nul repos
 La ialouse fureur le rongeoit iusqu'aux os.
 Ains sur le verd tapis de la plus tendre mousse
 Qui frange un bord ondeux, hors de ses flancs il pousse

¹⁾ Zeegod (hier = de zee).

²⁾ Oostenwind.

³⁾ Noordenwind.

⁴⁾ = ionc d'Ethiopie, la graine duquel fait dormir. Chus = le fils de Cham (Genesis 10).
 Naar Chus wordt Ethiopië ook Chus genoemd.

⁵⁾ Mecenas leed voortdurend aan koorts en slapeloosheid. Hij huurde musici om zich de tijd te korten. (Plin. VII. 51).

- 935 Un sommeil enchanté par le gazouillis doux
 Des flots entrecassez des bords et des cailloux.
 Le clairon, le tambour, la guerrière trompette,
 L'esveillant d'un sursaut, n'arment d'armet sa teste,
 Et d'un chef respecté le saint commandement
 940 Ne le pousse, aveuglé, du lict au monument.
 Le coq empennaché la diane lui sonne,
 Limite son repas, et par son cri lui donne
 Un chatouilleux desir d'aller mirer les fleurs
 Que la flairante Aurore emperle de ses pleurs.
 945 Un air emprisonné dans les rues puantes
 Ne lui trouble le sang par ses chaleurs relantes:
 Ains le Ciel decouvert, dessous lequel il vit,
 A toute heure le tient en nouvel appetit:
 Le tient sain à toute heure: et la mort redoutee
 950 N'approche que bien tard de sa loge escartee.
 Il ne passe es grand's cours ses miserables ans,
 Son vouloir ne depend du vouloir des plus grands:
 Et changeant de Seigneur ne change d'Evangile.
 Sur un papier menteur son mercenaire style
 955 Ne fait d'une fourmi un Indoïs elephant,
 D'un mol Sardanapale un Hercul triumphant,
 D'un Thersite¹⁾ un Adon, et ne prodigue encore,
 D'un discours impudent le los d'Alceste²⁾ à Flore:³⁾
 Ains vivant tout à soi, et servant Dieu sans peur,
 960 Il chante sans respect ce qu'il a sur le cœur.
 Le soupçon bleissant nuict et iour ne le ronge.
 A des aguets trompeurs nuict et iour il ne songe:
 Ou s'il songe à tromper, c'est à tendre filets
 Aux animaux des champs, gluaux aux oiselets,
 965 Et manches aux poissons. Que si ses garde-robess
 Ne sont tousiours comblez de magnifiques robes
 De velours à fonds d'or: et si les foibles aiz
 De son coffre peu seur ne ployent sous le fais
 Des avares lingots, il se vest de sa laine:
 970 De vins non achetez sa cave est toute pleine,
 Ses greniers de froment, ses rocs de saines eaux,
 Et ses granges de foin, et ses parcs de troupeaux.

¹⁾ = de lelijkste van alle Grieken.

²⁾ = de trouwe vrouw van Admetus, voor wien ze zich opofferde, om hem van de dood te redden.

³⁾ = volgens Du B.: „une putain publique”, die het volk van Rome tot erfgenaam maakte op voorwaarde, dat men te hare ere de Floralia zou vieren. (Deze Floralia viert men echter ter ere van Flora, de godin).

- Car mon vers chante l'heur du bien aisé rustique,
 Dont l'honneste maison semble une republique:
- 975 Non l'estat diseteux du rompu bucheron,
 De l'affamé pescheur, du povre vigneron,
 Qui caimandent leur vie, et qui n'ont qu'à boutees
 Du pain en leurs maisons sur quatre pieux plantees.
 Puisse-ie, ô Tout-puissant, inconnu des grands Rois,
- 980 Mes solitaires ans achever par les bois:
 Mon estang soit ma mer, mon bosquets mon Ardene.
 La Gimone¹⁾ mon Nil, le Sarrapin ma Seine.
 Mes chantres et mes luths les mignars oiselets,
 Mon cher Bartas mon Louvre, et ma Cour mes valets:
- 985 Oû sans nul destourbier si bien ton los i'entonne,
 Que la race future à bien droit s'en estonne.
 Ou bien, si mon devoir et la bonté des Rois
 Me fait de leur grandeur aprocher quelquefois,
 Fay que de leur faveur iamais ie ne m'enyvre,
- 990 Que commandé par eux libre ie puisse vivre,
 Que l'honneur vray ie suyve, et non l'honneur menteur,
 Aimé comme homme rond, et non comme flatteur.

Vgl. resp. van Str. en Sepm.: 1770 met 879, 1771 met 898, 1777—1779 met 911—914, 1779 met 901, 1780 aen-geerfde goed, met 900, les paternels guerets, 1782 Vaders-erven met 900 les paternels guerets, 1784—1788 met 917—921, 1788 met 937 en 938, 1789 met 940, 1792 met 952, 1793 met 961, 1794 met 962, 1795 met 903, 1802—1804 met 927—929, 1804—1806 met 945—948, 1812—1815 met 981—985, 1818 met 941, 1860 met 981, 1862—1866 met 914—917, 1884—1887 met 943—945, 1887—1890 met 933—937, 1901—1907 met 963—966, 1918—1921 met 967—970, 1947 met 901. Vgl. 1770 met Vergilius. Aeneis I, 94: o terque quaterque beati. Voor Str. 1939—1946 zie Sepm. III 886—888 en 890—896.

Sepm. III, 886—896 luidt als volgt:

Manie²⁾ ni Serran³⁾, qui guerroyans le vice,
 D'un coutre couronné d'une emperiere main,
 Et d'un soc triomphal rayoient le champ Romain,
 Scipion ennuyé des feintes bonnetades,
 Des eclipses de Cour, des fascheuses aubades
 D'un peuple poursuyvant, et ce grand Empereur
 Qui d'afranchi vint Roy, et de Roy laboureur,
 Dans des bourgs escartez, vieillars, se confinerent:
 Et le champ donne-blé d'un pareil soin traiterent
 Que iadis le dur Mars, disposans les fruitiers
 Avec non moindre engin que d'un ost⁴⁾ les quartiers.

¹⁾ = rivier, die in de Pyreneeën ontspringt en in de Garonne uitmond.

²⁾ Manie = Manius Curius.

³⁾ Serran = Serranus, bijnaam van den v. d. ploeg tot het consulaat geroepen C. Attilus Regulus.

⁴⁾ Armée.

Str. 1940. In Sepm. III vond V. B. het volgende citaat uit Plin., 1. 19, c. 5, n.l. als aant. op p. 314: „Manium Curium imperatorem quem, Samnitium legatis aurum repudiatio adferentibus, rapum torrentem in foco inventum annales nostri prodidere.

Du Bartas haalt zelf uit Plin. 1. 18, c. 3 aan: ipsorem tunc manibus imperatorum colebantur agri, ut fas est credere, gaudente terra *vomere laureato* et triumphali aratore, sive illi eadem cura semina tractabant qua bella.” De *contre couronné* bij Du Bartas, vs. 887 is dus vertaald uit *vomere laureato*, terwijl V. B. op zijn beurt spreekt van een *ghecroonden ploegh*. Dit is dus een bekrante ploeg = de ploeg van een gelauwerden veldheer.

Voor Str. 1770—1948 raadpleegde V. B. bovendien Vergilius: Georgicon II, een der bronnen van Du B., die behalve aan Verg., ook zijn stof ontleende aan: Horatius' *Beatus ille* (epodon II) en Seneca's *Hippolytus*. Vgl. Str. 1773—1776 met Georg. II, 495, 496:

illum non populi fascas, non purpura regum
flexit et infidos agitans discordia fratres

Str. 1775, 1776 met Georg. II, 459 en 501, 502:

..... procul discordibus armis
..... ne ferrea iura
insanumque forum aut populi tabularia vidit.

Vgl. Str. 1775, 1776: doch even ongedwongen, Den vromen Rechter eer'st, met Ovidius, *Metam.* I, 92, 93:

..... nec supplex turba timebat
iudicis ora sua, sed erant sine vindice tuti.

Vgl. Str. 1796—1798 met Georg. II, 461, 462:

si non ingentem foribus domus alta superbis
mane salutantum totis vomit aedibus undam.

Van Borsselen's verzen gelijken op Van Mander's vert. van Vergilius verzen:

Hoe wel t'hoogh huys met deuren vol hoogmoet
Van elcken cant een morghen-groeters vloet
Niet uyt en spout.

Vgl. Str. 1811 met Horatius, *Epist.* I, 10, 8: *Vivo et regno* (ik leef als een koning).

Vgl. Str. 1825—1827 met Sepm. IV, 642:

L'hiver au lieu de fleurs se pare de glaçons

Str. 1827 met Sepm. IV, 615, 616:

Que la troupe des monts de farine couverte,
Son blanc habillement ne change en robe verte,

Str. 1828 met Sepm. IV, 643:

L'eau des toicts pend en l'air

Str. 1829 met Sepm. IV, 645:

Tout languit en paresse.

Str. 1834, 1835 met Sepm. IV, 645, 646:

..... Bacchus et Vulcan
Corrigent la froideur des plus vifs mois de l'an

Str. 1842—1846 met Sepm. IV, 214—217:

Toreau, qui pour trouver en chemin dequoi paistre,
Couvre le dos fecond du monde renaissant
De l'esmail fleuroné d'un tapis verdissant

Str. 1842—1844 is navolging van Verg. Georgicon. I, 217—219:

candidus auratis aperit cum cornibus annum, taurus....

Vgl. Str. 1872: het wolle-drachtigh Vee, met Sepm. II, 162: le mouton porte-laine
Str. 1882—1884, met Sepm. IV, 227—231:

Presque d'un mesme pas le Lyon vient apres,
Tout couvert de flambeaux, tout herissé de rais,
Qui du souffle pesteux de ses chaudes halaines
Seche l'herbe des prez et le froment des plaines.

Merkwaardig is ook de overeenkomst van Str. 1770, vlg., met Bauw-heers wel-leven, een gedicht van een onbekende in Den Nederduytschen Helicon, dat door Jacobsen ¹⁾ aan Spieghel werd toegeschreven. Te Winkel heeft zich daarbij aangesloten, evenals aanvankelijk Knuttel. Verwey ²⁾ heeft Spieghel's auteurschap verworpen. Hij schreef het toe aan een jongere volgeling van Spieghel. Eindelijk is Knuttel ³⁾ op zijn oordeel teruggekomen en heeft gewezen op grote overeenkomst met verzen uit Den Binckhorst en op ontlening van ongeveer twee derden van het gedicht aan La Première Sepm., troisième jour, van Du Bartas, op taal- en stijlverschillen en op de zinspreuk waarmee het gedicht is ondertekend: Door Ghenaa is Christ onse Open. Deze spreuk is zeer zeker een anagram. ⁴⁾ Op grond van taal- en stijlverschillen en de zinspreuk twijfelde Knuttel ook aan V. Borselen's auteurschap.

Daar vele verzen uit Str. zijn overgenomen in Den B., geldt Knuttel's opmerking over overeenkomst met Bauw-heers wel-leven ook voor Strande. We hebben uit het voorgaande gezien, dat V. B. de stof voor Str. voor een aanzienlijk deel aan Du Bartas ontleende.

Vgl. Str. 1923: s'aerdrijcks milden schoot met Str. 15, 16: den milden schoot des vetten aertrijcks, Sepm. V, 670: la feconde poitrine. Str. 1926, 1927 met Str. 17—21.

¹⁾ H. E. R. Jacobsen, Carel van Mander (1906, blz. 244 en noot, en stelling 4: „Bauw-heers wel-leven is van Spieghel afkomstig”).

²⁾ Albert Verwey, Hendrick Laurensz. Spieghel (Groningen, 1919, blz. 162, noot).

³⁾ Tijdschr. voor Ned. Taal en Lett. Deel XLVI, afl. 3: Bauw-heers wel-leven, Knuttel.

⁴⁾ P. J. Meertens maakte hieruit: Christiaen Spanooghén, die echter als dichter niet bekend is. (Ook schieten een s en een e over bij deze reconstructie). Zie Tschr. LVI, blz. 273—275.

Vgl. S 1964—1967 met Bauw-heers wel-leven 47—52:

Een vuyl bedremde lucht, in de stinck-straten langh,
En roert hem 't bloedt niet om, in nare hettens bangh,
Als in 't Stee, daer men niet dan tusschen t'steyl gegevelt
Een hantvol luchts anschout, beswalct, bedompt, benevelt,
Maer d'open Hemel.

Vgl. echter Bauw-heers wel-leven 47, 48 met Sepm. III, 945, 946:

Un air emprisonné dans les rues puantes
Ne lui trouble le sang par ses chaleurs relantes

Vgl. Bauw-heers wel-leven 51 met Sepm. III, 947:

Ains le Ciel decouvert

II. Den Binckhorst en La Premiere Sepmaine en andere werken. ¹⁾

Pag. 2: De Ghelofte des dichters, is geheel in de geest van Du Bartas

B 1—20 is niet ontleend aan Du B., maar de dichter blijkt geïnspireerd te zijn door Horatius' Epodon II. In dit gedicht wordt eveneens overwogen welke plaats in de maatschappij het meest te verkiezen is. Horatius noemt achtereenvolgens: den zee-soldaat (eventueel vlootvoogd) (v. 1—5), dengene, die „in otio” zijn tijd doorbrengt, onder bescherming van een Maecenas (v. 7—9), den krijgsman (v. 11—15), den boer (v. 23—27), den herder (v. 27—29), den bewoner van een prachtige villa in Tusculum, dus een Romeinse grootheid (v. 29—31), een vrekkingen handelsman, die zich een schat vergaart (v. 33—35). Ook Horatius verkiest het leven „in otio”, evenals Snouckaert.

Voor 21—43, zie Str. 1770—1792 en de opmerking over overeenkomst met Bauw-heers wel-leven. Vgl. B 26, 27 ook met Str. 1775—1776 voor ontlening aan Ovid. Voor B 47—51 en 55—67, zie resp. Str. 1792—1796 en 1796—1808. Vgl. B 71—73, met Sepm. III, 850, 851 en 854—856: Terre (850), porte-habits (851), Vestue d'un manteau tout damassé de fleurs (854), Passementé de flots, bigarré de couleurs (855). Vgl. B 73 en 74 met Horatius, Epist. I, 10, vss. 20 en 21:

Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum?

Voor B 75—89, zie Str. 1808—1822. Vgl. B 155, schoon ghevedert Volck, met troupeaux emplumez, Sepm. VI, 1024 en: le peuple volant, Sepm. VII, 86. Vgl. B 166—177 met Sepm. V, 829—835:

A son flanc i'apperçoy le Coq audacieux,
Seur resveille-matin, veritable astrologue,
Horloge du paysan, frayeur du Lyon rogue,
Fidele annonce-iour, Roy du peuple cresté,
Roy qui se leve et couche avecques la clarté

¹⁾ Indien verzen uit Strande zijn overgenomen, wordt verwezen naar regels uit dat gedicht, hiervóór besproken.

Vgl. Roy du peuple cresté, met: vorst des ghecamden volcks; Voorsichtigh weder-raker, met: veritable astrologue; s'land-mans trou ure-werck, met: horloge du paysan; fidele annonce-iour, met: dienstelic nacht-waker.

Voor B 185—189, zie Str. 1842—1846. (Stier is terecht vervangen door Ram, in B 185). Vgl. B 189: t'gevlimde Volck, met Sepm. V, 22: les peuples escaillez, dus resp. het gevinde en het geschubde volk.

Voor B 193—201, zie Str. 1846—1854, voor B 205—209, zie Str. 1854—1858, voor B 213—215, zie Str. 1858—1860. Vgl. B 217—228, met Sepm. III, 537—542:

..... le peintre qui colore
 Les champs de plus de teints que le front de l'Aurore,
 Qui quittant des poissons le tempesteux seiour
 Conduit avant-courriere ès Indes un beau iour,
 Ou de l'arc qui promet aux plaines alterees
 D'arrouser leurs seillons de fecondes orees.

Vgl.: meer verscheyden trecken, met: plus de teints; Aurorae voorhoofd, met le front de l'Aurore; voorloopster, met: avant-courriere; cromm' Iris, met: l'arc; dorstich land, met plaines alterees; laven, met: arrouser; schilder, met peintre.

B 219, 220 zijn ontleend aan Vergilius Georg. I, 446, 447: ubi pallida surget Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Voor B 226—229, zie Str. 202—205. Vgl. B 234: soet-reuckigh cleed, met Sepm. V, 131: le doux flairant tapis. Voor B 237—241, zie Str. 1874—1878. Vgl. B 242, met Sepm. III, 535: Le pourpre rougissant de l'oeillet à maints plis. Voor B 243, zie Str. 215; voor B 251—253, zie Str. 1880—1882; voor B 257—261, zie Str. 421—425.

Vgl. B 265—278 met Verg. Georg. IV, 51—88.

Vgl. B 275: blom-drachtigh veld, met Sepm. III, 472: des champs porte-fleurs.

Vgl. B 277—281, met Sepm. VII, 555—561:

Sus donc, Rois, sus vassaux, sus courez à l'eschole
 De l'essaim donne-miel qui par Hymette¹⁾ vole,
 Là là vous aprenrez qu'une eternelle loy
 Captive le vassal sous le vouloir du Roy
 Là là vous aprenrez qu'un magnanime Prince
 N'a point de piqueron pour vexer sa province.

De Republikein V. B. neemt hier natuurlijk een ander standpunt in dan Du Bartas, de gezant van den koning van Navarre, als het de verhouding betreft van volk tot vorst en omgekeerd.

B 286—299 is hier en daar bijna woordelijk vertaald uit Sepm. V, 860—869:

He! qui pourroit trouver reiglement sous le Ciel
 Plus beau que celui-là de nos mouches à miel?
 Non, non, le cler Phoebus qui tout autour du monde
 Fait d'un cours eternel chasque iour une ronde,

¹⁾ Hymette, une montaigne en la region d'Athenes où l'herbe est tousiours verdoyante et propre aux abeilles.

Çà bas ne void cité dont les loix et les mœurs
 Approchent tant soit peu de l'équité des leurs:
 Non celle qui fuyant la rage d'un Atile¹⁾
 Fit un monde nouveau, des cachots d'un asile.
 En leurs reiglés estats ie pren si grand plaisir.

Vgl. B 289: des Hemels clare Lamp, met Sepm. I, 483: clair brandon en 485: Lampe de l'Univers. Verg. B 302—310 met Verg. Bucolica IV, waarin de terugkeer van een gouden eeuw op aarde voorspeld wordt. De kantt. is uit deze vierde Ecloga overgenomen.

Voor B 310, zie Str. 81. In B 310—313 vindt men dezelfde gedachte als in Sepm. V, 869—871:

Que si i'osois lascher la bride à mon desir,
 Aise ie quitteroy' le droit fil de ma lice
 Pour m'esbatre à vanter leur divine police.

Vgl. ook B 319—331 met deze verzen en Sepm. V, 872—880:

Mais si pas un de ceux, dont les hardis pinceaux
 Imitent du grand Dieu les ouvrages plus beaux,
 N'ose achever la charte, où le docte artifice
 D'un Apelle esbaucha, la princesse D'Eryce,²⁾
 Oseroy-ie à ce coup sur Hymette³⁾ monter?
 Des abeilles l'honneur oseroi-ie chanter,
 Que des chantres Latins, l'inimitable Prince
 A ia deux fois⁴⁾ chanté sur les rives du Mince?

V. B. vertaalde dit gedeelte bijna woordelijk uit Sepm. V. Hij noemt in de marge Plin. 1. 35. c. 10. Daar staat: Apelles inchoaverat et aliam Venerem. invidit mors peracta parte, nec qui succederet operi ad praescripta liniamenta inventus est. Bij Du B.: Pas un de ceux, n'ose achever la charte, ou le docte artifice d'un Apelle esbaucha (vgl. ook de noot 2). V. B. vertaalde dus uit het Fra. en niet uit het Lat., al noemt hij Plin. 1. 35. c. 10 evenals Du B.

¹⁾ Atile. Il dit que la ville de Venise, ores un monde nouveau et jadis composee par ceux qui fuyans la rage d'Atila bastirent cette ville, n'a pas une police mieux reiglee que celle des mousches à miel. Cest Atila Roy des Huns ayant subiugué la Hongrie entra en Italie, ruina Aquilie, et mit bout à feu et à sang, au moyen de quoi plusieurs se retirent en certaines Isles de la mer Adriatique ia occupees par quelques autres, et s'accordans ensemble pour leur conservation contre les cours d'Atila et d'autres ennemis, bastirent Venise.

²⁾ = Venus. Eryce montagne de Sicile, où Eni lui avoit basti un temple. Apelles, peintre excellent, la (= Venus) peignit de tel artifice, qu'ayant laissé par sa mort le tableau imparfait, nul n'ose entreprendre de l'achever. Voyez Plin. es dix et unzieme chap. du trente-cinquieme livre.

³⁾ Hymette, c'est une montagne en la region d'Athenes, ou l'herbe est tousiours verdoyante, et propre aux abeilles, qui en font du miel meilleur que de nul autre endroit.

⁴⁾ n.l. in Georgicon IV en de Eneis.

B 333—340 is een uitbreiding van Verg. Georg. I, 379—381: saepius et tectis penetralibus extulit ova angustum formica terens iter. Iter terere = een weg dikwijls betreden. De mieren betreden dus herhaaldelijk een smal pad. V. B. vertaalt mogelijk iter terere als: noest geloop en terere = gladmaken, als slechten. Of is saepius in verband met het uit het hol dragen vertaald als noest of liever vrij weergegeven door noest. Dan heeft hij iter terere woordelijk vertaald als: de (oneffen) paden slechten.

In B 340—347 vinden we dezelfde les aan den luiaard als in Sepm. VII, 647—653:

Paresseux, si tu veux aprendre ta leçon,
Va t'en à la Fourmy, va t'en au Herisson,
Cestui-ci de son dos ravit les fruits d'Automne,
L'autre les fruits d'Esté de sa bouche moissonne,
Afin d'avitailler pour la froide saison,
Cestui-ci son logis, l'autre sa garnison.

B 369—390 is bijna woordelijk vertaald uit Sepm. VII, 617—642. Du B. ontleende zijn stof weer gedeeltelijk aan Plin. I. XI. c. 24, maar vertaalt niet letterlijk.

Pour regler ta maison ne li point les escrits
Du fils de Nicomache, honneur des bons esprits
Ne fueillette celui que le proverbe antique,
620 Pour ses discours sucrez, appella Muse Attique.
Puis que la seule Araigné instruit chacun de nous
Et du soin de l'espouse, et du soin de l'espoux.
Car le masle nourrit sa maison de sa chasse:
Et la sage femelle a soin de la filace:
625 Son ventre engendre-estain, crache-fil, porte-laine,
Fournit de quenouillee à sa tant docte peine:
Son poids est le fuseau qui tire et tord le fil,
Que son doigt fait par tout esgalement subtil,
Sa toile par le centre ourdir elle commence:
630 Puis l'alonge en rondeaux, mesurant leur distance
Par la grandeur des tours, et d'un fin escheveau
Du centre iusqu'aux bords trame son drap nouveau,
Percé par tout à iour, à celle fin que l'ire
Des Eures loin volans sa gaze ne deschire,
635 Et que la sotte mouche entre plus aisément
Es mailles d'un filé filé si dextrement.
Certes à peine encor toucher elle commence
Les clers bords de ce reth, que le masle s'eslance
Au milieu de la toile: afin que sans danger
Il prenne dans ses lacs l'oiselet passager.

Ook de kantt. over Aristoteles en Xenophon is gedeeltelijk vertaald uit Sepm. VII, aant. 28 en 29, p. 681: Nicomache. Aristote fils de Nicomachus, entre autres doctes liv. a escrit les Oeconomiques ou du Mesnage.

Muse. Xenophon, docte Philosophe et historien, et vaillant Capitaine Athenien,

à cause de l'éloquence et douceur de ses paroles et discours, fut surnommé Muse Attique. On l'appelloit Muse Attique (ce dit Diogenes Laertius) à cause de sa douceur et facilité.

Voor B 417—421, zie Str. 1862—1866. Vgl. B 423: sauss' van t'Hof, met Sepm. III, 928: ionc de Chus, la grain duquel fait dormir, en de aant. B 425—429 is een navolging van Sepm. V, 610—614:

La gentille Alouète avec son tire-lire,
Tire l'ire a l'iré, et tire-lirant tire
Vers la voute du Ciel: puis son vol vers ce lieu
Vire, et desire dire, adieu Dieu, adieu Dieu.

B 435—439 is een vertaling van Sepm. VII, 584—587:

La Tourtre, qui perdant son mari, perd son aise:
Qui n'ard pour autre Hymen, ains pleure tous les iours
Dessus le sec rameau ses premieres amours?

B 441—443 is een vertaling van Sepm. VII, 581—584:

Vous, qui pour avancer du mari le trespas,
Souillez d'un noir venin le coniugal repas,

B 458—465 is een hier en daar letterlijke vertaling van Sepm. V, 750—760:

750 Tu fis qu'avec le temps celui là recompense
Ceux, dont il a receu nourriture et naissance,
Ne couvant seulement sous son corps chaloureux
De ses parents vieillards les membres froidoureux:
Ne portant seulement sur ses plumes isnelles
755 Par le vuide de l'air son pere privé d'ailes:
Ains desrobant encor à son ventre affamé
(Enfans notez ceci) l'aliment plus aimé:
Pour paistre dans le nid ses parens, à qui l'aage,
Debile ne permet d'aller plus au fourrage.

B 465—477 is bijna woordelijk vertaald uit Sepm. V, 598—610:

La flairante Arondelle à toutes mains bricole.
Tournoye, virevolte, et plus roide s'envole,
600 Que la flesche d'un Turc, qui volant descocher
Fait la corde au tetin et l'arc au fer toucher.
Ia volant elle chante, et chantant, elle pense
D'employer en lieu seur plus d'art que de despense,
A bastir un palais, qui rond par le devant
605 Servira de modele au maçon plus sçavant.
Elle charge deia son bec de pailles fresles,
Et ses ongles de terre, et d'eau ses noires aisles,
Elle en fait du mortier: et iette proprement
D'un logis demi-rond l'asseur fondement.

Plus d'art que de despense, is vertaald als: oncostlick doch const-rijc.

Vgl. B 466: keer end weerkeer, met Sepm. V, 516: tours et retours.

Vgl. B 485: Waer heen weer Musa? he, met Sepm. II, 369: Hé! ma Muse où vas tu?

Vgl. B 487: t'snel-locht-dryvigh Rot, met Sepm. VII, 86: le peuple volant.

Voor B 493—497, zie Str. 1866—1870. Vgl. B 500: constichlick sonder const, met Sepm. IV, 379: un art sans art. Voor B 501—505, zie Str. 1870—1874. Voor B 507—509, zie Str. 1860—1862. Vgl. B 515 blau-geschubde Volck, met peuples escaillez, Sepm. V, 22 en bandes escaillez, Sepm. V, 423. Voor B 521—523, zie Str. 1882—1884 en vgl. B 521: Der lichten Prins, met Sepm. VII, 462: prince des flambeaux. Vgl. B 523—527, met Sepm. IV, 230—233:

Seche l'herbe des prez et le froment des plaines
La vierge n'est pas loin, qui d'un train flamboyant
De son doré manteau le bleu Ciel baloyant,

Vgl. ook B 523: groen-verwigh cleed, met Sepm. IV, 216: un tapis verdissant. Voor B 527—529, zie Str. 1884—1887. Vgl. B 539—543, met Sepm. IV, 272:

Le chien et l'avant-chien à la bruslante haleine,

en IV, 453—457:

Le diray, seulement, que puis que les regards
Du celeste Avant-chien lancent de toutes parts
Mil invisibles feux, qu'ils sechent les campagnes,
Qu'ils cuisent les valons, qu'ils bruslent les montagnes,

en IV, 625: La terre se crevasse, benevens de aant. op p. 367: La canicule . . . se leve le seizieme iour de Iuillet: et fait un cours de 6 semaines qu'on appelle iours Caniculaires, ardent et dangereux. Groter overeenkomst vertonen de regels 539—543 (van B.) met Plin. 1. 2. c. 40, de bron van Du B.: Nam caniculae exortu accendi solis vaperes (hier = hitte) quis ignorat, cuius sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur? Fervent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, moventur stagna. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi non est dubium. Vermoedelijk raadpleegde V. B. zowel Plin. als Du B. „De waterbeken hol met hare dorre kaken tot slick versoden zijn”, lijkt vrij vertaald uit: „fervent maria, moventur stagna”, „dulheyty” van de Hondster uit: „rabies” van de „canis”.

V. B. kende ook wel vs. 353 uit Georg. II: ubi victa siti findit canis aestifer arva.

In Verg. Georg. IV, 427—429, vindt men echter voor de verzen 541—543 een duidelijker bron, terwijl ook de regels 425—427 over de hondster handelen:

„ian rapidus torrens sitientis Sirius Indos
ardebat caelo et medium sol igneus orbem
hauserat, arebant herbae et cava flumina siccis
faucibus ad limum radii tepefacta coquebant”.

B 543 lijkt geïnspireerd op Georgicon IV, 432:

sternunt se somno diversae in litore phocae;

Voor B 544, zie Str. 1887, voor B 549—551, zie Str. 1888—1890, voor B 552—554, zie B 61—63 en Str. 1882—1884. Vgl. B 589—591, met Sepm. IV, 627—629:

Le faucheur, pantelant et de chaud et de peine,
Tond d'un fer recourbé les cheveux de la plaine

Vgl. B 591—601, met Sepm. VII, 495—501:

Que le noble, le fort, l'opulent et le docte,
Soit comme roturier, debile, pauvre, indocte:
Et voyant par les champs blondoyer la moisson
Des espics barbotez aprene sa leçon
Qui plus sont pleins de grain, plus leurs testes abaissent:
Plus sont vuides de grain, plus haut leurs testes dressent

Vgl. B 607—613 met Sepm. II, 1014—1022:

Mais comme les beaux traits d'une dame modeste,
Qui contente des dons que la faveur celeste
Lui donne à pleine main, par gestes, ou par fard
N'augmente sa beauté, assez belle sans art,
Meritent plus grand los que l'œillade impudique,
Le maintien affeté, la desmarche lubrique,
La fausse chevelure, et le teint emprunté,
Dont une courtisanne embellit sa beauté?

Vgl. B 613—619, met Sepm. II, 309—315:

..... comme les pastourelles
Qui d'un pied trepignant foulent les fleurs nouvelles,
Et mariant leurs bonds au son du chalumeau
Gayes, ballent en rond sous le bras d'un ormeau,
Se tiennent main à main, si bien que la premiere
Par celles du milieu se joint à la derniere.

Vgl. B 631: cristal, met Sepm. V, 130: fleuves crystallins, en B 645: vierich crat, met Sepm. VI l'ardante charrette en I, 479: le char flamboyant.

Voor B 645—649, zie Str. 1890—1894. Vgl. B 659: s'lochts snelle Borgerij, met Sepm. VII, 86: le peuple volant, en B 661: stomme Swemmers, met Sepm. V, 420: camus nageur (camus kan betekenen: met de mond vol tanden, dus hier: zwiingend, stom).

Vgl. B 667: snel-vedrich Volck, met Sepm. VI, 1024: troupeaux emplumez. B 671—676 handelt over de ooievaar, die zijn jongen leert vliegen; in Sepm. VII, 573—581 wordt hetzelfde van de arend verteld:

Ainsi l'Aigle volete autour de ses petis,
Pour apprendre à voler leur plumage aprentis.
Que si dans peu de temps la vertu paternelle
Par exemple ne peut donner aux vents leur aile,
Il laisse quelques iours sans les paistre escouler,
Afin qu'une aspre faim les contraigne à voler.
Et pour dernier remede il bat, il poind, il presse
A coup d'aille et de bec leur craintive paresse.

Vgl. B 677—685, met Sepm. V, 810—826; waar echter over kraanvogels gesproken wordt:

- 810 Car lors que les troupeaux des Grues abandonnent
Le froidureux Strymon et qu'en Automne ils donnent,
Trefves aux Nains du Nord, pour s'en aller trouver
Sous le Lybique Autan un plus clement hiver,
Un capitaine vole au front de chaque troupe,
815 Qui les cieux aisément de sa pointe entrecoupe:
Un couple de sergens de long temps aguerris,
Les tenant en bataille avance de ses cris
Leur trop lente desmarche: et puis quand dans leurs veines
Glisse plus doux que miel le somme charme peines,
820 L'une se met en garde, et fait soigneusement
Et mainte et mainte ronde autour du camp dormant,
Tenant en l'un des pieds, que le sommeil ia presse
Un caillou, qui tombant, accuse sa paresse.
Autant en fait un autre, un autre la suit,
825 Departant iustement les heures de la nuit.

Vgl. B 683: vluchtich heyr, met Sepm. V, 532: leur cours fuyart, en V, 531: les oiseaux loin volans. Voor B 685—687, zie Str. 1898—1900, voor B 687—693, zie Str. 913—917, voor B 693—695, zie Str. 1894—1896, voor B 703—705, zie Str. 1896—1898.

Vgl. B 723: oogh (van de zon), met Sepm. I, 455: l'œil du monde. Voor B 724—733, zie Str. 1901—1910, voor B 736—741, zie Str. 1825—1830, voor B 749—752, zie Str. 1830—1833. Vgl. B 763—766: des lochts en tongen Kind, met Deuxieme Sepm. I, 91: Echo voix forestiere, Echo fille de l'air, en Ovidius Metam. III, 357—362:

vocalis Nymphē, quae nec reticere loquenti
nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
corpus adhuc Echo, non vox erat. et tamen usum
garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
reddere de multis ut verba novissima posset.

Oude Klappē = vocalis Nymphē (357) of garrula (360), = de babbelachtige; die nimmer eerst begint, is ongeveer: nec prior ipsa loqui didicit (358); maer steeds houdt t'leste woord, is: non reddere de multis ut verba novissima posset (361).

Voor B 764, zie ook Str. 1070, voor B 775—777, zie Str. 1834—1836, voor B 777—781, zie Str. 1838—1842. Vgl. B 802: ongecocht bancket, met Verg. Georg. IV, 133: dapibus inemptis. Vgl. B 804, met Bauw-heers wel-leven, 70—72: zijn kelder leyt staegh volle, Met self ghemolcken dranck.

B 807: Operment = arsenicum, kan ontleend zijn aan Sepm. III, 755: arsenic, en de aant. op p. 296: „arsenic. les Latins l'appellent Auripigmentum". Operment is een volksetymologische verbastering van auripigmentum. Aconitum wordt bij Du B. in Sepm. III, 662 genoemd: aconite. In B 808 wordt cicuta genoemd, dat in Sepm. III, 657 voorkomt als: la Cigue.

B 811, de geschiedenis van de stief-moeder (Phaedra), kon V. B. vinden bij Ovidius in zijn *Metam.* XV, 497 vlg. Zie de aant. 811 achter Den B. Het hippomanes motief kon hij vinden bij Aristoteles. Zie de aant. 811 achter Den B.

Vgl. B 815—819 met Bauw-heers wel-leven 24—27:

..... dies sorgt niet dat hy uyt
 'Tverweende goud-geschaalt, noch silver schoon plateelen,
 Met drank oft spijs, niet swelgt de doot door zijner kelen:

Vgl. B 818, met *Sepm.* III, 831, waar Bacchus en Ceres in hetzelfde verband genoemd worden.

B 823: ongecochte spijs. V. B. noemt op p. 24: *Dapibus mensas onerabat inemptis*. Dit ontleende hij aan *Verg. Georg.* IV, 133. Bij Horatius (*Epodon* II, 48) kon hij vinden: *Dapes inemptas*, en in de vert. van *Epodon* II door Van der Myl (1593), staat: ongecochte spijs. In *Bauw-heers wel-leven* komt voor: niet ghecochte spijs. Ontlening aan de Horatius vert. of aan Horatius of *Verg.* is dus waarschijnlijk. Let ook op de spelling, die bij V. B. en Van der Myl gelijk is, wat natuurlijk geen overtuigend bewijs is voor ontlening aan dezen.

B 828. De *Makereel*, vergeleken bij de tuingewassen (831 vlg.), vinden we ook in de vert. van *Epodon* II van Horatius door Van der Myl. De ongecochte spijs gaat hieraan vooraf, zowel bij V. B. als bij Van der Myl. Het ww. monden komt bij beide dichters voor. (B 830 en Van der Myl 64). De verzen 831—834 van B. stemmen gedeeltelijk overeen met Van der Myl's verzen 65—69:

Dan een Olijff rechts van haer tack geruckt/
 Oft een salaed' versch uytter aerd' gepluckt/
 Een Kervelmoes / daer in veel groenicheden
 Den mensch gesondt / gescheerft sijn end gesneden/

In Horatius' *Epodon* II, staat: *herba lapathi preta* = zuring, en: *herba Malvae* = malve, kaasjeskruid, dat als laxermiddel gebruikt werd (zie *Plin.* XX, 84: „*Ab emolliendo ventre dictam putent malachen*” en *Kanngiesser*). Ontlening aan v. d. Myl door V. B. is dus zeer wel mogelijk, daar salade en Kervel-moes bij beiden voorkomen. De olijf (bij v. d. Myl) is vervangen door „appel ofte peer”, omdat de olijf wel in een vertaling, maar niet in een beschrijving van het Hollandse landleven thuishoort.

Vgl. B 844, met *Bauw-heers wel-leven*, 33, 34:

Noch die Plock-buersen niet en hoeft / om 'tgeen dat krom is
 Te rechten door 't schijn-recht / oft door het gelt dat stom is/

B 839—850 kantt. is uit *Juvenalis Sat.* 14, v. 109.

B 862 vlg. De kantt. is genomen uit *Verg. Georg.* I, 353. De v van *moveret* is een drukfout voor n. B 862—865 handelt over weervoorspelling uit de kleur van de maan. V. B. vond dit bij *Verg.* in *Georg.* I, 427—436:

luna
 si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
 maxumus agricolis pelagoque parabitur imber;
 at si virgineum suffuderit ore ruborem,
 ventus erit; vento semper rubet aurea Phoebe.

sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
pura neque obtunsis per caelum cornibus ibit,
totus et ille dies et qui nascentur ab illo
exactum ad mensem pluvia ventisque carebunt

B 873—875 komt overeen met *Sepm.* II, 469, 471, 472, 473, 476. 481:

Ce flamboyant courrier, dont la perruque blonde
Attire incessamment deux sortes de vapeurs
Et des champs ondoyans et des champs porte-fleurs.
Dont l'une
Et l'autre
Semblent rendre ce Tout à soy mesme divers.
Tout nostre air se noircit

Vgl. ook *Sepm.* IV, 507, waar de zon *Postillon* genoemd wordt, met B 873: *Post.*
Voor B 909—933, zie *Str.* 69—71 en 1910—1934. Vgl. B 933—953, met *Sepm.* III,
765—783:

Le sçay bien que la terre, à l'Homme miserable
Semble estre non plus mere, ains marastre execrable,
D'autant qu'à nostre dam elle porte en son flanc
Et l'or traine-souci, et le fer verse-sang,
Comme si ces metaux, non l'humaine malice,
Avoyent en tant de chefs fait foisonner le vice.
Tout ainsi que l'appast des chatouilleux thresors
Perd de l'homme meschant et l'esprit et le corps
L'or dore les vertus, et nous donne des aisles
Pour nos cœurs eslever iusqu'aux choses plus belles.
L'homme bien avisé ne se sert seulement
Du fer pour seillonner le champ donne-froment:
Il s'en sert au besoin pour defendre sa ville
Contre la tyrannie estrangere et civile.
Mais iamais le meschant ne manie le fer,
Que pour estre instrument des Furies d'enfer.
Pour voler le passant, pour esgorger son frere,
Pour perdre son pays, pour massacrer son pere.

De laatste regels zijn te vergelijken met B 949—953.

De regels 936—945 van B roepen meer de verzen 505—512 van *Verg. Georg.*

I voor de geest:

quippe ubi fas versum atque nefas: tot bella per orbem,
tam multae scelerum facies; non ullus aratro
dignus honos, squalent abductis arva colonis
et curvae rigidum falces conflantur in ense
hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum;
vicinae ruptis inter se legibus urbes
arma ferunt; saevit toto Mars impius orbe;

Vgl. B 996—1009 met *Sepm.* III, 820—835.

Que ne fais-tu profit, ô frenetique France,
Des signes dont le Ciel t'appelle à repentance?
Peux-tu voir d'un œil sec ce feu prodigieux,
Qui nous rend chasque soir effroyables les cieus,
Cest astre chevelu ¹⁾ qui menace la terre
De peste, guerre, faim, trois pointes du tonnerre,
Qu'en sa plus grand fureur Dieu foudroye sur nous?
Mais las! que peut du Ciel le desarmé courroux,
Puis que tant de durs fleaux qui te playent l'echine
N'arrachent un soupir de ta dure poitrine?
Ton sang est ta boisson: ta faim ne se repait
Que de ta propre chair: ce qui te nuit te plait:
Tu n'as nul sentiment non plus qu'un lethargique:
To fuis ta guerison, plus l'Eternel te picque,
Plus tu fais du restif, franc d'un sacré souci:
Tu t'engraisses de coups comme un asne endurci:

Voor B 1029—1037, zie *Str.* 1934—1942. Vgl. 1043: coren-drachtigh land, met *Sepm.* III, 850: la terre porte-grains, porte-fruicts, porte-or, etc. De bron van B 1034—1049 is genoemd bij *Str.* 1939—1946. Voor B 1045—1049, zie *Str.* 1942—1946. Vgl. B 1059—1061, met *Sepm.* I, 129—134:

Dieu
Se rend comme visible es oeuvres de ses mains,
Fait toucher à nos doigts, flairer à nos narines,
Gouster à nos palais ses vertus plus divines
Parle à nous à toute heure,

Voor B 1087—1089, zie *Str.* 1724—1726. Vgl. B 1111—1120, met *Sepm.* VI, 950—1018 en de kantt.: la creation de la femme, faite pour estre en aide à l'homme. Enkele zinnen en uitdrukkingen zijn er uit overgenomen. Vgl. B 1113—1116, met *Sepm.* VI, 953—955 en de boven aangehaalde kantt. van Du B.:

. la femme
Sans qui l'homme ça bas n'est homme qu'à demi,
Qu'un animal sauvage, ombrageux, solitaire,
Bigearre, frenetique, à qui rien ne peut plaire

Vgl. meed-hulpster (1114) met de kantt.: en aide à l'homme, en B 1117: evendeel toevoegen, met *Sepm.* VI, 963: A la moitié d'Adam ioint une autre moitié.

Voor B 1149—1153, zie *Str.* 1946—1950, voor B 1157, zie *Str.* 1950. Vgl. B 1159—1161, met *Sepm.* I, 45—47:

. Scipion pourra dire à bon droit
Qu'il n'est iamais moins seul, que quand seul il se void:

¹⁾ Die komeet verscheen in 1577.

In de noot op p. 13 staat bij Du B. over Scipio: „lequel ayant acquis le tiltre d'Africain pour avoir dompté Carthage, et fait beaucoup de services à sa nation, ne receut en fin que honte et ignominie pour recompense et se retira aux champs à L'internum, comme banni de Rome, ou il passa le reste de ses iours à la vie rustique. Ciceron au commencement du 3 livre „de offic.” P. Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus: nec minus solum, quam cum solus esset. Het gezegde van Scipio vond Du B. dus bij Cicero. Zie over Scipio B 1037 en de aant. bij dit vers.

Voor B 1169—1173, zie Str. 1952—1956; voor B 1181—1185, zie Str. 1956—1960; voor B 1193—1212, zie Str. 1960—slot.

DERDE HOOFDSTUK:

DE DRUKKEN VAN STRANDE.

I. VERGELIJKING TUSSEN DE TEKSTEN VAN 1611 EN 1838 ENERZIJD EN DE TEKST VAN 1614 ANDERZIJD, WAARBIJ GELET IS OP VERSCHIL IN WOORDGEBRUIK EN OP DRUKFOUTEN.

Druk van 1611 en 1838.

205 die men
 256 almogendheyd
 314 en (fout)
 402 zijnde — zynde
 465 strecket
 485 siet
 493 behoef
 502 geroepen
 523 sijns
 555 Strymons
 574 eylaes
 639 kraem
 680 dickwerf
 708 doorgaens, doorgaans
 727 end
 778 hier om
 809 weetst
 872 clomp
 877 scherp-sinnig, scerpsinnigh
 903 klieft
 1066 Dit
 1080 Bosschen booghen
 1196 den eenen mensch
 1223 ten anderen
 1243 spertelt
 1250 stierman
 1264 aengheclampt, aengeclampt
 1272 weerd,
 1275 cromme
 1307 Met
 1346 door
 1393 noordschen
 1506 schelp-scelp
 1593 gaet

Druk van 1614.

die-men (fout)
 almogend (fout)
 end
 sijn de (fout)
 streecket (fout)
 sie (fout)
 behof (fout)
 geropen (fout)
 sijne (fout)
 Strymans (fout)
 eylas (fout)
 kram (fout)
 dickwers (fout)
 doorgans(fout)
 en (fout)
 hierom (fout)
 weerst (fout)
 clop (fout)
 scherp-sinning (fout)
 klief (fout)
 Die (fout)
 Bosschen-booghen (fout)
 den mensch (fout)
 ten ouderen (fout)
 spertel- (fout)
 srierman (fout)
 aengelampt (fout)
 weerd' (fout)
 croome (fout)
 Net (fout)
 doot (fout)
 Moordschen (fout)
 Schep (fout)
 gaer (fout)

1700	der duller winden	der dullen winden (fout)
1726	grondeloose	groondeloose (fout)
1778	niet en	niet (fout)
1789	coude	coede (fout)
1805	ontstelen	ontstellen (fout)
1935	ghevraeght-gevraeght	gevraeght (fout)

Soms verschillen de drukken alle drie.

Dr. 1611.	Dr. 1838.	Dr. 1614.
214	Aengere (fout)	Aingers (goed)
1183	t'saem (goed)	t'sam (fout)
1393	der winden (goed)	de winden (fout)
1510	rondtom (fout)	rontom (fout), lees rondsom

II. VERGELIJKING TUSSEN DE TEKST VAN 1838 ENERZIJD EN DE TEKSTEN VAN 1611 EN 1614 ANDERZIJD.

Druk van 1838.	Drukken van 1611 en 1614.	
4	natten	souten
10	breed en wyd	wijd en breed
11	dyne (fout)	dijner
13	der menschen (fout)	de menschen
42	ongesnoeyde	onbesnoeyde
50	koop (fout)	hoop
52	als	dan
53	als	dan
67	't menschen (fout)	s'menschen
71	vyandelyc (fout)	vyandlick
72	de (fout)	dese
76	genoch	ghenoegh-genoegh
82	voesters-moeders (fout)	voester-moeders
86	betrouwen	vertrouwen
96	verkond	oorkond
100	eer (fout)	Eerd
101	't natte Meyr	t'vochte Meyr
112	jonge-loose (fout)	longe-loose — longhe-loose
117	ontvlyden	onvlijden (fout)
145	Het kan (fout)	Het een kan
154	weerd	wreed (fout)
158	alsem	alsen
159	't onder bl. (fout)	onder t'bl.
163	onder vertreckt (fout)	ons verreect

165	tot een moninck toe	tot een gheschoren Paep
191	vander	vande
197	oogh (fout)	ooge-ooghe
214	d'stingers (fout)	d'Aengere (fout)-d'Aingers
216	grooter (fout)	grooten
239	geslacht (fout)	gestalt
239	rechts	recht (fout)
241	gestrept (fout)	gestreept
241	over d'weers (fout)	over dweers — over dwers
244	langhen (fout)	ronden
263	stucksens (fout)	stucxkens-stuckskens
273	Britsche	Brietsche
277	en ons	ende
278	dyck (fout)	dijcx-dijcks
286	haer sin heel op 't gebiedt	Haer sinneloos gebed
300	middel-scoot (fout)	middelschot
318	der (fout)	den
326	Musys-horn (fout)	musijck-hoorn — musyc-hoorn
329	haer (fout)	haest
341	omhanghen	behangen
391	leght (fout)	legts'
407	met der slincke hand	met de slincker hand
420	wesen (fout)	wijse
437	buycken (fout)	Vuycken
443	grootste	grootte
444	d'allereerst (fout)	d'allerteerst
451	menschen (fout)	mensch
461	die (fout)	de
465	der	den
466	quael (fout)	quaed
490	gaer (fout)	gaen
493	gemeyn	gemeen-ghemeen
503	stirft (fout)	sturft
506	Dat (fout)	Dy
510	keet (fout)	keel
521	uytgeholde	wtghehoolde-wtgehoolde
533	waer	daer
538	gins end weer (fout)	gins ende weer
543	's dienstbaerheyt (fout)	s'dienbaerheyds
547	vette (fout)	vetter
559	coort (fout)	cort
561	voertocht (fout)	voor-tocht
562	treken (fout)	treckend'
565	creft(s) idem 571, 576, 585, 594	creeft(s)
574	vergerfts (fout)	vergeefs
577	chrysheld, 1273 in alle edit. chrysvolck	crygs-held — Crijghs-held

582	Vlucht (fout)	Vlugs-Vlughs
586	treckt (fout)	treck
594	benauwt	benart
594	ter (fout)	te
598	storten (fout)	stortet
603	oversins (fout)	onversiens
609	gehuyfde (fout)	gehuytsde
616	schild-waegt (fout)	schild-wacht
617a	ontbreekt in de editie van 1838	
638	hem (fout)	hen
650	gierichheyds (fout)	G'rechtigheyds
676	wtgesloten (fout)	wtghestorven-wtgestorven
678	doode (fout)	dooden
680	den (fout)	dijn
683	achterwaer (fout)	achterwaert
685	kostelijck (fout)	konstelijck
706	gelyst (fout)	ghelijft—gelijft
712	samen weder (fout)	weder t'samen
742	herft (fout)	herfst
745	quist-geld	quist-goed
768	sciph (fout)	schip
781	Salt u (fout)	Salt du
784	gebiet (fout)	ghebidt-gebit
787	rat (fout)	krat
823	breekt (fout)	breeckt
824	menschen (fout)	mensche
828	wel (fout)	recht
854	't eerste (fout)	t'seerste
856	beye	beyd'
875	a, b, c, d ontbreken	
881	oft (fout)	of
893	wrichttet	verrichtet
906	versteckt (fout)	versteeckt
907	breekt (fout)	breeckt
916	borne (fout)	born
917	hooftken	hoeftken (fout)
929	noordtsch Sembla (fout)	t'Noordsche Sembla
939	huyck (fout)	huys
943	difken (fout)	diefken
962	Die (fout)	Dees
977	hier (fout)	haer
988	met (fout)	met de
996	weer	weet
1003	's werelts (fout)	s'Hemels
1013	snellen	stillen
1026	te vergeefts (fout)	te vergheefs

1027	moeyelyc (fout)	moeylijck
1029	maekse (fout)	maectse
1050	's hemels	d'Hemels (fout?)
1053	allereerste	allereerst (fout)
1054	't water rycke Nyl (fout)	d'water-rijcke Nyl
1062	Wier (fout)	Wien
1071	claeg-liet	clagh-lied (fout?)
1089	van der	van de
1098	vlottend	vlotend. Vgl. 1347: vlottend huys. Vlotend is echter niet fout.
1108	her (fout)	het
1120	sy (fout)	hy
1130	sachts (fout)	sachst
1161	d'Weerd (fout)	D'een Weerd
1162	ongelyck (fout)	ongheluck-ongeluck
1174	eynselycken (fout)	eyselijcken-eyselicken
1176	ligtigh (fout)	listigh
1183	t'saen (fout)	t'saem-t'sam
1186	na	naer
1191	weerd om	weerdigh
1206	aen (fout)	van
1214	bereydt (fout)	ghespreydt-gespreydt
1218	verasschet (fout)	verrasschet
1227	gulde (fout)	gulle
1242	zuyd' (fout)	zijnd'
1246	na	naer
1251	scelp (fout)	schip
1265	geslept (fout)	gesleypt
1285	't eerts (fout)	t'seerst
1294	t'saem (fout)	te saem
1299	scelpen (fout)	schelpken
1300	roond (fout)	rond
1316	't middelaensche (fout)	t'Middel-landsche
1329	voorsinnicheydt (fout)	voorsienigheyd
1348	omstuymigheyd (fout)	onstuymigheyd
1350	Het	Hy
1350	den (fout)	dan
1352	end	ja
1378	end (fout)	ende steeds
1382	peerdsche (fout)	peersche
1385	bekend (fout)	behend
1395	slaet (fout)	slaectt
1401	synen (fout)	haren
1404	peer (fout)	peers
1406	wilsten (fout)	wildsten
1408	de met (fout)	de zee met

1419	getrouwighlyck	ghetrouwelijck
1423	s'eerst (fout)	t'eerst
1438	vaste (fout)	vaster
1446	gesteunt	gestuent (fout)
1451	dat (fout)	welck
1465	bedecht (fout)	bedeckt
1467	het	sy
1526	haer	hun
1550	eereyck	eerlijcke
1558	clip	clift
1568	's zees-egel	s'zee-Eghel
1570	ooster (fout)	Oester
1592	De reysigers vrinden (fout)	Des Reysigers vriendin
1604	ontsichtbaer (fout)	onsichtbaer
1629	slecke (fout)	slechte
1633	Boocks (fout)	Bocks
1655	vremdst	vremst
1655	schonst (fout)	schoonst
1663	grondelooser (fout)	grondelooser
1669	's water (fout)	s'waters
1669	treckt (fout)	rectt
1685	de (fout)	dese
1708	datter	watter
1739	des (fout)	dijns
1740	siet	sie
1740	af-geeyschte	af-gheeyshde — af-geeyshde
1747	slechts (fout)	slechts
1748	sop	t'sop-tstop
1751	gelyck (fout)	geluck
1766	verleent (fout)	verleenet
1775	onbedwonghen (ook in B 26, op de parallele plaats).	ongedwongen
1779	bestaen (fout)	beslaen
1785	vleygst (fout)	vleyst
1792	niemants	niemans
1802	dyn (fout)	dy
1812	eens hoofs	eens Hofs
1826	opstoeyet (fout)	optoeyet
1841	niemands	niemans
1844	om (fout)	ons
1862	vlolyck (fout)	vrolijck
1885	dyn (fout)	den
1916	bie (fout)	bid
1921	slach-oorden (fout)	slach-orden
1923	Die (fout)	Dien
1929	een (fout)	eens

1939	romsche (fout)	Roomsche
1940	gecomnden (fout) zie blz. 156	ghecroonden-gecroonden. Vgl. Den B. in de parallalle regel: gecroonden.
1956	dyn	dijns
1964	vryden (fout)	vryen

De editie van 1838 mist het Klinckdicht dat vóór en het Rondeel, dat na het eigenlijke gedicht in de vroegere edities voorkomt. Ook ontbreken enige verzen (zie blz. 182). De uit de tekst van 1838 genoemde woorden zijn bijna alle fout. Op 8 plaatsen geeft de editie van 1838 de goede lezing, waar een zelfde fout in de andere edities voorkomt, n.l.: 117 ontvlyden, 154 weerd, 239 rechts, 917 hoofken. Vgl. 310, hoofken en 785, hoofd. Verder 996 weer, 1053 allereerste, 1071 claegh-lied, 1446 gesteunt. Prof. De Vooys wees er reeds op (N. T. XI, 40), dat in de uitgave van 1838 wel tal van fouten voorkomen, die de oude uitgaven missen, maar dat men soms een betere lezing vindt, b.v. 1896 „zijn”. De laatste fout was reeds verbeterd in de uitg. van 1614. Ook wordt in het artikel genoemd 1812, eens hoofs ghebouw, voor eens Hofs gebouw. In Den B. 79 vinden we echter in een parallelle regel (uit Str. overgenomen) eveneens: eens Hofs gebouw en in B 1268 staat: des Hofs. Inderdaad kunnen we met behulp van de editie van 1838, eventueel samen met die van 1614, een aantal fouten aanwijzen, die in de uitg. van 1611 voorkomen. Hier volgt:

III. EEN VERGELIJKING TUSSEN DE TEKST VAN 1614 EN DIE VAN 1838 ENERZIJD EN EN DIE VAN 1611 ANDERZIJD.

Druk van 1614 en 1838.

29 Ach!
 51 stouwdes'
 83 den schoot
 102 ghesloten
 106 allerheetste (fout)
 130 sick
 131 waer 't
 144 tsamen
 196 u
 219 door-adert
 305 velerleye
 321 mach-schien
 335 des middaghs
 419 end
 454 beneden
 458 weerde
 502 mensch-hater (fout)
 504 haest
 517 syne (fout)
 518 draget

Druk van 1611.

Ah!
 stowdes' (fout)
 de schoot
 besloten
 alder-hooghste
 sich (fout)
 waert
 t'samen
 uw'
 door-adertt (fout)
 veelderleye
 misschien
 des middaeghs
 ende (fout)
 beneven (fout)
 wreede (mogelijk bedoeld)
 menschen-hater
 hadst
 by syne
 drage

553	haers	haer (fout)
557	beeken (fout)	becken
562	Haer (fout)	Haers
578	hoogh-gevellen	hoog-gevesten
589	knevelt	knelet (fout)
598	wrack	wraeck (fout)
624	voor-raed	voor raed (fout)
636	verteret	verteert (fout)
667	een sellicheyd	een-selleken (vermoedelijk fout, zie B. 1115 een-selligh)
674	sege-teecken	tege-teken (fout)
701	doen	doet (fout)
703	Heraclite (fout)	Heracliti
767	s'ebbes	s'ebben
775	blassen (fout)	bassen
782	in het (fout)	m'het
787	pardig(h)	paerdigh
836	aenhaket	anhaket
973	daer (fout)	haer
1116	sochten (fout)	sachten
1153	vriend(t) (fout)	vrind
1182	proyt (fout)	proy
1183	tsam-tsaen (fout)	t'saem
1213	breydel	breyden (fout)
1234	d'wijle	d'wijl de
1280	t'wind-voord-vliegend' hout	t'wind-voor-vliegend' hout
1348	't zees-t'Zees	s'Zees (fout)
1367	by (fout)	dy
1383	schelpen-scelpen (fout)	schelpken
1393	de winden (fout)	der winden
1397	grond woud (fout)	groen woud
1510	Rontom-Ront om (fout)	Rondtom (fout, lees: Rondsom)
1537	hy	sy (fout)
1581	groeyen	groyen (fout?)
1628	ronden	rondel (fout)
1649	bare'	baer'
1700	dullen (minder gebruikel.)	duller
1729	ontluckse (fout)	ontluyckse
1761	t'claer gesternde Rond	t'claer gesteente Rond (fout)
1801	een siecken Cop	den siecken Cop (ook in B 60 op een parallele plaats)
1816	hond	HoNd (fout)
1836	opschortt ¹⁾	opschortet (fout)
1837	cortt	

¹⁾ De dr. van 1838: op-scoortt.

1872	begraefde (fout)	begraesde
1880	aller-slechste	aller-slechte (fout?)
1888	de sorgh'	d'sorgh' (fout)
1896	zijn-zyn	dijn (fout)
1898	D'wijn-d'Wijn	D'wil (fout)
1937	sijs eygen huys	syns eygen (fout)

IV. TEKSTCRITIEK.

Een bespreking van de varianten volgt hier. Enige duidelijke fouten behoeven geen verklaring en worden hier niet genoemd.

- 51 stowdes' is fout. Eenmaal staat in B. trow. Overigens wordt ouw of ou gedrukt, n.l. ou in samenst., b.v.: B 44, hou-mes, 965, schou-spel. Een enkele maal aan het eind: B 170, trou.
- 83 schoot is m. en vr. in het Mnl. Beide vormen zijn goed, tenzij het woord in het Zeeuws vr. was.
- 102 besloten en ghesloten zijn beide mogelijk. Het Wb. vermeldt over besluiten (W. II, 2044, A): opsluiten, insluiten, met plaatsen uit Cats, Smallegange, Cron. v. Zeel. e. a. De versregel is vrij vertaald uit Sepm. II, 263. De verzen 262, 263 luiden: „L'Éternel partagea leur commune patrie, Assignant à chacun un siege limité. Hieruit blijkt dat „besloten” mogelijk is. Tegen ghesloten is ook geen bezwaar in te brengen.
- 106 alder-hooghste, is een vertaling van Sepm. II, 308 (l'élément) plus haut. Du B. vertelt dat het vuur de hoogste plaats inneemt, daar dit het lichtste element is. Allerheetste, in de andere dr. is waarschijnlijk door niet begrijpen van de oorspronkelijke tekst als verandering aangebracht. Ook de epenthische d is goed. Vgl. 305: veelderleye. (Ook velerley komt voor, 1102).
- 117 Onvlijden is fout. In de dr. van 1611 was plaatsgebrek. Deze fout is in de 2e dr. overgenomen. Vgl.: ontvlien B 296, ontvlieden S 636.
- 130 sich is fout. Overall elders staat sick, de ndfr. en ndd. vorm.
- 131 waert = waer met enclytische t, van 't, als in het Mnl. Beide vormen zijn goed.
- 144 Beide vormen zijn goed.
- 154 Wreed. Het zijn lang niet allemaal wrede dieren die hij opsomt. Beter is: weerd (dr. 1838).
- 196 Beide vormen van het possessivum komen in de 16de eeuw en later voor. Zie V. Halteren, § 37.
- 214 Aengere is fout. In dit vers staat zo in de dr. van 1611 een lettergreep te veel. In B 243 komt Angier voor, de meest gebruikelijke vorm. (Uit de Ital. plaatsnaam: Anghiera, Angera.
- 219 door-adertt is een duidelijke fout.
- 239 rechts, tegenover slincks is juist.
- 305 veelderleye, met epenthische d kwam voor naast velerleye, vgl. 1102. In de Spr. van De Vr. en Te W. is aan de vorm zonder d de voorkeur gegeven. Zie Wb. VIII, 1470, -lei VI.
- 314 en is fout. V. B. gebruikt steeds: end.
- 321 misschien, naast het oudere mach-schien, kwam reeds Mnl. voor. Beide

- vormen zijn in de 16de en 17de eeuw in gebruik. In Marnix Byenc. ed. 1569, staat magschien naast misschien. Starter gebruikt machschien. In Den B. 341 komt mischien voor. Misschien is in Str. mogelijk het juiste woord.
- 335 des middaeghs uit des middages is oorspronkelijker dan het verkorte des middags, dat een analogievorm is naar middag (nom.).
- 419 ende is fout in verband met het rythme. (Er moeten 12 lettergrepen staan).
- 454 beneven, rijmt niet op getreden; beneden is dus het juiste woord.
- 458 wreede is mogelijk bedoeld in verband met de gehele houding van de vrouw.
- 502 mensch-hater is fout, omdat menschen-hater een beter rythme geeft. (Er moeten in deze regel met slepend rijm 13 lettergrepen zijn).
- 504 hadst en haest zijn beide goed; zie Str. aant.
- 517 syne is fout. by is weggefallen. Zie het hoofdst. over de invloed van Du B.
- 518 drage rijmt op mage en schijnt bedoeld te zijn. Deze conjunctief is hier echter niet te verklaren.
- 553 haer is fout. Het moet een gen. vorm zijn.
- 555 Strymons. Vgl. de bron Sepm. V. 811: Strymon (zie blz. 146).
- 557 becken is het juiste woord. Zie voor de bron blz. 146.
- 562 haer heysr is een gen. waarbij het bez. vnv. en het subst. als één geheel zijn opgevat. (Zie Van Helten, V. T. Synt. § 264 a). Bij V. B. is dit echter geen gewoonte. De vorm haers is dus beter.
- 574 eylas is fout. Overal elders: eylaes. Zie Woordenlijst.
- 578 hoogh-gevellen is een duidelijke fout.
- 589 knelet is een duidelijke drukfout.
- 598 wraeck = wraak en wrack = wrok. Beide naast wreken. Wrock = lust tot wraak. De kreeft kan zich niet wreken, bepaalt zich dus tot wrok, wrack. Wraeck is fout. Vgl. Str. 1247 waar van de doormidden gekapte adder gezegd wordt, dat zij „haer wraeck-gierigheyd met haer in 't graf verteeret". (Dus: verteert naar wraak = wrok).
- 636 verteert is blijkens het rythme fout.
- 667 een-selleken, naast een-sellicheyd. Vreemd is het koppelteken in: een-selleken (dr. 1611). Een selleken (celletje) uit Mnl. celledijn, is mogelijk in dit verband. Een-sellicheyd is echter ook mogelijk. Bij Du B. Sepm. p. 469, noot 92 staat: „Ce poisson est appelé des Francois Bernard l'hermite, assavoir d'autant qu'il fuit les autres, et vit en sa coquille en solitude continuelle". Kil. geeft op: een-selligheyt. solitudo (Wb. III, 2872, afl.). V. B., die uit Sepm. vertaalde, kan aan het Fra. solitudo gedacht hebben en een-sellicheyt geschreven hebben. Vgl. ook Den B. 1115: een-sellig. Het koppelteken in een-selleken wijst ook op een fout. Waarschijnlijk is een-sellicheyd bedoeld.
- 674 tege-teken is een duidelijke fout.
- 703 Heraclite is eveneens fout. De nom. is Heraclitus.
- 727 en is fout. Overal staat: end.
- 767 s'ebbes is een gen. op s van een vr. n-stam. Vgl. G 66 des tonghs. Deze onregelmatigheid komt dus bij V. B. meer voor; zie blz. 120 § 3.
- 775 blassen is fout. Het Wb. noemt wel blas, subst., in de 16de en 17de eeuw niet ongewoon voor het blazen van de wind. Het ww. blassen wordt echter niet genoemd, wel bassen = huilen (van de wind).

- 782 m'het = me het = men het, (V. Helten, V. T. § 135), en geeft een goede lezing, „In het” is fout.
- 787 vier-paerdigh en vier-pardigh kunnen beide goed zijn; naast paart kwam part voor. V. B. gebruikt echter steeds peerd (Str. I, 161, 783, B. 1056, 727). Misschien bedoelt hij peerdig.
- 836 Aenhaket, anhaket. Beide vormen zijn gangbaar.
- 973 haer, refl. pron. is het goede woord. Ontvouwen komt in het Wb. trans. en refl. voor, maar niet met intr. (inchoatieve) bet.: opengaan. Deze bet. zou het moeten hebben om het woord „daer” te verklaren, dat in de dr. van 1614 en 1838 staat. „Daer” is dus fout.
- 1050 d'Hemels bode is mogelijk, indien hemelsbode als een samenst. bedoeld is. s'Hemels bode levert echter minder bezwaar op, daar de woorden gescheiden staan.
- 1071 clagh-lied is niet onmogelijk. Vgl. D 36 gheclagh.
- 1116 sacht is de goede vorm, daar de a voor cht bij V. B. regel is. Zie het hst.: „De taal en de stijl I”.
- 1153 vriend(t) is fout, daar vrind rijmt op mint.
- 1182 proyt is fout. Vgl. 134, proye. De t is etymologisch onjuist.
- 1183 t'saem past hier het best.
- 1196 den mensch, is fout. Er ontbreken twee lettergrepen in dit vers (dr. 1614).
- 1213 breyden is een duidelijke fout.
- 1227 gulle = mulle. Dit staat in de oudste dr. en is het juiste woord.
- 1234 d'wyle en d'wijl de, zijn beide mogelijk.
- 1280 t'wind-voor-vliegend' hout. Dit doet denken aan Sepm. V, 525, 526: „flotter au gré du vent”, dat in verband met de Jonasgeschiedenis voorkomt. Dit Au gré de = overgeleverd aan de willekeur van, dus vrij vertaald: door de wind voortgedreven. In 982 staat: snel-voord-vliegend hout. Waarschijnlijker is dus: t'wind-voord-vliegend' hout. Voor = voort, komt echter ook voor bij Vondel. Zie V. Helten, V. T. § 155.
- 1348 t'Zees — 't zees, uit de latere dr., geeft de goede lezing om de volgende reden: de verzen 1341—1357 zijn een vertaling van Sepm. V, 357—366 (zie hst. 2 over de invloed van Du B.). Vergelijken we de verzen van Sepm. V, 360—364 met Str. 1345—1350, dan zien we dat „Pour donter” (363) vertaald is als: te breydelen = om te breidelen (te beteugelen). (Voor te + inf. = om te + inf., zie Stoett, M. Spr. § 284). „La fureur des vents et des ondes” is vertaald als: Zees onstuymigheyd end dolheyd (Str. 1348, 1349). De bet. van „end t'Zees onstuymigheyd end dolheyd van den wind te breydelen bereydt,” is dus: „en 't (= het vlottend' huys,) in gereedheid heeft gebracht om de onstuymigheid van de zee en het razen van de wind te kunnen beteugelen (er weerstand aan te kunnen bieden).” „Heeft” uit 1348 moet voor „breydt”, nog eens ingevuld worden. Zo krijgen we een goede lezing, die „s'Zees” uit de oudste dr. niet mogelijk maakt.
- 1367 by, is fout; dy vernoegest = hebt genoeg, smaakt genoeg. Mnl. vernoegen is trans. of refl. Het intr. vernoegen bestaat niet in het Mnl. „By” geeft geen goede lezing en is dus fout.
- 1383 schelpen — scelpen zijn duidelijke fouten.

- 1467 Sy. Hulck was m. en vr. Beurtelings staat er: haer, 1450; syn, 1462, 1464; sy, 1467.
- 1510 Rontom, ront om, Rondtom, zijn alle fout. Bedoeld is rondsom. In B. 129, 627, 660, staat rondsom, als praep. en in B. 119 rondsomme als adv.
- 1537 „sy” is fout. Bedoeld is „die oude vyand” uit 1535.
- 1568 s'zee-Eghel. De dr. van 1838 heeft 's zees-egel. Dit is beter. Mogelijk is: d'zee-Eghel.
- 1581 groyen is waarschijnlijk een drukfout. Oei-kl. wordt met e gespeld in B. 25, moeyelick, 117, begroeyet, 118, aenvoeyet, verschoeyen, 210, groeysame, 196, snoey-mes, 262, verfoeyen, 263, bloeyen. Echter in Str. 350, gegroyet: voeyet, maar Str. 668, groeyende. Groyen is dus niet onmogelijk, maar niet waarschijnlijk.
- 1593 gaer is een duidelijke fout.
- 1628 rondel idem.
- 1655 vremst is een veel voorkomende vorm met epenthesis van d voor de s na een nasaal.
- 1700 dullen na een art. is de oorspr. vorm van het zw. adj. in de gen. pl. Deze vorm is in de meeste gevallen vervangen door de vorm van de sterke verb.: duller. Bij Vondel is de vorm op -er ook regel (zie V. Helten, V. T. § 86 en 93). De vorm duller is de meest voorkomende, die op -en is echter niet fout. Bij V. B. is de gen. op -er echter regel; dullen is dus fout. Zie blz. 121 § 6.
- 1729 ontluckse is een duidelijke fout.
- 1740 af-gheyschde is de oudere vorm, die dus goed is.
- 1748 sop en tsop komen beide voor.
- 1761 t'clær gesteente Rond is een duidelijke fout.
- 1766 „verleent” is fout. In dit vers staat een lettergreep te weinig in de dr. v. 1838.
- 1775 „onbedwonghen” komt ook in B. 26 voor, op de parallelle plaats en is dus ook mogelijk.
- 1792 niemans is de oudere vorm. Deze is hier goed.
- 1801 „een siecken Cop”, is beter dan „den siecken Cop”. Bij het laatste denkt men aan een reeds aanwezigen „siecken Cop”, die iemand niet kwelt. Bij „een siecken Cop” wordt verondersteld, dat deze niet aanwezig is, wat hier de bedoeling is. Mogelijk bracht V. B. zelf in de 2e dr. deze verbetering aan. In B. staat ook „den” in de overgenomen regel, daar deze overgenomen is uit de dr. van 1611. (B. verscheen n.l. in 1613, de tweede dr. van S., waarin „een siecken cop” staat, in 1614).
- 1812 eens Hofs komt ook voor in B. 79 in de parallelle zin. In B. 1268: des Hofs. Deze vorm is goed.
- 1816 De n van HoNd is bij vergissing ook met een hoofdletter gedrukt, doordat enige letters groot gedrukt zijn om het woord „Blienburch” te vormen.
- 1836 op-schorrt, evenals 1837, cortt is juist. In het gedicht vinden we afwisselend m. en vr. rijm. Bij deze woorden was het de beurt van het m. rijm. De verkorte vormen zijn dus bedoeld. De tt zijn dan de aanduiding van de verkorting. (Vgl. S. 1861: sett). De dichter schrijft in de 2de en 3de pers. de verlengde vormen indien het rijm of het rythme het vereisen. Zie pers. suff. blz. 119. Vgl. 784, 785, opschortet: incortet; 778, 779, wtstort: cort. De laatste

- woorden komen in m. rijm voor, evenals die van 1836, 1837. De tweede t kan dus ook vervallen.
- 1841 niemans is de oudere vorm. Zie 1792.
- 1872 begraefde is een duidelijke fout.
- 1880 aller-slechte. Deze vorm staat ook in B. 251 in de overgenomen regel. Mogelijk is het een drukfout.
- 1888 d'sorgh' is fout in verband met het rhythme.
- 1896 „dijn” is fout. Het woord „zijn” (in de dr. v. 1614, 1838) heeft betrekking op „de wijnstock” en is het goede woord.
- 1898 D'wil is een duidelijke fout.
- 1937 syns eygen, eveneens. Er ontbreekt een lettergreep.

De conclusie, die we uit het voorgaande kunnen trekken is dus, dat de dr. van 1838 wemelt van fouten, die voor een deel voor rekening van den uitgever komen. De dr. van 1614 heeft er meer dan die van 1611, maar geeft op één plaats een betere lezing dan de beide andere, n.l.: 314, end, dat overal door V. B. gebruikt wordt, terwijl de andere dr. en hebben. De tekst van 1611 is dus de beste, wat het aantal fouten betreft. De druk is echter slecht leesbaar. Na onderzoek van de fouten in de kantt. zal een lijst van fouten in de dr. van 1611 volgen. Eerst merken we nog op dat er tussen het handschrift, dat ten grondslag heeft gelegen aan de dr. van 1838 en de dr. van 1614 enig verband moet bestaan. Mogelijk is het handschrift een afschrift van de dr. van 1614, waarin de uitgever ongetwijfeld zelf veranderingen heeft aangebracht, zoals uit de talrijke verschillen blijkt. Gedeelten, waaraan hij blijkbaar als Katholiek aanstoot nam, zijn veranderd (165, 286), andere (617a en 875, a, b, c, d) ontbreken. Natuurlijk kan dit ook op rekening van den afschrijver worden gesteld. Het verband met de dr. van 1614 blijkt uit het feit, dat deze druk (ook in de kantt.) dezelfde fouten of afwijkende vormen vertoont t. o. v. de dr. van 1611. Zie de betreffende lijst. Vgl. kantt. bij 898 (dr. 1614, 1838): 11. c. 3. 7. Dit is in de dr. van 1611: 11. c. 37. (het juiste). Kantt. bij 620 (dr. 1614, 1838): Crampela. In die van 1611: Crampella. De dr. van 1614 is geen copie van die van 1611, omdat in eerstgenoemde dr. enige kantt. voorkomen, die ontbreken in de dr. van 1611. B.v.: 1478: Lins. Reysb. cap. 84 en bij 1630: Alveus Marina. De dr. van 1614 schijnt dus op een handschr. terug te gaan, tenzij er nog een dr. bestaan heeft, die ons niet bekend is. Gezien het korte tijdsverloop tussen de twee eerste dr. is dit niet waarschijnlijk. De op vele plaatsen gelijke spellingafwijkingen, zoals glandts (1439), anders glants, rondtom, rontom (1510), vise (1646), vischen (1666), wijzen op het gebruik van hetzelfde handschr. of op het gebruik van handschr. + dr. van 1611 bij het ter perse brengen van de uitgave van 1614.

Wel wijken de dr. van 1611 en 1838 gezamenlijk een aantal malen op gelijke wijze af van die van 1614, maar in deze gevallen waren de fouten in de dr. van 1614 gemakkelijker te constateren, d. w. z. daarvoor behoefde de maker van het hschr. dat ten grondslag lag aan de dr. van 1838, die van 1611 niet te raadplegen.

V. VERSCHILLEN TUSSEN DE KANTTEKENINGEN DER DRIE DRUKKEN.

Dr. 1611.	Dr. 1614.	Dr. 1838.
455 l. 1. c. (fout)	l. 1. c. (fout)	l. 1. c. 4.
395 Cleopatre (fout)	Cleopatrae	Cleopatras (fout)
515 lib. 9. c. 31	lib. 9. 31 (fout)	l. 9. c. 31
521 Homer (fout)	Homar (Fra. Homard = zeekreeft)	Homar
526 Aelian	aelian (fout)	Aelian
660 l hermite (fout)	llhermite (fout)	L'Hermite
724 c. 32 (fout) = c. 33	c. 32 (fout) = c. 33	c. 32 (fout) = c. 33
757 c. 15 (fout) = c. 25	c. 15 (fout) = c. 25	c. 15 (fout) = c. 25
814 Scalig 218 (fout)	Scalig 2.18	Scal 1.2.18
845 maget	mngt (fout)	maget
865 Ecclesias. c. 1	Ecclesia c. 1.	Ecclesiastes l. 1. vs. 7
898 l. 11. c. 37	l. 11. c. 3. 7. (fout)	l. 11. c. 3. 7. (fout)
929 heerschet	heersches (fout)	heerschet
1046 Plutarch. li de Ilide	ontbreekt	ontbreekt
1118 Pudifetam	Pudifetam	Pudiletam (fout)
1478 ontbreekt	Lins. Reysb. Cap. 84	Linsch. Reysb. cap 84
1555 Sone (fout)	sonne	sonne
1630 ontbreekt	Alveus Marin	Alveus marin

Van de kantt. zijn de verschillen genoteerd, voorzoverre deze van belang waren voor de tekstcritiek. We kunnen de fouten gemakkelijk aanwijzen. De tekst van 1838 geeft soms aanvullingen, b.v. bij 455: Ecclesiastes c. I. v. 7. De uitgever kon dit er zetten, zodat het niet in een handschr. of dr. behoefde gestaan te hebben. We vinden weer overeenkomstige afwijkingen in de dr. van 1614 en 1838, b.v. bij 814: Scalig 2, 18, i. p. v. 218; bij 1046 ontbreekt in beide teksten Plutarch li. de Ilide. Daarentegen komt bij 1478 voor: Lins. Reysb. v. 84, welke aant. ontbreekt in de dr. van 1611. Merkwaardig is de fout bij 1118 in de dr. van 1838: Pudiletam, voor: Pudifetam. De f is in de dr. van 1614 zeer onduidelijk en lijkt op een l.

VI. DE FOUTEN IN DE DRUK VAN STRANDE VAN 1611.

In de dr. van 1611 moeten we dus de volgende verbeteringen aanbrengen:

Kanttekeningen

395 Cleopatre, lees: Cleopatrae; 455 l. 1. c., lees l. 1. c. 4; 521 Homer, lees: Homar; 660, lees: l'hermite; 724, lees c. 33; 757, lees: c. 25; 814 Scal 218, lees: l. 2. 18; 865 Ecclesias c. 1, lees: Ecclesias c. 1. vs 7. (dit heeft mogelijk niet in het handschr. gestaan); 1478 Lins Reysb. cap. 84 moet ingevoegd worden; 1555 Sone, lees: Sonne; 1630 Alveus Marin. invoegen.

Versregels.

51 stowdes', lees: stouwdes'; 117 onvlijden, lees: ontvlijden; 130 sich, lees: sick; 154 wreed, lees: weerd. 214 Aengere, lees: Aingers; 219 door-adertt, lees: door-adert; 239 recht, lees: rechts; 314 en, lees: end; 419 ende, lees: end; 553 haer, lees: haers; 589 knelet, lees: knevelt; 598 wraeck, lees: wrack; 624 voor raed, lees: voor-raed; 636 verteert, lees: verteret; 667 een-selleken, lees: een-sellicheyt(?); 674 tege-teken, lees: sege-teken; 701 doet, lees: doen; 917 hoeftken, lees: hooftken; 996 weet, lees: weer; 1053 allereerst, lees: allereerste; 1213 breyden, lees: breydel; 1280 voorvliegend, lees: voord-vliegend; 1348 s'Zees, lees: 't Zees; 1446 gestuent, lees: gesteunt; 1467 sy, lees: het of hij; 1510 Rondtom, lees: Rondsom; 1537 sy, lees: hy; 1581 groyen, lees: groeyen(?); 1628 rondel, lees: ronden; 1761 gesteente, lees: gesternde; 1801 den siecken Cop door V. B. veranderd in de 2de dr. in: een siecken Cop; 1816 HoNd, lees: Hond; 1836 opschortet, lees: opschortt of opschort; 1837 cortet, lees: cortt of cort; 1880 allerslechte, lees: aller-slechste(?); 1888 d'sorgh', lees: de sorgh; 1896 dijn, lees: zijn; 1898 D'wil, lees: D'wijl; 1937 syns eyghen, lees: syns eygen huys.

Ook in opgave der bronnen zijn fouten geslopen, soms in alle dr. Str. 704—709 Plin. l. 9. c. 35, lees l. 9. c. 31; Str. 724, c. 32, lees: c. 33; Str. 757, c. 15, lees: c. 25.

Daar wegens betere leesbaarheid van de tekst van Str. de tweede uitgave zal worden afgedrukt, is een lijst van fouten in die tekst achter Str. geplaatst.

Hiernaast vindt men een blz. uit de druk van Strande van 1611.

STRANDE,

O f C

Ghedichte van de Schel-
pen/Kinckhornen/ende andere won-
derlike Zee-Scheyfelen.

T O T I O F

Vanden Schepper aller dinghen.

O die langs t'woeste Mey; met d'ijn ges-
schubde peerden
In een blauw coets' omienst den ronden
cloot der Erden/
Doest des asuren Velds / loff' eens den
natiën toom/

Com spoel d'ijn souden vaerd dy desen sorten stroom:
Leg d'elger upt de hand/ end laet d' halfbissche scharen
Met uw' Meerminnen schoon hier haren tepe paren:
Thoon my d'ijn rijcken schat/ niet t' silver ofte goud
Dat d'ijn ghelafen hups boor ons verborghen houd
Der Gierigaerde wensch/ maer t' werc van d'ijne hande
T'gheen du werpst wijsd end breed langs aen de doxte
stranden/

Verleen my goeden wind/ laet d'ijner baren schuytm
T' wijl ick d'ijn rijck vesepl' bevochten in h'ne plupm.

b Sind het begeerich hert end giericheyd de mensche
c Geyoxt heeft om veel goeds end' ijckdoim groot te
wenschen/

End niet te vreden was met t' geen den milden schoot
Des betten aerdrichs hun in overvloed toegoot:
Soo hebben sy begoft haers Moeders swaer ledden
Met haer bevoloechte hand moed'adighlic te schende/
End' als de mollen wind met Flaumen scharp gheslaet
haer inghelwant door wjoer/ jae lewend sich ghebaelt
In s' doodes duyster graf/ om daer upt boord te halen
Het schadelick bergift / dat ons soo vele qualen/

a Aenroep
des Zee-
gods Nep-
tuni.

b Van der
mensen
onmatigē
Gout dorst
ende geld-
giericheyd.

c D'erde is
de Moeder/
Beelle ende
Maerdime
der mensche/
diese minne
ghet' doet
en herberget
in haer ghes-
boorte/ leven
ende doedt.

AANTEKENINGEN BIJ HET DIANAE-LIED.

- Iohan van Duven-voirde. Zie blz. 5 aant. 2.
- Lieutenant Hout-vester = plaatsvervanger van den houtvester. (W. VIII. 3296).
- 1 groener. Gen. plur. op r. Zie blz. 121 § 6 en V. Helten, V. T. § 93.
- 3 dry-wegh = driesprong. Diana heeft de bijnaam Hekate, die waarschijnlijk „de uit de verte treffende of werkende” betekent, terwijl Hecate ook als afzonderlijke godin gevonden wordt. Hecate treedt op bij geboorte en dood en vertoont zich op kruiswegen en driesprongen in spookgestalte. Als zoenoffer plaatste men aan het eind van iedere maand overblijfselen van reinigingsoffers bij haar beeld op de kruiswegen („offerwerck”). Diana is hier de ongelukafwerende Godin en de godin, die een goede jacht geeft.
- 12 hun naecte lijf becleed', n.l. met de dierenhuiden.
- 13 crijgh der schadelicker beesten = strijd tegen de schadelijke dieren.
- 14 vele dapper Geesten. Dapper zonder buiging. Zie blz. 121 § 7. Dappere geest = persoon met een dappere geest, aard.
- 15 en 16 end van enz. = en die ze, na het bedwingen van het wrede gedierte er op uitgestuurd heb, om de gewelddadigheden van boze mensen te beteugelen. Menschs: de zw. verbinding is verlopen naar de sterke.
- 17 = en die ze bij het leren van de kunst van jagen menige oorlogslist (kunstgreep) geleerd heb.
- 24 Mijn heerelicken Dienst = het dienen van mij als heerseres (godin van de jacht) = het jachtrecht.
- 25 tot een leen = als leengoed, (dat de bezitter in de positie van leenman plaatst).
- 31 end = ende de.
- 45—47 Het anagram klopt, als we u + v van de naam gelijk stellen aan de w van houwen.
- 54 Vgl. B. 764: Echo (d'oude Klappey) die nimmer eerst begint.
- 57 end = ende de.
- 58 schon, lees: schoon.

AANTEKENINGEN BIJ STRANDE.

TITELBLAD.

Cornelis van Blyenburch is gehuwd met Martine van Borsselen, een zuster van Ph. van B, genoemd op p. 49 in S. Hij woonde te Rijswijk (zie vers 1812). Zie voor de verwantschap de inleiding bij de uitgave van 1838.

KLINCK-DICHT.

- 1 Hell', zo genoemd, omdat deze lade schelpen bevatte, waarvan hij er geen weggeeft, òf omdat het bij hem unica zijn, òf omdat ze bijzonder fraai zijn (zie vers 12). Zoals de zielen in de hel moeten blijven, zo blijven deze schelpen in de lade.
- 1 Vagevier noemt de dichter de andere lade. Hieruit geeft hij wel eens schelpen weg, omdat ze minder kostbaar of omdat het doubletten zijn. In het vagevuur wachten de zielen op het oordeel, zodat niet alle zielen daar blijven.
- 2 der op. De dr. van 1611 heeft: daer op.
- 4 Het wan-gheleove bindet de sielkens = het Katholicisme neemt aan dat ze daar worden vastgehouden.
- 5 verslindet. We denken hier dus aan de kaken van de hel, die als een monster wordt voorgesteld.
- 12 is aenghenaemst. Zie voor de weglating van het artikel voor het praedicaatsadj. in superlativo, blz. 132 § 3.
- 13 k'houd = ik houd 't.
- 14 Aflaet. Woordspeling. Hij hoopt ook, dat de bezitter er van „af laat" = ze wegschenkt.

HET GEDICHT ZELF.

- 1—12 Zie het hst. over de invloeden, blz. 141.
- 1 geschubde peerden = vissen. Vgl. Sepm.: *peuples escaillez*.
- 3 asuren Veld = de zee.
- 5 half-vissche scharen = de Tritons.
- 13—61 Zie het hst. over de invloeden, blz. 141 en 142.
- 36 ontwee = in tweeën. On is waarschijnlijk een verzwakking van an, ane. Vgl. onstukken = aan stukken. (W. X. 2028).
- 57 Vogel-grijp = grijpvogel (eigenlijk Gr. γρῦπος = gier) = griffoen, een fabelachtig dier, half leeuw, half adelaar. Uit vogel-grijp ontstond Nnl. grijpvogel (M. W. IX. 774, 775). Griffoen, uit Ofr. griffon, uit Lat. gryphus. (W. V. 720. 1). De griffoenen bewaakten in het hoge Noorden bij het fabelvolk van de Hyperboriërs de daar opgestapelde schatten goud, die hun later door de Arismaspen, een éénogig volk, werden ontroofd. (Koster, Myth. Wb.).
- 57 Indiaensche Mieren. Over hen lezen we bij Plinius (l. XI. c. 31): *aurum hae cavernis egerunt terra in regione septentrionalium Indorum qui Dardae vocantur. ipsis color felium, magnitudo Aegypti luporum. erutum hoc ab iis tempore*

- hiberno Indi furantur aestivo fervore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis, quae tamen odore sollicitatae provolant crebroque lacerant quamvis praevolocibus camelis fugientis. tanta pernecitas feritasque est cum amore auri. Deze mieren behoren dus tot de fabelachtige dieren.
- 63 Kantt. Plin. = Plinius, 23—79 n. Chr., schreef: *Naturalis historiae* of *Naturae historiarum* l. XXXVII, een encyclopedie, die van zijn rusteloze werkzaamheid en veelzijdigheid getuigt, doch tevens bewijst, dat hij meer verzamelaar was dan streng wetenschappelijk onderzoeker. (zie Schlimmer en De Boer).
- 69—71 Komen enigszins veranderd voor in *Strande* 1926, 1927.
- 69 Kantt. Bias van Priene, is een van de zeven wijzen. Hij hield o. a. Croesus terug van een zeeoorlog tegen de Ionische steden. Zijn spreuk was: „*Oi πλειους κακοι*”, de meeste mensen deugen niet. (Zie Schlimmer en De Boer).
- 72 op zijn bloot lijf gesteld. Door de zuivering wordt het zilver immers helder van tint, wit. De verontreinigingen en de er mee vermengde delen, worden verwijderd.
- 81 Zie het hst. over de invloeden, blz. 142.
- 82 voester-moeder van de Muzen = Gaea, de aarde, die gehuwd was met Uranus. Het openrijten van haar borst is dus het doorgraven van de aarde om de edele metalen te zoeken. Of de dichter bedoelt er de zee mee, die met een schip (een cromme planck) doorklieft wordt. Gaea is dan opgevat in ruimere betekenis, als de gehele aardbol, dus ook als het water, de zee. (Zie het hst. over de invloeden, blz. 142 en 143).
- 83 Zie het hst. over de invloeden, blz. 143.
- 84 vier vinghers van de dood, betekent: een planken wand van vier vingers dikte, scheidt u van de dood door verdrinking, als ge de zee gaat doorklieven.
- 93—113 Zie het hst. over de invloeden, blz. 143.
- 99 Kantt.: vier elementen = aarde, water, lucht en vuur. Uit deze „elementen” waren volgens de toenmalige begrippen alle stoffen opgebouwd. Men sloot zich dus aan bij de opvattingen van Aristoteles.
- 106 alderheetste, lees: alder-hooghste, zoals in de dr. van 1611 staat. Het alderhooghste vier is bij Du Bartas: *l'élément plus haut*. V. B. spreekt over de onderlinge gemeenschap der elementen (vertaald uit Du Bartas). Het vuur bevindt zich bovenaan, maar wordt afgewisseld (vertieret) door een weynich lochts; een weinig waterdamp (wolken) bevindt zich weer in de lucht, terwijl het water in de aarde is ingelijfd.
- 111 blau-gheschubde Vee = vissen, hier de vliegende vissen. In vers 176 heten de vissen „het glat-gheschubde rot”, in vers 1274 „glad-gheschubde bende”, in vers 1412 „t'geschubde Volck”, in vers 1674 „t'geschubde Vee”, in vers 1 „geschubde peerden”. Deze namen zijn vertalingen uit Du Bartas of navolging van de Fra. namen.
- 115 Zee-Swaelm = zeezwaluw, een soort vliegende vis, *hirundo marina*. Plinius, door V. B. in de marge bij vs 126 genoemd, zegt er het volgende over: „*Volat hirundo, sane perquam similis volucris*”. Zie een afbeelding ervan volgens de voorstelling van die tijd bij Jonston: *Beschrijving van de natuur der Vissen*, tabel 17 en 18. Zee-Cat is ook een soort vliegende vis, bij Jonston op p. 9 vermeld. (*Lolligo*).
- 116 Kiecken-dief = een soort vliegende vis, *Milvago sive Milvus* genoemd in de

- kantt. Plinius, l. 9. c. 26 vermeldt deze *Milvus* eveneens als een vliegende vis. Waarom hij kiekendief of *Milvus* heet, vertelt Jonston op p. 48: „Met zijn uitgespreide start en vinnen gelijkt hy gehelyk de vogel *Milvus* of Kiekendief te weten met zijn breedte en plekken.” (De kiekendief is anders een soort valk). Zie ook W. VII. 2750. 2.
- 117 onvlijden, met ij voor het uiterlijk rijm; lees: ontvlijden.
- 124 Kantt. Oppian = Oppianus uit Cilicië, tijdgenoot van M. Aurelius (161—180), dichter van een didactisch epos, *Ἀλιευτικά*, over het leven der vissen.
- 130 Kantt.: Linschot. Reysboeck. Jan Huygen van Linschoten was een bekend zeevaarder, die de volgende werken schreef of vertaalde: 1595, Reys-gheschrift van de Navigatiën der Portugaloyers in Orienten, uit het Spaans vertaald; 1596, Beschrijvinghe van de gantsche Custe van Guinea enz. In het zelfde jaar: Itenerario, Voyage ofte Schipvaert naer Oost ofte Portugaels Indien. Zie Te Winkel, Ontwikkelingsgang.
- 137—143 Zie het hst. over de invloeden, blz. 143.
- 137 Droef Ijs-voghel is Alcyone, de vrouw van Ceyx, die zich met het lichaam van haar verdronken man in wanhoop in zee wierp, waarop beide in ijsvogels veranderd werden door de goden. Zo is het woord „droef” te verklaren. (Zie de aant. bij Du Bartas, p. 502. Het verhaal staat in *Metamorph. II* van Ovidius).
- 140 kondigh houden = onthouden. De zeerover onthoudt deze dag, omdat de koopman zijn schip moet laten roeien tijdens de windstilte. Het heeft dus minder vaart en kan door de rovers gemakkelijker ingehaald en geënterd worden.
- 145 groene jeugd doet denken aan omzetting van jeugdige groen. Dergelijke omzettingen vinden we o. a. bij Huygens.
- 146 strant end steunsel = strand dat een steun is; steunsel is appositie bij strant.
- 156—180 Zie het hst over de invloeden, blz. 143 en 144.
- 159 al-om end nieuwers t'huys = overal en nergens thuis = overal rondzwerfend en zonder vast verblijf.
- 161 Het onderwerp van de zin is „t'Groot Amph. veld”.
- 162 Ram, zeeram = een roofvis. Bij Du Bartas heet hij Belier. Deze verwijst op p. 437 naar Plin. l. 9. c. 44. Daar lezen we: *Grassatur Aries ut latro, et nunc grandiorum navium in sale stantium occultatus umbra, si quem nandi voluptas invitet, expectat; nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas specularatur, occultusque adnatus mergit.*
- 163 Schorpioen = een vraatzuchtige vis uit N.- en O.-Zee. Bij Jonston, p. 56 lezen we: „De visch Scorpius, die bij Plinius somtijds Scorpio, van het gekerfde dier, also genoemd is, niet dat hy oft in verw oft gestalte van lijf daarna lijkt, maar om dat, gelijk als de land-scorpioen, metten angel, die hy in de start heeft, also deze mette angels, die hy op den rug en 't hoofd draagt, sijn vergif met wonden indrijft.” Zie een afb. op tabel XVII bij Jonston.
- 163 Draeck. Bij Jonston vindt men citaten uit Plinius, Rondeletius en Oppianus. Hij deelt de zeedraak in bij de niet platte Strand-vissen. „Volgens Rondeletius is hij van hoofd bijna de Zeebaars ghelijk. In de nek oft an't begin van den rug heeft hij vijf dunne swarte scherpe anghels, met een vlies voor swart, achter wit t'saamgevoegt, met welke hij een vergiftighe wond maakt, en veel schadelijker als mette angels van de kuwen.” Zie Jonston, p. 69 en voor een afbeelding

- tab. XXI. Koenen noemt de zeedraak identiek met de Zee-Cat. V. B. deelde echter de opvattingen van de oude schrijvers.
- 165 Paep = zeepaap. Du Bartas noemt hem „moine” (Sepm. V. 46) en vertaalt op p. 439, in de aant. 20 Rondelet, l. 16. c. 20 (ook door V. B. genoemd): „De nostre temps, dit il, durant une tourmente fut prins en la mer de Norvegue un poisson monstrueux, lequel de prime face fut appellé Moine, de tous ceux qui le virent. Car il avoit visage d’homme, mais laid et mal basti, la teste rase et legere, un grand capuchon ou froc sur les espauls: deux longues nageoires en forme de bras.
Hij verwijst ook evenals V. B. naar Plinius l. 9. c. 5 en l. 32, c. 11. Koenen verklaart zeepaap als een zonderling gevormde vis met uitpuilende ogen, ook sterrenkijker of hoogkijker genoemd.
- 168 Kantt. Rondel. = Rondelet (1507—1566), arts, prof. te Montpellier, naast Gesner en Aldrovandus de beste schr. van historia animalium. Schreef o. a.: De piscibus. Zie: Grosztes Universal Lexicon (1742).
- 169 Crychsman jonck ter paeyen = jonge soldaat in dienst? of soldaat jong van dienst? Paey van het Fra. paye, paie heeft als eigenlijke betekenis: betaling. Reeds in de 16de eeuw had het de betekenis van soldij, van krijgslieden. (W. XII. 5. 4). Ter paeyen kan misschien betekenen: voor soldij, om soldij te verdienen.
- 172 Spit. Bij Du Bartas, p. 440, aant. 23: broches (= braadspit). Hij verwijst naar Plin. l. 32 c. 11 evenals V. B. Daar wordt genoemd de torpedo = sidderaal.
- 173 hamer, van de hamervis, een soort haai (W. V. 1746). Du Bartas noemt het woord: Marteaux en voegt er op p. 440 aan toe: Ce sont poissons que les Grecs appellent ζυγεις, mot tiré de ioug, pource qu’ils ressemblent à des iougs de boeufs. Les autres les appellent marteaux et aussi ont-ils la teste faite comme c’est outil-là.
- 173 saech, van de zaagvis. Du Bartas noemt hem: Priste, une sorte de Balene; le bout du museau est fort long et fait en forme de scie, comme aussi Pline parle des scies de mer au deuxieme chapitre du 9 livre (zie Sepm. p. 448). Plin., ook door V. B. aangehaald, spreekt van: serras (zagen), als van zeemonsters.
- 173 nyptang, de kreeftenschaar doet hieraan denken.
- 174 mes. Du Bartas spreekt van cousteau (Sepm. V. 58) en verklaart dit als Ευφιας (= zwaardvis) en Gladius (= zwaardvis) op p. 441.
- 174 inckt van de inktvis. Du B. Sepm. V. 58: Des calemars (inktvis) garnis d’ancre. Op p. 442: Loligo (= pijlinktvis).
- 175 kantt. Deze is onduidelijk geworden doordat V. B., zoals me gebleken is, een aant. in Sepm. p. 5 niet volledig vertaalde. Bij Du B. luidt deze als volgt: Neptune eut la mer pour soy, en laquelle il a grand nombre d’enfans, lui estant nud, de couleur bleue, ayant un trident en main, et porté sur un coche. Par telles fictions ils ont voulu descrire la mer, distinguee d’avec les cieux et la terre. Car la couleur et nudité de Neptune signifie l’eau: ses enfans, ce sont les animaux formillans en mer beaucoup plus qu’en terre: son trident le flot, le reflux et l’arrest de la mer: son chariot, le bruit et roulement des vagues esmeues par les tourmentes, et fendues par les vaisseaux qui voguent dessus.
- 184 lenghen = vermengen. Zie deze passage in het W. X 1559. aanm., waar gezegd

- wordt dat lenghen hier min juist gebruikt wordt. Ook lenghen van v. 224 wordt daar geciteerd.
- De verklaring van den uitgever van de dr. van 1838: lenghen = langhen, toe-reiken, aanbieden is onjuist.
- 185 vrucht op 't grootste = de grootste vruchten, vruchten zo groot als het maar kan. Op + pron. poss. of het lidw. het + superlatief was in het Mnl. reeds bekend. Op dat soonste = zo schoon als het maar kan (Stoett M. S. Synt. § 143). Vgl.: op het naast = zo dicht als het maar kan (Huygens, W. XI. 305).
- 196, 197 u sinnelicke hand end ooge = uw oog, dat uw zintuigelijke hand is. Sinnelick kan een nieuw gevormd woord zijn, afgeleid van sin = zintuig. De gewone bet. van sinlick = bedachtzaam. „Uw bedachtzame hand rondsenden” zou letterlijk betekenen: voorzichtig met uw hand rondtasten (in de schelpen). U = Uw' (de dr. van 1611 heeft uw'; in v. 1204 in beide dr. u). In de 16e e. beide vormen in gebruik. Ook in S. 957, 1529, 1758.
- 202—205 Zijn overgenomen in B. 226—229. Zie de aant. bij B.
- 205—218 Zie het hst. over de invloeden, blz. 144.
- 205—206 die men segt t'ontleenen. accus. cum inf. Zie Stoett, M. Spr. § 194, b.
- 214—216 Zijn met enige variatie overgenomen in B. 242—244. Zie de aant. bij B.
- 219 Kantt. Virg. 4 Georg. d. i. Georgicon van Vergilius of Virgilius, een leerdicht in 4 boeken over akkerbouw, boomkwekerij, vee- en bijenteelt. Georg. is o. a. vertaald door Karel van Mander als Landt-werck (1597) en door Vondel in proza en poëzie als Lantgedichten, resp. in 1646 en 1660.
- 222 blauw, so lang gewenst. De blauwe tulp wenste men reeds lang te kweken, tot dit eindelijk gelukte.
- 227 De ene soort schelpen is dus oneffen met puntige uitsteeksels als golfkoppen en de andere vlak, glad als de ebbe of geribd als aanrollende vloedgolven.
- 228—233 Dit is de Aristoteliaanse opvatting, dat de planeten invloed op de aarde hebben. Zie o. a. Casimir, Beknopte gesch. der wijsbegeerte. Zie voor invloed van de maan S. 383—387, 1594—1597, 1603—1606 en de invloed van Du B. in genoemde verzen. Vgl. ook 679, 1561. Zie voor de invloed van de zon S. 1562—1564 en voor de invloed van de sterren Du Bartas IV, 403—425.
- 233 spille = draaispil = een draaiende spil aan zeker soort van draaibank of draaistoel, waarin snijd- of polijstwerktuigen worden bevestigd (W. III. 3206). Deze laatste bedoelt de dichter met „Scherp-geslepen stael”.
- 234 brillen = in de hout- en metaalbewerking een oog of open steun aan werktuigen, waardoor een bewegend werktuigdeel op de plaats gehouden of opgevangen wordt. (W. III. 1384. 7).
- 236 in een = in één schelp.
- 245—261 Zie het hst. over de invloeden, blz. 144 en 145.
- 253 is yvrigh = beijvert zich. Onderwerp van „is yvrigh” is: Den schilder, in v. 245.
- 254 d'oogh schijnt daer by te woenen = het oog is daar altijd mee bezig, kijkt er steeds naar. (Oog was vroeger ook vr.).
- 258 handigh = glad, effen. De uitgever van de dr. van 1838 tekent aan: zacht, effen. Het W. (V. 1976. 3) geeft op: zacht, niet ruw. Naast ruw van de andere schelpen past hier het best: glad, effen.

- 267 Kantt. Alexander ab Alexandria, Franciscaner monnik, filosoof, theoloog, gest. 1314 te Rome, schreef een tractaat over enige boeken van Aristoteles. Zie Groszes Universal Lexicon (1742).
- 269 d'Omhelser vander eerden = de zee.
- 270 witte rug = het strand.
- 273 volck-rijcke mueren = Londen.
- 274 des gehoornden Teems verglaesden stroom = het cristalheldere water van de Theems, die als stroomgod een hoorn draagt of van de Theems welks monding de vorm van een hoorn heeft. Vgl. Du Bartas: fleuves cristallins.
- 278 gegroeyet. Van de versteningen in de gesteenten had men geen juist begrip. Vandaar de veronderstelling, dat ze in de stenen gegroeid waren en soms niet tot volle ontwikkeling waren gekomen.
- 280 ter halver kant geraeckt. D. i. ze zijn in hun groei niet verder dan de ene schaal van de schelp gekomen (geraeckt).
- 281 een cleyn geweld = een geringe aanwending van kracht, door er even tegen te stoten. De versteningen raken dan los.
- 285 Pater-noster-lesen = bidden.
- 286 haer sinneloos gebed = Het gebed, dat voor hen geen betekenis heeft. Ze begrijpen het immers niet. End op een kerf-stock vesen = en mompelen, fluisteren, nauwkeurig op de woorden lettend. De uitgever van de dr. van 1838 maakte er van: haer sin heel op't gebed = met hun hart geheel bij het gebed. Als Katholiek nam hij aanstoot aan deze opvatting van V. B. De hier genoemde schelpen heten Cochleae precatoriae (zie de kantt.). Ze doen hier dus dienst als de kralen van een rozenkrans.
- 287 Kantt. Bellonus. = Pierre Bellon (1517—1564), Frans natuurkundige, geb. te Le Mans. Hij bereisde met zijn leermeester Valerius Cordus verschillende landen. Het hier aangehaalde werk is: Histoire naturelle des estranges poissons (1551), in het Lat.: de Piscibus. (Encyclopaedia Britannica).
- 290 De hier bedoelde schelp is de Concha Bacchi (de dr. van 1611 verwijst naar de kantt. met een lettertje).
- 291 iets ter hand brengen = ter hand stellen. (M. W.). Hier dus: in het bezit ervan stellen.
- 297 end = ende 't.
- 298 Dit zijn de schelpen van de olijfslak (Oliva nana), die in het Congogebied als geld dienst deden en op een eiland bij de Congomond gevonden werden (zie Brehm).
- 299 het rijke land = Angola en het Congogebied (zie kantt.).
- 299 s'werelts middel-schot = het middenrif van de wereld = de equator, die de aarde schijnbaar in twee helften deelt (voor middelschot zie W. IX. 682. 3.).
- 307 deze = de „wijfkens”.
- 308 Des conincks recht bewaert den Overst van t'gewest = de bestuurder van het gewest handhaaft het recht van den koning (n.l. het eigendomsrecht). Linschoten vertelt in: Beschrijvinge van verscheyden Landen, gelegen onder Africa en America, Als 't Coninckrijck Guinea, Congo, Angola: „op het vissen van dese Hoorentjens wert zeer goede toezicht gehouden.”
- 309 Hierbij de kantt. Cochlea opercularis hortensis = de gewone tuinslak.

- 312 V. B. meende dat de slakken geen ogen hebben. Deze zitten op of onderaan het eerste paar voelhorens.
- 313 Dit is de *Cochlea olearia Rotunda*. Zie voor een afbeelding: Jonston, *Beschr. v. d. natuur der Bloedlose Water-dieren*, tabel XII.
- 316 Der ouder lampen vorm = de vorm van de oude lampen.
- 317 Zie een afb. van de *Buccinum* vel *Concha Tritoni* bij Jonston, t. a. p. tabel X en een beschrijving op p. 33. Plinius vertelt over de triton (l. 9. c. 5): „Tiberio principe nuntiavit Olisiponensium legatio ob id missa visum auditumque in quodam specu concha canentem Tritonem qua noscitur forma et Nereidum falsa non est, squamis modo hispido corpore etiam qua humanam effigiem habent. namque haec in eodem spectata litore est, cuius morientis etiam gannitum tristem adcolae audivere longe.” (Olisipo = stad in Lusitania, thans Lissabon, vandaar het „Lissebonsche hol”).
- 320 Tiberij = gen. van Tiberius, keizer van het Rom. rijk (14—37).
- 321 end = ende de.
- 321 lieden = liederen, psalmen. (W. VIII. 2035, 2036. I.). In verband met gesangh moet hier bedoeld zijn: psalmen.
- 322 oft = oft de.
- 327 Deze godin is Fortuna. Zie de kantt.: *Concha Porrecta, Fortunae dicta*.
- 333 gevlamt Gespan = de zon, de vurige paarden van de zonnewagen. Zie het hst. over de invloeden, blz. 145. Met deze zin wordt het Oosten aangeduid.
- 334 Bedoeld is het Westen.
- 335 Bedoeld is het Zuiden.
- 338 Vul vóór slecht in: t' van t'arm = te arm.
- 341 Perle-moeder = parelmoer, (schelp van de) pareloester. Mlat. mater perlarum, d. i. moeder, voortbrengster der parels. (Men beschouwde de parels als de jongen der oesters). Het Lat. woord werd in het Mnl. vertaald als „moer van peerle”. Dit werd tot paarlemoeder, perlenmoeder, paarlemoer enz. (W. XII. 472).
- 342 Hier zien we de boven genoemde opvatting, dat de paarlen de jongen van de oester zijn. De oesters zouden bevrucht worden door de dauw. Bij Plin.: *pandentis se quadam oscitatione inpleri roscido conceptu tradunt, gravidas eniti*. Hij vertelt verder dat de grootte en de kleur van de paarls afhankelijk is van die van de dauwdruppels. Ook het verdere vond V. B. bij Plin.
- 347 Bedoeld is het varken. Zie volgende aant.
- 348 Plin. vertelt dat de varkens een afkeer hebben van de olifanten en dat omgekeerd de olifanten het knorren van de varkens niet verdragen kunnen. Zie Jonston blz. 86.
- 348 elifant = olifant. Olifant uit Ofra. olifant, dat uit het Lat. *elefantus* is ontstaan. Elefant uit Lat. *elephantus* of het Fra. *éléphant*. Elifant kan dus een contaminatievorm zijn van elefant en olifant. De vorm staat niet in de Wb.
- 351 V. B. noemt met Plinius de pareloester een vis. Vgl. vs. 433.
- 354 wt = wt 't.
- 359 hand, hier lichaamsdeel van een dier.
- 360 sijs toedoens = door eigen schuld.
- 361 De bet. is: De straf achterhaalt hem. (van = door).

- 370—387 Zie het hst. over de invloeden, blz. 145.
- 374 Zie voor begordt: aant. 415. Vgl. B. 873: verweckt veel vochte dompen.
- 375 De parels zouden geel worden door de invloed van de zon, volgens Plin. Moeder = de pareloester. Kinders = de parels.
- 376 Achter mensch verwachten we een komma-punt.
- 377 peers = paars = groenachtig blauw. Ook de uitgever van de dr. van 1838 tekent aan: peers = blauw. Dat deze bet. in de 16de eeuw „misschien” niet geheel vergeten was, zoals het W. XII. 95 vermeldt, wordt door dit voorbeeld van ± 1600 dus bevestigd.
- 379—387 Zie het hst. over de invloeden, blz. 145.
- 380 der tijden leer = die ons de tijd leert kennen, waarnaar we onze tijd indelen. Tijden kan de zw. vr. gen. sing. zijn (zie blz. 120 § 2). Het kan ook plur. zijn. Zie de bron, op blz. 145.
- 381 Over de invloed van de maan en de zon op oesters, dacht Plin. het volgende: „sy nemen ten ansien van de Maen vry veel toe, maar zijn voornamentlijk omtrent het begin van de zomer, als de zon in de ondiepten schijnt, vol zap: Dit schijnt de oorzaak te zijn, waarom sy op sommige plaatsen kleinder gevonden werden, want de donkerheid belet haar aanwas, en bedroeft (d. i. in duister gehuld) zijnde, genieten sy minder voedsel. (Zie Jonston, Beschr. v. d. Bloedlose Waterdieren, p. 44, waar Plin. geciteerd wordt). In verband met eb en vloed wordt de maan heerscherse van de zee genoemd. In de uitgave van Sepm. in 1608, tekent de uitgever aan, op p. 211: *Le troisieme avis est suivi de la pluspart des doctes, qui attribuent ce flus et reflux aux effects des diverses apparences de la Lune: comme aussi le poète semble y encliner.* V. B. kon dit dus lezen in zijn bron.
- 402 vijfhondert duysent gulden. Bij Plin. staat: centiens H S = 10 millioen sesteritiën = f 1200 000. Zijn de, lees: sijnde.
- 414 Bij Plin. staat: „*miror eas caelo gaudere*”. Ze ontstaan immers door de dauw uit de hemel, volgens Plin. en zon, maan en sterren hebben invloed op deze dieren.
- 415 Du word'st van s'Hemels nat ontfangen = de conceptie heeft plaats door de dauw. Zie 374: begorden = zwanger maken.
- 415, 416 dijnen vloed het glinstrigh Sonnenlicht end blonden cop aendoet = het schitterende licht en het blonde hoofd van de zon veroorzaken het vloeien van het sap in de oesters. (Zie aant. 381).
- 421—425 Met enige variatie overgenomen in B. 257—261. Zie de aant. bij B.
- 430 Bedoeld is de toga praetexta der hoge overheden, magistratus maiores in het Rom. rijk. Deze witte toga had een rood purperen rand. (Zie Schlimmer en De Boer). m' = me = men; gebijden, met ij, t.w. van het uiterlijke rijm = gebieden. De ij was immers in het Zeeuws de aanduiding van een ie-kl.
- 435 in t'binnenste des keels; een bruyne Roos gelijk. Zie Jonston, p. 31: „Plinius seit, dat hy de bloem midden in de keelgaten heeft, van verw. blinckend als een bruine roos.” Bij Plin.: „*purpurae florem illum tinguendis experitum vestibus in medies habent faucibus nigrantis rosae colore sublucens*”. Deze „bloem” bevat de purperverf. Lees: keels, gelijk;
- 438 Kantt. Aelian = Claudius Aelianus, geb. te Praeneste, leefde in het begin van

- de derde eeuw na Chr. en schreef o. a. *Περὶ ζώων* in 17 boeken, een verzameling verhalen, die alle betrekking hebben op het leven der dieren. In het Lat. vertaald als *Hist. Anim.*
- 444 gewapent. Er zitten scherpe uitsteeksels aan.
- 445 Achter gehouden moet een punt staan (als in de dr. v. 1611).
- 448 Achter versocht moet een punt staan.
- 449—451 Hercules doodde een leeuw, die het gebied van Thespieae onveilig maakte. De huis van deze leeuw diende hem in het vervolg tot kledij. Bij het volbrengen van zijn twaalf opdrachten had hij vele gebieden van monsters of vijanden bevrijd, dus de wereld daardoor „bevredet” = tot vrede, tut rust gebracht.
- 452 Vliet-Godin = de nimf *Τυρω*. De uitgever van de dr. van 1838 tekent hierbij aan: „De nymf Tyrus, waarvan het verhaal volgt, versocht, eischte het gebruik van het Tyrsche purper, Tyrium ostrum.” De ware naam van de nymf is *Τυρω*, volgens de uitgever van Onomastikon. Cedrenus verhaalt dat het de wijsgeer Tyrius was, die op deze wijze het purper ontdekte. (Zie Jonston, p. 31).
- 453 Kantt. Iul. Pollux = Julius Pollux, door Commodus tot leraar der rhetorica te Athene aangesteld, schreef o. a. een woordenboek *ῥομαστικόν*, dat voor de kennis der Gr. taal en oudheden van belang is.
- 461 Sulcken = sulck een.
- 471 end = ende de.
- 473 wt = uit 't.
- 476 Die: Het antecedent is mensch (v. 473).
- 477 het „Godlick werck” is Plato's *Πολιτεία* (zie de kantt.). Plato's werken werden van 1483—1484 vertaald in het Lat. door Marsilius Ficinus (Brockhaus). Hieruit leerde men de „goey gemeenschap”.
- 482 Met Roomsche bye is Cicero bedoeld. Uit zijn werk: *De Amicitia*, leerde men wat de ware vriendschap was en wat de vriendschap voor de Staat betekende. In de dr. van 1838 staat Bye met een hoofdletter. Van B. heeft waarschijnlijk gezinspeeld op Joris de Bye, thesaurier-generaal tijdens het bestand, die in zijn Gedenkschriften de binnenlandse politiek van onze Republiek bespreekt. (Zie o. a. Gosses en Japikse, *Staatkundige Gesch. van Ned.*) Cicero is dan de Rom. Bye.
- 486 wisschen, plur. vorm ter wille van het begrip (ze wissen immers beide).
- 487 Over dat bijeenkomen van de purperslakken verhaalt ons Aristoteles (zie Jonston, p. 32): „De purpervissen in de lente op een plaats vergaderende, maken yet dat Favago genoemd werd, want het heeft een ghedaante van een honigraat, maar minder cierlijk: Gelijc yet dat uit veel houwen van de witte erten t'saam geset is. Hier na toe vertoont sich geen ingang, en daar uit en komt de Purpura niet voort, maar soo die, als andere schulpvissen komen uit verrotting en slijk voort. Vgl. aant. 494.
- 494 Over dat z.g. bewaren en uitdelen van mos en wier, vertelt Aristoteles het volgende (zie Jonston, p. 32): „sy leven met vischjes, en verwerpen ook nocht moss nocht wier. Sy ontfangen dit so in haar schulpen, datse alles in 't rond verdelende, ook als een ronde maalyd vertonen, wijl d'een d'anders voedsel op eet.” Om dit te verklaren moeten we weten, dat de eieren van de purperslak besloten zijn in hoorn- of leerachtige omhulsels, die voor mos of wier aangezien worden

- door V. B. en de auteurs van zijn bronnen. Als we een afbeelding van die eieren bekijken, begrijpen we, dat hij aan honingraten heeft gedacht, evenals Aristoteles. De omhulsels van de eieren zien er inderdaad uit als „houwen van witte erten”.
- 495 schot = aaneensluitende lage afsluiting (W. XIV. 919. 15. Volgens Kil.: septum et liber custodia = omheining en open bewaarplaats). Schot is hier een afgesloten ruimte, die naar een zijde open is als de cellen der bijen. Zie aant. 487. In werkelijkheid vertoont zich bij deze cellen geen ingang of opening, zoals Aristoteles ook verhaalt.
- 502 Timon, een Athener, een welgesteld en beschaafd man, die ten tijde van de Peloponnesische oorlog leefde en zich ten gevolge van bittere ervaringen uit de maatschappij terugtrok, vanwaar hij de naam *μισανθρωπος* kreeg (Schlimmer en De Boer). Zie ook de kantt.
- 503 laegst end sturft = lag te sterven. Zie 504: haest, voor de t.
- 504 haest = haddest. Hier is het onderwerp: die; het ww. krijgt hier de vorm van de 2de p. met t als rest van het enclitisch pron. du (Franck, § 125. 5) en ae door Ersatz-Dehnung.
- 513 die = de weg, uit vers 508. Dien = voor diengene. De bet. van 513 en 514 = zo is de krans der ere te koop voor diengene, die de weg naar de krans der ere tot het einde toe aflegt.
- 514 te coopen = te koop, te verwerven.
- 515 Bedoeld is de kreeft. Deze heeft 5 paar looppoten. Het eerste paar, met de grote scharen, wordt door oudere schrijvers en natuuronderzoekers niet als poten herkend. Zo op het oog schijnt het dier 4 paar poten te hebben. Plin. l. 9. c. 31: pedes octoni.
Kantt. Gesn. Hist. Pisc.: Gesner, gest. 1565, veelzijdig geleerde, o. a. taalgeleerde, arts, bioloog, studeerde te Zürich, Straatsburg, Bourges, Parijs en Bazel, was prof. in Gr. te Lausanne en in filosofie te Zürich, waar hij tevens de artsenpraktijk uitoefende. (Brockhaus). Schreef: *Historia Piscibus*.
- 516 panssier = pantser. Het dubbele pantser is dat van het kopborststuk, dat aan de rugzijde slechts schijnbaar uit twee delen bestaat. Aan de buikzijde wijst de inplanting der ledematen de samenstelling uit verschillende leden aan.
- 517—519 Zie het hst. over de invloeden, blz. 145 en 146.
- 517 Der slanghen tegen-gift. Plin. l. 9. c. 31: „contra serpentium ictus medentur”. Over het aanwenden van geneesmiddelen uit de kreeft bereid, zie Jonston, *Beschr. v. d. nat. der Bl. W. p. 16*.
- 517 dat t'hoofft by syne mage draget = dat het hoofd (de kop) op zijn buik draagt. De voorste, van grote scharen voorziene grijppoten steken immers vooruit. De kop zit op het borststuk en vormt zonder hals daarmee een geheel. Met kop bedoelt hij het voorste deel van het kopborststuk, dat door een naad van het borststuk gescheiden lijkt. Zo zit de kop schijnbaar bij zijn buik.
- 518 De ogen komen daardoor ver naar achteren te zitten, met enige overdrijving dus in het midden van zijn lichaam.
- 523 Zie Jonston, *Beschr. v. d. nat. der Bl. W. p. 14 en 15*, waar deze Aristoteles citeert: „En is tot sijn geboort-plaats so genegen, dat hij niet ver daar af gebraght zijnde, weder derwaarts kruipt. Aelian vertelt hetzelfde.

- 531 lieven = liefhebben, gehecht zijn aan. In het Mnl. is dit woord zeldzaam, in de 17de eeuw meer gebruikelijk, maar bijna uitsluitend tot de dichtelijke taal beperkt. Mogelijk is het gebruik van lieven in deze bet. aan Du. invloed toe te schrijven (W. VIII 2144, 2146. 4).
- 533 Sijn lieven Vader-land. Datiefvorm na het verb. beminnen (Stoett. M. S. § 172. V.).
- 535 mishanden, refl. Het W. IX. geeft alleen het niet refl. ww. op = hinderen, niet geriefelijk zijn. In Nieuw. Ned. bijna niet in gebruik, t.w. alleen in Zeeland. (W. IX. 833). Het refl. ww. moet betekenen: ongeriefelijk vinden, onaangenaam vinden. De uitg. van de dr. van 1838 zegt: zich verdrieten.
- 544 sick in sijn geheel stellen = zich verenigen. Niet in de Wb. Stellen, refl. = zich in een bepaalde toestand brengen. (W. XV. 1314. 3.). Sick in sijn geheel stellen, moet dus betekenen „zich brengen in een toestand van eenheid” = zich verenigen.
- 545 aerselen = zich achterwaarts voortbewegen, zonder zich om te keren. Dit is de oorspronkelijke bet., die nog in de 17de eeuw gold. (W. I. 593). De kreeft beweegt zich soms schuin achterwaarts, ook schuin naar voren, maar nooit recht. (Zie Ritzema Bos, Leerb. der Dierkunde).
- 552 De betekenis is: De zee spoelt tegen de troep kreeften aan, wordt er door tegengehouden als door een dijk en spoelt weer terug. Zo ziet men dan de troep op het droge voorttrekken.
- 553 d'effen baen haers heyr-tochts = de effen (gladde, vlakke) weg, waarlangs zij als een leger trekken.
- 554—577 Zie blz. 146 over de invloeden. Hier begint het tweede lid van de vergelijking. Het terugkeren van de zee (552) is het eerste lid.
- 556 's Arendts wreede slot = de ontoegankelijke verblijfplaats van de wrede arend.
- 559 Achteraan moet een komma staan.
- 562 Dit vers is een vervolg op de in vers 554 begonnen zin. „De slach-orden” (de V-vorm) wordt „gebroken.” Ze strijken dus neer.
- 571 De schalcken Creeft. De n is mogelijk een vergissing (in alle dr.). Deze list van de kreeft wordt ook verteld van de poliep door Plin. L. 9. c. 30.
- 581 Bet.: Hij stut, ondersteunt „het gevlochten yser” (= het heck) voordat dit is neergevallen.
- 590 V. B. veronderstelt dat de kreeft longademhaling heeft, i. p. v. kieuwademhaling. Zie 593.
- 608 t'zijnen wreedten roof = tot zijn op wrede wijze verkregen buit.
- 609 Dit dier wordt in de kantt. genoemd: Hippees, sive Hippeis, Equites. Bij Plin. l. 9. c. 31 lezen we: „carabi cauda a ceteris cancris distant. in Phoenice hippoe vocantur, tantae velocitatis ut consequi non sit.” Daar V. B. deze plaats uit Plin. aanhaalt, weten we, dat hij er de ruiterkrabbe mee bedoelt. In 617a noemt hij het dier kreeft. Jonston (Beschr. v. d. natuur der Bl. W. p. 21 en 22), beschrijft de Cancer Eques oft Ruiter Krabbe als een vrij klein dier: „Het heeft twe voorste getangde armen, daar hy alles mede aantast.” Van een soort ruiterkrabbe wordt gezegd: „Bellonius heeft ghesien datse so geswind voortliepen, dat hen niet één met loopen konde inhalen. Ja, dat hen geen Haaghdisch ook konde belooopen. Hy scheen meer te vliegen als te loopen.” Linschoten

- vertelt, dat het zeer grote krabben zijn, die mensen aanvallen. Deze bedoelt V. B. Steeckel-Crab, Pagurus, piscis ex cancrorum genere, Kil. De gemeenste (gewoonste) onder de eetbare Krabben, is de Steekelkrabbe, dus genaamt van de twee lange doornen die hy aan de zijde heeft, Rumphius, Amb. Rar. II; Cancer Pelagicus, Stekelkrab, Houutuyn, Nat. Hist. I, 13, 332. Dit vermeldt het W. XV, 1173. Volgens Larousse is de Pagure „un Genre de crustacées, vulgairement nommées Bernard-L'ermite: les pagures se logent dans des coquilles d'autres mollusques. Brockhaus noemt de Pagurus: der Bernhardskrebs. In het Strandboekje van Heinsius en Jaspers, 1ste deel, 2de stuk, wordt een pagurus: Eupagurus bernhardus genoemd, d. i. een heremietkrab. V. B. beschrijft de pagurus als een krab, die zijn pantser (wapenrok) elk jaar voor een ander verwisselt. Eerst is dat pantser teer en dun, dan wordt het in korte tijd een hard schild. Het dier is groot en sterk van lichaam, heeft een scherpe rug en twee stijve (sterke) voor-tengels (tangen, scharen). Deze beschr. vond hij bij Aelian. Jonston vertelt van deze dieren „dat de dode in Scorpioenen veranderen”. Plin. (l. 9. c. 31) zegt van een soort krabben: „cum exanimati sunt, corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco.” M. i. is de pagurus een slecht waargenomen heremietkrab. (V. B. beschrijft deze in v. 657 vlg.). Immers de toevoeging bij Jonston, dat ze na hun dood in schorpioenen veranderen, wijst hierop. De krab wordt dan uit de hoorn, waarin hij huist, gespoeld, zodat zijn z.g. angel zichtbaar wordt, waardoor het dier op een schorpioen lijkt. Bij de bovengenoemde modernere schrijvers is de pagurus ook immers een heremietkrab. Ook de heremietkrab verwisselt van „pantser”, lees: „hoorn”, als hij de hoorn van een ander zeedier, waarin hij zijn achterlijf verbergt, verlaat, omdat deze te klein wordt voor zijn gegroeide lichaam. Soms moet de eigenaar van de nieuwe woning eerst opgepeuzeld worden („hij gaet den Visschen een vreeselicken strijd behanden”). Het achterlijf van het dier is teer en wordt als het oude huis verlaten en nog geen nieuwe woning gevonden is, in het zand verborgen (vers 625).
- Montijn geeft in zijn Lat. Wb. pagur, phager op als de naam van een vis. Muller in zijn Gr. Wb. noemt Παγουρος een soort kreeft. In Aelianus' werk: Περὶ Ζῴων Ἰδιότητος (De natura Animalium), de bron van V. Borssele, wordt het dier in het Gr. παγουρος en in het Lat. pagur genoemd. Pagur is dus ook een soort kreeft (krab). Dit blijkt ook uit V. B.'s beschrijving. Bovendien vinden we bij Plinius (l. 9. c. 31): „Cancrorum genera carabi, astaci, paguri.” Ook Plinius noemt dus de pagurus een soort kreeft. Daar door de oude Lat. schrijvers allerlei zeedieren, die geen vissen zijn, pisces genoemd worden, is het niet te verwonderen, dat de pagur in enige Lat. Wb. „vis” genoemd wordt.
- 619 scherpen rug. Dit ziet op de dorens, die het dier op het achterlijf draagt.
- 621 de „half versleten tanden” die met het oude schild worden afgelegd, zijn mogelijk overblijfselen van een kolonie van de zeerasp, een kwalpoliep, die bijna altijd op de door een heremietkrab bewoonde hoorn zit (zie Strandboekje van Heinsius en Jaspers, 1ste deel, 2de stuk, p. 66). Jonston maakt ook melding van uitsteeksels bij de „mond” van de pagurus.
- 622 het groeyende saeysoen = het seizoen, waarin alles begint te groeien, de lente.
- 623 een nieuwen wapenrock end stercken = een nieuwen en stercken wapen-rock (pantser).

- 629 Het onderwerp van deze zin is „die” van v. 618.
- 630 Het onderwerp is de rock van 628; daar in de accus. Zie Stoett. M. Spr. § 218.
- 635 een sulcke quale = zulk een ziekte. Normaal is: sulck een quale. Hieruit ontstond: sulcken quale. Door voorvoeging van een onbepaald lidw. ontstond: een sulcken quale. Zie Van Halteren, Het pron. in het Ned. der 16de eeuw, § 66.
- 638 op dat = op dat 't (n.l. het nuttigen van goede spijs). hen = dat. plur.
- 642 Het onderwerp is „Crab” uit v. 639.
- 645 Geef dy hier gevangen = erken hier uw schuld.
- 646—657 Deze regels hebben als inhoud een paraphrase van de Brieven van Paulus aan de Efeziërs, hst. 6, v. 13—18 en hst. 4, v. 22—24.
- 646 Achter „tijd” moet een komma staan.
- 648 wil'd'ouden mensch vernielen = leg de oude mens af = laat varen het oude (de oude eigenschappen) van de mens. Het bijv. naamw. „oud” duidt in deze en dergelijke bijbelse uitdr. (volgens Gr. en Lat. spraakgebruik) een deel van de mens aan. (W. IX. 548).
- 655 In Efes. VII. 14 staat: ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως.
- 657—670 Zie het hst. over de invloeden, blz. 146 en 147.
- 657 Crabbeken. Kantt. Cancellus Bernard. L'hermite. = de heremietcrab.
- 658 schelp. Hier is de huid bedoeld. Van voren zit hij in het stevige kreeftenharnas, maar zijn achterlijf is week van huid. (Strandboekje, 1ste deel 2de stuk, p. 65).
- 661 Achteraan moet een punt staan.
- 663 Want = Want 't.
- 664, 665 de goederen verlaten en meesterloos = de verlaten en onbeheerde goederen.
- 676 Oft = oft 't. Strombi, gen. van Strombus, Gr. στρομβος, d. i. de buccinum, wulk. Zie Jonston p. 33. In het Strandboekje van Heinsius en Jaspers vinden we vermeld dat de heremietkrab na enige verhuizingen een wulkhoren gaat bewonen; wtgestorven dack = uitgestorven huis = de horen, waarvan de „eigenaar” gestorven is.
- 676 hard, kan betrekking hebben op de horen, die groter en harder is dan die van de Purpura en ook op het vlees van het dier. Bij Jonston vinden we over het gebruik als spijs: „De Buccinum is harder als de Purpura”. (p. 33).
- 677 Hiermee bedoelt hij niet de Venusschelp, welke toebehoort aan een der Plaatkieuwigen, daar deze schelp niet geschikt is voor de heremietkrab om er het achterlijf in te bergen. Blijkens de beschrijving in v. 745 vlg., wordt er een porceleinslak mee bedoeld, een der Cypracidae. De kantt. vermeldt daar bovendien: Murex, Matriculus, La Porcelaine. De horens van de volwassen dieren zijn van buiten glad, met inwendige windingen, hard en glanzend. (Buchner: Einführung). Jonston, die dezelfde bronnen noemt als V. B., geeft het dier de naam: Concha Venerea oft Venusschulp. Ook wordt het gebruik er van door dezen beschreven: „en dat de Inwoonders van Kaïro die gebruiken om papier en andere gheverwde stoffen glat te maken; daarom wortse by hem (Bellonius) levigatoria, oft glat makende schulp genoemd”. „Hy wordt in de pillen van de bdellium (= palmboom, waarvan de hars als stopmiddel gebruikt werd) ghemenght om den buik te stoppen. De Fransen gebruikense tot sleutelriemen (= de sleutel-raecks, van v. 748) en om lepels van te maken: by de Aethiopiërs

worden sy voor gelt gebruikt, en zijn daarom by haar in sulken waarde datse daar gout en haar kinderen tegen verhandelen."

Het W. VII. 2403, vermeldt achter liksteentje: een soort van hoorntje, *Turbo politus* (Houttuyn, Nat. Hist. I). Hiermee wordt waarschijnlijk een der kleinere porceleinslakken bedoeld, die zoals Jonston op p. 51 vermeldt „met een vermogen van afvegen versien zijn."

677 plachte = placht (met analogische e).

678 Hier begint de beschrijving van de *Nerita*, d. i. een tolvormige horen, een der *Trochidae* of tolslakken. Zie Buchner: p. 124—127. Deze geeft er een afb. van op tabel 14.

678 weerd der steen-hoopen loos = loze (onbetrouwbare, bedriegelijke, valse) bewoner van de rotsen. Der dooden gast = bezoeker (in ongunstige betekenis) die zich te goed doet aan de dode dieren.

679 Zie voor de vermeende invloed van de maan, aant. 228—233.

681 Die tanden (knobbels) zitten op de windingen. Buchner, p. 125.

682, 683 Bedoeld is een wedstrijd in het tollen met de horen van de tolslak.

687, 688 Voor de kleuren vergelijkte men Buchner p. 126, waar deze spreekt over de *trochus magus*: „Die Färbung besteht überwiegend aus rötlichen, flammenartigen Längsstreifen auf gelblich weiszem Grunde."

687 *Iaspis*, *jaspis* = een ondoorschijnende verscheidenheid van het kwarts; een edelgesteente. Vertoont verschillende kleur en tekening. (W. VII. 733, 734). Dit ziet bij V. B. op de parelmoerlaag, die soms door afslijting ontstaat. (Buchner, p. 124).

688 *Camelot* = weefsel van Oosterse oorsprong en vervolgens van allerlei na- bootsingen er van. In de 16de en 17de eeuw werd deze stof van Angora-wol vervaardigd. Ze is gejasperd of bont gekleurd, gestreept, gewaterd of gevlamd. *Kamelotjes* is de benaming van een soort zeehoorns, om hun gegolfde, gewaterde tekening. (W. VII. 1059, 1060). *Camelot* als kleur kan hier betekenen: gejasperd, bont gekleurd, gewaterd, gestreept, gevlamd.

689 *hayr*. Mogelijk bedoelt hij overblijfselen van de zeerasp.

690 *hy* = de schilder, uit v. 686.

692—703 Zie: Brieven van Paulus aan de Rom. I, 29 en 30.

703 Overgenomen in B. 852.

704 dat de zeeëgel niet „voetloos" is, maar zich voortbeweegt met de *ambulacrale* voetjes, was toen nog niet bekend.

705 oft = oft de.

708 de stekels afgesleten = de stekels afgesleten zijnde = met afgesleten stekels. Voor deze abs. acc., navolging van het *ofr.*, zie Stoett, M. Spr. § 193.

Voor de beschrijving van de zeeëgel vergelijkte men Jonston, p. 38: „Het is wonderlijk 't geen *Aristoteles* van hem geschreven heeft: namentlijk dat haar afgesneden delen weder t'samen groeijen, Haar pinnen zijn haar in plaats van voeten. Op deze gaan sy, en wenden haar in 't rond". (Dat dit laatste onjuist is, hebben we boven opgemerkt). „Hierom sult gy haar dikmael met afghe- schuurde steekels sien, dat *Aristoteles* en *Plinius* verhalen. Datse haar by anstaande onweder onder 'tsant begraven, om vande baren niet afghedreven te werden, en dat de Schippers daar uit een voorduiding nemen, is van *Oppianus*,

- Plutarchus en Plinius geloof: maar Bellonius seit vergeefs, om datse met veel snuiten (= punten) versien zijnde, vande baren niet kunnen omgewentelt worden."
- 710 Achter „recht" moet een ; of : staan.
- 710 scherp-geprickelt huys; een koppeling als bij Du Bartas.
- 716 breed-geveugelt hout = schip met brede zeilen. Een koppeling als bij Du Bartas.
- 719 ballast swaer = zware ballast.
- 722 Almanach = almanak. Hierin stonden ook weervoorspellingen.
- 725 Met keykens te verswaren. Bij Plin. l. 9. c. 31 lezen we: „Tradunt saevitiam maris praesagire eos, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes." Deze opvatting zal wel hierop berusten, dat het dier zich met de ambulacrale voetjes vastzuigt aan steentjes bij de voortbeweging. Zo lijkt het alsof het dier zich verzwart met steentjes.
- 727 end, vul aan: „der" uit d'hoogher = der hoogher.
- 728 der cleynster steenkens een = een der kleinste steentjes. De bijen dragen stuifmeel, tot een klompje samengebald, naar de korf in het z.g. korfje, een indeuking van de scheen aan de achterpoten. Ook verzamelen ze het voorwas, waarmee ze een nieuwe korf aan de binnenzijde bestrijken; dit bestaat uit harsachtige, kleverige stoffen, die ze van de knopschubben van verschillende bomen halen. Deze balletjes stuifmeel en hars, vooral de laatste, kunnen aangezien zijn voor steentjes. Het verhaal over die steentjes vinden we bij Plin. H. N. 11, c. 10: „si cooriatur procella, adprehensi pondusculo lapilli se librant. s'werelds woeste zee = de wereld, die als een woeste zee is.
- 731 end = ende 't.
- 734 742. Zie Jonston, Besch. v. d. natuur der Viervoetighe Dieren, p. 144: „Dat hij sijn rust-plaats teghen 't Zuiden en Noorden by beurten opent, en indien hy t'huys opgevoed werd, nu na dees, dan na d'ander muur wijkt, volghens de verscheidenheid der winden, heeft ons Aristoteles nagelaten." Kantt. Plutarch. de indust. anim. Dit is een der verhandelingen uit 'ΗΘΙΧΑ, Moralia, n.l.: De industria animalium.
- 744 vereeren met = toevertrouwen aan, of: ten geschenke geven. Vgl. vereringe = geschenk in geld (16de eeuw). Zie voor dat op de stekels prikken: Jonston, p. 143: „Hij leeft meest met (= van) appelen en druiven, die hij afwerpende an sijn pinnen hecht en na sijn hol sleept".
- 747, 748 sick konstelick vergaert van beyde zijden t'saem = op kunstige wijze van twee zijden samenkomt. Bij de porseleinslakken vertoont de hoorn n.l. een vrij nauwe spleet.
- 747 met haren mond geschaert = met haar geschaarde mond. Geschaert = voorzien van schaarden = kerven (W. XIV. 163. 2). Bij de spleetvormige opening ziet men die kerven.
- 749 tot sulck gebruyck = om er zich als zodanig van te bedienen. (W. IV. 509).
- 755 Zie voor het gebruik als geneesmiddel: aant. 677.
- 756 De Tyran is Periander, tyran van Corinthe, die krankzinnig geworden, vele wreedheden bedreef. Zo zond hij een bode uit om twee kinderen van edelen te ontmannen. Volgens Plinius werd het schip, dat de bode vervoerde, gestuit

door de Murex of purperslak. Het verhaal staat in l. 9. c. 25 en niet in c. 15, zoals V. B. aangeeft en luidt als volgt: „Mutianus muricem esse latiore[m] purpura, neque aspero neque rotundo ore neque in angulos prodeunte rostro, sed sic concha utroque latere sese colligente, quibus inhaerentibus plenam ventis steticis navem portantem Periandro ut castrarentur nobilis pueros, conchasque quae id praestiterint apud Cnidiorum Venerem coli.” (Cnidi zijn bewoners van Cnidus in Kl.-Azië, waar zich een tempel van Ἀφροδίτη Ευπλοία bevond). Jonston noemt het dier, dat het schip zou hebben tegengehouden: Remora, Walvisch-leider oft Schipstutter en citeert de verschillende meningen over „t wonderlic Vischken”. Overigens is het een bekend feit, dat schelpen, die zich aan een schip hechten, de vaart er van sterk kunnen verminderen. Zie voor een afbeelding Vondel's Gulden Winckel LXVI en vgl. Roemer Visscher's Sinnepoppen XLVIII.

- 758 t'snelle-vluchtigh schip = het een met snelle vaart voortzeilende schip.
 760—830 Zie het hst. over de invloeden, blz. 147 en 148.
 763 Achter „alleen” moet een komma staan.
 765 Bedoeld is Aeolus.
 778 Voor het niet overeenstemmen van onderwerp en gezegde in getal, zie Stoett, in Spr. § 203. In deze zin is ook contaminatie mogelijk van: Die uytstorten en: yder stort uit.
 779 Op een uyr = in een uur. De bet. is: maakt dat het schip in een uur evenveel aflegt als anders in een dag.
 782 m'het = me het = men het. Zie V. Helten, V. Taal § 135.
 787 kantt. Polydamas = Trojaans held en waarzegger.
 788 kantt. Pausan = Pausanias, een Lydiër, die onder Hadrianus en de Antonijnen te Rome leefde. Hij beschreef in 10 boeken een reis door Griekenland en vermeldde tevens geschied- en aardrijkskundige bijzonderheden.
 793 het bevend' hout = het trillende schip.
 797 des spriets gebogen lasten = het gebolde zeil aan de boegspriet bevestigd.
 800 scherp-gecromde haecken = scherpe en kromme haken.
 810 Achteraan moet een komma staan. Bet.: of dat gij, ofschoon van gelijke soort, verschillend van vorm (gedaante) zijt.
 812 derstu = ders du. Uit dars, van dorren = durven. Zie 817, dert = durft.
 815 Kantt. Scaliger, 1484—1558, natuuronderzoeker, philoloog, arts, polemiseerde met Cardanus, 1501—1576, wiskundige, arts en filosoof. Exerc. = exercitiones.
 820 Bij Du Bartas staat: en quel endroit caches tu l'anchre?
 823 alle wercken breeckt = alle moeite vergeefs doet zijn.
 829 end = ende de.
 839 Lucret. = T. Lucretius Carus, 98—55, schrijver van een Lat. leerdicht: de rerum natura, in 6 boeken.
 841 Fracast. = Girolamo Fracastoro, Ital. dichter en arts (1483—1553), beroemd door zijn leerdicht: De morbo Gallico (1530).
 844 tot vollen ouderdom = tot de volwassen leeftijd.
 850 wt = uyt 't.
 852 end = ende de. Zie voor de kantt.: 815 aant.
 855 kantt. Ioach. Cam. = Joachim Camerarius, 1534—1598, beroemd arts en botanicus.

- 863 s'aerdrijcks dicke lijf; omschrijving voor „de grote of compacte aarde”.
- 864—866 Zie het hst. over invloeden, blz. 148.
- 865 kantt. Ecclesia = Ecclesiastes, Gr. titel van het Oudtest. boek: De Prediker. C. I. v. 7 luidt: „Alle de beken gaan in de zee, nochtans wordt de zee niet vol; waar de beken henen gaan, derwaarts gaande keren zij weder.”
- 867, 868 doet ons het vreemd vertoog van schelpen fraey gevormt, van visschen heel gelijke = vertoont ons iets vreemds, dat geheel gelijk aan fraaie schelpen en vissen is (dat de gedaante van schelpen en vissen heeft). Bedoeld zijn de versteningen.
- 872 Verwerde clomp. Dit is de chaos, waaruit de aarde ontstond.
- 875 a, b, c, d. Daar ik de nummering van de uitgave van 1838 heb overgenomen, waarin enkele verzen zijn uitgevallen, moesten deze verzen met een letter worden aangegeven.
- 875 c en d. Met dyner zinnen boor gronden door end door = letterlijk: met uw verstand, als met een boor, tot op de bodem doordringen om de diepte te peilen.
- 875 d Des Hooghsten daden al = al des Hooghsten daden. Vgl. V. Helten, V. T. § 146: al Gods werken.
- 882 Achter wonder-werc moet een komma staan.
- 882—884 Zie het hst. over de invloeden blz. 148.
- 883 „die” heeft betrekking op „werckman”.
- 888 „dees Sleck” is het wonderlic Vischken van v. 760 vlg.
- 888—890 Zie het hst. over de invloeden, blz. 147.
- 896—898 der warer deuchden school handelen = de leer van de ware deugd bestuderen, er zich mee bezig houden.
- 897 d'eeren baen = der eeren baen = de weg der ere.
- 900 Sint Jacobs Schelp, Pecten, Coquille de Slaques. Dit is een der kammosselen. De doorsnede kan tot 12 cm bedragen. De diepste van de twee schalen van dit dier wordt vaak als ragout-schaaltje gebruikt. (Buchner, p. 134). Om de gedragingen van deze mossel te begrijpen, moeten we kennis nemen van wat over dit dier verhaald wordt: „Weinig mensen weten, dat er ook schelpdieren zijn, die kunnen zwemmen. De kammossel (*Pecten opercularis*), wier schelpen gewoonlijk Mantelschelpen genoemd worden, volbrengt dit kunststuk, door haar schelpen telkens snel te sluiten en langzamer weer te openen.” (Strandboekje, 1ste deel, 2de stuk, p. 32 en Buchner, p. 37). Dat de mossel zijn schelpen sluit als er gevaar dreigt, wordt verklaard door de aanwezigheid van een soort gezichtsorganen en van tastorganen aan de randen van de mantel. (Buchner, p. 37). De voortbeweging was ook reeds in de oudheid bekend. Zie Jonston, *Beschr. v. d. natuur der Bloedl. Waterdieren*, p. 46: „Sy openen haer met sulken snelheid datse door de hevige weder-stuit opspringen, en als schijnen te vliegen.” Plinius l. 9. c. 33: „saliunt pectines et extra volitant, seque et ipse carinant” (zeilen). De schelp is genoemd naar St.-Jacob omdat de bedevaartgangers naar de begraafplaats van die heilige te S. Iago de Compostela van die schelpen op de klederen, aan de hoed, aan de staf droegen. (W. VII. 111, 1).
- 901—906 Zie het hst. over de invloeden, blz. 148.
- 905 kammigh. De kammossel heeft immers zijn naam te danken aan de „rompelen (rimpels) daar sy mede getekent zijn” (Jonston, p. 45). Deze rimpels zijn plooiën of ribbels, die als de tanden van een kam naast elkaar liggen.

- 911—917 Zie het hst. over de invloeden, blz. 148 en 149.
- 913—917 Vgl. B. 687—693. Zie de aant. bij B.
- 916 Der Druyven steel sorgh sap = het sap van de druiven, dat de zorgen verdrijft. (Du Bartas: le doux ius de la Vigne).
- 920—931 Zie het hst. over de invloeden, blz. 149.
- 923—930 kantt. De woordspelingen en quasi woordverklaringen zijn kenmerkend voor deze tijd: winter, win-teer, wind-heer, zie blz. 139.
- 933 dansen. Dit is de springende beweging, die de dieren maken. Zie aant. 900. t'sachte marmer = de schuimende zee.
- 934—938 Deze regels bevatten het principe van de leer der Stoa.
- 938 Zie Plin. l. 11. c. 37: „pectines enim si quis digitos adversum hiantes eos movent, contrahuntur ut videntes.
- 946 hut, hier een schelp.
- 948 end = ende 't.
- 968 Zie het hst. over de invloeden, blz. 149.
- 970 Maeghden schoon = schone meisjes (bruidsmeisjes).
- 980—982 Bedoeld is de tocht naar Vlaanderen, die eindigde met de slag bij Nieuwpoort in 1600. Deze passage is voor de datering van het gedicht van belang.
- 982 Met = Met't. Hout = de schepen.
- 996 te landen, met n, t. w. v. het rijm. Weet, lees: weer.
- 997 kantt. Plin. l. 6, c. 12 en 24 is fout en moet zijn c. 22 en 24. In c. 22 vertelt Plin. over de Arabieren: „esse et in piscatu voluptatem, testudinem maxume, quarum superficie familias habitantium contegi. tanta reperiri magnitudine.” En in c. 24: „In Carmaniae angulo Chelonophagi, testudinum superficie casas tegentes, carne vescentes.”
- 999 Bedoeld is het Oosten.
- 1000—1010. Zie het hst. over de invloeden, blz. 149.
- 1003 Achteraan moet een komma staan.
- 1010 Bedoeld zijn de vissers met grauwe, grijze kleren.
- 1014 Achter dit vers moet een punt staan.
- 1015 spille benen = spartelen, spartelbenen. Het W. XIV. 2819, afl. vermeldt „Spillebeenen (een woord waarvan het betwijfeld mag worden of het werkelijk in gebruik is geweest; in dat geval gevormd naar spillevoeten), spartelbeenen. („Hij lag te spillebeenen, dat is, te spartelen, en gaf den geest,” Winschooten, Seeman, 277).” Zoals uit onze tekst blijkt bestaat dit woord werkelijk.
- 1016 door 't snel-ghetuytel grijs = door het snel omkeren komt de grijze onderkant van het dier boven.
- 1028 Dit vers is een vervolg op v. 1013.
- 1032—1039 Zie het hst. over de invloeden, blz. 149.
- 1035 Achter de zin moet een punt staan, als in de dr. van 1611.
- 1036 Zie blz. 149 over de invloeden. Hippocrates vertelt in l. de morb. mulier: „dat de oogappels in goud beslagen, de duisterheid der ogen verdrijven.” Men meende dit natuurlijk omdat de ogen van de schildpad helder schitteren.
- 1039 den eersten morghen; n.l. na de huwelijksnacht.
- 1050 d'Hemels bode = s'Hemels bode = Mercurius, Hermes.

- 1051 Hermes (Mercurius) heeft soms vleugels aan de breedgerande hoed, die hij als reisgod draagt. Als bode van Zeus heeft hij vleugels aan de voeten. De staf met twee slangen voert hij als gids en leider, later ook als heraut en zelfs als tovenaer (Schlimmer en De Boer; en Koster, Myth. W.).
- 1052 twee-gheslanghde roed = staf met twee slangen.
- 1057 = en zich weer in zijn nauwe bedding had teruggetrokken.
- 1064 end = ende de.
- 1066 end = ende de.
- 1068 end = ende 't.
- 1070 Vgl. B. 764. en G. 2. (in het laatste: die sonder tonge spreeckt).
- 1084, 1085 Met die schadelijke brand end heete kole worden bedoeld de netelkapsels, die zich in de huid van de zeenetels bevinden. In deze kapsels zit een draad, die spiraalsgewijze is opgerold. Bij aanraking schiet deze er uit voor de dag en veroorzaakt een brandend, prikkelend gevoel (Ritzema Bos, Leerboek der Dierkunde). Typisch is hier de metonymia: de netelharen en het er door veroorzaakte branderige gevoel worden met elkaar verwisseld.
- 1085 stoute hand = de hand van iemand, die de moed heeft om het dier aan te raken. (synecdoche).
- 1087 vier niet om verdoven = een niet te doven vuur. Zie voor het gebruik van om, gevolgd door een inf. zonder te, Stoett, M. Spr. § 282. Nog heden komt dit voor in Z.-Ned. dialecten.
- 1089 als die van d'oord ghesteld = geschapen als die van de aarde, dus er uit ziende als een gewone rups.
- 1093—1097 Van de scolopendra vertelt Du Bartas, dat het dier als het de haak ingeslikt heeft, zijn ingewanden uitspuwt, de haak verwijderd en de ingewanden weer op zijn plaats legt. (Met ingewanden worden bedoeld de inwendige delen, die het naar buiten kan brengen). (Sepm. V. 252—258).
- 1094 Dit is het gevolg van de boven (1092) genoemde manoeuvre van het dier.
- 1113 Achteraan moet een punt staan.
- 1114—1118 Zie het hst. over de invloeden, blz. 149.
- 1123 Achter deze zin moet een komma staan.
- 1127 Toont = 't Toont. Zie voor de weglating van het pron., die in het Mnl. gewoon is: Stoett. M. Spr. § 218 en boven, blz. 132 § 1.
- 1133 een loot = een zwaar stuk lood, om sneller te kunnen zinken.
- 1142 spie = spion = de spongeteres, waarmee het dier samenwoont (symbiose). Aelian spreekt van een: *pusilla bestia, araneo similis*.
- 1147 Zie Jerem. XXIII, 29.
- 1153 Vinne van de Zee, (Pinna) = een soort mossel, die de vorm van een vin heeft. Zie Aelian, l. 3. c. 29: „Pinna marinum animal e genere concharum est.” Er zijn verschillende soorten. In een der soorten leeft een krabbetje, de Pinno-phylax, die ook door V. B. genoemd wordt. Bij Buchner is de Pinna een soort van de fam. der Mytilidae. De hiertoe behorende Penna squamosa, komt volgens de beschrijving overeen met de door V. B. genoemde. (Buchner, p. 136—138). Zie ook het W. XII. 1060. C: Pin = een soort uitheemse horens. Vgl. Heinsz., Du Bartas vert. (1616), folio 125 bis: „Pin is een visch van natueren als d'Oesters, mosselen ende diergelyck groeyende inde Perlemoer-

- schelpen, die langhsaem van ghevoelen zijnde, een cleyn Visken gelijck een Creefken bij haer hebben, het welck vlytich by haer waeckende door 't aenroeren van haer horentkens vermaent de Schelpen te sluyten alst tijt is (also met de klipklever)." Klipklever = spons.
- 1158—1162 Zie blz. 150 over de invloeden. Dus houden t'samen = dus houden ze t'samen. Zie voor de weglating van het subject: blz. 132 § 1.
- 1165 End sullen = en beide zullen of: en ze zullen. Het subj. is op te maken uit de voorafgaande zin, waar het in een andere naamval staat. (Stoett. M. Spr., §218).
- 1170 Het onderwerp van: wordet fijn bedrogen is: 't diefken, dat lijd. voorw. was in de vorige zin.
- 1171 een lekker beet = als een lekker hapje. Het znw. wordt hier als praed. att. aan het onderwerp toegevoegd, zonder het voegw. als. Zie Stoett, M. S. § 9.
- 1173 t'gevedert volck te samen scholen; acc. cum inf. bij „mercken". Stoett, M. Spr. § 194.
- 1174 De vos trekt het tandvlees weg en laat de tanden zien om zijn kop een grijnzende doodskop te doen gelijken, daar hij zich immers dood houdt.
- 1175 den ergen slapaerd maken = zich erg slap houden.
- 1175 veynset t'doode Vosken = doet alsof hij een dode vos is.
- 1180 wordt betaelt = het wordt hem betaald gezet.
- 1182 Achter proy moet een komma staan. (proyt is een drukfout).
- 1182 Over droelen geeft het W. III. 3395. 3, op: In dit gebruik (n.l. van: de spot drijven) zijn alleen druilen en drullen aangetroffen. Hier komt echter de vorm droelen in deze bet. voor.
- 1183 Coelen, heeft betr. op moet en honger. Honger coelen staat niet in het Wb. en coelen wordt hier minder juist gebruikt.
- 1189 bespieder loos = het crabbeken, de Pinnophylax, van v. 1154, Kantt.
- 1200 getrouwen vriend = als getrouwe vriend. Praed. bep. Zie 1171 aant.
- 1202 Achter „vermaert", moet een komma staan. Na 't leven = naar het leven, precies gelijkend.
- 1203 op t'leven na = behalve 't leven. Kont = kunt, 2de p. pl. ind. Den heelen mensch = de gehele menschelijke gedaante.
- 1204 Pinceel, Penicillus Maris, Pinceau de Mer. Hiermee wordt waarschijnlijk een kalkkokerworm bedoeld. In v. 1207 wordt van een „witte verw" gesproken, waarmee de kalk bedoeld wordt, die dit dier afscheidt. Deze dieren hechten hun koker vast aan stenen, hout enz. Jonston geeft onder de naam Penicillus een afbeelding van een kokerworm op tabel XVII, van de Besch., der Bl. Waterd. en een beschrijving er van op p. 53. De kieuwen van de kokerworm gelijken op de haren van een penseel en de koker zelf heeft het voorkomen van het stokje van een penseel. Zie Strandboekje, 1ste deel, 2de stuk, p. 8 en 9.
- 1205 in zijn geheel. Als het dier n.l. afsterft, verdwijnt het „haer" (= kieuwen) van het „penseel". Men moet het dier dus in zijn geheel zien, d. w. z. met zijn kokertje samen.
- 1207 Die „witte verw" is de kalk, die het dier afscheidt. Het is dus niet de zee, die het „bedouwt". Vreemd is het sterke part. Het W. noemt het verb. alleen zw.
- 1208 Hier vindt men weer de Aristoteliaanse opvatting van de invloed van de hemellichamen op de zee enz.

- 1210 vreemdst = vreemdste. Adj. zonder uitgang, onder invloed van de sterke buiging van subst. Zie Franck, § 206 en V. Helten, V. T. § 106. Achteraan verwachten we een komma.
- 1211 Matroosche. Zie voor de afl. van dit adj. d. m. v. het suffix-sch: V. Helten, V. T. § 107, d. Zie boven: blz. 122 § 12.
- 1212 gevleugelt huys = schip.
- 1212 enz. Als Aeolus de winden tegenhoudt, als het windstil is en het schip niet varen kan, maken de matrozen om de tijd te doden houtsnijwerk.
- 1215 Die, met als antecedent „Vijfvoet”, is als onderwerp verzwegen, zoals in het Mnl. gewoon is. Stoett, M. Spr. § 219. Zie boven: blz. 132 § 1.
- 1215 eelts gelijcke = gelijk eelt, op eelt gelijkende. (W. IV. 1171).
- 1216 welck = hetwelk (met als antecedent: eelt). Dat = dat 't.
- 1218 Zie v. 571 vlg. We verwachten: den slimmen Creeft, met acc. vorm voor de nom. of de slimme Creeft. Slim = scheef of doortrapt (sedert Kiliaen). Als tegenstelling met „d'onnosele Ooster-schelp” past hier het best: doortrapt, slinks. Voor ons „slim” = gevat, gebruikt Van B.: cloeck. Deze latere bet. van slim kent V. B. blijkbaar niet. Ook Kil. geeft die niet op. (W. XIV. 1773. A. 1 en 1774. 2).
- 1219 passen = doen aansluiten. Hier dus zo, dat een voet (arm) van de zeester precies past tussen de geopende schalen van de oester. Hoe de zeester een schelp opent, lezen we in het Strandboekje, Iste deel, Iste stuk, p. 112: „De zeester legt er zich tegen aan, buigt de armen om de schalen heen, de voetjes zuigen zich vast aan de schalen en trekken deze open. Daar brengt de zeester haar maag door haar mond, het binnenste buiten, uit haar lichaam in de schelp van het weekdier en verteert het zodoende.” Uitgesloten is natuurlijk niet, dat een der armen tussen de schalen gestoken wordt, nadat deze eerst geopend zijn op bovengenoemde wijze.
- 1220 scherf = schelp, als een deel der schaal van schaaldieren. Het W. vermeldt deze bet. niet. In het Lat. betekent „testa” zowel „scherf” als „schaal” (van schaaldieren). V. B. kan dus scherf vertaald hebben uit het Lat. van Oppianus, waarbij de gelijkenis met een potscherf ook een rol kan gespeeld hebben, evenals dat in het Lat. het geval is. Het Fra. „test” heeft ook de beide bet.
- 1231 Wordt = wordt 't; of het onderwerp is eenvoudig weggelaten omdat het uit het verband blijkt. End = ende 't.
- 1234 in deuchden verdorren = zijn deugdzaamheid verliezen.
- 1234—1236 soute vlooden des harden tegenspoeds. Een metafoor.
- 1235 zijn neder herte voeden = hem nederig doen blijven, hem doen volharden in nederigheid, in bescheidenheid.
- 1237 vier-voeten steert = staart met vier voeten (armen). Mogelijk bedoelt V. B. een komeetvorm van de gewone zeester. Als een arm van een zeester is afgescheurd, groeit die weer uit tot een zeester, die eerst kleine armpjes vertoont en dus op een staart met vier voeten lijkt. In de kantt. staat: stella anguipes = slangvormige ster. Het zou ook de slangster kunnen zijn, die gemakkelijk zichzelf scheurt. Dit dier lijkt echter niet op een viervoetige staart. (Zie Strandboekje, Iste deel, Iste stuk, p. 114, 115).
- 1239 handschoen. Oude plur. vorm.

- 1239 quaed om vangen = moeilijk om te vangen. Voor: om = om te, zie W. X. 146. 35.
- 1249 Het dier dat in de kantt. Nautilus, Nauplius, Pompilus, Natonnier, Gal. Muscarolo, Ital. genoemd wordt, is een koppotige, een poliep. V. B. verwacht evenals de oude schrijvers, de Nautilus met de syphonophoren, blaaskwallen, eigenlijk poliepenkolonies, met zeer ingewikkelde arbeidsverdeling, die over het water schijnen te zeilen. Brehm noemt ze: „Portugiesische Galeeren”. Wat de Nautili zijn, lezen we in een artikel van Roy Waldo Minor, curator of Marine Life, American Museum of Natural History (The National Geographic Magazine, August 1935, p. 205 vlg.), dat prachtige illustraties bevat. Hij onderscheidt de „Chambered or Pearly Nautilus (Nautilus pompilius)” van de „Paper Nautilus (Argonauta argo)”. Het eerste dier leeft in een vaste schelp, het laatste niet. Over het eerste vertelt de schr.: „Before hatching, it occupied the tiny shell in the center of the spiral. As this inhabitant of eastern seas grew, it constructed a saucer-shaped partition that shut off the old chamber, and built a new one in front”. Het dier brengt dus zijn leven door in een vaste schelp, telkens in een andere afdeling, die het er bij maakt. Verder lezen we: „Many older natural histories speak of the pearly nautilus sailing over the sea like a fairy boat, perhaps confusing it with other erroneous tales about the paper nautilus. As a matter of fact, the animal never comes to the surface unless it is in a dying condition.”
- De Papier Nautilus (Argonauta argo), heeft geen vaste schelp, maar het vrouwtje maakt een soort losse schelp, waarin de eieren bewaard worden en waarin het dier zich ook wel verbergt. Deze papierachtige schelp is zeer broos (vgl. v. 1299: t'schip-schelpken byster broos, end als een glas te mijden).
- V. B. haalt, zoals we zullen zien, ook de beide soorten Nautili door elkaar.
- 1249 met hem is gegroeid = met hem is groter geworden. Hier denkt hij aan de Nautilus pompilius, die immers telkens een afdeling aan de schelp toevoegt en in de grotere afdeling gaat huizen.
- 1252 Sommige Nautili bevinden zich aan meest rotsachtige kusten. De zeelieden weten dus dat ze land naderen, als ze deze Nautili zien; deze wijzen dus de weg er heen (leydsman = gids). Ook kan leydsman „begeleider” betekenen. Zie 1262—1265 waar over dit begeleiden gesproken wordt.
- 1257 In het bovengenoemde Geogr. Mag. lezen we dat die kleurveranderingen plaats hebben bij de vrouwelijke papiernautilus.
- 1259 t'grijse marmer = de zee met schuim bedekt.
- 1260 sulcken = sulck een.
- 1261 gesanck verheugt = vrolijk gezang.
- 1265 doen een willigh ampt = doen een vrijwillige dienst, doen het vrijwillig.
- 1273 end = ende 't.
- 1274—1282 Zie het hst. over de invloeden, blz. 150.
- 1277 minnaer trou = trouwe vriend. Aristoteles vertelt: „Amores quoque in pueros et affectus libidinis.
- 1278 Zie blz. 150 over de ontlening, waar de bet. blijkt: Die zolang als hij leeft altijd in levendige beweging is, want hij slaapt nooit.
- 1280 t'wind-voord-vliegend' hout = het snel door de wind voortgedreven schip.

- 1287 Dient = 't Dient. Zie Stoett, M. Spr. § 218 over het weglaten van het pronomen en boven; blz. 132 § 1.
- 1290 end = ende den.
- 1290 de groote God end Heere der Heyscharen. Veelvuldig in het O. T. voorkomende betiteling van Jehova als opperste gebieder van alle hemelse machten of als aanvoerder van Israëls legerscharen; later de God der overwinning (t.w. die deze verleent). W. VI. 486.
- 1294 twee, dat. vorm van twee. Hier heeft de schr. het weer over de papiernautilus, die hij verwacht met de pompilius.
- 1299 als een glas = als glas. Zie blz. 132 § 2.
- 1302 Gaet = hij gaat. Zie voor het verzwijgen van het pron. indien dit in een andere naamval reeds genoemd is, Stoett, M. Spr. § 219.
- 1303 een dunne spuyt. Dit is een trechter, waardoor de nautilus het water uit de mantelholte naar buiten perst, dat hij door de mantelspleet heeft ingelaten. Deze verversing van water is nodig voor de ademhaling en voor de verwijdering der uitwerpselen en wordt tevens dienstbaar gemaakt aan de voortbeweging.
- 1306 Men heeft de verbreding van een paar armen van de nautilus voor zo'n vliesken aangezien. Zie de afb. bij Buchner. Vgl. het citaat uit Plin. bij aant. 1359.
- 1313 Een zee-sleckte vormt = bootst een zeeslak na, ziet er uit als een zeeslak.
- 1315 Bedoeld is weer de nautilus.
- 1318 zijn enge Kerck-hof = het in nood verkerende schip.
- 1320 In v. 1301 is immers gezegd, dat het kalme weer hen „uyt den couden grond lockt." Kalm weer en het bovenzwemmen van de nautili zouden volgens den schr. samengaan. Vandaar de vreugde over het verschijnen van de vermeende nautili.
- 1324 Achter „veld" moet een vraagteken staan.
- 1328 end = ende de.
- 1329 De afspiegeling van Gods vooruitziende blik is gevestigd in dit dier, omdat het immers het weer voorspelt.
- 1330 end groote wijsheyd = ende sijn groote wijsheyd. Het poss. pron., dat in verschillende naamvallen staat in v. 1330, wordt in de tweede helft van de zin weggelaten. Zie Stoett, M. Spr. § 220.
- 1331—1357 Zie het hst. over de invloeden, blz. 150 en 151.
- 1335 m' = me = men. Zie 1267. wt = uit 't.
- 1338 t'veel-gebulte lijf Neptuni = de zee met vele golven. Zie het hst. over de invloeden, blz. 150 en 151.
- 1341 Het ronde crijdt end s'Werelds ruymen schoot = de ronde aarde, die een uitgebreid gebied is, dat een toevlucht is voor de mensen.
- 1345 Aesons edel bloed = Aesons edele afstammeling, kind = Jason.
- 1346 Daedalus, met zijn zoon opgesloten in het door hem gebouwde labyrinth op Creta, maakte vleugels van veren, die hij met was aaneenhechtte. Zijn zoon Icarus vloog ondanks de vaderlijke waarschuwing, te hoog op, en kwam zó dicht bij de zon dat de was smolt en hij in de naar hem genoemde Icarische zee viel. Daedalus had zijn zoon dus „roeckeloos betrouwet". Daedalus was een beroemd beeldhouwer en bouwmeester en uitvinder van een groot aantal werktuigen. (Schlimmer en De Boer).

- 1348 t' = het vlottend huys. Bet. van deze en de volgende regel = en 't in gereedheid heeft gebracht om de onstuimigheid van de zee en het razen van de wind te kunnen bebragelen. Vul in vóór „bereidt“: „heeft“, uit v. 1348. Zie blz. 180.
- 1349 te = om te. „Om“ moet vóór Zees (1348) gedacht worden.
- 1350 Hy = de persoon, naar wien gevraagd wordt in v. 1321.
- 1359 onder t'Seyl te roeyen. Zie hiervoor, wat Plin. verhaalt in l. 9. c. 29: „postea prima duo brachia retorquens membranam inter illa mirae tenuitatis extendit, qua velificante in aura ceteris subremigans bracchiis media se cauda ut gubernaculo regit.“ Hieruit blijkt, wat V. B. met het zeil en roeien onder het zeil bedoelt. In aant. 1248 is reeds opgemerkt, dat verschillende dieren door elkaar gehaspeld worden. De daar genoemde blaaskwallen drijven op een luchtblaas, die er uitziet als een zeil, zilverwit met blauw, violet en purper. Enige leden van de poliepenkolonie of liever -staat, die men blaaskwal noemt, zorgen voor de voortbeweging. Dat zijn in werkelijkheid de „riemen“, die V. B. veronderstelt aanwezig te zijn bij de Nautilus, die er mee wordt verward. De Papiernautilus heeft, zoals in aant. 1306 is opgemerkt, verbredingen aan een paar armen, die ook op een zeil gelijken. Dat dit dier echter nooit levend aan de oppervlakte komt, is in aant. 1248 gezegd.
- 1361 lichten door een Pomp. Dit is de in aant. 1303 genoemde trechter. Het dier zou dus zo aan den zeeman leren, hoe hij het schip moet leegpompen.
- 1362 Zie voor het „roer“, aant. 1359.
- 1379 God'lick baken = God, die een baken is.
- 1380 s'Hemel-rijcks behouden kust = de veilige kust, die het hemelrijk is.
- 1382 Boot = de Venusmossel. Plin., in de marge vermeld, noemt ze Veneriae. Vgl. v. 1405. Zie Buchner, p. 51: Venusmuschel, Venus Gnidia. (Vgl. ook: v. 1411: Gnydus en de kantt. bij v. 1404).
- 1385 end = ende de.
- 1392 t'veel-geberghde sout = de zee met vele hoge golven.
- 1407 van t'Zee-schuym ontfangen. Venus (Aphrodite) wordt volgens een mythe voorgesteld als uit de zee opgedoken, uit het schuim der zee geboren.
- 1411 Gnydus = Cnidus stad in Caria. Dit is een Kl.-Aziatisch gebied. Bekend is het Aphrodite-beeld van Cnidus (Knidos) door Praxiteles. Cos is een eiland, vlak bij Cnidus, waar zich een cultusplaats bevond. Amathus ligt op Cyprus, waar ook een Aphrodite-cultus gevonden werd. Zie de kantt. en Koster, Myth. Wb.
- 1413 haer = Venus (Aphrodite).
- 1416 Neriten, acc. van Nerites = zoon van Nereus. Nereüs = Nereus, *Νηρεύς*, zoon van Pontus en Gaea, een god der zee, in het bijzonder der Aegaeïse Zee. Hij is een vriendelijk grijsaard, die allerlei gedaanten kan aannemen en wordt gewoonlijk afgebeeld met het lichaam van een vis, waaraan alleen hoofd en armen menselijk zijn. Neptunus, Poseidon, was getrouwd met Amphitrite, dochter van Nereus; Nerites was dus de zwager van Poseidon. Zie Schlimmer en De Boer.
- 1418 Achter „beliefde“ moet een komma staan.
- 1419 kantt. Die andere fabel over Nerites verhaalt, dat Venus verliefd was op Nerites en hem zelfs wilde meenemen naar de hemel, maar Nerites bleef

- liever bij zijn ouders en zijn veertig zusters. Toen hij zelfs de vleugels, die ze hem aanbood, weigerde aan te nemen en er spottend over sprak, ontstak Venus in woede en veranderde hem in een schelp, die naar hem Nerites heet, koos Cupido in zijn plaats en gaf dezen de vleugels.
- 1424 Waghen-spoor = de wagen zelf (synecdoche).
- 1431 s'Hemels blauw panneel = de blauwe hemel, die als een beschilderd paneel is.
- 1438 loon sijner vaster trouwen = als loon voor zijn onwankelbare trouw. Voor het praed. attribueert zonder als, zie Stoett, M. Spr. § 9 en boven p. 132 § 4.
- 1451—1453 welck eene son doet blincken in s'menschen aenghesicht = hetwelk het licht in cirkelvorm, als een zon weerkaatst in 's mensen oog. De schelp is immers rond en als er lichtstralen op vallen, worden deze als een zon teruggekaatst.
- 1453 de veel-geverwde Boogh = de regenboog, de veelkleurige boog (kantt.). Dit ziet op de parelmoerglans.
- 1455 t'hoogh ghecolde blauw = de blauwe zee met hoge kuif (= de omkrullende golven).
- 1465 korst. Deze is vaak afkomstig van de zeerasp, behorende tot de holtedieren. Zie Strandboekje, 1ste stuk van het 1ste deel, p. 106.
- 1467 sy. Zie voor het gebruik van: haer, syn en sy naast elkaar: blz. 181 en 133 § 9.
- 1475 hier tegen thoonet = hier tegenover stelt.
- 1477 Achter „uyt” moet een vraagteken staan.
- 1479 veel costelijcks cieraets = veel kostbare versierselen. Achter deze zin moet een punt of een dubbelpunt staan.
- 1482 tot de knapen = tot de dienaren toe.
- 1484—1486 In de plaats van een zware gouden ketting en kostbare parelsnoeren, die bij ons de kostbaarheden zijn, waarom men een huwelijk sluit, zijn het in de Oostindische steden een tafel, een buffet enz., ingelegd met parelmoer, ghemoed verheuet = verblijde hart.
- 1495 Die harde schelpen, strombi, turbines, zijn tolslakken, waartoe zeer grote soorten behoren. Zie Buchner, p. 124 en 49.
- 1508 Coninck. Het is natuurlijk de koningin. Aristoteles en Plinius dachten dat de grote bij, die door de zwerm gevolgd wordt, een koning was. Zie Jonston, Bes. v. d. Natuur der Gekerfde dieren, p. 3.
- 1511 door hare dood = met opoffering van hun leven.
- 1523 De Parthen, wier rijk Parthia ten Z.-O. van de Caspische Zee lag, pasten een krijgslist toe in de strijd. Ze vluchtten schijnbaar, maar schoten al vluchtend en keerden zich soms plotseling om. Vandaar het „vluchtigh Rot”. Zie Brockhaus.
- 1524 end = ende 't. Bedoeld is hier de strijd tegen de Turken.
- 1526 en . . . nooit. Dubbele ontkenning. Zie blz. 132 § 6.
- 1528 moedig Volck. Bedoeld zijn de Fransen, wier koning Frans I in 1525 bij Pavia werd verslagen en gevangengenomen.
- 1531 Dit land is Castilië, dat in opstand was gekomen tegen Karel V in 1520, maar zich weer onderwierp en dus niet langer een bondgenoot van Frans I was. („vliedet van u henen.”).

- 1536 pand = kostbaar bezit. Mogelijk bedoelt V. B. Milaan, dat Frans I bij de vrede van Madrid in 1526 afstond.
- 1538 zijn rechter arm verbroken. Keizer Rudolf's toestand was in 1611 immers zeer hachelijk. Matthias had de macht en Rudolf nog alleen de keizerskroon.
- 1539 zijn leden heel ontloken. Ontloken = ontsloten, openliggend. De bet. is: het land ligt open voor een vijandelijke inval.
- 1549 een lieffelijcken melck. Het adj. heeft de oorspr. n van de acc., fem., van de zwakke verb. Zie V. Helten, V. T. § 86.
- 1554 s'weerelds oogh = de zon. Zie het hst. over de invloeden, blz. 151.
- 1554 hooghste = het verst van de evennachtslijn gelegen. De zon heeft 21 Dec. het Zuidelijkste punt bereikt (de Zuiderkeerkring), komt in de Steenbok (v. 1556) en gaat dan in Noordelijke richting (naar „s'Beyren stal”).
- 1555 t'dagh-voerende gespan = de paarden, die de zon in de zonnewagen vervoeren.
- 1557 verst' = 't verst. Achter „jaer” moet een punt staan.
- 1559 Bedoeld wordt, dat oesters welig tieren op plaatsen waar rivieren in zee uitstromen. Vgl. Plin. l. 32. c. 6; „gaudent dulcibus aquis et ubi plurimi influunt amnes.”
- 1560 De oesters gedijen dus ook zeer goed op een andere plaats, waarheen ze met hopen tegelijk vervoerd zijn, nadat ze van de klippen en steenrotsen waren afgerukt.
- 1561 wissel-licht = het wisselende licht, de schijngestalten van de maan. Zie voor het geloof aan de invloed van de maan en de zon de aant. bij v. 381, waar de pareloester besproken wordt en vgl. aant. bij 228—233. Bij Plin. staat over de oesters: „lunari potestate ostrearum corpora augeri ac rursus minui.
- 1563 zijn mager ende cleyn daer die noyt by gheraket = Diegene, tot welke de zon niet door kan dringen, zijn mager en klein.
- 1565—1567 Jonston, Besch. v. d. natuur d. Bl. Water-dieren vertelt onder verwijzing naar Plin. en Oppianus: „Wat angaat haar teeling, daar is in haar (in de oesters) geen onderscheit in kunne, gelijk Plinius en Oppianus verhalen, daarom groeien sy in verrottendt slijk, of het schuim dat lang om de schepen oft palen hanght. Datse nochtans uit de voortgebraghte verrotting iet vruchtbaars hebben angenomen, hoewel sy niet versamelen (= paren), hebben wy uit Aristoteles. Hierom seit ook Plinius: Daar is onlangs bevonden dat'er in de oestergronden een vruchtbare vogtigheid als melk uitte Oesters vloeyt.”
- 1566—1568 Aristoteles zegt: „Sy leven met (= van) zeewater en slijk en ook met dau.” Zie Jonston, t. a. p. p. 43.
- 1568 s'zee-Eghel. De dr. van 1838 heeft: 's zees-Eghel. Zie blz. 181.
- 1569 keykens = keitjes. Vgl. de aant. bij v. 725.
- 1572 end = ende 't.
- 1576—1578 Men meende n.l. dat de mosselen uit 't zand geboren werden. Vgl. Jonston, t. a. p. p. 47: „sy komen van self uitte zandige plaatsen voort, dat vóór Plin. Aristoteles gheschreven heeft.” Vgl. aant. 1565.
- 1583 Honden. Hier vinden we een toespelung op de Hondsbosse Zeewering bij Petten. V. B. verklaart Hond in dit woord als de naam van het dier. Een aannemelijke verklaring is de afleiding van hond = 100 roeden. Hondbos is dan een bos van een hond groot. (W. VI. 915).

- 1587 Holle-land = Holland. Het is een vervorming in overeenstemming met de toenmalige etymologie, die Holland verklaarde als „hol land”, welke etymologie ook later nog lang is verdedigd, tegenover een andere verklaring, waarbij men denkt aan Holtland, houtland, welke laatste verklaring thans weer het meest gangbaar is geworden. (W. VI. 879, 880).
- 1588 Lucrijnsch = afkomstig uit het meer Lukrinus in Campanië, westelijk van Napels, aan de golf van Baiae, van welke het meer gescheiden was door een dam. In de oudheid beroemd om zijn oesters. Zie Brockhaus en vgl. Jonston, t. a. p. p. 44, die als een bepaalde soort oesters noemt: „De Lukrinse van 't meer Lukrinus, in Campanië.”
- 1591 t'Pettemer ghebergh = de duinen bij Petten. End = ende 't. Hoog-gheveste palen = palen, die hooggelegen zijn. Vgl. 578: hoogh-gevesten Borgh (in deze dr. staat in 578 een drukfout). Achter palen moet een punt staan.
- 1592—1608 Zie het hst. over de invloeden, blz. 151.
- 1592 Hier wordt de maan bedoeld, die met ons mee schijnt te reizen, als we ons voortbewegen en 's nachts het pad voor de reizigers verlicht. De maan heet zeevorstin in verband met de invloed op de zee, het veroorzaken van eb en vloed.
- 1600 der Sterren Coninck schoon = de zon. De geliefde van de maan is Endymion, wiens naam „ondergang” betekent, waarmee waarschijnlijk de ondergegane zon bedoeld wordt, de god met wien zich de maangodin in de nacht van de nieuwe maan verenigt. Daarom heet de zon ook: bruidegom van de maan. De zon wordt dus niet alleen bruidegom genoemd, als bruidegom van de aarde, zoals het W. III 1634 vermeldt, maar ook wegens zijn verhouding tot de maan.
- 1604 een onzichtbaer cracht. Zie voor het onverbogen adj.: V. Helten, V. T. § 91 en § 96 en boven: blz. 121 § 3.
- 1605 met schelp = met een schelp. Terwille van het rythme bekort.
- 1606 zijn = ze zijn. Zie voor de weglating van het onderwerp: blz. 132 § 1.
- 1616 Schenckels, Pernaë, schelpen van steekmossels, die de vorm van een achterbout van een viervoetig dier hebben. Jonston, Besch. van de N. d. Bl. W., p. 49, noemt de Pinna, Pin of Perna. Zijn beschrijving en afb. stemmen overeen met wat Plin. l. 32. c. 9 vertelt (door V. B. als bron genoemd). De schenkel is dus de Pinna, die we weer in het moderne werk van Buchner vinden. Bij Buchner is het een steekmossel, welks afb. en beschrijving weer overeenkomt met die bij Jonston. Het is de Pinna squamosa, Linné, die tot 100 cm lang kan worden. Het W. noemt de pin een grote zeemossel.
- 't zee-gemengde sand = het met zeewater vermengde zand.
- 1620 Dit schelpdier, „dentale” genoemd in de marge, behoort tot de graafoesters of olifantstanden. De schaal heeft de vorm van een olifantstand. Uit deze schaal steken de voet en lange tastorganen. Het dier houdt de kop binnen de schaal. Het „stout gewormte” in v. 1621 is het dier zelf. De tastorganen noemt V. B. in v. 1623: „bemoste muyl”. Zie Buchner, p. 33, 34 en 35.
- 1622 „niet langer dan een duym”, heeft betrekking op het „hooff”, dat geen hoofd, maar een voet is. Met zijn lijf half-gevoet = met zijn lichaam er bij een halve voet lang.

- 1632 d'Oor der Zee = zeeoor, een der Lepades. Jonston rekent de Lepades tot de „conchiliën met eene schulp” en geeft een afb. op tabel XVII in Besch. v. d. nat. d. Bl. Water-dieren. Het behoort tot de Haliotes (Linné), zeeoor-slakken. (Buchner, p. 127).
- 1633 boksoog, oeil de bouc, behoort tot de Patellidae of schotelslakken, die er uitzien als een bokkenoog. (Buchner p. 128).
- 1634 pand = eigenlijk slip van een herenrok of jas. Ook het onderstel van een ledikant. Hier de voet van de slak, waarmee het dier zich vastzuigt.
- 1636 de Campvechter = Milo van Croto (zie de kantt.), beroemd worstelaar. Plin. l. 7. c. 20, zegt van hem: „malum tenenti nemo digitum corrigebat.”
- 1642 Navel van de Zee, Cochlea Umbilicata, Umbilicus. Bij Rondeletius is dit een tolslak, die naast de opening een holte heeft, die er uitziet als een navel. Dit gat is het middelpunt van de windingen (trap in v. 1643). De „vis” (slak) draait in de hoorn dus zijn lichaam rondom dit gat. (v. 1646). Bij Buchner vinden we de navelslakken, behorende tot de fam. der Naticidae, op p. 102 vlg. end = ende de.
- 1652 beene = beenen. Zie blz. 122 § 8. Het is natuurlijk geen been.
- 1655 om het vreemst = de een nog vreemder dan de ander. Om het schoonst = de een nog mooier dan de ander. (W. X. 143, 31, e).
- 1662 wie mensche = welk mens, wat voor een mens. Vgl. Mnl.: wat = wat voor, Stoett, M. Spr. § 88, opm. 2.
- 1662 konde = zou kunnen.
- 1665 end = ende de.
- 1666 alle t'snel ghewoel = al het snel door elkaar woelen. Alle, komt als verbogen vorm naast de onverbogen vorm voor, als een lidw. tussen alle en een subst. staat. (Franck § 223). Alle t'snel ghewoel der visschen = alle snel door elkaar woelende vissen.
- 1667 Achter de zin moet een punt staan.
- 1673 Achter „kan” moet een komma staan.
- 1674 met een woord = met een gezegde, n.l.: Dat de wateren overvloediglijk voortbrengen een gewemel van levende zielen. (Gen. 1, 20). Achter dit vers te denken: „kan wel zo ver doordringen”.
- 1683 bestoven = voorzien van. Hier staat de 3de p. sing. van de ind., terwijl het W. II. 2169, vermeldt, dat van dit ww. alleen het deelw. bestoven gevonden is.
- 1684 Achter „bloem” moet een komma staan.
- 1685 Achter deze regel moet een punt staan.
- 1690 een maetigh hert = het verlangen van iemand, wiens wensen een redelijke maat niet te boven gaan. (W. IX. 311. I. 1).
- 1693 Den waren God des Zees = den Christelijken God. (Sepm. I, 2: vrain Neptune).
- 1696 Het Roode Biesen Meyr = de Rode Schelfzee = de Rode Zee. Schelfzee is de bijbelse naam voor de Rode Zee (Exodus, 15, 4). Schelf = riet, bies (Hd. Schilf). W. XIV. 387 op: schelf en Bakels, Beknopt Bijb. W.
- 1699 in t'midden = in het midden van de Rode Zee of de Jordaan. Zie Exodus 14, 22: „En de kinderen Israels zijn ingegaan in 't midden van de zee, op het droge, en de wateren waren hun een muur aan hunne rechter- en aan hunne linkerhand.” En Jozua 3, 16 en 17: „Zoo stonden de wateren, die van boven

- afkwamen; zij rezen op eenen hoop zeer ver van de stad Adam af; en die naar de zee des vlakken velds, te weten de Zout-zee, afliepen, die vergingen, zij werden afgesneden. Toen trok het volk over, tegenover Jericho. Maar de Priesters, die de ark des verbonds des Heeren droegen, stonden stevast op het droge in het midden van den Jordaan."
- 1700 der dullen winden mond. Mogelijk denkt V. B. aan de mond, ingang van het hol, waarbinnen de winden volgens classieke voorstelling opgesloten zijn. Dullen met de n van de oorspr. zwakke verbuiging. De dr. van 1611 heeft „duller” bij V. B. de gewone verb. De n is dus een drukfout. Zie blz. 121 § 6.
- 1700—1704 In Mattheus 8, 26, lezen we, hoe er, toen Jezus met zijn discipelen op zee voer, een storm opstak, terwijl hij sliep. Zijn discipelen bevreesd geworden, wekten hem, waarop Jezus opstond en de winden en de zee bestrafte, zodat er grote stilte ontstond.
- 1701 in den grond = in de diepte. W. V. 936. 3. c.). In Mattheus 8, 24 lezen we: „En zie, daar ontstond een grote onstuimigheid in de zee, alzo dat het schip van de golven bedekt werd; doch hij sliep.” Het schip bevond zich dus in een waterdal.
- 1703 ende = ende 't.
- 1704 weerspannigh Gesant. Zo wordt de profeet Jonas (zie kantt.) genoemd, omdat hij Gods bevel, naar de stad Ninivé te gaan en tegen deze stad te prediken, niet had opgevolgd, maar was gevlucht naar Jafo, om van daar over te steken naar Tarsis. Op zee stak een storm op en het lot wees Jonas als de oorzaak van Gods toorn aan. Deze werd op eigen verzoek over boord geworpen en door een walvis opgeslokt, die hem weer uitspuwde op het droge.
- 1710—1714 Zie het hst. over de invloeden, blz. 151 en 152.
- 1722—1732 Zie het hst. over de invloeden, blz. 152.
- 1722—1726 Zie parallel lopende verzen in B. 1085—1089. Zie de aant. bij B.
- 1723 dyn ware kennis: de ware kennis van uw wezen.
- 1728 in dit licht, n.l. van „dyn Verholentheyd”. (= het Goddelijk mysterie).
- 1737 s'Hemels hooge Kerck = de hemel, die met een hoog kerkgebouw te vergelijken is.
- 1740 dynen, n.l. van Cornelis van Blyenburch, zijn zwager, die hem dus verzocht heeft dit gedicht te maken op zijn verzameling.
- 1741 Zie blz. 152 over de invloeden. Werck sonder werck gedicht = een werkstuk, zonder werk (= werk van vlas) gedicht. Woordspeling.
- 1744 dyner gunsten vlerck = de vleugel van uw begunstiging.
- 1744 end = ende de.
- 1745 scheel geslacht. Nijd en afgunst worden immers als scheel voorgesteld. Iemand ziet scheel van nijd, afgunst.
- 1746 schaedt = schaedt 't.
- 1748 en de kantt. Zie het hst. over de invloeden, blz. 152.
- 1750 = om als een goed poëet uit de slaap te ontwaken.
- 1753 driemaël-drie. De gekunstelde vorm, die we bij Du B. vinden.
- 1754 Bet.: Ik moet mijn genegenheid (liefde) voor de kunst aanwenden.
- 1758 Het anagram klopt alleen als we i + ck in het anagram gelijk stellen met yc in de naam. De ck in blincken is slechts onnodige dubbele schrijfwijze en kan dus aan c worden gelijk gesteld. Dat de i van blincken aan de y van

- Blyenburch gelijkgesteld wordt, kan ook geen bezwaar opleveren. In v. 1812, vlg. vinden we Blienburch tweemaal kruiselings in de tekst met i.
- 1759 s'Hemels Lamp. Vgl. *Septm.* I, v. 483 vlg.: *Lampe de l'Univers.*
- 1760 suster = de maan.
- 1761 voldoet zijn ouden plicht = voldoet aan zijn ouden plicht.
- 1762 al=alle. De vorm „al” wordt als algemene vorm in het plur. gebruikt. *Franck* § 223. Het anagram klopt als we de v van de naam gelijk stellen aan de u van het anagram, wat met het oog op de toenmalige spelling, die u ook wel als v weergaf, gewettigd is.
- 1763 so wie = indien iemand, als men. (Voor wie = indien iemand, zie *Stoett. M. Spr.* § 58.
- 1763 ontbinden = in zijn delen scheiden, de delen losmaken en uitspreken. (*W. X.* 1814. B. 1 en 1815. B. 8). Eerst moet men de naam in zijn delen (letters) scheiden en vervolgens de delen anders samenvoegen. V. B. kan de beide bet.: scheiden en uitspreken met dit woord bedoeld hebben.
- 1766 Sterren. Bedoeld zijn: de kinderen.
- 1769 Vgl. het anagram in B. p. 2.
- 1770—1948 Zie het hst. over de invloeden, blz. 153 vlg.
- 1770—1792 Vgl. B. 21—43. De regels in B. zijn overgenomen uit *Strande.* Zie de aant. bij B.
- 1777 Plockereurs i. p. v. *Procureurs.* Woordspeling met plokken, plukken, dat de procureurs iemand deden. Zie het hst. over de invloeden, blz. 155.
- 1790 „Slechts”, moet vóór „een Cloot-buys enz.” gedacht worden. Immers: hij heeft geen oorlogswapens. Ze bewaren (beschermen) het voorhuis, d. i. ze hangen daar aan de muur als wapen.
- 1792—1796 Vgl. B. 47—51. De regels in B. zijn overgenomen uit *Strande.* Zie de aant. bij B.
- 1796—1808 Vgl. B. 55—67. De regels in B. zijn overgenomen uit *Strande.* Zie de aant. bij B.
- 1806 De blijde Morgen-rood. In B. staat: Het morgen-rood. *Morgenroode* was vr., *morgenrood*, de latere vorm is o. Ook komt voor: *De morgen-rood'*. (*W. IX.* 1135).
- 1808—1822 loopt parallel met B. 75—89. De regels in B. zijn overgenomen uit *Strande.* Zie de aant. bij B.
- 1811 groot-machten, analogievorm, met nom. n.? In alle dr. In B. 78 op de ontleende plaats: groot-machtigh.
- 1813 *Dyn lieve kinders*, is in B. 80 vervangen door: *Dijn stercke Dienaers.* *Snouckaert* was immers ongehwd. (Zie B. 1112: *sijn Eva noch ontbeert*).
- 1815—1822 De uitgever van de dr. van 1838 tekent aan, dat hij niet begrijpt, waarom sommige woorden met een hoofdletter worden geschreven. „Dat laten wij dengenen te raden, die in soortgelijke geestigheden, 's dichters tijd eigen, beter geoefend is dan wij.” Er is echter niet veel scherpzinnigheid toe nodig om dit „geheim” te ontsluiten. Wanneer we, te beginnen met de B van *Blij*, in v. 1812, deze hoofdletters bijeenvoegen, terwijl we schuinsrechts naar onderen lezen, dan vinden we het woord *BLIENBVRCH*, de naam van den eigenaar van de schelpenverzameling, den zwager van V. B. Als we in v. 1812

- beginnen bij de B van ge-Bouw en dan schuins-links naar beneden lezen, vinden we die naam nog eens. De N van kNaep is het kruispunt. Dit gedeelte is dus een gewoon naamdicht, zoals de rederijkers maakten.
- 1820 Den cloecken arm is in B. 87 vervangen door: de glatte spae, wat een beter beeld is.
- 1824 dyner vrienden kans = een buitenkansje voor je vrienden, die immers een „afsetsel” kunnen krijgen.
- 1825—1830 Deze regels lopen parallel met B. 736—741. Zie de aant. bij B.
- 1830—1833 Deze regels lopen parallel met B. 749—752. Zie de aant. bij B.
- 1830 „Dyn toren-kamer dan dy”, is in B. 749 vervangen door het minder zuiver rhythmische: Dijn studeer-camer dy.
- 1834—1836 Deze regels lopen parallel met B. 775—777, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1838—1842 Deze regels lopen parallel met B. 777—781, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1842—1846 Deze regels lopen parallel met B. 185—189, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1842 Stier is in B. 185 terecht veranderd in Ram. De lente begint immers 21 Maart als de zon in het teken van de Ram staat. Lenten heeft in het Mnl. een n. Zie Fr. v. Wijk.
- 1846—1854 Deze regels lopen parallel met B. 193—201, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1852 een jongen wilden stam. B. 199 heeft: een jonge wilde stam. Stam was m. en vr.
- 1854—1858 Deze regels lopen parallel met B. 205—209, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1855 met vet mest wel. B. 206 heeft: met vette mest. Dit is rhythmisch beter.
- 1856 Daer, is in B. 207 vervangen door Waer.
- 1858—1860 Deze regels lopen parallel met B. 213—215, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1860—1862 Deze regels lopen parallel met B. 507—509, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1861 „sett” is de verkorte vorm van „settet”, welke verlengde vorm V. B. vaak gebruikt. In B staat set.
- 1862—1866 Deze regels lopen parallel met B. 417—421, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1865 „haer”, is in B. 420 vervangen door het jongere „hun”, beide dat. vormen. (Franck § 55). Van Halteren, Het pron. in het Ned. der 16de eeuw, vermeldt de vorm: hun niet. Deze kwam echter reeds in het Mnl. voor. (Franck § 55).
- 1866—1869 Deze regels lopen parallel met B. 493—496, waarin ze zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1870—1874 Deze regels lopen parallel met B. 497—505, waarin ze met toevoegingen zijn overgenomen. Zie de aant. bij B.
- 1874—1878 Deze regels zijn overgenomen in B. 237—241. Zie de aant. bij B.
- 1877 „Lelie” moet gelezen worden in drie lettergrepen, om 12 lettergrepen in dit vers te krijgen. De dr. van 1611 heeft: Lelye.

- 1878—1882 Deze regels zijn overgenomen in B. 249—253. Zie de aant. bij B.
- 1882—1884 Deze regels zijn overgenomen in B. 521—523. Zie de aant. bij B.
- 1884—1887 Deze regels zijn overgenomen in B. 527—529. Zie de aant. bij B.
- 1887 Deze regel is overgenomen in B. 544 met een grote verandering. Zie de aant. bij B.
- 1888—1890 Deze regels zijn overgenomen in B. 549—551. Zie de aant. bij B.
- 1890—1894 Deze regels zijn overgenomen in B. 645—649. Zie de aant. bij B.
- 1894—1896 Deze regels zijn overgenomen in B. 693—695. Zie de aant. bij B.
- 1896—1898 Deze regels zijn overgenomen in B. 703—705. Zie de aant. bij B.
- 1898—1900 Deze regels zijn overgenomen in B. 685—687. Zie de aant. bij B.
- 1901—1910 Deze regels zijn overgenomen in B. 724—733. Zie de aant. bij B.
- 1910—1934 Deze regels zijn overgenomen in B. 909—933. Zie de aant. bij B.
- 1923 Dien. In B. 922 staat: wien, zoals Vondel in zijn latere periode schreef.
- 1925 tot sijner straf (dat. vorm). In B. 924 staat: tot sijne straf. De bet. van dit vers is: na de zonderval zijn de dieren niet meer tam. Dit is de straf voor de mensen. Vgl.: Deuxième Sepmaine: Les Furies v. 62 en 63: la Brebis tremblottante fuit le Loup ravissant.
- 1927 voord-gecomen. In B. 926 staat: voord-gehalet, wat beter is.
- 1929 wereld. In B. 928 staat: aerdbodem, wat een verbetering is.
- 1932 Cayms snoo gebroed, is in B. 931 weggelaten en vervangen door Nimrods snood eersucht. Caym = Kain, die zijn broer Abel doodde. Chams godloos' ontucht is in B. vervangen door: Chams godloos gebroet.
- 1934—1942 Deze regels zijn overgenomen in B. 1029—1037. Zie de aant. bij B.
- 1935 d'aller-g'luckichst', is in B. 1030 veranderd in: de geluckichst'. Het laatste, dat een afkorting minder heeft, is beter.
- 1937 eygen huys, is vervangen door: huysgesinds, in B. 1032. Dit is beter.
- 1942—1946 Deze regels zijn overgenomen in B. 1045—1049. Zie de aant. bij B.
- 1946—1950. Deze regels zijn overgenomen in B. 1149—1153. Zie de aant. bij B.
- 1948 is in B. 1151 veranderd in: „Wien d'ongeruste sorgh het herte niet door-knaeght.” Dit is een verbetering.
- 1950 is overgenomen in B. 1157. „Oprechte” is veranderd in: „gewisse”. Dit is een beter woord.
- 1951 Bedoeld is natuurlijk de tachtigjarige oorlog.
- 1952—1956 Deze regels zijn overgenomen in B. 1169—1173. Zie de aant. bij B.
- 1954 „Die vry van allen haet”, is vervangen door: „End daer in wel nernoeght”. Snuckaert was Katholiek en kon geen openbare ambten bekleden. Hij was als zodanig niet „vrij van allen haet”. Zie ook over de processen, die over Den B. gevoerd werden, de aant. over de bewoners van Den B.
- 1956—1960 Deze regels zijn overgenomen in B. 1181—1185. Zie de aant. bij B.
- 1960—slot Deze regels zijn overgenomen in B. 1193—1212. Zie de aant. bij B.
- 1968 Dorp. Dit is Rijswijk. Zie 1812.
- 1979 End = End de.

RONDEEL.

Dit rondeel bestaat uit één strophe van 8 en één strophe van 5 regels van 5 jamben, met slechts twee rijmklanken, terwijl gewoonlijk tevens de eerste regel geheel of gedeeltelijk in of na de 7de en de 13de en de 2de regel in de 8ste terugkeert. In dit rondeel zijn de eerste 8 regels verdeeld in één strophe van 5 en één van 3 regels. „T'is Kinder-werck" keert na de 8ste en de 13de regel terug, eigenlijk als een aparte regel. De tweede regel keert niet in de 8ste terug.

- 2 = kon je maar eens het volgende doen.
- 3 Gier-aerd = iemand die in hoge mate een gier = een geldwolf is. Hierbij dacht men aan het adj. gier. Mnl. komt dit woord niet voor. Ook het W. vermeldt het niet, wel: gier = vrekking (W. IV. 2285). Het moderne woord gierigaard is betrekkelijk jong. De schrijver maakt mogelijk een toespeling op Gerard en denkt dat de etymologie van Gerard, Gier-aerd is.
- Schraep = iemand, die bij kleine beetjes op hebzuchtige wijze bezit bijeen schraapt. (Zie W. XIV. 999. 5, b, op: schrapen). Deze bet. van het z.n.w. staat niet in het W.
- 5 = wat een aangename gewaarwording voor zijn hebzuchtig hart was.
- 7 Elck wat genoeghts = ieder wat vreugde, ieder diertje zijn pleiziertje. (Trahit sua quemque voluptas; Vergilius, Buc. 2. 65. Zie B. p. 3, kantt.).
- 9 's = des, gen. van oorzaak, afhangende van te vreen.
- 11 = Elke schelp toetsen aan een verwonderlijk schepsel = elke schelp vergelijken bij een wonder der schepping.
- 13 = Laten mijn hart rust, in tegenstelling met het geld van den vrek, dat hem voortdurend onrust baart.
- 14 = kan men niet een groot vermaak scheppen in het kleine?
- 16 Trahit sua quemque voluptas. Ook in B. p. 3, als kantt.

AANTEKENINGEN BIJ DEN BINCKHORST.

DE LIGGING VAN DEN BINCKHORST.

Rob. van der Aa zegt in: Oud-Nederland in de uit vroeger dagen overgebleven Burgen en Kasteelen, geschetst en afgebeeld door Mr. C. P. E. Robidé van der Aa, I (1846): „Aan de Oostzijde van de vaart, welke zich van 's-Gravenhage naar Leyden en Delft uitstrekt, ligt de oud-adellijke hofstad te Binckhorst, ook wel als ten Binckhorst of eenvoudig Binkhorst voorkomende". Deze vaart heet tegenwoordig: Trekvljet.

VERKLARING VAN DE NAAM.

Rob. v. d. Aa verklaart de naam als: boeren kreupelbos. De Cretser in zijn „Beschrijvingh van 's-Gravenhage", denkt aan verbastering van Buitenhorst; anderen, door v. d. Aa niet genoemd, denken aan Binnenhorst. Hieruit volgt volgens genoemden schr. van Oud-Ned., dat de eigenaars zich naar dit goed genoemd hebben en dat niet het goed van den stichter zijn naam ontleend kan hebben, gelijk De Riemer in zijn Beschrijving van 's-Gravenhage nog voor mogelijk houdt. Vgl. echter N. R. C., 3 Febr. 1935, ochtendblad E.: Het verwoeste kasteel droeg zijn naam naar de woonplaats van een Twents geslacht, dat het blijkbaar heeft gebouwd. Er worden immers al vertegenwoordigers van het geslacht Binckhorst genoemd, voordat er sprake is van het kasteel Den Binckhorst.

In het Ned. Wb. wordt „horst" verklaard als een stuk hoge grond, al of niet met laag hout begroeid of door laag hout omgeven of als kreupelbos, dik struikgewas en „binck" als: een lomp, groot stuk, zodat Binckhorst kan betekenen: een groot stuk hoge grond, met laag hout begroeid.

DE BEWONERS TOT 1618.

In 1076 sneuvelt volgens Rob. v. d. Aa, Evert van den Binckhorst bij de belegering van het slot Ysselmonde, dat door Dirk V belegerd wordt. Hij streed tegen den Utrechtsen bisschop aan de zijde van den graaf. Het kasteel Den Binckhorst wordt echter eerst in 1308 genoemd. Symon van Bentheim draagt het dan aan graaf Willem III op, om het als leen terug te ontvangen. Het bezat achterlenen. Later werd D. B. allodiaal bezit. In 1314 is Ada van den Binckhorst, gehuwd met Gerrit van Vliet, eigenares. In 1350 slaat Willem van Beieren er het beleg voor, daar de bewoner Hoeksgezind was, neemt het in, maar geeft het blijkbaar terug aan den toenmaligen bewoner, Jacob, den zoon van Symon, gehuwd met Jeanne van Teylingen. De Kabeljauwse Delfenaars belegeren, zonder toestemming van Ruwaard Albrecht het slot in 1359, nemen het in en verbranden het, tot misnoegen van den Ruwaard, die hen straft met ontmanteling van hun stad. Het slot wordt in bescheidener vorm herbouwd. In 1376 is het in het bezit van Simon van den B., kanunnik van de proostdij van Utrecht. Het jaar 1389 ziet het in handen van Jan van Arkel, heer van Hagenstein, rentmeester en stadhouder van den graaf van Holland, Albrecht van Beieren. Arkel verliedde Johan van Leyenburgh met D. B.. Na dezen worden genoemd: Aert van

Leyenburgh, Dirk Ploeg, Dirk van Zwielen, Aert van Zwielen, Jan van Zwielen en in 1464 Dirk Poes of Pous. Na hem zijn zoon Lodewijk Poes of Pous (1483), gehuwd met Catharina van Hodenpijl. Volgens J. Renaud (in *Historia*, tweede jrg. 3) ontferde deze een zijner zoons, Joost geheten, die echter na zijn vaders dood en na het overlijden van zijn broer Dirk, door zijn moeder met D. B. begiftigd werd. Volgens testament is zijn broer Sybrant eigenlijk de rechtmatige bezitter. Deze vertoeft in het buitenland en kan zijn aanspraken niet doen gelden. Joost blijft zo in het bezit er van en wil zelfs zijn dochter Johanna, door Rob. v. d. Aa ten onrechte Jonkheer Johan genoemd, getrouwd met Ridder Willem Snouckaert, de opvolging verzekeren. Snouckaert is sedert 1542 Raed-extra-ordinaris en bibliothecaris te 's-Gravenhage. Hij is als Vlaming niet erg gezien. Van 1551—1563 is deze Johanna vrouwe van D. B. Willem wordt door zijn vrouw tot erfgename benoemd en in 1563 met D. B. verlijd door de Leenhof. Eveneens echter een neef Lodewijk Poes of Pous, baljuw van 's-Gravenhage, die Willem met een legertje van 50 man verdrijft. Dan volgt een proces, dat eindigt met een schikking. Jacob Snouckaert, een broer van den inmiddels overleden Willem, krijgt D. B. In 1592 wordt Jacobs weduwe, Maria van der Mijlen, als rechtmatige bezitster erkend. Reeds in 1575 voert haar zoon Jacob, die in het gedicht genoemd wordt, het beheer. Deze sterft in 1618. Hij was in 1614 (zie de aant. 1122) getrouwd met Anna van Brederode, dochter van Arthur van Brederode, een natuurlijken zoon van Reinoud III van Brederode. Diens vader Walraven van Br. was gehuwd met Margaretha van Borssele, dochter van Wolfert van Borssele en Charlotte van Bourbon. Zie voor deze verwantschap: Paulus Voet, Oorspronck, voortganck en daeden der doorluchtige heeren van Brederode, Utrecht, 1656, en J. Renaud: *Buiten*, 29e jrg. no. 13 en *N. R. C.*, 7 Maart, 1935, Avondbl. E. Zie voor de geschiedenis van Den B. ook: *De Riemer: Beschrijving van 's-Gravenhage*, 1730, deel I, 60—63, (met afb.) en G. de Cretser: *Beschrijvingh van 's-Gravenhage*, 1711, p. 115.

RESTAURATIE VAN HET GEBOUW.

We vermeldden reeds de herbouw in bescheidener vorm na 1359. J. Renaud spreekt (in het *Vaderland* van 25 Oct. 1935) over herbouw in de zeventiende eeuw en ingrijpende herstellingen in 1727 door Johan Huyman, een welgesteld Rotterdammer. Volgens Rob. v. d. Aa had na 1804 nogmaals restauratie plaats. In 1928 is het gebouw aangekocht door de gemeente 's-Gravenhage. In 1935 is men begonnen met de restauratie. Het plan is van den gemeente-architect Van Zeggeren, die het gebouw in achttiende-eeuwse trant zal herstellen, overeenkomstig de vorm, die Huyman er aan had gegeven. (Zie *N. R. C.* van 3 Febr. 1935, ochtendblad E).

ENIGE AFBEELDINGEN VAN DEN BINCKHORST.

Rob. van der Aa noemt:

- I. een ets door C. Elandts of Eslandts, 1667—1682 te 's-Gravenhage.
- II. een afb. in *De Riemers Beschr. van 's-Gravenhage*.
- III. een gravure van 1738 door H. Spilman in: *900 Nederl. en Kleefsche Gezichten*.
- IV. een steendruk van 1830 door J. Bemme.
- V. een sepiatekening door Rademaker.

Bovendien vinden we een tekening van Roghman in Teyler's Museum te Haarlem, gereproduceerd in *Historia*, tweede jrg. 3. Deze tekening stelt D. B. voor in het jaar 1646. (J. Renaud, *Vaderland*, 10 Febr. 1935, zegt: ± 1625. Zie: *Literatuur*).

In de Haagse Meermanno-portefeuille treffen we eveneens een plaat aan van D. B. Een afb. van 1580 komt voor op een anonieme prent van het beleg en ontzet van Leiden.

Goede foto's vindt men o. a. in *Buiten*, 30 Mrt 1935 (29e Jrg., no. 13).

TITELBLAD.

vivo equidem = ik leef inderdaad. In verband met het quatrain er onder, kan men deze aanhaling aanvullen met: maar als een bloem, die van de plant afgesneden een tijdlang voortbloeit en dan sterft. Ik leef in tranen dit aardse leven, maar, „spoed mij weer ten hemel”. Het leven op aarde is het tijdelijke leven vol verdriet, het leven in de hemel is het eeuwige, het gelukkige. (Zie Koopmans, N. T. XI). Het citaat is uit Verg. *Aeneis* III, 315. Aeneas vertelt daar aan Andromache, dat hij inderdaad leeft, als ze vraagt of hij een schim is of een ware verschijning. Het vignet is zeer toepasselijk: een naakt jongetje blaast bellen, geleund tegen een doodshoofd. Een zandloper staat bij zijn linker voet; aan de rechterzijde van het kind bevindt zich een afgesneden bloemtak in een vaas. Het kind is het leven; de zeepbel stelt de vergankelijke schoonheid van het leven voor; de zandloper herinnert aan ons kortstondig leven op aarde. Het doodshoofd is de dood, die ons tegengrijnst; de bloemtak gedrenkt door het water is een symbool van de mens, die in tranen het aardse leven doorworstelt. Vgl. met dit quatrain de v. 413—417.

BLZ. 2.

d'oog = de oog; oog is oorspronkelijk o; de uitgang -e, van de oorspr. vorm ooge, welke thans in de Z.Ned. uitsluitend en in Zeeuws-Vla. nog vaak gesproken en niet zelden geschreven wordt, is oorzaak geweest, dat het woord als een vr. znw. beschouwd werd. De verzachting van de t van het lidw. 't tot d, (een fonetisch verschijnsel), heeft daar wellicht toe bijgedragen. (Wb. X. 2251). West-Vo. nog: òga, (zie Van Weel).

op = in de richting van, dus „op sijn Genaed sien” = zien in de richting van zijn genade, uitkijken of hij de genade van God niet deelachtig wordt. (Wb. XI. 271. 3. a). du hebst; de t is de rest van het enclitisch pronomen du, waarvan de d eerst verscherpt was tot t. (Zie blz. 119).

sober, bli, simpel van hert, vormen een anagram van Philibert van Borsselen, wiens naam niet op het titelblad staat, met dien verstande, dat de m van simpel als n moet gelden of anders staat er Borsselem. In *Strande* v. 1769 vinden we een bijna gelijk-luidend anagram: Sober, Simpel, bli van (leven), hert, (ghemoed), met de kant-tekening: Van den Dichter. P. V. B.

DE NUMMERS VERWIJZEN NAAR DE VERZEN VAN DEN BINCKHORST.

- 1—20 Vgl. Horatius, Epodon II. Zie blz. 158.
- 1 by my = bij mezelf.
- 6 een kempische vlerck = de zeilen en de touwen. Kempisch = bijv. nw., afgeleid van kemp, volksnaam voor kennep = hennep (*cannibis sativa*), o. a. Z. Beveland, Walcheren, Zeeuws-Vla., Land van Hulst, Zuid Limb., Oostel. N.B. Vgl. Kempische zeelen (Vondel), het Kemp verandert hier in Zeylen ende Touwen (Z. Heynsz. Bartas, Eerste Weke, dr. 1621, p. 131). Kemp is in dit laatste voorbeeld een vertaling van chanvre = hennep. (Wb. VII. 2119, 2120). Vlerck = vleugel, nog in Zeeland (Van Weel).
- 6 vremde, verkorting vóór m. (Franck § 43) = vreemde.
- 8 Jovis saed; Jovis, gen. van Jupiter; saed = kinderen, nakomelingen. Dus, Jovis saed = de nakomelingen van Jupiter, den heerser over alle goden. Van B. bedoelt hiermee waarschijnlijk de regenten. Hij noemde hiernaast n.l. de kooplieden (Mercuri soon), de krijgslieden (Martis moedig kind), de boeren (die van Saturni aerd). Jovis saed zullen dan de regenten zijn, die gemakkelijker het goud verdienen in de benauwde lucht der stad. De aanvang van Den B. is n.l. een navolging van Epodon II van Horatius. We vinden bij Horatius den zeesoldaat (v. 1—5), den gene, die „in otio” zijn tijd doorbrengt, onder bescherming van Maecenas, (v. 7—9), den krijgsman (v. 11—15), den boer (v. 25—27), den herder (v. 27—29), den bewoner van een prachtige villa, dus een Romeinse grootheid (v. 29—31), een vrekkingen handelsman (v. 33—35), die zich een schat vergaart. Snouckaert kiest „den vryen Staet”, is ambteloos, behoort dan tot degenen, die „in otio” hun leven slijten. Jovis saed is te vergelijken met de Rom. grootheden, de heersers.
- 13 't selve, slaat op: wat wils = wat hij wenst.
- 16 In sulcks = in zodanige omstandigheid. (Zie voor het gebruik van de gen. vorm „sulcks” in een ander naamvalsverband: Van Halteren, § 69, b).
- 19 getal = aantal. De bet. van 18—21 is: van 't kleine aantal mensen, die „den gerust-moedighsten en veylsten wegh betreden”, hebt u nog de verstandigste keus gedaan, door het ambteloze leven te kiezen, terwijl die anderen werken moeten, zij het dan ook, dat ze zich tevreden stellen met wat ze bezitten en zich niet onnodig inspannen om meer te krijgen.
- 21—23 dijn leven, die = het leven van u, die (voor het relativum, betrekking hebbende op een possessivum, dat een voorafgaand znw. vergezelt, zie Stoett, M. Spr. Synt. § 54 en V. Helten, V. T. § 205).
- 21—43 Vgl. Str. 1770—1792.
- 23 Vóór 23 moet men weer het woord „die” invoegen.
- 27 liefgetal houden = liefhebben. Niet in het Wb., wel: liefgetal hebben. Liefgetal is hier als praedicatief attribuuft gebruikt, wat zelden voorkomt. (Wb. VIII. 2098). Liefgetal = bemind, geliefd. Het object bij liefgetal houden is: den vromen Rechter.
- 28 dier = duur, kostbaar. De advocaten rekenden dus veel voor hun pleidooi! Tussen „end” en „Proc.” in te vullen: „des”, van: Des Voor-spraecks.
- 28 Procureus, lees: Procureurs. De schr. onderscheidt Voorspraeck van Procureur,

een verschil, dat het Vla-Fra. stelsel van procederen maakte en dat daaruit \pm 1580 in de Hollandse rechtspraak overgenomen werd. Het Oudhollands recht kende maar één groep van rechtskundigen: de taelluyden, die ook wel procureurs, advocaten of voorspraken werden genoemd, maar zonder dat dit verschil in werkzaamheden aanduidde. Na \pm 1580 onderscheidde men den academisch gevormden advocaat van den door schout en schepenen toegelaten procureur. De advocaten waren deftiger dan de procureurs, (blijkbaar ook duurder: „diere tael”); de procureurs gingen gemeenzamer om met hun cliënten, maar behartigden gelijksoortige zaken. Zie Erné, Twee zestiende-eeuwse spelen van de hel, p. 70.

- 34 voord sterven op = versterven, bij erfenis overgaan op. Nog niet in het Wb. Zie Van Dale: versterven. Vgl. Mnl. vort vercopen, seggen, vertellen, leren. Vort drukt bij werkw. soms uit: de overgang van den een op den ander. De betekenis van voord sterven op: door het sterven overgaan van den een op den ander, is dus hiermee vrijwel identiek. Alleen is voord sterven op intr., terwijl de andere verba trans. zijn.
- 36 De betekenis is dus: hij smeekt niet de verbolgen (onstuimige) zee te bedaren.
- 36 uytosen = uithozen. De vorm osen is Mnl. De voorvoeging van de h heeft men nog niet voldoende verklaard. Er is verband gelegd met Gr. ἄω (gieten) en Lat. haurire (scheppen). De h zou dus o. a. in het Zeeuws verloren zijn gegaan. Van Haeringen (suppl. op Fr.-v. Wijk) acht de combinatie met haurire mogelijk.
- 40 betreft na t'coude graf = brengt, voert, leidt naar 't koude graf. (M. Wb. I, 1164, 5 en Wb. II, 2248, I). De bet. van 39, 40 is: De trommel of trompet wekken u 's morgens niet op ten strijde, om u uit het warme bed naar 't koude graf te voeren (voor ontlening zie blz. 158 en 154, vss. 937—941).
- 41 achter „schoren” moet een komma staan.
- 47—51 vgl. Str. 1792—1796.
- 50 syn met dynen tuyn bepalet = behoeven niet verder te gaan dan uw afgepaald terrein, behoeven zich bij niets anders te bepalen. (Uit Du Bartas: des bornes de son champ son desir est borné; zie blz. 153, vs. 903).
- 55—57 De betekenis is: De hoogmoedige deuren van het vorstelijke paleis, spuwen voor u niet uit een vloed van (stroom van) mensen, die u een morgengroet komen brengen (zoals bij vorsten). Zie voor de ontlening aan Vergilius Georgicon, blz. 156 bij Str. 1796—1798.
- 55—67 Vgl. Str. 1796—1808.
- 59 getijdigh, Mnl. getidich = juist van pas, zoals iets wezen moet, dus niet te veel en niet te weinig, gezond. Bij Cats komt getijdigh als bijw. voor in de betekenis: te zijner tijd geschiedende; Lat. tempestive. Hij spreekt van: getijdig sterven. Een getijdigh mael zou dus ook kunnen betekenen: een maal op zijn tijd. Echter vindt men als tegenstelling: eenigh rijck bancket. Het is dus waarschijnlijk dat bedoeld is: een niet overdadig, gezond maal.
- 61 raed = hulpmiddel, middel. Hier dus een drankje. Zie over de ontlening Str. 1802—1804, op blz. 155.
- 64 bedroeven = verwarren, troebel maken, minder helder maken. De bet. van: noch bedroeven dijn gesicht, is dus: belemmeren u het uitzicht niet (de huizen nl.). In 65, 66, zegt hij ook, dat Snouckaert de zon eerder ziet opkomen en later

- ziet ondergaan, door dit vrije uitzicht. In deze bet. „belemmeren” staat het woord „bedroeven” niet in het Wb., maar de overgang: het uitzicht minder helder maken, tot: het uitzicht belemmeren, is slechts een kwestie van gradueel verschil. Zie voor ontlening Str. 1805 op blz. 155.
- 64 gesicht = wat gezien wordt = het uitzicht (reeds Mnl.). Uit de kanttekening: aspectu fruitur liberiore Poli = hij geniet een vrijer uitzicht dan in de stad, blijkt de bet.: uitzicht.
- 67 De tussen aanhalingstekens geplaatste verzen bevatten wijze lessen.
- 67 snel, droevigh, ende cort, zijn adj. behorende bij s'levens tijd.
- 71—73 Vgl. Sepm. III, 850—852, 854—856 op blz. 158.
- 74 r'Stadsche doncker glas = het donkere glas van de stad. Bedoeld zijn: de vuile grachten. Immers, de waterbeken zijn „suyver cristalijn”, vergeleken bij het „donkere glas” van de stadsgrachten. Dat glas ziet natuurlijk op de waterspiegel.
- 75—89 Vgl. Str. 1808—1822.
- 77 allen dagh = elke dag.
- 78 groot-machtigh = zeer aanzienlijk. Reeds Mnl. Groot = zeer, bijw. van graad. De grondbet. van groot-machtigh = zeer machtig. Vgl. Kil.: praepotens. Bij uitbreiding, als gevolg van die macht, betekent het dan: zeer groot in aanzien, heerlijkheid en luister. (Wb. V. 1115).
- 79 Binckhorst, hier wordt het gehele riddergoed, het land bedoeld.
- 85 blasoen = Mnl. blasuun = bazuin. Kil. geeft op: buccina (bazuin). Het Wb. kan geen voorbeelden van het woord in de door Kil. genoemde betekenis opgeven; dit is er ongetwijfeld een. Vgl. Sepm. III. 941: „le coq la diane (het réveille lui sonne”, waarvan vers 85 een vrije vertaling is. Blasoen is ontstaan uit basuun door bijgedachte aan blazen. (Wb. II. 2813, aanm.). Zie ook S 283.
- 87 glatte = gladde = glanzig en effen. (Wb. V. 5. 2. a). Glat had oorspronkelijk een verbogen vorm: glade. Deze komt niet meer voor in het Mnl. Van glat werd weer glatte afgeleid, later vervangen door gladde. (Franck § 93, en Fr.-v. Wijk). Volgens Wb. V. 1. 2. staat glatte mogelijk onder Du. invloed.
- 91 Busboom = Lat. Buxus. Uit buxus ontstond een Oud-Germ. woord, dat in 't Ned. tot busboom of bosboom werd. Vgl. de eigennaam Bosboom. Bosboom is de Noordel., busboom de Zuidel. vorm (bij v. Mander, De Bo: busseboom). Buksboom is in de geleerde taal opnieuw ontleend aan 't Lat., mogelijk naar het voorbeeld van het Hoogd.: Buchsboom. (Fr.-v. Wijk en Wb. III. 1869).
- 102 aerdigh = kunstig. Men bracht nl. aardig, afgeleid van aerd, onbewust met aerte = kunst, Lat. ars, Fra. art. in verband. Daardoor nam aerdig iets over van de bet. van aerte. Plantijn vertaalt aerdich o. a. door Fra. artificiel, Lat. artificiosus. Zo gebruikt Vondel het nog. (Wb. I. 554).
- 103 myrtus = mirt. Men vlocht bruidskransen van de mirt. Vandaar dat hier de mirt de liefelijkheid van de liefde symbolisch moet weergeven, zoals de laurier, waar men lauwerkranen van maakt, de onsterfelijkheid van wetenschap en deugd, de rozemarijn de broosheid, de eglentier met zijn doornen de vreugde en droefheid, de cypres, die veel op graven geplant wordt, de dood.
- 105 End = ende de.
- 112 welk, relat. pron. = 't welk. (V. Helten, V. T. § 130 en V. Halteren, § 82).

- 115—126 De betekenis zal wel zijn: De toppen van de populieren worden afgehouden en met de scheuten in de aarde gezet, op twee rijen. De scheuten van de beide rijen worden ineengestregeld en vormen, als ze uitloopen een pergola („galerij”). Tussen de nu dorre stammen plant men de moerbeï, die de ruimte ertussen aanvult en tegen de stammen wordt geleid. De jonge loten moeten telkens opgebonden worden in de gewenste stand (ze „pynen stedes na haren rechten stand”, maar moeten zijwaarts uitgroeien en niet omhoog, om de ruimte te vullen). Dit gedeelte is ontleend aan Vergilius Georgicon II, 22 vlg. Zie 28—32: nil radice egent aliae summumque putator haud dubitat terrae referens mandare cacumen; quin et caudicibus sectis — mirabile dictu — truditur e sicco radix oleagina ligno. Vondel vertaalt als volgt: „andere boomen pootmen zonder wortel, en de hovenier ontziet zich niet de bovenste scheuten in d'aerde te zetten: ja, dat wonder is, d'olijf spruit uit eenen afgehouden, en als uit eenen dorren stronck.”
- 115 gevlecht = gevlochten, ineengestregeld; vlechten was st. en zw.
- 116 staken bot = botte, afgekapte stammen.
- 118 beven = zacht trillen, heen en weer gaan. (Wb. II. 2327. B. 2). De stelen van de bladeren van sommige populiersoorten zijn zijdelings iets samengedrukt en daardoor zijn de bladeren zeer beweeglijk.
- 120 sijn, n.l. van de populieren.
- 124, 125 De bet. van de zin is: ze trachten in de rechte stand te komen.
- 137 vele = velen.
- 138 Let op de woordspelingen in de bloemennamen.
- 140 Herts-gespan = Hartgespan, *leonurus cardiaca*. (Heukels). Hij bedoelt hiermee iets ongunstigs: Herts-gespan onsoet. Met gespan zal samenzwering bedoeld zijn, dus Herts-gespan = samenzwering tegen iemands leven (hart). Voor gespan = samenzwering zie M. Wb. en Wb. IV. 1774. C. 1.
- 140 Tormentil = Weewortel, schijtwortel, een soort ganzerik. (Heukels). Met Tormentil is mogelijk bedoeld: kwelling, torment, foltering, pijnbank, Lat. tormentum.
- 140 Agrimoni = Agrimonia, leverkruid of de welriekende agrimonie. (Heukels). Denkt hij aan Lat. acer = scherp, krachtig en aan monëre = vermanen, kastijden of aan het Gr. ἀγριος = hard, hevig en μονιη = eenzaamheid? Hij bedoelt dan: scherpe, hevige, harde kastijding of harde eenzaamheid. In werkelijkheid is Agrimonia afgeleid van ἀγριμαϊος = het veld bewonend, wild, omdat de plant op de akkers groeit. Zie Kanngiesser.
- 141 Met Weegbree zal hij bedoelen: de brede weg.
- 141 Guychel-heyhl. Het gewas werd beschouwd als een middel tegen de dolheid, die een gevolg is van een dulle-hondsbeet. Guichelheil is letterlijk = geneesmiddel tegen razernij. De schrijver vindt in „S'werelds Dool-hof” ook een middel tegen de dwaasheid in overvloed aanwezig en ook nodig. (Wb. V. 1217).
- 141 Tydloos = Herfsttijloos, *colchicum autumnale*. Loos = vals, onbetrouwbaar, bedriegelijk; het woord is dus een woordspeling met: loze tijd, onbetrouwbare tijd, tijdperk van onbetrouwbaarheid (adj. achteraan).
- 145 de trouwe draed van Gods heylig woord = de betrouwbare leiddraad, die Gods heilig woord is. Bij deze bet. van draad denkt men aan de draad van Ariadne,

- die het Theseus mogelijk maakte uit het labyrint te komen. Ook de schrijver heeft het immers over de Dool-hof, waarin we hier op aarde kunnen verdwalen. (Wb. op draad).
- 146—148 end dien noyt en verlieset aen s'werelds doornen scherp van wellust, eer of goet = en die (draad) nooit kwijtraakt, doordat deze blijft haken aan de scherpe doornen van de wereld, die zijn: wellust, streven naar eer of bezit. In verband met die scherpe doornen kan hij ook bedoelen, dat die draad wordt doorgesneden, zodat men de weg in de doolhof, die de wereld is, kwijtraakt.
- 148 Palma-Christi = Palmboompje, Buksboompje? Deze naam en de volgende zijn toespelingen op Christus en God.
- 150 Patientie = Rumex patientia, een soort zuring. De plant werd als geneesmiddel gebruikt en de naam kan doelen op de langzame werking als artsenuit, n.l. als laxermiddel. (Wb. 786. 4). Woordspeling met patientie = geduld.
- 151 Christus-ooghen, Z.Ned. benaming voor verschillende planten uit de geslachten *Lychnis* (*Melandryum*) en *Agrostemma*, inzonderheid voor *Lychnis coronaria*, Wilde christusogen noemt men de avondkoekoeksbloem en de bolderik. (Heukels, Ned. Volksnamen, 153). Z. Heinsz. in zijn *Bartas* vert. (van 1616 p. 115) vertaalt *oeillet* door Christus-ooghe (daar dus = anjelier).
- 159 verschoeyen = zich wegpakken, op de loop gaan, zijn biezen pakken. Kil., *profugere*. Verwant is schooier. (M. Wb. VIII. 2372). Bij v. Mander, *Boerklacht*, 46, in rijm: verschoyt: beroyt. Oey gewoon schrijfwijze voor ooy?
- 160 staet voor de deur en wacht = staat voor de deur te wachten. (Mnl. constr.).
- 161 lugge = logge. Log niet bij Kil., wel lugghen. Fris. *Ignave et segniter agere*, *luggherigh*, *luck*. Fris. *Ignavus*, *segnis*. oorsprong onzeker. (Fr.-v. W. log: lug = locht: lucht).
- 161 steert-proncken = pronken met de staart. Nieuwe woordkoppeling (invloed o. a. van Du Bartas).
- 164 s' = ze = de bijstand, in regel 165.
- 163 wolck, vroeger o en vr. Vandaar: een blauw wolck. Vgl. echter blz. 121 § 3.
- 166—171 Vgl. *Sepm.* V. 829—835. Zie boven blz. 158.
- 167 afheyscht = afeytscht. Zie woordenlijst). Zeeuws- en Zuidel. vorm.
- 171 jeloers, W-Vo. *jaloersch* of *saloersch* (V. Weel). Het laatste in Ned. *Helicon*, (blz. 324, *Nacht-Minne-klacht* I).
- 177 bewist, in de 17de eeuw voor bewust. Kil., bewist = certus. Misschien verl. deelw. van *bewissen*, afl. van *wis* (M. Wb. I. 1229), vandaar bij Kil. bewisten = verzekeren. Bewust onder Du. invloed. Hier = bekend. (Wb. II. 2436. A. 1).
- 177 Achter „hier” moet een komma staan.
- 183 „dees”, met accent evenals „die” in vs. 184.
- 185—189 Vgl. *Str.* 1842—1846.
- 185 Spring-tijd = lentetijd. (M. W. VII. 1828). Door Kil. als verouderd opgegeven in deze bet. Niet uit schr. opgetekend. De dichter bedoelt misschien: het ontspringen, beginnen van de lente. Mogelijk denkt hij ook in verband met den ram aan paartijd. Vgl. Eng. *springtime* (lente) en *Str.* dat in de parallelle regel 1842 *Lentetijd* heeft.
- 185—189 We vinden hier een Vergiliaanse aankondiging van de jaargetijden, zoals *Koopmans* (N. T. XI) opmerkt. Mij is gebleken, dat V. B. deze verzen

gedeeltelijk ontleende aan Du Bartas (Sepm. IV. 214—217), wiens bron weer Vergilius is. Zie Str. 1842—1846 hierboven op blz. 157. Vgl. Huygens: Hofwijck:

't Zonnerad begint te stooten tegen Noorder Kreeften-bek,
En die kromme krouwelpoten slepen't naar de leeuwennek.

- 189 gevlimd = gevind. Vlimme = vlieme van den visch, arista, spina piscis, aculeus, piscis et pinna. Kil.; vlemmen oft vlimmen, les nageoires du poisson. Plant. Vlimme = vimme, vinne, pinna squamma (M. W. IX. 641); dus vlim = vin, gevlimd = gevind. Vgl. Du Bartas V. 22, peuples escaillez, als omschrijving van de vissen (= de geschubde volken).
- 192 vuel = veulen; ue = eu. In 191—193 vinden we de Aristoteliaanse natuurbeschouwing. Vorm en inhoud van deze wetenschap was de populair-systematische en anecdotische van Plinius. Vandaar deze beschouwing over de geboorte van het veulen van de Spaanse merrie. De vader is de westenwind en hieruit verklaart men dan het snelle lopen van de Spaanse paarden. Zie Koopmans, N. T. XI.
- 193—201 Vgl. Str. 1846—1854.
- 195 dijns boomgaerds hope = de verwachting, die ge van uw boomgaard hebt.
- 205—209 Vgl. Str. 1854—1858.
- 211 Vgl. Genesis, III, 19.
- 213—215 Vgl. Str. 1858—1860.
- 217—228 Vgl. Sepm. III, 537—542, hierboven blz. 159.
- 219—221 Ontleend aan Verg. Georg, I, 446, 447. Zie boven blz. 159.
- 219 Tithonus = Tithonos, minnaar van Aurora (Eos). Aurora had vele minnaars, jagers, die ze roofde. Tithonos wordt gewoonlijk haar man genoemd. Aurora bad Zeus om het eeuwige leven voor hem, maar vergat er de eeuwige jeugd bij te vragen, zodat hij op het laatst geheel verschrompelde en ten slotte in een krekel werd veranderd. Vandaar de grijze Tithonus, wegens zijn ouderdom.
- 221 voorloopster bleec = als bleke voorloopster (van de zon). Als praed. bep. aan het onderwerp toegevoegd (aan Aurora n.l.), behoeft het znw. niet te worden ingeleid door het voegw.: als (Stoett, Mnl. Spr. § 9). Voorloopster, reeds Mnl. Hier vert. van avant-courriere. Bleek is het gewone epitheton van Aurora, dat V. B. vond in Verg. Georg. I, 446, 447. (pallida Aurora), Classieke en Fra. invloed gaan hier samen.
- 222 sich, komt éénmaal voor naast sick.
- 226—229 Vgl. Str. 202—205.
- 228 syn, n.l. van het kleed.
- 234 haer, n.l. van Aurora, v. 219.
- 237—241 Vgl. Str. 1874—1878.
- 242 Vgl. Sepm. III, 535. Zie boven blz. 159.
- 249 Vgl. Str. 1878.
- 250 Vgl. Str. 1879.
- 251—253 Zie Str. 1880—1882.
- 251 allerslechte = allereenvoudigste. Waarschijnlijk een drukfout. Het vers is ontleend aan Str. 1880. In de druk van 1611 (van Str.), staat ook allerslechte, in

- de latere allerslechste. Den B. heeft zijn ontleende verzen natuurlijk uit de druk van 1611. Als allerslechte een fout is, heeft V. B. die overgenomen in B.
- 257 Sonne-wende. Zie de kantt. In v. 421 van Str. staat in het hiermee parallel lopende vers, Sonbloemmes poogen. De zonnebloem is een Helianthos. Ook deze keert zich naar de zon. (Heukels).
- 257—261 Vgl. Str. 421—425.
- 258 De Son des Gerechtheyts = De zon der Gerechtigheid (Vulgaat: Sol Justitiae), een uitdr. waarin de gerechtigheid bij een zon wordt vergeleken, ontleend aan Maleachi, 4. 2: „U-lieden . . . , die mijnen name vreest, sal de Sonne der gerechticheyt opgaan. De zon der Ger. is dus de Zon, die het symbool der Gerechtigheid is. Bedoeld is Christus. Vgl. de bron, Sepm. VII.: il faut imiter tous les iours du Soleil de iustice, et la vie et le cours. Gerechtheyt = Gerechtigheid, rechtvaardigheid, het getrouw zijn aan de beloften, barmhartigheid, goedertierenheid. (Wb. V. 242. I. 1. en IV. 1635, 1639, 1638. 2. b). Zie voor de gen. op s van een vr. woord, V. Helten, V. T. § 65. Str. heeft in de parallele zin 422: der G'rechtigheyd. De gen. op s kwam in zestiende-eeuwse geschr. o. a. bij Marnix, voor. Spieghele (Twe-spraak) bekrachtigde deze vorm door hem in zijn buigingssysteem voor te schrijven. (Zie De Vooy, Gesch. v. d. N. T. § 33). Mogelijk veranderde V. B. onder invloed van de Twe-spr. der G'rechtigheyd in des Gerechtheyts. Door de vervanging van g'rechtigheyd door gerechticheyt, vermeed hij tevens de lelijke afkorting in het eerste woord.
- 261 bevroeyen = bevroeden, begrijpen, beseffen. (Wb. II, 2365, 3). De vorm met j voor d ook bij Vondel en bij Poirters. Vgl. blz. 117 § 17.
- 262 trotzich, adj., uit 't Du., volgens Kil., evenals trotsen, ww. Trots, adj. en trotseren, ww., ontstonden uit deze woorden. (Fr.-v. Wijk). Trotzich, Du. trotzig = weerbarstig, stug, hooghartig. In onze tekst past het best: afkerig.
- 264 plantsoen = stek, poot, loot, anno 1559. Deze bet. heeft Fra. plançon (Lat. plantio) nog, waaruit 't Ned. woord ontleend is. Thans een collectivum. Voor de bet. ontwikkeling vgl. Poten als straatnaam. (Fr.-v. Wijk). Plantsoen betekent ook: de opgroeiende jonge boom. (Wb. XII. 2327. 1).
- 268 Wt = Uit 't.
- 271—272 Men slaat op een koperen bekken om de bijen te kalmeren en de zwermdende bijen in een korf te lokken. Bij Verg. in Georg. IV. 64, 65 staat: et Matris quate cybala circum, ipsae consistend medicatis sedibus. (Mater = Cybele, de moeder der goden). Ter ere van haar werden feesten gevierd, met luide muziek, o. a. op cymbalen (bekkens). Vondel vertaalt als volgt: sla hieromtrent geluid met vrouw Cybeles cymbalen. Zij zullen op die heilzame rustplaats strijken. (Zie Vondels Verg. vert., uitg. W. B., p. 312).
- 273 coningen. Schr. zegt een onjuistheid, aangezien het de koninginnen zijn, die in conflict komen en waarvan de jongere de korf verlaat.
- 277—281 Vgl. Du Bartas, Sepm. VII. 555—561 (zie blz. 159).
- 278 den Conincklicken plicht, dat hij zijn doen moet stieren tot nutte zijnes Volcks = de plicht van een koning, die hierin bestaat, dat hij . . .
- 282 „besonder”, behoort bij: „sulck cleyn lijf”, dus, sulck besonder cleyn lijf = zulk een zeer klein lichaam.

- 283 geschal = geraas, gesnor, geluid, stem, stemgeluid. (Wb. IV. 1705). Het laatste past hier wel, omdat men meende, dat de bijen met een stem geluid maakten. Zo dacht Bilderdijk nog, dat de krekels met hun keel sjirpten.
- 285 seven-jarigh, levensduur van de bij, volgens V. B., die deze wijsheid met de kantt. ontleende aan Verg. Georg. IV. 207.
- 286—299 Vlg. Sepm. V. 860—869. (Zie blz. 159 en 160).
- 288 overslaen = een verslag geven van. Bet. van 287, 288: wie zou van het zuiver gewrocht, dat uw kunstig verblijf van was is, een juist verslag kunnen geven (of beschrijving).
- 289 Des Hemels clare Lamp = de zon. Vgl. Sepm. I. 483: clair brandon, Lampe de l'Univers. Claer = helderlichtend, zie 63.
- 291 Gemeene Staet = republiek. Men vindt in het Wb. als vert. van res publica: gemeene regeeringe, vrije regeeringh, gemeene standt, vaaderlandt. „Gemeene best” in twee woorden geschreven, betekent in de 17de eeuw dikwijls nog: het algemeen belang. Zelden wordt gemenebest gebruikt in de bet.: republiek. Gemeene Staet vindt men niet in het Wb. Het is natuurlijk ook weer = republiek en een vert. van res publica. Vgl. Wb. IV. 1377 op gemeenebest. Hoofdvertaalt res publica in zijn Tacitus-vert. als staet.
- 294 op Tybris oever = aan de oever van de Tiber = in de macht der Romeinen.
- 295 d'onbemuyrde Stad = Venetië. Zie de kantt.
- 299 Met deze staat wordt Zwitserland bedoeld. De appelschoot, het appelschot, is een toespeling op Wilhelm Tell's schot. Hierin ziet de schr. de oorsprong van de onafhankelijkheid van Zw., dat zich van de Habsburgse heerschappij bevrijdde; ± 1570 had de geschiedschr. Aegidius Tschudi de Tellsage in de tegenwoordig gangbare vorm te boek gesteld. V. B. kan dus deze sage bij dezen auteur gelezen hebben.
- 303 het vereenichd' Land = De Ned. Rep.
- 306 Stand = Staat. Niet in het Wb. bij staat. Zie echter Wb. IV. 1377 op: gemeenebest. Van Hooft wordt hier aangehaald: gemeenestant = republiek. Kil., stand, status, res conditio. Plant., stant, estat, status, res conditio.
- 310—313 Vgl. Sepm. V. 869—871. Zie boven blz. 160.
- 313 Den Mantuaanschen Geest, Vergilius. Hij schreef over de bijen in Georgicon IV.
- 314 soet-vloeiigh = zoetvloeiend. Mnl. vloedich, naast ww. vloeyen. Van vloeyen kan vloeiigh gevormd zijn met -igh als suffix, zoals in reder. tijd vaak geschiedde. Ook kan d intervocalisch tot j geworden zijn. Vgl. soet-vloedigh 371. Zie blz. 117 § 17.
- 318 end = ende 't.
- 319—331 Vgl. Sepm. V. 869—880. Zie blz. 160.
- 325 der liefden Moeders beeld = het beeld van de Moeder van den liefdegod (Cupido), dus Venus.
- 325 durfde, vgl. 442, dert van dorren. Durven verdrong het oude dorren in de 17de eeuw geheel.
- 327 soustu = soudes du = zoudt ge.
- 329 onlieflick = onwelluidend. In 't Mnl. = onbehagelijk, lelijk. In 't Wb. X. 1718: ongevallig, onsmakelijk, niet lekker. Kil.: invenustus (onbevallig, onbekoorlijk), injucundus (onaangenaam), inamoenus (onverkwikkelijk). Vgl. N. Nl.: een liefelijk geluid = een bekoorlijk, welluidend, strelend geluid.

- 329 ried = rietfluit. Ried met oorspr. d, zoals nog in 't Zaaans. Met de aangeroepen Muze bedoelt schr. Euterpe, de Muze van de Lyrische poëzie, die afgebeeld wordt met een dubbelfluit. (Koster, Myth. Wb.).
- 330 brack = zoutachtig, brak. Bet. van v. 330 = De zangster wordt ervoor gewaarschuwd, niet hetzelfde onderwerp te bezingen in het brakke Nederl., als Verg., die de bijen bezong aan de oever van de Mincius.
- 333—340 is een uitbreiding van Verg. Georg. I. 379—381. Zie blz. 161.
- 335 s'winters overschot = wat er van de winterprovisie over is.
- 340—347 Hierin vinden we dezelfde les aan den luiaard als in Sepm. VII. 647—653. Zie blz. 161. Vgl. Spreuken VI, 6 en XXX, 25.
- 340 Lanter-fant = leegloper, iemand die zijn tijd verbeuzelt. Sedert Kil. Het Wb. wijst op samenhang met lanteren = leeglopen, maar verklaart niet het tweede deel: fant. Kil. leidt het woord af uit: land-trouwant. Trouwant, Mnl. truwant = bedelaar uit Fra. truaand. Fr.-V. Wijk achten deze etym. „waarschijnlijk juist”.
- 341 mijt = I. een insect; II. een kleine munt. Niet een mijt = in 't geheel geen geld, niets. De overgang van bet. is waarschijnlijk: insectje tot: iets kleins. Het muntje zou dan zijn naam danken aan I. Zie Wb. IX. 722 en Fr.-V. Wijk.
- 341 borghen = Brab. vorm van bergen. (Wb. II. 1874, 1875, 1877). Vgl. Str. 905: verborghen = verbergen.
- 346 s'oudheylts swacke dagen = de dagen (de tijd) dat men oud wordt.
- 349 in 't gelijcke = volgens gelijk recht, in gelijkheid. Wb. IV. 1174: Int gelijk spreken, parler en équité, ne pour l'un ne pour l'autre; arbitrarie loqui, juste loqui (Plantijn). De mierenstaat wordt immers bij een republiek vergeleken.
- 356 = waarvoor ze te allen tijde op hun hoede moeten zijn.
- 359 lak = schellak. De schr. weet niet, dat schellak niet door mieren ontstaat. Het is een harsachtige stof, die verkregen wordt uit de uitvloeiingen door een soort van schildluis tweegebracht op Indische vijgensoorten. Deze stof zet zich af op de takken. De opvatting van V. B. is die van Plinius en Aristoteles. Zie Jonston: Beschr. van de natuur der Gekerfde Dieren, p. 90, waar van de mieren gezegd wordt: In Oost-Indië makense de Lakka.
- 369—390 is bijna woordelijk vertaald uit Sepm. VII. 617—642. Zie blz. 161.
- 371 Atheensche Musa. Gewoonlijk wordt Xenophon *Ἀρτικη μελισσα* genoemd. Zie Schlimmer en De Boer en blz. 161 en 162.
- 371 hiet, van heten = noemen. (Wb. VI. 410. 3).
- 372 alleen = alleen al. In de bron, Sepm. VII, staat: „la seule Araigné, instruit chacun de nous”, nadat de schr. eerst gezegd heeft, dat we Aristoteles' en Xenophon's werken niet behoeven na te slaan. Hij bedoelt dus: „Die andere schr. behoeft men niet te raadplegen, want de spin leert ons alleen al „s'Huyshoudinghs plicht”.
- 374 moeyen (sick) = (zich) bemoeien, (zich) inlaten. (Wb. IX. 951. II. 2). Onjuiste opvatting van den schr., dat alleen de vrouwelijke spinnen een web zouden maken en de mannetjes alleen vliegen zouden vangen. Ontleend aan Du Bartas. (Zie blz. 161). Jonston: Beschr. van de natuur der Gekerfde Dieren, II. p. 102, zegt: „Men meent, dat het Wijfje weeft en het mannetje jaagt en dat yder also sijn werck doet”. Hij voegt er echter aan toe: „Maar Aristoteles heeft geschreven, dat het Wijfje èn weeft èn jaagt. Daarom seit Scaliger datse de

- Vlaminghen ghelijk sijn die ledigh lopen ende de Wijven laten arbeiden.
 377 allesints = alleszins = overal, aan alle kanten, rondom. (Wb. II. 207. I. a).
 Vert. uit Sepm. VII. 628: par tout. Hier gebruikt in de vroegere, in 't Mnl.
 nog de enige bet. Vgl. 398.
 Allesints dat effent ende dinnet = maakt dat overal even dun. Uit Sepm. VII.
 628: Que son doigt fait par tout esgalement subtil.
- 381 claer-doorschijnigh = duidelijk doorzichtig. Uit Sepm. VII. 633: Percé par
 tout à jour.
- 389 welck = hetwelk en heeft als antecedent: vloww.
- 389 gesnor = het snorrend vliegen, of de sterk (hard) snorrende horzel (vlieg).
 Horzel = vlieg, paardenvlieg. (Wb. VI. 1126). V. B. bedoelt, dat de boven-
 genoemde vlieg het web stuk zou maken, als de spin er niet vlug bij was. Dit
 blijkt ook uit de bron: Sepm. VII. 639—641. (Zie blz. 161). s'Horselss met
 twee s'en is een drukfout.
- 396 of can = of 't kan.
- 402 Voorstanderss' = bestuurster, bewindvoerster (hier datief). Mnl. vorestander =
 bestuurder, bewindvoerder; uit de 16de eeuw opgetekend.
- 408 voor = als. De bet. van 407, 408 = waarmee ge uw geliefde, als met een
 geschenk uit de tuin voor haar tooi, een genoeg doet. Vgl.: Hij eet dat op
 voor zoete koek.
- 409 frische, vgl. voor de spelling: 414 misschien, maar 433, musschen. Zie blz. 126.
- 410 stracks = direct, adv. gen. van strak, Oud-N. Ned. volgens Fr.-V. Wijk. Kil.,
 recta, recta via, directe evestigio, confestim, quam primum.
- 410 stoel, vgl. struik op het titelblad.
- 413—417 Vgl. het quatrain op het titelblad. Zie Psalm CIII, 15; XC, 6 en Job XIV, 2.
 417—421 Zie Str. 1862—1866.
- 417 de snel-gewieckte Scharen = de vogels; een omschrijving als bij Du Bartas.
- 419 het geschildert heyr = het veelkleurige leger (van vogels) = de zwerm van
 veelkleurige vogels. Vert. uit Sepm. IV. 116: oiseaux peinturez. Vgl. de vert.
 van Z. Heinsz; vogelen veelverwich.
- 420 ontrecken = onttrekken = I. ontlokken; II. ontnemen. Hier in twee bet. Ghy
 onttrekt hun de soete sang = gij ontlokt hun het liefelijk gezang en Ghy onttrekt
 dy de sorge = ge ontnemt u de zorg = ge bevrijdt u van zorg.
- 422 tuyn-mael end salade, hendiadys: tuinmaal van salade? of is tuinmaal een
 maal van bonen en andere gewassen uit zijn tuin, terwijl onder salade speciaal
 de met olie, azijn en zout bereide groente moet verstaan worden? Dit laatste
 is het meest waarschijnlijk.
- 423 hof = tuin; 't Hof = vorstehof. Saussen van 't Hof = de vergiften, die men
 er bereidt om zijn vijanden uit de weg te ruimen. Vgl. 815: de Hofsche saussen
 (vgl. voor sausse: Sepm. III. 928: ionc de Chus en de aant.: ionc d'Ethiopie,
 la graine duquel fait dormir). Sausse is mogelijk een vert. van: jus, (vlees)sap,
 terwijl met Chus bedoeld wordt „le fils de Cham”. V. B. maakte van jus, dat
 nog niet in het Mnl., maar wel bij Kil. voorkomt, weer het oudere sausse en
 dacht misschien aan: iemand een sausse brouwen = iemand een kool stoven.
- 423 gegeurt. Het Wb. geeft als bet. van geuren als overg. ww. slechts op: opsieren,
 optooien, in het 17de-eeuwse Amsterdams, terwijl deze hier nog dubieus is.

- (Wb. IV. 1878. Aanm.). In onze tekst moet het betekenen: geurig gemaakt. De sausse van dyn hof = de geur van uw tuin.
- 424 D'on-eenigh eenicheyt = de eenheid in verscheidenheid. Ze zingen n.l. alle, maar op verschillende wijze. Vgl. Sepm. V. 540: accent divers.
- 425—429 Vgl. voor deze onomatopoeia blz. 161.
- 428 vieren = eren. (M. Wb. IX. 446. II. 1).
- 431 Pitter = putter of distelvink. Pitter kan ook een gewestelijke vorm voor: pitoor, pittoor, roerdomp, zijn. Er wordt echter gesproken van des Pitters soet geluyt (liefelijk geluid). Hier moet dus de putter of distelvink bedoeld zijn. In v. 445 wordt immers ook de putoor = pitoor, pittoor, roerdomp, genoemd, met zijn scherp getrompet. Het Wb. XII. 2036. I, noemt pitter als v.b. uit de Z. Nachtegaal. (Valerius). Mogelijk een Z. vorm. In het W-Vo. is put: pittə (V. Weel).
- 432 knoterinh = kneutering = gebrom, gemor, volgens M. Wb. III. 1648. Kil. Murmuritus et murmurillum. Hier: gekweel, gepiep.
- 433 gesirck, van sircken = tijlpen; een klanknabootsing. (Wb. XIV. 1384. 1). De voorb. in het Wb. zijn uit Cats, De Z. Nacht., en Rodenburgh; gesirck is mogelijk een Z. vorm.
- 434 luy = luid. Het is een verkorting van „luide”, de oude vorm. (Wb. VIII. 3205. B). Luy is volgens het Wb. een W-VI. vorm. Vgl. 518 en Z. Heinsz., De Weke v. Bartas (dr. 1616), fol. 62 b: t'luy roepen.
- 435—439 is een vert. van Sepm. VII. 584—587 zie blz. 162.
- 436—438 Deze voorstelling van het treuren van een tortelduif is natuurlijk fantasie en berust op de oude natuurbeschouwing. Vgl. Vondel, Gijsbr. IVde bedr., rei van Edelingen: Door deze liefde treurt de tortelduif. Van B. vond deze voorstelling bij Du B. Zie blz. 162.
- 441—443 is een vert. van Sepm. VII. 581—584. Zie blz. 162.
- 443 Hollandsche Nachtegael = kikvors. Ook Zeeuwsche Nachtegael = kikvors (Spiegel 47). Zie ook Z.N. 1. 2: I. P. v. d. Venne tot den Kunstlievende Leser: Soo verstaet men, dat door een Zeeuwsche-Nachtegael tot noch toe in veel plaetsen niet anders en is verstaen geweest als een Kickvors (ofte om Zeuws te sprecken een Puyt). (Wb. IX. 1433. 3. a).
- 443 quacken = een klanknabootsing, vgl. Lat. coaxare. Het is de benaming voor het geluid van kikvorsen, eenden en ganzen. (Wb. VIII. 678. I. A). Vgl. 444, coax met Lat. coaxare.
- 446 alarm, gewoonlijk o., doch soms m. (Wb. I. 90, 91. II).
- 449—451 Het gesjirp van de krekels wordt natuurlijk niet met de keel voortgebracht, maar met dekschild en achterpoten. Ook Bilderdijk geeft nog een dergelijke foutieve voorstelling in: „De krekel”. „Plinius heeft echter reeds gezegd, dat ze met het wrijven van haar vleugels geluid maken. Scaliger meende, dat dit met het hol van de buik geschiedde.” Zie Jonston, Besch. v. d. Natuur der Gekerfde Dieren, p. 68.
- 451 tongeloos = zonder tong. Zie Plinius, H. N. 10. c. 23: sunt qui ciconiis non inesse linguam confirmant. Jonston citeert Plin., maar voegt er aan toe: „maar het is bekend dat hy der een heeft, die rootachtig en heel kort is”.
- 452 pelgrim van meenigh mijl = pelgrim, die menige mijl aflegt; zie Plin. L. 10. c. 23: longinquo venire non dubium.

- 453 dood-vyand van de slangen. Zie Plin. t. a. p.: honos iis serpentium exitio tantus ut in Thessalia capital fuerit occidisse eademque legibus poena quae in homicidam.
- 454 clapper-man = nachtwaker met een klapper of klap = klepperman en naam voor de ooievaar wegens het klepperende geluid, dat het dier maakt. (Wb. VII. 3482. 1). Met clapper-man kan hier evengoed nachtwaker bedoeld zijn, daar V. B. v. 681 zegt, dat een der ooievaarders „de schilwacht houwet” en de ooievaar de trouwe clapper-man genoemd wordt. Zie Plin. t. a. p.: excubias habent nocturnis temporibus lapillum pede sustinentis, qui laxatus somno et decidens indiligentiam coarquat”.
- 455 verr, lees: ver of verr’.
- 456 De zin is een contaminatie van: zijn oude nest in bezit nemen en zijn oude nest innemen.
- 458—465 is hier en daar een lett. vert. van Sepm. V, 750—760. Zie blz. 162.
- 459 sy = de jongen, die nu volwassen zijn; die = de ooievaar; „niet alleen”, staat tegenover „maar (ook)” van v. 462. Dan gaat de zin bij vers 462 rammelen, want „Haer ouders wieckeloos” is weer meervoud. Ze verwarmen dus één der ouders en dragen ze beide op de rug weg.
- 462 wieckeloos = lett. zonder vleugels. De bet. is: die niet meer vliegen kunnen. (Sepm. V. 755, privé d’ailes). Wiecke = vleugel, vlerk. (M. Wb. IX. 2443. 3. Kil., wiecke, vetus, Holl. Sicamb). Wieckeloos, niet Mnl.
- 463 besorghen van = voorzien van. (M. Wb. I. 1081. I. a; Wb. II. 2498. A. I. „Besorghen met” is gewoner dan „besorghen van”). Hier worden de ouders ineens weer onderwerp.
- 465—477 is ontleend aan Sepm. V. 516 en 598—610. Zie blz. 162 en 163.
- 465 swalem = zwaluw. Vgl. 485, swalm. Niet Mnl. In Mnl.: swaluwe, swalewe, swalu, swaelwe, zwaelve. Kil. swaelm, swaelem; swalcke = hirundo, Saks. Sicamb. zwalme zwallem enz. zijn dialectische vormen (De Bo, Joos, Corn-Vervliet, Schuermans). Zwalm, zwallem, zwaelm, zwalem, zijn West-Vla. vormen. (De Bo. Westvl. Id.). Op Walcheren zegt men nog: zwalm, op Zuid-Beveland: zwelm (Taalbode, IV, 231). Vgl. Str. 115: swaelm, 121: swalem, 121: swaluwe.
- 469 lijf = leven. Verseeckert s’lijfs = met veiligheid van zijn leven. Gen. van omstandigheid, Stoett, M. Spr. § 171 en V. Helten, V. T. II. § 259. 1.
- 472 end = ende de.
- 475 oncostlick = zonder kosten. (Wb. X. 1710. II). Oncostlick doch const-rijck. Vgl. Du Bartas: Employer plus d’art que de despense.
- 483 in het vliegen = tijdens het vliegen.
- 486 Bet. van dit vers = Je wil is wel goed, maar je trage vleugels zouden het navliegen onmogelijk maken.
- 487 t’snel-locht-drijvigh Rot. Vgl.: Sepm. VII. 86: le peuple volant. Rot = troep (zie 357). Drijven = slaan. (Wb. III. 3347. 11). Drijvigh = slaand (met de vleugels). Niet in de Wb., een rederijkers woord op -igh. Het zou ook kunnen betekenen: drijvend op de lucht.
- 492 greyden, greyen = bevallen, behagen, aanstaan. Uit Fra.: gréer. Gré = Lat. gratum, werd Mnl. grei; b.v.: (na sinen) greye = (naar zijn) behagen. Vooral Z.Ned., nog W.Vl. (De Bo). (Wb. V. 644. II).

- 493—497 Vgl. Str. 1866—1870.
- 496 prachten = pralen, prijken, pronken. Niet Mnl. (Kil., superbire). Mogelijk afgeleid van pracht. De oudste bet. van pracht is lawaai, geschreeuw (V. Wijk, Suppl.). Prachten kan dus betekend hebben: drukte maken over iets moois, dat men bezit. Vervolgens: er mee pronken, prijken, waarbij men denkt aan de houding, het gebaar. Vgl. Spieghel: Hertspiegel (diss. A. C. de Jong) Boek I, v. 423, waar „pracht” = hovaardij (p. 110 van de diss.).
- 499 leeflick, lees: lieflick = wat aangenaam is voor het oog. (Wb. VIII. 2095. 4). Leeflick bestaat als dialect. vorm. Bij V. B. echter overal de vorm met ie.
- 500 constichlick sonder const = kunstig zonder dat de kunst er aan te pas komt. Vgl. Du B. Sepm. IV. 379: un art sans art. Niet Mnl. is de vorm op -lick, reder. woord.
- 501—505 Vgl. Str. 1870—1874.
- 507—509 Vgl. Str. 1860—1862.
- 508 glazen schoot, vgl. Sepm.: fleuves cristallins en uit Str.: gelaesen huys.
- 513 hangelroed = hengelroede. De vorm met a is een jongere, onder invloed van hangen ontstaan. Ook hengel is afgeleid van hangen, maar kreeg klankwettig umlautsvorm door de i van het suffix -ila. (Fr.-V. Wijk).
- 515 endt' = end t' = ende 't. Vgl. 't blau-geschubde Voelk = de vissen, met peuples escaillez of bandes escaillez, Sepm. V. 423.
- 521—523 Vgl. Str. 1882—1884.
- 523—527 Vgl. Sepm. IV. 230—233. Zie blz. 163.
- 523 groen-verwigh = groen gekleurd, van groene kleur. Vgl.: un tapis verdissant. (Zie blz. 163). Dit groenverwig kleed is de plantengroei. De gele rok ontstaat dan door het verschroeien van de planten, of mogelijk alleen gras en koren. 540 en vlg. doet echter denken aan het verschroeien van alle planten.
- 527—529 Vgl. Str. 1884—1887.
- 532 tsop = top, kruin, Du. Zopf = vlecht, pruikstaart. Tsop is een Du. vorm. (M. Wb. VIII. 558. 1). Vgl. Wb. XIV. 2529: sop is naar het schijnt een Middel-frankische vorm voor top. Franck-V. Wijck (suppl. v. Haeringen), noemt tsop en sop eveneens ontleend uit het Du. taalgebied.
- 536 over-schoone jeugd, behoort bij: des eeuwicheyts of bij der boomen groene top. Overschoon = zeer of bijzonder schoon. (Wb. XI. 1982. A).
- 536 Vul hierachter aan: die komen zullen als
- 538 s'werelds valsch behagen = de bedriegelijke schoonheid van de wereld.
- 539 Hond-ster = Sirius, in het sterrenbeeld de Grote Hond, de helderste der vaste sterren. Aan de invloed van deze ster, aan het tijdperk van wier opkomen en ondergang tegelijk met de zon, de hete en ongezond geachte hondsdagen hun naam ontlennen, schrijft het volksgeloof van ouds allerlei kwaad, als hondsdolheid en derg. toe. V. B. noemt de kleine Hondster als oorzaak van de hete dagen.
- 539—543 Ontleend aan Du B. Zie blz. 163.
- 540 verwackeren = opwekken, volgens het M. Wb. evigilare et excitare. Hier het laatste: aanwakkeren, aanblazen. Vgl. de door mij veronderstelde bron: Plin. L. 2. c. 40: nam caniculae exortu accendi solis vapores (hitte) quis ignorat, (accendi = aanwakkeren).
- 542 slick = slik, modderige grond. In Zeeland: kleiachtige, aangeslibde grond, die

nog niet ingedijkt is (Wb. XIV. 1767. II. 1). Vgl. 788: slijck = modder, straatvuil. Mogelijk maakt V. B. onderscheid tussen slick = modderige grond buitendijks en: slijck = straatvuil, modder.

- 544 Vgl. Str. 1887.
 549—551 Vgl. Str. 1888—1890.
 550 Achter dit vers verwacht men een punt.
 551 alruyn = mandragora. Ontw.: I = waarzegster, wichelares of tovenares. II = afkorting van alruinwortel, de wortel van de mandragora, die de gedaante van een mannetje heeft en als een heiligdom vereerd werd. III = naam voor de gehele plant, de mandragora, die hier bedoeld wordt. Deze heeft verdovende en bedwelvende kracht. In de wortel huisde volgens het volksgeloof een beschermende geest (Wb. I. 237).
 552—554 Zie B 61—63 en Str. 1802—1804.
 566 end = ende 't.
 570 Roemert van Grootenschijn. Hier als eigennaam gebruikt.
 571 sick self noch niemand kent = kent zichzelf niet (heeft geen zelfkennis) en wil uit trots niemand kennen. Dubbele negatie: noch niemand. Zie p. 132 en Stoett, Mnl. Spr. § 235.
 579 drucken op de schors = door drukken er op brengen. Hier de drukletters er in snijden. Hij snijdt een liefdesstrophe in de schors, zoals Vergilius in Bucolica X, 54 Cornelius Gallus laat doen. Zijn liefde zal met de boom groeien (zie de kantt., die aan Verg. ontleend is).
 582 hun beyder liefde = de liefde tot God en tot „één die ghy bemint”.
 583 Dees = deze = de liefde tot „één die ghy bemint.”
 584 Die = de liefde tot God.
 586 prucke = pruik, hoofdhaar. Sedert Kil.: perruyke, perhuycke, Oud-Mnl. ook paruik(e) uit It. perruca, dat van Lat. pilucca (van pilus = haar) wordt afgeleid. In de 17de eeuw is de bet. hoofdhaar zeer gewoon. (Fr.-V. Wijk).
 589—591 Vgl. Sepm. IV. Zie blz. 164.
 589 scheer = sikkell. In deze bet. niet in het Wb. Vgl. echter: ploegschaar. Bij Du Bartas staat: fer recourbé. Zie blz. 164.
 591—601 Vgl. Sepm. VII. Zie blz. 164.
 593 gespild = getopt. Deze versregel is in 't Wb bij spil aangehaald, met deze onzekere betekenis (XIV. 2814, afl.). Gespild vormt in elk geval een tegenstelling met: vruchtloos in 592. In het Fra. staat: „plein de grain”, naast „vuides de grain.” Het eerste kan vergeleken worden met: swaer gespilde cop.
 607 vervalschen. De maeghden is onderwerp.
 611 eng = smal (Wb. III. 4116. 2). Wij zeggen: laag. Mogelijk wordt bedoeld: rimpelig. „Eng” betekent dan, dat de huid in rimpels is samengetrokken, waardoor het voorhoofd smaller lijkt. Er wordt immers gesproken over het slechten van het voorhoofd.
 613—619 Zie blz. 164 voor de ontleening.
 613 breyen = vlechten (Wb. 1213). De rondedans wordt gedanst hand aan hand door meerdere personen, die zich in een kring scharen en zich ook in een kring bewegen. Het begrip vlechten past hier wel, daar men a. h. w. een levende krans van mensen vlecht. Vgl. blz. 164.

- 620 Cloen = lummel, lompe persoon (Wb. VII. 4196. 2. b). Staring gebruikt het woord: boerenkloen = boerenpummel, lompe boer (Wb. III. 175). (Ook bij Cats). Cloen is eigenlijk = kluwen. Toegepast op mensen = dik, stevig vrouws-persoon of kind. Vervolgens ongunstig gebruikt: lompe persoon enz. Vgl. Bredero: Boerengeselschap: Kloentjen, het diminutief als eigenaam gebruikt. Cloen is in Zeeland, hoewel schaars, nog in gebruik.
- 633 Hol-land. Vgl. S 1587, A: Holle-land.
- 635 Blijkbaar wordt een bassin gevormd door een ronde wal (ronde heuvel). Het in het midden opspuitende water raakt de randen (de effen rug) van dit bassin bij het neervallen.
- 637 dat = het fonteynken.
- 645—649 Vgl. Str. 1890—1894.
- 645 crat = wagenkorf, hier: wagen, de zonnwagen. Crat als pars pro toto. (Fr.-V. Wijk en Wb. VIII. 120. 3). Bet. van de zin = terwijl de zon ondergaat. Vgl. Huygens, Hofwijck.
- 652 Des Hemels = van de sterrenhemel.
- 653 stijgen, causatief = omhoog doen gaan, naar boven doen gaan, verheffen. We verwachten: steigen, caus. van stijgen (M. Wb. VII. 2034. I). Kil. en Plant. geven ook stijgen als trans. ww. op, in de bet.: naar boven doen gaan, verheffen. Dit is eigenlijk de bet. van het caus., waarmee het door hen in dezen wordt gelijk gesteld. Omhoog stijgen = omhoog doen gaan, eigenlijk een tautologie (M. Wb. VII. 1227. II. aanm.).
- 659 S'lochts snelle Borgerij = de vogels. Zie blz. 164.
- 662 om het seerst = als om strijd (V. Dale). In het Mnl. Wb. staat: om ter seerste, met de opm.: lees: het (M. Wb. VII. 984. 3). Mnl. seer = hard. Dus om het seerst = om het hardst = als om strijd.
- 667 snel-vedrich Volck = de vogels. Vgl. Du B.: troupeaux emplumez.
- 667 s'lochts gasten onbedacht = de vogels. Gasten, gewoonlijk gezegd van dieren, die ergens hun voedsel vinden (Wb. IV. 314). Deze vogels zijn de ongenode gasten van V. B. Ze stelen zijn koren. S'lochts gasten = de gasten uit de lucht.
- 668 hyer = hy er, contractie terwille van het rhythme.
- 671—676 Zie blz. 164.
- 671 ouwevaer = ooievaar, Mnl. odevare (Fr.-V. Wijk en Wb. X. 2341). Het Wb. noemt ouwevaer (bij Kil.), maar geeft geen voorbeeld. (Zie Hooft's Warenar, vs. 486). Wel vinden we ouwevaarsnest opgegeven {(Oudaen) Wb. X. 2344}. De j-kl. van ooievaar uit d.
- 673 nest, vroeger m. en o. (Fr.-V. Wijk).
- 673 De bet. is: de oude ooievaar vliegt telkens van het nest af en keert weer dadelijk terug, om de jongen te leren het voorbeeld te volgen en ze zo te leren vliegen.
- 673 t'elcken = telkens. Ontstaan uit te + elken, 3de nv. enk. onz. van het zelfstandig gebezigde elk. De schrijfwijze bij V. B. herinnert nog aan de vorming uit twee woorden. Telken is de Mnl., nu nog West-Vla. vorm (Wb. XVI. 1433).
- 674 = en aan deze langzamerhand leert, hun vleugels te gebruiken
- 674 bruycken = gebruiken. Maatshalve i. p. v. gebruycken. Ook gew. vorm in Fri. en Saks. streken. Oorspronkelijk is bruyken de duratieve, gebruiken de perfectieve vorm (Wb. III. 1649. II. 1).

- 677—685 Vgl. blz. 165.
- 679 bescheyden = bepalen, vaststellen (W. II. 1961. 4), als bedoeld is, dat „elck” zelf zijn taak vaststelt, of toewijzen, toebedelen als bedoeld is, dat de „heycracht” die „ampten” toewijst. In verband met 680 zou men aan het eerste denken. Vgl. voor: bescheyden, vs. 221.
- 682 met een key in zijn clauw. Zie Sepm. V. 806—826, waar verteld wordt, dat de kraanvogel, die de wacht heeft, een steen in zijn poot houdt. Wordt hij door slaap overmand, dan valt de steen en het geluid doet hem wakker schrikken. Zie blz. 165. Plinius vertelt dit ook van de ooievaar. Zie aant. 454.
- 684 Met eenen voor-wind = voor de wind. Jonston, Besch. van de Natuer der Vogels, p. 120, vertelt: „sy vliegen noyt metten Zuiden wint”. (D. w. z. als ze naar het Zuiden trekken). Ze vliegen dus niet met tegenwind.
- 685 s'Hemels Opper-licht = de zon. Het Wb. geeft voor opperlicht op: bovenlicht (Wb. XI. 1080). Hier is opperlicht: het hogere licht, het licht, dat krachtiger is dan dat van de sterren en de maan. In deze bet. niet in het Wb.
- 685—687 Vgl. Str. 1898—1900.
- 687—693 Vgl. Str. 913—917 en blz. 149 voor de ontlening.
- 688 oeft = ooft. Niet in het M. Wb. Het Wb. X 2248 noemt oeft = ooft op één plaats bij Chromel 2400 b. Is het Zeeuws? V. Weel, Dialect van W.-Vo.: òft.
- 691 baervoets = barrevoets. Baer heeft de gerekte a van gen. en dat.; bar is de vorm van nom. en acc.; baer is ook een dialectische vorm (Fr.-V. W.).
- 691 trip-trappende, allitererende klanknabootsing. Zie blz. 149 bij Str. 913—917.
- 692 born = bron. Het laatste in de 16de eeuw opgekomen. Metathesis onder invloed van Hd. Brunn(en) (Fr.-V. Wijk). Born wordt gebruikt in rechtstreekse tegenstelling met ader, sprengh, wel, enz., waaruit de bron haar oorsprong neemt en gevoed wordt. Het sap is dan te vergelijken met de vloeiende ader. Uit de bron = het bijeengevloeiende druivennat, kan men dan weer putten.
- 693—695 Vgl. Str. 1894—1896.
- 701 dat = zodat.
- 702 achter „wijle” verwachten we een komma. Bet.: en u een poosje, maar uw nageslacht lang verheugt. Vgl. kantt.: nepotes = het nageslacht, de uwen.
- 703—705 Vgl. Str. 1896—1898.
- 709 tot sijns gesontheits dood. Wij zeggen: tot grote schade van zijn gezondheid. Hier letterlijk: tot het sterven van zijn gezondheid = tot het vernietigen van zijn gezondheid.
- 709 kancker sijner goederen = iets, dat zijn goederen verslindt.
- 722 Zie Mattheus X, 10; Luc. X, 7; Tim. V, 18.
- 724—733 Vgl. Str. 1901—1910 en blz. 155 voor de ontlening.
- 736—741 Vgl. Str. 1825—1830 en blz. 156 voor de ontlening.
- 749—752 Vgl. Str. 1830—1833.
- 753 end; vul aan: aenwyst.
- 763—766 Vgl. Du B. en Ovidius. Zie blz. 165.
- 763 tonge = taal (M. Wb. VIII. 545. 3. a). Des lochts en tongen kind = het kind van lucht en taal. Echo wordt dus geboren uit de vereniging van taal en lucht, d. i. door het in trilling brengen van de lucht. Locht is oorspr. vr. Tong heeft de oorspr. zw. verb. van het subst. (V. Helten, V. T. § 68); het is vr.,

- maar heeft een lidw. voor zich met de m. gen. s. In G. 66: des tong.
- 764 Vgl. Dianas-Lied 54, waaruit is overgenomen: „die nimmer eerst begint.”
- 766 Snouckaert vraagt dus aan Echo of een bepaalde vrouw zijn liefde zal beantwoorden en doet dat zo, dat Echo een bevestigend antwoord geeft.
- 769 achter vriend, verwachten we een komma.
- 775—777 Vgl. Str. 1834—1836 en blz. 157 voor de ontlening.
- 777—781 Vgl. Str. 1838—1842.
- 778 syn genooden lust = de lust van hem, die genodigd is.
- 780 Men hoort daer niemands schand = Men spreekt daar van niemand kwaad.
- 781 gast-weerd = Mnl. gastwaerder? = gastheer. Niet in het Wb. Vreemd dat zijn zwager hem een gastheer zou brengen. Het moet hier gast betekenen en daarmee wordt die zwager zelf bedoeld.
- 791 muscus. De muscus werd gebruikt in de geneeskunde. Ook in spijzen.
- 793 Achter „os” moet een ; staan.
- 797—799 Het rijm, ende: eynde is niet zuiver. In het Goerees noemt men een eend een and; einde is in dit dialect: end. Deze klanken vertonen meer overeenkomst dan onze e en ei. In het Zeeuws van V. B. was het rijm mogelijk zuiverder dan ons nu lijkt.
- 802 bescheren. Vroeger zw. ww., nu is alleen het door verwarring met bescheren (st. ww. in andere bet.) gevormde sterke verl. deelw. beschoren in gebruik.
- 804 Zie blz. 165 voor de vergelijking met Bauw-heers wel-leven.
- 808 cicuta = gevlekte scheerling of dolle kervel, *Conium maculatum*, thans nog in Vla. De Lat. naam cicuta draagt thans de waterscheerling (*cicuta virosa*). Beide planten zijn zeer vergiftig (Wb. III. 2032 en Heukels). Zie blz. 165 over de invloeden. Uit de scheerlingzaden en de bladeren van deze plant bereidde men een verkoelende drank. Vandaar: coude cicuta. Zie V. Wageningen, Lat. Wb.
- 811 stern = voorhoofd (M. Wb. VII. 2095). Het hippomanes-motief komt o. a. voor bij Verg. Georg. III. 280—284: „hippomanes vero quod nomine dicunt pastores, lentum destillat ab inguine virus/ hippomanes, quod saepe malae legere novercae/, miscueruntque herbas et non innoxia verba.” (Het hippomanes is een scherp, kleverig vocht of slijm uit de teeltdelen der merrie; ook een uitwasje aan de kop van pasgeboren veulens, beide gebruikt voor liefdedranken en betoveringen. Montijn, Lat.-Ned. Wb.). Verg. gebruikt het woord in de eerste, V. B. in de tweede bet. Als zodanig bij Aristoteles. (Muller, Gr. Wb.).
- 811 stijf-moeder = stiefmoeder. Met deze stiefmoeder wordt bedoeld Phaedra, dochter van Pasiphaë. Ze trachtte haar stiefzoon Hippolytus te verleiden, maar werd afgewezen. Daarop belasterde ze hem bij haar man Theseus, die in een gebed Poseidon smeekte zijn zoon te straffen. De zeegod liet een zeestier uit zee komen, waardoor Hippolytus' paarden van schrik op hol sloegen en hun meester deden verongelukken. Artemis openbaarde echter zijn onschuld aan Theseus, liet hem door Asclepius in het leven terugroepen en bracht hem naar haar heilig woud bij Aricia, waar hij onder de naam Virbeis vereerd werd (Schlimmer en De Boer). Deze geschiedenis staat in Ovidius' *Metam.* XV. 497, vlg.

- 827 versteurlick = verdelgend. Van verstoren, verstueren, versturen, verstoeren = vernietigen, verderven (M. Wb. IX. 69. B. 2). De steur is n.l. zeer vraatzuchtig. Versteurlick, niet in het M. Wb., een reder.-woord op -lick.
- 831—834 Zie blz. 166 over de invloeden.
- 832 kervelmoes = moes met of van kervel, d. i. de tamme kervel, anthriscus cerefolium. Kervel werd als geneesmiddel gebruikt. Vandaar gesont Kervelmoes. Het werd gebruikt tegen „draaiingen des Hoofts, Buiskrimpingen om de opgestopte Pisse en het Graveel af te drijven enz. (Wb. VII. 2477. A. 1. b).
- 833 Blijdenburgh en Grimbergen. Namen berustende op woordspeling. Cornelis van Blyenburch was V. B.'s zwager. Aan dezen is Strande opgedragen en diens schelpenverzameling wordt in het genoemde werk bezongen. De zuster van V. B., Martine, wordt genoemd in de kantt. bij Str. 1762.
- 837—839 end tot de naeste vlekken/ Van dijns herts hoogen Borgh de sinnen uyt te strecken = en de gedachten van de hoge burcht van uw geest te laten gaan over wat in de naastbijgelegen vlekken gebeurt. De hoge burcht van uw geest = de hoge burcht, die uw geest is. Vgl. het randschrift, dat vertaald luidt: Van de hoge burcht van uw geest kijkt ge neer op de dolenden en belacht de menselijke genietingen.
- 844 Bet.: rechtschapenheid en achtenswaardigheid koopt men met geld. Zie blz. 166.
- 847—849 Blijkens de kantt. moeten verschillende afkeuringswaardige handelingen onder schone schijn gebeuren. Mogelijk is de bet.: Dieven noemen hun diefstal: listen, kunstgrepen toepassen; dronkenschap (de dronken mensen) doen alsof ze alleen maar op prettige manier vrolijk zijn; een bankroetier noemt zijn bankroet met een mooie naam: failigeren (faillir); een woekeraar noemt zijn woeker: geld tegen interest lenen (financy doen).
De bet. van 847—849 zou ook kunnen zijn: Dat dieverij kunstgrepen toepast, de vrolijke, zalige dronkenschap (dronken mensen), na de betalingen gestaakt te hebben, bankroet gaat, dat woeker (of de woekeraar) geld op interest leent, uit winstbejag. De eerste verklaring lijkt me het best, daar in de tweede het ww. „doen” nu eens wel, dan weer niet, achter de uitdrukkingen gedacht moet worden.
- 847 practijck doen = listen, kunstgrepen toepassen.
- 847 soet = zalig, heerlijk, aangenaam, liefelijk (M. Wb. VII. 1481. 3).
- 848 banckeroert, lees: banckeroet? = bankroet of bankroetier. Of is het een ww. en dan een woordspeling met roeren? Gefailigeert = verl. deelw. van failigeeren, Mnl. faalgeeren, faalgieren = zijn betalingen staken (Wb. III. 4357. 2).
- 848 financy doen = held voorschieten tegen interest uit winstbejag (Wb. III. 4489. 5).
- 851 wereld = warboel, door den dichter afgeleid van werren = in de war zijn, verward zijn, onenig zijn. (M. Wb. IX. 2305. 4). Vgl. 853: werring en Huygens, Zeestraet: De Wereld gaat haar' gang, sij wert en blijft aan't werren.
- 854 wereld = de verwarring en de wereld. Woordspeling. Bet.: In wien de verwarring niet heerst, ofschoon hij in de wereld (of de verwarring) leeft.
- 855 Daer = op de toren, zie 835.
- 857 noyt geen. Dubbele ontkenning als nog in dialect: Hij heeft nooit geen zin. dien die = dengene, die. Zie S 513, A.

- 858 Let op de alliteratie: weder, gewisse, werken, wijd.
 860 de teekens twaelf = de twaalf tekens van de dierenriem.
 861 Achter „omme-trecket” moet een komma staan.
 862—865 Zie voor ontlening blz. 166.
 862 Vul in: ghy slaet gade, van 859.
 865 hiervoor te denken: ghy slaat gade.
 868 achter „huys” en „sop” een komma.
 873—875 Zie blz. 167.
 873 s'wereld heete Post = de zon. Het is een vertaling van: flamboyant courrier. (Zie blz. 167). Post heeft dus de bet. van koerier, renbode. Niet in het M. Wb. Post sedert \pm 1500 in het Ned. Kil.: Post = postbode (Fr.-V. Wijk). Vgl. Sept. IV. 507, waar de zon genoemd wordt: Postillon. Vgl. Str. 371, 1072.
 874 Al (den grooten Al) = heelal. In Wb. I. 60. 1. 1. onz. Als m. woord anders = de Godheid (Wb. I. 61. II. 1). Vert. van: ce Tout.
 882 Bet.: Met hun snelle vaart logenstraffen ze het oog = Ze gaan nog sneller dan het oog het schat.
 885 Bet.: Het ijs wordt weer tot water.
 904 Op goey betaling = in het vertrouwen, dat wel betaald zal worden.
 907 brocken = Mnl. berokken = berokkenen, veroorzaken, of brocken = in stukjes breken (b.v. brood). (Wb. III. 1499 en 1501. Aanm.). De voorvoeging van ge- voor het verl. deelw. wijst op de mogelijkheid, dat V. B. brokken gebruikt voor berokken, zonder besef van het ontstaan uit dit woord, dat immers geen voorvoegsel moest krijgen. (In het W. III, 1501 aanm. staan dubieuse voorb.). Een tweede mogelijkheid is deze, dat de ringelduif gevangen wordt in een strik, waarin een brok brood zit. Het ww. is dan brokken in de bet.: in stukjes breken, en het voorvoegsel ge- is dan normaal. De laatste bet. is het waarschijnlijkst, daar in Str. 1168 staat: en listighlick daer in (in een knip) t'bedrieghlick aesken brockt.
 909—933 Vgl. Str. 1910—1934 en de bron van Str. op blz. 155.
 911 lest-geleden = laatstleden. Gewoonlijk achter of voor tijdsnamen geplaatst: In de maendt van Oughst laestgheleden 1626; laatstleden St.-Nic. De lest-geleden vreucht = letterlijk: de 't laatst voorbijgegane vreugde. Deze oorspronkelijke bet. zit nog in het woord, bij dit gebruik voor een abstract subst. (Wb. VIII. 869. samenst. en koppeling en Fr.-V. Wijk).
 924 Zie Strande aant. 1925.
 925 end = ende 't.
 925 berg-werck = delfstoffen. Kil., res metallica (Wb. II. 1885. 2). Berg-werck meest in weerden = de delfstoffen, die het hoogst in waarde zijn, de edele metalen, vooral goud. In de bron Sepm. III. 768 staat: l'or traine-souci et le fer verse-sang. Vgl. moordadich stael, 925, met het laatste; het berg-werck meest in weerden is het goud. Zie Str. 14, vlg. over de gouddorst. Een bewijs voor de veronderstelling, dat goud bedoeld wordt, levert ook het volgende: in vroegere tijd werden de tijdperken benoemd met de namen der metalen: gouden, zilveren, koperen, ijzeren eeuw. De benoeming ziet op de dalende waarde. De beste tijd is de gouden eeuw. Met berg-werck meest in weerden moet dus ook goud bedoeld zijn.

- 925—927 Vgl. Str. 69—71 en Str. 1926—1928.
- 928 eens boosheyts vloed = de Zondvloed, die het gevolg is van Jehova's toorn.
- 931 Chams godloos gebroet. Volgens Genesis 9 v. 22, verklikte Cham aan zijn broers, dat hun vader ontbloot en dronken in zijn tent lag. Daarom vloekte Noach diens nageslacht, in 't bijzonder de Kanaänieten. Zie Gen. 9 v. 22: Een slaaf der slaven zij Kanaän. Cham moest zijn broers dienen. Wegens deze vervloeking noemt de dichter dus de nakomelingen van Cham: het godloos gebroet. De nakomelingen van Cham waren: Kanaänieten, Egyptenaren, negers. Moderne slavenhouders in Amerika verdedigden de slavernij der negers, door zich te beroepen op de uitspraak van Noach in Gen. 9 v. 20—27. Zie Bakels, Bekn. Bijb. Wb.
- 931 Nimrods snood' eersucht. N. was een geweldig jager. Hij was heerser over Babel, bouwer van Ninivé en andere reusachtige steden. Dat hij een geweldig jager was, werd tot zijn eer aangerekend. Van dit eenvoudige bijbelse bericht is Flav. Jos. (Oudh. I. 4.) afgeweken, daar hij Nimrod voorstelt als een goddeloze, die in opstand tegen God, de aanstoker en leider is van de door Jehova gewraakte torenbouw en die zich verder als een gruwelijke dwingeland gedraagt. Het schijnt dat deze verkeerde voorstelling, waarin hij door velen gevolgd is, ontstaan is uit de verkeerde afleiding van de naam Nimrod van een wortel, die rebelleren beduidt. Eerder duidt hij aan, dat hij een krijgsheld was. Zo komt de dichter aan „Nimrods snode eersucht." Zie Bijb. Wb. van Moll, Veth en Dom. Nieuwenhuis. In het parallelle gedeelte in Str. 1932 staat Caym i. p. v. Nimrod.
- 933—953 Vgl. Sepm. III. 765—783, boven, blz. 167.
- 951 hisschen = hitsen, ophitsen, opzetten, vijandig maken. Hisschen tegen een = tegen elkaar ophitsen, opzetten. (M. Wb. III. 3804. b en Wb. VI. 771. 2. c). Hissen en hisschen staan bij Verdam, Plantijn, Kil. en De Bo. Afgeleid van een of ander tussenwerpsel (his!), waarmee men de dieren opjaagt. Hitsen uit hisschen onder invloed van Du.: hetzen, doch er niet aan ontleend.
- 954 Tuyn = de schone dreven of Hollands tuin. Zie: Woordenschat van T. de Beer en Dr. Laurillard: Men zegt, dat, toen graaf W. VI in 1406 het slot Hagestein bij Gorkum belegerde, hij zijn kamp met een tuin (d. i. een van twijgen gevlochten haag) insloot en ter gedachtenis daaraan die tuin op zijn munten plaatste, welke munten de naam tuinen ontvingen. Sedert werd tuin het symbool van het goed verdedigde grondgebied van Holland. Vandaar de Holl. tuin. Binnen die omheining beeldde men de Hollandse maagd (dichterlijk: tuinmaagd) af, of de Holl. leeuw met de hoed op een speer. (Zie de oude Holl. duiten en ook het watermerk van het Hollandse schrijfpapier). Volgens anderen is de tuin het symbool der grafelijke residentie: des Graven hage. Zie Blok, Gesch. v. h. Ned. Volk. I. p. 342.
- 958 end = ende den, accus. vorm voor de nom.
- 962 by de veertig jaren: gerekend van af de invallen der Spanjaarden in 1572, komen we tot het jaar 1612. Vgl. de aant. bij 972.
- 965—967 Dit ziet op de Eng. en Franse jonge edelen, die hier de krijgskunst kwamen leren, onder leiding van Maurits.
- 972 vier-end-veertigh mael. Gerekend van af 1568 komen we tot het jaar 1612 evenals bij v. 962. Den Binckhorst is gedrukt in 1613. De regels 962, 972

- wijzen voor het dichten van het werk op 1612, waardoor Te Winkels veronderstelling, dat het in 1593 zou zijn gemaakt, wordt weersproken. Zie Te Winkel: Ontwikkelingsgang II. p. 46 (eerste dr.). Bovendien wordt in Strande gezinspeeld op de tocht naar Vlaanderen en de slag bij Nieuwpoort in de verzen 980, 981. In ieder geval moet Den B., dat na Str. verscheen, ook na 1611 gemaakt zijn. (1ste dr. van Str. 1611). V. B. putte voor Den B. uit Str. rot = troep, enk., terwijl het ww. in het meerv. is gezet. Men denkt dus hier aan het meerv.begrip van rot.
- 977 weer uw' suer sweet verniel = weer verwoest, wat ge met grote inspanning hebt tot stand gebracht.
- 982 boogaerd, reeds Mnl. met syncope van de m uit boomgaard. Andere vormen: bongerd (Betuwe, Overijsel), boogert (vooral in Z. gew.). Oorspr. bet.: stuk grond met bomen beplant. Speciale bet. de tegenwoordige: omsloten stuk grond, uitsluitend met vruchtbomen beplant (Wb. III. 2).
- 985 Tot brand-sticht uwes lands = tot het in brand steken van uw land.
- 985 oft = of 't.
- 986 gemacks = gen. part. afhingende van meer. Stoett. M. Spr. Synt. § 153.
- 989 land-gewesten = landstreken, het land, waarvan sprake is. Door Hoofd gebezigd in de bet. provincie, als verdietsing van dit woord. Deze schreef zijn Hist. (waarin dit woord gebruikt wordt) van 1628—1647. V. B. zal dus de oudere bet.: landstreken, het genoemde land, bedoeld hebben (Wb. VIII. 1. 981. en IV. 2068. b op: gewest).
- 990 goeden coop = goedkoop. Hier praedicatief gebruikt als adj.; later werd de koppeling goedkoop, goedkoop ook attributief met een znw. verbonden. Bilderdijk keurde dit attr. gebruik nog af. Vgl. 8: beter coop (Wb. V. 365). De 4de naamv. vorm is in het Wb. niet verklaard. Mogelijk uit: goed een coop.
- 991 wat al ongevals, gen. part., afhingende van het kwalitatieve „wat”, versterkt door „al” = hoeveel? (V. H., V.'s T. § 262).
- 992 Bedoeld zijn de twisten tijdens het bestand. Zie de kantt.
- 995 doen = te doen, vgl. 983. Dit gebruik zonder voorz. was Mnl. gewoon. Bovendien kan „te” aangevuld worden uit dezelfde regel: te maken wijs.
- 1002 uytcomst = uitslag. Niet Mnl. En werdt so door den vloed eens wtcomsts voord gedreven die met uw' meeningh strijdt = en ge wordt zo door de uitslag, die in strijd is met uw mening (die anders is dan ge denkt), als door de vloed voortgedreven.
- 1017 dat = dat 't.
- 1018 Wij zeggen: met voor dovemans oor te praten.
- 1028 Achteraan moet een punt staan.
- 1029—1037 Vgl. Str. 1934—1942 en voor de ontlening blz. 155 (Str. 1939—1946).
- 1029 af-god = Phoebus Apollo. Den af-god, diemen enz. Let op de constr. Het woord af-god staat in de dat.; het onderwerp „hij” in: „heeft hij geantwoord”, is verzwegen. Zie Stoett § 219. Daar V. B. ook in de nom. een n schrijft, is deze samentrekking te begrijpelijker.
- 1029 Delphis. Delphi, stad in Phocis in Midden-Griekenland. In de tempel van Apollo werd het beroemde orakel geraadpleegd. Men bracht hier ook offers aan Phoebus Apollo. Zie Schlimmer en De Boer p. 232.

- 1029—1035 Kantt.: Val. Max. = Valerius Maximus. Deze schreef tussen 26 en 32 n. Chr. zijn enig werk: *Factorum et dictorum memorabilium, libri IX*, een werk zonder letterkundige waarde, wat de stijl betreft, waarin daden en gezegden onder verschillende rubrieken gesorteerd zijn. Toch is het werkje in verschillende tijden veel gelezen en hebben anderen er uit geput en er weer uittreksels van gemaakt. Val. Max. ontleende zijn stof aan *Exempla van Cornelius Nepos*. Zie Schlimmer en De Boer, 203, 642, 643. Dezelfde kantt. vinden we in Str. bij de verzen 1933—1939. Hier blijkt dat in Den B. een ommissie heeft plaats gehad bij het drukken. Het laatste deel luidt in Str.: „Val. Max. lib. 7. c. 1. Plin. lib. 7. cap. 46.” Val. Max. vermeldt, dat Gyges, die over Lydië regeerde, het orakel van den Pytischen Apollo raadpleegde, om te vragen of er een sterveling was, die gelukkiger was dan hij. De god noemde Aglaus Psophidius, den armste der Arcadiërs, die de grenzen van zijn vaderlijke erfgrond nooit overschreden had en tevreden was met de voortbrengselen van zijn bezit.
- 1031 een cleyne Hoef doch vruchtbaar = een klein, doch vruchtbaar stuk grond van zekere grootte.
- 1032 huysgesind = alle in het huis wonenden, de vader meegerekend. Aangezien het hier een arm man betreft, zal hier van bedienden wel geen sprake zijn. Het woord wordt hier dus gebruikt in de bet.: het gehele gezin, de vader meegerekend. Zie Wdb. VI. 1268. 4. Huisgesind(e) is de oudere vorm, Z-Ned.: huisgesinte, huisgesint. Kil.: huys-gesind. Marnix: huysgesindt. Cats: huysgezin. wtgaen = verlaten (MW VIII. 909, II. 1). Vgl.: hij gaat zijn huis nooit uit.
- 1033 De bet. is: hij bleef zijn gehele leven op dit stuk land wonen. Vgl. de kantt.: *Ipsa domus Iuvenem quem videt ipsa senem*.
- 1034 Roomsche = Romeins (Wb. (III. 1299. 1). Met „de Roomsche Held” bedoelt V. B. blijkens de kantt.: Manius (er staat: Marcus) Curius Dentatus, die driemaal consul is geweest en bekend was om zijn eenvoudige levenswijze en zijn weigering om van de gezanten der Samnieten geschenken aan te nemen, onder bijvoeging, dat hij liever over rijken wilde heersen, dan zelf rijk zijn. Hij stierf 272 v. Chr. Zie Schlimmer en De Boer p. 24. Vgl. Vondel, Roskam, v. 18—23.
- 1037 Scipio = P. Corn. Scipio Africanus maior. Hij overwon o. a. bij Zama de Carthagers, was enige malen consul. De partijgenoten van M. Cato en Flamininus daagden hem en zijn broer voor de volksvergadering wegens omkoopbaarheid en verduistering van gelden. De broers werden veroordeeld en Publius verliet Rome, ging naar Linternum (Lintertum), om niet meer terug te keren en stierf vermoedelijk in 183.
- 1038 bonnettade = fra.: bonnetade = Salut du bonnet (Petit Larousse) = groet met de muts = eerbetoon, strijkage. In Bauw-heers wel-leven staat: 'sHofs veyns-eer vertoning (= geveysde bonnettaden bij V. B.). Ontleend aan Sepm. III 889.
- 1040 wt zijnes rusts verlangh = uit verlangen naar rust.
- 1043 coren-drachtigh = een goede hoeveelheid koren opbrengend. Vgl.: la terre porte-grains, Sepm. III. 850. en Z. Heynsz, Bartas, Erste Weke (Eerste dr. fol. 37) 't groene-drachtich lant. Zie voor drachtich: Wb. III. 3223. 3.
- 1044 oefenen = I, zich voortdurend met iets bezig houden. II, behandelen of bewerken. Dit zijn de eerste en oorspronkelijke bet. In de tekst heeft oefenen

- t.o.v. het corendrachtich land de bet. „bewerken”, t.o.v. de crijgh echter de bet. „zich voortdurend bezig houden met.”
- 1045 De Keyser wijs = de verstandige Caesar. Keyser = Caesar, titel van de Rom. imperatoren na Julius Caesar. De Keizer is Diocletianus, zoals blijkt uit de kantt. van de overeenkomstige regel 1942 in Str. Deze legt in 305 zijn waar- digheid neer, daar hij naar rust verlangde.
- 1045—1049 Vgl. Str. 1942—1946, en de bron op blz. 155.
- 1045 wt zijnen vrijen wille = vrijwillig. Niet in het M. Wb. Vgl.: wt sijn eigen wille = vrijwillig (M. Wb. IX. 2560) en vrië wille = vrije wil.
- 1057—1059 Bet.: Zo kan iets stoffelijks of onstoffelijks veel beter het met gods- dienstijver vervulde hart door middel van vrome gedachten sterken, ter ver- krijging van de zaligheid.
- 1059—1061 Vgl. Sepm. I. 129—134. Zie blz. 168.
- 1060 tasten = door aanraking iets voelen, 't bestaan of de aanwezigheid er van constateren (Wb. (VI. 1021. A. 2). De bet. van 1060 = aan wat men ziet, ruikt, proeft en betast ervaart men God als wonderbare Schepper.
- 1067 traegh = 't trage.
- 1067 vernuft, uit Hd. dialect = verstand, rede (M. Wb. VIII. 2218). Bet. van 1067 = noch met zijn trage verstand de grootheid van God begrijpen.
- 1069 verbasterden = ontaarden. Niet in het M. Wb. Wel bastaarden = voor bastaard verklaren (Wb. II. 1060).
- 1070 na den bast aerdt, woordspeling met verbasterdt en tevens de toen geldende foutieve afleiding van het woord bastaard = „wat naar de bast aerdt”. (ontleend aan de Twe-spraak).
- 1078 spoedig = zich beijverend. Rederijkerswoord op -ig afgeleid van spoeden, refl. = zich beijveren. De aerde maect d'oog en oor spoedig = maakt dat oog en oor zich beijveren. De bet. „haastig” past hier niet.
- 1082 hem = de mens.
- 1082 toespelen = zich in iemands richting in snel wisselende, dartele, grillige vormen bewegen. (Zie Wb. XIV. 2708. 13. a op: spelen). De bet. van toespelen = een toespeling maken op iets, in het M. Wb. VIII. 474, past hier niet. De bet. van 1081, 1082 = Het bestaan van God blijkt uit zijn werken. Vgl. de kantt. van 1081, 1082 = Het bestaan van God blijkt uit zijn werken. Vgl. de kantt. 372 (daar ook in het rijm, in dezelfde bet.) en 448 (= aankondigen, voorspellen), ook in het rijm, waar het woord luidt: bedieden.
- 1087 zijn, vul hiervóór in: kan, uit vers 1085.
- 1087—1089 Vgl. Str. 1724—1726 en voor de bron: blz. 152.
- 1091 Graeffelicke-Slot. In 1308 werd Den Binckhorst als leen opgedragen aan den graaf van Holland. Vandaar: grafelijk slot. Later werd het weer een allodiaal goed. Zie blz. 219.
- 1093 voor de vierhondert jaren = voor vierhonderd jaar. Zie blz. 219 over de bewo- ners van Den B. Het lidw. „de” is wellicht terwille van het rythme ingevoegd.
- 1096 afbranden. In 1559, door de Kabeljauwsgezinde Delvenaars. Zie blz. 219: De bewoners van Den Binckhorst.
- 1098 nijd = bittere afgunst, en als gevolg daarvan: vijandigheid, waardoor het huis aangevallen en wederom vernield zou kunnen worden.

- 1100 plecht = placht, van plegen = gewoon zijn. (Wb. XII. 2483). Hier in het rijm, recht: plecht. Zie echter blz. 4, kantt.: placht.
- 1101 vier mael seven, een gekunsteldheid als bij Du Bartas, b.v. Sepm. IV. 325: quatre fois six heures. Zie ook Huygens, Batava Tempe: In de drymael dertigh dagen, enz.
- 1103 goen = goederen, bezittingen. Van dij tot achter-leen verheffen haere goen = verklaren dat hun goederen een achterleen zijn van u.
- 1104 hulde plegen = leenhulde bewijzen, de eed van trouw zweren als leenman. Hulde = trouw, gehoorzaamheid (Wb. VI. 1295. 3). Plegen = voor iets instaan, waarborgen (Wb. XII. 2483).
- 1105 Tempe = een bijna overal smalle vallei of bergkloof in het N.O. van Thessalia, tussen de Olympus ten N. en de Ossa ten Z., thans de bergpas van Lycostomo. Wegens haar trotse en verhevene, doch tevens liefelijke en bekoorlijke natuur, is deze vallei door de ouden veelvuldig geprezen. Dichters hebben de naam ook op ander dalen toegepast, b.v. Heloria Tempe = het dal van de Helorus op Sicilia, Heliconia Tempe in Boeotia enz. Zie Schlimmer en De Boer, en de kantt. Vgl. ook Huygens, Batava Tempe.
- 1105 Daphne = een voorstad der Syrische stad Antiochia, een waar lustoord, rijk aan laurierbomen en cypressen, met een beroemde Apollo-tempel. Zie Schlimmer en De Boer, 218.
- 1111—1120 Vgl. Sepm. 950—1018. Zie blz. 168.
- 1113—1116 Vgl. Sepm. VI. 953, 954. Zie blz. 168.
- 1114 yel van sinne = geneigd tot allerlei dwaasheden. Yel, ijl, ijdel, sedert de 16de eeuw (Fr.-V. Wijk). Vgl.: IJl' beurzen ijl zinnen = geldgebrek leidt tot allerlei dwaasheden. IJl = verward in het hoofd (Wb. VI. 1408. 2).
- 1115 een-sellig = eenzaam, alleen (Wb. III. 3871. A). Vgl. Str. 667: een sellicheyt (Kil., solitudo) in de dr. van 1614 en 1838. In de dr. van Strande van 1611 staat: een-selleken, Mnl. cellekijn, kloosterkamertje, kleine ruimte. Het koppeltken is daar echter vreemd. Mogelijk heeft de zetter van de dr. van 1611 het woord een-sellicheyt niet begrepen. Eenzellig kan volgens het Wb. gevormd zijn in tegenstelling met gezellig. Dit laatste komt sedert het Mnl. voor. Ouder was: gesellet. Ongeveer in de zelfde tijd kan dan eensellig gevormd zijn. Kil. kent het als: solus, solitarius, sine alterius consortio, home per-paurorum hominum: qui paucis utitur. Een tweede mogelijkheid is, volgens het Wb., dat het woord ontstaan is uit eenzelvig, dat echter vrij laat algemeen is geworden. (Kil. kent het alleen in de bet.: unus idemque, dus in de oudere bet.) Deze tweede veronderstelling lijkt mij onjuist, omdat een-sellig reeds in 1613 bij V. B. voorkomt en een-sellicheyt in 1614, dus in een tijd waarin eenzelvig nog niet algemeen en zeer zeker minder bekend was dan eensellig. Eensellig is door den bewerker van dit woord niet aangetroffen als bijw. (zie W.). Hier is een voorbeeld.
- 1117 even, (adj.) = gelijk (Wb. III. 4276. A. I).
- 1117 deel = de iemand toebedeelde, voor hem bestemde vrouw of geliefde (Wb. III. 2332. 8). Evendeel = de hem toebedeelde vrouw, die zijns gelijke is. Vgl.: wederhelft. Evendeel staat niet in het Wb. Vgl. echter: evenmens = medemens, iemands gelijke als mens (Wb. III. 4281. Afl.), evenkersten =

- evenchristen = medechristen (Wb. III. 4282), evenbroeder (Huygens), evendier (Cats), evenlandsman (Huygens) = medelandsman. De bron van V. B.: *Septm. VI, 963 heeft: A la moitié d'Adam joint une autre moitié. Evendeel kan dus ook betekenen: gelijke helft, wederhelft.*
- 1119 bevestigen = vaster maken; hier met de bijgedachte: doen voortbestaan, n.l. door nakomelingen (Wb. II. 2332. B. 2).
- 1119 't = het huys?
- 1120 becroonen = bekransen. Bij feestelijke gelegenheden hing men een krans van bloemen of groen of een hoofdsieraad in de vorm van een kroon (= hoofdband van metaal) aan de zoldering boven de ereplaats. (Wb. VIII. 345, op: kroon). Dat bekransen zou hier dan gebeuren bij de geboorte van kinderen of mogelijk later bij het huwelijk van dezen.
- 1121 Jacob Snouckaert trouwde in 1614 met Anna van Brederode. (Zie J. Renaud, N. R. C. 7 Maart, 1935, Avondbl. E).
- 1125 Eerds-veyl = aardveil, hondsdrif, onderhave, kruip door den tuin (Wb. II. 572 en Heukels). Hier wordt echter klimop bedoeld, want het omhelst een leeg' Elsen. Hondsdraf is laag en geen klimplant. Zie Wb. VII. 4030, op: klijf = klimop, in Brabant oock Eerdtsel, Dodon. 742. a.
- 1135 Hove, dat. van Hof = I, tuin, II verblijfplaats van een vorst of de goden (Wb. VI. 837. 1. 1 en 839. 5. a). Het Hof van Flora is tevens een hof of tuin. V. B. zal wel aan deze beide bet. gedacht hebben en dus een woordspeling gelegd hebben in deze versregel.
- 1139 Cort, adv. = kortom, in één woord. Mnl. mitten cortsten. Bij Huygens: Kort geseyt. Cort is dus mogelijk een ellips van kort geseyt, en komt niet voor in het M. Wb. (Zie M. Wb. III. 1946. 2).
- 1144 doorstramen. Niet in het Wb. en het M. Wb. Zie „strame” = streme = streep, lijn (M. Wb. VII. 2289. I). De bet. zou dan zijn: strepen er door trekken, doorboren. In het Vla. betekent striem(e) nog streep, speciaal stromende streep van vocht of licht. Zie De Bo. Dit past hier in „doorstriemen” = doorboren door een stromende streep van vocht. Kil.: straeme, streme, Vibex, signum verberis, vestigium verberis in carne remanens. Vulgo strima. Ger. striem. Sax. stryme.
- 1149—1153 Vgl. Str. 1946—1950.
- 1158 alle man = iedereen. Eigenlijk is er onderscheid tussen „alle man” en „alleman” aaneengeschreven. Het eerste is „iedere man”, „alleman” = iedereen (man of vrouw). De schrijfwijzen liepen dooreen (Wb. I. 168, 169). V. B. bedoelt alleman = iedereen.
- 1158 weinig, vul aan: man = weinig mensen (Wb. IX. 165. I. A).
- 1159—1161 Dit gezegde is van Scipio Africanus minor. Zie Cicero, *De Officiis*: P. Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus: nec minus solum quam cum solum esset. Zie over Scipio de aant. bij 1037 en blz. 168.
- 1161 on-cruyd = de ongeschikte planten, onkruid. V. B. voelt de samenstellende delen, blijkens het koppeltken en het teruggrijpen op cruyd in v. 1162.
- 1162 goet, adj. = nuttig, bruikbaar (Wb. V. 307. 2. 3). Vul aan uit 1161: cruyd.
- 1169—1173 Vgl. Str. 1952—1956.
- 1174 als die = als degene, die.

- 1181—1185 Vgl. Str. 1956—1960.
- 1182 schuldich = verplicht (Wb. XIV. 1203. 2. b). Na „sijt”, moet een komma staan.
- 1183 haest, adv. = spoedig, dra. Zie 878, 979. Of ghy haest sterven soudt. Bet. is: Ge leeft zo, alsof ge spoedig zoudt sterven, dus zorgt er voor, op uw dood voorbereid te zijn. Zie de kantt.
- 1184 end. In Str. 1959 staat „niet” in de parallelle zin. Dit geeft een betere lezing. „End” is een fout.
- 1185 Snouckaert wordt als een stuurman voorgesteld, die op het kompas kijkend, zijn schip stuurt naar een doel.
- 1191, 1192 Let op de woordspeling in deze verzen.
- 1192 rusten in den Heere = de eeuwige slaap slapen, als gelovige. Niet in het Wb. Wel: Hij is gerust (overleden) in den Heere (Wb. XIII. 1894. 5). Voor rusten = de eeuwige slaap slapen, zie Wb. XIII. 1893. 3 en voor ontslapen in den Heere, Wb. X 1790. A. 2.
- 1193—1213 Vgl. Str. 1960—slot. Zie blz. 151 bij Str. 1964—1967.
- 1200 achter „heer” moet een punt staan.
- 1207—1209 Vgl. Dianae-Lied 55—57.
- 1216 nemmermeer = nooit (Wb. IX. 2019. 2). Noch nemmermeer = noch ooit. Dubbele ontkenning, zie Stoett § 235 en boven; blz. 132 § 6.
- 1225 ledigheyt = vrije tijd, toestand van niet door verplichte bezigheden in beslag genomen te zijn (Wb. VIII. 1227. I. a). Stille ledigheyt = ledigheid, waarbij men stil zit of ledigheid op een stille plaats.
- 1227 groen-geblade, woordkoppeling als bij Du B.
- 1233 ô, ô, ick baeck’ na rust. Anagram van Jacob Snouckaert; vgl. blz. 135. In het anagram in 1233 staat een k te veel.
- 1234 Martiali, abl. van Martialis, epigramdichter te Bilbilis in Hispania, geboren ± 40 n. Chr., begaf zich, toen hij 24 j. oud was, naar Rome en kwam bij Nero en diens opvolgers in de gunst. Hij schreef o. a. 14 boeken met epigrammen. Zie Schlimmer en De Boer.
- 1235 vitam quae Faciunt beatorum = die het leven gelukzaliger maken.
- 1250 die corte nachten maket = die de nacht snel om doet gaan.
- 1251 achter „is” moet een komma staan.
- 1269 Bet. van deze regel: hij is geen rechter.
- 1277 pranghe = knelling, iets waarmee men knelt, prangt (M. Wb. VI. 633. Kil, muyl-pranghe, confibula: instrumentum quod naribus equorum imponitur. Dus een neusklem voor paarden, om ze in bedwang te houden). Der sinnen droeve pranghe is dus: een leed veroorzakende dwang van de zinnen.
- 1280 eens, met mannelijke verbuiging; slaefscher met vr. verbuiging.
- 1284 Zelf natuer = de natuur zelf.
- 1284 vermanghen = veranderen. Vermangen, grondwoord van vermangelen, het frequentatief (= ruilen). Vgl. mangelen met ags. mangian, os. mangôn, hd. mängen, verwant met mengen. Bij Bredero is „sich mangelen in” = zich veranderen in (Wb. IX. 197. 2). „Mangen in” kan dus betekenen: veranderen in. Deze bet. past in onze tekst het best. In het Wb. niet overgankelijk in de bet. „veranderen.” Deze bet. moet het hier echter wel hebben. Het woord komt in rijm voor: omhanghen: vermanghen.

LIJST VAN LATIJNSE CITATEN IN DEN BINCKHORST.

INDIEN HET MIJ GELUKTE HET WERK, WAARAAN HET CITAAT ONTLEEND IS, OP TE SPEUREN
STAAT DIT ER BIJ VERMELD.

- Vivo equidem. Op het titelblad voorkomende. (Verg. Aeneis, III, 315).
- p. 3 trahit sua quemque voluptas. (Vergilius, Buc. 2. 65).
O quid solutis est beatius curis! (Catullus, Sirmio, XXXI).
- p. 4 Patriae quis exul se quoque fugit? (Horatius, Carmina, l. II, 16, v. 19,20).
Immensus labor est, sed fertilis idem.
Procul absit gloria vulgi.
- p. 5 Aspectu fruitur liberiore Poli.
Quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?
Quid quaeris? Vivo et Regno. (Horatius, Epistolae, I, 10, 8).
Qui satis est mensis. (Juvenalis, Satires, XIV, 182).
- p. 6 Ingenio mors nulla nocet.
Ad mores natura recurrit (damnatos). (Juvenalis, Satirae, XIII, 239, 240).
Miscentur tristia laetis. Ovidius.
- p. 7 Ubi Rosa, ibi Spina.
Coeca regens filo vestigia. (Verg. Aeneis, VI, 30). (Coeca = Caeca).
Christo duce, Fide comite.
Nec regna socium ferre, nec tedae sciunt.
- p. 8 Nec nasci bis posse datur.
Saepe sine ullis coniugijs vento gravidae, mirabile dictu. (Verg. Georg. III, 274, 275).
Et non sua poma.
Mors haec reparatio vitae est.
- p. 9 Ingenio variaeta suo. (variaeta, lees: variata).
Deterius Lybicus olet, aut nitet herba lapillis? (Horatius, Epist. I, 10, 19).
Tantus veris honos et odora gratia Florae.
- p. 10 Festinat decurrere velox Flosculus.
Te veniente die, te discedente. (Verg. Georg. IV, 466).
Accipiet reduces. (Verg. Aeneis, III, 96).
Innatus Apes amor urget habendi. (Verg. Georgicon, IV, 177).
Piger ad poenas, ad praemia velox.
Neque enim plus septima ducitur aestas. (Verg. Georg. IV, 207).
- p. 11 Si parva licet componere magnis. (Verg. Georg. IV, 176).
O mihi tam longae maneant pars ultima vitae. (Verg. Bucolica, IV, 53).
Hoc pater ipse Deum faciat.
Esse Apibus partem divinae mentis, et haustus aethereos. (Verg. Georg. IV, 220, 221).
Non omnia possumus omnes. (Vergilius, Bucolica, 8, 63; uit dezen overgenomen door Macrobius in Saturnalia, 6, I, 35).

- p. 12 Angustum Formica terens iter. (Verg. Georg. I, 380).
 Labora Iuvenis, ut quiescas Senex.
 Quantum quisque timet, tantum fugit.
- p. 13 Et parvis sua virtus inest.
 Dat veniam corvis, vexat censura Columbas. (Juvenalis, Satirae, II, 63).
 Naturae sequitor semina quisque suae.
- p. 14 Nimum ne crede colori. (Verg. Buc. II, 17).
 Omnia sunt hominum tenui pendentia filo. (Ovidius, Epist. ex Ponto, IV, 3, 3).
 Resonant avibus virgulta canoris. (Verg. Georg. II, 328).
 Habeat secum, servetque sepulchro. (Verg. Aeneis, IV, 29).
- p. 15 Antiquam in limo Rana cecinere querellam. (Verg. Georg. I, 378: et veterem in limo ranae cecinere querellam). Dit slaat op de verandering van Lycische boeren in kikvorsen. Zie Ovidius, Metam. VI, 317—381).
 Candida venit avis, longis invisus colubris. (Verg. Georg. II, 320).
 Pietas homini tutissima virtus.
 Arguta lacus circum volitavit Hirundo. (Verg. Georg. I, 377).
 Haec amor haec patria. (Verg. Aeneis IV, 347: Hic amor, haec patria est).
- p. 16 Omnia nunc rident, nunc formosissimus annus. (Verg. Bucolica VII, 55: omnia nunc rident).
 Vel quae piscis edax avido male devorat ore.
- p. 17 Non alios prima crescentis origine Mundi crediderim illuxisse dies. (Verg. Georg. II, 336—338).
 Nec somnos abruptit cura salubres. (Verg. Georg. III, 530).
- p. 18 Mortales mutua vivunt. (Lucretius, II, 76).
 Cito ignominia fit superbi gloria.
 Crescent illae, crescetis Amores. (Verg. Bucolica, X, 54).
- p. 19 Et studio mores convenienter eunt.
 Et cantare pares et respondere parati. (Verg. Bucolica VII, 5).
 Omnia vincit Amor. (Verg. Buc. X, 69).
- p. 20 Hoc opus, hic labor est. (Ovidius, Ars Amatoria, I, 453).
 Talis amor teneat.
 Quisque suae faber est, Fortunae.
- p. 21 Tentanda via est. (Verg. Georg. III, 8: temptanda via est).
 Carpent tua poma Nepotes. (Verg. Bucolica, IX, 50).
 Bacchus et ad culpam causas dedit. (Verg. Georg. II, 455).
- p. 22 sic vos non vobis. (Zie Vergilius bij Donatus, Vitae Vergilii. Donatus vertelt, dat Verg. bij gelegenheid van een feest op de deur van het keizerlijk paleis een distichon geschreven had om Augustus te verheerlijken, zonder het te ondertekenen, waarop de middelmatige poëet Bathyllus beweerde, dat hij er de dichter van was. Vergilius schreef er daarop het vers: „Hos ego versiculos feci, tulit alter honores” en verder viermaal: „Sic vos non vobis”, onder. Bathyllus kon deze verzen niet aanvullen en was zo ontmaskerd. Het vers luidde:
- Sic vos non vobis nidificatis aves,
 Sic vos non vobis vellera fertis oves,
 Sic vos non vobis mellificatis apes,
 Sic vos non vobis fertis aratra boves.

- De derde regel is hier in verband met de bijen, aan wie de honing ontnomen wordt, bedoeld).
- Armat spina Rosas, mella tegunt Apes.
Nocet empta dolore Voluptas. (Horatius, Epistolae, I, 2, 55).
Ubi plus tepeant hyemes? (Horatius, Epistolae, I, 10, 15).
- p. 23 Mancipio nulli datur, omnibus usu. (Lucretius, III, 971).
Quid non speremus Amantes? (Verg. Bucolica, VIII, 26).
In quantum sitis et fames et frigora poscunt. (Juvenalis, Satires, XIV, 318).
Alternis facilis labor. (Vergilius, Georg. I, 79).
- p. 24 Conviva tibi promissus habebit Euandrum, veniet Tyrinthius.
Dapibus mensas onerabat inemptis. (Verg. Georg. IV, 133).
Et quantum natura petat.
Nulla Aconita bibuntur fictilibus. (Juvenalis, Satirae, X 25).
- p. 25 Quis enim tam nudus ut illum bis ferat? (Illum = Suermond. De bet. is: wie is zo behoeftig, dat hij zich tweemaal aan de tafel van Suermond laat nodigen en diens humeur verdraagt).
Celsâ tu Mentis ab arce Despicias errantes, humanaque gaudia rides.
Fallit enim vitium specie virtutis. (Juvenalis, Satirae, XIV, 109).
Nunquam prudentibus imber obfuit. (Verg. Georg. I, 373, 374).
- p. 26 Quid Menstrua Luna moneret. (Verg. Georg. I, 353: ipse pater statuit, quid menstrua luna moneret).
Summa petit livor, perflant altissima venti. (Ovidius, Remedia amoris, 369).
Pulvis et umbra sumus. (Horatius, Carm. lib. IV, 7, 16).
Ortus cuncta suos repetunt matremque requirunt.
Et redit ad nihilum, quod fuit ante nihil. (Cornelius Gallus, dichter ten tijde van Augustus, bevriend met Ovidius, Vergilius e. a.).
- p. 27 Labor actus in orbem. (Verg. Georg. II, 401).
Nullo poscente ferebat. (Verg. Georg. I, 128).
Sic omnia fati in peius ruere.
- p. 28 Recoquunt patrijs fornacibus enses. (Verg. Aeneis, VII. 636).
Squalent abdustis arva colonis. (Verg. Georg. I, 507).
Dij meliora pijs. (Verg. Georg. III, 513: di meliora piis).
Heu pietas! heu prisca fides! (Verg. Aen. VI, 878).
Dij talem terris avertite pestem. (Verg. Aen. III, 620).
- p. 29 Impius haec tam culta novalia miles habebit. (Verg. Buc. I, 70).
En quo discordiae cives perduxit miseros. (Verg. Boc. I, 71, 72: en quo discordia civis produxit miseros).
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
- p. 30 En erit unquam ille dies? (Verg. Bucolica VIII, 7 en 8).
Ah potius pereant lachrymae, pereantque querelae.
Majus opus moveo. (Verg. Aeneis, VII, 45).
Ipsa domus Iuvenem quem videt ipsa senem.
Laudato ingentia rura, Exiguum colito.
Ingrata patria, ne ossa quidem mea habes.
Bene qui latuit, bene vixit.
- p. 31 Non est beatus esse qui se nesciat.

- Placeant ante omnia Sylvae. (Verg. Bucolica, II, 62).
 Habitarunt Dij quoque Sylvas. (Verg. Bucolica, II, 60).
 Iuppiter est quodcunque vides, quocunque moveris.
- p. 32 Laudaturque domus longos qui prospicit agros. (Horatius, Epist. I, 10, 23).
 Nihil est ab omni parte beatum. (Horatius, Carmina, l. II, 16, v. 27 en 28).
 Huc ades ô formose Puer. (Verg. Bucolica, II, 45).
- p. 33 Dignus amore locus.
 Quem fugis, ah, demens? (Verg. Bucolica, II, 60).
 Obsequio plurima vincit Amor.
 Placitone etiam pugnabis Amori? (Verg. Aeneis, IV, 38).
 In otio negotium.
- p. 34 Medio tutissimus ibis. (Ovidius, Metam, II, 137).
 Qui se habet nil perdidit.
 Quem non in turbine rerum Deprendet suprema dies, sed abire paratum.
 Moliter ossa quiescant. (Verg. Bucolica X, 33: quam molliter ossa quiescant).
 En erit unquam ille dies? (Verg. Bucolica VIII, 7 en 8).
- p. 35 Te nemus omne canet. (Verg. Bucolica VI, 11).
 Tu mihi quodcunque hoc. (Verg. Aeneis, I, 78).
 Hic ipso tecum consumerer aevo. (Verg. Bucolica, X, 43).
 A te principium tibi desinet. (Verg. Bucolica, VIII, 11: a te principium, tibi desinam. Hier door V. B. in de derde persoon gezet, omdat het gedicht onderwerp is).

AANTEKENINGEN BIJ HET GALM-DICHT.

- Titel: ter eeren, met de onoorspr. u van de zw. verb.
- 2 Die sonder tonge spreeckt. Vgl. Strande, 1070.
- 5 = een groot verdriet doet mijn hart leed. Letterlijk: Een groot verdriet strijdt tegen mijn hart. (W. 11. 2176 en 2177. B.).
- 7 salstu, met onoorspr. s. Vgl.: du salt, B 1025 en D 55.
- 8 brachter aen = er aan bracht. Aan het kruis n.l., genoemd in 6.
- 15 en 16 = Of was hij al te dwaas om een vertroosting te verwachten van diegene, die daar de schone N. liefhad en hem lief was. Zie voor de weglating van het antecedent, dat in een andere naamval staat dan het volgende voornw.: V. Helten, V. T. § 221.
- 20 Een Dante om de wante trouwen = een niet begerlijk meisje om haar bezit trouwen. Vgl. Cats: „Een die een dant trouwt om haer wandt, Verliest de wandt en houdt den dant (W. III. 2293). Vgl.: goed in zijn want (= geld) zitten, voor de bet. van want. De oorspr. bet. is: touwwerk van een schip. Zie Stoett. Spreekwoorden.
- 24 al eens = ze moeten geheel gelijk zijn, t.o.v. het bezit.
- 25 de „allerhupste Vrouwe”, is bijstelling bij: een.
- 25 ouwe? = is het een oude?
- 32 goet, is een achteraan geplaatst adj. Te goet = je bent te goed.
- 36 eer smert = te voren smert = je moet te voren smart lijden.
- 38 t'en is = dat is het niet, dat doet ze niet.
- 50 te nijt = te niet (t.w.v. het rijm: tijd, met ij, die immers toch als ie-kl. werd uitgesproken.
- 66 kint des lochts end tongen. Vgl. B. 763: des lochts end tongen Kind. Locht, vr. met een s in de gen. Tong is oorspr. zw.; hier naar de m. st. verb. overgelopen.

WOORDENLIJST.

D = Dianae Lied.

S = Strande.

B = Den Binckhorst.

G = Galm-Dicht.

A, achter een versnummer, verwijst naar de Aantekeningen bij het betreffende gedicht.

M. W. = Middelned. Woordenboek van Verwijs en Verdam.

W. = Woordenboek der Nederlandse Taal.

De Romeinse cijfers achter de W. of M. W., verwijzen naar het deel, de gewone cijfers, daar onmiddellijk achter, naar de kolommen. Een daarop volgend cijfer of een volgende letter, is een nadere aanduiding in de kolom.

De w, die een uu-klank aanduidt, is door uy vervangen.

Van de gh is de h weggedacht bij de lexicografische sortering.

Achten, S 1061, B 1141, acht op iets geven, er op letten, het in aanmerking nemen, om er zich in zijn doen en laten naar te richten. (W. I. 628. I). S 123, houden voor. S 1036, A, op hoge prijs stellen. (W. I. 631. 3). G 29, zich er om bekommeren. (W. I. 630).

Achter-casteel, S 1300, campagne, het hoge achterste deel van een schip. (W. VII. 1760. 11. b).

Achter-clap, S 471, lichtzinnige kwaadsprekerij. (W. I. 678. 1). Hier o., in de Wb. m.

Achterwaert, adv., S 683, achterwaarts. Het is de oudere vorm. (W. I. 738).

Adem-tocht, S 590, ademhaling. (W. I. 804. II. 1. a).

Adem-tochtigh worden, B p. 2, v. 6, beginnen te leven, geboren worden. (Niet in de Wb.

Ademtochtigh is een rederijkers-woord op -igh, gevormd van ademtucht. In het Mnl. bestond ook: ademtochten = ademhalen.

Aelger, S 1093, zie elgher, met gelijke betekenis.

Aendoen, S 416, veroorzaken, verwekken. (W. I. 102. 2. a). S 1380, naderen en vervolgens de „veilige haven” binnenlopen. (W. I. 103. 3. b). B 250, veroorzaken, verwekken, verschaffen’ (W. I. 101. 2. a).

Aengaen, B 319, aanvangen, beginnen, ondernemen, op zich nemen. (W. I. 132. c).

Aen-geerfde, S 1780, B 31, door erfenis overgegaan en eigendom geworden. (W. I. 127. I, op: aenerven).

Aeng(h)esicht, S 1452, A, 1494, oog. (W. I. 148. 1).

Aengroeyen, B 581, door groeien groter worden. (W. I. 157. 1. a).

Aenhangen, B 192, verbonden zijn aan, vergezellen.

Aencleven, S 1263, (met de zaaknaam in de 3-de n.v., vroeger ook onscheidbaar), vasthechten.

(W. I. 193 en 194. 1). S 1570, vastgehecht zijn aan. Vroeger ook onscheidbaar. (W. I. 194. 2. a). B 1253, afhangen van, zie: cleven aan. B 1237.

Aenlachen, S 1868, B 1124, zich als bekoorlijk of begeerlijk aan iemand vertonen, bekoren. (W. I. 213. 2).

Aenloksel, S 1909, B 732, lokmiddel. (W. I. 234).

Aenmercken, S 256, B 366, opmerken. (W. I. 243. 1).

Aenschijn, S 73, B 131, uiterlijk. (W. I. 295. I. a). B 1129, aangezicht, gelaat.

Aensetten, S 1363, stijf aanhalen. (W. I. 501. IV. 2. d). In het W. niet als onscheidbaar vermeld.

- Aensien**, B 334, (onscheidbaar verb. met het accent op zien, in 't Mnl. veelal onscheidbaar, soms nog in de 17de eeuw) met aandacht zien naar. (W. I. 508). B 837, aanschouwen. (W. I. 509. 2. a. en 511).
- Aensmeren**, + datiefvorm, S 1112, besmetten met. (Niet in het W. in deze bet.).
- Aenstaende**, S 1568, op handen zijnde. (W. I. 349. I).
- Aentasten**, S 515, A, aanvatten (in de 17de en 18de eeuw ook zonder het bijdenkbeeld van ruwheid. (W. I. 389). S 1191, aanvallen. (W. I. 389. 2. a. α).
- Aentreden**, B 161, toelopen, B 1140, naderbij komen.
- Aenvaten**, S 665, aanvallen, aangrijpen. (W. I. 441 en 442). Hier: in bezit nemen, er de hand op leggen.
- Aenveerden**, S 270, aannemen, in bezit nemen, met het bijdenkbeeld, dat iets door een ander (of iets anders: hier de zee) wordt aangeboden. (W. I. 422. 2).
- Aenvoeyen**, B 118, 978, aanvoeden, aankweken. Afl. aenvoeyeling. (Vondel).
- Aeolus**, S 1212, god der winden.
- Aerd**, B 11, geaardheid, B 114, 125, natuur, natuurlijke eigenschappen. (W. I. 536. I).
- Aerden**, verb., S 180, 1104, groeien, tieren, gedijen. (W. I. 551. 2).
- Aerdigh**, adj. S 686, kunstvaardig. (Het W. I. 554 geeft op: kunstig. Dit past niet voor personen. Plantijn vertaalt aerdigh als artificiosus, wat, als het personen betreft, kunstvaardig kan betekenen). S 1253, kunstig. B 234, 605, lief bevallig, fraai. (In B 234 een woordspeling met „lichaam van aarde". Vgl. Huygens: Oogen-troost, 19: aerdigh vat).
- Aerdigh**, adv., B 102, A, kunstigh.
- Aerdrijck**, B 45, 114, en passim, aarde, grond, bodem. (W. I. 565).
- Aerdsche dal**, S 1453, 1933, B 932, aarde. s'Aerdrijcks leege dal, B 866, het lage dal der aarde, de aarde.
- Aerselen**, S 545, A, zich achterwaarts voortbewegen, zonder zich om te keren.
- Aerselincks**, S 889, achterwaarts, achteruit, terug. (W. I. 595).
- Aes**, S 1176, prooi, B 82, voedsel voor dieren.
- Afbranden**, B 1096, A, te niet doen (door vuur), met het bijdenkbeeld van „naar beneden". (W. I. 873. 4).
- Afgaen**, S 386, afnemen, verminderen. (W. I. 947. b).
- Afgeeyschde**, S 1740, met nadruk gevraagde, geëiste. Met -de, de oorspr. uitgang van eyschede. (W. I. 934. I).
- Afgrond**, S 1695, onpeilbare diepte. (W. I. 998. I. b). B 936, hel. (W. I. 999. e).
- Afheyschen**, B 167, afeyschen. Zie: afgeeyschde. Mnl. ook: heeschen, door de invloed van heeten. (Franck—V. Wijk). De h van afheyschen mogelijk ook onder invloed van heeten of van het Hd. heischen.
- Afkeeren**, S 736, afweren. (W. I. 1048. 2. a).
- Aflaten**, B 995, nalaten, er mede ophouden. (W. I. 1117. II). B 1017, er mede ophouden.
- Afmalen**, S 90, B 1024, levendig beschrijven. (W. I. 1190. 2. b). B 243, met kleuren afbeelden. B 500, afschilderen.
- Afmeten**, S 875 b, de hoedanigheid er van bepalen, door te vergelijken met iets anders. (W. I. 1202. I. 2. b).
- Afschieten**, B 675, zich plotseling en snel naar beneden bewegen, snel naar beneden vliegen, zich snel naar beneden laten vallen. (W. I. 1357. B. I).
- Af-setsel**, S 1823, afspruitsel. Hier de reservebol. (W. I. 1963. 3. a).
- Agaet**, S 200, half doorschijnend edelgesteente, met allerlei kleurschakering.

- Agrimoni**, B 140, A, agrimonia, leverkruid, of de welriekende argrimonie.
- Ainger**, S 214, anjelier. Vgl. angier B 243.
- Aconitum**, B 807, akoniet, vergiftig plantengeslacht, behorende tot de fam. der ranonkelachtige, of het vergif uit deze plant. (W. II. 34). Ook vergiftige plant in het algemeen (W. II. 35) of het vergif daaruit. De peerse akoniet, de blauwe monnikskap, A. Napellus. (Heukels).
- Al**, conj., S 810, A, ofschoon. (W. II. 84. I. a).
adv., S 849, G 24, A, geheel, volkomen. (W. II. 63. 2. a). S 203, zeer, heel. (W. II. 63. 2. a).
- Al**, voornw. S 236, 1597, 1717, 1718, enz. alles. (W. II. 50. γ). S 1762, A, alle. 't Groot Al, S 370, 1716, het heelal. Den grooten Al, B 874, A, heelal.
- Al-eer**, B 923, voordat.
- Al-even-eens**, S 1232, geheel op dezelfde wijze. (W. II, 62, op: al).
- Al-gemeen**, adj., S 1145, gemeenschappelijk.
- Alle**, S 89, A, alles. S 56, 1343, elke, iedere.
- Alleen**, S 763, A, B 372, A alleen al.
- Alle man**, B 1158, A, iedereen. **Allen mens**, S 451, iedereen.
- Allengskens**, S 1899, B 686, 1144, langzamerhand, gaandeweg, van lieverlede. Oudere vorm van allengs, dat tegen het begin van de 17de eeuw pas begon te ontstaan. (W. II. 172 en 173).
- Allerdroefst**, S 1808, B 75, allerdonkerst, allersomberst. (W. III. 3389. A. 2).
- Allereerst**, D 4, het allereerst.
- Allermeest**, adv., S 995, meer dan iemand of iets anders. (W. II. 174. II).
- Allerslechste**, **Allerslechte**, S 1880, B 251, A, allereenvoudigste.
- Alles**; 't alles, S 48, alles. (W. II. 204. c).
- Allesin(t)s**, S 1367, B 398, 619, overal. (W. II. 207. b). B 377, A, overal, aan alle kanten, rondom.
- Almacht**, S 1325, onbepaalde macht. (W. II. 213. I. A).
- Al-mogenthey**, S 255, B 282, almachtigheid, almacht.
- Alruin**, B 551, A, mandragora.
- Als**, S 271, 599, 1507, B 1053, zoals, gelijk. (W. II. 239. I).
- Als wan**, S 175, alsof. (Wan, vooral Oost. Mnl., = wanneer, M. W. IX. 1644).
- Alsen**, S 158, zeealsem, plant der zee kust. (Koenen).
- Also**, S 1184, 1402, B 888, insgelijks, evenzo, eveneens. (W. II. 333 en 334). S 1214, even. (W. II. 334). S 1221, 1295, aldus, op deze wijze. (W. II. 333. I. 1. a).
- Alsulck**, B 1222, zodanig. (W. II. 337).
- Al te**, S 714, zeer, uiterst, uitermate. (W. II. 65. 3. a).
- Al te met**, D 213, S (klinkdicht II, hier aaneengeschr.) 367, 526, 887, 1677, B 273, somtijds. (W. II. 293). Nog altemet(s) in gew. taal. S 636, allengs, langzamerhand, gaandeweg. (W. II. 293).
- Altijds**, S 1419, 1806, B 65, 184, 952, 1115 (altijds), altijd.
- Al-wijs**, S 261, volmaakt wijs, alwetend. (W. II. 328. I).
- Ambacht**, S 1321, ambt, beroep (nl. van weervoorspeller), B 316, werkzaamheden, (W. II, 349), dagelijks bedrijf. (W. II. 350. I).
- Amphitrytsche**; T'groot Amphitrytsche veld, S 156, de zee. Amphitrite is een der Nereiden, gehuwd met Poseidon.
- Amp**, B 679, taak of plicht. (W. II. 370. I. 1. a).

- Anders, S 1163, andersom, omgekeerd, in het tegenovergestelde geval. (W. II, 436. III. 1).
- Angier, B 243, anjer, anjelier. (W. II. 478. 1). Vgl. ainger, S 214.
- Angola's geld, S (rondeel 8), zie aant. S 298.
- Apellis, B 326, gen. van Apelles.
- Apen-spel, S 1837, t'kindsche apen-spel, de dwaze grappen, die de kinderen uithalen. (W. II. 535. 1).
- Appel van granaet, S 1636, granaatappel, een schelp van het geslacht der stekelhorens: *Murex erinaceus*. (W. V. 565. 1. c).
- Arabiaen, S 1002, Arabier. Hiernaast een adj.: Arabiaensch. (W. II. 577. aanm.).
Visscher Arabiaen = visser Arabier = Arabische visser. Hier vertaald uit: L'Arabe pescheur. Daardoor is het subst. als adj. gebruikt.
- Arg, adj., B 933, 947, boos, kwaad, slecht.
- Ariston, S 478, de vader van Plato.
- Arm-geweer, S 1639, het zich weren met de armen.
- Arm-rinck, S 1486, armband, om de pols of hoger gedragen. (W. II. 690).
- Asch-verwigh, S 426, askleurig.
- Asen, B 386, voeden, spijzigen, voederen. (W. II. 785. 1). B 445, voederen.
- Asure vloedden, S 848, blauwe zee.
- Averrechtsch, S 684, omgekeerd. (W. II. 753. A. 1). De basis van de kegelvormige horen gelijkt op 2 ploegijzers, waarvan de brede delen voor zitten, als men in de opening kijkt. De puntige delen gaan over in de kegelmantel, die hier „schild" heet. De scharen zijn t. o. v. elkaar omgekeerd. Ze staan met de holle kanten naar elkaar toe, als 2 ploegijzers.
- Backsken, S 1402, schuitje. Kil.: back, schuyte, scapta ponto. (W. II. 871. B).
- Baen, S 697, 897, A, 1950, B 1157, weg, fig. (W. II. 811. B. 1).
- Baer-storm, S 777, die storm baart.
- Baervoets, B 691, A, barrevoets.
- Baet, B 1000, voordeel. (W. II. 840. A).
- Baeyen, S 1454, baden, dompelen. (W. II. 856. 2).
- Bagge, S 1037 (zie A 1036), een gouden sieraad, soms een ring. (W. II. 863. 3). Bij Aelian staat: „anno (ring) includantur vel monilibus (halskettingen) imponentur. V. B. bedoelt dus misschien: gouden sieraad in het algemeen.
- Baken, verb., B 580 (kantt.), 1233, afbakenen. (W. II. 879), baken na, de weg bakenen naar.
- Banckeroert, B 848. (Zie B 848. A).
- Band, s'doodes band, S 1705, de boeien, waarmee de dood hem binden wil. (W. II. 952. c).
- Banen, B 582 (kantt.), de weg banen, effenen, naar.
- Bang, S 558, B 9, 346, 712, benauwd, benauwend. (W. II. 968. 3. a). S 928, B 783, benauwend. B 165, benauwend, in benarde omstandigheden brengend. Vgl. een bange nacht. (W. II. 969. A. 3. c). B 650, benauwd. (W. II. 968. 3. a).
- Baren, S 428, 1105, 1824, B 106, het bestaan, de aanwezigheid van iets veroorzaken, voortbrengen. S 1614, voortbrengen, baren (ook in de bet. van het ter wereld brengen van jongen, op te vatten, daar men dacht, dat de parels jongen waren).
- Basilisc, S 832, een soort adder, waarvan de ouden geloofden, niet alleen, dat de beet vergiftig was, maar ook, dat het dier door zijn adem of zelfs door zijn blik iemand kon doden. (W. II. 1049. 1).

- Bassen, S 775, huilen (van de wind). (W. II. 1053. 7). Vgl. ghebas en geblaf.
- Beangsten, S 1801, benauwd maken, angstig maken. (W. II. 1092). Hier: kwellen.
- Beckeneel, B 939. helm. (W. II. 1584. 3).
- Bedauwen, S 1056, 1886, besproeien, bevochtigen. (Zie bedouwen).
- Bedieden, B 372, verklaren, uitleggen, duidelijk maken. (W. II. 1180. 1). B 448, aankondigen, voorspellen. (Volgens W. II. 1180: betekenen, aanduiden).
- Bedijen, B 305, worden, groeien. (W. II. 1189. 1. a).
- Bedijnen met, S 1765, bedienen met (t. w. v. het uiterlijk rijm met ij gespeld), voorzien van. Bet. van de zin is: zij is als de maan, die met haar ontleende licht (= de aan U ontleende wijsheid), 's avonds de zorgen doet verdwijnen.
- Bedinghen, S (klinckdicht 14), krijgen, verkrijgen. (W. II. 1197. 2).
- Bedouwen, S 972, 1457, B 149, 529, 1207, A, besproeien, bevochtigen. (W. II. 1127. 5). (Zie bedauwen).
- Bedriegen, 's visschers hoop bedriegen, S 1096, de visser in zijn verwachtingen teleurstellen. Bedriegen komt in deze bet. voor bij Zuid. Nederl. schr.; blijkbaar vert. van *fra tromper*. (W. II. 1222. 6). In *Sepm. V*, 269 staat: *tromper ses soupçons*.
- Bedrijf, S 1917, B 916, drukte, bedrijvigheid. (W. II. 1226. A. 1).
- Bedrijven, S 596, aan den dag leggen. (W. II. 1230. A. I). S 631, volvoeren. (W. II. 1231. 2. b).
- Bedring(h)en, S 1774, B 25, (iemand) in het nauw brengen, om (hem) daardoor tot iets te dwingen. (W. II. 1235. 2).
- Bedroeven, S 1805 (zie B 64, A), B 64, A, verwarren, troebel maken, minder helder maken; het gezicht bedroeven = het uitzicht belemmeren.
- Beducht; is beducht, B 468, het is een moeilijkheid voor hem, het is een zaak, die hem zorg baart. (W.: bevreesd, vrezende voor. Deze bet. passen niet. Bij Du B.: „elle pense“).
- Beduyden, B 1084, A, verklaren, duidelijk maken.
- Beeld, S 1326, afbeelding (waarnaar God zou kunnen werken). S 1355, denkbeeld. (W. II. 1280, 10. a). S 1459, afbeelding van iets. (W. II. 1276. 2). Hier dus: beschildering.
- Beeld'nis, S 1328, spiegelbeeld, afspiegeling. (W. II. 1295. 3).
- Beene, S 346, benen. V. B. meende, dat de schelp van been was gevormd.
- Beet, S 1171, A, B 790, hapje.
- Begeerigh, S 984, sterk verlangend.
- Begeven, reflex., S 29, komen. (W. II. 1383. b. 1).
- Begiften, D 62, schenken. (W. II. 1387), of: wijden (M. W.).
- Beginsel, S 830, het wezen (van iets), het verschijnsel. (W. II. 1397). S 1714, 1715, begin (W. II. 1395. A).
- Begorden, S 374, 912, B 700, van iets zwanger maken. (W. II. 1408. c).
- Begraesd, B 501, met gras begroeid. Van: begrazen, met gras doen begroeien.
- Begrootten, S 1574, in grootte gelijk zijn aan. (Niet in de W.). De uitgever van de dr. van 1838 geeft op: *begrootten-compensare, Kil.; „Welcker schelp in grootheid des menschen voet gelijk is.“*
- Behagen, subst., B 538, schoonheid.
- Behagen, reflex., B 850, welgevallen, genoegen, vermaak in iets vinden. (W. II. 1458. II. 2).
- Behalen, S 586, 1181, in zijn macht krijgen, vangen. (W. II. 1460 en 1461).
- Behandelen, B 1257, in praktijk brengen, verrichten. (Mnl. handelen. Zie M. W. III. 73 op: handelen en W. II. 1466. 5 op: behandelen).
- Behanden, D 64, S 392, ter hand stellen, overhandigen. Misschien uit het Du. Niet Mnl.

- (W. II. 1469). Een strijd behandelen, S 620, een strijd aanbinden. (Niet in het W.). S 1091, aanraken met de hand, aanraken. (Niet in het W. in deze bet.).
- Behend**, S 1385, behendig, vaardig, vlug. (W. II. 1491. A. 1).
- Behoeden, reflex.**, S 146, zich binnen de perken houden. B 749, bewaren (voor), beschermen (tegen de koude).
- Behoef**, S 1937, B 1032, behoefte. Tot sijns huysgesinds behoef. B 1032, in zulk een mate (voor zoveel als) het gezin nodig had. (W. II. 1502. 1).
- Behouder-sielen**, B 144, A, met behoud van zijn ziel.
- Behouwen**, G 55, behouden, een plaats verzekeren in. (In het rijm met w).
- Bekans**, S 432, bijna, nagenoeg. (W. II. 2615). Vgl. bykans, S 1482.
- Bekennen**, S 1848, bespeuren. (W. II. 1572. I). G 63, bespeuren, herkennen. (W. II. 1572. 1. en 1753. 4).
- Beclaegen** + gen. of omschreven gen., B 436, klagen over. (W. II. 1589. 1).
- Beclidean met**, S 737, voorzien van. (W. II. 1595. A. 2). S 1605, bedekken met. (W. II. 1595. A. 3).
- Beclennen**, S 575, belemmeren in de beweging (n.l. het sluiten) (W. II. 1599. 4).
- Becleven**, G 21, bekliven, stand houden, blijven. (Een zeldzame vorm. Alleen ons voorbeeld in het W. II. 1604). Het is hier in het rijm (: leven) gebruikt en moet tevens als echo „leven” geven.
- Beclieven**, S 1419, becliven, t. w. v. het rijmbeeld met ie, in overeenstemming met de uitspr., onafscheidelijk verbonden zijn met, blijven bij, vergezellen. Het woord heeft de bet. van bekleven in W. II. 1602. B. 1, terwijl becleven in het G. (v. 21) de bet. van becliven heeft.
- Becliven**, S 1399, stand houden, in een bepaalde stand blijven. (De naald schommelt dus heen en weer). (W. II. 1604. B). Of: becliven = becleven, aan iets vast zijn. (W. II. 1602. B. 3). De naald v. h. kompas valt dus van de pen af. Zie voor het omgekeerde: Becleven = becliven: G (v. 21) en vgl. Beclieven (schrijfwijze voor becliven), becleven in S 1419.
- Beclippen**, S 522, vangen, afl. van klippe, kleppe = val, knip. Plantijn: imprudentum opprimere. (W. II. 1606).
- Bekrachten, Becrachten**, S 510, door kracht meester worden. (De schelpen worden er voor verbrijzeld). S 768, B 1058, van kracht voorzien, sterken. (W. II. 1633. 1).
- Becrijghen**, B 980, beoorlogen, bestrijden. Niet Mnl. en ook niet bij Kil. Thans verouderd. (W. II. 1638. 1).
- Becroonen**, S 1268, B 1120, A, 1138, bekransen, S 1453 als een kroon of krans er op staan.
- Becruypen**, S 1889, B 550, overvallen, heimelijk naderen. (W. II. 1644. B. 2. d).
- Belagen**, B 906, verschalken (van dieren die men vangt). (W. II. 1665. 5).
- Belasten**, S 1361, gelasten. (W. II. 1678. 8).
- Belet**, S 579, beletsel, belemmering. (W. II. 1711. 1.)
- Beliefte**, G 9, believen. (W. II. 1725).
- Beliegen**, B 882, A, logenstraffen. (W. II. 1726).
- Believen**, S 1418, liefhebben. (W. II. 1726. A. 1). B 408, een genoeg doen. (W. II. 1728. 3). B 1141, ter wille zijn, een genoeg doen.
- Belijden**, S 881, 1879, B 250, in zijn waarde erkennen, spreken van. (M. W. I. 850 en 851. Deze bet. niet in het W.).
- Benarren**, S 594, benauwd maken.

- Benauwd**, S 491, kormervol, waarin gebrek heerst, benard. (W. II. 1781. 2 en 4). B 1259, bekommerd. (W. II. 1738. 5).
- Benauwen**, S 1310, in het nauw brengen, belagen. (W. II. 1782 en 1783). B 60, bekommeren. (W. II. 1783. 5). Hier: kwellen. (Zie benouwen).
- Benijpen**, S 595, beknellen, beklemmen. (W. II. 1802. 1).
- Benoodighen**, B 1175, noodzaken, dwingen. (W. II. 1806. 2).
- Benouwen**, S 920, in het nauw brengen. (W. II. 1782. 2). Zie benauwen.
- Bepalen**, S 99, een vaste plaats aanwijzen, begrenzen. (W. II. 1816. 3). S 1795, (zie B 50, A), B 50, A, 130, begrenzen. (W. II. 1817. A. 5).
- Bepickte Planck**, S 1784, B 35, schip.
- Bepiekt**, S 685, gevlekt, van vlekken voorzien. W. II. 1825 geeft op: beviekt, bezoedeld. In de tekst heeft het woord geen ongunstige bet.
- Bequaem**, 558, gunstig. (W. II. 1649). (Ze vliegen dus steeds met de wind mee). B 120, doelmatig, wat gemak biedt in het gebruik. (W. II. 1649. d).
- Beraden**, refl., B 996, over iets nadenken. (W. II. 1838. 4. b). B 1037, van plan veranderen. (W. II. 1838. 4. d).
- Berecken**, S 1518, bereiken, machtig worden, zich meester maken van. (W. II. 1862. 2. b).
- Bereden**, S 632, bewegen, overhalen. (W. II. 1850. 3).
- Bereidt**, B 491, 512, gereed, klaar.
- Bereyden**, S 1292, eigenlijk: verschaffen. Hier: aanheffen.
- Berg(h)-werck**, S 69, 1926 (zie B 925, A), B 925, A, delfstoffen. Blanck bergh-werck, S 69, zilver.
- Beroeren**, S 1561, tot droefheid stemmen. (W. II. 1918. 5. e). (zie A bij S 381).
- Berooft van**, S 997, missend. (W. II. 1927. 2).
- Berouwen**, refl., S 1908, B 731, berouw hebben, spijt hebben. Hier niet gevolgd door een bepaling van de zaak, die men betreurt. Vgl.: Verre van mij te beteren en te berouwen. (W. II. 1930. 2).
- Besaen**, S 1387, bezaan, het achterste gaffelzeil op een driemast-schip. (W. II. 2441. II. 1).
- Beschaemd**, S 1118, benauwd, bang, zeer verlegen. (W. II. 1942. 3).
- Beschamen**, S 1463, te boven gaan, overtreffen.
- Beschauwen**, S 1887, B 544, beschaduwen, schaduw doen hebben.
- Bescheren**, B 802, A, (iets voor iemand) bestemmen, hem (iets) toebedelen, bezorgen.
- Beschermt voor**, B 475, beschermd tegen.
- Bescheyden**, verb., B 221, aanwijzen, toedelen. Hier past beter: aanduiden. (W. II. 983. 7. b). B 679, A, toewijzen, toedelen of bepalen, vaststellen.
- Beschutten**, B 562, afweren. Thans verouderd, vgl. Lat. defendere, dat ook afweren en beschermen betekent. (W. II. 2010. 7).
- Besinnen**, B 1090, liefkrijgen boven anderen of iets anders, beminnen. Deze bet. is in de M. E. niet zeer gebruikelijk, in de 17de eeuw en ook nog wel later zeer gewoon, thans verouderd. (W. II. 2478. 7).
- Beslaen**, S 1779, B 30, beslag leggen op. (W. II. 2017).
- Besonder**, adj., S 221, ongewoon, opmerkelijk. (W. II. 2681. 5. a). B 175, afzonderlijk. (W. II. 2680. 1). adv. S 658, vooral. (W. II. 2679). B 282, A, zeer. (W. II. 2679. 6).
- Besorghen** (van), S 904, B 436, A, 903, voorzien (van). B 342, zorg dragen voor. (W. II. 2498. A).
- Bespieden**, S 312, A, waarnemen in het algemeen. Hier dus met de tastzin. (volgens V. B.). S 558, met oplettendheid waarnemen, uitkijken naar.

- Besprengken, S 1559, besprenkelen, bespatten, bevochtigen. (W. II. 2087. 1).
't Best; op het best, S 1573, het best. B 339, subst., het belang, geluk, voordeel. (W. I. 1091. B. 1).
- Bestaen, S 1348, ten uitvoer brengen, ondernemen. Subst., S 1664, onderneming, waagstuk. (W. II. 2099. A). Intr. verb. B 183, beginnen, een aanvang nemen. (W. II. 1097. 6).
Trans. verb. B 320, ten uitvoer brengen, (M. W. I. 1104. 9), ondernemen, (W. II. 2101. 3),
beginnen (W. II. 2102). De eerste bet. past het best.
- Bestand, S 559, wapenstilstand, wapenschorsing, schorsing van vijandelikheden.
- Bestoven, S 1683, A, voorzien van.
- Besueren, S 1182, lijden voor iets, waarvan men het genot heeft gehad. (W. II. 2505. 5).
Hier echter voor iets, waarvan men het genot nog krijgt. Eerst moest de vos het bezuren,
doordat zijn haren werden uitgetrokken. Mogelijk is hier ook de bet.: met inspanning
verwerven. S 1786, B 37, lijden, dulden. (W. II. 2504. 3). B 1239, met inspanning
verwerven, winnen. (W. II. 2504. 2).
- Beswijcken, B 254, sterven.
- Bet, adv., S 120, 1918, B 917, meer, in hogere mate. (comp. naast goed. W. II. 2194. 3).
- Betalen, S 585, een slechte bejegening vergelden, betaald zetten. (W. II. 2199. 3).
- Bet-bedacht, D 23, beter beraden, na mij beter beraden te hebben.
- Te beter, B 481, des te beter.
- Beter coop, B 8, op gemakkelijker wijze. (W. V. 366 op: goedkoop).
- Betrachten, S 1353, beschouwen, aandachtig bezien. B 1269, A, zich ergens mee bezig
houden.
- Betrecken, S 1789, B 40, (ergens) heen voeren, brengen, leiden. (M. W. I. 1164. 5 en
W. II. 2248. 1), A.
- Betrouwen, S 120, 1346, A, B 174, 1732, vertrouwen. (W. II. 2255. 4). Refl. S 302, zich
wagen. (W. II. 2257).
- Beuren, S (rondeel), B 54, in ontvangst nemen. Reeds Mnl. Vgl. Nnl. geld beuren.
- Bevangen, S 689, overdekken, bedekken (W. 2308. 3).
- Beven, S 322, 1074, trillen. (W. XV. 2326. A. 1).
- Bevestigen, B 1119, doen voortbestaan, nl. door nakomelingen. (Volgens W. II. 2332.
D. 2 = vaster maken).
- Bevinden, S 1310, aantreffen, waarnemen. (W. II. 2335. A. 1).
- Bevljigtighen, S 1498, er werk van maken. B 975, vlijtig beoefenen, er werk van maken.
(W. II. 2342).
- Bevochten, S 12, 1689, bevochtigen, nat maken. (W. II. 2344. 1).
- Bevoorderen, bevorderen, S 1499, B 339, begunstigen, voorthelpen. (W. II. 2351. A. 3).
- Bevreden, S 450, G 7, tot rust brengen. (W. II. 2356. 1). Refl. S 1951, zich verzoenen, of:
zich tevreden stellen met. (W. II. 2356. 2 en 3). B 18, bevredigen. Reeds door Kil. daarmee
gelijkgesteld. Niet Mnl. in deze bet. (W. II. 2356).
- Bevrijden, S 1298, behoeden. (W. II. 2362. 1).
- Bevrijdet, B 1242, vrij.
- Bevroeden, S 721, beseffen, inzien. (Vgl. bevroeyen; alle voorb. komen in het rijm voor).
S 845, (iemand) over iets inlichten, (hem) er van onderrichten. (W. II. 2365. 1).
- Bevroeyen, B 261, A, 1066, bevroeden, begrijpen, beseffen.
- Bewaren, S 308, A, handhaven.

- Bewaren (voor), S 1513, 1790, A, B 337, beschermen (tegen). (W. II. 2380. 6 en 2381).
- Bewind B 1243, beheer, bestuur van b.v. de huishouding. (W. II. 2425).
- Bewist, B 177, A, (bewust), bekend.
- Beyde ende, S 926, zowel als.
- Beye, S 306, beide. (W. II. 1505).
- Bidden, S 1742, min of meer dringend verzoeken. (W. II. 2527. 2).
- Bieden, S 938, A, voorhouden. Gewoonlijk met een dat. Hier dus: Vóór de schelp voorhouden aan het dier. (W. 2527. 6. c).
- Beyr, S 1555, het sterrebeeld, dat in 't N. staat en waarnaar de zeevaarders zich van ouds richten.
- Bij, S 429, in.
- Bij mij, B I, bij mezelf.
- Bijster, adv., S 1298, zeer. (W. II. 2646. 2. b).
- Bij-wesen, S 1266, B 897, aanwezigheid, bijzijn. (W. II. 2665 en 2666).
- Bij-woonder, B 451, die bij (de Nijl) woont, verblijf houdt.
- Binnen-lijf, S 1063, het inwendige v. h. lichaam. (Niet in 't W.).
- Blaer, S 685, witte plek aan het voorhoofd van sommige dieren. (W. II. 2757. III. 1). Hier op de schelp.
- Blaken, trans., S 1217, verschroeien. (W. II. 2777. 2). Intrans., B 542, branden, gloeien, een gloeiende hitte uitstralen. Hel-vlammich blaken, helder, vurig branden of branden zo vurig als de hel.
- Blasoen, S 283, hoorn van de wulk, Buccina. S 1818 (zie B 85, A), B 85, A, bazuin.
- Blau-geschubde volck, B 515, A, vissen.
- Blauw-ghehuysd, S 1604; letterlijk: in een blauw huis wonend; d. i. de blauwe mosselschelp.
- Bleeck, S 72 (kantt.), wit of witachtig, lichter of flauwer van kleur. (W. II. 2815. 3 en 4). B 863, mat, flets.
- Bleyn', S 1086, blaar. (W. II. 2822).
- Blij, S 430, helder vrolijk, fris (van kleur). S 464, verheugd, voldaan (adj. achteraan gepl.). (W. II. 1282. 9. 3). S 927, 1413, vrolijk. (W. II. 2829. II. 1). B 536, vrolijk, helder, (W. II. 2830. 8), verblijdend. (W. II. 2830. 7). B 1262, zuiver. (Het W. geeft als het meest passend slechts op: gelukkig).
- Blijde, S 212, fris helder, vrolijk getint. S 607, S 1845, B 188, wat als een uiting van vreugde is te beschouwen. Blijde cleed = feestkleed. S 1320, B 1121, verblijdend, heuglijk. S 1487, 1601, verblijdend. S 1970, B 105, 131, fris, vrolijk. B 99, fris. B 361, helder. (M. W. I. 1294. 2; niet in 't W.). B 588, 1131 levenslustig, jeugdig, fris, vrolijk, opgewekt.
- Blijven, S 1065, worden. (W. II. 2842. 6).
- Blij-verwigh, B 534, met vrolijke, frisse, heldere kleuren. (W. II. 2830. 8).
- Blincken, S 1806, B 65, glansen, schitteren. Blinckend, S 1884, B 527, schitterend.
- Blind, S 43, verblind. S 312, A, wat men niet zien kan. (W. II. 2857. 7). S 1220, niet kunnende zien. S 1336, onzichtbaar. (W. II. 2857. 7). S 1769, duister. (W. II. 2856. b). S 1903, B 669, 726, dom, dwaas, of blind in de bet. van iets bepaalds niet zien, verblind. (W. II. 2856. 3 en M. W. I. 1310. 2). B 1088, niet door verstand en overleg bestuurd. (W. II. 2856).
- Bloed, B 999, landgenoten, kinderen, familie. (W. II. 2870. 8 en 10 en 7). G 30, maagschap.
- Blom-drachtigh, B 275, bloemen voortbrengend. (W. II. 3223).
- Blomhof, B 1203, bloementuin. (W. II. 2900).

- Blomme van Damas**, B 247, Damastbloem, gewone nachtviool, hesperis matronales, een crucifeer. (Heukels).
- Blommentrans**, B 90, ringvormig perk. Een trans is een ring, rand. (v. Dale).
- Blom-trans**, B 214, ringvormig perk.
- Blood**, D 9, S 129, bang. S 673, verlegen. (W. II. 2917).
- Bloot**, B 896, zonder groen, kaal. (W. II. 2919. 2. a).
- Boeien**, B 198, vastmaken, vastbinden. (W. III. 85. 1).
- Boesem**, S 910, schoot. (W. III. 234. 9).
- Boeten**, S 1839, B 778, bevredigen. (W. III. 205. 4).
- Boey**, S 1358, ankerketting.
- Boeyen**, S 277, dwingen op een plaats te blijven, in de loop stremmen. (W. III. 87. 6).
S 1851, B 198, dwingen op de plaats te blijven, vastbinden.
- Boghe-wijs**, B 115, boogsgewijs.
- Boksoog**, S 1633, A, schotelslak.
- Bonnettaden**, B 1038, A, groet met muts = eerbetoon (niet in de Ned. Wb).
- Boog(h)en**, intr. S 1080, buigen. (W. III. 398. III. 1). Trans. S 1279, buigen. (W. III. 396).
- Boom**, S 427, bodem, vaartuig, schip. S 1005, balk.
- Boord**, S 1011, 1389, (m., meestal o., bij Zuidned. schr. enkele malen m.), opstaande scheepswand. (W. III. 462. II. 1). B 315, 501, oever. B 387, rand, kant, zoom. (W. III. 457. 1).
Uit Fra. „bord”. (Sepm. VII. 638).
- Boorden**, B 245, omzomen. (W. III. 457. 1).
- Boos**, B 214, lastig, wat ongerief veroorzaakt. (W. III. 482. f), of schadelijk. (W. III. 480. C. a).
- Boot**, S 1382, A, Venusmossel.
- Boots-Geselle**, S 1385, varensgezel. (W. III. 512).
- Bootsman**, S 613, varensgezel, matroos. (W. III. 514, 1).
- Booze**, B 656, 1263, duivel, of Satan. Door de invloed der bijbelvertaling in de plaats gekomen van Mnl.: die viant e. d. (W. III. 486. E. I. 6). In het Gr.: δ πονηρός.
- Borger**, Burger, S 1372, bewoner. (W. III. 1905).
- Borghen**, S 1161, leven zonder betaling. (Ze ruilen immers hun gaven en betalen „met gesloten beurzen”) B 34, A, bergen, in veiligheid brengen, opbergen. (W. II, 1874, 1875, 1877). B 464, lenen van (iemand) (W. III. 562, 2). B 904, leveren zonder betaling, op crediet. (W. III. 559. A. 1).
- Borse-cruyd**, B 138, beursjeskruid, herderstasje, lepelblad, tuinlepelkje, lepeljesdief, lepels en vorken.
- Bosch**, B 239, tros. (W. III. 632. b).
- Boschen**; verb., **Hout boschen**, B 899, om- of afhakken van geboomte, vooral het kappen van kreupel- en akkermaalshout. Thans nog in Zuid. gew. (W. III. 667).
- Boschen-voogd**, D 40, opzichter over de bossen.
- Bot**, subst., B 195, knop. Z.N. Verwant met bot = stoot. Een bot is wat zich naar buiten slaat, n.l. de tak uit de knop. Vgl.: uitbotten. (W. III. 675, 676).
- Bot**, adj., S 824, 1199, B 659, 908, dom. (W. III. 690. b). B 606, plomp, onbehouwen, boers. (W. III. 689). B 116, stomp (doordat ze afgekapte zijn).
- Bot, op een bot**, B 587, plotseling, opeens, onverwacht.
- Boud**, B 964, stoutmoedig, fier, onversaagd. (W. III. 748).
- Bouw**, B 114, bewerking (van de grond). (W. II. 763).
- Bouwen**, S 48, scheppen. (W. III. 779. 5). B 92, planten. B 1162, kweken, planten. (W. III. 775).

- Bouwer, S 904, landbouwer. (W. III. 788).
 Boven-waert; na boven-waert, S 975, naar boven, bovenwaarts. (Niet in de W., wel: „boven-waert” alleen).
 Brand-sticht, subst., B 985, A, brandstichting. (W. III. 1126).
 Breede-Fock, S 1387, briefok, hoog, smal, diep, vierkant zeil aan de voorste mast. (W. III. 1199).
 Brekekekexs coax, B 444, klanknabootsing naar het voorbeeld van Aristophanis, Ranae, 209 (en elders): βρεκέκεκέξ κωδέξ.
 Breken, S 907, storen. (W. III. 1254. E. c). B 29, 1054, van zijn kracht beroven, knauwen. (W. III. 1235. 2. a. γ).
 Breyden, B 401, 1130, vlechten, (oudere vorm voor breien). (W. III. 1213, 1).
 Breyen, B 613, A, vlechten.
 Brille, S 234, A.
 Brocken, B 907, A, in stukjes breken of berokkenen, veroorzaken.
 Broeden, Geld broeden, S 61, B 1154, er op blijven zitten om het te bewaren. het niet uitgeven, oppotten. (W. III. 1422, 8).
 Broet, B 482, gebroed, de jongen. (W. III. 1413. 1).
 Broos, B 558, teer, zeer licht breekbaar.
 Brouwen, B 270, toebereiden. (W. III. 1590. 2). B 473, toebereiden, mengen. (W. III. 1591. 2. b).
 Bruycken, S 1119, B 674, A, gebruiken. (W. III. 1649. II. 1. a).
 Bruyd, S 27, verloofde of ondertrouwde vrouw. (W. VIII. 1620. A. a).
 Bruydegom, S 27 verloofde of ondertrouwde man. (W. VIII. 1632. 1). S 1599, de zon. (Zie A. 1600).
 Bruyn, S 70, donker van tint of kleur. (W. III. 1666). Het zilvererts of zilver is immers donker van tint als het uit de grond komt. S 435, donker van tint of kleur. Bij Plin. (de bron): nigrantis rosae.
 Bruys, S 125, 512, 711, schuim. (W. III. 1686).
 Buerschap, S 144, de hoedanigheid van het als bureu met elkaar te wonen. (W. III. 1940. 2).
 Bus-boom, B 91, A, buxus.
 Buyck, S 1404, ronding, zijdelingse bocht tussen het bodemvlak en de opstaande zijwanden van een schip. Dit „schip” (de schelp) mist een dek. De „buyck” is dus open.
 Buys, B 41, blaasroer. (W. III. 1768. 1. b. Buys op één plaats uit Cats). Vgl. S 1790, cloot-buys.
 Buytens, S 1215, (vul aan: lijfs), uitwendig.
 Bykans, S 1482, bijna. Vgl. Bekans.
- Celle, S 946, hier: een schelp.
 Cereris, gen. v. Ceres, B 819, godin van landbouw en veeteelt. Haar gaven zijn allerlei landbouwproducten, vlees en zuivelproducten.
 Chamae sive hiatulae, S 958, (kantt.), behoren tot het geslacht der gaapschelpen, Myidae.
 Ze worden gapers genoemd, omdat de schelp aan beide zijden gapend is. (W. IV. 280. 2).
 Charis, plur. Charites, B 771, de drie gratiën, de godinnen van bevalligheid, bloei en jeugd.
 Christ-gheloof, S 40, geloof in Christus (W. III. 2019. Samenst.).
 Christus-ooghen, B 151, A, koekoeksbloem, bolderik of anjelier.
 Chrys-volck, S 1273, krijgsvolk.

- Chyneser**, S 1331, Chinees. (Het W. vermeldt het woord niet. Mogelijk naar analogie van Japanner gevormd).
- Cicuta**, B 808, A, gevlekte scheerling of dolle kervel.
- Cieraet**, (sedert kil.) S 91, praal, pracht, luister. (W. XIV. 1335. 5). S 1479, A, versiersel, verfraaiing. B 408, tooi, versiering, verfraaiing. (W. XIV. 1335. 3 en 4).
- Dack**, S 676, huis. (W. III. 2248. 4); uytgestorven dack, het huis, de hoorn, waarvan de eigenaar gestorven is.
- Dack-venster**, S 951, schertsend voor de bovenste schelp van de schaal van schaaldieren.
- Daed**, B 810, ter verscher daed, onmiddellijk na het volbrengen van de daad. Die daad is dan het slachten. Niet in 't W. Wel: op de versche daad, met dezelfde bet. (W. III. 2182).
- Daer**, S 586, 1013, terwyl. S 1173, 1427, waar. S 1205, daar, waar. B 421, 1 terwyl, 2 waar, op de plaats waar.
- Dag voor dag**, S 1973, B 1206, iedere dag opnieuw. (W. III. 2220).
- Dagh**, S 1759, daglicht, zonlicht, licht. (W. III. 2214. 3).
- Dal der eerden**, S 1431, de aarde. Vgl.: aersche dal, B 932.
- Dalen**, caus., S 20, 388, 573, naar beneden doen gaan. (W. III. 2256. B. III. II). In S 20 reflex., naar beneden gaan, afdalen. (Niet in de W.). S 711, 1314, 1516, 1687, naar beneden doen gaan, doen zinken. Sijn hert leeghe dalen, S 937, de moed laten zinken.
- Dante dant**, G 20, Mnl. dant(e), jong meisje, jonge vrouw, meid, in de regel in ongunstige zin, met de bijgedachte aan slordigheid, lichtzinnigheid, ijdelheid, enz. (W. III. 2293).
- Dat**, S 733, 734, B 1185, zodat, of opdat. (W. III. 2306. 8 en 9). S 1502, B p. 2. v. 2, 1064, opdat. (W. II. 87. 9). B 1079, zodat. (W. III. 2307. b).
- Dauw**, S 397, vocht. (W. III. 2311. 2. b).
- Decken**, S 1179, rusten op en daardoor aan het gezicht onttrekken, bedekken. (W. III. 2376. 4).
- Deel, ten deel**, S 1755, ten dele. Een deel, B 7, een vrij aanzienlijke hoeveelheid. Vgl. Eng. a deal (W. III. 2333), een deel geele aerds, een vrij aanzienlijke hoeveelheid goud.
- Dege, Deeg**, S 1266, genoeg. (W. III. 2324).
- Delven**, S 1500, begraven. (W. III. 2395. 2. b).
- Democritus**, B 852, een ongev. 460 v. Chr. geboren Grieks wijsgeer, natuurkundige, mathematicus, astronoom en taalgeleerde. Hij lachte om de ijdelheden en de ongevallen van de wereld.
- Den**, S 797, ruim of dek van een schip, hier o.; in het W. m. (W. III. 2404. 2 en 2405. 3).
- Derren**, S 1386, B 442, durven.
- Dertel**, B 944, dartel, overmoedig, brooddronken. (W. III. 2299. A. 1).
- Derven**, S 537, missen. (W. III. 2430. 1). G 49, ontberen (van wederliefde). (W. III. 2431).
- Deugd**, S 857, goede hoedanigheid, deugdelijkheid (hier n.l. het vermogen om aan te trekken).
- Dewijl(e), conj.**, M. E. dewile, S 331, 1234, 1768, 1873, B p. 1. v. 3. terwyl. (W. III. 2476. 1). S 228, 1538, 1728, daar, aangezien, omdat. (W. III. 2477. 2).
- Deysen**, S 1697, deinzen = teruglopen. (W. III. 2368. 2. b. β).
- Dicht**, subst., S 331, 1048, 1740, B 1017, 1204, gedicht.
- Dichten**, te saem dichten, S 1294, te zamen voegen.
- Dick**, adv., S 24, 294, B 14, 163, 517, dikwijls. Nog gewestelijk in Geld., de Kempen enz. (W. III. 2618. 9). Vgl. dickmael, dickmaels.
- Dick**, adj., S 124, 549, B 729, dicht, nauw aaneengesloten. (W. III. 2615. 3). S 863, groot, van aanzienlijke omvang of: dicht, met nauw aaneengesloten delen. (W. III. 2615. 1. c en 3).

- Dickmael, S 826, B I, dikwijs. Vgl. dick, dickmaels. Dickmaels, B, 812, dikwijs.
- Dickwerf, S 680, dikwijs.
- Dienstelic, B 170, hulpvaardig, dienstwillig. (W. III. 165).
- Dier, adj., S 408, B 28 A, duur, kostbaar. S 1006, 1133, kostbaar. B 998, duur. adv., S 1534, tegen hoge prijs.
- Dies, B 60, daarom.
- Dinnen, B 377, dunnen, dunner maken. Wel in M. W., niet in 't W. In Zeeland zegt men nog din voor dun.
- Disch-singer, B 424, tafelzanger.
- Doch, adv., S 198, 1662, echter, evenwel. (W. III. 2677. A. 3).
- Doe, adv., S 34, toen. Conj. S 430, toen.
- Doen, conj., S 1054, toen. (W. III. 2684, 2). adv. D 23.
- Doen, verb., S 867, geven. (W. III. 2721, 13. a). Subst. B 344, handeling, daad, handelwijze. (W. III. 2703. I. 1. en 3).
- Dog, S 462, A, grote hond, ontleend aan Eng. dog. (W. III. 2746. Niet Mnl., Kil: dogge).
- Dol, S 1582, wild, woest, onstuimig. (W. III. 2761. 3). Zie: dul.
- Dolheyd, S 1349, onstuimigheid, woestheid, het razen. (W. III. 2770. 2).
- Domp, B 873, damp.
- Donker glas, B 74, de vuile grachten, waterspiegel.
- Dood, adj., S 1965, B 1198, bewegingloos. (W. III. 2849. 7).
- Dood-cranck, B 1005, doodziek. (W. III. 2852 op: dood en VIII. 93. 4 op: krank).
- Dood-gemeend, S 1179, doodgevaand. (W. IX. 382. 10).
- Doof, S 43, 1733, opgehouden hebbende te branden, zonder uit of opgebrand te zijn. (W. III. 2887. 6) (vgl.: dove kool). S 1201, stompzinnig, niet geschikt om iets op te nemen. (W. III. 2885). B 795, dof, of donker. Z. Ned.: (W. III. 2887. 3).
- Door-eren, S 1382, doorploegen. (W. III. 2953, waar dooreeren met 2 e's staat. Eren wordt in het W. met 1 e gespeld, wat etym. juister is).
- Doorgaén, S 1665, doorlópen. (W. III. 2963. II).
- Doorgaens, S 708, merendeels, meest alle. (W. III. 2964. 3).
- Doorprikkelen, B 1283, zich prikkelend bewegen door. (W. III. 3025. 2).
- Door-schieten, S 1433, zich snel bewegen door. (W. III. 3035. A. 5).
- Doorschijnen, S 1764, geheel en al verlichten, alom schijn(licht) werpen in. (W. III. 3037. 2).
- Doorschijnigh, B 381, doorzichtig.
- Doorsien, S 1432, in alle bijzonderheden bekijken. (W. III. 3122. 1).
- Doorstramen, B 1144, A, doorboren door een stromende streep van vocht.
- Dor, S 10, 1576, A, B 989, zonder plantengroei. (W. III. 3144). S 635, schraal, arm aan levenssappen. (W. III. 3145. 3. a en b).
- Doren, S 157, zeenetel. Bij Du B.: hortie piquante = zeenetel, zeebrandnetel. Bij Jonston: zeebrandnetel, Urtica, (een soort zeeanemoon), afb. op tabel XVIII van Bloedl. Waterdieren.
- Dors-vleugel, B 741, dorsvlegel. (W. III. 3162).
- Dracht, S 1488, wat gedragen wordt; nu alleen van kleedij gezegd. Hier van de staf. (W. III. 3221. 14).
- Drachtbaer, S 1920, B 1083, vruchtbaar, geschikt om voort te brengen. (W. III. 3223. 1).
- Draeck, S 163, A, zeedraak.
- Draed, B 145, A, leiddraad.
- Draef, lees: draf, B 757, het onreine, besmeurde. (W. III. 3227. 3 Vgl. Cats, 2. 194. b:

- Dat sal . . . verheffen uw gemoet, Uyt desen aertschen draf tot aan het hoogste goet).
Dragen, S 1746, hebben. (W. III. 3231. 2), refl., B 612. 617, zich gedragen, B 600, zich voordoen, zich (zo) houden. (W. III. 3240. B).
- Draght**, S 364, vrucht, waarvan het dier zwanger is. (W. III. 3218. 2).
- Dreygh in persoonen**, S 1710, drieëinig, drie en tevens een. (de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, die één wezen, één persoon vormen, (W. III. 3315).
- Drieslag**, B 744, drievoudige slag bij het dorsen. (W. III. 3311. 3).
- Drijven**, S 107, zich bewegen. Gewoonlijk gezegd van de wolken, die door de lucht drijven. Hier dus een metafoor. (W. III. 3351. 3. b). Refl. S 713, 1005, zich voortbewegen.
- Droef**, adj., B 1196, treurig, somber, mistroostig. B 1277, leed veroorzakend. (W. III. 3391. 8). B 538, duister, treurig, mistroostig. B 824, somber, mistroostig. (W. III. 3389. 2 en 3).
- Droelen**, intrans., S 1182, A, de spot drijven.
- Droes**, S 786, flink, stevig persoon. Kil.: gigas, fortis bellator. (W. III. 3393. 1. a).
- Drolligh**, S 248, raar, potsierlijk. (W. III. 3414. A. 1. b).
- Druck**, G 5, A, verdriet, leed. (W. III. 3492. B. 2).
- Druyf**, S 158, manteldier in de Zuiderzee (Strandboekje v. Heinsius en Jaspers, 1ste deel, 2de stuk).
- Dry-wegh**, D 3, A, driesprong.
- Dul**, dol, S 86, 1700, dol, wild, woest, razend, onstuimig. (W. III. 2761. B). B 996, onverstandig, zot. (W. III. 2758. b). **Dulheyt**, B 539, dolheid.
- Duncken**, hem (haer) laten duncken, B 567, zich verbeelden, het er voor houden. (W. III. 3661. 2. a).
- Dunkens**, B 338, dunnekens, dunnetjes, in een laag van geringe dikte, **dunnekens**, S 629, dunnetjes.
- Duycker**, S 1312, naam voor verschillende zwemvogels.
- Duydsch**, subst., B 967, Duitser. Adj. als subst. gebruikt. In Z. Ned. sedert de oorlog weer algemeen.
- Duyfhuys**, B 798, duivenhok, duiventil.
- Duykelen**, S 1014, duiken. (W. III. 3568. 2).
- Duysenste**, S 1657, de duysenste part (vr. en o.), 't duizendste deel.
- Dwingen**, S 788, bedwingen, in bedwang houden.
- Echt**, adj., B 201, wettig. (W. III. 3762. II. 1. A. 1).
- Edel**, D 26, de adel toekomend.
- Eebreken**, B 201, echtbreuk doen plegen. Gewoonlijk: echtbreuk plegen.
- Eeck**, S 395, edik, azijn. (W. III. 3787).
- Eeden**, verb., B 1104, een eed afnemen aan, beëdigen.
- Ee-gemael**, S 1763, B 768, echtgenote. (W. III. 3790. Ee = huwelijk). (Gemael, sedert Kil. uit 't Hd., waar het oorspr. verloofde betekende, later echtgenoot. Fr.-V. Wijk).
- Een**, S 1158, één, eenzelfde.
- Eendrachtigh snoer**, S 105, snoer van eendracht, samenwerking zonder geschild.
- Eenelick**, eenlick, B 1160, alleen, eenzaam. (W. III. 3840. A. 1).
- Eenichheyt**; on-eenigh -eenichheyt, B 424, A, eenheid in verscheidenheid.
- Eens**, adj., G 24, A, overeenkomstig, gelijk, eender. (W. III. 3854. 2).
- Eensdeels**, B 964, voor een deel. (W. III. 3855).

- Een-sellig, B 1115, A, eenzaam, alleen. Een-sellicheyd, S 667, eenzaamheid. (Bij Du B.: solitude).
- Eens-loefs, S 1308, rechtstreeks, met dezelfde koers. (W. III. 3857). Eensloefs na de wind, S 1308, in dezelfde richting als waar de wind heenwaait.
- Eenvuld, B 960, 1246, eenvoudig.
- Eer, adv., S 642, 1552, B 54, 946, vroeger, voorheen, weleer. (W. III. 3891. 3).
- Eer, des hemels tweede eer, S 379, het tweede hemellichaam, waarop het aanzien van de hemel berust, de maan. (W. III. 3878. 3) (zie blz. 145 voor de bron).
- Eer(e), S 1486, zaak, waarop iemands aanzien berust. (W. III. 3878. 3). S 1499, B 365, aanzien. In eeren, S 452, op eerbare wijze. Ter eeren, G (titel), op eerbare wijze, met eerlijke bedoelingen.
- Eerbaer, B 435, 812, kuis. (W. III. 3894. 4).
- Eerbaerheyd, B 844, achtenswaardigheid. (W. III. 3894. 1).
- Eerds-veyl, B 1125, A, klimop.
- Eerelick, B 1188, tot eer strekkend, eervol. (W. III. 3910. 7).
- Eer-en-prijs, B 139, ereprijs, veronica. (Heukels).
- Eerlick, adv., B 585, op eerbare wijze. Eerlick, adj., D 5, S 1911, B 910, 1228, eervol, gepast. (W. III. 3910. 7 en 3911. 8). S 1550, waar men mee voor de dag kan komen. B 797, royaal, degelijk, gepast, behoorlijk, waarmee men voor de dag kan komen. (W. III. 3911. 8 en 13). B 1271, eerbaar. (W. III. 3912. 9).
- Eerst, B p. 2 v. 6, voor het eerst. (W. III. 3921. c). S 1316, B 612, in het eerst, aanvankelijk, in den beginne, oorspronkelijk. (W. III. 3919. 4, kent niet de afkorting). S 1321, B 764, G 61, 't eerst. Met den eersten, S 629, eerst, aanvankelijk. (W. III. 3919, aanm.).
- Ee-stand, G 23, huwelijk, huwelijkse staat. (W. III. 3790).
- Eeuwen, S 870, tijden. Ee(u)wichlick, eeuwiglick, S 1181, B 1184, voor altijd, voorgoed, voor eeuwig. (W. III. 3944. B).
- Effen, adj., D 27, vlak. Adv., S 1065, strak. (W. III. 3954. 3, daar gezegd van het kijken).
- Effens vloers, S 931, over een effen vloer, over de gladde oppervlakte van de zee.
- Eglentier, B 104, wilde roos, bottelroos, egelantier.
- Elck, S 1343, B 840 en passim, ieder, iedereen, een iegelijk. Nu in dit gebruik ongewoon. (W. III. 4076. 1. b).
- Elcken, 't elcken, B 673, telkens.
- Elders, adv. als subst., S 1953, B 1170, wat zich op een andere plaats bevindt.
- Element, het dorstich element, S 189, de aarde. (een der 4 elementen: aarde, water, lucht en vuur). Elementen, S 99, A.
- Elephant, S 162, zeeolifant, een grote rob met slurfachtig verlengde neus. (Koenen).
- Elgher, S 5, aalgeer, eig. vistuig in de vorm van een vork, met platte, dicht bijeenstaande tanden of in dergelijke vorm. (W. III. 4075). Hier: drietand van Neptunus (zie S 1093: aelger).
- Ellendicheyd, B 1177, ellendige, d. i. erbarmelijke of verachtelijke eigenschap en rampzalige of beklagenswaardige omstandigheid of wederwaardigheid. Verouderd in dit gebruik. (W. III. 4088. 3 en 4).
- Elsen, B 1125, els (boom). Elst, B 94, 869, els (boom).
- Elwaerts, adv., S 1501, elders. (W. III. 4094. 2).
- End, S 324, aan. Twee end twee, twee aan twee. Thans alleen Z. Ned. „Aan” is vermoedelijk in dit verband ontstaan uit „en”. (W. III. 4107. 5).

- Ende, B 797, A, eend. (W. III. 3819).
- Eng(h), S 440, nauw. B 611, A, smal, (wij zeggen laag) of rimpelig. S 1739. B 1026, nauw, dun (zie Verg. Bucolica VI, 8 en 9: tenui arundine (op een dunne, nauwe herdersfluit)).
- Enghd(e), S 551, 1644, engte, nauw gedeelte (W. III. 4130 en 4131. 2). Met het oorspr. suffix -de.
- Ephesiensche kerck, S 643, de tempel van Diana te Ephesus. De Ephesische Artemis (Diana) was een Aziatische godin, een verpersoonlijking van de voortbrengende en voedende kracht van de natuur.
- Erch-wanen, B 817, argwaan, achterdocht koesteren Hier scheidbaar. (W. III. 639 en 640).
- Erf, S 1782, B 18, erfdeel. (W. III. 4164).
- Erg, S 585, sluw, listig. (W. III. 4184. 9).
- Ergen, G 3, erger worden. Het zal nog erger worden.
- Ergen-list, S 567, arglist, arglistigheid. Ergh-listelick, S 522, arglistig.
- Ergens-waert, S 657, op een of andere plaats. (W. III. 4190. 4. samenst.).
- Erkennen, B 195, leren kennen. Oost. Mnl. of ontleend aan het Hd. (M. W.).
- Erlangen, S 1567, B 662, zich verwerven, verkrijgen. B 1197, 1266, verkrijgen. Den vrijen adem erlangen, S 1964, B 1197, weer vrij ademen.
- Erven, subst., B 1272, erfenamen. Verb., G 51, 52, verkrijgen.
- Evel, subst., S 80, tekortkoming, gebrek op zedelijk of geestelijk gebied. (W. III. 4267. 1. b). Hier niet o., zoals de W. aangeven.
- Evendeel, B 1117, A, de hem toebedeelde vrouw, die zijns gelijke is of: gelijke helft.
- Eyck, S 158, zeeëik; behoort tot de bruinwieren. (Strandb. v. Heinsius en Jaspers, deel 1, eerste stuk p. 54, 55).
- Eyckel, Zeeëikel, S 1647, glans marinus, zeepok. (Bij Jonston: balanus oft eykel; in Brockhaus: balanus = zeeëik of zeepok). De „roode veeren” zijn vangarmen van de zeepok.
- Eygen-batigh, B 357, zelfzuchtig. Niet meer in gebruik. (W. III. 3994).
- Eylacen!, B 184, Helaas. Eylaes!, S 574, 1017, B 962, helaas!
- Eynd, S 1241, afgebroken stuk. (W. III. 4022. 4).
- Eynden, S 988, eindigen, ophouden. (W. III. 4040. B. 1).
- Eyselick, S 1174, A, B 448, ijselijk, verschrikkelijk, vreselijk, huiveringwekkend. Met de oorspr. juiste ey. De vorm met ij ontstond door bijgedachte aan ijs. Kil. noemt ijzen Holl. (M. W. III. 963 en 605 en W. VI. 1421). Vgl. yselick S 318.
- Failigeren, B 848, zijn betalingen staken.
- Fatsoen, S 284, vorm, gedaante, model. (W. III. 4387).
- Feest, B 250, vreugde. (W. III. 4402. 6).
- Fel, S 189, 1244, wreed, boosaardig. (W. III. 4423. A. 1).
- Fijnkens, adv., S 1353, tot in bijzonderheden.
- Financy doen, B 848, geld voorschieten tegen interest. (W. III. 4489. 5).
- Flauw, B 646, slap. (W. III. 4517. A. 1). Flauwen, B 543, flauwvallen. (W. III. 4523. A. 1).
- Flocks, B 388, fluks. (W. III. 4589, 4590).
- Flora, B 1135, godin der bloemen.
- Fluweelbloem, B 138, hanekam of kattestaart. (W. III. 4594).
- Form, S 811, vorm. Met de f van het Lat. forma, waaruit het ontstond.
- Fraey, adv., S 180, B 445, 495, 1737, op schone wijze. Adv., B 888, mooi. Adj., S 233, bekwaaam, knap. (W. III. 4654. 5). Adj., B 1129, knap, mooi.

- Fraey-ghemaeld**, S 180, op schone wijze getint, allerlei fraaie kleuren vertonend; letterlijk: fraai beschilderd.
- Fruyt**, B 695, 800, vrucht. (W. III. 4699. 2).
- Fy**, B 439, 1277, foei.
- Gaerde**, B 1047, tuin.
- Gal**, S 1744, boosaardigheid. (W. IV. 143).
- Galerij**, B 118, overdekte wandeldreef. (W. IV. 164. 1. a).
- Ganck**, S 690, het te werk gaan, het zich gedragen, het handelen, het gedrag, de handeling. (W. IV. 214. IV).
- Gants geen**, B 1005, volstrekt niet een, helemaal geen. (Gants als adv. zonder ch, vgl. gantsch, adj. B 677). **Gants niet**, G 29, helemaal niet. **Gantsch**, adj., B 677, geheel.
- Gast-weerd**, B 781, A, mnl. gastwaerder, gastheer.
- Gayken**, B 436, wijfe of mannetje van vogels. Hier: mannetje (wisselvorm van gadeken).
- Ghebaren**, S 1583, met luid getier te werk gaan. (W. IV. 382. 1).
- Ghebas**, S 1583, geblaf. (W. IV. 384. 1). Hier buiten het rijm. Blaffen is in het W. Voorns onbekend. (V. Weel). V. B. kent ook geblaf. (In het rijm, S 734).
- G(h)ebeent(e)**, S 78, geraamte. (W. IV. 391. 2. b. α). S 1052, geraamte, raam van de lier.
- Ghebeurt**; met **ghebeurt**, S 1595, beurtelings. (W. IV. 405: bij gebeurt).
- Gebied**, S 1325, gebod, bevel. (W. IV. 407).
- G(h)ebit**, S 784, bit, het ijzeren mondstuk, waaraan de teugels bevestigd zijn. (W. IV. 422. 2. a). S 997, de scherpe kaken, de bijtwerktuigen.
- Geblaf**, S 734, uiting van een machteloze lasteraar. (W. II. 2773. 4, op: blaffen). Hier in het rijm. Zie: ghebas.
- Gheblick**, S 1462, geschitter, geglinster. (W. IV. 429).
- Gebloeyt**, S 1866, voorzien van bloesems (zie: wit-gebloeyt).
- Geboordt**, D 61, S 1845, B 188, omzoomd, met een rand er omheen.
- Gebouw**, B 1080, hier = aarde. Vgl. het hemelse gebouw = de hemel; het gebouw der sterren = de sterrenhemel. (W. IV. 471. 1).
- Gebreken**, B 994, ontbreken. (W. IV. 488. 1 en 2).
- Gebroed**, S 1420, gedierte, dieren (hier niet ongunstig). B 671, de gezamenlijk uitgebroede jongen, het broedsel, **Gebroet**, B 931, A, gespuis, slecht of gemeen Volck. (W. IV. 496. v. b).
- Gebuer**, B 355, buurman. S 109, buurman of buurvrouw. **Ghebuert**, B 1240, buren. (W. IV. 545. 2).
- Ghedaent**, S 1656, vorm. (W. IV. 550. 2. b. β).
- Gedencken**, onpers., S 331, voor de geest staan. (W. IV. 591. III).
- Gedichtet**, S 1679, dicht open gezet (afl. van dicht, niet in 't W.).
- Gedieden tot**, S 993, (in het rijm) gedijen tot, gedijen tot, strekken tot. (W. IV. 605. III. 1. a. α). Vgl. B 583: gedijen.
- Ghedierte**, S 1023, dier. S 1061, dieren. **Eel gediert**, B 1053, het paard.
- Gedijen tot**, B 583, strekken tot. Zie gedieden tot, S 993.
- Gedingh**, S 1775, B 26, 1243, rechtsgeding, rechtzaak, proces. (W. IV. 607. I. 2).
- Gedommel**, S 1510, gebrom, gegons, gehommel volgens het W. Beter is: gezoem. Met dicht gedommel, = dicht aaneengesloten en met gezoem (een metonymia).
- Ge drang**, B 1039, eigenl.: het opdringen van het volk, met bijgedachte aan de abstr.

- bet. dus: de aanvallen van de hem beschuldigende volksvergadering. (W. IV. 626. 2).
- Ghe-eede manschap doen**, B 1104, onder ede een leenheer als leenman huldigen. (W. IX. 220. 3). Eeden, een eed afnemen van, beëdigen. (W. III. 3796).
- Geerne-gast**, S 953, die gaarne gast is, parasiet.
- Geest**, B 1049, bezielende of iets uitwerkende kracht. (W. IV. 720. A. 1. b).
- G(h)'eten**, S 709, geëten, gegeten. Geëten is de oorspr. vorm. S 1063, opgegeten.
- Gefailigeert**, B 848, zijn betalingen gestaakt hebbende.
- Gegeurt**, B 423, A, geurig gemaakt.
- Geheel**, in zijn geheel, S 1205, A, zonder dat een deel ontbreekt. In 't geheel, B 324, ganselijk, in zijn geheel, zonder dat één deel ontbreekt. (W. IV. 821. 2. a. 1).
- Gehengen**, B 782, toelaten, gedogen, veroorloven. (W. IV. 854, 855, 856).
- Geitenblat**, B 1126. kamperfoelie. Z. Ned., komt echter ook in het Z. van ons land en ook in het O. voor. (W. IV. 916).
- Ghejach**, S 1962, B 1195, gejacht, het zich haasten. (W. IV. 921. 1).
- Gekorven cleyn**, B 362, kleine gekorven dieren. (Afd. v. d. geleedpotige dieren).
- Gecriël**, S 764, gekriël, gewoel, dooreenwemelende school vissen.
- Gecroond**, S 323, 1940, B 1035, bekranst. (Zie voor S 1940, blz. 156. Het vers is overgenomen in B 1035).
- Gelach**, gelag, S 1907, B 730. 't Gelag betalen, boeten voor iets.
- Gelaet**, B 1175, gelaatsuitdrukking, wijze, waarop men zich voordoet. (W. IV. 1026. I. 1).
- Ghelasen boey**, S 965, het ijs.
- Ghelden**, S 198, waarde hebben. (W. IV. 1071).
- Geleerd**, S 846, onderricht. (W. VIII. 1314. I. 1. 2. b. α).
- Geleken**, B 74, vergeleken.
- Geleyde doen**, S 1413, begeleiden. (W. IV. 1124. 1. a).
- Geleyden**, B 820, begeleiden, doen vergezeld gaan. (W. IV. 1133. 1. b. α en 2. a).
- Gelijcke**; in 't gelijcke, B 349, A, volgens gelijk recht, in gelijkheid.
- Gelijcker-wijs**, S 1391, evenals, gelijk. (W. IV. 1196. II).
- Geloof**, S 1144, vertrouwen; wt een goed geloof, in goed vertrouwen (vgl. op een goed geloof. W. IV. 1246).
- Gelucken**, S 1559, wel gedijen. (W. IV. 1302. 1).
- Geluckighlick**, adv., S 448, op gelukkige wijze, met goed geluk, met goede uitslag. (W. IV. 1312. I. 1).
- Geluck-salich**, B titelbl., B 921, het hoogste geluk deelachtig, vooral in toepassing op het godsdienstig en zedelijk leven. (Sedert Kil. wellicht onder Du. invloed ontstaan. **Geluck-saligheyt**, B 15, 1157, de allerhoogste trap van geluk, het hoogste en innigste geluk, dat iemand genieten kan, in het bijzonder in toepassing op het godsdienstig en geestelijk leven. (W. IV. 1319. 1. a).
- Gelusten**, B 835, lust hebben, begeren. (W. IV. 1322).
- Geluyt**, B 431, gezang.
- G(h)emeen**, adj., S 493, 496, B 938, gemeenschappelijk. (W. IV. 1359). S 1547, gewoon, veelvuldig voorkomend. (W. IV. 1369. 2. a en 1370). In 't gemeen, S 1157, in gemeenschap met elkaar, gemeenschappelijk, gezamenlijk. (W. IV. 1373. 2). Met gemeene hand, B 938, met vereende krachten, samen, met elkaar. (W. IV. 1359 en 1379). Uyt gemeener hand, S 547, gemeenschappelijk, samen (niet in 't W.). Met een gemeene hand, S 768, met vereende krachten, samen (niet in 't W. met het lidw.).

- Gemeene staet**, B 291, A, republiek. **Gemeene stand**, B 291, Gemeene Staet, B 339, 354, republiek.
- Gemeene volck**, het gemeene volck, D 23, B 1215, de grote menigte, het gewone volk (tegenover de adel). (W. IV. 1368. I. b. α).
- Gemeensaem**, B 1158, gemeenzaam, vertrouwelijk. (W. IV. 1409).
- Ghemeenschap**, S 501, vriendschappelijke betrekking, vriendelijke verstandhouding, (W. IV. 1386. 2. a).
- G(h)emeente**, S 895, gemeenschap, eenheid als volk. (W. IV. 1393. II. A. 1). S 1814, volk (in tegenst. v. d. adel en de geestel. W. IV. 1394. II. A. 1. b). B 349, 1220, de gehele burgerij, het gehele volk. (W. IV. 1393).
- Gemeyne**; in 't gemeyne, S 488, B 298, gemeenschappelijk, gezamenlijk. (W. IV. 1373. 2). **Gemeyn zijn**, S 432, aan personen gezamenlijk eigen zijn. (W. IV. 1357. I. A).
- Gemeyne staet**, S 484, republiek, gemenebest. (Zie: gemeene staat. B 291, A).
- Ghemeyner hand**, met ghemeyner hand, S 986, gemeenschappelijk, te zamen, met elkaar. (W. IV. 1379). Zie: met gemeene hand enz.
- Ghemeynt**, S 487, A, de gezamenlijke purperslakken.
- Ghemoed**, S 936, 1495, A, hart. (W. IV. 1429. I. A). **Sijn ghemoed ophalen**, vreugde betonen (vgl. zijn hart ophalen, zich verlustigen).
- Genaden-throon**, S 1705, troon, rechterstoel van God, wiens wezen genade is en vergevensgezindheid. (W. IV. 1487).
- Genaeamt**, B 770, genoemd. (W. IV. 1470. aanm. 2).
- Genaken**, S 1714, naderen. (W. IV. 1493. I. 1. a).
- Generen**, refl. S 1107, 1873, B 504, (zich) bezighouden. (W. IV. 1518).
- Genever**, B 100, juniperus, jeneverbes.
- Genoeght**, S 1852, S (Rondeel 7, A.), B 42, 199, 905, 1155, geneugte, genoeg, genieting, genot (geneugte is een Oost. vorm metumlaut v. d. lange vocaal. Fr.-V. W.). **Uyt genoeght**, S 1791, B 42, voor plezier. (W. IV. 1526).
- Genood**, part., B 778, genodigd.
- G(h)epleekt**, S 1022, 1464, B 445, gevlekt.
- Gepruyl**, B 162, het tonen van een humeur, ontevreden zijn, gebrom, het kollereren van de kalkoense haan. (W. IV. 1611).
- Gheraken**, S 1026, aanraken. (W. IV. 1622. 1). **Gheraken bij**, S 1563, A, komen bij. (W. IV. 1622. II). **Geraken aen**, S 174, verkrijgen, iets in zijn bezit krijgen. (W. IV. 1623. 2).
- Geral**, S 1745, gerel, geleuter, zotteklap. (W. IV. 1626).
- Gerecht**, adj., S 541, gerechtvaardigd. (W. IV. 1632. 2. a. β). S 1370, rechtvaardig.
- Gerechtheyt**, B 258, A, 537, gerechtigheid, rechtvaardigheid, het getrouw zijn aan de beloften, barmhartigheid, goedertierenheid.
- Gerechtigheyd**, S 650, B 929, (met d gespeld) rechtvaardigheid, met betrekking tot de eisen v. h. godsdienstig leven. **Gerechtigheids panssier**, S 650, de rechtvaardigheid, die een wapenrusting is. (Explic. gen., W. IV. 1638. 2. a).
- Gereed**, adv., S 608, terstond. (W. IV. 1645. II).
- Ghereedst**, S 79, gemakkelijkst ter beschikking zijnde. (W. IV. 1644. B. 1. a).
- Gerieflick**, B 622, gemakkelijk, (W. IV. 1667). Hier: zonder plichtplegingen, zonder omslag.
- Gerucht**, B 574, geraas, lawaai, geratel. (W. IV. 1691. c). B 783, geraas, lawaai, geroep. (W. IV. 1687. I en 1690. 2. a).

- G(h)erust, adj., S 1367, veilig. (W. IV. 1698. 2. b). B 556, 1191, 1192, 1245, kalm, rustig, (W. IV. 1696. 2). Adv., S 1952, B 1200, rustig, kalm. (W. IV. 1698. II. a).
- Gherustheyt, B 1232, rust. (W. IV. 1699. 1).
- Gherust-moedigh, B (titelblad), rustig.
- Geschaert, S 747, A, voorzien van schaarde (kerven).
- Geschal, B 283, A, geraas, gesnor, geluid, stemgeluid, stem. B 1207, geluid, sterk geluid. (W. IV. 1705).
- Geschickt, B 651, geordend, regelmatig. (W. XIV. 644. 6, op: schikken).
- Geschilderd, B 419, A, (gekleurd), veelkleurig.
- Geschut, S 656, het gezamenlijke werptuig. (Hier o. a. pijlen en speren). (W. IV. 1746). In Efes. VI. 16: $\tau\alpha\ \beta\acute{\epsilon}\lambda\eta$).
- Geseg, G 64, ik zeg het, spreek het uit (n.l. dat hij het te lang maakt). (W. IV. 2176).
- G(h)esicht, S 282, B 96, 134, 259, 1203, aanblik. (W. IV. 2210, syn.). S 1033, gezichtsvermogen. B 64, A, uitzicht.
- G(h)esint, S 44, B 1244, genegen of geneigd.
- Gesirck, B 433, A, getijlp.
- Geslacht, G 30, familie.
- Gesnor, B 389, A, het snorrend vliegen.
- Gespan, S 333, A, span. (W. IV. 1773. B. 1. b).
- Gespild, B 593, A, getopt.
- Gestadig, B 622, standvastig, trouw. (W. IV. 1792). G(h)estadiglijk, S 864, 1337, B 636, gestadichlick, adv., zonder ophouden, voortdurend, aanhoudend, onafgebroken. (W. IV. 1793. II. afl. Reder, woord op -lick, nog niet Mnl.).
- Gestalt, S 239, 1650, vorm (vroeger o. en vr. W. IV. 1796. 5. a).
- Gesteun, B 900, gesteun, hier: krakend geluid (van een omvallende boom) (W. IV. 1802).
- Gesteken, S 948, B 697, gestoken. Vroeger ww. 5de kl., nu 4de kl.
- Geswier; dicht geswier, S 1408, dichte vluchten van zwierende vogels.
- G(h)etal, S 932, 1660, B 19, A, aantal. In een groot ghetal, S 932, in groten getale.
- Getijdigh, adj., S 1800 (zie B 59, A), B 59, A, juist van pas, zoals iets wezen moet, niet te veel en niet te weinig, niet te overdadig, gezond.
- Getouw, B 730, vinkgetouw, slagnet in een vinkenbaan. (W. IV. 1849).
- G(h)etrouw, S 103, 1003, betrouwbaar. (W. IV. 1857. D).
- Ghetuymel, S 1016, A, draaiende of wentelende beweging. (W. IV. 1870. A).
- Geur, S (rondeel 5), A, datgene, wat een aangename gewaarwording teweeg brengt. (W. IV. 1875. B).
- Gevangen-huys, B 1055, gevangenis. Stads gevangen-huys, de gevangenis, die de stad is. (Genit. explic.).
- Geven; een val geven, B 1173, (een val) doen. (M. W. 1798. 2. b: op: geven = doen). Niet in het W.
- Geven, refl., S 805, 1521, zich begeven B 853, zich begeven, overgaan, (tot de handeling rusten). (W. IV. 1941 en 1942).
- Geveysd, B 1038, geveinsd, voorgewend. (M. W. IX. 1408, 1409. 2).
- Gevlamt, S 333, A, vurig. (W. IV. 1946. 1).
- Gevlecht, B 115, gevlochten, ineengestregeld (vlechten was st. en zw.).
- G(h)evlimd, S 1095, B 189, A, 518, gevind.
- Gevoelen, S 1119, B 1005, gevoel, zintuig van het gevoel. (W. IV. 1969. A. 1).

- Gevolgh**, S 1112, aanhang, mensen, waarmee hij omgaat. S 1774, B 25, vervolging. (W. IV. 1980. 2).
- Gevrozen**, S 1149, bevroren of: koud zijnde. (Mnl. vriezen = o. a. koud zijn). „Hard gevrozen” is dan, „hard en koud zijnde”.
- Gewagen**, B 1222, met ophef, met roem van iets gewag maken. (W. IV. 2007. A. 2).
- G(h)eweer**, S 683, wapen. (Werd dus de toren als wapen gebruikt door de jongens in het gevecht? Drukten ze elkaar de scherpe kant in de huid?) (nijpend = knijpend) S 1077, wapen, hier de slagtanden.
- Geweld**, S 281, A, 596, aanwending van kracht. S 319, macht, heerschappij; (de oudste bet). (W. IV. 2033. 1). S 584, macht, kracht. (W. IV. 2033 en 2034). S 631, daden van geweld, uiting van macht, waarbij men gebruik maakt van het recht van de sterkste (het dier gaat weer andere verslinden). W. IV. 2037. D).
- Gewerden, geworden**, B 768, ten deel, te beurt vallen. (W. IV. 2137 en 2138).
- Gewest**, S 1560, A, 1572, B 455, landstreek, oord, gebied.
- Geweyr**, S 817, wapen. Vgl.: geweer.
- Gewichten**, S 1543, gewicht, met het zw. suffix -en t. w. v. het rijm. (V. Helten, V. T. § 70).
- Ghewieckt**, S 1051, gevleugeld, van vleugels voorzien.
- Gewiel**, S 659, 767, het aanhoudend draaien, (wielen). (W. IV. 2090).
- Ghewinnen**, S 1688, bereiden, **Ghewinnen** 't hooghe land, aan wal gaan. (W. IV. 2104. 4).
- Gewis**, adj., S 380, betrouwbaar. B 128, 858, 1157, 1288, zeker, betrouwbaar. (W. IV. 2106. 2).
- Gewisse**, B 1262, geweten; komt vooral bij Zeeuwse en Z. Holl. schr. voor in de 17de eeuw. Niet Mnl. Uit. het Hd. (W. IV. 2110).
- Gier-aerd**, S (rondeel 3), A.
- Giericheyt**, S 13, B 841, 1178, hebzucht, geldzucht. (W. IV. 2302. 2. a).
- Gierigh**, adj., S 67, 861, S (rondeel 5), hebzuchtig, vrekkelig, geldzuchtig. (W. IV. 2298. B. 3. a). S 116, 133, 439, gulzig, vraatzuchtig. (W. IV. 2298. B. I). S. 1062, 1169, gulzig, alles verslindend. Adv., S 601, gulzig, vraatzuchtig.
- Gieriglick**, adv., S 1905, B 519, 728, begerig, met driftige begeerte. (W. IV. 2303).
- Gift**, S 175, B 776, 819, gave, geschenk. Tot eene gift, S 1039, als geschenk.
- Gins end(e) weder(weer)**, S 330, 538, 682 en passim, B 477, heen en weer. (W. IV. 2381. e).
- Gins** noch weer, S 803, heen noch weer.
- Glants**, B 95, 1068, 1095, glans, schittering. B 228, fris uiterlijk. (W. V. 21. 1. b).
- Glat**, S 1870, B 501, glanzig, en effen, welvarend. Wordt gezegd v. d. glanzige huid v. kort-harige dieren als blijk van gezondheid. (W. V. 5. b). B 87, A, glanzig en effen. B 872, glibberig.
- Glinst(e)rich**, S 416, S 1462, B 685, glinsterend, fonkelend, schitterend, lichtgevend. (W. V. 113. 1). B 775, A, glinsterend.
- Gloedigh**, adv., S 1216, gloeiend, brandend. (als adj. in W. V. 132).
- Gloeyen**, B 644, van liefde blaken, branden. (W. V. 134. I. A. 3).
- Goddeloos**, B 442, misdadig, gruwelijk, snood' (W. V. 248. 2. b).
- Godes woord**, B 750, de bijbel.
- Godsgenade**, B 150, blauwe godsgenade, glikkruid, *scutellaria galericulata*. (Heukels).
- Goeden**, B 709, goederen, bezittingen, vermogen. (W. V. 329. B. 1. a).
- Goeden coop**, B 990, A, goedkoop.
- Goen**, B 1103, A, goederen, bezittingen.

- Goet, subst., B 845, 1155, bezit, rijkdom. B 1051, een uitgestrektheid gronds, die men bezit. (W. V. 331. 2).
- Goet, het hoogste goet, B 13, 757, 845, de gaven, zegeningen van God, die het kostbaarste bezit zijn. (W. V. 330. B. 1. c).
- Goet-gunstich, B 178, vriendelijk, welwillend.
- Gom, vergifsche gom, B 808, naphtha, volgens de kantt.
- Gracht, B 497, sloot. (W. V. 534. e).
- Graeg, adj., S 58, 130, gulzig, schrokkelig, vratig. (W. V. 510. I. b). S 1706, B 58, begerig naar spijs, hongerig. (W. V. 510. I. b).
- Gram, S 1183, B 271, boos, vergramd, vervolgen.
- Gretich, Gretigh, S 948, B 482, begerig naar, belust op voedsel (sedert Kil. afgeleid van grete = begeerte). (W. V. 681. 1). S 440, 1176, B 82, wat gulzig verslonden wordt, begeerlijk. (W. V. 682. 4. a).
- Greyden, greien, B 492, A, bevallen, behagen, aanstaan.
- Greyn, S 393, een kleine gewichtseenheid. (W. V. 648. 5. c. α).
- Greynsen, S 1174, A, de tanden laten zien. (W. 731. 2).
- Grim, subst., S 1076, B 869, verstoordheid, toorn, woede.
- Groene-draghtig, S 1680, veel groen voortbrengende, een goede opbrengst aan groene kruiden gevend. (W. III. 3223. 3: op: drachtig), of: groen-dragend, vgl. Sepm. II, 472: des champs porte-fleurs.
- Groen-gehayrd veld, B 430, grasland.
- Groen hayr, B 503, gras.
- Groen-verwigh, S 1845, B 188, 523, A, met groene kleur.
- Groeysame cracht, B 210, groeikracht.
- Grof, S 568, bot, dom, onvernuftig. (W. V. 894. IV. 1. c).
- Grond, S 314, 387, 390, bodem. (W. V. 926. I. 1. a). S 1701, A, diepte. (W. V. 936. 3. c).
- Gronden, S 98, grondvesten, stichten. (W. V. 987. 5. a). S 879, de bewijsgronden noemen, motiveren, eigenl.: op grondslagen bouwen. (W. V. 987. 5. b. β).
- Grond-slach, B 474, fundament. (Sedert Kil. W. V. 1014. I). Bij Du B.: fundament.
- Grond-vest, B 296, fundament.
- Grond-waert; Ten grond-waert, B 511, op de bodem.
- Groot, B 78, zeer.
- Grootdadigh, S 1712 (kantt.) Lat. magnificus, verheven, heerlijk. (W. V. 1094. I. 1. a).
- Groot-machtigh, B 78, A, 292, zeer aanzienlijk.
- Groot maken, S 92, verheffen, prijzen, verheerlijken, iemands lof verbreiden. Vooral gezegd van God of Diens naam. Vgl. Mlat. magnificare, fr. magnifier. (W. V. 1117. 4).
- Grootste, vrucht op 't grootste, S 185, de grootste vruchten. Op het grootst, S, 1573, het grootst.
- Gryphoien, S 1078, zie Vogel-grijp en S 57, A
- Gul, S 1227, mul (W. V. 1235. 2. a).
- Gulden eeuw, S 1922, B 921, de tijd van ongestoord geluk. (W. III. 3935). Zie voor de Gouden eeuw, o. a. Ovidius Met. I. 89, vgl.: Aurea prima sata est aetas.
- Gulsigh, S 1619, zeer, bijzonder begeerlijk, lekker. (W. V. 1270 4. f).
- Gunst, gonst, S 1754, genegenheid, liefde. B p. 2, goedertierenheid. B 1025, goddelijke genade.
- Guychel-hey, B 141, A, anagallis arvensis, geckelheil, narrenheil.

- Haegh**, B 1106, laag houtgewas, t. w. kreupelhout en struikgewas of wel: onderhout in een bos. (W. V. 1330. b).
- Haes'ler**, S 860, hazelaar. (W. VI. 162).
- Haest**, adv., S 571, A, 1035, B 254 (velox in de kantt.), haastig, snel. B 670, haastig, in overijling, onbedachtzaam, zonder overleg. S 1844, 1908, B 731, ras, vlug. S (klinkdicht 14), 329, 1958, B 187, 878, 979, 1183, A, spoedig, dra, snel.
- Haestelick**, S 820, haastig, snel. (W. V. 1483. 2. a).
- Haestig**, B 572, snel, spoedig, plotseling, eensklaps. Vgl.: cito in de marge.
- Hals; op den hals brengen**, B 992, bezorgen, veroorzaken.
- Hals-sterck**, S 1544, Letterl. : sterk van nek. (W. V. 1700). Hier dus, zeer sterk.
- Hamer**, S 173, A, hamervis, een soort haai.
- Hand**, S 1196, hulp. (W. V. 1798). In behouden hand, S 1289, in veilige bescherming; hier: in veilige haven. (W. II. 1522. 2).
- Handel**, S 696, 701, gedrag. (W. V. 1882. 3). S 1354, B 1263, handelingen, daden. (W. V. 1881. II). B 177, werk, het verrichte, het resultaat van het werk. (W. V. 1881. II. A).
- Handelen**, B 1158, bejegenen. (W. V. 1908. B).
- Hand-gebaer**, D 11, bezigheid, tijdverdrijf. Zie: **Hand-gebeer**, B 685, kantt., handgebaar, bezigheid, tijdkorting, tijdverdrijf, wat iemand in de hand draagt. (W. V. 1947 en 1948). Het laatste is ook mogelijk, daar opgesomd wordt, wat de herfst biedt. De Lat. Teuth. noemt handgebeer: fri. B 1215, bezigheid.
- Handigh**, S 258, A, glad, effen.
- Handwerck**, B 287, voortbrengsel, gewrocht. (W. V. 2032. II. A).
- Hangelaer**, S 831, hengelaar. (W. V. 2059). **Hangelroed**, B 513, A, hengelroede.
- Hanghen aen (iemand's) wil**, S 1792, B 47, van (iemand's wil) afhankelijk zijn. (W. V. 2070. 4. a. α). (Zie hst. over invloed van Du B.: ne dépend du vouloir des plus grands).
- Hasel-hoen**, B 825, een soort boshoen. (W. VIII. 2387. 3).
- Hebben; niet hebben bij**, S 223, niet in vergelijking komen bij, niet evenaren, niet halen bij. (W. VI. 222, aanm. en 223, aanm.).
- Heck**, S 580, schuif of valhek in een poort. (W. VI. 488. 2. e).
- Heeckel**, S 744, stekel. (W. VI. 491).
- Heel**, adv., S 1728, B 569, geheel en al, volkomen. (W. VI. 267. II. 1). **Heel end al**, S 1467, geheel en al, helemaal, volkomen. (W. VI. 270. III).
- Heerd**, **Heert**, S 537, haardstede, woonplaats. B 775, stookplaats.
- Heer(e)lick**, D 24, A, een heer toekomende. (W. VI. 368. II. B). S 340, luisterrijk, schoon, schitterend. B 586, schoon. (W. VI. 366. 2). vorstelijk. (W. VI. 368. II. B). B 1095, luisterrijk, glansrijk, schitterend. (W. VI. 366. B. 6). **Heerlickheyt**, S 178, luister, schittering, grootsheid, verhevenheid. (W. VI. 370. 1 en 373. 6). S 1269, eer, aanzien, roem, statie, praal. (W. VI. 371. 2. a en 373. 3). S 1736, alle Goddelijke volmaaktheden. (W. VI. 372. 4). B 292, voortreffelijkheid. (W. VI. 373. 7).
- Heerschappij**, B 306, regering. (W. VI. 384, 2).
- Heerschersse**, D 2, heerscheres.
- Heersching**, B 292, 305, 756, heerschappij. (W. VI. 384. 2), regering. (W. VI. 391, 1).
- Heet**, S 782, (in de zijde v. h. paard geprikt) een heet brandend gevoel veroorzakend. (W. VI. 400. 2. c). S 892, zeer hevig. (W. VI. 401, 3. b).
- Hel**, adj., D 55, S 1067, B 85, 166, helder, luid. (W. VI. 501, 1). S 230, 1430, 1432, B 1109, helder, fel schitterend, onverduisterd schijnende. S 1036, helder, fel schitterend. B 449,

- een helder, luid geluid voortbrengend. B 542, helder of hel (subst.); mogelijk een woordspeling.
- Helen, S 1195, helpen. (W. VI. 273).
- Helle, subst. S 805, 1340, diepte. (W. VI. 498. II).
- Helm der saligheyd, S 652, de zaligheid, die een helm is, die als een helm beschut (gen. explic.).
- Helmet, B 307, A, helm. Niet Mnl. Kil. helmet, galea. Ital. elmetto, Ang. helmiett. Uit ofra.: healmet, helmet, verkleinw. van ofra. helme (later: heaume), het germ. helm. De oorspr. is germ. (W. VI. 524).
- Hel-schijnig, S 1673, helder lichtend. (W. XIV. 628. Afl.). Reder. woord op -ig.
- Hemel, B 1130, statiedak, troonhemel. (W. VI. 549. IV. 1).
- Hemel-waert; ten hemel-waert, S 1933, B 932, hemelwaarts, naar de hemel toe (W. VI. 568).
- Henen maken, S 1285, doen heenspoeden.
- Heraclitus, B 852, de wenende wijsgeer ongev. 500 v. Chr., de voornaamste van de Ionische natuurfilosofen. Hij beweeude voortdurend de ijdelheden en de ongevallen van de wereld.
- Her-banen, B 1014, opnieuw omploegen en verder bewerken. Nog in de Zuidel. gew. (W. II. 964. I. 1. op: banen).
- Herberch, herbergh, S 528, verblijfplaats. S 1190, verblijfplaats (nl. de spons), B 476, woning, verblijf, verblijfplaats. Herbergen, S 660, onder dak brengen, een verblijf verschaffen. (W. VI. 591. 2 en 3).
- Herbouwen, D 42, weder opbouwen (hier: in ere herstellen).
- Herden, G 34, verdragen.
- Herkauwen, B 59, langzaam en goed kauwen, niet schrokken.
- Herkomen, B 886, voortkomen, zijn oorsprong hebben, afkomstig zijn, vandaan komen. (W. VI. 633, 2).
- Hernemen, B 1019, hervatten, weder opvatten, weder opnemen (n.l. het verhaal over het leven op Den B.). (W. VI. 632. 2. a).
- Herscheppen, B 784, herstellen, verkwikken. (W. VI. 642. D, 641. 4).
- Hert(e), subst. o., S 511, het diepste deel. (W. VI. 39. A). B 838, geest, verstand. B 553, gemoed. Passim = hart. Meest „herte”, de Zeeuwse en Zuidel. vorm.
- Hertsgespan, B 140, A, hartgespan, leonurus cardiaca.
- Heten, S 1580, B 371, noemen.
- Heulsaed, B 551, papaver (zie kantt.).
- Heyde, S 1698, vlakte, woestijn. (W. VI. 443. I. 3 en 442. I). S 1968, B 1202, heidegrond, onbebouwd land. (W. VI. 442. I. 1 en 443. I. 2).
- Heydens, S 642, veelgodendienaars. Hier: de Klein-Aziat. Gr. in Ephesus. Thans maakt men onderscheid tussen heidenen = afgodendienaars en heidens = Zigeuners. (W. VI. 446. I).
- Heylaes!, D 31, helaas!
- Heyligh-kerst-cruyd, B 149, Kerstroos, helleborus niger. (Dodonaeus en W. VII. 2427 op: Kerstroos).
- Heyligh land. B 930, Palestina.
- Heylsaem, B 1083, geneeskrachtig. (W. VI. 473. A).
- Heymelijck, in 't heymelijck, S 871 op een geheime of afgezonderde plaats (M. W.).
- Heymenisse, S 829, geheimenis, verborgenheid. (W. IV. 840. II. 2).

- Heyr, S 546, troep, S 763, school (vissen), B 419, 683, zwerm.
- Heyrcracht, B 677, legermacht. Hier: troep, vlucht. Heyschaer, S 1290, A, legerschaar.
- Heyr-tocht, S 553, A, krijgsmacht.
- Hiel, S 1727, voet, schrede. Hielen in Vla. een volkswoord voor: verzenen.
- Hier voortijds, hier voortijden, S 709, 1588, B 300, voorheen, vroeger.
- Hijacinth, B 231, edelgesteente van rode of gele kleur volgens het W. Hier: blauw.
- Hinder, S 626, 1224, overlast, kwelling, schade. S 729, nadeel, schade, S 1311, overlast.
- Hinderlick, B 969, schadelijk. (W. VI. 757. 1).
- Hinder-tocht, B 680, achterhoede. (W. VI. 759).
- Hisschen, B 951, A, hitsen, ophitsen, vijandig maken.
- Hoeck, S 1093, vishaak, B 434, hemelstreek, zijde of kant (van zijn tuin). (W. VI. 799. e).
- Hoeckigh, S 1665, vol schuilhoeken, vol verborgen plekjes. W. VI. 806. I en 798. A. I. 3. b).
- Hoecxken, B 1035, stukje (grond). (W. VI. 801. III. 1).
- Hoeden, S 761, beschermen, beveiligen. (W. VI. 791. 3).
- Hoef, hoeve, B 1031, A, stuk land van zekere grootte. (W. VI. 829. 30. I. 1).
- Hoeven, G 42, nodig hebben. (W. VI. 832).
- Hof-gesind, S 1519, gevolg, stoet van een vorst. (W. VI. 853).
- Hol, adj., S 31, leeg, S 1356, met diepe golfdalen, onstuimig, woest. (W. VI. 873. 2. c).
- Hol-land, B 633. Holle-land, S 1587, A, Holland.
- Holm, B 276, dar, mannetjesbij. De passage is aan Verg. Georg IV, 168 ontleend: „ignavum fucus pecus a praesepibus arcent". Fucus = dar.
- Hond, S 162, zeehond, een soort rob (Koenen).
- Hondert-schatte. S 1503, het honderdvoudige van de oorspr. „schat". Vgl. Mnl. tweeschat: het tweevoudige van de genoemde waarde of som. (M. W.).
- Hondster, B 538, A, Sirius.
- Hongeren na, S 649, hongeren naar, zeer gretig, begerig, vurig verlangen naar. (W. VI. 924. II. b).
- Hongerig, S 1925, B 508, 924, vraatzuchtig. (W. VI. 924. I. 1).
- Honigh-werck, B 309, werkstuk van honing en was. Bij Verg.: excudunt ceras et mella tenacia fingunt.
- Hooch, S 1344, B 1054, verheven, edel. (W. VI. 1009. 5. a). B 1226, hoog gelegen.
- Hooch geacht, B 1214, waaraan een grote waarde wordt toegekend. (W. I. 630. 2).
- Hooch-gespannen, B 678, hoog, als een boog geslagen tussen steunpunten.
- Hoochlick, B 226, in hoge mate, zeer. (W. VI. 1018. 11).
- Hoog-befamet, S 1462, zeer befaamd, zeer beroemd, zeer vermaard.
- Hoog-geducht, S 1272, zeer ontzagwekkend; hoog = zeer. (W. VI, 1018. 11), geducht = ontzagwekkend (W. IV. 638. B. I. b). Het behoort bij Heeren.
- Hooghe, adv. als subst. gebruikt, S 417, hoogte (W. VI. 1018. III. e). Hier: de hemel, God, dus in de bet. van naar den hoge, naar de hemel, naar God. (W. VI. 1005. 1). Op het
- hooge, S 1230, op het hoger gelegen strand.
- Hooge moed, S 1586, overmoed, vermetelheid. (W. VI. 1038. 2).
- Hoogh-gebult, S 790, met een hoge verhevenheid, (het touw loopt met een boog).
- Hoogh-geresen, S 478, tot hoog aanzien gekomen.
- Hoog-gevest, S 578, hooggelegen, op een hoogte gebouwd. S 1591, hoog gelegen.
- Hoogh-geweerd, S 305, in hoge waarde gehouden.
- Hoogste, S 1554, A, het verst van de evennachtslijn gelegen. (W. VI. 1007. 5).

- Hooemoed**, S 1796, hoogmoed.
- Hoonen**, B 392, in zijn recht verkorten, verongelijken. (M. W. III. 548. Niet in 't W. in deze bet.).
- Hoop**; over **hoop**, S 787, op een hoop, opeen, bijeen (de vier paarden nl.). B 7, te zamen, bijeen. (M. W. III. 579. b). **Te hoop(e)**, S 766, 1664, B 338, bijeen, te zamen. (W. VI. 1070).
- Hoop-man**, S 563, hopman, bevelhebber, aanvoerder. Hier de leider v. d. vlucht. (W. VI. 1112).
- Horenken**, S 262, horentje. Hier is bedoeld: Cochlea Multipars = hoornslak. (zie: Jonston, beschr. v. d. N. der BL. W. tabel (II en p. 36).
- Horn**, S 1843, (rondeel 8), B 185, hoorn. Horn is de oudere vorm, hoorn heeft vocaalrekking voor rn. De bet. zijn nu gedifferentieerd. (W. VI. 1090, 1).
- Horsel**, B 276, hommeltje (W. VI. 1126); 389, vlieg (W. VI. 1126; bij Du Bartas: mouche).
- Houd daer**, D 47, pak aan. (W. VI. 1141. I. A. 3. c).
- Houden**, S 534, achten. (W. VI. 1156. 4). **Houdet uytvcoren**; acht het, verkiest het, boven alles. S 749, er op na houden. (W. VI. 1143. 3).
- Houden**, S 314, 1613, een inhoud hebben van. (W. VI. 1142. 5. b). S 942, verblijf houden in, wonen in. (W. VI. 1147). B 1165, er niet van afwijken. Vgl. het midden houden. (W. VI. 1147).
- Hou-mes**, B 44, snoeimes. Kil. omschrijft houwmes als: falx pulatoria-sylvatica-arboraria. Het is dus een snoeimes voor bomen, sikkelvormig (vgl. Kil. falx. W. VI. 1201. 3).
- Hubsch**, S 169, mooi, sierlijk, schoon. (W. VI. 1320. I. 1.).
- Hulck**, S 1448, zekere soort van groot zeilschip, dat van de 15de tot de 17de eeuw algemeen gebruikt werd. (W. VI. 1298. 1) Hier wordt een grote porseleinschelp, die als een hulk wordt opgetuigd, met zo'n schip vergeleken.
- Hulde**, B 1104, trouw, gehoorzaamheid. (W. VI. 1295. 3). **Hulde plegen**, leenhulde bewijzen, de eed van trouw zweren als leenman.
- Hups**, G 25, mooi, aantrekkelijk, flink. (W. VI. 1322 en 1323). Uit het Mhd. (Franck-V. Wijk).
- Huyck**, B 850, mantel zonder mouwen, kapmantel. (W. VI. 1220. 1). **De huyck na de wind hangen**, zijn overtuiging wisselen met de omstandigheden, met de wolven in het bos huilen. (W. VI. 1221).
- Huys**, B 1119, geslacht. (W. VI. 1241. 4. a).
- Huysen**, S 1637, bergen. (W. VI. 1289. 2. a). **Huysen in sijn vuyst** is dus: met zijn vuist vasthouden, omvatten.
- Huysgesind**, B 1032, A, het gehele gezin, de vader inbegrepen. B 1075, kroost, de kinderen. (W. VI. 1268. 2).
- Hysel**, S 1826, B 737, ijzel. (W. VI. 749). Kil.: hijzel. De vorm met h is secundair en komt nog dial. (Limb. Kemp.) voor. (Fr.-V. W.). Ook Zeeuws.
- Iacht**, S 1249, vroeger vr. en o., naam voor de kleinere, welbezeilde zeeschepen, die, in de 16de en de 17de eeuw, aan andere schepen (koopvaarders) of aan een vloot, tot gezelschap en dienst (verkenningen enz.) werden toegevoegd. (W. VII. 86. 2).
- Immermeer**, S 1317, ooit. (W. VI. 1459. 3).
- In**, S 447, aan, S 1021. 1252, over. S 1739, met. in het licht brengen, S 447, voor den dag brengen, bekend maken. (W. VIII. 1919).
- Inbinden**, B 866, inkorten.
- In-boren**, S 582, binnendringen. (W. VI. 1516. 3).

- Inbrengen, S 1197, veroorzaken. (W. VI. 1528. 19).
- Indiaensch, S 614, Indisch. (W. VI. 1550).
- Indrincken, B 552, drinken. (W. VI. 1573. 1).
- Ineenlegghen, S 240, inleggen, mozaiekwerk maken (zie ineen = in elkaar). (W. VI. 1586. 1).
- In een lijven, S 712, aaneenvoegen. Zie: inlijven.
- Ingewand, S 388, inhoud. (W. VI. 1651. 6. c), het inwendige, het binnenste. (W. VI. 1651. 6. a). B 375, de inwendige organen van de buik of: ingewanden (zie blz. 161, vs. 625).
- Ingroen, adj., B 256, zeer bijzonder groen, een sterk groene kleur hebbende. (W. VI. 1666. 1. Kil. *perviridis, vale viridis*).
- In-heemsche krijgh, de oorlog die in eigen land woedt.
- Incorten, S 785, door inkorten van de teugels tegenhouden. (W. VI. 1735).
- In(ne)lijven, S 267, 1297. B 236, (er) in opnemen, (er)mede verenigen, (er)invoegen. (W. VI. 1793. II. 1., niet Mnl., Kil.: *incorporare, concorporare, in unum corpus redigere*).
- S 706, tot een deel van een geheel maken, er mede verenigen. „In” en „lijven”, zijn door andere woorden gescheiden op twee der genoemde plaatsen. Geen voorb. hiervan in het W.
- Innerlick, B 535, innig. (W. VI. 1823. d).
- Innig, B 1057, vroom, godvruchtig, devoot. (W. VI. 1829. IV. 1).
- Inprenten, S 819, in iemand of iets vestigen. (W. VI. 1851. 6). S 1328, vestigen in zijn verstand. (W. VI. 1851. 6).
- Inruymen, B 673, A, de genoemde ruimte afstaan, in gebruik of ter beschikking geven, overlaten aan. (W. V. 1870. A. 2).
- Intrecken, S 591, inademen.
- Inwoonder, S 1332, B 1072, bewoner.
- Jacht-werck, B 384, 793, het jagen. Mnl. *jagewerc, jachwerc*, het jagen. Kil. *jaghtwerc, venatio*.
- Jaeghen (na), S 507, B 51, streven (naar), trachten te verkrijgen. (W. VII. 117. II. 2).
- Jaer-getijde, S 322, in de Rooms-Kath. Kerk een jaarlijkse mis of dienst voor een of meer overledenen. (W. VII. 56. 2).
- Jaer-tijdigh, adv., S 1055, in het bepaalde jaargetijde (als adv. niet in het W.).
- Jammer-dal, B 416, de aarde als verblijf van rampspoeden, leed, ellende. (W. VII. 173. 1 en 2).
- Jeught, S 757, enige kinderen. Zie aant. S 756.
- Jock, het jock breken, S 984, nu: het juk afwerpen.
- Jonckheyd, S 761, enige kinderen. Zie aant. S 756.
- Jongskens, S 489, jongen. (W. VII. 391. A).
- Camelot, S 688, A.
- Kammigh, S 905, A.
- Camuys, adj., S 1275, platneuzig. (W. VII. II. 91. II. 2). Zie blz. 150 over de ontlening.
- Capoen, B 792, een haan die men gesneden heeft, om hem vet te mesten. (W. VII. 1510. I. 1), m. en o. Hier o.
- Kasse. S klinckdicht I, 1755, 1833, kast. S 1918, B 918, kist of koffer, waarin men geld bewaart. (W. VII. 1770. III en 1771).
- Castali born, S 1749, de bron Castalius (eigenlijk Castalia, zie Schlimmer en de Boer).
- Cat, S 162, zeekat, een soort vliegende vis, zie S 115, aant.

- Keer**, B 331, omgang, beweging in de rondte. (W. VII. 1958. 3). Hier: uitweiding. B 466, wending.
- Ke(e)ren**, S 758, tot staan brengen, tegenhouden. (W. VII. 1977. B. 2. a. α). S 1383, tegenhouden, het binnendringen beletten. (W. VII. 1979. 2. c). S 1646, zich wenden. B 969, afweren. (W. VII. 1977. B. 2. a. α).
- Kele**, B 632, uitmonding (van de fontein). (W. VII. 1940. 9).
- Keller**, S 1066, B 804, kelder. De vorm zonder d is de oudste. (W. VII. 2083. I). Kil. kent de „bijvorm” kelder. Reeds Mnl.
- Kempsch**, B 6, A, van hennep gemaakt. **Kempische vlerck**, vleugel van hennep, zeil.
- Kennis**, S 43, de kennis van Christus, het weten wie Christus is. (W. VII. 2187. II).
- Kerf-stock; op een kerf-stock**, S 286, A, nauwkeurig op de woorden lettend. (W. VII. 2254. A).
- Kervelmoes**, B 832, A, moes met of van kervel.
- Kerven**, S 1399, doorkappen, afhakken (om zich er van te bevrijden bij stormweer). (W. VII. 2486. 4).
- Keur(e)**, D 39, S 669, B 770, het puikje, het allerbeste. (W. VII. 2633. 2).
- Keuren**, S (rondeel 11), A, toetsen. (W. VII. 2656. III. A. I. a). B 424, met een kennersoog beoordelen.
- Kiecken-dief**, S 116, A, een vliegende vis.
- Kinderen**, verb. B 1074, kinderen krijgen, ter wereld brengen, baren. (W. VII. 3027. A. 1).
- Kind-rijck** B 1249, rijk aan kinderen (nieuwe koppeling).
- Claer**, S 371, 1454, B 63, 289, A, 1081, helder lichtend. S 297, 396, helder. S 695, duidelijk, kennelijk. S 865, B 517, 634, helder, niet verontreinigd, zuiver. B 230, 881, doorschijnend, het licht doorlatend. B 381, duidelijk.
- Claer-doorschijnigh**, S 1460, helder, doorzichtig. B 381, A, duidelijk doorzichtig.
- Claer-gesternd**, S 1761, met heldere lichtende sterren bezet.
- Claer-schijnich (schijnigh)**, S 1556, B 887, klaar schijnend, helder lichtend. (W. VII. 3251. 1).
- Claerheyd**, S 334, helderheid, licht.
- Claer-vlammig**, S 1436, helder vlammend, een helder licht uitstralend. (Du B. Sepm. I. 479: le char flamboyant de la mesme clarté).
- Clam**, S 198, B 101, 240, vochtig, kleverig.
- Clapper**, G 45, kwaadspreker.
- Clapper-man**, B 454, A, nachtwaker, ooievaar.
- Clappey, clappey**, S 1070, B 764, babbelachtige, praatzieke vrouw.
- Claren**, B 864, helder maken.
- Klauw**, S 19, vorkvormig werktuig om de grond mee uit te steken. (W. VII. 3575. 7. a), kromme nagels van dieren. (W. VII. 3567. I. 1). B 44, hark of wiedzijzer. (W. VII. 3575. 7. a).
- Cleven aen**, B 1237, afhangen van. (W. VII. 4000. f). Vgl. B 1253, waar het aaneen is gedrukt en S 1263, waar het onscheidbaar is: aencleven.
- Clieven**, S 711, splijten, kloven. Oorspr. en in Z. Ned. nog sterk, later onder invloed van kloven, zwak.
- Clift**, S 1558, rots, klip. (W. VII. 4028). Elders bij V. B. clip.
- Clijf**, B 1227, klimop, hedera. (W. VI. II. 4030. I). Verwant met be-klijven, kleven, klimmen enz.
- Clip**, S 595, rots. (W. VII. 4139). Hier mogelijk: holle rots; vgl. 587: holle rots. In het W. staat de bet.: rotsspleet, rotskloof.

- Klimcruyd**, B 558, klimop, hederá helix. (Van Dale: klimop = klimmerkruid). Niet bij Heukels.
- Klis**, S 157, zeeplit, zeeappel, een soort zeeëgel. (W. VII. 4170). Behoort tot de stekelhuidige dieren.
- Klock-geslagh**, S 1963, Klocke-slach, B 1196, klokgelui. (Hier bij opstand of oorlog).
- Cloeck**, adj. D 2, flink, wakker. S 88, B 368, 470 (M. W. III. 1559. 1. Du. B.: scavant), B 958, en passim, behendig, slim, gevat. S 237, bekwaam. (W. VII. 1183. 19). S 565, 575, 738, 828, 840, slim, gevat, flink, wakker. S 584, B 480, slim, S 1820, A, flink, sterk. B 752, gevat. B 772, sterk van geest, gevat.
- Cloec(k)sinnig(h)**, D 42, verstandig, wijs. S 1347 (kantt.), bekwaam, knap. (W. VII. 4194. A. 5).
- Cloen**, B 620, A, lummel, lomp persoon.
- Cloet**, S 615, schippersboom, lange stok. (M. W. en Fr.-V. W.).
- Cloot**; s'werelds cloot, B 290, des werelds bol, de aarde. **Ronde cloot der eerden**. S 2, ronde bol der aarde, de aarde.
- Cloot-buys**, S 1790, blaasroer, waaruit men balletjes klei schiet. (Zie: kloot = klomp klei. W. VII. 4308. Aanm. en buys B 41).
- Cluchtich**, S 246, geestig, zinrijk, vrolijk, tot scherts geneigd, van een grapje houdend. (M. W. III. 1599). Bij Du B. staat; dat hij dit doet: „pour s'esbatre"). B 613, behendig, bekwaam of vrolijk. (M. W. III. 1599. 1).
- Cluysenaer**, S 1156, de heremiet, krab van v. 657, ook crabbeken genoemd.
- Knaep**, S 1482, A, dienaar, bediende.
- Knecht**, S 1698, slaaf. In de bijbel gewoonlijk dienstknecht genoemd. (W. III. 2555. 1).
- Knije**, B 1176, knie. IJ moet als ie worden uitgesproken.
- Knippe**, S 1166, knip, slag, toestel om vogels te vangen, doordat een deurtje of deksel dichtvalt, wanneer ze zich in een hok of kooi begeven. (W. XIV. 1508. 65 op: slag).
- Knobbigh**, B 557, knoestig, knobbelig (van knobbe = knobbel, knoest).
- Knoopig garen**, S 1676, net.
- Knotering**, B 432, A, gekweel, gepiep.
- Coelen**, S 1183, A.
- Koetse**, S 1890, vgl. vierich crat in B 645.
- Kofferen**, S (rondeel 3), in een geldkist of koffer bergen.
- Coleur**, S 307, kleur.
- Kondigh houden**, S 140, A, onthouden. (M. W. III. 628. 4. c).
- Const**, B 52, vaardigheid, B 1025, bekwaamheid, kunstvaardigheid. (M. W. III. 1811. 2).
- Konstelick**, **Constelick**, S 235, 685, kunstig. (Vgl. **Constichlick**, B 500). S 262, kunstig, vernuftig.
- Konsteners**, S 870, kunstenaars.
- Constigh**, adj., S 1280 (kantt.), B 326, bekwaam, kunstig, talentvol.
- Constichlick**, adv., B 500, A, kunstig.
- Constighlick**, adv., B 130, kunstig, vernuftig. Niet Mnl. Reder. woord. Kil. artificiosus, artificialis et artificiose, artificialiter, solers, ingeniose.
- Const-rijc**, B 475, kunstvol. (niet Mnl.).
- Cont (maken)**, S 1117, B 479, bekend (maken).
- Contoor**, S 1480, kast, kist of koffer, waarin men kasboeken bergt of kast op een kantoor. (M. W.).

- Coopmanschappen, S 1006, koopwaren.
- Cop, S 1080, kruin (van een boom). B 60, 968, hoofd. (Niet plat in deze tijd).
- Coren-drachtigh, B 1043, A, een goede hoeveelheid koren opbrengend.
- Cort, adj., S 559, klein, adv., S 1341, B 909, 1139, A, kortom, in een woord.
- Cort-begrijp, S 325, inhoud in beknopte vorm. (W. II. 1423. 3).
- Cort; te cort komen, S 203, B 227, te kort schieten. In deze bet. niet in de W. Zie echter Te Winkel, *Gesch. der Ned. Taal*; § 19: te cort komen Z.-Ned. = fra. manquer à = te kort schieten.
- Cort op, S 787, kort op elkaar (de vier paarden n.l.).
- Cort-vleugelen, S 1078, kortwieken.
- Cortwijle, B 736, (kantt.) tijdverdrijf, tijdkorting. (M. W. III. 1961).
- Cortwijligh, S 1809, B 76, vermakelijk, amusant. Kil. *festivus, jocosus*. Cortwile, een korte tijd; bij uitbreiding: dat wat de tijd kort maakt. Cortwijligh is weinig in gebruik geweest en in 't Nieuw Ned. geheel in onbruik geraakt. (M. W. III. 1960. 1961).
- Cost, subst. S 1552, B 966, 978, kosten. (M. W. III. 1966. 1).
- Cost(e)lick, S 388, 447, 1333 en passim, B 360, 822, kostbaar. Op 't costelijckst, S 1498, op de prachtigste wijze.
- Cot, B 336, hol, (M. W. III. 1989), B 1053, hok. (Nog in Zeeland).
- Kout, B 1219, gesnap, gepraat. (M. W. III. 2003).
- Couwoerd, B 565, kalebas, pompoen. Mnl. *kauwoerde*, dat uit Ofra. *coûrde* (uit een bijvorm van Lat. *cucurbita*) ontstond. (M. W. VII. 1893. 1).
- Cracht, S 451, geweld. (W. VIII. 52. 18).
- Cracht; uit cracht + gen., B 307, uit kracht van, op grond van. (W. VII. 49. 11 en 58).
- Kraem, S 142, broedtijd van de vogels. S 639, het hulpbehoevend neerliggen van het dier. B 404, kraambed, toestand van de kraamvrouw.
- Cranck, adj., S 640, 652, 660, en passim, zwak. Krancke, subst. S 632, zieke.
- Cranckheyte, B 1258, nietigheid, zwakheid. (M.W. 2059. I. b).
- Krat, Crat, S 1436, B 645, A, wagenkorf, wagen. S 787, wagen (strijdwagen).
- Creeft, S 1609, het teken van de dierenriem, waarin de zon van 21 Juni tot 21 Juli staat.
- Krencken, S 957, 1778, schade toebrengen. B 1010, schade toebrengen. (W. VIII. 158. A. 3. b), verzwakken. (W. VIII. 156. A. 1).
- Crijgsgesel, B 982, krijgsmakker. Plant. *compaignon de guerre*.
- Crijt, S 1341, A, B 656, gebied, terrein. (W. VIII. 253. 1. en 2).
- Krin(c)ken, S 1803, B 62, krenken, schade toebrengen, benadelen.
- Cristal, B 631, water. Waterigh cristal, B 739, ijzel. (Omschr. als bij Du B.).
- Cristalijn, S 1460, kristal.
- Krocht, B 547, een priël (waarin het donker en koel is als in een krocht = grot of hol).
- Krollen, B 609, krullen, in de krul zetten.
- Cronen, S 1758, bekransen (M. W.).
- Croon, S 436, gouden of zilveren munt. S 507, krans.
- Croonen, B 1062, bekransen of tooien met de kentekenen van de heerserswaardigheid.
- Crop, S 243, hals.
- Cruyd'ken roer-mij-niet, S 1087, brandnetel, blijkens de kantt. Gewoonlijk noemen wij thans de *Mimosa pudica* zo. (Zie Heukels).
- Cruyd-tuin, S 1819, B 86, plantentuin, siertuin.

- Cruys, S 732, G 6, lijden, ongeluk. (W. VIII. 420. 3. b). Cruys end rouwe, G 6, mijn smart, die als een kruis door mij gedragen moet worden.
- Cruysen, S 677, doorkruisen, Venus wordt hier voorgesteld als geboren uit het schuim van de zee en rondvarend in een schelp.
- Kunst, S 1466, kunstbewerking.
- Laen, G 6, (laden), opnemen. (W. VIII. 903. 2. b).
- Lagen; op sijne lagen uyt, S 1189, op de loer liggend.
- Lak, B 359, A, schellak.
- Lanck, adj., S 1226, adv., B 1154, lang.
- Lanck-gebuyckt, S 1362, met lange romp. (W. III. 1744. C. I. 1. a. op: buik).
- Land-gewesten, B 989, A, landstreken, het land waarvan sprake is.
- Landsaet, B 961, ongezetene van het land.
- Lan(d)sche, B 555, 736 (kantt.), 941, landse, landelijke. (Niet in de W.). Vgl.: steedse.
- Landsknecht, B 333, soldaat. (Hier: werkmier).
- Land-vluchtigh, S 554, uit het land wegvluchtend.
- Lang; in 't lang, S 340, B 1027, uitvoerig. (W. VIII. 1049. III. 2. a).
- Langen, B 482, geven, schenken, verschaffen. Nog gewest.
- Langs, S 241, in de lengte, overlangs. (W. VIII. 1063).
- Langs aen, S 10, 195, B 1227, langs.
- Lang(h)s so meer, S 883, des te meer. B 933, 1072, hoe langer hoe meer. Lang is de oude adv. comp. De s is een adv. s. (W. VIII. 1047).
- Lanter-fant, B 340, A, leegloper, iemand, die zijn tijd verbeuzelt.
- Lap-rock, S 220, lappenrok, rok uit verschillende lappen samengesteld. (Niet in 't W. vgl. echter lappendeken, lappenpak).
- Laster-rijck, S 471, letterlijk: rijk aan laster. In bet. dus ongeveer gelijk aan: lasterlijk. Niet in de W.
- Lauwer-croone, B 53, lauwerkrans. Navolging van Lat. corona laurea. (W. VIII. 359).
- Lecker, S 1542, kieskeurig, verwend. (W. VIII. 1517. A. 1).
- Leden, S 1564, ledematen.
- Ledigh, B 1264, niets omhanden hebbende. (Hij werkt dus als hij er lust in heeft, niet gedwongen).
- Ledigheyd, B 1225, vrije tijd, toestand van niet door verplichte bezigheden in beslag genomen te zijn. (W. VIII. 1227. I. a). Stille Iedigheyd, ledigheid, waarbij men stil zit of ledigheid op een stille plaats.
- Leech, adv., B 600, (laag), nederig. Adj., S 946, leeg (verbogen leghe), B 94 en passim, laag. B 1160, vrij, niet door werkzaamheden, verplichte bezigheden e. d. in beslag genomen. (verbogen leghe) (W. VIII. 1214. 5). Vgl. met andere spelling: leege(n) = laag.
- Leechste, B 522, laagste.
- Leecken, S 1977, B 1210, doen druppelen. Hier: langzaam doen vloeien. (W. VIII. 1509. 4).
- Leef-loos, S 626, levenloos. In het W. alleen levenloos en lijfloos. Leefloos kan een contaminatievorm zijn.
- Leen-hof, B 1100, gerechtshof, waardoor zaken, lenen betreffende, werden berecht. Er waren n.l. verschillende achterleven, afhankelijk van Den B. Zie Rob. v. d. Aa.
- Leeuw, S 161, zeeleeuw.
- Leger, B 269, verblijfplaats. S 1505, B 985, legerplaats, kamp. (W. VIII. 1393. 3).

- Leggen**, S 1695, liggen, stil worden, rustig worden. (W. VIII. 2171. 12). B 209, liggen.
- Leghe**, B 1160, vrij, niet door werkzaamheden, verplichte bezigheden e. d. in beslag genomen. Vgl. leech.
- Leken**, st. verb., S 916, B 692, vloeien, lekken, druppelen, doorsijpelen. (W. VIII. 1507. 3).
- Lenden**, S 869, het gehele lichaam (van het gebergte). (W. VIII. 1548). S 982, het ruim van het schip.
- Langen**, B 70, langer maken. Nu alleen: langer worden. (M. W. IX. 374. 1).
- Langhen**, S 184, A, 224, vermengen. Wit met swart gelenght, S 224, afwisselend wit en zwart.
- Lesen**, S 286, A, bidden. S 304, uitzoeken of verzamelen. (W. VIII. 1843. 1 en 1844. 2).
- Lest**; in 't lest, S 1380, ten slotte.
- Lest-geleden**, S 1912, (zie B 911, A), B 911, A, laatstleden.
- Leste**; de leste uyr, B 1185, het stervensuur. Ure, oorspr. vr.
- Letten op**, B 1064, niet vergeten. (W. VIII. 1638, B. 3. c).
- Leuren**, S (rondeel 1), meerv. van Leure, gekheid, onzin. (W. VIII. 1693).
- Leven-boom**, B 101, arbor vitae, levensboom, een conifeer. De kegelschubben zijn blauwachtig berijpt, vandaar „clam” = kleverig, vochtig. (W. VIII. 3351. A. 1. a en 3352. A. 3. a, de kantt. en Heukels).
- Levend**, S 295, fris, bewegelijk. (W. VIII. 1770. 2 en 1771. 7). Beter: fonkelend.
- Levend-dood**, S 846, hoewel levend zijnde, verschillende kenmerken van een dode vertonend. (W. III. 2845).
- Levendigh**, B 96, fris, helder, opgewekt, niet dof of eentonig, fleurig. (W. VIII. 1780. 10).
- Levendigh gesicht**, frisse, fleurige aanblik.
- Leyder**, S 44, B 970, helaas. Misschien een compar. van leed, leid. Het lijkt op een germ. maar behoeft dat niet te zijn. (W. VIII. 1488).
- Leydsman**, S 1252, A, gids. (W. VIII. 1493. 1).
- Libyci lapilli**, B 230—40 marge, stukjes Numidisch marmer. (Lat. W.).
- Licht**, subst, S 1496, B 1066, heerlijkheid, luister. (W. VIII. 1921. 18). S 1496, toestand van gelukzaligheid, die het gevolg is van het bezit van het ware geloof. (W. VIII. 1917. 1).
- Licht**, adv. S (kl. 13), misschien, willicht. (W. XIII. 1952. 8).
- Lichtelick**, Lichtelijck, S 751, 1466, 1915, B 914, gauw, spoedig. (W. VIII. 1962. 3). S 897, 1466, gemakkelijk. S 1032, vlug, snel. (W. VIII. 1961. 1).
- Lichten**, S 1361, A, bevrijden, ontdoen, verlossen van iets. (W. VIII. 1980. 16).
- Lick-steen**, S 748, stenen of glazen voorwerp om te likken (d. i. glad, effen, glanzend maken). (W. VIII. 2401 en 2403). Zie A bij S 677.
- Lief**, S 276, 533, bemind, geliefd, dierbaar. (W. VIII. 2048. A. 1). S 1867, B 494, 1134, 1203, aangenaam. (W. VIII. 2053. 9). B 696, aangenaam, welkom.
- Liefd**, B 407, geliefde. (W. VIII. 2075, 14).
- Lief(fe)lick**, adj., S 913, 1549, A, smakelijk, lekker. B 631, 499, aangenaam voor het oog. B 705, 715, aangenaam, welkom. B 804, aangenaam, smakelijk, lekker, zacht (van wijn). (W. VIII. 2094. 2).
- Liefgetal**, S 383, B 27, A, bemind, geliefd. S 523, A, welgevallig, aangenaam, geliefd. (W. VIII. 2098. 2). **Liefgetal houden**, S 1776, B 27, liefhebben.
- Lieflick**, B 499. A, liefelijk, aangenaam voor het oog. B 621, beminnelijk, vriendelijk, aanninnig, een aangename indruk makend. (W. VIII. 2094. 3). B 1063, aangenaam, met een heerlijk klimaat en een mooie natuur.

- Lief-locken, S 1069, met liefde lokken. (W. VIII. 2063. Samenst.).
- Liegen, S 840, te kort schieten. (W. VIII. 2125. 5).
- Lieven, S 531, A, liefhebben, gehecht zijn aan.
- Lijf, S 263, lichaam, (een lijf, S 263, een geheel). S 1131, leven. B 469, A, leven. B 1098, lichaam (hier de omvang van het huis).
- Lijf-knaep, S 1816, B 83, Mnl. lijfknaep, lijfknecht, lijfwacht; hier het laatste: de waker over zijn leven.
- Lijf-verwigh, S 1876, B 239, lijfkleurig, met de lichaamskleur.
- Lijvigh, S 1606, B 825, dik. Vroeger ook van dieren gezegd.
- Lisch van over zee, die 's hemels boogh afmaelt, B 243, dwerglisch uit Z. O. Europa. Deze is violet, lichtblauw of wit. (Iris pumila). Heukels.
- Lochtich, S 346, luchtig, koel. (W. VIII. 3175. 6) of zo ijl, zo licht als de lucht. (W. VIII. 3175. 7). B 477; 1e. zo licht als de lucht, 2e zich gemakkelijk bewegend, licht, 3e vlug. Mogelijk alle drie bedoeld, dus een woordspeling.
- Locht; te locht-waert, S 570, naar boven.
- Lockigh, S 438, 1905, B 728, lokkend. Niet in de W. Reder. woord op -igh met de bet. van een partic.
- Lof, o., B titelblad, B 761, lof. Lof was m. en tot in de 17de eeuw ook o. in deze bet. (W. VIII. 2575).
- Longhe-loos, S 112, zonder longen. Zie blz. 143: sans poumons.
- Lonken op, B 162, loeren op, begerige blikken werpen op, gluren naar. (Hier metonymisch).
- Loos, adj., S 1184, 1219, B 3, listig, sluw, geslepen, B 3, Adams loos geslacht, de listige, sluwe, geslepen mensen. (W. VIII. 2900. 7. a). S 566, 1189, A, listig, sluw. S 722, slim. S 1638, listig, handig. Adv. S 1569, op slimme wijze.
- Loosheyd, S 1225, listigheid, sluwheid, slimheid, geslepenheid. (W. VIII. 2912. 2 en 2913. 3).
- Lossen, S 3, B 866, vieren, niet strak gespannen houden.
- Lot, B 756, 1092, bezit. (W. VIII. 3056).
- Luchten, S 1094, A, reuk verspreiden. (W. VIII. 3165. B).
- Lug, S 1023, log, plomp en daardoor moeilijk en traag in zijn bewegingen. B 161, A, log. Niet Mnl. (W. VIII. 2600. A. 1).
- Lust, S 588, list, behendigheit of lust, begeerte naar voedsel. B 1079, welbehagen, genoegen, genot. (W. VIII. 3336. 3).
- Lust-baer, B 1108, lust verschaffend, bekoorlijk, liefelijk, vrolijk. Verouderd. Kil. amoenus laetus. (W. VIII. 3339).
- Lustelick, B 1121, bekoorlijk, genoeglijk.
- Lusten, S 338, aanstaan, bevallen. (W. VIII. 3349. II. 2).
- Lustich, lustigh, adj., S 1878, B 627, schoon, mooi. (W. VIII. 3356. 8). B. 532, liefelijk, bevallig, schoon. (W. VIII. 3358, 3 en 4), helder, licht, verlicht. (M. W. 894. 2). B 793, lust, genoegen, plezier verschaffend, genoeglijk, plezierig. (W. VIII. 3356. 8). B 1082, vol leven en beweging. (W. VIII. 3355. 5).
- Lustighlick, S 1270, vrolijk. B 69, aangenaam, genoeglijk. (Niet in de W., reder. afl. op -lick).
- Luttel, S 393, weinige.
- Luy, B 434, A, 518, luid. Luyd, adj., S 1074, 1863, B 417, helder klinkend.
- Luyd-heesch, S 324, luid en hees.
- Luydruchten, B 742, veel lawaai maken. Niet in het W. zie ruchten: W. XIII. 1579. 1 en 2).
- Luyd ruchtig, B 283, een sterk geluid gevend. Sedert Kil.

- Luypaerd van der zee**, S 191, zeeleeuw. (W. VIII. 3252. 2: luipaard = leeuw).
- Luyster**, S 229, pracht. S 1462, glans, weerschijs, pracht. S 1627, lichtschijnsel. Bij Plin., de bron van dit gedeelte, wordt het verb. lucere genoemd. Jonston vertaalt Plin. als volgt: „Zij luchten (= licht geven) in de mond, van die haar eeten.
- Luysteren**, B 773, schitteren, uitblinken. Niet Mnl. (W. VIII. 3275. A. 3; Kil. luysteren j. lusteren, splendere).
- Mach-schien**, S 321, misschien. Hier de oorspr. koppeling mach (van mogen = kunnen) en schien (geschieden). De dr. v. 1611 en 1838 hebben: misschien.
- Maegdom**, S 1487, maagden, maagdelijkheid. (W. IX. 13. 1).
- Maeghden-palm**, B 1133, maagdenpalm, vinca minor, in v. 246 vinkoorde genoemd.
- Maen**, S 1209, maanvis, die de ronde vorm en de zilverglans van de maan heeft.
- Maet-gesanck**, B 763, maatzang, muziek in strenge wetenschappelijke vorm. (W. IX. 61).
- Mage**, S 517, A, buik. (W. IX. 6).
- Malen**, S 180, 691, schilderen.
- Man**, S 164, zeemeerman, mannetje der zeemeermin. B 1158, mensen.
- Manen**, B 97, aansporen, opwekken (n.l. om er heen te gaan, W. IX. 191. 3). B 165, vragen, smeken.
- Manschap plegen**, S 1413, hulde brengen als leenman aan de(n) leenheer (of vrouwe). (W. IX. 220. 3 voor manschap en W. XII, 2485. 3. b voor plegen).
- Marmer; het clare marmer**, B 881, het ijs.
- Marraensch**, S 986, Spaans; Maraan uit Spa. marrano, varken. Oorspr. scheldnaam voor een Moor of Jood; bij de Hollanders scheldnaam voor een Spanjaard. (W. IX. 232).
- Martegom**, B 247, martagon, cynorrhodon, lilium rubrum, bij Dodon.: lolie van Constanti-nopel. (W. IX. 270 en Heukels).
- Martis**, B 10, gen. van Mars. **Martis moedig kind**, de krijgsman.
- Mast-boom**, S 1399, scheepsmast. (W. IX. 293. 1).
- Matig**, B 1098, niet zeer groot. (W. IX. 312. 5).
- Mede**, S 158, 384, 1282, 1559, 1645, B 1117, evenzo, ook. (W. IX. 330. 7).
- Mededelen**, S 754, geven. (W. IX. 343. 2).
- Medeesch**, B 814, als van Medea. (Die Jason met haar toverdranken bijstond).
- Mede-maat**, S 1134, B 174, maat, vriend, makker. (W. IX. 354).
- Medecijn**, S 632, 1802, geneesheer. **Medicijn**, B 62, geneesheer.
- Meed**, B 166, 703, 888, 1004, mede, evenzo, ook. (W. IX. 330. 7).
- Meed-hulpster**, B 1114, mede helpster. Enigszins pleonastische vorm naast helpster. Vgl. medehulper in W. IX. 335, in oudere taal gewoon, thans onbekend.
- Meenen**, G 37, 58, liefhebben. (W. IX. 380. 8).
- Meer**, adv. S. 33, verder. (W. IX. 395. 9). B 989, sterker, in hogere mate. (W. IX. 393. I. 1).
- Meerder**, adv., B 1251, meer. (W. IX. 401. II. 3). **Een meerder**, S 124, 1912, B 911, een grotere. **Meerder**, een opnieuw van meer gevormde comparatief. (W. IX. 400. I 2).
- Meerendeel**, adv. S 1819, merendeels, meestal.
- Meer-swijn**, S 1421, zeevarken, een soort dolfijn, n.l. de bruinvis. (Zie v. 1275. kantt., de tuymeler camuys, van 1275).
- Meest**, adv., B 71, voor het grootste gedeelte. (W. IX. 419. 4). B 840, bijna. (W. IX. 419.4).
- Meesen-deele**, S 1614, meestal. (W. VI. 1142. 5. b).
- Meester**, S 67, 663, B 979, eigenaar, bezitter. (W. IX. 426. 10).

- Meestersse, S 825, leermeesteres. (W. IX. 435. 3).
- Melck, S 1549, een op melk gelijkend vocht.
- Meloen, S 157, zeekomkommer, een stekelhuidig dier. Bij Du B. p. 436 aant. 8: Melon; Plin. 9 c. 2: Mare habet cucumim, colore et odore (terrestri) similem.
- Men'ghe, B 529, menige. Menich, S 1049, B 1075, veel.
- Merck, S 642, kenteken. (W. IX. 583. 2). Beter: symbool.
- Mercken, S 94, heenrichten (niet in de W.). S 412, 884, 1173, A, B 1082, waarnemen, bespeuren, opmerken. (W. IX. 590. 2). S 1503, waarnemen als, beschouwen als. (M. W.).
- Mercker, S 1288, opmerker, waarnemer. (Niet in 't W., wel in 't M. W.).
- Mercuri, B 5, gen. van Mercurius, god van de koophandel.
- Mergh, B 216, het beste, het fijnste, de pit. B 318, de kern, het voornaamste.
- Merveille de Peru, B 244, (kantt.), Merveille du Peron, Belle de quatre heures, Belle mexicaine, Nachtschone, Wonderbloem, Mirabilis, fam. Nyctaginaceëen. (Heukels: Flora en Lijst).
- Mes, S 173, A, het „zwaard“ van de zwaardvis.
- Met, B 1008, door. (W. IX. 618. 23). B 1014, in, (W. IX. 614. 11).
- Met allen niet, S 798, niet met allen, niemendal, volstrekt niets, in 't geheel niets. (W. IX. 1935).
- Metter spoed, B 272, spoedig. (W. IX. 640). Metter veert, S 573, 1193, 1695, terstond, dadelijk, snel. (W. IX. 640). Metter vlucht, S 1181, vlug, vliegensvlug. (W. IX. 640).
- Meughen, B 1148, mogen. B 1187, kunnen, vermogen, in staat zijn. (W. IX. 1001. 2).
- Meyr, S 139 en passim, zee.
- Meyr-man, S 317, man van de zeemeermin, half mens, half vis; vandaar „halfgeschubt“, voor de helft van schubben voorzien, half vis.
- Meyr-swijs, S 1277 (kantt.), bruinvis. Zie meerswijs.
- Middelbaer, B 1165, tussen twee uitersten in het midden zijnde.
- Middel-circkel, S 1572, equator. (Niet in de W.). Middel-circkels oord, het equatoriaal gebied.
- Mid-lansche, S 1406 (kantt.), Middellandse. (W. IX. 676). Vgl. Middellandsche, S 1316.
- Mid'ler tijd, G 55, in dien tussentijd, inmiddels. (W. IX. 676).
- Mid-nacht, S 1798, B 57, middernacht. (W. IX. 692).
- Mid(t)s, conj., S 183, 579, mits dat, doordat. (W. IX. 891. 12), conj., S 1120, 1625, omdat. (W. IX. 891. 12). praep., S 737, door. (W. IX. 891. 12), adv., S 1098, midden. (W. IX. 889. 1).
- Mijden, S 1299, ontzien, sparen. (W. IX. 703. 8).
- Mijt; niet een mijt, B 341, A, niets.
- Mild, S 1853, B 200, vrijgevig, veelopleverend. B 1027, ruim, rijkelijk. (W. IX. 734. 4).
- Mildelick, adv., S 1765, welwillend. (W. IX. 733, op: mild en 737 op: mildelijk).
- Min, subst., 1197, liefde, genegenheid, adv., B 1159, minder, in mindere mate. (W. IX. 755. I. 1).
- Minnelick, adj., S 251, bevallig, schoon. (W. IX. 778. 3). B 1124, vriendelijk. (W. IX. 778. B. 1), adv., D 28, in der minne. (W. IX. 779. 3).
- Minste, B 1087, geringste. Niet 't minste deel, S 204, B 228, niet in het minste, helemaal niet.
- Mishanden, reflex., S 535, A, onaangenaam vinden.
- Missen, S 1534, verliezen. (W. IX. 861. 3). So dier van u gemist, tegen zo hoge prijs door u verloren, wiens verlies zozeer door u gevoeld wordt. G 54, ontgaan. (W. IX. 863).

- Mis-trouwen, subst., B 1179, wantrouwen. (W. IX. 877).
- Misvallen, S 365, een miskraam hebben. (W. IX. 880. 4). Hier: ontijdig een jong ter wereld brengen. De parel, die „geboren” wordt, is hier alleen kleiner, maar „leeft”, als „jong” van de oester. Huygens gebruikt misvallen als ontijdig ter wereld komen. Bij Plin. (de bron van deze passage): abortes.
- Moed, subst., S 892, 1183, verbolgenheid, drift. (W. IX. 915. c). S 1344, B 271, gemoed. Adj., S 1939, B 1034, moede, beu. Moed van + inf., waarschijnlijk naar Fra. voorbeeld: las de (W. IX. 921. c). Zie de bron op blz. 155 bij Str. 1939—1946: ennuyé de.
- Moey(e)lick, D 6, B 25, hinderlijk, lastig, vervelend, onaangenaam, bezwarend. (W. IX. 925. A. I. en 954. A. 4).
- Moeyen, reflex., B 374, A, zich bemoeien, zich inlaten.
- Moeyte, S 1111, verdrietelijkheden, twist. (W. IX. 956. 1 en 2).
- Mogen, B 733, kunnen. (W. IX. 1003. 5. a).
- Mogenthey, B 1084, almacht. (W. IX. 1008. 6).
- Momus, S 1754, een god, die de personificatie is van spotternij en vitzucht. Toen hij in Aphrodite een schoonheid vond, waarop hij geen aanmerking kon maken, barstte hij van spijt. V. B. noemt hem den God des lasters.
- Monde; van monde sober, B p. 2 v. 8, sober in het eten. Met een vollen monde, met volle overtuiging, volmondig. (W. IX. 1058).
- Monden, verb., B 830, goed smaken.
- Monthout, B 91, 544, liguster alias Rijnwilg. Zie de kantt. (Volgens W. IX. 1065 en Heukels: *ligustrum vulgare*).
- Moren; de heete Moren, S 554, het hete land van de Moren (Afrika).
- Morgen-gift, S 1487, morgengave, een geschenk van den man aan de vrouw op de morgen na de eerste huwelijksnacht en dat terstond eigendom van de vrouw werd. (W. IX. 1140. 1). Vgl. S 1039.
- Mortel, B 473, metselspecie. (Bij Du B.: mortier).
- Muylken, S 948, bekje. (W. IX. 1198. I. 1. a).
- Muyt-maker, B 972, mouter, nog bij Conscience. (W. IX. 1223).
- Na(e), praep., S 417, 519, 850, 1202, A, B 444, 502, 1012, G 60, naar; B 552, 1182, naar, volgens; B 1264, op; S 741 (het tweede na), al naar dat; S 1354, geeft rangorde aan. In de eerste plaats is het dus zijn scherp verstand, dat hem een schip deed maken; daarna inspireerde hem het voorbeeld van de nautilus; S 1798, na Adv. S 913, later (W. IX. 1312. 5).
- Na sick, S 1122, naar zich toe.
- Na-apen, S 238, nabootsen. Hier niet: op een belachelijke manier nadoen, zoals het W. IX. 1378. opgeeft.
- Nachtegael; Hollandsche nachtegael, B 443, A, kikvors.
- Na-comers, B 34, nakomelingen, afstammelingen. (W. IX. 1523. 2).
- Naeld, S 172, bedoeld is ontleening van de vorm aan de zeenaald, langwerpige, troskieuwige zeevis. (Koenen).
- Naenkens, S 568 (kantt.) dwergjes. Uit het Fra. *nain*.
- Naerderen, B 656, dichterbij brengen, doen naderen. Nog bij Bilderdijk en Conscience, thans in onbruik. (W. IX. 1468. II. 1).
- Naeste; op het naeste, B 523, het dichtst bij.
- Nat-leker, S 777, nat-lekker, nat-druppelaar. Vgl. leken, B 692.

- Natrachten**, verb., B 1257, volbrengen, doen. (W. IX. 1595. 3). Gesubstantiveerd in G 13, de persoon, op wie hij al zijn denken richtte. (W. IX. 1595. B 1: natrachten).
- Natreffen**, B 228, nabootsen, namaken. Niet in de W., wel in M. W.; treffen, raken. Kil., praestare (= doen, maken). Natreffen kan dus betekenen: nadoen, namaken, nabootsen. Op de paral. plaats in S staat; treffen. (Vgl. Sepm. V. 59, 60. Un peintre tire un Adonis).
- Natuer**, B 62, gestel. (W. IX. 1605. 1). B 126, aard, aangeboren neiging. (W. IX. 1606. 3). **Nauw**, adv., S 1657, B 663, nauwelijks. S 1679, op korte afstand van elkaar. (W. IX. 1639. 3. a). **Adj.**, S 1152, stipt, nauwgezet. (W. IX. 1636. 2).
- Nauwlick**, adv., B 973, nauwelijks. (W. IX. 1645).
- Navel van de zee**, Cochlea Umbilicata, Umbilicus, S 1642, A, een tolslak
- Na-vlieden**, S 1423, nasnellen
- Neder**, adj., S 1235, A, nederig. (W. IX. 1689. 5).
- Neder dalen**, caus., S 1687, doen neerdalen, laten zinken. (W. IX. 1713. B). Vgl. dalen.
- Neder-dragen**, S 1899, B 686, naar beneden voeren. (M. W. IV. 2249. I. b). Niet in 't W.
- Neder duycken**, trans., S 438, onderdompelen, naar beneden doen gaan. (W. IX. 1717. 1).
- Neder-slaen**, S 1504, opslaan (van een legerplaats, een kamp). (W. IX. 1957. 7. a).
- Neder-waert**, S 1080, naar beneden.
- Neep**, S 1192, kneep.
- Neerdalen**, S 100, naar beneden brengen, naar beneden halen. (W. IX. 1713. B).
- Neeringh**, B 38, koopwaar.
- Neerleggen**, S 1076, kalmeren, tot bedaren brengen. (W. IX. 1747. 8. a).
- Neffens**, S 1643, nevens, naast. (W. XI. 1927. 1. b).
- Nemmermeer**, B 1216, nooit, **Noch nemmermeer**, noch ooit.
- Nereus**, S 1213, Gr. zeegod, zoon van Pontos (zee) en Gaia (aarde). Nereus zachte bed, de zee.
- Nerites**, S 1416, A, zoon van Nereus.
- Net**, S 1448, schitterend, schoon. (W. IX. 1870. I. 1).
- Netele des zees**, Urtica Marina, Cnide, Horti de Mer, Cul d'Asne, S 1083, zeenetel, zeebrandnetel, een soort zeeanemoon. In S 157, doorn genoemd.
- Niet**, S 152, 164, 886, 1686, 1709. B 395, 894, niets, **Een niet**, S 1716, een niet-zijn, (fra. le néant). (W. IX. 1946. C. 3).
- Nieuwe tijd**, S 1680, het voorjaar, de lente, de tijd, waarin de natuur en haar voortbrengselen nieuw (= jong) zijn. (W. IX. 1963. I. 1. A. 1).
- Nieuwers**, adv., S 1368, nergens. (W. IX. 1977. 1). **Nieuwers mede**, B 1171, met niets, nergens mee. (W. IX. 1978. 3).
- Nieuws**; van **nieuws**, S 1913, B 912, opnieuw. (W. IX. 1989. 2). **Van nieuws aen**, B 762, opnieuw. Niet in 't W., wel: van nieuws af. (W. IX. 1989. aanm.). **Op een nieuws**, B 784, opnieuw. Niet in het W. Wel: nieuws, opnieuw. (W. IX. 1989. 2). In het M. W.: **nieuwes** = opnieuw. Bij V. Helten, V. T. § 153: op een nieu = opnieuw.
- Nijd**, B 870, vijandschap, afgunst. (W. IX. 1995. 2 en 1996. 3). B 1098, A, bittere afgunst, vijandigheid. G 50, afgunst.
- Nijdigaerd**, S 1947, B 1150, afgunstige, benijder. Nog in de Z. Ned. (W. IX. 1999. Afl.).
- Nijdigh**, B 1096, vijandig. (W. IX. 1998. 4). **Nijdigheyd**, S 693, bittere afgunst, vijandigheid. (W. IX. 1999. Afl. 1).
- Nood**, S 1060, gevaar, kwade kans. (W. IX. 2070. 3). S 1534, gevaar.

- Nood**; van *nood*, S 477, 1802, B 320, noodzakelijk. (W. IX. 2072), nodig. (W. IX. 2073).
- Nooden**, S 833, dwingen. (W. IX. 2095. 1).
- Noorder-pool**, S 847, Noordpool. Noorder is een adj. en waarschijnlijk een comp. vorm. (W. IX. 2127).
- Nu** . . . nu, S 38, 184, 247, 248, 386 en *passim*, B 614, nu eens, . . . dan weer. (W. IX. 2196. 2).
- Nuchter**, S 1886, B 529, pas verzezen. (W. IX. 2203. 7).
- Nut**, B 946, nuttig. (W. IX. 2219. II. A. 1). **Nuttelick**, B 285, nuttig. (W. IX. 2323).
- Nymphen**, B 1136, godheden van bronnen, beken enz., in het algemeen van de natuur. In animistische zin beschouwd, de vergoddelijkte natuurkrachten.
- Oceaensch**, S 505, van de oceaan. (W. X. 23. afl.). Zie blz. 122 § 12.
- Offenen**, B 1044, bewerken (het land) en zich voortdurend bezighouden met (de oorlog) (W. X. 38 en 39).
- Offeningh**, B 556, bezigheid. (M. W. V. 16. 2).
- Oeft**, B 688, ooft.
- Of**, S 881, al, indien al. (W. X. 69. 4).
- Offer**, Mnl. m. en o., B 505, gave als huldeblijk. (W. X. 83. 2. b).
- Offerande**, S (kl. 7), offer, geldoffer.
- Offeren**, B p. 2 v. 1, in dieust stellen van, toewijden, opdragen als blijk van verering. *Fra. offrir*. (W. X. 91. 2. b).
- Offer-werck**, D 3, offer (niet in W.).
- Of** . . . schoon, B 854, ofschoon.
- Olijf-spruyt**, B 1120, olijftak, zinnebeeld van vrede, verzoening en geluk. (W. X. 126, op: olijftak en 125, op: olijfspruit). Hier van geluk.
- Om**, S 1087, 1239, B 982, A, om te. B 14, in ruil voor. (W. X. 136. 21). Hiernaast: om te lijden, S 1127; om t' eten, S 1102. **Om end om**, S 945, overal. (W. X. 151. a).
- Omgordet**, B 748, zich omgord hebbende met een kleed, dat door een gordel wordt vastgehouden. (W. X. 245. β).
- Omhangen**, part., B 1281, omgehangen. Hier onscheidbaar verb. (W. X. 260. 1. b).
- Om t' seerst**, om het seerst, S 778, 1285, B 662, A, 1423, als om strijd, om het hardst.
- Om hooge dragen**, S 532, omhoog gericht, opgericht dragen (in tegenstelling met vele dieren. die het hoofd laten hangen).
- Omhoog stijgen**, caus., B 653, omhoog doen gaan.
- Ommedragen**, B 849, her- en derwaarts dragen.
- Ommetrecken**, verb., B 861, zich in rondgaande richting voortbewegen. (W. X. 645. II).
- Ommezweven**, B 841, rusteloos ronddolen. (W. X. 856. 2. a).
- omsóómen**, B 578, met een zoom of rand van iets omgeven. (De naamspreuk omgeeft dus de stam als een zoom).
- Omspaden**, S 1852, B 205, omspitten.
- Om-tuyten**, B 1208, schallend omgeven. **Tuyten** = schallen, in de 17de eeuw ook zingen (o. a. bij A. Roemers). (M. W. VIII. 782. 1). **Bet**. Het gezang zal aan alle kanten weerkaatst worden door het bos.
- Omvangen**, S 1667, omgeven. (W. X. 680. B. 1. a).
- Onaerdigh**, S 500 (kantt.), onvriendelijk, onwelwillend. (W. X. 896. 4).
- Onbedacht**, S 86, 1098, 1177, B 667, A, 1278, en *passim*, onbedachtzaam, onnadenkend, onbezonnen, onvoorzichtig. (W. X. 926. I).

- Onbedaeghd, D 7, onmondig, onvolwassen (niet in 't W., wel: bedaagd = mondig, volwassen. W. II. 1116. 1).
- Onbedwongen, B 26, ongedwongen, vrij. Vgl. Cats: En trouwen is van ouds een onbedwongen spel. (W. X. 945).
- Onbepaald, S 1373, onbegrensd. (W. X. 1006. I. 1).
- Onbequaem, S 1304, onaangenaam, onbruikbaar. (W. X. 983. I. 1. a).
- Onbeschaed, S 1640, onbeschadigd, ongeschonden. (Zie beschaden W. II. 1944).
- Onbeschoft, S 1325, wanstaltig, onbehouden. (W. X. 1043, A. I. 1).
- Onbesint, B 51, 1289, onverstandig, dom dwaas. (W. X. 1148. 1).
- Onbesnoeyt, S 42, onbeschaafd, ruw, in 't wild opgegroeid. (W. X. 1064. 2).
- Onblij, S 1773, B 24, bedroefd, zeer somber of neerslachtig, in een treurige toestand verkerende. (Niet in 't W. zie M. W. V. 289 en 290).
- Ondancks; sijns ondancks, S 564, tegen zijn wil. Uws ondancks, B 979, tegen uw wil. (W. X. 1183).
- Onderdaen, adj., B 935, onderworpen. (W. X. 1257).
- Onder een, S 183, 1565, A, onder elkaar. (W. X. 1286). Ten onderen drucken, S 1223, verdrukken. (W. X. 1299. II).
- Ondergaen, S 875, ernstig en nauwkeurig onderzoeken, tot op de bodem doorgronden, leren verstaan. (W. X. 1308. C. 2).
- Ondersaet, S 1516, onderdaan. (W. X. 1524).
- Onderscheyt, B 16, oordeel des ondersheids, onderscheidingsvermogen. (M. W. V. 401. 6).
- Onderstutten, B 561, ondersteunen, bijstaan. B. 938, bijstaan. (W. X. 1428. 3).
- Onderwijs, S 94, onderrichting in de geloofswaarheid. (W. X. 1510. 3. b).
- Oneyndelick, adj., S 764, 1660, oneindig. (W. X. 1561).
- Ongansigh, S 349, afl. van ongans = ongezond. (W. X. 1573. 2). De afl. op -igh is een Reder.woord, niet in de W. Het varken is versaydt, d. i. gortig, lijdende aan gort. (Zie versaydt).
- Ongebaend, S 1324, niet geëffend; 't ongebaende veld, de zee.
- Ongeboordt, S 1258, zonder zoom, of rand. De „paden” in de zee zijn immers niet begrensd. Ongeboorde paden, kan ook betekenen: de schijnbaar onbegrensdde zee.
- Ongebruyck; t'ongebruyc maken, D 34, Kil. inutile reddere, adimere usum, prohibere usum. In het W. niet vertaald. Hier: buiten gebruik stellen.
- Ongecoct bancket, B 802, vgl. dapibus inemptis. (Verg. Georg. IV. 133 en: dapes inemptas Hor. Ep. II. 48). Ongecocthe spijs, idem. Ongecoct, S 1861, B 802, niet gekocht.
- Ongekrenckt, S 1707, ongedeerd. (W. X. 1601. 2 en 4).
- Ongelaket, B 1249, onberispelijk, onberispt. (W. X. 1605. 1).
- Ongelijck, S 1127, onrecht. (W. X. 1613. 2).
- Ongerechtig, S 645, onrechtvaardig. (W. X. 1647).
- Ong(h)erust, S 135, 1794, 1963, B 1196, onrustig. (W. X. 1653. 1. a).
- Ongeschent, B 612, ongerept. Schenden was zwak. (W. X. 1655. 1).
- Ongestadich, adj. B 862, onstandvastig, wisselend. Ongestadighlick, adv. S 328, onstandvastig.
- Ongetemd, S 852, ontembaar, hier: onbedwingbaar. (W. X. 1667. 2).
- Ongetreurt, B 616, zonder te treuren, opgewekt, vrolijk. (M. W. V. 716). Niet in 't W., komt toch nog voor in 't Holl., b.v.: We gaan maar weer ongetreurd verder. Bij Du B.: gays.

- Ongetrouwelick**, B 440, op trouweloze wijze.
Ongeval, B 415, ongeluk, rampspeed. (W. X. 1670).
Ongevoelick, S 1136, gevoelloos. (W. X. 1676).
Ongheschakelt, S 837, niet als de leden van een ketting aaneengehecht. (W. XIV. 219. I. 1).
Ongheschickt, S 1564, niet welgevormd, plomp. (W. X. 1656. 3).
Onghestuynd, S 1441, onstuimig. (W. X. 1664, 1665, 1800, vermeldt alleen ongestuim, als aan het Mhd. ungestueme ontleend).
Ongrondigh, S 1501, zonder grond, bodemloos, onpeilbaar. Mnl. ongrondelijc. Het W. geeft op: ongegrond en ondoorgrondelijk. Deze bet. passen niet.
Oncost(e)lij(i)c(k) S 1002, niet kostbaar, eenvoudig, (M. W.), geen kosten meebrengend. B 475, A, zonder kosten. B 1247, eenvoudig, niet kostbaar of zonder kosten. (W. X. 1710. 1).
Onkonstigh, onkunstigh, S 1971, B 1204, zonder kunstvaardigheid, kunsteloos.
Onledigh, B 1159, 1163, bezig, in de weer. (W. X. 1766. 1).
Onlief(e)lick, B 329, A, onwelluidend, B 363, onbehagelijk, onverkwikkelijk.
Onlust, B 759, gevoel van onbehagelijkheid. (W. X. 1721. 1). **Des tijds onlust**, S 1836, het gevoel van onbehagelijkheid, dat de tijdsomstandigheden opwekken (twisten tijdens het bestand).
Onnavolglick, B onnavolgbaar. Nog bij V. Effen, thans verouderd. (W. X. 1739). Niet Mnl. Reder. woord op -lick.
Onno(o)sel, S 1079, 1111, 1219, onschuldig, geen besef van goed en kwaad hebbende. (W. X. 1742. 2).
Onnoselheyd, S 1222, onschuld. (W. X. 1743. 1).
Onnutticheyt, B 708, ontuchtigheid. (W. X. 1745).
Onstuym, adj., S 1375, onstuimig, woest. (W. X. 1799. I. 1). Vgl.: ongestuymd.
Ontbinden, S 1763, A.
Ontbloten, B 185, zichtbaar maken, aankondigen. (W. X. 1819. A. 4).
Ontdecken, reflex., S 1677, bespeurd worden. (W. X. 1828. C. 1).
Ontfang(h)en, S 415, A, 512 (zie 415, A) 1407, A, 1566 (zie A 1565), het plaats hebben van de conceptie. S 1389, opvangen. (W. X. 2005. 1).
Ontfermen, S 1055, ontfermen over. Hier sterk t. w. v. het rijm. Overigens altijd zw. Hier niet reflex. met een acc. van het object. (W. X. 1842. I. 4). B 259, ontfermen. Hier niet reflex. met een gen. (W. X. 1842. 1).
Ontfrosen, S 1840, B 779, van zijn rimpels ontdoen, ontrimpelen als teken van onbezorgdheid. (W. X. 1844).
Onthouden, reflex., S 1384, zich ophouden, zich bevinden. (W. X. 1869 en 1870. c).
Ontleenen, S 666, te leen nemen. (W. X. 1899. 1). S 1204, ontlennen aan. (W. X. 1899. 2).
ontluycken, S 470, 1539, A, 1874, 1728, B 237, 713, ontsluiten, openen. Trans. ww. als in 't Mnl. (W. X. 1906. I. 1).
Ontrecken, S 1602, ontnemen, doen verliezen (W. X. 1997. 2). B 420, A, ontlokken, ontnemen.
Ontschijnen, S 74, zijn glans verliezen. (W. X. 1957). Hier: verbleken.
Ontsien, S 1109, B 717, 1252, vrezen, duchten. (W. X. 2066. I. A. 2).
Ontsluypen, S 1889, B 549, zich sluipend verwijderen. (W. X. 1975. I). Hier: zachtjes (van U) aflaten.
Ontsteken, trans., S 42, doen ontbranden, S 1086, doen branden. Intrans. B 993, ontsteken. Vroeger 5de kl., thans 4de kl.

- Ontstelen**, S 1077, ongebruikt doen laten.
Ontvlieden, S 636, weggaan. (W. X. 2016. 3). Hier: wegvloeiën.
Ontvlien, B 296, ontvluchten. **Ontvlijden**, S 117, ontvluchten (met ij in het rijm: glijden).
Ontvrouwen, reflex., S 973, zich openen, opengaan, zich ontplooien.
Ontwee, S 36, A, in tweeën.
Ontwinnen van, D 6, ontwennen aan, de gewendheid aan iets doen verliezen. Hier dus: ontrukken aan de stadsdrukte. (W. X. 2030).
Onvernunft, S 530, niet met verstand, rede, begaafd. (W. X. 2124. 1).
Onversienigh, S 789, onvoorzien, onverwacht. (W. X. 2176 en 2177).
Onversaegt, S 983, onverschrokken. (Uit Mhd. ver-zagen, Fr.—V. W.).
Onvolmaakt, B (kantt.), 324, 1022, onafgemaakt. (W. X. 2169. I. 1).
Onvrede, S 34, twist, onenigheid. (W. X. 2178. 1).
Onvruchtbaerlick, B 216, onvruchtbaar, zonder vruchten voort te brengen.
Onvry, adj.; **onvrye rust**, S 587, rust, waarbij men bespied kan worden. (W. X. 2181. B. I. b).
Onweerd, adj., S 1548, onaanzienlijk, lelijk (M. W.), veracht. (W. X. 2187. b).
Onwijs, B 1000, dwaas, onverstandig. (W. X. 2215. 2. a).
Oochbrauw, B 610, wenkbrauw. (M. W. 2293. 1).
Oogen, S 1379, het oog aandachtig gericht houden op. (W. X. 2296. B. 2).
Oogenblick, m. en o., S 1911, B 910, ogenblik. (W. X. 2298).
Oogenwinck, S 1406, 1694, oogwenk, blik van de oogen. (W. X. 2336).
Oogh, S 254, B 820, 1078, vroeger ook vr. (W. X. 2250).
Oogh-schijnelick, S 764, duidelijk. (W. X. 2308. II. 1. a).
Oogst, B 345, oogsttijd, tijd dat men verdient.
Oorbaer, S 1514, dienstig. (W. XI. 61. 1).
O(o)rboren, S 1754, A, aanwenden (W. XI. 1451. 3). B 657, smaken, genieten. (W. XI. 1453. 6. a, op: orberen).
Oord, S 132, 1222, overal, allerwegen. (W. XI. 71. B. 1). S 1572, gebied. B 1101, stuk grond met alles wat er bij hoort. (W. XI. 69. VI).
Oordeel, B 665, vonnis. (W. XI. 83. I. 1. a).
Oorkonden, **orkonden**, S 96, verkondigen, bekend maken. (W. XI. 116. 2. b. β). S 1659, vermelden. (W. XI. 117. 3). S 1703, verkondigen, met min of meer ophef bekend maken. (W. XI. 116. 2. a).
Oorloghs-man, B 980, soldaat, krijgsman. (W. XI. 158).
Oorspronck, B 301, 1026, oorsprong, ontstaan, aanvang, begin.
Oos, **ozie**, **oze**, B 1145, het gedeelte van het dak, dat over de muur uitsteekt en het regenwater afwerpt. (W. XI. 236).
Oosdrup, B 1145, oziedrup, oze(n)-, euzie-, euzendrup enz., drup die van de ozie valt, als het regent.
Oost-sijdigh, B 116, aan de Oostzijde gelegen. (Reder.woord op -igh; niet in 't W.).
Op, S 155, 779, A, 1001, in. B p. 2 v. 4, in de richting van. **Op een stond**, S 206, in, gedurende een uur. Thans alleen in de Z. Nederl. (W. XI. 286. 2. a. β).
Op-doen, S 391, open doen, openen.
Op een(en) bot, S 781, B 587, plotseling, opeens, onverwacht. **Bot** = stoot, vgl. fra.: tout d'un coup. (W. III. 672. A. 2. a).
Op een nieuws, B 784, opnieuw. Zie bij: nieuws.

- Op het naeste, B 523, het dichtst bij.
- Open; t'open, S 136, de open zee.
- Openbaar, S 952, openlijk als zodanig bekend staand. (W. XI. 537. c. γ).
- Operment, B 807, een arsenicumverbinding. (Zie de kantt. en blz. 165).
- Opeten, S 389, verteren, doen vergaan. (W. XI. 676. 2).
- Opgesteken, B 1097, opgestoken. Zie B 697, gesteken.
- Opgeswollen, S 907, gezwollen. (W. XI. 1431. 2. a).
- Opcluyven, S 1815, B 82, verorberen, opeten. (Nu van vlees gezegd, dat van het been gegeten wordt). (W. XI. 914).
- Oplesen, B 159, oprapen en verzamelen; hier: oppikken en in de krop verzamelen. (W. XI. 1001).
- Op-offeren, S 295, als blijk van hulde, verering, aanbieden aan iemand. S 1693, opdragen, toewijden. (W. XI. 1062. A. 2. a).
- Oprechtigheit, B 959, oprechtheid, eerlijkheid, rechtschapenheid, goede trouw. Oprechtig, (Hd. aufrichtig) + heid. (W. XI. 1113).
- Oprecken, B 566, rekkende in de hoogte brengen, opsteken. Verouderd in deze bet. (W. XI. 1114. 1).
- Opreten, S 82, openrijten, openscheuren. (W. XI. 1120. 2 geeft alleen op: Oprijten. Opreten kan ontstaan zijn als afl. van reet). Hier in het rijm.
- Oprijzen, D 35, ontstaan. (W. XI. 1123. A. II. 2).
- Opscheren, B 102, netjes gelijk knippen. „Op” heeft hier de bet. van opknappen, in orde brengen door de handeling knippen. Vgl.: opharken, opborstelen, oplappen, opschrobben. (W. XI. 1150. II).
- Opschorten, S 784, 1836, B 67, tijdelijk doen ophouden. (W. XI. 1170. 4. c).
- Opslaen, B 239, oprichten, opheffen. Vgl. de ogen opslaan. (W. XI. 1189. 3).
- Opsluyten, S 932, opensluiten, ontsluiten, openen. (W. XI. 1211. II. 2).
- Opspannen, S 1170, opspannen. (W. XI. 1226. II).
- Opsperren, S 1034, 1902, B 725, opensperren, wijd openen. (W. XI. 1229. A. 2. c).
- Opsplijten, B 540, opensplijten. (W. XI. 1231).
- Opsteken, B 1097, zie opgesteken en steken.
- Opsteygeren, S 1696, opstijgen, zich verheffen. (W. XI. 1249. 2 en 1250. 2. b).
- Opstoten, S 1843, B 185, openstoten, openrammeien.
- Optoyen, B 737, opsieren, fraaier tooien.
- Opvoeden, B 457, groot brengen.
- Opvullen, B 610, opvullen.
- Opwaken, B 1009, ontwaken. (W. XI. 1360. A. 1. a).
- Orden, B 304, de oudere vorm van orde, ordelijke, maatschappelijke en staatkundige toestand. (W. XI. 1457. 4. b).
- Ordering, S 558, opstelling. (W. XI. 1468. 1); ze vliegen in V-vorm. S 1520, bevel of be hoorlijke orde. (W. XI. 1469. 5 en 6).
- Oubolligh, S 1021, grappig, koddig om te zien. (W. XI. 1522. 4. a en b).
- Oudheyt, B 346, A, ouderdom. (W. XI. 1561. 1).
- Ouwevaer, B 671, A, ooievaar.
- Over, B 313, voor.
- Overbleven, S 924, overgebleven. Vroeger soms onscheidbaar met klemt. op 't ww. (W. XI. 1623 en 1624. II. 1. b).
- Over-daden dranck, S 1799, overdadige drank. (Overdaed, als adj. niet in het W.). In B. op de paral. plaats. s'drancks overdaet.

- Over-groot, S 1543, zeer groot. (W. XI. 1727. 2).
- Overhoofd, S 431, iemand van hogere rang of stand. (W. XI. 1758. 1. b). Hier: de magistratus maiores.
- Overlast, S 451, B 937, kwellingen en gewelddadigheden van den vijand. (W. XI. 1822, 3. b). In S 451 van de door hem gedode monsters en vijanden.
- Over-mids, S 1242, middendoor, doormidden. (W. XI. 1900. A).
- Over-schoon, S 1439, B 536, A, zeer of bijzonder schoon.
- Over-schudden, S 771, zich schuddend (over iemand) uitstorten. (W. XI. 1999. 1).
- Overslaen, B 288, A, een verslag geven van. (W. XI. 2005. e).
- Overst, S 308, overste, hoofd. (W. XI. 2055. II. 1).
- Overvloeyen van, B 804, vol zijn van, er overvloed van hebben. (W. XI. 2183. b. β).
- Over-vremd, S 1228, zeer vreemd. (W. XI. 2190).
- Overvueren; t'overvueren, S 1787, B 38, vervoeren, overbrengen. Hier onscheidbaar gebruikt, met het accent op het ww. In deze bet. als onscheidbaar ww. niet in het W. Het rijmt op: bestueren. Ue is dus uu, vgl. B 974, vervoeren: loeren.
- Overwandelen, B 178, doorwandelen, in verschillende richtingen doorlopen. (W. XI. 2197. 2). Hier ook figuurlijk, dus: al wandelend overdenken.
- Over wege, S 707, over de weg, voorwaarts. (W. XI. 2102. 1. a).
- Overwegen. B 1, het een tegen het ander afwegen. Hier half in de eigenlijke bet., terwijl de gehele uitdr. fig. bedoeld is.
- Over zee end sand trecken, B 683, een overzeese reis maken, op reis zijn. Vgl.: Over see end sand sijn. (M. W. VII. 150 op: sant).
- Oyt, S 993, 1960, B p. 2 v. 5, 1191, altijd, steeds. (W. XI. 2. A en M. W. V. 1599). Dit zijn de oorspr. betekenissen.
- Pael, D 28, S 1342, grenspaal, merkteken, dat de grens aangeeft. (W. XII. 18.6). S 1554, A, gebied, binnen bepaalde grenzen besloten. (W. XII. 21 en 22. 8).
- Paeyen; jonck ter Paeyen, S 169, A.
- Pak, G 10, last. (W. XII. 159).
- Pallas, B 771, Pallas Athene, de Romeinse Minerva, o. a. godin der wijsheid.
- Palma-christi, B 148, A, palmboompje, buksboompje.
- Pand, m. en o., S 1133, 1333, kostbaar bezit, schat. (W. XII. 292. 4. b), S 1536, A, kostbaar bezit. S 1634, A, voet van de slak. Te pand geven, S 1507, in onderpand geven. Hier in de bet. dat men anderen het gebruik er van geeft tegen interest. (In zedelijke zin).
- Panssier, S 516, A, pantser.
- Paren, S 1073, doen samenklinken. S 6. Haeren reye paren, zich bijeenvoegen om een reidans uit te voeren.
- Partuer, B 441, echtgenoot(e). (W. XII. 596. γ).
- Passen, S 1219, A, doen aansluiten.
- Patientie, B 150, A, rumex patientia, een soort zuring.
- Patroon, D 470, een model ter navolging. (W. XII. 820. V. 1).
- Paveyen, S 1009, plaveien. Gewoonlijk gezegd van wegen of vloeren; hier van het dak.
- Peerd, S 161, zeepaard, walrus.
- Peerden-hoofd, S 311, paardekop (voor dieren gebruikte men evenals voor mensen het woord hoofd).
- Peerds-hayr, S 1904, B 727, strik van paardenhaar.

- Peers(ch), S 377, A, 931, 1209, 1382, groenachtig blauw. B 248, paars, violet.
- Peers-gewentel, S 1404, 't gewentel van de groenachtig blauwe zee.
- Peersigh-wit, S 792, van een groenachtig blauwe kleur, met wit, van de schuimkoppen.
- Pen, S 174, penna marina, een der plantdieren; deze heeft de vorm van een veren pen. S 1078, vogelveer.
- Perlen-saed, S 366, de kleinste parels, die niet bij het getal maar bij het gewicht verkocht worden. (W. XII. 469). V. B. verstaat er echter vruchtbaar zaad onder (v. 352) en meent, dat zo de parels worden uitgezaaid.
- Perrucke, B 586, A, pruik, hoofdhaar.
- Pijn, B 975, zwaar, inspannend werk. (W. XII. 1654. 1. b). B 1186, straf voor de zonde. (W. XII. 1644. 2).
- Pijnelick, B 1039, moeite veroorzakend, lastig. (W. XII. 1690, 2. b).
- Pijnen, S 1847, B 194, ww., het zich inspannen, of znw., moeite, inspanning, afmattende, zware arbeid (meerv.). (M. W. VI. 354. 7).
- Pijnen(sick), B 125, A, zich begeven, zich moeite voor iets geven, trachten, pogen, zich inspannen voor iets. (M. W. VI. 326. 4 en W. XII. 1673. 3).
- Piloot, S 1254, stuurman of loods. (W. XII. 1852. 1 en 1853. 2).
- Pint(e), S 314, 1613, inhoudsmaat van verschillende grootte, gewoonlijk 6 dl.
- Pitter, B 431, A, putter of distelvink.
- Plaegh, B 997, door God gezonden straf, bezoeking of kastijding. (W. XII. 2039).
- Plaesteren, S 753, bootseren. Nog in Z. Nederl. en vele Nederl. dial. i. p. v. het sedert het begin van de 17de eeuw in gebruik gekomen: pleisteren. (W. XII. 2058. II. 3 en 2055). West-Voorns: plö³ster = pleister; v. Weel.
- Planten in, S 1732, wortel doen schieten, zodat het post kan vatten en wassen. (W. XII. 2311. 4. b).
- Plant-ghedierte, S 1096, plant-dier.
- Plantsoen, B 264, A, stek, poot, loot, de opgroeiende jonge boom. B 981, stek, de opgroeiende jonge boom.
- Plat land, B 971, platteland, het vlakke land, het open veld, het buiten de stad gelegen land, met de bijgedachte aan het niet beschermd zijn tegen den vijand. In het W. niet de vorm „plat land”. Vgl. echter platvis, platvoet, platworm. In twee woorden geschr. door V.B.
- Plegen, B 1104, voor iets instaan, waarborgen. (Zie hulde plegen).
- Pleyt-huys, B 783, plaats waar de gerechtszaken behandeld worden. (W. XII. 2556).
- Pleyt-vogel, S 1777, een advocaat, die bij het pleiten door gezwets en door haarkloverijen een proces rekt. (W. XII. 2561).
- Plicht, S (kl. 10), bewijs van toegenegenheid. (W. XII. 2642. 5).
- Ploegh-kouter, B 939, ploegschaar. (M. W. III. 2005, op: couter).
- Plume, B 486, wiek, vleugel. (M. W. VI. 495. 1).
- Pluym, S 12, veren pen, schrijfpenn. (W. XII. 2814. II. 2). S 167, zeepluim, holtedier, verwant met poliepen en koralen.
- Pol, S 399, minnaar. (W. XII. 3079. 6. b).
- Pogen, S 1378, zich inspannen, zijn best doen. (W. XII. 3038. 3. a).
- Pomona, B 1131, Romeinse godin der boomvruchten.
- Porren, S 14, B 1285, aansporen. (M. W. VIII. 2105. 1).
- Post, S 371, 930, B 873, A, koerier, renbode (de zon) (bij Du B. courier); 's werelds heete

- Post, B 873, de zon. S 1072, s'Hemels-post, courier, renbode van de Hemel (de Goden), Mercurius.
- Pot, S 1171, kookpot of braadpan.
- Pracht, S 412, sieraad, pracht, heerlijkheid. Sedert Kil. uit het Hd.: pracht. (Fr.—V. Wijk).
- Prachten, S 1869 (zie B 496, A), B 496, A, pralen, prijken, pronken.
- Practijck doen, B 847, listen, kunstgrepen toepassen.
- Prangen, S 1318, knellen, drukken.
- Pranghe, B 1277, A, knelling, iets waarmee men knelt, prangt.
- Preken, S 1703, verkondigen (M. W.).
- Pricke, S 809, prik, lamprei, tot de rondbekken behorend, visachtig dier, negenoog, Lat. petromyzon. Deze gelijkt veel op aal of paling. (W. VIII. 967).
- Priem, S 288, dolk. B 609, haarnaald. Plant., priem daer men thaer mede krot. (M. W. VI. 667. b). S 172, een soort zeewier in de vorm van een dolk?
- Prins, B 328, 521, vorst, B 521, der lichten prins, de zon. (Du B.: Prince des flambeaux).
- Procureur, B 28, A, minder deftige raadsman dan advocaat.
- Purper, adj., B 704, purperen. Purper, subst., S 487, A, 675, purperslak. Purpurigh, adj., B 269, purperen. Purpur-visch, S 439, purperslak. (Zie S 433, A).
- Putoor, B 445, roerdomp. (Vgl. B 431, A).
- Pyreensch, S 987, Pyrenees.
- Quackel, B 908, kwakkel, kwartel. (W. VIII. 657).
- Quacksch, D 69, afl. van quack, een soort reiger. (W. VIII. 670, daar een aanhaling uit Merula, Wildernissen, waarvóór dit gedicht staat).
- Quael, S 22, ellende, leed, ramp, droevige toestand, ongeluk, zedelijke ellende. M. W. VI. 832. 1. a).
- Quaet cruyd, B 1162, onkruid. (M. W. III. 2185. 1).
- Quale, S 635, A, ziekte.
- Qualick, S 1127, moeilijk, slecht. Qualick om te lijden, moeilijk te dulden.
- Queeck, B 214, kweek, een grassoort met kruipende wortelstok, lange uitlopers, dat met recht „boos" genoemd wordt, omdat het zo lastig uit te roeien is.
- Queecker-vorsch, B 672, kikvors. Niet in het W. Kikvors niet bij Kil. Kweken = kwaken. (W. VIII. 747. 1, een onomat.). Vors reeds Mnl. = kikvors.
- Quelen, B 450, zingen.
- Quellen, reflex., B 1171, zich aftobben, zich kwellen over iets. (M. W. VI. 877. II). Wij zeggen: zich het hoofd breken over iets.
- Quist-goed, S 745, verkwister, verkwistster. (W. VIII. 823. 2).
- Raed, S 1802 (zie B 61, A), B 61, A, hulpmiddel, middel, hier: een drankje, B 958, inzicht, oordeel. (M. W. VI. 984. 22. c). S 1957, B 1182, aandrift. (M. W. VI. 981, 18). Met rijpen raed, D 38, na rijp beraad. (W. XIII. 368).
- Raed-Huys, B 1038, Volksvergadering.
- Raed-camer, B 782, kamer of huis, waar een stedelijke raad vergadert. (M. W. VI. 988).
- Raken, S 250, treffen, precies nabootsen. (Bij Du B.: tirer). Vgl. treffen S 204 en natreffen B 228. S 280, A, het brengen tot een bepaald punt. S 1867, B 494, roeren. Te niet raken, te niet gaan.

- Ram, S 162, A, zeeram, een roofvis. B 185, Aries, een der tekens van de dierenriem. 21 Maart staat de zon in het teken Ram. De dichter zegt: half Maart.
- Ramen, S 1589, oordelen (M. W. Kil.: raemen, putare, judicare) S 1633, oordelen (dat het net een boksoog is), noemen.
- Ranck, S 1110, 1172, slinkse streek, (een 16de eeuwse ontlening aan 't Nhd. Fr.—V. Wijk).
- Rapen, S 1675, oprapen, verzamelen (M. W.). B 1154, zich verschaffen. (M. W. VI. 1039. 4. Kil. rapen ghenoechte, voluptas capere).
- Recht, subst., S 405, B 690, gerecht, spijs. B 392, gerecht, rechtbank, schepenbank. (M. W. VI. 1097. 11). B 844, rechtschapenheid.
- Recht, adj., S 418, 1224, waar, waarachtig. B 754, juist, (M. W. VI. 1079. 7), in overeenstemming met zedelijke voorschriften. (M. W. VI. 1081. 8. b).
- Recht, adv., S 469, 828, B 261, 758, op de juiste wijze. S 1171, rechtuit, rechtstreeks. S 1719, B 110, precies, juist, op de juiste wijze. B 996, goed, nauwkeurig, op de juiste wijze.
- Recht, leste recht, B 690, laatste gerecht, dessert. Bij Du B.: dessert. Zie blz. 149 bij Str. 913—917. Eerste recht, S 710, eerste gerecht, voorspijs.
- Recht, te recht, S 566, 874, B 1009, 1066, op de juiste wijze, nauwkeurig, goed. (M. W. VI. 1086. 3). B 1224, volgens recht en billijkheid, met recht, met reden. (W. XVI. 1548. 5).
- Rechtelick, S 410, te recht, met reden.
- Rechte voort, S 884, altijd door, voortdurend.
- Rechts, adv., B 832, zo juist (bijw. v. tijd). (W. VI. 1108. 3).
- Recken, S 439, uitsteken. S 1025, uitstrekken. S 1047, spannen.
- Redelijk, B 283, met rede begaafd.
- Reden, verb., B 1190, spreken, zeggen. (reeds zeldzaam in het Mnl., thans uitgestorven in het Ned. (M. W. XI. 1149). Subst., B 752, redenering. (M. W. VI. 1155. 4).
- Reeden aan, S 737, aandeel hebben aan de uitrusting van (een schip). (M. W.).
- Reen; nae reen, G 60, naar reden, naar recht en billijkheid, naar betamelijkheid, naar eer.
- Reke, B 981, rij. (M. W. V. 1244. 1). Van Dale idem. In Zeeland nog in deze bet.
- Reppen, B 650, in een sterke beweging brengen. Hier niet reflex. maar trans. (M. W. VI. 1294. 2). Kil., movere, festinare, expedire).
- Reuck, S 1878, B 1134, geur.
- Reyen, B 614, een rei- of rondedans uitvoeren. (W. VI. 1212).
- Reyn, S 490, zuiver.
- Ridder, S 431, iemand behorende tot de Romeinse ridderstand, die zich later uit de oorspronkelijke ruitertij heeft ontwikkeld. (W. XIII. 68. I. a. β).
- Ridderlicke hof-stad, B 1091, ridderhofstede, riddergoed, riddermatige hofstede, riddermatig goed. (W. XIII. 91. 1). Riddermatig het recht gevend om ridder te worden, om in de ridderstand te worden opgenomen. (W. XIII. 94. 1. b).
- Ried, riet, S 339, 1739, B 329, A, 1026, rietfluit. S 699, rietstengel (als beeld van zwakheid).
- Rijck, subst., S 942, verblijf. B 174, 291, 318, 1213, monarchie, het gebied waarover de heerschappij van een vorst zich uitstrekt. S 12, B 1149, gebied, waarover iemand oppergezag uitoefent.
- Rijck, adj., S 33, 54, kostbaar, edel. (W. XIII. 277. 2). S 299, A, groot, omvangrijk. S 336. 853, 1283, 1458, (rondeel 8), kostbaar, prachtig. S 743, 869, B 634, veel voortbrengende. (W. XIII. 277. B. 4. a). S 446, machtig. (W. XIII. 269. I. A. 1). S 470, 1037, 1798, B 57, 1048 kostbaar. (W. XIII. 276. 2). S 479, rijk van inhoud, diep van betekenis. S 607, veel inhoudend, vol, goed gevuld. (W. XIII. 278. 4. c). S 954, Rijck huys, huis van rijke mensen.

- (W. XIII. 276. B. 1). S 1214, prachtig. B 790, overvloedig, kostbaar, B 1080, op kunstige wijze gemaakt, prachtig. (W. XIII. 277. 2). B 1245, gelukkig. (W. XIII. 276. 6).
- Rijcken, S 76, rijk maken. Met de bijgedachte: de begeerigheid maakt iemand nooit rijk genoeg naar zijn zin. (W. XIII. 297. II. 1).
- Rijden, S 114, zich voortbewegen. (W. XIII. 192. c. β).
- Rijsen, S 924, verheffen, S 1515, doen opstijgen. B 836, omhoogheffen, opheffen. In deze bet. als trans. ww. verouderd. (W. XIII. 461. II. 2).
- Ringh, S 927, kring. (W. XIII. 505. II).
- Rock, B 525, 871, bovenkleed.
- Rocken, B 375, stok van het spinnewiel, waaromheen men het vlas of de wol bindt. (W. XIII. 903. I en 904. 2).
- Roede, B 710, ramp, waarmee men gestraft wordt. (W. XIII. 663. a).
- Roef, S 1450, verblijfplaats van reizigers op schuiten, die passagiers vervoeren. Hier dus het inwendige van de schelp, die hulk genoemd wordt.
- Roen, B 994, roeden.
- Roer, S 1790, B 41, jachtgeweer. (W. XIII. 769. B. I en 770).
- Roeren, S 1067, 1108, aanraken. B 387, beroeren, aanraken, bewegen. (W. XIII. 777. 1 en 783. 4. b).
- Rol(le), S 177, register of naamlijst. (W. XIII. 912. 2. a).
- Rond, subst., S 878, aarde. (W. XIII. 1043. 2). S 1761, heelal. (W. XIII. 1042. 2).
- Rondsom, praep., B 129, 627, 660, S 1510, rondom, om iets heen. (W. XIII. 1106. II. 1. a).
- Rondsomme, adv., B 119, rondom, aan alle kanten, overal. Nog bij Da Costa. (W. XIII. 1104).
- Rood-verwich, S 1928, B 927, met een rode kleur, roodkleurig, rood gekleurd. (Plant. vermeil, rubicundulus. M. W. VI. 1622).
- Roof, S 39, 608, A, 991, B 711, 796, buit. (W. XIII. 1223. B. 1). S 1145, 1191, B 943, prooi. (W. XIII. 1225. 3. a).
- Roomsch, S 399, 1523, 1939 (zie B 1034, A), B 1034, A, 1046, Romeins.
- Roos, S 157, zeeroos, zeeanemoon (behoort tot de Aktinien. Zie Brockhaus).
- Rosen-hoet, B 736, rozenkrans. (W. XIII. 1545. 1).
- Rosmarijn, B 104, rosemarijn, Lat. rosmarinus, zeedaauw, een bekend, altijd groen heester-gewas, met donkerblauwe bloemen, fam. Lipbloemigen. (W. XIII. 1402. 1).
- Rot, znw., S 124, 176, 530, 1523, A, B 357, 487, A, 588, 974, A, troep, schare. (W. XIII. 1420. 4). B 337, rotheid, adj. als subst. gebruikt. (W. XIII. 1426. IV).
- Rouw, adj., S 258, 278, 1547, B 700, ruw. Brab. Holl. vorm (Schönfeld § 46 opm. 3).
- Rouw(e), subst., B 670, berouw, spijt of: grote droefheid, smart. (W. XIII. 1480. I. 1 en 1482. 3). B 976, G 6, smart, droefheid. (W. XIII. 1480).
- Rupse van de zee, S 1089, zeerups, behoort tot de wormen (zie strandboekje 1ste deel, 2de stuk p. 5).
- Rusten (in den Heere), B 1192, A, de eeuwige slaap slapen, als gelovige. Niet in het W. Ruym; op het ruym, S 1028, A, in volle zee. (W. XIII. 1705. d).
- Saed, S 1767, B, 8, A, nakomelingen. S 34, Adams saed, de mensen.
- Saen; so saen, S 928, 966, zodra.
- Saykens, S 349, zaadjes. (zie versaeydt).
- Saffraenigh, B 219, saffraankleurig, geel. Vertaling van croceum. Zie blz. 159.
- Salade, B 831, allerlei groenten, toeberaid met olie, azijn enz.

- Sale, hooghe sale, B 41, ridderzaal.
- Saligh, S 1374, de hemelse zaligheid deelachtig. B 1119, gezegend, gelukkig. (M. W. VII. 102. II. 1). Mogelijk is bedoeld: gezegend met kinderen. B 1208, gelukkig, godvruchtig. (M. W. VII. 99. 1 en 101. 4).
- Samen rinnen, S 434, samenvloeiën. (W. XIII. 571. I. A. 3).
- Sand-geberght, D 57, de duinen.
- Sat, B 268, verzadigd.
- Saturni, B 11, gen. van Saturnus. Van Saturni aerd, van de geaardheid van Saturnus, den god van de landbouw. Bedoeld is dus de boer, de landman. In aerd, naast aerdrijck vinden we vermoedelijk een woordspeling in de trant van Du B.
- Sause-boom, B 99, Spina appendix, vulgo berberis, zuurbes, Du. Sauerdorn (Heukels, Lijst).
- Saussen van 't hof, B 423, A, vergif; idem hofsche saussen B 815. Vgl. 423, A, en de kantt. aconita (= vergiften, bereid uit de aconiet).
- Schaduwachtig, B 1106, rijk aan schaduw. (W. XIV. 206. 3).
- Schaer, S 323, troep, S 684, ploegijzer.
- Schaffen, B 1264, opdissen. (W. XIV. 209. 3 en M. W. VII. 249. 8).
- Schalck, adj., S 571, A, sluw, geslepen, slim. (W. XIV. 230. 3). S 1172, B 1279, schelmachtig, schurkachtig, bedriegelijk, vals. (W. XIV. 229. 1 en 230. 2).
- Schalien, S 1008, dakleien. (W. XIV. 226. 1).
- Schallich, B 468, schallend. Rederwoord. op -igh.
- Schamel, S 926, arm. (W. XIV. 240. 3). S 1107, beklagenswaardig, ongelukkig. (W. XIV. 242. 8).
- Schampen, S 929, de wijk nemen, een goed heenkomen zoeken, vluchten. (W. XIV. 250. III. 1).
- Schaper, S 1027, schaapherder. (W. XIV. 274).
- Scharp-ghebuult, S 1009, van een scherpe bult (de nok) voorzien.
- Schatmeester, S 771 (kant.), bewaarder van de winden (gewoonlijk van de geldmiddelen).
- Schat-rijck, S 1919, B 918, rijk aan geld. Hier letterlijk. Voor het tegenwoordige taalgevoel is rijk = zeer (W. XIV. 305).
- Scheel, subst., S 932, 974, deksel. (W. XIV. 331. III. 1). Hier: bovenste heft van een schelp.
- Scheer, B 589, A, sikkell.
- Schelp, S 1014, hier: het schild van een schildpad.
- Scheren, S 1728, niet helder zien, enigszins verblind zijn, t.w. door een schel licht. (W. XIV. 4115. 7).
- Schendigh, adj., S 471, schandelijk, schande medebrengend. (W. XIV. 427. A. 1).
- Schenk, subst., m. en vr., B 640, geschenk. Te schenck, B 640, ten geschenke. (W. XIV. 430).
- Schenk, S 1616, schenkel, achterbout van een viervoetig dier. (W. XIV. 432. 2. a).
- Schenkels, Pernaë, S 1616, A, steekmossel, Pinna squamosa, Linné.
- Scherf, S 1220, A, 1547, schelp, een deel der schaal van een schaaldier.
- Scherm, S 1371, 1743, bescherming. (W. XIV. 485. 1).
- Scherp, S 71, streng, hard. (W. XIV. 330. 8).
- Scherpe-tandigh, S 546, met scherpe tanden. (Uitsteeksels, die aan de scharen zitten).
- Scherp-getackt, S 425, van scherpe uitsteeksels voorzien. Vgl. 434.
- Scherp-verstaeld, S 1121, van scherp staal voorzien.

- Scherp-vogel**, B 484, valk, valkachtige vogel. (W. XIV. 513).
- Scheyd-man**, B 665, scheidsman, middelaar, scheidsrechter. **Scheyd-man** = ghy, de scheydman, of: ghy als scheyd-man.
- Schicht**, S 705, pen, stekel. (W. XIV. 550. 1). B 533, (zonne)straal. (W. XIV. 550. 4), B 620, pijl. (W. XIV. 549. 1).
- Schier**, S 1702, haast, bijna, bijkans. B 180, bijna, haast, bijkans, spoedig, ras, dra. (W. VII. 504 en 506. 3). B 543, snel, schielijk, gauw of bijna, nagenoeg.
- Schieten**, S 865, A, uitstorten. (W. XIV. 574. 15. a).
- Schijn**, B 280, 1223, luister. (W. XIV. 612).
- Schild**, S 684, de kegelvormige mantel van deze horen, die er uit ziet als een rond schild. S 994, 1046, schild van een schildpad. Vroeger meestal m.
- Schillen**, S 1017, schelen, verschillen. (W. XIV. 683. II. 1). **Het vele schilt**, het is er verre van af. (W. XIV. 684. 6).
- Schim-man**, S 1254, schipman, schipper, zeeman, schieman (het laatste = tweede bootsman, belast met de zorg voor het voertuig en de ankers) (W. XIV. 559).
- Schip-braeck**, S 1298, schipbreuk. (W. XIV. 702).
- Schoot**, S 790, 1363, touw, waarmede van sommige zeilen de beide benedenhoeken, van andere de achterste benedenhoek, worden neergehaald en vastgezet, of gevierd. (W. XIV. 869. 1).
- Schoren**, S 581, A, 655, A, B 41, als een schoor steunen of ondersteunen, schragen. (W. XIV. 892. A. 1).
- Schorpioen**, S 163, A, een vraatzuchtige vis.
- Schorten**, S 889, tegenhouden, stuiten. (W. XIV. 910. 5). S 1213, A, korter maken door opbinden, dus: inkorten. (W. XIV. 909. 6).
- Schoten**, B 124, scheuten, jonge loten.
- Schou-spel; tot schou-spel strecken**, B 965, tot spot gemaakt zijn, een voorwerp van spot zijn. (Niet in de W. Vgl. echter W. XIV. 967: een schouwspel maken van; ten spot stellen).
- Schouwen**, S 129, schuwen, vrezen, vermijden, uit de weg gaan. (W. XIV. 1260. A. 1. 2. a). B 839, zien, aanschouwen, in ogenschouw nemen. (W. XIV. 959. 1 en 960. 3).
- Schouwigheydt**, S 501, schuwheid, mensenvrees. (W. XIV. 957. afl.).
- Schrey-maer**, G 12, droeve maar, klaagzang. (W. XIV. 1019, samenst.; deze plaats als enig voorbeeld aangehaald).
- Schrick**, B 1263, vrees, angst. (Niet Mnl., Kil., tremor, terror, horror, formido, pavor. W. XIV. 1057. 3: s'Vyands schrick = vrees voor den duivel).
- Schrijftoor**, S 1481, schriftorie, schrijflessenaar, schrijfcassette. Uit het Lat. scriptorium. (W. XIV. 1029).
- Schuldigh**, S 1957, B 1182, A, verplicht.
- Schutten**, S 788, tegenhouden, stuiten. (W. XIV. 1234. A. 1). B 937, afweren, afwenden. (W. XIV. 1236. 2).
- Schuym**, S 295, het zilver wit van de schelp.
- Schuyven onder**, S 1351, zich heimelijk mengen onder. (Niet in 't W.).
- Scolfert**, S 135, scholverd, scholvaer, schollebaar, scholver, Pelikaanachtige vogel. (W. XIV. 787. 1).
- Seem**, B 270, 714, ongepijnde honing, het zoetste en vetste van de honing, zeem, hetgeen uit de honingraten vloeit zonder persen. (Voor seem, zie M. W. op seem; voor pijnen = kneden, bewerken, zie W. XII. 1672. IV).

- Seerst(e); om het seerst(e), S 854, B 662, om het hardst, als om strijd.
 Sekerlyc, S 860, met zekerheid.
 Seldsaem, S 1326, 1474, wonderlijk, vreemd. (M. W.).
 Self, vnw., B 1061, 1284, A, zelf. Selfs, vnw., S 496, B 673, 1042, 1147, zelf. Van selfs, S 1576, 1923, B 922, van zelf, Selver, B 980, zelf.
 Sembla, S 929, Russ. Semlja = land (zie Nova Zembla = Russ. Nowaja Semlja), 't Noord-sche Sembla, 't Noordse land, het Noorden.
 Sen'wen, senuwen, S 1063, pezen.
 Seven-Boom, B 100, sabina, een conifeer, zavelboom; nog zevenboom of zavelboom genoemd. (Heukels).
 Seydt, S 701, noemt.
 Seyl-steen, S 833, 846, 851, magneetsteen.
 Seyssene, B 939, zeis, sikkel. (M. W. VII. 925).
 Simpel, B p. 2 v. 8, eenvoudig.
 Simpelheyd, S 1225, eenvoud, oprechtheid. (W. XIV. 1365. 1.).
 Sin, B 368, verstand. (M. W. VII. 1129. 2), schranderheid. (M. W. VII. 1132. 2. c). B 783, geest, verstand. (M. W. VII. 1129. 2). B 838, gedachte (M. W. VII. 1133. 3). G 31, gezindheid. S 577, A, gemoed, hart.
 Sin; in sin, B 15, 875, in de gedachte. (M. W. VII. 1133. 3).
 Sincken, S 405, doen zinken. S 572, laten zinken, doen dalen, nederwerpen.
 Sindert, adv., S 75, sedert, sinds. Nog in Z. Nederl. gewest. (W. XIV. 1367).
 Sinnelick, S 196, A.
 Sinneloos, S 286, A, zonder betekenis.
 Sind, sint, conj., S 872, sinds, sedert. Adv., D 26, B 933, sinds, sedert, van dat tijdstip af. (W. XIV. 1368. A. 1).
 Slach, S 727, vlaag, het krachtige verplaatsen (van de wind). (W. XIV. 1496. 19). Waters slach, S 1003, golfslag. Slach des zees, S 1688, golvende beweging van de zee. (W. XIV. 1494. 8).
 Slachten, S 509, 1019, 1225, gelijken op, overeenkomen met. (W. XIV. 1481. II. a).
 Slaen, B 940, smeden. (W. XIV. 1429. 11. a). B 998, treffen. (In fig. bet. W. XIV. 1426. 3).
 Slagh, S 1170, knip. (Zie S 1166).
 Slangigh, B 559, slangachtig. (M. W. VII. 1230).
 Slapaerd, S 1175, slapperd. Plant.: „die iets slappelick doet. (W. XIV. 1584. afl.). Hier: Den ergen slapaerd maken, zich erg slap houden.
 Slaper-roch, Torpedo, Dormilleuse, visch de roch gelijc, S 831, de sidderrog, behorende tot de fam. der Torpediniden, die electriche schokken kunnen verwekken. (W. XIV. 1331. Samenst., op: sidderrog).
 Slecht, S 284, glad. S 338, 344, B 685, gering, onaanzienlijk. (W. XIV. 1617. 4. b). S 919, 1629, glad, effen, vlak. (W. XIV. 1613. A. 1). B 392, zacht, weerloos, argeloos, onnozel, onwetend, dom. (W. III. 3561. 3 op: duif en W. XIV. 1616. 3). B 620, gewoon, eenvoudig. (W. XIV. 1614. 2. a en 1615. 2. c). B 667, argeloos, onnozel, onwetend, dom. (W. XIV. 1616. 1).
 Slechtelick, adv., S 309, slechts (W. XIV. 1625. 4).
 Slechten, S 138, B 334, 611, vlak, effen, glad maken. (W. XIV. 1625. A. 1).
 Slechtheyt, B 611, eenvoud. (W. XIV. 1629, 2).
 Sleutel-Raecks, S 747, sleutelreeks = kettinkje, (of ring of haak), waaraan vroeger vrouwen

- haar sleutels droegen. (W. XIV. 1709. 1). Zo'n kettinkje bestond dus soms uit schelpen.
- Slick**, B 542, A, slijk, modder. **Slijck**, B 788, modder, straatvuil. (W. VIII. 2114, 2115).
- Slijm**, S 1056, slijk. (W. XIV. 1740. 2).
- Slijten**, trans., S 290, verkopen. (W. XIV. 1760. 13). S 666, doorbrengen. (W. XIV. 1759. 7). S 751, door voortdurende wrijving doen afnemen in massa, sterkte of bruikbaarheid. (W. XIV. 1758. 3), of stukmaken. (W. XIV. 1757. 2). S 1062, te niet doen, vernietigen. (W. XIV. 1757. A. 2). D 32, verscheuren, vernielen, te niet doen. (W. XIV. 1757 en 1758).
- Slim**, S 690, 697, 1113, 1223, slinks, oneerlijk, onoprecht, boos, slecht, gemeen. (W. XIV. 1774. A. 2). S 1218. A, doortrapt, slinks of scheef.
- Slincker**, **slinck'**, S 407, 655, linker.
- Slincks**, S 239, links. (W. XIV. 1812. 1). Anlaut-variant van links. (Fr.—V. Wijk).
- Slot**, B 360, middel tot afsluiting, verzegeling.
- Sluymachtich**, B 551, slaperig; hier: slaapverwekkend (niet in de W.). Mnl. slumen = sluimeren.
- Sluyten op**, trans., S 325, zodanig er op plaatsen, dat er geen ruimte overblijft. Intr. S 575 besloten zitten, zodanig in iets geplaatst zijn, dat er geen ruimte overblijft. (W. XIV. 1973).
- Smaken**, B 1060, leren kennen, ervaren, zich bewust worden van, proeven. (W. XIV. 2033. 2).
- Smeer**, S 492, Z. Ned., een mengsel van vet, suiker en stroop. (W. XIV. 2094. 2); hier: honing.
- Snacken na**, B 519, met gretigheid happen naar. (W. XIV. 2245).
- Snee**, B 876, sneeuw.
- Snellijck**, adv., S 1427, snel.
- Snep**, B 726, 794, snip.
- Sneven**, B 572, vallen, ten val komen in maatschappelijke zin: zijn macht, aanzien of welstand verliezen. (W. XIV. 2324. 3). B 721, omkomen, sterven, het leven verliezen. B 842, vallen, ten val komen. (W. XIV. 2324. 2).
- Sno**, B 876, gering, waardeloos. (W. XIV. 2402. A. 1). **Snoo**, S 1369, 1932, snood, slecht, boosaardig. (W. XIV. 2403. 3). B 844, 1155, snood, verderfelijk. (W. XIV. 2404. 4).
- Snood**, B 46, verderfelijk, lastig, hinderlijk, (W. XIV. 2404. 4 en 6). B 931, A, 1277, verderfelijk.
- Snuffelen**, S 945, snuffelend rondzoeken.
- Snuyte**, S 426, sneb, neus van een schip. (W. XV. 2438. 5). Hier van een schelp. De schelp van sommige purperslakken eindigt in een lange sneb of neus. Bij Plin. *rostrum* genoemd. (Zie Buchner tabel 13).
- So**, S 249, evenzo, even. **So groot**, S 249, even groot, even veel. **So . . . So**, S 1059, nu eens . . . dan weer. **So haest**, S 1123, 1309, zodra. **So saen**, S 1124, zodra. **So wie**, S 1763, S (klinck-dicht) indien iemand.
- Soet**, S 293, 600, 1878, 1889, 1908, B 131, 407, 550, 732, heerlijk lekker. (M. W. VII. 1480. 2). S 486, aangenaam, gemakkelijk. S 530, dierbaar. S 891, liefelijk, beminnelijk, mooi. **Soete tael**, mooie woorden. S 1049, 1405, 1865, B 420, 431, 555, liefelijk, mooi. S 1231, zacht. S 1559, A, niet zout. S 1916, B 794, 915, aangenaam. B 1126, zoet geurend. B 847, 1195, zalig, heerlijk, aangenaam, liefelijk. B 286, lief. B 1131, lief, beminnelijk. (M. W. VIII. 1483. 2).
- Soet-vloedigh**, B 371, zoetvloeiend.
- Soet-vloeiigh**, B 314, A, zoetvloeiend.
- Sogelinck**, S 599, zuigeling. Volgens M. W. m. Hier o., vermoedelijk analogie naar kind.

- Solaes, G 14, vertroosting. (W. XIV. 2476. 1).
- Som, num., S 279, 689, sommige. (W. XIV. 2504. I. A. 1). Adv., S 393, soms, somtijds. (W. XIV. 2506. II. 2).
- Sonderbaer, S 1720, buitengewoon. (Sedert 't Mnl. Ohd. Mnd.).
- Sonderlingh, Sonderlinck, S 535, B 20, bijzonder, vooral.
- Sonne-wende, B 257, A, Heliotropium, herba solaris, kanckerkruyt.
- Sop, o., S 95, B 567, 868, top. (W. XIV. 2529). Zie B 532, A, bij tsop.
- Sorch, B 653, zorg, moeite, kommer, verdriet.
- Sorgelick, B 354, (M. W. VII. 1590. 1), reden tot ongerustheid gevend, bedenkelijk. (M. W. VII. 1591. 2). B 551, gevaarlijk. (M. W. VII. 1590. 1).
- Sorgen, G 54, vrezén.
- Sorgh, B 782, de beslommeringen. (M. W. VII. 1588. 3). B 1152, vrees. (M. W. VII. 1587. 1).
- Sorgh-fuldigh, S 358, bezorgd, zorgzaam.
- Sorg(e)loos, S 605, B 818, de zorg verdrijvend.
- Sorglooselick, adv., B 732, zorgeloos, zonder vrees, onbekommerd. (Reder.woord op -lick).
- Sorg-saed, B 141, zorgzaad, zachte witbol, holcus mollis, een soort zorggras.
- Sot, B 385, dom, zonder verstand. (M. W. VII. 1597. 1). Uit „sotte” (Sepm. VII. 635).
- Spaen, subst., B 939, spaden.
- Spaensche-doren, B 101, pyracantha, vuurmeidoorn. (kantt. en Heukels; lijst van N. H. Fr. Eng. namen v. pl.).
- Sparigh B 286, spaarzaam. (W. XIV. 2607. A. 1).
- Spel, B 575, speld. (In de oude oorspr. vorm zonder d). Spelle, S 172, speld, zeespeld, een soort zeewier.
- Spenen, S 648, iemand of iets van iets spenen, iets aan iemand (of iets) onthouden. (W. IV. 2736. 2.).
- Spercker, S 1394, vonken-schieter, knetteraar. (We denken hier dus aan het onweer). (W. XIV. 2609. 1 2).
- Speuren, S (rondeel 14, A), waarnemen, bemerken, bespeuren.
- Spie, S 1142, A, spion.
- Spijt, subst., B 976, nadeel. (W. XIV. 2796. I. A. 2).
- Spijt, praep., S 775, ondanks, ten (in) spijt van. W. XIV. 2799. III. In spijt (+ gen), navolging van het fra. en dépit de (W. XIV. 2797. 4), B 92, tegen de zin van. In spijt des sons, B 92, om de zon te weren. Tot spijt van, eveneens navolging van het fra. S 35, ten spijt van, in weerwil van, ondanks. (W. XIV. 2799. 5). Mogelijk invloed van het Lat.: odio tui.
- Spille, S 233, A, draaispil.
- Spille-beenen, verb., S 1015, A, spartelen, spartelbenen.
- Spit, S 172, A, sidderaal (wegens de gelijkenis met een braadspit).
- Spits, adj., S 238, scherpzinnig. (W. XIV. 2864. 4). Subst., D 42, S 877, scherpte van verstand. (W. XIV. 2862. 6).
- Spoed, S 1421, snelle voortgang, voortbeweging. (W. XIV. 2897. 2). Goede spoed, S 1364, goede voortgang. (W. XIV. 2897. 1) of: voorspoed. (W. XIV. 2898. 4).
- Spoeden, trans., S 849, tot voortgang aandrijven. (W. XIV. 2901. II. A. 4).
- Spoedig, adj., S 1051, snel, vlug. B 1078, A, zich beijverend.
- Spoelen, B 626, afspoelen.
- Spoeyen, S 141, spoeden, haasten.
- Spoor, B 311, te volgen weg, gevolgdé weg. (W. XIV. 2944. 4. a).

- Sporen, B 277, bespeuren, bewerken, opmerken. (M. W. VII. 1783).
- Spouwen, S 271, 1797, B 56, 636, spuwen.
- Spraeck, S 891, manier van spreken.
- Spriet, S 797, A, boegspriet. S 1386, rondhout, dat draaibaar onder aan de mast is bevestigd en schuins naar boven gericht, gebruikt wordt om een vierhoekig zeil uit te houden. (W. XIV. 3038. 5). Sprietken, S 1470, een kleine spriet (boegspriet of rondhout).
- Sprinck, S 864, 1697, spreng, springaar, bron. (M. W.). Gewest. Zeeuwse vorm. In het W. wordt alleen de bet. kleine waterloop genoemd. (W. XIV. 3067. 1).
- Springtijd, B 185, A, lente.
- Stad, S 489, verblijfplaats. (W. XV. 356. I. 3).
- Stad-houder, D 40, plaatsvervanger. (W. XV. 414. 1). Vgl. lieutenant, in het opschrift.
- Staeck, B 116, A, stam (zie Vondel, Lantged. II, 222, aant. 35—36; uitg. W. B.).
- Staan, S 513, B 292, zijn. (M. W. VII. 1867. 6 en W. XIV. 73. 10).
- Staat, B 19, levenswijze. (W. XV. 215). B 24, rang, maatschappelijke stand. (W. XV. 220. 5. a) B 720, rijk (W. XV. 25. c. γ). B. 1244, aanzienlijk ambt, hoge post of bediening, staatsie, pracht, praal, luister. (W. XV. 229. 6 en 9. a).
- Staken, B 759, een eind maken aan. (W. XV. 490. 17).
- Stal, S 1665, verblijfplaats, woonplaats. (W. XV. 511. 4).
- Stand, S 606, 923, B 1095, toestand, gesteldheid, staat. (W. XV. 663. 3). B 306, A, staat, B 1165, de omstandigheden, waarin hij verkeert, levenstoestand, levensomstandigheden, met betrekking tot aanzien, rijkdom. (W. XV. 649. e).
- Stand-haftigh, S 732, volhardend, standvastig. (Een germanisme: W. XV. 499. A. 1).
- Stand-vast, adj., S 1527, standvastig. (Een germanisme: W. XV. 527. A. 1).
- Statighlick, B 1093, statig, op een deftige wijze. Niet Mnl. Wel bij Pl. en Kil. Reder.woord op -lick. (W. XV. 859). Ook statig komt eerst sedert Kil. voor als afl. van staet.
- Stede, S 281, 1931, B 930, 1122, plaats. Ter stede-waert, S 582, de stad in, stadwaarts.
- Stedes, S 232, 592, 1509, B 1110, uit Mnd. Stedes, steeds, altijd. (W. XV. 924. 2. a). (Steeds komt voor: S 905).
- Stellen, S 72, 544, A, in een bepaalde toestand brengen. (W. XV. 1282. 5). S 403, geven. (W. XV. 1287. 7). S 1089, A, 1440, 1529, B 943, maken doen zijn. (W. XIV. 1286. 6. b. β). S 1920, (rondeel 4), B 919, 981, plaatsen, zetten. (W. XV. 1276. A. 1). S 1199, zich voegen.
- Stellen tot, D 40, S 1506, aanstellen als. (W. XV. 1310. 7). Op goede wetten stellen, S 484, een goed bestuur of goede wetten geven, verschaffen. (W. XV. 1305. 3). Gestellet op de noten, S 326, op noten, op muziek gezet. In s'doodes droeven stand stellen, S 606, doden (stellen = doen zijn). In 't bloed-bad stellen, S 1529, maken tot een bloedbad, een bloedbad aanrichten in. Te voren stellen, B 535, voor ogen (of: voor de geest) stellen. (W. XV. 1278). In het werck stellen, B 984, aanwenden. Een eind stellen, B 1076, een eind maken aan, eindigen met. Voor: een eind stellen aan, zie W. XV. 1287. c. De constructie zonder aan, niet in 't W.
- Sterck-gehuyst, S 1012, 1660, van een sterk „huis" voorzien.
- Stern, B 811, A, voorhoofd.
- Steunsel, S 146, A, steun. Red. woord op -sel. Mnl. onbekend.
- Ste vast, S 807, vast op de plaats blijvend. (W. XV. 1124. B. 1).
- Steygeren, B 634, omhoog gaan, de hoogte ingaan. (W. XIV. 1138. 2. a).
- Steylen, S 1403, recht op in de hoogte zetten. (W. XV. 1152. afl.).
- Stichten, S (kl. d. 9), 1295, scheppen.

- Stieren, S 105, B 427, sturen. Elck te sijnen plichten stieren, S 105, elk zijn plicht aanwijzen, elk zijn plicht laten doen.
- Stijf, S 579, 590, 609, 653, 1435, sterk. Stijf gehuyst, S 609, voorzien van een sterk huis (pantser).
- Stijf-moeder, B 204, 811, stiefmoeder. Vorm met ij in M. W. en Teuth.
- Stijgen, caus. B 653, A, omhoog doen gaan.
- Stijven. S 1004, 1296, versterken.
- Stoel, S 1128, de plaats van aanhechting.
- Stof, S 755, hier: poeder.
- Stollen, S 909, stijf maken, doen bevrozen. M. W. geeft stollen alleen als intrans. op. Kil.: stollen, drijven, luniculos agere (=holten maken, ondermijnen). Ondermijnen is hier mogelijk, maar niet zo waarschijnlijk. Stollen komt sedert de 16de eeuw voor. (Fr.—V. Wijk).
- Stom, S 485, 763, 1722, B 661, 1085, niet sprekend, niet kunnende spreken. Voor B 661 Vgl. Du B.: camus nageur.
- Stond; t'eener stond, B 983, op een tijd(stip), eens, eens op een tijd. (M. W. VII. 2204 en 2205). T'aller stond, D 70, steeds.
- Stond(e), S 206, 1910, B 909, uur (M. W. VII. 2208. 10). B 289, wisseling. Met een eeuw'ge stonde, B, 289, vert. uit Sepm.: d'un cours éternel, met een eeuwigdurende loop (kringloop), met een eeuwigdurende wisseling van dag en nacht. Vgl. Kil. stond (vetus) vice vicem (= wisseling). Met stonden, bij beurten. (M. W.)
- Stout, adj., S 139, 1008, B 157, brutaal. S 139, 1040, 1131, 1352, 1355, 1664, B 323, moedig, dapper, onversaagd (Du B.: hardis). S 34, 139, 944, 1355, B 315, 319, vermetel. S 788, krachtig.
- Stoutelick, adv., S 1339, moedig, dapper.
- Stouwen, S 51, jagen, drijven, opjagen. (M. W. VII. 2250. 1). S 1593, drijven. (W. XVI. 426. A. 1). Reflex. S 130, zich voortbewegen, zich voortduwen. (W. XIV. 425. A. 1).
- Strack, adv., S 814, recht.
- Stracks, S 458, 712, 774, B 410, A, 440, 663, en passim, aanstonds, direct.
- Strael, B 718, pijl, het scherpe deel van de angel. (M. W. en V. Dale).
- Straf, D 30, S 1803, B 62, streng. B 45, 1071, hard, ruw (Kil.: rigidus, durus, asper). B 777, slecht, fel koud. (M. W. VII. 2262. A. 2). Op de paral. plaats in S 1838: streng.
- Strafheyt, B 1143, hardheid, barsheid. (Niet Mnl. maar wel bij Kil., strafheyd, straffigheid, rigor, severitas, austeritas. M. W. VII. 2262. B. 2).
- Stralen, S 1493, stralen schieten. (M. W. VIII, 2267).
- Strande, (de titel en in S 1675), sing. vorm, vroeger m., vr. en o. (Franck—V. Wijk).
- Strange, S 960, strand (Holl. en Zeeuwse vorm; W.—Vo: strango).
- Strecken, S 1001, strekken tot, dienen als. (M. W.).
- Streng, S 1838, fel koud, slecht (op de parall. plaats in B 777 staat: straf). B 1044, hard, wreed. (M. W. VII. 2293. 2).
- Stroyen hoed, B 269, hier schertsend voor: bijenkorf.
- Stutten, S 789, 1586, tegenhouden, stuiten. (W. XVI. 398. 1. a).
- Stuyckelen, B 900, neerstorten, neervallen. (W. XVI. 283 staat stuiken. Stuyckelen moet het frequentatief zijn).
- Suer-mond, 822, zuurmuil, hier eigennaam.
- Sulcks, pron., S 955, dit. (Zie M. W. en V. Halteren, § 67). In Sulcks, B 16, in zodanige omstandigheid.

- Sulcs, adv. B 177, zo. (M. W. en V. Helten, V. T. § 152).
- Sullen, S 1195, moeten.
- Suster, S 1769, hier: de maan.
- Suyder-spits, B 686, Zuidpool, polus antarcticus, zie kantt.
- Suydsch, S 1335, Zuidelijk.
- Suyverlick, S 1461, keurig, zuiver. B 1133, mooi.
- Swaer, S 17, zwanger (n.l. van metalen). (M. W. VII. 2471. 3).
- Swalem, B 465, A, zwaluw. Swalm, B 485, zwaluw.
- Swamme, Spongia, S 114, zeespons.
- Swanger, S 627, vol van voedsel, dik gegeten, log. In verband met „kraam“ in S 639 zou men denken aan swanger in de tegenwoordige bet., die Kil., reeds vermeldt. Uit het verhaal blijkt dit echter niet. B 566, log. (M. W. VII. 2490). Mnl. zwanger is volgens Kil. Ger. Sax. Sicamb.
- Swart, B 968, donker.
- Sweetig, B 626, bezweet, zwetend. (M. W. VII. 2545. 1 en 2).
- Swem-geslacht, S 1408, vissen.
- Sweven, S 186, zich bevinden. (M. W. VII. 2548. 5) of zich bewegen. (M. W. VII. 2547. 1). S 419, 1520, zich bewegen, heen en weer gaan, nu hier dan daar zijn, dolen, dwalen, rondzwerfen. (M. W. VII. 2547 en 2548). B 1050, drukte.
- Swichten, S 892, betomen, beteugelen, tot bedaren brengen.
- Swieren, S 791, zwaaien.
- Tabbaert, B 747, wijd, in de regel tot op de voeten neerhangend mans bovenkleed met wijde mouwen. (W. XVI. 709. 1). Nacht-tabbaert niet in het W.
- Tackigh, S 434, van uitsteeksels voorzien (zie S 425: scherp-getackt).
- Taey, B 318, taai, kleverig. (M. W. VIII. 8. 1). Taey wassen-rijck, woonplaats van taiae of kleverige was.
- Tam, S 475, zacht, kalm. (W. XVI. 843. 6), gedwee. (W. XVI. 844. 6. b).
- Tamarisch, B 99, myrica, (zie de kantt.) gagel. (Heukels).
- Tandigh, S 256, getand.
- Tangen, S 689, de in S 684 genoemde scharen, die samen op een nijptang gelijken.
- Tas, S 1654, stapel, hoop. (W. XVI. 1001. II. 1).
- Tassen, S 1585, 1918, B 917, tot een hoop of stapel maken, opstapelen, ophopen. (W. XVI. 1012. A. 1).
- Te, praep., S 695, tot; van dag te dag, van dag tot dag. S 853, om te (bij een finale inf.; V. Hellen, V. T. § 159). Adv., G 29, zeer. (W. XVI. 1105. 1; daar een voorb. uit Cats).
- Te beter, B 481, des te beter.
- Tegen een, B 951, tegen elkaar.
- Tegenheyt, B 553, afkeer, weerzin, walging. (W. XVI. 1301. 3).
- Tegen-strijden, B 1147, zich verzetten tegen. (W. XVI. 1342).
- Tegenstrijdigh, B 394, in tegenstelling met (volgens W. XVI: op een wijze, die in strijd is met iets, dat in het verband genoemd of bedoeld wordt).
- Tegenweyr, S 852, verzet, tegenwerking. B 748, verdediging, verzet, het zich verdedigen, zich weren tegen. (W. XVI. 1350).
- Telcke, S 381, te elcke, in iedere.
- T'elcken, adv., B 673, A, telkens.

- Telen, B 1032, bebouwen (verouderd). (W. XVI. A. 5).
- Telg, S 860, tak, twijg. (W. XVI. 1426. 1).
- Te met, S 668, weldra. (W. XVI. 1459. 1. b) of gaandeweg, langzamerhand, allengs. (W. XVI. 1460. c). S 1212, 1391, somtijds, soms, nu en dan. (W. XVI. 1459. 1. a).
- Ten waer, S 825, B 668, tenware, ware het niet, dat.
- Tergen, S 817, trotseren. (W. XVI. 1569. 4). S 1340, trotseren, niet bang zijn voor.
- Ter see-waert henen, S 713, zeewaarts.
- Terwijlen, adv., B 217, terwijl, ondertussen.
- T'saem, S 957, te gelijkertijd.
- T'samenrapen, S 261, bijeenbrengen, bijeenzamelen (door rapen). (W. XVI. 62).
- Te stedewaert, B 789, naar de stad, stadwaarts. Ter stede-waert, S 582, naar de stad. (In het W. te stedewaert W. VIII. 922).
- Te voren, S 783, vooruit, voor (de wind) uit. (W. XVI. 1741. 1. a).
- Te wijl, t'wjl, conj., S 12, 627, 1846, terwijl. (W. VIII. 1288. II). Vgl. B p. 1; dewjl.
- Te zee-waert, S 594, 1005, naar de zee.
- Thoon, S 1601, licht. B 128, aanwijzing, mededeling. B 888, wijze van zich voor te doen. Met een gewisse thoon, (M. W.) met een betrouwbare aanwijzing.
- Throon, B 1067, hemel.
- Ticktack-berd, S 1481, tiktakbord, triktrakbord, bij het triktrakspel gebruikt.
- Tijd, S 1910, jaargetijde (vgl. B 909: saeysoen).
- Tijd-loos, B 141, A, herfsttijloos, colchicum autumnale.
- Tithonus, B 219, A, minnaar van Aurora.
- Tocht, S 1400, 1422, het snelle voortbewegen. S 1697, 1978, B 1211, loop van het water.
- Toebrengen, B 1138, bij iemand brengen. (M. W. VIII. 398. 1. b).
- Toedrincken, S 406, op iemands gezondheid drinken.
- Toegieten, S 16, eigenl. een hoeveelheid stof bij een andere hoeveelheid er van gieten. (W. VII. 418). Hier: naar hen toe gieten, geven, verschaffen.
- Toelichten, S 1498, doen schijnen over, ontsteken voor.
- Toemaken, B 822, voorbereiden, gereed maken, bereiden. (M. W. VIII. 444. 1).
- Toemalen, S 574, toedraaien. (W. IX. 141. 5 en 6).
- Toeneygen, B 586, toeknikken. (M. W. VIII. 449).
- Toerusten, D 9, uitrusten (met moed); 16de eeuw. (M. W.).
- Toeschicken, S 754, toebedelen. (M. W.).
- Toespelen, B 1082, A, zich in iemands richting in snel wisselende, dartele, grillige vormen bewegen.
- Tonge, B 451, 763, A, taal.
- Toogh, S 48, bewijs. (M. W.).
- Toom, B 865, teugel. To(o)men, S 820, intomen, tegenhouden. S 1357, betomen, in toom houden, in bedwang houden. S 1407, van een toom (teugel) voorzien.
- Toorne, S 680, toren. De horen heeft de vorm van een toren. Er is ook een slak, die torentje heet.
- Toot, S 244, borst van een vrouw of tepel. (Fr.—V. W.). Hier: de tepelhoorn, natica. Deze heeft de vorm van een vrouwenborst (zie Heinsius en Jaspers, strandb.).
- Top, D 69, kuif. (M. W.). S 244, tol, Hier de Trochus of tolslak (zie Jonston. Besch. van de N. der Bl. W. p. 35: de Trochus oft Tol, heeft zijn naam van dat speeltuigh dat de kinderen gebruiken).

- Tormentil, B 140, A, weewortel, schijfwortel, een soort ganzerik.
- Torts'; s'werelds torts', S 1882, de zon (zie blz. 157 over de invloeden).
- Tot, D 25, S 290, 315, 445, 1614, als. S 1717, totdat. S 1934, B 54, 356, 1029, te. Tot hemwaert, S 460, voor hem. Tot hem-waerts, S 1075, tot zich.
- Traen, S 297, B 818, vocht, vloeistof.
- Trans, B 90, ring, rand. (Zie: blommen-trans).
- Treck, D 17, S 586, list, kunstgreep. (Mnl. treke, trec). S 1638, kunstgreep. B 218, streep, snoer (van zij of paarlen). Kil.: diadema: capitis tegmen regale. Kleurstrepen past hier het best (bij Du B.: teints).
- Trecken, S 861, slepen, halen. S 895, brengen. B 766, verkrijgen.
- Treffen, S 204, nabootsen, namaken, vgl. B 228, natreffen. B 757, behoren tot. (M.W. VIII. 660. I en 661. II). Kil. contingere (= tot iemand of iets in betrekking staan, dus behoren tot). S 829, raden, gissen. Volgens Fr.—V. Wijk is treffen ontleend aan het Du. Het ww. heeft daar nog genoemde betekenissen: Sie haben es getroffen, U hebt het geraden. Er hat mit seine Vermutung das Richtige getroffen (gegist).
- Treur-blijerschap, B 109, de mengeling van droefheid en vreugde, symbolisch voorgesteld, resp. door de doornen en de bloemen van de eglentier.
- Trotsich, trotsigh, trotzich, adv., S 1253, hardnekkig. B 262, A, afkerig. B 868, trots.
- Trouw, B S, G 68, betrouwbaar.
- Trouwe, B 173, 669, huwelijk, huwelijksverbintenis.
- Trouwelick, adv., S 1517, getrouw.
- Trouwen, adv., G 53, voorwaar, inderdaad.
- Tsamenspannen, S 144, het eens zijn, één lijn trekken (hier niet in ongunstige bet. W. IV. 69).
- Tsop, S 1081, B 532, A, top, kruin. Vgl. B 868, sop. S 1748. top.
- T'sij . . . oft . . . oft, S 808—811, hetzij . . . hetzij . . . hetzij. (W. VI. 693).
- Tucht (tocht), B 978, kudde.
- Tuchtigh, S 1871, B 502, tochtig, loops, geslachtsdrift hebbende. (M. W. VIII. 384).
- Tul'pa, S 1823, tulipa, tulp. (Kil. tulipa, tulpe; sedert de 16de e.). Tul'pen, S 1874, tulipen, tulpen.
- Tuymelen, S 720, omslaan naar voren of naar achter, dus draaiend om de breedteas, naast ommeslaen = omslaan, draaiend om de lengteas.
- Tuymeler, B 477, acrobaat, duikelaar. Tuymeler camuys, S 1275, letterlijk: platneuzige duikelaar = bruinvis. Deze behoort tot de dolphijnen (in de kant. genoemd: dolphijn ofte meyrswijn. Meyrswijn = zeevarken, bruinvis).
- Tuyn. B 954, A, de schone dreven of Hollands tuin.
- Tuynlick, B 408, uit de tuin. Reder. woord op -lick.
- Tuyn-mael, B 422, A, een maal van bonen en andere gewassen uit de tuin.
- Tuyten, S 1975, schallen (zie: omtuyten).
- Tween, S 1294, A, van twee, uit twee schelpen, uit twee stukken.
- T'weesnijdend sward, van Godes heilig woord, S 654, Gods heilig woord, dat een tweesnijdend zwaard is. T'weesnijdend (dr. 1611 en 1614) = 't tweesnijdend. 'T weesnijdend (dr. 1838).
- Twijn, B 363, gedubbeld garen.
- Uyr, oorspr. vr., B p. 2 v.66, ogenblik, tijdstip. B 1185, uur, zie: leste uyr.

- Uyt zijnen vrijen wille, B 1045, vrijwillig.
- Uytbootsen, S 249, nabootsen, afbeelden. (W. III. 508. I. 1. b en 510. afl.).
- Uytdorschen, B 743, er uitdorsen. (W. III. 3162. samenst.).
- Uyten, B 275, beëindigen, uitmaken, beslissen (vooral rechtskwesties). (M. W. VIII. 986).
- Uyt gaen, S 1938, B 1033, A, verlaten. (M. W. VIII. 909. II. 1).
- Uytgehoold, S 531, hol. Zie V. Helten, V. T § 38: uitgehoold beantwoordt aan Ohd. holon.
- Uytgelesen, S 229, bijzonder.
- Uytgemergt, S 31, uitgeput, uitgemergeld. (W. IX. 576. 2 en 578. Sam. afl.).
- Uythangen, S 1166, buiten hangen.
- Uytcomst, B 1002, A, uitslag.
- Uytlands, B 679, buitenlands. (M. W. VIII. 961. 1). Uytlandsche, B 795, uitheemse.
- Uytlegghen op winninge, S 1502, uitzetten tegen interest.
- Uytosen, S 1785, B 36, A, uithozen.
- Uytrecken, S 1065, spannen.
- Uytrichten, S 384, doen, verrichten.
- Uytrusten, S 182, van het nodige voorzien (niet Mnl. niet bij Kil. Zie W. XIII. 1907, rusten II. I. 2). S 968, doen uitrusten. (W. XIII. 1903. II. A. 1).
- Uytschieten, S 1244, snel doen bewegen in een bepaalde richting. B 190, met kracht uitschieten, verwijderen (uit het lichaam), kuitschieten.
- Uytslaen, B 1127, naar buiten doen gaan. (W. XIV. 1444. 13).
- Uytspannen, S 1840, B 779, ontspannen.
- Uyt-steedsch, B 1169, buiten de stad.
- Uytstrecken, B 838, laten gaan over iets dat verder verwijderd is, laten reiken tot. (M. W. VIII. 1077. I; Kil. extendere expandere).
- Uytrijcken, B 870, ontwijken, ontgaan. (M. W. VIII. 1077), tot bedaren brengen. (M. W. VIII. 1078).
- Uyt-suyveren, S 1730, reinigen. (vgl. Sepm. I. 5: espure mes esprits).
- Uytteren, B 846, opteren, opgebruiken, uitmergelen.
- Uytvaren, B 311, uitweiden, iets verlaten. (M. W. VIII. 1093. 3). Niet bij Kil. Hier: het spoor verlaten, de te volgen weg, de gevolgde weg verlaten, afdwalen.
- Uyt-vieren, S 790, laten schieten, vieren.
- Vaders-erf, S 530, 1782, B 33, streek of land, waarin hun vaders leefden. (W. III. 4168. 3).
- Vaerdigh, adv., S 1338, B 389, vlug, snel. (M. W. VIII. 1161. 2). Adj., B 606, vlug, snel, handig. (M. W. VIII. 1161. 2 en 3).
- Val, B 1065, zonderval.
- Vallen, S 366, worden, ontstaan. (M. W.).
- Valsch, B 908, nagemaakt, nagebootst.
- Van, S 131, 301, 310, 348, A, 387, 758, 846, B 25, 264, 587, G 19, en passim, door. S 149, 338, 811, 1053, 1598, 1599, 1685, aan. S 413, uit. S 460, tot, S 1005, 1008, door middel van. S 1587, tegen. B 235, met. B 275, over.
- Vangen, S 1829, B 740, gevangen zetten. (M. W. VIII. 1145. 1). S 1965, B 1198, opvangen. (Met moeite inademen). (M. W. VIII. 1149. 5).
- Van nieuws aan, B 762, opnieuw.
- Van vers, S 977, van verre.
- Vanzelfs, B 1127, vanzelf.

- Varen, S 1695, gaan. (M. W.).
- Vast, S 37, steeds, voortdurend, aanhoudend, altijd door. (M. W. VIII. 1278).
- Vastelijck, S 879, onweerlegbaar, op een betrouwbare wijze.
- Vatten, S 316, afkijken, nabootsen.
- Vedelaer, S 1280 (kantt.), bespeler van een snaarinstrument, hier een cither (zie Koster Myth. W. op: Arion).
- Veder, S 167, zeeveder, holtedier, verwant met poliepen en koralen.
- Veel, S 376, veela, dikwijs. S 1036, zeer, in hoge mate.
- Veel-gheooghd want, S 1668, visnet.
- Veel-geverwde boogh, S 1453, A, de regenboog, de veelkleurige boog.
- Veel-gevoet, S 611, van vele voeten (poten) voorzien.
- Veeltijds, S 953, 1884, B 527, dikwijs. Sedert Kil., die het Holl. noemt. (Fr.—V. Wijk).
- Veelvoet, S 205, 586, poliep. Zie blz. 144.
- Veel-voetige Gediert, S 1256, poliep. Zie veelvoet.
- Veerd, S 107, vaart, snelheid.
- Vellen, S 772, als een stormboom vellen, om het vaartuig tegen te houden. Vgl. blz. 147 over de invloeden. Reflex., S 841, vallen.
- Vensters, B 545, openingen in de pergola, in de vorm van vensters. In het latwerk dat de steun vormde voor het „Monthout” maakte men deuren en vensters. De pergola wordt in B 544 „groene wandelplaats” genoemd.
- Verachteren, S 887, achterstellen.
- Verbant, S 536, partic. van: verbannen; vroeger st. en zw.
- Verbasterden, B 1069, ontwaarden. Niet in 't M. W., wel: bastaerden, voor bastaard verklaren. (W. II. 1060).
- Verbeyden, B 1129, verwachten, met verlangen uitzien naar. (M. W. VIII. 1461. II. 2).
- Verblijden, B 1241, opvrolijken. (M. W. VIII. 1499. I. vrolijk stemmen). + in, reflex., S 1252, A, zich verheugen over.
- Verblinden, B 327, blinddoeken. (De genoemde godin is Fortuna; zie de kantt. Concha Porrecta Fortunae dicta).
- Verbolget, S 541, part. van verbolgen, zw. intr. ww. hetzelfde als verbelgen, zich boos maken, toornig worden.
- Verborghen, S 905, verbergen. (W. II. 1874, op: bergen).
- Verbreyden, S 340, bekend maken.
- Verbrijsen, S 998, verbrijzelen; brijsen uit Fra. briser. (Fr.—V. Wijk).
- Vercken, S 162, zeevarken, een soort, bruinvis. (Koenen).
- Verde, S 1517, verre. Zeeuwse vorm: vār(dā). (Fr.—V. Wijk).
- Verdencken, B 113, uitdenken. Het M. W. geeft alleen op: overdenken, denken aan, zich iets herinneren. Kil.: excogitare, comminisci, fingere cogitatione, enz., dus o. a. uitdenken.
- Verdienst, S (kl. d. 7), goede werken.
- Verdoven, B 712, bedwelmen, krachteloos, machteloos maken. (De bijen worden bedwelmd, de woede wordt gekalmeerd, krachteloos (onschadelijk) gemaakt. (M. W. VIII. 1631. 1 en 1632. 4).
- Verdrencken, B 1167, onderwater zetten. (M. W. IX. 1160. 2).
- Verdroghen, B 569, verdrogen, fig.: een einde nemen.
- Verdrukken, B 564, verstikken, in zijn groei belemmeren. (M. W. VIII. 1671. 1).
- Verdwalen, S 545, B 653, afdwalen. Verdwalet, B 132, verward. (M. W. VIII. 1688. 2).

- Verdwijnen, S 1603, wegwijnen, uitteren, langzaam wegsterven. (M. W.). B 894, te niet gaan. (M. W.).
- Vereeren, B 404, eer bewijzen aan. (M. W. VIII. 1711). B 690, schenken. (M. W. VIII. 1711). Vereeren met, S 744, A, toevertrouwen aan, ten geschenke geven. S 1320, A, schenken.
- Verflouwen, S 921, verflauwen, krachteloos maken. (W. III. 4507. A. 1 op: flauw).
- Verfraeyen (sick), B 546, zich verfrissen. (W. III. 4652).
- Vergaderen, S 266, verenigen, bijeenbrengen. Vgl. vergaren, B 309. S 1654, bijeenbrengen, verzamelen.
- Vergaen, S 1165, omkomen, sterven. B 184, te niet gaan, een einde nemen, eindigen, verdwijnen.
- Vergaren, S 427, bijeenkomen. (De wenteltrap eindigt n.l. in een punt). S 490, 1075, B 309, verzamelen, bijeenbrengen, Reflex., S 746, A, samenkomen. Subst., B 190, paring, coitus. (W. IX. 1724. 2).
- Vergelden, D 46, betalen. (M. W.).
- Vergifische, B 395, 718, 808, (ver)giftig. (Niet in het M. W.). Zie V. Helten: V. T. § 107. d. voor adj. op -sch en boven: blz. 122 § 12.
- Vergifster, B 1284, gifmengster. (M. W. IX. 1773).
- Verglaest, S 569, met glazuur bedekt.
- Vergoeden, S 641, herstellen, terugkeren, het tekort aanvullen. S 1611, verschaffen.
- Vergroenen, B 117, groen worden.
- Verhalen, S 1607, vermelden.
- Verhandelen, S 382, een bewerking doen ondergaan, waardoor iets anders wordt, dus: veranderen. Zie handelen = een bewerking doen ondergaan. (W. V. 1905. II. A). Niet in M. W. De maan heeft immers volgens de toenmalige opvatting niet alleen invloed op eb en vloed, maar ook op het leven der dieren; zie S 385 en 386 en het hst. over de invloeden. (blz. 145) S 873, veranderen, n.l. zo dat het water over het land stroomde.
- Verheelen, S 110, verenigen, een geheel maken met iets anders. (M. W. VIII. 1809. I. 1).
- Verheeret, B 934, beheerst, onder de macht gebracht van. (M. W. IX. 1827).
- Verheughen, S 1495, A, verblijden. S 1834, B 775, opvrolijken.
- Verholen luyck, S 863, verborgen opening.
- Verholentheyd, S 1727, goddelijk mysterie. (M. W.).
- Verjeugh(d)en, D 65, S 1835, B 911, 775, verjongen, weer jong maken.
- Verkeeren, niet reflex., S 657, zich ophouden. Trans., S 898, van de rechte weg afbrengen, wenden, een andere richting geven. Reflex., B 933, zich tot het kwade wenden. (M. W. VIII. 1893. 4).
- Verkloecken ten wege, reflex., S 548, moedig op weg gaan. (Niet Mnl.). Vgl. zich kloecken = zich flinker maken. (W. VII. 4185. afl. 3).
- Verknocht, S 104, part. van verknopen, samenbinden, verbinden. (W. VIII. 1923. 3). S 838, aaneenhechten, verbinden.
- Vercoren, S 1702, uitverkoren. S 1952, B 1169, verkozen.
- Vercorten, S 597, benadelen; in zijne macht vercorten, machteloos maken.
- Vercrachten, S 823, krachteloos maken. S 1799, B 58, geweld aandoen, hier: overladen, ziek maken. (W. VIII. 1947. I. 2). Te vercrachten, S 853, dat aangetrokken, machteloos moet worden gemaakt.
- Verlang, B 1040, A, verlangen.

- Verleedt zijn**, (van verleden, verleiden), S 647, tegen gemaakt zijn, tegenstaan, tegen de borst stuiten. (M. W.).
- Verleenen**, S 187, 1549, 1574, 1661, 1766, 1949, B 1152, geven, schenken. (M. W. VIII. 2010. 4).
- Verlemmen**, B 1053, Mnl. verlamen, krachteloos maken, ontzenuwen. (M. W. VIII. 1967. 1).
- Verleyt**, S 432, part. van verleggen, afschaffen, buiten gebruik stellen. (M. W.); Kil.: verwerpen, versmaden, niet meer op prijs stellen. Plant.: Een oud kleed verleggen: rejicere vetus vestimentum.
- Verluchten**, B 337, luchten, aan de werking van de lucht blootstellen. (M. W. VIII. 2076. 1).
- Verlusten**, trans., S 968, B 630, vermaken, verlustigen. Reflex., S 1283, B 5, zich vermaken, zich verlustigen.
- Vermakelic**, B 92, aantrekkelijk, schoon.
- Vermaken**, verb. als subst. gebruikt, S 249, vreugde, plezier, genoegen.
- Vermanen**, S 207, 1657, gewag maken van iets, van iets spreken. Wijd-vermaent, over wien overal gesproken wordt, overal bekend.
- Vermanghen**, B 1284, A, veranderen.
- Vermaren**, B 315, bekend maken. (M. W. VIII. 2107. B. 1).
- Vermeeren**, S 1938, B 298, 970, 1033, vergroten.
- Vermeesteren**, S 68, overheesteren, bedwingen.
- Vermellen**, S 565, vermelden, bekend maken, beschrijven. Vermellen is een oudere vorm. (W. IX. op: melden).
- Vermeten**, S 875a, vermetel. (Fr.—V. Wijk).
- Vermeyden**, vermeyen, niet reflex., S 1270, toejuichen, verheerlijken. Niet reflex., B 601, reflex., B 786, vermaken, ontspannen, uitspannen, verlustigen. (M. W. VIII. 2114).
- Vermorwen**, B 1145, (vermurwen), zacht maken. (M. W. X. 1261. I. 1).
- Vermijden**, reflex., B 950, schromen, er tegen opzien, zich ontzien. (M. W. IX. 2139. III. 1 b).
- Verneugen**, S (rondeel 14, A), genoegen. Mnl. vernougen, vernooegen.
- Vernielen**, S 1131, te niet doen.
- Vernieligh**, B 955, vernielend, vernietigend. (Reder.woord op -igh, niet in het M. W.).
- Vernieten**, S 857, te niet gaan. (In M. W. niet onoverg.).
- Vernoecht**, part., B 1217, tevreden. (M. W. VIII. 2203. 1).
- Vernoegen**, reflex., S 1367, genoegen hebben, genoegen smaken. (M. W.). B 1118, voldoen aan, bevredigen. (Volgens M. W. en Kil., voldoen).
- Vernoegenthey**, B 1024, genoegen.
- Vernoeght in**, B 1171, tevreden met, voldaan met. (M. W. IX. 2203. 1).
- Vernoegingh**, B 1051, voldoening. (M. W. VIII. 2404).
- Vernuft**, subst., S 840, B 1067, A, verstand, rede. Adj., S 1288, verstandig.
- Verouden**, S 901, verouderen.
- Verplichten**, B 1016, verbinden. (M. W. VIII. 2215. 1).
- Verplucken**, S 1180, uittrekken, havenen. S 1222, beroven, bestelen. Niet in de W. Zie echter plukken. (W. XII. 2870. 3 en 2871. 3).
- Verreecken**, D 53, S 163, Mnl. verrekenen, verhalen, vertellen.
- Verroeckelozen** (sick), S 1784, B 35, roekeloos zijn leven op het spel zetten, zich door onbezonnenheid in het verderf storten. (M. W. VIII. 2299. II. 2).
- Versaden**, S 1855, B 206, verzadigen. S 1895, B 694, bevredigen, voldoen aan. (M. W.

- VIII. 2311. 2). Mnl. versaden; versadigen nog niet bij Kil.; sadigen reeds later Mnl. (Fr.—V. Wijk). Uit sadigen en versaden kon door contaminatie gemakkelijk verzadigen ontstaan, terwijl ook analogie naar andere ww. op -igen mogelijk is.
- Versa'en, S 1768, versadigen, verzadigen, genoeg van iets geven, zoveel geven als men wenst. (M. W.).
- Versaeydt, S 350 (kantt.), gortig, lijdende aan gort, een varkensziekte, waarbij gort-of gerstachtige korrels (of knopen) in het vetweefsel voorkomen. Kil.: Over-saeyt of over-saedt, gortig vercken. Porcus grandinosus, leprosus, insincerus. (W. V. 451. 1 op: gortig).
- Versamen, B 274, verzamelen. Reflex., B 677, bijeenkomen.
- Verscheyde(n)lick, adv., S 184, B 202, op verschillende wijze. (M. W. VIII. 2348. 5). Reder.woord op -lick.
- Verscheyden, S 209, 255, 685, B 218, 801, verschillend, gevarieerd. Adj., S 263, 1642, B 4, verschillend, van iets anders afwijkend of onderscheiden. (M. W. VIII. 2348. 5).
- Verscheyden is van s'andren wil end wensch, B 4, een andere wil en wens heeft dan een ander. Verscheiden(e), bij Kil. varius, diversus. De bet. plusieurs nog niet bij Kil. Verscheiden(e) is een deelw. van een in deze bet. verouderd verscheiden, verschillen. (Fr.—V. Wijk).
- Verscheyden (sick), verb., S 1428, B 222, zich splitsen, zich verdelen. Iris, de regenboog, heeft immers vele tinten. In B 222 woordspeling met verscheyden in B 218.
- Verschieten, S 1101, doen verbleken. (Niet als caus. verb. in 't M. W.).
- Verschijnen, subst., S 1846, B 193, verschijning, uiterlijk of verb.: verschijnen.
- Verschil, B 1243, geschil. (M. W. VIII. 2362).
- Verschoeyen, B 159, A, zich wegpakken, op de loop gaan, zijn biezen pakken.
- Verschulden, S 401, aan zich verplichten.
- Versellen, B 442, verenigen, verbinden. (M. W. VIII. 2401. 1). Hier: vermengen (niet in 't M. W.). B 594, verbonden voorkomen, samengaan. (M. W. VIII. 2403). Reflex., sick versellen met, S 1198, zich voegen bij. (M. W.). Minst met wetenschap versellet, die het minst weet.
- Verselt met, B 952, verbonden met, verenigd met, vergezeld van. (M. W. VIII. 2401. 1).
- Versieden, B 542, verkoken, hier: verdampen.
- Versiert, S 922 (kantt.), B 222 (kantt.), verzonnen, bedacht. Door volksetymologie is uit visieren, versieren ontstaan. (M. W. VIII. 2431. 2).
- Verslijten, B 9, doorbrengen.
- Verslinden, S 1375, verzwelgen. B 384, vernietigen. (M. W. VIII. 2461. 3). Uit: „deschire”. (Sepm. VII. 634).
- Versmachten, S 1060, omkomen.
- Versmaden, S 27, verstoten. (M. W. VIII. 2472. 2). S 1641, gering schatten, minachting voelen voor. (M. W. VIII. 2474, 2475). B 1036, smadelijk afwijzen, verwerpen, weigeren, van de hand wijzen. (M. W. VIII. 2475).
- Versnellen, B 1056, verhaasten, sneller doen gaan.
- Versoeken, S 448, beproeven.
- Verstaen, S 874, begrijpen.
- Versteken, S 377, verbergen. Part. versteken. Dit verb. ging van de 5de naar de 4de kl. over. (T. W., Gesch. der N. T. blz. 117).
- Versterven, B 208, sterven. (M. W. IX. 53. 1).

- Versteurlick, B 827, A, verdelgend.
- Verstompen, B 874, verbergen, aan het oog onttrekken. Niet Mnl., wel verstompelen, met dezelfde bet. (M. W. IX. 64). Nog West-Vla. (De Bo).
- Verstoppen, S 590, A, de doortocht belemmeren. S 1701, dichtmaken.
- Verstoren, S 851, vernietigen, te niet doen. B 42, verdelgen, vernietigen. (M. W. IX. 69. B. 2). B 384, verstoren, in verwarring brengen, wanorde stichten in iets. (M. W. IX. 68. I. A. 1. 2).
- Verstouten, S 339, verhevener maken (omdat God's werk bezongen moet worden).
- Verstrecken, B 122, 375, 862, verstreken, verschaffen. In deze bet. het eerst bij Kil. verstrecken, erogare, expendere, impendere, insumere in re aliqua. (M. W. IX. 81. aanm.). In B 375, is verstrecken de vertaling van fournir. Ook kan de bet. zijn: dienen als {(zie Spieghele's Twespr. p. XXI: Dat deze v een medekl. verstreкке (= diene als)}.
- Versweren, B 845, afzweren, verloochenen. (M. W. IX. 110 en 111. 3).
- Vertalen, S 690, vertolken, weergeven.
- Verteren, S 1781, B 32, opgebruiken, te gronden richten, verteren. Verteren in de grond, geheel verteren. Vgl.: hij bedorf (vernield) het in de grond. Hooft N. H. 7. Met een cancker verteren, te gronde richten, wegvreten.
- Vertieren, S 106, afwisselen. (M. W. geeft op: verwisselen). Tiere = soort, geaardheid. (Fr.—V. Wijk). S 1257, A, verwisselen.
- Vertragen, B 1072, verslappen, afnemen, minder worden. (M. W. IX. 164. 3. b).
- Vertrecken in, reflex., S 1155, een schuilplaats zoeken in, zich terugtrekken in. (M. W.).
- Vertreden, S 1111, vertrappen, onder de voet lopen.
- Vertrouwen, S 86, toevertrouwen.
- Verzagen, S 508, bevreesd, verschrikt, bang worden. Mnl. versaghen uit Mhd. verzagen. (Fr.—V. Wijk).
- Vervallen, D 37, te niet gaan. (M. W.).
- Vervaren, S 1791, verschrikken, vrees aanjagen. (M. W.). Verveert, S 116, 659, 1236, bevreesd. (M. W. IX. 194).
- Vervolg, S 71, ingespannen poging om iets te verkrijgen. (M. W. IX. 228. 6). Vervolch, S 119, het bovenstaande of: achtervolging, najaging. Niet in het M. W., vgl. echter Plant.: pourchasement, poursuite.
- Vervolgen, G (titel), moeite voor emand doen, trachten te verkrijgen. (Hier als echtgenote) dus: het hof maken.
- Vervreugen, S 1494, Mnl. vervreuchden, verblijden, verheugen. Vervreught in, S 1260, verblijd, verheugd over. (M. W.).
- Vervullen, S 1409, B 945, vol maken.
- Verwackeren, D opwekken, met lust tot iets vervullen. (M. W.). B 540, A, aanwakkeren, aanblazen.
- Verwandelen, S 381, 872, veranderen.
- Verw(e), varuwe, S 74, 206, 209, 268, 1101, B 222, 249, en passim, kleur. B 227, verf, kleurstof.
- Verwecken, S 834, 1864, B 419, aanzetten, prikkelen. D 13, S 1864, B 419, opwekken, aansporen.
- Verwerpen, B 362, versmaden, laag neerzien op. (M. W. IX. 333. 5).
- Verwarren, S 697, verwikkelen, verwarren. S 1903, B 726, verwarren.
- Verwisselen, S 110, uitwisselen. (M. W. IX. 367. 1. B. 3).

- Verwoedet, S 502, krankzinnig.
- Vesen, S 286, A, mompelen, fluisteren.
- Veylste, B 17, veiligste. (M. W. VIII. 1355 en W. op: onveifl).
- Veysingh, B 1284, veinzerij.
- Vier, S 99, B 955, 1096, 1241, en passim, vuur.
- Vieren, B 233, eren, heiligen, (M. W. IX. 446. 1) of als in S 292, 1447, 1458: stralend, lichtend, glanzend maken als vuur. B 428, eren, heiligen.
- Vierich, S 602, vurig, door steelzucht gedreven. S 656, vurig, brandend. (Efes. VI. 16: $\pi\epsilon\rho\rho\rho\mu\epsilon\nu\alpha$ = brandend). B 645, vurig. Vierigh, S 1086, vurig, brandend.
- Vierighlick, adv., S 531, vurig, hartstochtelijk.
- Vier-pardigh, S 787, door vier paarden getrokken.
- Vier rood, B 230, vuurood.
- Vier-schaer, B 1269, rechtbank.
- Vier-vers, B 1129, quatrain, vierregelige strophe. Niet in het M. W. en bij Kil. Wel vier-versich, uit vier versvoeten betaande. Teuth. vijfversich, quadrimetricus.
- Vier-voeten steert, S 1237, A.
- Vies, S 502, walgelijk, kieskeurig, wonderlijk. Niet Mnl. (Fr.—V. Wijk).
- Vijf voet, S 1210, zeester. (zie kantt.).
- Villicht, S 824, B 1025, wellicht, misschien. (Oost Mnl.). (M. W. VIII. 1343).
- Vinden, reflex., B 1170, zich bevinden.
- Vinkoorden, B 246, vinca minor, maagdepalm, een lentebloem. Zie W. op: maegdenpalm.
- Vinne van de zee, S 1153, A, een soort mossel.
- Visch-korven, B 512, fuiken.
- Vise, S 1646, vis, hier het weekdier. (Vissen wordt wel geschreven als vischen. Hier is de ch ook nog weggelaten).
- Vlammich, B 542, vurig, brandend, vuurood. (M. W. IX. 582).
- Vlammigh, B 237, vuurood. (M. W. IX. 582. 2).
- Vleesch, B 999, landgenoten, kinderen, familie.
- Vlerck, S 1743, vleugel.
- Vleyen, S 1785, B 36, A, smeken.
- Vlieden, S 979, vluchten. B 1258, ontvlieden, ontwijken. (M. W. IX. 612. II). Hier: schuwen.
- Vlieg-getouw, S 821, toestel, waarmee de schepen snel varen (vliegen). Nieuwe koppeling. (Zie voor getouw W. IV. 1848. 1).
- Vlieghvanc, B 373, vliegenvangst. (M. W. VIII. 1243. 1). Vangst nog niet bij Kil.
- Vlim, S 118, 129, vin. Vgl. gevlimd, B 189, 518.
- Vloeck, S 87, vervloeking. (M. W. IX. 651).
- Vloed, S 415, het vloeien van het sap in de oesters, dat door de zon bevorderd wordt. (ziz A, S 381).
- Vloeyen, S 1594, voortstromen naar het land toe. Vgl. Mnl.: het vloeyet = het is vloed.
- Vloten, S 1098, drijven. Vgl. S 1347, vlotten. Vlotten, S 1347, drijven.
- Vlouw', vlouwe, S 1902, B 725, vogelnet. B 387, vlouw, groot plat visnet of vogelnet. (M. W. IX. 680). Zeeuws vloee (Schönfeld, Hist. Gr. v. h. N.).
- Vlucht, S 554, zwerm. S 774, 1422, vaart, snelle voortbeweging. B 675, vlucht, het vliegen; of: zwerm. B 1056, vaart, vlugheid, snelheid. (M. W. IX. 681 en 682).
- Vluchtich, S 1523, A, vluchtend. B 683, vlug, snel. (M. W. IX. 686. I. 1).
- Vlughs, adv., S 582, 1014, fluks, vlug.

- Vocht, adj., S 550, 1058, 1566, A, B 873, vochtig. (M. W. IX. 692). S 724, vochtig, nat. Vr. subst. S 634, vocht. Dit vr. woord is het oorspr. subst. Het latere o. vocht is oorspr. adj. (Fr.—V. Wijk).
- Voeden, S 501, aankweken, bevorderen, in de hand werken. Hier in het rijm. Vgl. voeyen en aanvoeyen. S 820, A, 885, 1088, hebben.
- Voeder, S 579, voer, wagenvracht.
- Voer-man, S 1277, koetsier. (Oostel. Mnl. M. W.).
- Voester-moeder, S 82, A, Gaea, de aarde.
- Voet bij voet, B 743, voet voor voet. Voet, lengtemaat, \pm 30 cm.
- Voeyen, S 349, laten groeien. S 1115, B 373, voeden, spijzigen, de kost geven. S 1497, aanwakkeren.
- Vogel-grijp, S 57, A, griffoen.
- Volbrenghen, B 380, voltooien.
- Volck; het gemeene volck, B 1215, de grote menigte. (W. IV. 1368. B. 1. b. α).
- Volen, B 811, veulen. Vgl. vuel, B 192 en de A.
- Vollen, B 714, vullen.
- Volmaken, B 325, 327 (kantt.), voltooien.
- Vonckskens des Godsheyds, B 1081, het licht van de Godheid, de uitstraling van het Goddelijke licht, Gods hand.
- Vont, S 566, B 480, bedenkensel, kunstgreep, slim uitgedacht middel. (M. W. VIII. 909. 4 en 910. 6).
- Vooght, S 336, heer, meester (zie water-vooght). Zee-vooght, heer, meester van de zee, Neptunus.
- Voor, praep., S 289, B 13, 408, A, als. S 289, 1825, 1846, 1965, B 187, 736, 1198, in plaats van. (M. W. IX. 933. 10). S 1003, met het oog op, tegen. S 1551, boven, Adv., S 1607, vroeger. Conj. S 461, voordat. (M. W. IX. 939). Voor een, S 840, als.
- Voor één mael, B 1102, éénmaal.
- Voor end naer, G 60, voor en na, altijd door. (W. IX. 1312. 5).
- Voorbeelden, B 560, voor anderen in beeld brengen, voorstellen, voorbeelden. (M. W. IX. 949).
- Voord, S 60, 1857, vervolgens of verder. (M. W. IX. 1169. 3). Voord en voord, S 37, verder en verder. (M. W. IX. 1166. 1). Voord brengen, B 187, voor de dag brengen. Voord halen, D 43, S 21, voor de dag halen.
- Voord henen, B 12, al maar verder. Henen dient ter versterking van voord. (W. VI. 298. D. II. 9).
- Voord comen, B 1147, voorwaarts komen, naderen (M. W. IX. 1166. 1).
- Voord langhen, S 1666, te voorschijn halen (voord = voor de dag, te voorschijn, en langhen uit, betekent: te voorschijn halen. W. VIII. 1060. B. 3).
- Voord sterven op, S 1783, B 34, A, versterven, bij erfenis overgaan op.
- Voord vermelden, B 488, verder vermelden.
- Voorder, B 310, verder. Voords, S 1738, B p. 2 v. 7, 208, 1020, verder.
- Voor gewis, S 1229, voorzeker. (W. IV. 2106. I. A. a).
- Voormaels, B 1100, vroeger.
- Voor-mercken, S 1568, B 857, vooraf bemerken.
- Voor-raet, B 903, voorzorg.
- Voorseggingh, B 863, voorspelling.

- Vóórsicht**, B 382, doorzicht. (M. W. IX. 1073. 1). B 960, bedachtzaamheid, scherpzinnigheid (t. a. p.).
- Vóórsichtich**, adv., B 345, vooruitziende, bedachtzaam.
- Vóórsichtigh**, adj., S 732, bedachtzaam, B 169, vooruitziend, in de toekomst ziende, ervaren, scherpzinnig. (W. IX. 1073). **Voorsichtigheyd**, S 718, voorzorg, doorzicht.
- Voorsichtighlick**, S 1198, bedachtzaam.
- Voorsien**, B 478, vooruit zien. **Voorsienigheyd**, S 1329, A, vooruitziende blik.
- Voor-spraeck**, B 28, advocaat.
- Voorstanderss'**, B 402, A, bestuurster, bewindvoester.
- Voorstel**, B 311, plan, opzet. (M. W. IX. 1108).
- Voorsteven**, S 1262, voorsteven. Hier o. Volgens M. W. m., volgens Fr.—V. Wijk vr., volgens Koenen m.
- Voor-t-aen**, S 1767, verder.
- Voor-tengels**, S 619, voorpoten, of voorste scharen, tangen. (W. XVI. 1509. II). Men zag in de voorste scharen geen poten in V. B.'s tijd. Hij bedoelt dus voorste tangen of scharen.
- Voortijds**, S 1036, vroeger.
- Voor-tocht**, S 561, B 680, voorhoede, o. a. bij Brandt, Leven v. M. de Ruyter, naast middeltocht.
- Voor(t)stouwen**, B 682, voortjagen, voortduwen.
- Voor-vloer**, S 1790, A, voorhuis. (M. W. IX. 1123).
- Vorderen**, B 897, bevorderen, beter en sneller ten uitvoer doen brengen. (M. W. IX. 917. 1).
- Vorm**, S 1326, model (waarnaar God zou kunnen werken).
- Vorsch**, S 869, kikvors.
- Voute**, S 792, fra. vouûte, gewelf.
- Vranck**, S 1793, B 48, vrij.
- Vree**, S 967, rust. Met vrede, B 1014, in vrede.
- Vreck**, adj., S 1004, 1676, 1778, B 29, schraapzuchtig, begerig. S 29, 60, B 1094, gierig, vrekking, hebzuchtig. (M. W. IX. 1282 en 1283). De vrecke tijd, is de tijd, die alles verslindt.
- Vreemdelick**, B 1010, op een vreemde, ongewone, zonderlinge wijze. (M. W. IX. 1285. 2).
- Vresselick**, B 935, wreed, hard, hardvochtig, meedogenloos. (M. W. IX. 1299. 2).
- Vriendelick**, S 499, vriendschappelijk.
- Vrij**, B 606, ongedwongen, vrijmoedig. (V. Dale). B 773, voortreffelijk, edel, uitgelezen, heerlijk. (M. W. IX. 1312. 2. e en 1317. II. 1). B 977, gerust (ironisch bedoeld). B 1015, vast, zeker, waarop men staat kan maken. (M. W. IX. 1320. 7).
- Vrij-buyten**, S 743, roven. **Vrijbuyter**, B 286, vrijbuit, rover, zeerover.
- Vrijdom**, B 1287, vrijheid.
- Vrijen**, S 452, het hof maken, een liefdesaanzoek doen. S 854, tot zich trekken. S 880, 985, bevrijden. S 1280, letterl.: zijn liefde betuigen. Hier: er dicht bij blijven; vgl. Du B.: costoyer la nef. B 266, liefkozen, liefdesbetuigingen doen. (M. W. IX. 1334. 2). B 1214, voor zich begeren. Vrijen, eigenlijk dingen naar de hand van een vrouw. Hier dus dingen naar de praal, die voor zich begeren. Mnl. ook = vragen. (M. W. IX. 1333).
- Vrij-willich**, B 1169, vrijwillig, volgens eigen wil en inzicht. (M. W. IX. 1372. 1).
- Vroed**, S 1044, 1768, B 453, wijs. De vroed, B 595, de vroede, de wijze.
- Vroelick**, vrolijk, S 1450, B 692, vrolijk stemmende.
- Vromheyd**, S 674, dapperheid. End t'sijnes vromheyds loon, en de beloning voor zijn dapperheid.

- Vroom, S 1267, moedig. S 1369, B 958, 1037, flink, moedig, rechtschapen. (M. W. IX. 1397 en 1398). S 1742, 1776, B 27, rechtschapen.
- Vrouw, S 164, zeemeermin, zeewijf.
- Vrucht, S 1293, voordeel, opbrengst. S 1576, A, B 716, voortbrengsel. (M. W. IX. 1440. 1).
- Vruchten, B 988, veldvruchten, graan.
- Vuel, B 192, A, veulen, Vgl. B 811, volen.
- Vyand, B 1263, duivel. (M. W. IX. 430. 2).
- Wachten, S 1798, B 57, wakker blijven, vgl. Mnl. wachten = waken. B 563, er voor zorgen, er op letten.
- Wacht-geld, B 167, waakgeld.
- Wacker, S 1201, flink.
- Waerheyt, B 1183, werkelijkheid. (M. W. IX. 1558. 2).
- Walgen, subst., S 1746, heftige afkeer. (M. W.).
- Wanckel-verw, S 1257, A, veranderlijke kleur.
- Wandel, S 696, 701, 737, levenswandel, gedrag in het leven, verkeer in de wereld, omgang met de mensen. Gewoonlijk spreekt men van iemands handel en wandel, het geheel van zijn doen en laten, van zijn wijze van handelen of van zich te gedragen. (W. V. 1882. 3).
Zijnen wandel nemen = reizen, zich voortbewegen.
- Wandelen, B 1256, leven, een levenswijze voeren. Het M. W. IX. 1656. 4 geeft wandelen op als subst. = wandel, levenswijze. Het verb. moet dus bovenst. bet. hebben.
- Wangen; scherpe wangen, S 1618, de met scherpe uitsteeksels bezette ronde kanten van de mossel.
- Wan-gheloove, S (kl. d. 4), verkeerd geloof. (Hier het Katholicisme).
- Wangunst, B 1179, afgunst. (M. W. IX. 1685).
- Wannen, S 878, als met een wan het begrijpelijke afscheiden van het onbegrijpelijke.
- Wante, G 20, A, geld. (Vgl. Deventers: hieë zit gud in zin want: hij zit er warmpjes in, hij is welgesteld; Stoett Nederl. Spr. en Gez. no. 403).
- Waren-mond, D 50, Warmond. (Woordspeling).
- Warm-moes, S 1086, groente. Het is de oorspr. vorm, samengest. uit warm + moes = warme spijs, dan = groente. (Fr.—V. Wijk).
- Wassen, S 1603, groeien. (Zie A bij S 381 en 1561).
- Wat, S 686, welke. Wat al, B 991, hoeveel.
- Water-voogd, S 336, heer, meester over de zee, Oceanus.
- Weder-klanck, S 1972, B 1205, weergalm, echo, weerkaatsing van het geluid. (M. W. IX. 1932).
- Weder-Raker, B 169, voorspeller van het weer. Mnl. raken = vaststellen. Teuth. raken, notare. Het is een vertaling van astrologue. (Sepm. V. 830).
- Weder-wijs, S 771 (kantt.), B 855, verstand hebbende van het weer, op de hoogte zijnde van het weer. (M. W. IX. 2512. 7 op: wijs).
- Wedsman, S 406, de man, die met haar gewed had.
- Weegbree, B 141, A, een der Plantaginaceëen. Mnl. ook: bredewege.
- Weeld(e), B 215, weligheid.
- Weeldigh, S 1851, B 198, (de oorspr. vorm, V. Helten, V. T. § 107), welig, weelderig. B 956, weelderig, in overvloed levende. (M. W. IX. 2026. 2). D 31, weelderig, in overvloed en voor zijn genoegen levend. (M. W.). Weeldig rijck, S 942, gebied vol heerlijkheden.

- Weer, S 1376, verdediging. (M. W.).
- Weerd subst., S 116, waarde. S (titelbl.), 1161, 1193, gastheer. S 678, A, bewoner. B 800, waarde.
- Weerd of weert, adj., S 154, B 705, 1287, waard, van grote waarde, waardevol. B 531, 781, 1140, geëerd, hooggeacht, geliefd, dierbaar, lief, bemind. B 770, waardig. B 781, 1218, dierbaar.
- Weerde, subst., B 280, aanzien. B 925, waarde, aanzien. In weerde, S 298, in waarde.
- Weerden, ww., S 69, B 292, Mnl. waerden, werden = eren, prijzen, loven. De bet. moet in B 292 zijn: vergelijken. In de kantt.: si parva licet componere magnis.
- Weerdigh, adj., S 702, waard, verdienend. S 1191, de moeite waard om.
- Weerdicheyt, B 568, aanzien, rang, stand. (M. W. IX. 2193. 6 en 4).
- Weerdiger, B 134, meer verdiend, met meer recht, met meer reden.
- Weerdighlick, D 62, met genegenheid. (M. W.).
- Weerkeer, B 466, wending in tegenovergestelde richting. (W. VII. 1959. II. 1).
- Weer-kondig, S 721, verstand van het weer hebbende.
- Weerspoed, B 572, tegenspoed, ongeluk, rampen. (M. W. IX. 1975).
- Weer-strijders, S 1638, bestrijders, tegenstanders.
- Weer-wijsheyt, B 317, verstand van het weer, het voorgevoelen van het komende weer.
- Weet, S 1288, kennisgeving. (M. W.). S 1321, wijsheid, kennis. (M. W.).
- Wel, S 140, 378, 441, 595, 934, B 303, 830, 903, goed. S 1297, 1374, 1570, B 1092, 1152, 1171, zeer.
- Wel-bedacht, B 261, welberaden, verstandig, na rijp beraad. (M. W. I. 607. a). B 348, welberaden, verstandig (M. W. I. 607. a), bedachtzaam. (W. II. 1119. II). S 715, B 1078, verstandig, welberaden, schrandere, vernuftig. (W. II. 1119. B op: bedacht en M. W. IX, 2087 op welbedacht).
- Welck, S 24, 65, 817, 840, 1216, B 112, en passim, 't welck. (zie V. Halteren, § 82. a). S 635, dewelke.
- Weldader, B 1062, weldoener, hij die het goede doet. (God). (M. W. IX. 2089; niet bij Kil.).
- Wel-geluckigh, B 1149, zeer gelukkig.
- Welgemoet, S 1816, zeer moedig. (W. IV. 1439. 2 op: gemoed, adj. en M. W. op: wel, zeer, in hoge mate). B 274, vol goede moed. (M. W. IX. 2105) of: zeer moedig (zie S 1816). Het behoort dan bij „heyr-cracht”, als adj.
- Wel-gerust, S 1967, B 1200, zeer rustig, zeer kalm.
- Wel-ghechickte, S 489, goed geordend. (W. XIV. 644. 6).
- Wellust, S 181, verkwikking. (M. W. IX. 2126. d). S 400, zingenot. (M. W.).
- Wendel-trap, S 427, oudere vorm voor wenteltrap (Zie Kil en Fr.—V. Wijk). Die wentel-trap is de spiraalgewijs in een punt eindigende zijde.
- Wercken, verb., S 1172, in het werk stellen. Subst., B 858, hemellichamen.
- Werc-man, S 93, 882, 8 364, schepper (M. W. IX. 2283), bouwmeester (M. W. IX. 2282. 4). Hier: God. Bij Du B.: ouvrier.
- Werd, S 757, werd, B 215 = werde = worde.
- Werde, B 280, aanzien.
- Werdt, S 68 in 't rijm, hert: werdt. S 351. (Overall elders in S wordt, wort). B 176, 204, 458, 576, 727, 998, 1002, 1008, 1054, wordt.
- 's Werelds cloot, B 290, 's werelds bol, de aarde.
- Werld, B 854, A, verwarring, en wereld. Werreld, B 851, A, warboel.

- Werren**, B 851, A, in de war zijn, in verwarring zijn, onenig zijn.
Werring, B 851, verwarring, wanorde, beroering, tweedracht, onenigheid, twist, beroerte, verdeeldheid, partijenschap, oorlog. (M. W. IX. 2305 en 2306).
Wesen, subst., S 230, 386, uiterlijk, gedaante. S 1713, het essentiële, hetgeen iets maakt, tot wat het is.
Weyfeler, S 207, weifelaar. (Hij neemt immers telkens een andere gedaante aan).
Weyger, adj., B 1140, weerbarstig. (M. W. IX. 2059. 1. Niet bij Kil.).
Wey-werck, B 658. Volgens M. W. IX. 2057: het jagen op vogels, jachttafreel. Kil., weyd-werck, venatio, aucupatio (= vogelvangst). Hier: vogelvangst.
Wieckeloos, B 462, A, zonder vleugels, niet kunnende vliegen.
Wieke, B 462, vleugel, vlerk.
Wiel, S 1130, eigenlijk draaikolk, maalstroom. Hier: water. S 1377, 1726, draaikolk, maalstroom.
Wijck, S 765, windstreek. S 1373, wijkplaats.
Wijd, S 299, ver weg, over een grote uitgestrektheid. S 644, 1662, heinde en ver, S 1282, veraf.
Wijd-versocht, S 1250, die verre landen bezocht heeft. Versocht, part. van versoeken = onderzoeken, op de proef stellen. (M. W.). Wijd-versocht is letterlijk: die verre op de proef gesteld is, dus die ervaring heeft van verafgelegen landen en zeeën.
Wijders, B 1023, verder.
Wijd-g(h)espannen, S 107, B 859, wijd uitgespannen.
Wijd-vermaent, S 207, overal bekend. (Zie M. W.).
Wijle; een wijle tijds, S 114, 625, B 209, gedurende enige tijd.
Wijlken, een wijlken tijds, B 877, gedurende een korte tijd.
Wijn-gaerd, S 1850, wijnstok. (In B 197).
Wijs, adj., S 119, 1568, B 995, 1045, verstandig. Adv., B 1166, 1172, verstandig. (M. W. 2510, 1; daar als adj., niet als adv.).
Wijse; in pelgrims wijse, S 420, als een pelgrim.
Wijt end breet, wijd end breed, S 10, 196, 463, 1056, B 78, heinde en verre, overal, wijd en zijd. „Wijt” ziet op de richting naar voren, „breet” op die aan weerszijden van den toeschouwer. Vgl. wijd en zijd; zijd = naar de zijanten. (W. III. 1181).
Wijt-gespannen, B 381, wijd uitgespannen.
Wild, B 1014, woest (M. W. IX. 2606. 2), verwilderd. (Niet in M. W.).
Wille; uyt sijnen vryen wille, S 1942, B 1045, vrijwillig. Niet in het M. W. Vgl. uyt sijn eigen wille = vrijwillig. (M. W. IX. 2560) en vrië wille = vrije wil. t'Zijnen wille, S 608, in zijn bezit.
Willekom, B 1132, geschenk, gegeven bij de terugkeer van iemand. (M. W. IX. 2580. II. 2. d). Hier dus bij de intrede.
Willich, S 1265, A, vrijwillig. B 486, A, gewillig, bereidwillig, dienstwillig. (M. W. IX. 2599).
Winckel, S 1481, binnenkamer (M. W. IX. 2630), bergplaats (M. W. IX. 2629).
Windbaer, B 588, golf (van koren) door de wind veroorzaakt.
Winde, B 559, winde, een der convulvulaceën.
Wind-heer, B 736, winter. Woordspeling, zie S 929 en de kantt.
Windigh, adj., S 1571, winderig. (M. W.).
Winnen, S 578, veroveren.
Winter-cleed, B 747, een soort plaid?

- Winter-plaets, S 488, winterverblijf.
- Wissel-licht, S 1561, A, de schijn gestalten van de maan.
- Wisschen, S 486, 1099, afvegen, reinigen.
- Wit-gebloeit, S 1866, van witte bloesems voorzien. (W. IV. 430).
- Woeker, S 1503, woekerwinst. S 1779, B 30, woekeraar. S 1824, rente.
- Woekeraer, B 918, woekeraar. Woekerer, S 1919, woekeraar.
- Woeden, S 192, dol zijn. (M. W. IX. 2736. 1. b).
- Woel, S 66, onrust, onenigheid. (M. W. 2744. 1). Woelend, S 1916, woelig, onrustig.
- Wolle-drachtigh, S 1872, B 503, woldragend. Reder. woord op -igh. (Du B. Sepm. III. 162: le mouton porte-laine).
- Wonderbaer, S 1721, verwondering wekkend. (Sedert Kil. Reeds Mhd. Fr.—V. Wijk).
- Wonderlick, S 351, op wonderbaarlijke wijze.
- Woonst, S 1725, B 1088, verblijf, woning, verblijfplaats. (M. W. IX. 2805). Niet bij Kil. De Bo. kent: woonste met niet apocopeerde -e. Afl. op -st(e). V. Helten, V. T. § 81.
- Woonstad, B 1166, woning, huis. (M. W. IX. 2804. 3).
- Woudther, S 475, lomperd, onbeschaamde vlegel (in de 16de e.). De uitg. v. d. dr. v. 1838 zegt: bosman, wilde. Dit past hier wel. Tam zou dan kunnen beteken: beschaafd. In de Twe-spraak wordt Woudther verklaard als: Woud-heer (p. LXXXI).
- Wrack, S 598, wrok. (Zie blz. 179 de aant. bij vs. 598).
- Wreet, S 120, vijandig gezind, wreedaardig. (M. W. IV. 2857. 2 en 2860. 4). S 527, hard. S 670, B 869, onbarmhartig, vreselijk, verschrikkelijk, hevig, fel. (W. IX. 2856—2861). S 678, B 846, hardvochtig. S 1780, B 31, hevig, fel. Het adv. vri^{ed} betekent in het W. Vo. nog: zeer, heel, erg. (V. Weel, § 226).
- Wrocht, van werken, S 635, veroorzaakte.
- Ijdel, S 1026, ijl, zeer dun, weinig weerstand biedende. (W. VI. 1400. 4).
- Ijgelyck, S 432, iedereen, een ieder.
- Ijel van sinne, B 114, A, geneigd tot allerlei dwaasheden.
- Ijet schrickelicks, S 1309, iets schrikaanjagends. (W. XIV. 1062. A. 1).
- Ijt wat, B 877, iets (W. VI. 1385. 1).
- Ijlen, S 1095, haast, spoed. Met n naar analogie van de zwakke flexie.
- Ijselick, S 318, ijselijk, verschrikkelijk, vreselijk, huiveringwekkend. (Vgl. eyselick B 448. S 1291, huiveringwekkend, schrik veroorzakend). S 1583, verschrikkelijk.
- Ijser-vercken, S 161, 704, A, zeeëgel, een der stekelhuidigen. (W. VI. 1446).
- Ijver, S 1434, naijver, ijverzucht, jaloezie. (W. VI. 1423. 3).
- Ijv(e)rich, yvrigh, S 1831, B 655, 750, 1057, vurig, warm, van werkzame liefde vervuld ten aanzien van godsdienstige beginselen. (W. V. 1426. I. 1). B 836, geneigd om zich in te spannen, vlijtig. S 253, is yvrigh, beijvert zich. Ijver, sedert de 16de eeuw, ontleend uit het Hd., waarschijnlijk onder invloed van de bijbeltaal. (Fr.—V. Wijk).
- Zee-Back, Alveus Marina, S 1630, letterlijk zeeboot of zeetrog (zie bak W. II. 871. B en C). Hier: de trogmossel. Bij Buchner: Gemeine Trogmuschel, Mactra stultorum. Deze vermeldt, dat het dier te Venetië „biberone“ (= drinker) heet. Jonston vermeldt de Biverone (= biberone), die zo genoemd is, omdat hij gedurig drinkt en niet lang zonder water kan gehouden worden. Dit verklaart vers. 31.
- Zee-bedreven, S 1250, bedreven in de zeevaart.

- Zee; over zee end sand sijn, B 683, een overzese reis maken.
- Zee-gebroed, S 1420, zeedieren. (W. IV. 496. 4. a). Hier niet in ongunstige bet.
- Zee-calveren, S 219 (marge), Phoca of zeehond, ook vetulus marinus of zee-kalf geheten. (Jonston Besch. v. d. N. der Vissen, p. 174).
- Zee-castanie, S 705, zeeëgel.
- Zee-cat, S 115, een soort vliegende vis. (Lolligo).
- Zeeklis, S 1226, zeeklis, teeappel, een soort zeeëgel, een stekelhuidig dier. Zie S 157: klis.
- Zee-maetken, S 1385, matroosje (W. IX 54. 1).
- Zee-nagel, concha onyx, unguis, donax, S 1624, een soort mossel, die de vorm van een nagel heeft. (Buchner p. 146, 147). Bij Plin. staat, wat V. B. over dat lichtgeven vertelt. Buchner vermeldt dit niet.
- Zee-stier, S 194, zeekoe, waterroofdier, verwant aan de hoefdieren, in lichaamsbouw enigszins overeenkomende met de walvis. (Koenen).
- Zee-swaelm of zee-swalem, S 115, A, 121, zeezwaluw.
- Zee-waert; te zee-waert, S 594, 1005, naar de zee.
- Zodiacus, B 186 (marge), 526 (marge), dierenriem.

k9220.

STELLINGEN.

I.

Van Borsselen heeft in Den Binckhorst meer uit Strande overgenomen, dan Kalff heeft opgemerkt in zijn Gesch. der Nederl. Lett. IV, p. 422.

II.

De invloed van Du Bartas op Phil. van Borsselen is veel groter dan Kalff heeft opgemerkt in zijn Gesch. der Nederl. Lett. IV, p. 397—399.

III.

De bewijzen, die J. A. N. Knuttel (in De Gids, 1 Aug. 1927) aanvoert voor de superioriteit van Phil. van Borsselen t. o. v. Du Bartas, houden geen steek.

IV.

Huygens, Hofwijck, vss. 60—63:

. veel hebben sich verploeght,
Verweven, of verschaeft, *en geen bedydt van allen*,
Die Staet of Letter-volck, of Krijghsluy konden vallen.

Eymael geeft als annotering bij vs. 61: *en geen bedydt van allen*:

„Is hier bedydt ww. of subst.? Ik geef de voorkeur aan het laatste en versta: hebben er geen baat bij gevonden.”

M. i. is deze voorkeur niet verdedigbaar.

V.

Huygens, Hofwijck, vss. 25 en 26:

'k Will Hofwijck, als het is, 'k will Hofwijck als 't sal wesen,
Den Vreemdelingh doen sien, den Hollander doen lesen.

Eymael verklaart vs. 26 foutief als: „De vreemdeling moet het buiten zien, omdat hij het Hollandsch niet kan lezen.”

VI.

Huygens, Hofwijck, vss. 189—194:

Moet dat rad noch eens om; broeyt Spagnen noch een toeleg
Van Thiende-penningh-dwangh, en legt het maer de roe wegh
Tot dat het onvoorsiens sijn' geesselingh hervatt',
En drijv' ons tot den keur van mutsaerd en van Rad,
Of van versworen trouw en van versaectt gevoelen;

Eymael verklaart ten onrechte vs. 192 als: „late ons geen andere keus dan verbrand of geradbraakt te worden”.

VII.

De veronderstelling in het Woordenboek der Ned. Taal, dat *een-selligh* uit *eenzelvig* kan ontstaan zijn, is onjuist.

VIII.

De Latijnse woorden: *pagur*, *phager*, duiden geen *vis* aan, zoals in de Wb. van Montijn-Niemeyer en Van Wageningen staat, maar een *heremietkrab*.

(Zie mijn proefschrift, aant. bij vs. 618 van Strande).

IX.

In Stoett's Middelnederlandsche Spraakkunst, Synt.³ § 67, worden zinstypen als: *Daer woende een wijf, was vroet*, ten onrechte bij het pronomen relativum behandeld.

X.

J. van Maerlant, Eerste Martijn, vss. 79—82 (uitgave: Verdam en Leendertz):

Nu *merc* bi der sonnen lecht,
Dat al der werelt oghen berecht
 Bi *sire* edelre naturen:

Voor *merc* lees: *merct* of *merket*; voor *dat* lees: *die*; voor *sire* lees: *hare*.

XI.

Ten onrechte doet P. J. Blok (Gesch. v. h. Nederl. Volk, deel III, blz. 200) het voorkomen, of de president van de Gecommitteerde Raden, Philips, Jacob van den Boetzelaer van Asperen, als vurig prinsgezinde, te weinig maatregelen ter beveiliging van de gebroeders De Witt heeft genomen.

XII.

Bij het onderwijs in de Nederlandse letterkunde aan leerlingen van scholen voor Middelbaar Onderwijs, verdient een enigszins beknopt leerboek der letterkundige geschiedenis de voorkeur boven een zeer uitgebreid boek.

